

**NEVRES-İ KADÎM'İN MÜNŞEÂTI
(İNCELEME-METİN)**

Fatih ELÇİ

DOKTORA TEZİ

**Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK**

**Adıyaman
Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Mart 2017**

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK danışmanlığında, Fatih ELÇİ tarafından hazırlanan “Nevres-i Kadim’in Münşeati (İnceleme-Metin)” başlıklı çalışma 10 / 03 / 2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK

İmza:

Danışman : Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Kaplan ÜSTÜNER

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Nazmi ÖZEROL

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ahmet TANYILDIZ

İmza:

10 / 03 / 2017

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Doktora Tezi olarak sunduğum “Nevres-i Kadîm’in Münşeâtı (İnceleme-Metin)” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

10 / 03 / 2017

Fatih ELÇİ

ÖZET

NEVRES-İ KADÎM'İN MÜNŞEÂTI (İNCELEME-METİN)

Fatih ELÇİ

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mart 2017

Danışman: Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK

Süslü/sanatlı nesir olarak da adlandırılan inşâ üslubuyla yazılmış metinlerden oluşan ve daha çok resmî veya özel yazışmaları içeren münşeâtlar, klasik Türk edebiyatında 15. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmış ve bir tür olarak 20. yüzyıla kadar devam etmiştir.

Bu tezin konusunu Nevres-i Kadîm'in, inşâ üslubuyla yazılmış, çoğunluğu mektup olmak üzere çeşitli türdeki metinlerini ihtiva eden Münşeâtı oluşturmaktadır. 18. yüzyılda yaşamış, aslen Kerküklü olan Nevres, çeşitli yerlerde kadılık görevi yapmış, mesleğinde yükselmeye başladığı sıralarda devlet büyüklerini hicvettiği iddiasıyla önce Resmo'ya daha sonra ise iki kez Bursa'ya sürgüne gönderilmiştir. Münşeâtındaki mektuplarının büyük çoğunluğunu sürgünde kaldığı bu şehirlerde yazmıştır. Sürgünden kurtulmak için af dileme, nakdî yardım talebi, dostlarla dertleşme gibi amaçlarla önemli mevkilerdeki kişilere ve dostlarına yazdığı bu mektuplarda daha çok; sürgün, gurbet, gurbette yaşanan sıkıntılar, ayrılık, hasret, yalnızlık, hastalık, geçim sıkıntısı gibi konular işlenmiştir.

Tezde, Münşeâtın tenkitli metnini oluşturarak transkribe etmek ve Münşeâtı muhteva, dil ve üslup açısından incelemek amaçlanmıştır. Tez, “inceleme” ve “metin” olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Bu ana bölümlerden önce, yazarın hayatı ve eserleri, klasik Türk edebiyatında nesir ve mektup geleneği hakkında bazı tanıtıcı bilgilerin sunulduğu “giriş” kısmı yer almaktadır. “İnceleme” bölümünde Münşeât muhteva, dil ve üslup ana başlıkları altında çeşitli bakımlardan incelenmiştir. “Metin” bölümünde ise Münşeâtın nüshaları tanıtılmış ve dokuz

nüshasının değerlendirilmesiyle oluşturulan tenkitli metnin eviri yazısı sunulmuştur. Çalışmanın sonunda ise ek olarak Mnşetta geçen özel isimlerin dizini ve Mnşetın tıpkıbasımını yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nevres-i Kadm, Nesir, Mnşet, Mektup, Sürgün

ABSTRACT

NEVRES-İ KADÎM'S MÜNŞEÂT (EXAMINATION-TEXT)

Fatih ELÇİ

Department of Turkish Language and Literature

Adıyaman University Graduate School of Social Sciences

March 2017

Advisor: Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK

*Münşeât*s (collections of elegant prose compositions), consisting of texts written in *inşâ* (epistolography/elegant prose composition) style called also as stylistic/elegant prose and containing mostly official or private correspondences, began to be seen as of 15th century and continued as a genre until the 20th century in classical Turkish literature.

The subject of this thesis is the *Nevres-i Kadîm's Münşeât*, which contains texts of various genres, mostly letters, written in *inşâ* style. *Nevres-i Kadîm*, who lived in the 18th century and is originally from Kirkuk, served as a judge in several places. When he began to advance in his career, he was first exiled to *Resmo* (Rethymno/Crete) and then to *Bursa* twice, because of the allegations that he satirized state officials in high positions. He wrote most of his letters in *Münşeât* in these cities where he was in exile. In these letters, which he wrote to the people of higher positions and to his friends mainly for the purposes of asking for forgiveness, moral and pecuniary support, issues such as exile, homesickness, difficulties experienced in foreign lands, separation, longing, loneliness, illness, poverty etc. are main topics.

Aims of the thesis are to transcribe *Münşeât* creating a critical text of it and to examine it in terms of content, language and style. The thesis consists of two main chapters: "review" and "text". Before these chapters, there is an "introduction" section, in which some introductory information concerning the author's life and works, prose and tradition of letter-writing in classical Turkish literature were

presented. In the “review” chapter, *Münşeât* was examined in several respects, under the main headings of *content*, *language* and *style*. In the “text” chapter, manuscripts of *Münşeât* were introduced and transcription of its critical text created by taking nine manuscripts of it into consideration was presented. In the “appendices”, an index of proper names found in *Münşeât* and a facsimile of *Münşeât* were included.

Key Words: Nevres-i Kadîm, Prose, Münşeât, Letter, Exile

ÖN SÖZ

*Nî be-gurbet yâftem hod-râ ne der-bezm-i vatan
Dûstân rahmî be-men men h'îş-râ güm kerdeem!**

Klasik Türk edebiyatında bir bakıma nesirle özdeşleşen ve bu edebiyatın nesirdeki en sanatlı ve süslü ifadesini bulduğu inşâda hüner sahibi olmak, bu alanda iyi örnekler ortaya koymak Osmanlı edipleri tarafından en az şiir kadar önemsenmiş, bir divan sahibi olmak gibi münşeât sahibi olmak da bir gurur kaynağı ve prestij vesilesi olmuştur.

Daha çok mektuplarda rastlanılan inşâ örneklerinin bir araya getirilerek oluşturulduğu münşeâtlar, bu edebiyatın önemli bir yanını oluşturmaktadır. Bunlar, âdeta yazarlarının Farsça/Arapça bilgisini, bu bilgiyi Türkçe cümle yapıları içerisinde kullanma becerisini ve nesirdeki ustalığını gösterme alanı olmuştur. Gerçekten de zengin bir Arapça, Farsça kelime haznesinin ve bilgisinin yanında nesirde ustalığı gerektiren inşâdaki sanatlı üslubu, sadece bir hüner gösterme merakıyla açıklamak basite indirgemek olur. Bu aynı zamanda, Christine Woodhead'in de dediği gibi, yüksek kültür seviyesinin ve estetik gelişmişliğin bir sembolü olmuştur.

Farsça, Arapça kelimelerin ve edebî sanatların yoğun olarak kullanıldığı, uzun ve girift cümlelerle uzayıp giden bu inşâ metinleri, her klasik edebiyatta olduğu gibi, önceden belirlenmiş bazı normlara göre oluşturulmuş ve bu sebepten dolayı da biçim ve biçem olarak birbirine benzeyen bir yapı arz etmiştir. Çoğu zaman, resmî ve özel yazışmalardan oluşan bu metinlerin belirli “usul ve kaide”lere bağlı kalmasından dolayı da her yazarda birbirine benzeyen bazı klişe ibare ve cümlelerin (elkâb ve dua cümleleri gibi) oluşmasına neden olmuştur. Bu metinlerin özgün yanını, yazarının ayırt edici üslubunu ortaya çıkarmak, kanımızca bu alandaki tüm metinlerin mukayeseli bir incelemesiyle mümkün olabilir.

Sanatlı/süslü nesir olarak da adlandırılan inşâ türündeki metinlerin, yazarı veya başkaları tarafından bir araya getirilmesiyle oluşturulan münşeâtlar, 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar bir “edebî gelenek” olarak varlığını sürdürmüştür. Kimisinin edebî, kimisinin ise tarihî yanı ağır basan bu münşeâtlardan öne çıkanlar

* Ne gurbette buldum kendimi ne de vatan toprağında. Ey dostlar merhamet edin bana, ben kendimi kaybetmişim! (Nevres-i Kadim)

arasında Feridun Ahmed Bey'in (öl.1583) Mecmua-ı Münşeâtü's-Selâtin'i; Nergisî (öl.1635), Nabî (öl.1712), Veysî (öl.1628) ve Ragıp Paşa'nın (öl.1762) münşeâtları sayılabilir.

Tezimizin konusunu oluşturan, 18. yüzyıl şair ve münşilerinden Nevres-i Kadîm'in Münşeâtı da inşâ üslubuyla yazılmış, çoğunluğu mektuplardan oluşan metinleri ihtiva etmektedir. İlmiye sınıfından olan Nevres, mesleğinde yükselmeye başlamasıyla birlikte, kendi deyimiyle “devlet-i aliyye ricâlini lisana almak töhmeti” sebebiyle birçok defa sürgüne gönderilmiş ve uzun yıllar gurbet hayatı yaşamıştır. Münşeâtındaki mektupların çoğunluğunu da Resmo (Girit) ve Bursa'da sürgündeyken affını sağlamak, maddi ve manevi yardım talep etmek gibi amaçlarla devlet büyüklerine ve dertleşmek, destek almak amacıyla dostlarına gönderdiği mektuplar oluşturur. Bu mektuplarda, gurbette yaşadığı zorluklar, ayrılık, kimsesizlik, dışlanmışlık, kimseden iltifat görmeme, hastalık, geçim sıkıntısı gibi sürekli olumsuz durumlardan bahseden Nevres'in çaresizliği açıkça görülebilir. Onun bu çaresizliği ve yaşadığı sıkıntılar, üslubunu etkileyerek en ayırt edici özelliği olmuş; daha samimi, yer yer coşkulu bir dil kullanmasına vesile olmuştur.

Tez çalışmamız “inceleme” ve “metin” olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ana bölümlerinden önce; yazarın hayatı ve eserleri, klasik Türk edebiyatında nesir ve Osmanlıdaki mektup geleneğiyle ilgili bazı tanıtıcı bilgiler sunulmuştur. Yazarın hayatıyla ilgili, Münşeâtan edindiğimiz bilgiler de iktibas edilerek burada verilmiştir. Çalışmanın sonunda ise bazı ekler yer almaktadır.

İnceleme bölümünde Münşeât muhteva, dil ve üslup olmak üzere üç ana başlıkta ele alınmıştır. Muhteva başlığı altında Münşeâtta bulunan mektupların ve diğer metinlerin içeriğiyle ilgili özet bilgiler verilmiştir. Dil özellikleri başlığı altında Münşeâtta isim, sıfat, zarf, zamir, edat, fiil, tamlama ve cümlelerin öne çıkan özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu başlık altında, Münşeâtın doğru okunup anlaşılmasında önemli bir yere sahip olduğunu düşündüğümüz için cümle yapıları üzerinde daha çok durulmuştur. Üslup başlığı altında ise Münşeâtın üslup özelliklerini yansıttığını düşündüğümüz temsilî teşbihler, tekrar eden kelime ve ibareler, atasözleri ve deyimler, manzumeler vs. incelenmeye çalışılmıştır. Yazarın bireysel üslubunu yakalayabilmek/tespit edebilmek için Münşeâtta tespit ettiğimiz temsilî teşbihler ve yazarın sıklıkla tekrar ettiği kelime ve ibareler, üslup başlığı

altında etraflıca ele alınan konulardandır. Münşeâtın dil incelemesinde ve kısmen üslup incelemesinde hocam Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK'ın “Nergisî ve Nihâlistân'ı (İnceleme-Metin)” adlı yayımlanmış doktora tezindeki yöntem benimsenmiştir.

Çalışmanın metin bölümünde, Münşeâtın tespit edilen nüshaları tanıtılmış ve tavsifleri yapılmıştır. Münşeâtın tenkitli metnin oluşturulması ve çeviri yazısı süreciyle ilgili hususlar belirtildikten sonra tenkitli metnin çeviri yazısına yer verilmiştir. Tenkitli metinde herhangi bir nüsha esas alınmayarak, ulaşılan bütün nüshalar değerlendirilmiş; nüshalardaki farklılıklar ise dipnotlarda gösterilmiştir. Çalışma tamamlandıktan sonra Münşeâtın iki nüshası daha tespit edilmiş, fakat bu nüshalar tenkidli metne dâhil edilmeyerek sadece tek nüshalı metinleri barındırmaları durumunda bunlardan faydalanılmıştır. Çalışmanın sonunda ek olarak Münşeâtta geçen özel isimlerin dizinine, İl nüshasının ve İl nüshasındaki eksik metinlerin tıpkıbasımına yer verilmiştir.

Çoğu zaman doğruya ulaşmak yanlışlar sayesinde gerçekleşir. Çalışmamızın eksiksiz ve hatasız olduğunu söylemek elbette gerçekçi olmaz. Her ne kadar aksi için çaba sarf edilse de mutlaka bazı eksikleri/hataları olacaktır. Bu hataların düzeltilmesi ve eksikliklerin giderilmesi konusunda her türlü yapıcı eleştiriye bu bakımdan memnuniyetle karşılayacağız.

Tez çalışması sürecinde, dolaylı ve dolaysız olarak yardımı dokunan, destek veren herkese minnettarlığımızı ve teşekkürümüzü buradan bildirmek isteriz. Bu konuda en büyük paya sahip olan ve tezimize, baştan sona kadar bütün süreçte gerçek anlamda emek verip zaman ayıran, bizden hiçbir desteğini esirgemeyen kıymetli hocam ve danışmanım Sayın Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK'a teşekkürü, gelenekselleşen bir zorunluluk değil, vicdanî bir borç bilirim. Ayrıca, yapıcı eleştirileriyle tezimize değerli katkılarından dolayı sayın jüri üyelerine, tezimizi okuma zahmetinde bulunan mesai arkadaşlarım Sayın Arş. Gör. Necla DAĞ'a ve Sayın Arş. Gör. Mustafa YILMAZ'a, Arapça metinlerin çeviri yazısında yardımcı olan Sayın Mehmet GÜRBÜZ'e ve Sayın Hasan EKİCİ'ye teşekkür ederim.

Adıyaman-2017

Fatih ELÇİ

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
Giriş.....	1
1. Nevres-i Kadîm'in Hayatı ve Eserleri	1
1.1. Hayatı.....	1
1.2. Eserleri.....	4
2. Klasik Türk Edebiyatında Nesir.....	7
2.1. İnşâ ve Münşeâtlar	8
2.2. Osmanlıda Mektup Geleneği	10

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Münşeâtın İncelenmesi	14
1.1. Münşeâtın Muhteva Özellikleri.....	14
1.1.1. Mektuplar	14
1.1.1.1. Mektup özetleri	17
1.1.2. Fıkra başlıklı metinler	45
1.1.3. Dibâce	46
1.1.4. Takrizler.....	46
1.1.5. Sebeb-i tahmis.....	46
1.1.6. Latife.....	47
1.1.7. Lugazlar	47
1.2. Münşeâtın Dil Özellikleri.....	47
1.2.1. İsimler.....	48

1.2.2. Sıfatlar	49
1.2.3. Zarflar	51
1.2.4. Edatlar	53
1.2.5. Zamirler ve şahıs ekleri	54
1.2.6. Fiiller	55
1.2.7. Tamlamalar.....	57
1.2.7.1. İsim tamlamaları.....	58
1.2.7.2. Sıfat tamlamaları	59
1.2.8. Cümleler	61
1.2.8.1. Cümle tahlilleri	62
1.3. Münşeâtın Üslup Özellikleri	78
1.3.1. Yazarın hayal dünyası	80
1.3.1.1. Temsilî teşbihler	81
1.3.1.1.1. Anne teşbihi	82
1.3.1.1.2. At teşbihi	83
1.3.1.1.3. Ay teşbihi.....	83
1.3.1.1.4. Dalgıç teşbihi.....	84
1.3.1.1.5. Ejderha teşbihi.....	84
1.3.1.1.6. Fil teşbihi.....	84
1.3.1.1.7. Gemi/deniz teşbihi	85
1.3.1.1.8. Gelin teşbihi	87
1.3.1.1.9. Gözyaşı teşbihi	87
1.3.1.1.10. Kilit/kapı teşbihi	87
1.3.1.1.11. Kumaş/pazar teşbihi	88
1.3.1.1.12. Kuş teşbihi.....	88
1.3.1.1.13. Nihal/ağaç teşbihi	89
1.3.1.1.14. Pençe teşbihi.....	89
1.3.1.1.15. Rüzgâr/nihal teşbihi	89
1.3.1.1.16. Savaş teşbihi.....	90
1.3.1.1.17. Sel/yıldırım teşbihi.....	90
1.3.1.1.18. Şişe teşbihi.....	90

1.3.1.1.19. Toz teşbihi	91
1.3.1.1.20. Virane/mimar teşbihi	91
1.3.1.1.21. Yağmur/tarla teşbihi	91
1.3.1.1.22. Yangın teşbihi	92
1.3.1.1.23. Yara/tabip teşbihi	92
1.3.1.2. Teşbihlerdeki olumlu ve olumsuz unsurlar	93
1.3.2. Tekrar eden kelime ve ibareler	94
1.3.3. Sürgün/gurbet ve üsluba etkisi	102
1.3.4. Atasözleri ve deyimler	103
1.3.4.1. Türkçe atasözleri ve deyimler	104
1.3.4.2. Farsça atasözleri ve deyimler	109
1.3.4.3. Arapça atasözleri ve deyimler	115
1.3.5. Manzumeler	117
1.3.5.1. Türkçe manzumeler	118
1.3.5.2. Farsça manzumeler	120
1.3.5.3. Arapça manzumeler	121
1.3.6. Ayet ve hadisler	122
1.3.7. Arapça ve Farsça diğer ibareler	122
1.3.8. İfadeye görsel ve işitsel ahenk katan unsurlar	123
1.3.8.1. Kelime tekrarları	123
1.3.8.2. Seci	124

İKİNCİ BÖLÜM

2. Tenkitli Metin	126
2.1. Münşeâtın Nüshaları	126
2.1.1. Nüshaların tavsifi	127
2.1.1.1. İ1 nüshası	127
2.1.1.2. İ2 nüshası	128
2.1.1.3. İ3 nüshası	130
2.1.1.4. İ4 nüshası	131
2.1.1.5. A nüshası	132

2.1.1.6. B nüshası.....	133
2.1.1.7. H nüshası	134
2.1.1.8. K nüshası	135
2.1.1.9. M nüshası.....	136
2.1.1.10. S nüshası	137
2.1.1.11. V nüshası.....	138
2.2. Münşeâtın Tenkitli Metninin Hazırlanması ve Çeviri Yazısıyla İlgili Hususlar.....	139
2.2.1. Nüshaların değerlendirilmesi.....	139
2.2.2. Nüsha farklılıklarının gösterilmesi.....	140
2.2.3. Metinlerin tertibi.....	141
2.2.4. Türkçe unsurların imlası	141
2.2.4.1. Ekler	141
2.2.4.2. Kelimeler	144
2.2.5. Farsça ve Arapça unsurlar	144
2.2.6. Çeviri yazı alfabesi	145
2.2.7. İşaret ve semboller	145
2.3. Münşeâtın Tenkitli Metninin Çeviri Yazısı.....	147
Sonuç	334
KAYNAKÇA	337
EKLER.....	342
Ek 1: Münşeâtta Geçen Özel İsimlerin Dizini.....	342
Ek 2a: Münşeâtın İ1 Nüshasının Tıpkıbasımı	346
Ek 2b: İ1 Nüshasındaki Eksik Metinlerin Tıpkıbasımı	420
ÖZ GEÇMİŞ.....	423

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Mektupların Yapısı	15
Tablo 2. Mektupların Yazıldığı Yıl/Yıl Aralıkları ve Yerler	16
Tablo 3. Mektupların Gönderildiği Kişiler	17
Tablo 4. Nüshalara Göre Eksik Metinler	127
Tablo 5. Nüshaların Bulunduğu Kütüphaneler	127
Tablo 6. Çeviri Yazı Alfabetesi	145

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Birinci Metnin Cümle Yapısı.....	69
Şekil 2. İkinci Metnin Cümle Yapısı.....	72
Şekil 3. Üçüncü Metnin Cümle Yapısı	74
Şekil 4. Dördüncü Metnin Cümle Yapısı.....	75
Şekil 5. Beşinci Metnin Cümle Yapısı.....	78
Şekil 6. Nüsha Şeceresi	140

KISALTMALAR LİSTESİ

bk.	: Bakınız
C	: Cilt
H	: Hicri
Hız.	: Hazret, Hazreti
haz.	: Hazırlayan(lar)
M	: Miladi
mm	: Milimetre
No.	: Numara
öl.	: Ölüm Tarihi
s.	: Sayfa
S	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire

Giriş

1. Nevres-i Kadîm'in Hayatı ve Eserleri

1.1. Hayatı¹

18. yüzyıl şair ve münşîlerinden olan Nevres-i Kadîm'in gerçek adı Abdurrezzak'tır. "Nevres", eserlerinde kullandığı mahlasıdır. İlk defa Namık Kemal'in, *Harâbât-nâme* adlı eserinde kullandığı "kadîm" sıfatı ise 19. yüzyıl şairlerinden Osman Nevres'ten ayırt etmek için kullanılmıştır. Böylece yazar *Nevres-i Kadîm* olarak anılagelmıştır. Kaynaklarda yazarın Kerkük'te doğduğu ve babasının adının Mehmed olduğu belirtilmektedir.

Tahsiliyle ilgili kaynaklarda bir bilgi bulunmamakla beraber, eserlerinden ve bulunduğu görevlerden iyi bir tahsili olduğu anlaşılmaktadır. Nevres'in ilk memuriyeti Hekimoğlu Ali Paşa'nın kâtipliğidir. Nevres, himayesinde olduğu Hekimoğlu Ali Paşa ile birlikte birçok yer gezmiş, Paşa 1732'de sadrazam olunca birlikte İstanbul'a gelmiş ve iki yıl kadar onun hafız-ı kütüblüğünü² yapmıştır. Bu süre zarfında Nevres ilmi, sanatı ve Ali Paşa'nın himayesinde olması sayesinde kendine iyi bir çevre edinmiştir. 1734 yılında kendisine müderrislik görevi verilen Nevres, Münşeâtında bu görevi Şeyh Sadi'nin bir kasidesine yaptığı tahminin Şeyhülislam İshak Efendi'nin çok beğenmesi sebebiyle kendisine verildiğini ifade etmektedir:

(...) manzûme-i Hudâ-pesend-i Pervîn müstezâd-ı dürrü'l-menşûr-ı kevâkib gerdide, henûz sevâd-ı beyâz cânib-i gurûbî şode bûd ki der-i hazret-i Şeyhü'l-İslâm-ı 'âlî-makâm İshak Efendi ma'rûz-ı pîşgâh-ı a'lâ dâste, el-hamdü li'llâhi te'âlâ der-hayyiz-i hûsn-i kabûl üftâde, be-mukâbele-i câ'ize-i in tahmîs-i bedî'ü'n-neşed ve't-te'sîs be-mertebe-i tadrîs teşrîf ü talîf fermügend. (67b)³

Müderrislikten sonra bir süre Üsküdar'da mahkeme naipliği⁴ yapmıştır. Daha sonra mevâlî-i devriye⁵ sınıfına dâhil olan Nevres 1741 yılında Bosna kadısı olarak

¹ Nevres-i Kadîm'in hayatıyla ilgili bilgiler, Münşeât'tan yapılan alıntılar hariç olmak üzere, Hüseyin Akkaya'nın "Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı" adlı doktora tezinden özetlenerek aktarılmıştır (bk. Akkaya, 1994: 21-76).

² Kütüphane memurluğu (Pakalın, 1983: 704).

³ Tezde Münşeât'tan yapılan bütün iktibaslarda gösterilen varak numaraları ve metinlerin uzunluğuyla ilgili bilgiler İ1 nüshasına, bu nüshada bulunmayan metinler için ise İ3 nüshasına göredir.

⁴ Naip, sözlük anlamı olarak "vekil" demektir. "Kadı" yerine de kullanılmış, şer'î mahkemelerin hakimlerine verilen bir ünvandır. Esas olarak, kazasker vekillerine denilirdi (Pakalın, 1983: 644).

atanmıştır. 1742 yılında bu görevden azledilmiş, beş yıl boyunca herhangi bir görev alamamış ve büyük bir geçim sıkıntısı yaşamıştır. Bu görevden azledildikten sonraki 4. yılda, tespit edilemeyen bir sebepten dolayı Sadrazam Tiryaki Mehmed Paşa'nın fermanıyla evde ikamete mecbur tutulmuştur. Bu durumu Nevres Münşeâtında şöyle ifade eder:

Şadr-ı esbak, devletlü Mehmed Paşa efendimiziñ zamân-ı şadâretlerinde bir def'a mağzûbları olup bir müddet ğam-hânemde pây-der-dâmen-i vuķûf u inzivâ olmak üzere fermânları eger-çi bâ' iş-i perîşânî-i cem' iyyet-i hâtır idi, lâkin muķaddem ü mu'ahħar gördiğim ikrâm u iħsânları hâtırıma geldikçe inkisâra dilim varmayup du'âların ke'l-evvel zâmîme-i evrâd itdiğimden mâ-'adâ; bize bu bir ħayr mülâhazasıyladır, şaķınup efendimize inkisâr itmeyesiz, diyü 'ıyâlîme daħı vaşıyyet itmîşdim. (21a)

Münşeâtında, Bosna kazasının gelirinin Nâib Abdullah Efendi'ye verildiğini ve yaşadığı bu beş yıllık geçim sıkıntısını şu sözlerle dile getirir:

Bosna kazâsı mahşûlî Nâ'ib 'Abdu'l-fettâh Efendi'niñ rübûde-i çengâl-i istihlâkı olduğdan soñra ibtilâ-yı belâ-yı 'azl ile enderûn u bîrûnda kırk elli kadar 'ıyâl u etbâ' u akırabânın tedârük-i mâ-yehtâc-ı infâk u iksâlarında tamâm beş sene tuşmâl-i nâdirü'n-nevâl-i rûzgârdan görülen şive-i ħoddârî vü imsâk ile çekdiğim meşakķat u zarûret ve terâküm-i ârâm-sûz-ı şiddet-i zayıkata gerden-dâde-i şabr u taħammül ve i'ânet-i esbâb-ı zâhireden ye's-i tamâm ile ser-nihâde-i 'atebe-i bâb-ı tevekkül olup şebistân-ı miħnetde kebâb-ı âteş-i ıztırâb ve âteşkede-i câme-ħ'âbda hem-ħâlet-i sîħ-i kebâb olduğımdan bir aħad ħaberdâr olmayup goşt-pâre-i püşt-i keff-i te'essüf ü nedâmetden özge ve seyl-âb-ı 'araķ-ı cebîn ü âb-rûdan ħayrî yidiğim içdiğim yoğ idi. (19b)

1747 yılında Tokat kadılığına atanan Nevres, Münşeâtındaki bir mektuptan anlaşıldığına göre, görev süresi dolmadan 1748 yılı ortalarında bu görevden alınmıştır. Birkaç ay sonra Filibe kadısı olarak atanan Nevres muhtemelen bir yıllık örfî süre dolmadan, 1749 yılında bu görevden de azledilmiş ve I. Mahmud'un fermanıyla Edirne'de ikamete mecbur tutulmuştur. Münşeâtındaki bir mektupta Tokat'taki görevinden alınışına ve Edirne'deki mecburî ikametine değinir: “(...) 'azl-ı bî-hengâm-ı Toķat ve yine vaķ'a-ı vaķfe-i Edirne piķide-i cilbâb-ı ħaflet olan cism ü câna süzen-feşâr-ı ser-engüşt-i intibâh (...)”. (19b)

Ardından yine aynı padişah tarafından çıkarılan bir fermanla Girit'in Resmo kasabasına sürgün edilmiş ve birkaç aylık bir yolculuktan sonra 1749 yılı ortalarında Girit'e ulaşmıştır. Girit'te 6 yıl kadar kaldıktan sonra sürgün yeri Bursa'ya çevrilen

⁵ Osmanlıda kadılık derece bakımından, mevleviyet kadılıkları ve kaza kadılıkları olarak iki gruba ayrılmıştır. “Mevâlî-i devriye” veya “devriye mevleviyeti” ise; devriye mevleviyetleri, mahreç mevleviyetleri, bilad-ı hamse mevleviyetleri, Haremeyn mevleviyetleri olarak derecelendirilen mevleviyet kadılığının terfî sırasına göre başlangıç derecesine verilen isimdir (Unan, 2004: 467).

Nevres, 1755 yılında Bursa'ya gönderilmiştir. Münşeâtında bulunan, Bursa'daki sürgününün ilk yılında yazdığı anlaşılan mektuplarında bu durumu şöyle ifade eder:

(...) bu eyyâm-ı mübârekede her-kes kendi hânesinde pehlû-zede-i nâz-bâlin-i refâh, bu ser-gerdân-ı meydân-ı hırmân altı sene çekilen çille-i bâzû-şiken-i hasretten şöñra tekrâr diyâr-ı ğurbetde gülû-sûhte-i şerâre-i nâle vü âh olmak tecvîz-kerde-i mekârim-i ahlâk buyurulmayup hâlâşım bâbında dağğ-ı dervâze-i tedbîr-i kader-te'şîr buyurmaları vesîle-i isticlâb-ı du'â-yı mazlûm idüğü bî-iştibâhdır. (27b)

(...) ve gâh ğubâr-ı hâtır-ı mâtemiyân gibi gird-bâd-ı beyâbânımızñ şahrâ-yı mezellet olarak tamâm altı sene senglâh-ı cezîre-i Girid'de Resmo didikleri kal'a-ı bî-emânda esîr-i zencîr-i ğurbet ve gerdün-beste-i tavğ-ı kürbet ve bir seneye qarîbdir ki Bursa'da (...) (71a)

Bursa'da yaklaşık iki yıl kalan Nevres 1757 yılının sonlarında nihayet affedilir ve İstanbul'a döner. Birkaç ay sonra da Kütahya kadılığına atanır. 1759 yılında bu görevini tamamlayan Nevres tekrar İstanbul'a döner. 1762 yılında tekrar Bursa'ya sürgün edilir. Bursa'ya vardıktan kısa bir süre sonra vefat eder.

Nevres'in sürgün sebebi kaynaklarda genel olarak, dilini tutamayışı, argo sözleri ve hicivleri gösterilmektedir. Nevres kendisi ise Münşeâtında sürgün sebebinin, kulağına gelen söylentilere göre sözde devlet büyüklerini hicvettiği, onlar hakkında kötü konuştuğu iddiası olduğunu ifade eder: “Benim sultânım bu eşnâda resîde-i ğuş u hûşumuz olan aħbâr-ı dil-âzârdan biri dağı bâ' iş-i nefy ü tağrîbimiz ğüyâ devlet-i 'aliyye ricâlini lisâna almak töhmeti imiş.”. (57a)

Fakat Nevres Münşeâtında bu suçlamaları reddeder ve devlet büyükleri hakkında nazmında ve nesrinde övgüden başka bir şey olmadığını ve divanında hicivli bir mısraının dahi olmamasının bu durumu ispatladığını savunur:

(...) kalem-i zebân ve zebân-ı kaleminden nazmen ve neşren taqrîr ü tahrîr, her ne şâdır olursa medâyiğ-i zât-ı erbâb-ı devlet olduğunu dağı bu kadar zamândan berü bir mışra' -ı hicv ile âlâyiğ-i şahîfe-i nazm u neşre ruğşat-ı zebân virilmeyüp mecmû'a-ı perîşânımda dağı buña dâ'ir bir beyt olmadığı işbât ider. (57a-57b)

Kötü talihinden dolayı, sözlerinin ve hareketlerinin yanlış anlaşıldığını; övgülerinin alaya ve aşağılamaya, saygı ve hürmetinin hakarete ve küçümsemeye yorulduğunu ifade etmektedir:

(...) ber-muktezâ-yı siyehkârî-i tâlî'-i vârun şaf-bestegân-ı encümen-i devletden her kimiñ ki nûkte-perdâzî-i midhât u sitâyiş ile ğüşâyiş-dih-i şıkk-ı kalem oldum hezl ü tezyîfe haml olundı ve ihvândan her ferdiñ ki iyâb u zehâb ve hareket ü sükûnunda icrâ-yı merâsim-i teşyî' ü istikbâl ve ifâ-yı levâzım-ı tevķîr ü iclâl itdim, taħķîr ü taħfîf ma' nâları virildi. (19a)

Yine bir mektubunda isim vermeden sürgününe sebep olan kişiden ve nedensiz yere cezalandırılmasından şöyle bahseder:

İşte bu bende-i muşibet-zedeleri ki leyl ü nehâr istihkâm-ı kavâ'im-i kaşr-ı iqbâlî du'âsıyla dest-güşây-ı deryûze-i luţf-ı Perverdigâr ve halvet ü vahdetimde nazmen ve neşren midhat-ı mediha-güy-i zât-ı 'âlîsi ile dem-güzâr oldığım zât-ı şerîfîn bî-vâsıta-sebeb-i ma'lûm şerâre-i hân mân-sûz-ı nâ'ire-i gâzabına mübtelâ ve şiddet-i dem-serdî-i dey-mâh-ı tegâfûl ü tehevvrüyle iki seneden berü ehl ü 'ıyâlimden cüdâ ve bu diyâr-ı gurbetde esir-i zindân-ı belâ olup bâ-vücûd-ı bu'd-ı menfâgeh altı ayda bir kerre laht-ı cigerim, maşşûl-i 'ömrüm, ârâm-ı cânım, bir dânecek oğlumuñ bile haber-i keyfiyyet-i hayât u memâtı zebân-ı kâşîd-ı her-dem-vürûd-ı şabâdan bile istimâ olunmak peyveste ser-rişte-i imtinâ olmağla (...) (36a-36b)

Nevres, affını sağlamak ve sürgünden/gurbetten kurtulmak için birçok kişiye mektup yazdığını, fakat bir netice alamadığını Münşeâtta bir mektubunda şöyle dile getirmektedir:

(...) pâygâh-ı 'adâlet-destgâhdan yazılan emr-i şerîf-i lâzımu't-teşrîfe imtişâlen kenâre-i şohbetkede-i aḥbâb u 'ıyâlden dūr ve tengnâ-yı maṭmûre-i gurbetde perişân u rencûr olup siyâhî-i rûz-ı iqbâlîm bâc-gîr-i şeb-i deycûr ve dirâzî-i şebistân-ı hicrânım silsile-i 'ahd-ı kâdîm-şîfat-ı tecdîdden mehcûr olduğu günden berü şâhîfe-i za'ferân-gün-ı rûy-ı niyâza medâr la'lin sirişk ile rakam-zede-i müjgân-ı ḥûn-feşân kılınan feryâd-nâmeleri her kaḡı şâhib-himmetiñ bârgâhına bâl-bâzî-i ḥamâme-i reng-perîde ile itâre itdimse giribân-ı 'âşîk-ı garîb gibi çâk-ḥorde-i ser-pençe-i tegâfûl oldu ve kâşîd-ı serî'ü's-seyr-i nâle vü âhı ümîdvâr-ı 'inâyet-i bî-kes-nevâzî oldığım ḥâzerâtîñ her kaḡısının sūdde-nişînân-ı dervâze-i iclâline gönderdimse nâşîye-i ümîdine ṭabânçe-i dest-i red uruldu. Kühsârîñ yüregi taşdan iken feryâdına muvâfîk cevâb virdi, ḥâzerât-ı evliyâ-yı ni' met efendilerimizîñ binâgûş-ı yârdan nerm olan dil-i merâḡim-perverlerine ki leyl ü nehâr sitem-didegân-ı cellâd-ı rûzgârîñ cebr-i şikeste-ḡâṭır-ı maḡzûnuna mevḡûfdur, te'sîr itmedi. (İ3, 21a-21b)

Gurbette olmanın getirdiği sıkıntıların ve hastalığının yanında Nevres birçok mektubunda geçim sıkıntısından da bahseder. Münşeâtta bir mektubundan alınan aşağıdaki alıntıda, ölmeyi arzulayacak kadar maddî sıkıntılar yaşadığını şöyle ifade etmektedir:

Mübtelâ oldığım 'illet-i ârâm-sûza bir müddetden berü 'illet-i tâkat-güdâz-ı kıllet daḡı munzam ve bu [ve]ch ile de esbâb-ı bezmgâh-ı râḡatım der-hem olup bir seneden berü gâh bey'-i ḡavâyic-i zârûriyye ile marâz-ı mûhlik-i cû'a 'ilâc ve gâh izâle-i âb-rû ile sirke-fürûşân-ı sevku'l-kilâb ya'nî seg-meşrebân-ı baḡḡâl ü kaşşâba izḡâr-ı temelluḡ u ihtiyâc itdiklerimiñ ḡayret ü ḡacâleti bir ḡâyete vardı ki çok kerre kâlbûd-i cesedden intizâ'-ı kâlâ-yı kem-revâc-ı rûḡ temennâsında istid'â-yı teşrîf-i ḡudûm-ı hâdimü'l-lezzât ile kâḡî'l-ḡacât dergâhına ref'-i ruḡ'a-ı dest-i niyâz itdim. (İ3, 22b)

1.2. Eserleri

Nevres'in manzum ve mensur olmak üzere toplam yedi eseri vardır. Bunlardan manzum olanlar, *Türkçe Divan*, *Farsça Divan* ve *Gazve-i Bedir*; mensur olanlar ise

Münşeât, Tarihçe-i Nevres, Mebâliġu'l-Hikem ve Tercüme-i Tarih-i Cihangir Şah'tır.

*Türkçe Divan*ın 23 kadar nüshası bilinmektedir. Divanda 27 kaside, 77 tarih, 1 terci-i bend, 1 terkib-i bend, 1 tahmis, 148 gazel, 16 muamma, 1 lugaz, 8 rubai, 11 kıta, 10 nazım, 16 müfred olmak üzere 3388 beyit tutarında 317 şiir bulunmaktadır. (Akkaya, 2007: 56) Türkçe divanı üzerinde Şerife Yağcı yüksek lisans tezi (bk. Şerife Yağcı, *Nevres-i Kadîm Divanı ve İndeks*, Dokuz Eylül Üniveristesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1993), Hüseyin Akkaya ise doktora tezi hazırlamış ve yayımlamıştır (bk. Hüseyin Akkaya, *Nevres-i Kadîm and his Turkish Divan: Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı*, Harvard 1996).

Çeşitli nazım şekillerini ve türlerini içeren *Farsça Divanı*nda toplam 5 kaside, 2 tarih, 1 saki-nâme, 2 tahmis, 65 gazel, 39 muamma ve lugaz, 8 rubai ve kıta, 13 müfred vardır. Divanda toplam 1210 beyit vardır. (Karadere, 1999: 12) Adem Karadere Farsça Divanı üzerinde yüksek lisans tezi hazırlamıştır (bk. Adem Karadere, *Nevres-i Kadîm'in Farsça Divanı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale, 1999).

371 beyit uzunluğunda küçük bir mesnevi olan *Gazve-i Bedir* dinî-destanî mahiyette telif bir eserdir. Tevhid, na't, sebep-i telif gibi bölümlerin yer aldığı bu mesnevide Hz. Muhammed'in Bedir Savaşı tahkiye edilmektedir. (Akkaya, 1994: 45) Eser Hüseyin Akkaya tarafından yayımlanmıştır (bk. Hüseyin Akkaya, *Nevres-i Kadîm'in Gazve-i Bedr Adlı Mesnevisi*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, II, Sivas 1998, s. 145-178).

*Münşeât*ın tespit edilen 11 nüshası vardır. Münşeâtta 68 mektup (arz-ı hal, tebrik-nâme, arıza, niyaz-nâme, ilam vs.) ve çeşitli türlerde 18 nesir parçası bulunmaktadır. Münşeâtta bulunan mektupların sıralanışı bazı nüshalarda karışık, bazı nüshalarda ise makama göre yapılmıştır. Nesirlerden dört tanesi Farsça; dört tanesi ise Arapçadır.

Tarihçe-i Nevres'te, Safevî'lerin Revan Kalesi'ne saldırması üzerine Hekimoğlu Ali Paşa'nın yardıma gitmesini ve Revan çevresinde yapılan, müellifin de bizzat bulunduğu, şahit olduğu savaşlar tahkiye edilmektedir (Akkaya, 1994: 53-

56). Eser, Hüseyin Akkaya tarafından yayımlanmıştır (bk. Hüseyin Akkaya, *Tarihçe-i Nevres*, İnceleme ve Tenkitli Metin, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004).

Mebâliḡu'l-Hikem, İranlı mutasavvıf Abdullah-ı Ensari'nin, "Ey Derviş" hitabıyla başladığı için Anadolu'da daha çok *Ey Derviş Risalesi* olarak bilinen, tasavvufî konuların özünü anlatan eserinin genişletilmiş tercümesidir. Eser, Nevres'in hayatının bazı dönemleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler de ihtiva eden mukaddime ve Farsça asıl metinden parçalar ve çevirilerinden oluşmaktadır. Serbest bir tarzda tercüme ve şerh edilen eser 1759 yılında tamamlanmıştır (Akkaya, 1994: 65-67).

Tercüme-i Tarih-i Cihangir Şah, Babürlü Hükümdarı Cihangir Şah'ın Farsça yazdığı *Tüzük-i Cihangirî* adlı hatıratının tercümesidir. II. Mustafa'nın emriyle Türkçeye çevrilen eser Nevres'in yazdığı 6 sayfalık, başlıksız, giriş mahiyetinde bir yazı, yine Nevres'in yazdığı mukaddimeden ve orijinal eserin çevirisinden oluşmaktadır. Nevres çeviride orijinal esere sadık kalmış, gerekli gördüğü yerlerde "dikkat" başlığı altında açıklamalarda bulunmuştur (Akkaya, 1994: 72-73). Eser Fahri Unan tarafından yayımlanmıştır (bk. Fahri Unan, *Tarih-i Selim Şah, IV. Babürlü Hükümdarı Cihangir Şah'ın Hatıratı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2013).

2. Klasik Türk Edebiyatında Nesir

Arapça sözlük anlamı “bir şeyi el ile saçmak, serpmek, dağıtmak” olan nesir/nesir, biçim ve işlev bakımından nazım ve nesir olarak iki gruba ayrılan sözün, manzum olmayan, ahenk ve belli bir ölçüyle sınırlandırılmayan, dilbilgisi kurallarına uygun anlatım biçimidir. Genelde bir vezne ve kafiye sistemine sahip olan nazımın karşıtı konumundaki nesirde duygu ve düşünceler dilbilgisi kurallarına uygun olmak koşuluyla serbest bir şekilde, vezne ve kafiyeyle bağılı olmadan sözlü veya yazılı olarak ifade edilir. Nazım daha çok hissiyata, nesir ise daha çok akla ve düşünceye hitap eder (Çaldak, 2006: 74). Şiirde/nazımda duygu ve düşünceler yoğunlaştırılıp özlü bir şekilde ifade edilirken; düzyazıda/nesirde ise duygu ve düşünceleri ayrıntılandırma ve geliştirme söz konusudur.

Nesir, klasik Türk edebiyatında eski kaynaklardan günümüze kadar genel itibariyle sade ve sanatlı nesir olarak iki grupta tasnif edilmiştir. Sözü, nazım ve nesir şeklinde ikiye ayıran Âşık Çelebi, nesri “a’lâ (yüksek)” ve “ednâ (aşağı)” şeklinde iki gruba ayırır (Çaldak, 2006: 75). Fahir İz, sade nesir ve sanatlı nesrin yanında, kısmen sanatlı nesrin etkisinde kalan, fakat sanattan ziyade işlevselliğı, düşünceyi aktarmayı amaç edinen “orta nesir”den de bahseder ve klasik Türk edebiyatında bu nesrin ağırlıkta olduğunu ifade eder (İz, 2011: XII). Son zamanlarda yayımlanan bir çalışmada ise klasik Türk edebiyatındaki nesrin sade, orta ve süslü şeklindeki tasnifi tartışılmaktadır (bk. Kılıç, 2016).

Sade nesirle kastedilen, edebî sanatlardan arıtılmış, okuyucuya daha çok bilgi vermeyi amaçlayan nesir türü; süslü nesirle kastedilen ise estetiğın ön plana alındığı, edebî sanatlarla donatılmış nesir türüdür (Çaldak, 2006: 75). Sade nesirle kaleme alınmış eserlerde, temel amaç eğitmek/bilgilendirmek olduğu için kitlelere ulaşmak hedeflenmiş ve bu bakımdan da halk diline yakın kalınmıştır. Sade nesir, zamanla her ne kadar süslü nesrin etkisinde kalarak bu tarzdan unsurlar alsa da temelde halk diline bağılı kalmıştır. Kurân tefsirleri, hadis kitapları, dinî-destanî halk kitapları, folklorik halk hikâyeleri, halka yönelik tasavvuf kitapları, gazavât-nâme, fetih-nâme, tevârih-i Âl-i Osman gibi eserler sade nesirle kaleme alınan eserlerdir (Çaldak, 2006: 75-76).

Klasik Türk edebiyatında süslü nesrin karşılığı, nesirle özdeşleşen inşâdır. Bu tür nesirlere genelde, devlet büyüklerine yazılan yazılarda, sanatkârların birbirlerine yazdıkları mektuplarda ve edebî hünerlerini göstermeye çalıştıkları dibâce, mukaddime vb. eserlerde rastlanılır. Türkçe asıllı kelimelerin çok az yer bulduğu bu tür metinlerde, Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar, kelime grupları yoğun bir şekilde kullanılmış; anlam ve sözle ilgili sanatlara sıkça başvurulmuş; simetrik olarak kullanılan secilerle elde edilen ritim ve ahenkle metne estetik bir hüviyet kazandırılmaya çalışılmıştır (Çaldak, 2006: 76). Şiirdeki belâgat kuralları süslü/sanatlı nesirle yazılmış metinler için de geçerliydi. Bu tür nesirlerde, elfâz (uygun kelime ve kelime gruplarının seçimi), selâset (akıcılık), mebâdî (usulüne uygun bir giriş) ve mebânî (sağlam bir kuruluş) gibi nitelikler aranmıştır. Türkçe sıfat-fiil, zarf-fiillerle bazen sayfaları aşan cümlelerle, kelime kadrosuyla sade nesre göre daha dar bir alanda gelişen süslü nesir, halktan uzaklaşarak belirli bir kesimin ilgi gösterdiği bir tarz olmuştur (Uzun, 2007: 10).

2.1. İnşâ ve Münşeâtlar

Temel anlamı “ortaya çıkarmak, icat ve ihdas etmek, yaratmak” olan “inşâ” kelimesi, zaman içerisinde “kurmak, üretmek ve yazmak” gibi anlamlar kazanmış, bu anlamlardan hareketle “yazmak, yazma sanatı ve kompozisyon” gibi anlamlar da kazanarak resmî ve özel yazışmaların usullerini, inceliklerini, mektup yazma sanatını ifade eden bir terim haline gelmiştir. İnşâ daha geniş anlamda, belâgat ve fesâhat ilminin kurallarına göre oluşturulmuş, edebî estetiği olan her türlü söz veya nesir anlamını da taşır (Durmuş, 2000: 334-335).

Kâtip Çelebi’nin inşânın bir dalı olarak ele aldığı, genelde nesirle yazılan mektup türünün, inşâ ilminde özel bir yeri vardır (Uzun, 2000: 338). Sanatlı nesir olarak da tanımlanan inşâ üslubu daha çok; şair, sanatkâr ve devlet büyüklerinin birbirlerine yazdıkları mektuplarda ve resmî yazışmalarda kullanılmıştır (Çaldak, 2006: 81). Edipler ve eğitilmiş kişiler yazışmalarında sanatlı bir üslup kullanmış, ne kadar süslü yazarlarsa o nispette itibar kazanacaklarını düşünmüşlerdir (Haksever, 1995: 1).

Sözlükte “düz yazı, nesir” anlamındaki inşâ masdarından türeyen münşeât kelimesi münşî adı verilen, devlet teşkilâtı bünyesindeki divan, kalem ve ketebe gibi

resmî dairelerde çalışan nişancı, tevkî yahut küttâbların yazdığı çoğu musanna resmî yazılarla mektuplar yanında şair ve edebiyatçıların kaleme aldığı her çeşit sanatlı düz yazıya ve bu yazıların toplandığı kitaplara ad olmuştur. Münşeât Fars ve Türk kültüründe “mektûbât” karşılığı olarak da kullanılmıştır. (...) Bunun dışında Osmanlı tarih ve diplomasisinde münşeât kelimesi zamanla her türlü resmî yazıyı ifade eden bir terim niteliği kazanmıştır. (...) Osmanlı telif geleneğinde mektuplar dâhil her çeşit mensur yazıyı bir araya toplayan eserler “mecmûa-i münşeât”, “mecmûa-i inşâ” adıyla bir mecmua türü meydana getirmiştir. (...) Türk edebiyatında ilk örnekleri XIV. yüzyılda görülmeye başlayan ve XX. yüzyıla kadar bir edebî gelenek halinde devam eden bu mecmuaların muhtevasını resmî ve özel yazışma ile mektuplar yanında manzum mektuplar, bunları süsleyen değişik manzumeler, nutuk, makale, arzuhal ve duânâmeleri de içine alan örnekler oluşturmaktadır. Böylece münşeât, özellikle Osmanlı kültüründe şiirleri toplayan divanlar gibi her çeşit nesri bir araya getiren bir telif türü halinde gelişmiştir (Uzun, 2006: 18).

Münşeâtlardaki metinlerin tertibi, sırası belirli bir düzene göredir. Münşeâtlarda genellikle, ilk olarak eğitici mahiyette bazı bilgiler yer alır. Bunlar, yazışmalardaki usul ve kaideler, yazışma türleri ve tarifleri, hangi yazışma türünde hangi unvan ve elkâbın kullanılması gerektiği vs. gibi bilgilerdir. Bu eğitici bilgilerden sonra tarihî, edebî yazışma örnekleri yer alır. Münşeâtta mektupların sıralanmasında makam esas alınır. Dolayısıyla ilk önce Hz. Peygamber’in ve halifelerin mektuplarına yer verilir. Daha sonra ise padişahların, vezirlerin ve diğer devlet adamlarının kaleme aldığı metinlere geçilir. Bunlardan sonra da özel yazışmalar yer alır. Münşeâtlarda bunların dışında dinî yazıların, vakfiye suretlerinin, kıssa ve menkıbelerin, çeşitli ilimlerle ilgili tarif ve bilgilerin, hitabe ve nutukların bulunduğu metinlerin de yer aldığı görülmektedir (Uzun, 2006: 18-19).

Münşeâtların çeşitli özelliklerine göre farklı tasnifleri yapılmıştır. Talimî (didaktik), tarihî ve edebî olarak üç kısımda ele alındığı gibi, derleyeninin bilinip bilinmemesi, derleme veya telif olması, Arapça, Farsça veya Türkçe oluşları gibi özelliklerine göre de tasnif edilmiştir (Uzun, 2006: 19).

Türk edebiyatında en eski inşâ kitabı; Ahmed-i Dâî (öl.1421)’nin mektup türleri ve kompozisyon kuralları hakkında bilgiler veren, sanatlı bir üslupla kaleme aldığı *Teressül* adlı eseridir. Türk edebiyatında öne çıkan münşeât mecmuaları arasında Feridun Ahmed Bey’in (öl.1583) III. Murad’a sunduğu Osmanlı Devletinin resmî belge ve yazışmalarından oluşan *Mecmûa-i Münşe’âtü’s-Salâtin*’i; Nergisî (öl.1635), Nâbî (öl.1712), Veysî (öl.1628) ve Râgıp Paşa’nın (öl.1762) münşeâtları sayılabilir (Çaldak, 2006: 81).

2.2. Osmanlıda Mektup Geleneği

Osmanlıda eğitimli kişilerce çok önem verilen mektup, sadece bir iletişim aracı olmayıp aynı zamanda yazarlarının edebî hünerlerini, sosyal statüsünü ve mesleklerinde yükselme arzusunu gösterme aracı olmuştur (Woodhead, 2007: 53). Münşeâtlardaki mektuplar, Osmanlı uleması arasındaki sosyal, kültürel ve mesleki ilişkileri anlama konusunda önemli kaynaklardır. Aradaki uzun mesafelere rağmen arkadaşlar ve potansiyel hamiler arasındaki irtibatı sürdürmenin önemini yanında, dostlar arasındaki, kıymetli bir varlık olarak görülen mektuplaşmanın anlamını, edebî sanat kavramını ve ulema ile ümera arasındaki ilişkileri de göstermektedir (Woodhead, 2007: 65).

Sözlük anlamı Arapça “yazmak” anlamındaki *ketb* kökünden türetilen “mektub” kelimesi, “yazılan şey” anlamındadır (Bozkurt, 2004: 13). Klasik Türk edebiyatında inşâ ilminin ilgi alanında olan mektup, bazen Farsçadan geçen “name” kelimesiyle birlikte kullanılan ve içeriğine, yazılış amacına, gönderen ve gönderilen kişiye göre değişen isimler alabilmektedir: arıza, kaime, şukka, name, uhuvvet-nâme, meveddet-nâme, muhabbet-nâme, tezkire, varakpare, kâğıt gibi. Arıza ve şukka daha alt mevkiden daha yukarıdakine yazılan mektuplardır. Uhuvvet-nâme, meveddet-nâme ve muhabbet-nâme ise yakın dostların birbirine yazdıklarıdır. Varakpare “kâğıt parçası” anlamında, alçakgönüllülüğün ifadesidir. Kâğıt ise halk dilinde mektup anlamında kullanılmıştır. Mektuplar bazen de konularına göre farklı isimler almıştır: arz-ı hal, tebrik-nâme, tehniye-nâme, taziye-nâme, cevap-nâme, teşekkür, takriz, davet-nâme, niyaz-nâme, tezkire, müzekkere gibi (Gökyay, 1974: 20). Mektup türleri husûsî ve resmî olarak iki grupta da tasnif edilmiştir. Husûsî mektuplar: muhabbet-nâme/meveddet-nâme/uhuvvet-nâme, tehniyet-nâme/tebrîk-nâme, ta’ziyet-nâme, şefakat-nâme, irsâl-nâme, iştîyâk-nâme, şikâyet-nâme, tavsiye-nâme, teşekkür-nâme, ıyâdet-nâme, davet-nâme, şefâat-nâme. Resmî mektuplar: fermân, nâme-i hümayûn, hatt-ı hümayûn, berât (menşûr, mülk-nâme), ahd-nâme, irâde, takrîr, telhîs, ruk’a, buyuruldu, tezkire, tarhaniyet-nâme, arıza, kâime, temessük, arz/arz-ı hâl/arz-ı mahzar, tahrîrât, şukka (Gültekin, 2007: 241-285).

İnşâ ilminin önemli bir konusunu oluşturan mektuplardaki hitap şekilleri, üslup, kâğıdın şekli, satır aralıkları gibi birçok husus münşeâtlarda anlatılan belirli

kurallar çerçevesindedir. Mektubu yazan kişi muhatabın statüsüne göre üst makamda (a'lâ), alt makamda (ednâ) veya eşit bir makamdadır (akran). Mektubu yazanın ve muhatabın konumuna/statüsüne göre mektubun üslubu da değişir. Üst makamdaki birine yazılan mektubun üslubu gönül okşayıcı, yalvarma üslubu ve üçüncü şahıs kipiyle yazılır. Üst makamdan alt bir makama yazılırken ise durum tersinedir. Akrandan akrana yazılan mektuplarda ise mertebeye göre saygı ifadeleri, gönül okşayıcı iltifatlarla aradaki dostluğa, muhabbete riayet edilir. İlk satıra Allah'ın isimlerinden birini "hüve" kelimesiyle birleştirerek yazmak hem bir kural olmuş hem de muhataptan beklenen şeyin yerine getirilmesine yardımcı olacağına inanılmıştır. Örneğin, taleb-i 'atâda (bağışlama, bahşiş, nakdi yardım) "hüve'l-kerîm", istianede (yardım isteme) "hüve'l-mu'în", istigâsede (yardım isteme) "hüve'l-mugîs" gibi (Haksever, 1995: 8-9).

Mektubu gönderen kişi muhatabına göre üst bir makamda ise isminin yanına "muhibb-i muhlis", "muhibb-i müştak" vb.; denk bir makamda ise "dâ'i-î muhlis", "dâ'i-î devlet", dâ'i-î bî-iştibâh" vb.; alt bir makamda ise "ekallü'l-'abd", ahkaru'l-ibad", abd-ı fakir", "çâker-i dirîne" vb. ibarelerden uygun olanı imza olarak yazmalıdır. Bu imzalara "nişan-ı mektub" denilir. Gönderen padişah ise bunun adı "tuğra"dır ve mektubun evveline yazılır. Eğer rütbelere denk ise imzalar mektup sonunda sağ tarafa; eğer gönderen alt bir makamda ise sol tarafa yazmak gerekir. Mektubun sonunda tarih de belirtilmelidir. Alt makamdan üst bir makama mektup yazılırken satır araları dar, üst makamdan alt bir makama yazılırken ise geniş olmalıdır (Haksever, 1995: 10).

Yukarıda özetle aktarılan, ancak münşeâtlarda ayrıntılarıyla anlatılan, ideal bir mektupta uyulması gereken usul ve kaidelere çoğu zaman riayet edilmediği görülür (Gökyay, 1974: 21). 19. yüzyıldan önce yazılmış mektupların çoğunda tarih bulunmamaktadır (Kütükoğlu, 2004: 21).

Her mektupta standart olmamakla birlikte, genel olarak mektuplar, belli bir sırayı takip eden *elkâb*, *ibtidâ* (dibâce), *tahallüs*, *talep*, *intihâ* gibi bazı bölümlerden oluşur. Elkâb bölümünde, mektubu gönderen kişinin ve muhatabın statüsüne göre değişen bir takım rütbe ve saygı bildiren sıfatlar sıralanır. Burada kimin kime hangi unvanlarla, nasıl hitap edeceği bellidir. Padişaha, sadrazama, vezirlere, şeyhülislama,

kazaskere, kadiya, müderrise, hahama, patriklere, yakın bir arkadaşına ya da bir mevkidaşa vs. yazılan mektuplarda bu hitaplar farklı farklı ve derece derecedir. İbtida ya da dibâce adı verilen bölüm, mektubun başlangıç/giriş bölümüdür. Genellikle saygı, sevgi sözleriyle başlanılan bu bölümde, asıl konuya geçmeden önce muhataba dua edilip hal hatırı sorulur, övgüde bulunulur. Dibâce bölümünden asıl konunun yer aldığı talep bölümüne bir geçiş mahiyetinde olan tahallüs bölümünde bazı klişe ifadeler yer alır. Dibâcenin sonunda yer alan “ithâf u ihdâ olındukdan sonra”, “ırsâl u iblâğ kılındukdan sonra” vb. ifadelerle dibâcedeki dua, selâm ve saygı faslı bitirilir. Ardından gelen “ma’rûz-ı bende-i devlet-hâh-ı bî-iştibâh budur ki”, “arz-ı dâ’î-i devlet ü mâdih-i şevket budur ki” vb. arz bildiren ifadeler tahallüs bölümünü oluşturur. Talep bölümü mektubun asıl bölümüdür. Bu bölümün konusu mektubun yazılış amacı doğrultusunda değişir. Muhataba asıl anlatılmak istenen şey, mektubun yazılma amacı burada ifade edilir. Mektubun yazılış amacı ifade edildikten sonraki bölüm, mektubun intiha yani bitiş bölümüdür. Bu bölümde de bazı kalıplaşmış ifadelerle muhataba dua ve saygı bildiren sözlere yer verilir. Mektup “bâkî’-d-du’â”, “bâkî ferman sultanumundur”, “bâkî emr ü ferman efendimindir”, “bâkî ferman ol zât-ı âlî-şanundur”, “bâkî” vb. bazı klişe ifadelerle bitirilir (Derdiyok, 1999: 733-735).

Mektup sonlarında, sol alt köşede bazen imza da bulunur. İmzanın üst kısmına mektubu yazan kişinin muhataba karşı konumuna göre değişen “muhibbiniz”, “muhlisiniz”, “dâ’îniz”, “kulunuz” gibi ifadelerle de rastlamak mümkündür (Gökyay, 1974: 21).

Mektuplarda, adresin altına veya zarfın üzerine yazıyla ya da mühür şeklinde bir tılsım kelimesi olan “bedûh” kelimesi yazılırdı. Bununla mektupların yerine ulaşması sağlamak amaçlanırdı. “Bedûh”un, mektupları yerine ulaştırmakla görevli bir melek olduğu da rivayet edilmektedir (Kütükoğlu, 2004: 21).

Mübahat S. Kütükoğlu, Osmanlı bürokrasisindeki mektup geleneğinden bahsederken hitabî ve cevabî mektupların bazı rükünlerinin olduğunu belirtir. Hitabî mektupların “ ‘ibtidâ olunur’ sözünün kullanılması, sena, dua, gönderilenin isminin yazılması, kâtibin adı, selam ve hayır duada bulunma, selam ulaştırılması, özlem belirtme (iştîyak), görüşme isteğinde bulunma, tarih, halini bildirme, iltimas talebi,

hâtimenin başlangıcı, uygun bir dua ile bitirme” gibi rükünlere sahip olduğunu ifade eder. Cevabî mektupların da yukarıdakilere ilaveten “mektubun sıfatı, mektubun varmış olduğu ve mektubun cevabı” gibi rükünlerinin olduğunu ifade eder. Bunlardan “dua, sena, selam, halin bildirilmesi ve dua ile bitirme” rükünlerinin yazılmasının mecburî olduğunu, diğerlerinin ise kısmen ihmal edilebilir olduğunu belirtir. Daha sonra ise mektubun on şartını şöyle sıralar:

1. Gönderen ve gönderilenin rütbeleri dikkate alınmalıdır. 2. Eğer gönderilen gönderenden üst rütbede ise isminin yazılmaması tercih edilmelidir. Ancak gönderenin meşayıhten olması halinde bu hususa riayet edilmeyebilir. Gönderenle gönderilenin mevkileri eşitse gönderilenin ismi yazılır. 3. Gönderilen gönderenden daha aşağı bir mevkide ise iştiyak ve görüşme talebi rükünlerinin yerine iyi niyet, devletin bekası, rıcanın kabulü ve muradın hâsıl olması yazılır. 4. Uzun süredir ayrı değillerse iştiyak kısmının da yazılmaması tavsiye edilir. 5. Gönderenin rütbesi aşağı ise “Sami-i huddâm-ı zevi'l-ihtirâm i'lâm olunur ki” şeklinde bir ifade kullanılması gerekir. 6. Uzun zaman geçmemiş bulunması ve mekânın uzak olmaması halinde tarih rüknü ihmal edilir. 7. Gönderilen için gaip sîgası kullanılıp şahsen hitap edilmemelidir. Mesela, “... talep etmişsin” denilmeyip “ taraflarından ... talep etmişler” şekli yazılmalıdır. 8. Üstten alta yazılan mektuplarda ‘ ... edesiz’ şeklinde çoğul sîgası kullanılmamalıdır. 9. İ'lam-ı hal rüknü selam rüknüne bağlı olmalıdır. 10. Selam iblağı ile halini i'lam rükünlerinde kullanılan sîgalar aynı olmalıdır (Kütükoğlu, 2004: 18-19).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Münşeâtın İncelenmesi

1.1. Münşeâtın Muhteva Özellikleri

Münşeâtta bulunan metinlerin seçiminin ve tertibinin, Nevres-i Kadîm tarafından mı yoksa bir başkası tarafından mı yapıldığıyla ilgili nüshalarda bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak İ3 nüshasında, diğer nüshalarda bulunmayan iki metnin bir mecmuadan (Bekir Efendi'nin Mecmuasından) alındığı belirtilmektedir. Bazı mektuplardan yazarın Münşeâtta yer almayan (en azından elimizdeki nüshalarda bulunmayan) başka mektuplarının da olduğu anlaşılmaktadır⁶.

Büyük bir çoğunluğu mektup olmak üzere Münşeâtta, çeşitli türlerde toplam 86 parça mensur metin bulunmaktadır. Bunların 68'i mektup (2'si Farsça), 7'si fıkra (elkâb ve dua kısmını içeren mektuba giriş mahiyetindeki taslaklar), 1'i dibâce, 2'si takriz, 1'i sebep-i tahmis (Farsça/Türkçe), 1'i latife (Arapça) ve 6'sı lugazdır (3'ü Arapça, 1'i Farsça).

1.1.1. Mektuplar

Münşeâtta bulunan 68 mektubun -içeriğinden sürgünden gönderildiği anlaşılan 65 no.lu mektup da katılınca- 44'ünü yazarın sürgündeyken (28'i Resmo'dan, 14'ü Bursa'dan ve 1'i Sakız'dan) gönderdiği mektuplar oluşturur. Muhteva bakımından bu mektuplar genel olarak gurbet, gurbette yaşanan sıkıntılar, geçim sıkıntısı, aileden ve dostlardan ayrılık, hastalık, yalnızlık, iltifat görmeme, vefasızlık, dışlanmışlık gibi duygu ve durumlardan oluşur ve çoğu affedilme umudu ve maddî, manevî destek talebiyle şeyhülislam, sadrazam, vali gibi yüksek mevkideki kişilere yazılmıştır.

Tür bakımından nüshalarda farklı farklı isimlendirilen mektuplar, çoğunlukla “arz-ı hal, arıza, kaime” olarak isimlendirilmiştir. “Daraat-nâme, arz-ı hal, arıza, kaime, niyaz-nâme, dua-nâme, kaime, ihlas-nâme, ubudiyet-nâme” gibi

⁶ Örneğin Edirne Bostancıbaşı İsmail Ağa'ya yazdığı bir mektupta, ona daha önce gönderdiği bir mektuptan bahseder: “(...) bundan aqdem irsâl-i cânib-i devletleri kılınan du'â-nâmemizde lafz-ı vahşî tahtîrimize (...)” (42a). Bir başka mektuptan ise (Defterdar) Kâmil Ahmed Paşa'ya gönderdiği başka mektupların olduğu anlaşılmaktadır: “(...) mutazammın müte'addid du'â-nâmeler tahtîr ü tesyîr olunup (...)” (34a).

isimlendirmeler nüshalarda genellikle birbirinin yerine kullanılmıştır. Bunların dışında çoğu, mektubun içeriğiyle doğrudan ilgili “mürasele, beşaret-nâme, tavsiye-nâme, ta’ziyet-nâme, sıhhat-nâme, cevap-nâme, tebrik-nâme, tehniyet-nâme, muhabbet-nâme, şefaât-nâme, davet tezkiresi, tezkire, i’lam” gibi isimlendirmeler de görülür.

Münşeâtta mektuplar genel olarak, Osmanlıdaki geleneksel mektup planına (Gökyay, 1974: 20-21; Gültekin, 2007: 288-292; Kütükoğlu, 2004: 19) uygun bir yapıdadır. Temel olarak dört bölümden oluşan bu yapı, mektupların gönderildiği kişinin makamına göre bazı değişiklikler gösterse de genelinde ortaktır. Bu bölümler sırasıyla şu şekildedir. 1. elkâb, 2. dua, 3. hâl bildirme (talep), 4. bitiş (hatime/intihâ).

Elkâb bölümünde muhatabın makamına göre değişen çeşitli sıfatlar sıralanır. Bazen övücü/yüceltici ifadelerle de yer verilir. Dua bölümünde ise muhataba çoğu zaman klişe ifadelerle dua edilir. Ardından mektubun yazılış gayesi olan asıl konuya geçilir. Son kısım ise mektubun bitiş bölümüdür. Bu bölümde bazen muhatabın bazı sıfatları (elkâb) tekrar edilir, bazen de dua ibarelerine yer verilir. Bu bölümler arasında geçişi sağlayan bazı kalıp ibareler vardır. Aşağıdaki tabloda mektuplardaki bu yapı daha açık görülebilir:

Tablo 1.
Mektupların Yapısı

.....	} Elkâb
hazretlerinin / hazretleri	Bağlantı ibaresi
.....	} Dua
[olmak daavâtına müteakip / olmak daavâtı/olmak duasıyla] [kılındığı hilâlde / kılındığı siyâkda arz-ı hal-i abd-ı kadîmleridir ki / arza-dâşt-ı bende-i kadîmleridir ki / ma’rûz-ı dâ’î-i devletleri budur ki / arîza-ı abd-ı kadîmleridir ki / ahvalim şudur / izhar-kerde-i muhlis-i mütehassıslarıdır ki / nümâyende-i muhlis-i mütehassıslarıdır ki / nümûde-i muhlis-i nîk-endişleridir ki]	Bağlantı ibaresi
.....	} Hâl bildirme (talep)
buyuruldukda / buyurulmak babında / buyurmaları babında / bâkî	Bağlantı ibaresi
.....	} Bitiş (hatime/intihâ)

Çeşitli vesilelerle farklı makam ve mevkideki kişilere gönderilen mektupların büyük çoğunluğunda, mektupların kime ve nereden gönderildiğiyle ilgili bilgiler başlıklarda mevcuttur. Fakat mektupların gönderilme zamanıyla ilgili -63 no.lu mektup hariç- herhangi bir tarih bilgisi bulunmamaktadır. Ancak çoğunda, mektupların gönderilme zamanıyla ilgili olarak başlıklarda “Ali Paşa Kütahya Valisi iken”, “Münşî-i merhum Filibe kadısı iken” vb. gibi bilgiler verilmektedir.

Aşağıdaki tabloda mektupların yazıldığı yıl/yıl aralıkları ve yerler ile ilgili bilgiler verilmiştir. Tabloda belirtilen yıl/yıl aralıkları, başlıklardaki bilgilerden ve mektupların içeriğinden hareketle tespit edilmiş tahminî tarihlerdir.

Tablo 2.

Mektupların Yazıldığı Yıl/Yıl Aralıkları ve Yerler

Mektup No.	Yazıldığı Yıl/Yıl Aralıkları	Yazıldığı Yer
22	1743-1744	İstanbul
59	1745	
1, 2, 3	1742-1747	
19	1748	
32, 39	1748	Tokat
4, 5, 23, 24, 43, 44, 45, 46, 49	1748-1749	Filibe
38	1749	Edirne
58	1749-1750	Sakız
20	1749-1750	Resmo
9, 28, 29, 30	1750-1751	
6, 10, 34	1751-1752	
11	1750-1754	
41	1754-1755	
12, 13, 14, 26, 27, 31, 33, 42, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 61, 64	1749-1755	
37	1755	Bursa
47	1755-1756	
16, 35	1756-1757	
21, 67	1756	
7, 15	1757	
17, 18, 36, 40, 48, 66	1755-1757	
8, 62, 63	1758-1762	Kütahya
25, 60, 65	?	?

Aşağıdaki tabloda ise hangi mektubun kime gönderildiğiyle ilgili bilgiler toplu olarak sunulmuştur:

Tablo 3.
Mektupların Gönderildiği Kişiler

Mektup No.	Kime
1, 2, 3	Hekimbaşı-zâde Ali Paşa (Hekimoğlu Ali Paşa)
4, 5, 6	Sadrazam Abdullah Paşa (Fırarî-zâde Seyyid)
7, 8	Ragıp Paşa
9, 10, 11	Şeyhülislam (Seyyid) Murtaza Efendi
12, 13, 14	Vassaf Abdullah Efendi
15, 16, 17, 18, 19, 20?	Çelebi-zâde (Asım Efendi)
21	Şeyhülislam Dürri-zâde (Mustafa) Efendi
22, 23, 24	Osman Paşa-zâde Ratib Ahmed Paşa
25	Yahya Paşa
26, 27	Bağdat Valisi Süleyman Paşa
28, 29, 30	Hanya Valisi Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa
31	Teberdar-zâde Silahdar Mustafa Paşa
32	Naili Abdullah Paşa
33, 34	Kâmil Ahmed Paşa
35	Pirî-zâde Osman Molla Efendi
36, 37, 38	Şeyhülislam Abdullah Efendi-zâde Esad Efendi
39	Neylî Efendi-zâde Hamid Molla Efendi
40	Şeyhülislam Halil Efendi-zâde Abdurrahim Molla
41	Mısır Kadısı
42	Hâce-zâde Es-seyyid Mehmed Said Efendi
43, 44, 45, 46, 47, 48	Defterdar Behcet Mehmed Efendi
49	Edirne Bostancıbaşı İsmail Ağa
50, 51	Kandiye Valisinin Kethudası
52	Kandiye Valisi Koca Numan Paşa'nın Kethudası
53, 54, 55	Kandiye Valisi Divan Katibi
56	Kandiye Defterdarı Maraşî Ali Efendi
57	Kandiye Müftüsü
58	Devatdar Ahmed Ağa
59	Tiryaki Mehmed Paşa
60	Ser-katibî Efendi
61	Kandiye Kadısı
62	Veli Efendi
63	Kütahiyye Nahiye naibleri
64, 65, 66, 67, 68	?

1.1.1.1. Mektup özetleri

Mektuplarla ilgili; gönderilen kişi, yer, zaman ve içerik gibi bilgiler daha derli toplu ve ulaşılması bakımından daha pratik olacağı düşüncesiyle aşağıdaki şekilde verilmiştir.

No.

1

Başlangıcı Pençe-tâb-ı zeber-destân-ı 'ulüvv-himem

Kime Hekimbaşı-zâde Ali Paşa (Hekimoğlu Ali paşa)

Ne zaman Gurbet, sürgün ve geçim sıkıntısıyla ilgili herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Muhtemelen, 1742 yılından önce yazılmış olmalıdır.

Nereden Muhtemelen İstanbul

Türü Arz-ı hal

Özet

Bu mektupta Nevres, Hekimoğlu Ali Paşa'ya övgü ve duadan sonra, iyilik ve yardımları için teşekkür etmektedir.

No.

2

Başlangıcı ‘Aletî'l-vezâretü iz ‘alevte maḥallehā

Kime Hekimbaşı-zâde Ali Paşa (Hekimoğlu Ali Paşa)

Ne zaman Hekimoğlu Ali Paşa Kütahya valisi iken. (Hekimoğlu Ali Paşa 1725, 1741, 1746, 1755 ve 1757 yılında olmak üzere beş defa bu görevde bulunmuştur)

Nereden Muhtemelen İstanbul

Türü Arz-ı hal

Özet

Hekimoğlu Ali Paşa'nın harçlık göndermesinden duyulan memnuniyet ifade edilerek, kendisine dua ve teşekkür edilmektedir.

No.

3

Başlangıcı Devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni‘am efendim, sultānım çeşme-i ḥayāt

Kime Hekimbaşı-zâde Ali Paşa (Hekimoğlu Ali Paşa)

Ne zaman Mektubun başlığından ve içeriğinden Nevres'in muhatabından maddi bir yardım beklediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla geçim sıkıntısı yaşadığı 1742-1747 yılları arasında yazılmış olabilir.

Nereden Muhtemelen İstanbul

Türü Arz-ı hal

Özet

Ali Paşa'ya, yaptığı iyilik ve yardımlardan dolayı sürekli dua ettiğini ifade etmekte ve yardımlarının devamını ummaktadır.

No.	4
Başlangıcı	Devletlü, ‘ ināyetlü, merḥametlü, kerāmetlü, ‘ uṭūfetlü, veliyyü’n-ni‘ am
Kime	Sadrazam Abdullah Paşa (Firarî-zâde Seyyid)
Ne zaman	1748-1749 Filibe kadısı iken
Nereden	Filibe
Türü	Arz-ı hal

Özet

(Firarî-zâde Seyyid) Abdullah Paşa'dan görülen maddî, manevî yardımlar için kendisine dua ve teşekkür edilmektedir.

No.	5
Başlangıcı	Mâ-dām ki Cemşid-i zerrîn-serîr-i ḥurşid fermân-fermây-ı
Kime	Es-seyyid Abdullah Paşa (Firarî-zâde Seyyid)
Ne zaman	Muhtemelen 1748-1749 Filibe kadısı iken
Nereden	Muhtemelen Filibe'den
Türü	Arz-ı hal

Özet

Mektupta, Abdullah Paşa'dan görülen yardımlardan dolayı büyük minnet duyulmakta ve teşekkür edilmektedir. Hamiliğinin devamı umulmaktadır.

No.	6
Başlangıcı	Şîrînkârî-i şu‘ bedde-bâz-ı rûzgâr ile çemen-şuffe-i gülşen-i
Kime	Firarî-zâde Es-seyyid Abdullah Paşa
Ne zaman	1753/1754 Resmo'daki dördüncü senesinde. Abdullah Paşa'nın Mısır Valisi olduğu dönemde yazılmış ve Mısır'a gönderilmiştir.
Nereden	Resmo
Türü	Arz-ı hal, arıza

Özet

Nevres bu mektubunda, İstanbul'dan Resmo'ya sürgün edilmesini, ailesinden ve dostlarından ayrı kalışını ve dört buçuk yıldır bulunduğu Resmo'daki zorunlu ikameti süresince çektiği sıkıntı ve hastalıkları dile getirmektedir. Hastalığının şiddetlendiğini belirterek bu zor zamanında kendisini terk eden hizmetkârlarından

şikâyet etmekte ve Kandiye ve Hanya'da bulunan “Vezir-i azimü’ş-şan” diye hitap ettiği kişilerin bu sıkıntılı durumuna duyarsız kalmalarından yakınmaktadır. Kendisine çok yardımı dokunan Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa'nın Hanya'dan ayrılmasını üzüntüyle karşıladığını ifade etmektedir. Devlet büyüklerine yazdığı mektupların sonuçsuz kaldığını, kimseden iltifat göremediğini ifade etmekte ve mektubu gönderdiği Mısır Valisi Abdullah Paşa'dan yardım talep etmektedir.

No.

7

Başlangıcı Hâzretleri sağ olsun, ‘ arz-ı hâl-i bende-i ğurbet-zedeleridir ki

Kime Ragıp Paşa

Ne zaman 1757, III. Mustafa tahta çıktığında.

Nereden Bursa

Türü Arz-ı hal

Özet

Affedilme umuduyla yazılmış bu dört satırlık mektupta, direkt olarak bir af talebi bulunmamaktadır. Ancak, Nevres sıkıntılı durumunu mecazlarla ifade ederek bu talebi ima etmektedir.

No.

8

Başlangıcı Zühre-cebînân-ı nücümü’l-esḥâr-ı sürûr u şafâ şevḳ-i tulû’-ı

Kime Ragıp Paşa

Ne zaman 1758-1762

Nereden Kütahya

Türü Arz-ı hal

Özet

Mektubun başlığında Nevres’in, mektubu "Osman Molla Efendi lisanından" yazdığı ifade edilmektedir. Mektupta açık bir şekilde ifade edilmeyen bir yardım talebi vardır.

No.

9

Başlangıcı Hâzretleri sağ olsun. Merâḥim-perverâ! Ğaleyân-ı dîğ-i âteşdân-ı

Kime Şeyhülislam Murtaza Efendi

Ne zaman Mektubun başlığından ve içeriğinden Murtaza Efendi'nin Şeyhülislam olması dolayısıyla yazıldığı anlaşılmaktadır. Murtaza Efendi 3 Haziran 1750 yılında Şeyhülislam olmuştur. Dolayısıyla bu mektup 1750/51 yılları arasında yazılmış olmalıdır.

Nereden Resmo

Türü Tebrik-nâme, arz-ı hal

Özet

Murtaza Efendi'nin, mektupta geçen “(...) kerâmetlü efendimiñ şeref-bağış-ı ‘âli-mesned-i fetvâ ve ârâyiş-i bâlâ-serâ-yı emânet-i kübrâ olduklarınıñ müjde-i hayât-bağış-ı ğam-fersâ (...)” (14b) ifadesinden anlaşıldığı üzere Şeyhülislam olmasından dolayı duyulan memnuniyeti ifade eden, tebrik mahiyetinde bir mektuptur. Nevres, tebrik faslından sonra sürgünden kurtulmak için yardım talep etmektedir.

No.

10

Başlangıcı Mâ-dâm ki pençe-i ‘âlem-gerdân-ı kahramân-ı mağfîret âhenin-bâzû-yı

Kime Şeyhülislam Murtaza Efendi

Ne zaman 1751, Resmo’da bulunuşunun yaklaşık ikinci yılında

Nereden Resmo

Türü Niyaz-nâme, arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektupta yaklaşık iki yıldır Resmo’da bulunduğunu belirtmekte ve gurbetteki sıkıntılarının; ailesinden gelen, maddi zorlukları ve satılacak bir şeyin kalmadığını bildiren bir mektupla daha da arttığını ifade etmektedir. Kendisinden dolayı ailesinin İstanbul’da geçim sıkıntısı yaşadığını ve kimseden bir yardım alamadıklarını ifade etmekte ve kendisinin ise mecburî olarak ikamet ettiği Resmo’da yaşadığı zorluklardan, yalnızlıktan, kimsesizlikten ve hastalıklarından yakınmaktadır. Yaşadığı bu zorluklardan dolayı Şeyhülislam Murtaza Efendi’den yardım talep etmektedir.

No.

11

Başlangıcı Şâbûn-ı vesâğ-şüy-yı tevbe vü nedâmet izâle-i leke-i ma‘şiyet itdikçe

Kime Şeyhülislam (Seyyid) Murtaza Efendi

Ne zaman 1750-1754 yılları arasında yazılmış olmalıdır.

Nereden Resmo

Türü Niyaz-nâme, arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektubunda, gurbette yaşadığı zorluklarının ifade edilemeyecek kadar büyük oluşunu dile getirmektedir. Şeyhülislam Murtaza Efendi'den kendisini unutmamasını rica ederek yardımlarını ummaktadır.

No.

12

Başlangıcı Devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulṭānım
eṭāla’llahu beḳāhu ḥazretleri devlet-i rüz-efzün

Kime Şeyhülislam-ı sabık Vassaf Abdullah Efendi

Ne zaman Vassaf Abdullah Efendi sadr-ı Rum'dan munfasıl iken. (Vassaf Abdullah Efendi 1749-1755 yılları arasında birkaç defa bu görevde bulunmuştur)

Nereden Resmo

Türü Arz-ı hal

Özet

Mektupta Vassaf Abdullah Efendi'ye sadece dua edilmektedir. Herhangi bir talep vs. bulunmamaktadır. Ancak, Nevres muhatabına dua ederken gurbetle ilgili mecazlar, teşbihler kullanarak muhatabına durumunu ve yaşadığı zorlukları da ima etmektedir.

No.

13

Başlangıcı Devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulṭānım,
eṭāla’llahu beḳāhu ḥazretleriniñ telāṭum-ı deryā-yı kerem

Kime Vassaf Abdullah Efendi

Ne zaman 1749-1755

Nereden Resmo

Türü Cevab-nâme, arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektubunda, Vassaf Abdullah Efendi tarafından mektupla birlikte para, kumaş ve ud gibi hediyeleri göndermesi üzerine kendisine teşekkür etmektedir.

Mektuptan anlaşıldığına göre, bu hediyeler ve para yardımı umulmayan bir zamanda gönderilmiş ve Nevres'in gurbette olması dolayısıyla da kendisi için ayrıca büyük bir sevinç ve gurur kaynağı olmuştur.

No.

14

Başlangıcı Mā-dām ki giriftārān-ı zencīr-i derd ü belā ve sitāre-sūhtegān-ı

Kime Vassaf Abdullah Efendi

Ne zaman 1749-1755, Vassaf Abdullah Efendi Rumeli kazaskerliğinden munfasıl iken.

Nereden Resmo

Türü Arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektubunda Vassaf Abdullah Efendi'ye kendi tabiriyle "perişan" halini anlatmaktadır. Devlet büyükleri için yazdığı övgülerin hiciv ve alay olarak lanse edilmesinden sonra Tokat kadılığından azledilmesiyle başlayan ve son olarak Resmo'ya sürülmesiyle neticelenen, zorluklarla geçen hayatını anlatmaktadır. Devlet büyüklerine övgü için yazdıklarına kindar kişilerce "tahkir" ve "tahfif" manaları verildiğini ve bunun neticesinde ise görevinden alınıp Resmo'ya sürülmesiyle zorlu ve meşakkatli bir zaman geçirdiğini bildirmektedir. O, bu iddiaları her ne kadar reddetse de cezalandırılmaktan kurtulamamıştır. Sabır ve tahammül etmekten başka bir seçeneğinin kalmadığını, her ne kadar büyük sıkıntılar yaşasa da sürgüne gönderilmesine neden olanlara beddua etmekten imtina ettiğini ve onları Allah'a havale ettiğini söylemektedir.

Çok defa yardımını gördüğü (Tiryakî) Mehmed Paşa'nın gazabından sonra bir müddet evde ikamete mecbur tutulduğunu, buna rağmen ona herhangi bir kin beslemediğini söylemektedir. Aynı şekilde, kendisine çok defa yardımda bulunan Darüssaade Ağası'nın kendisinin cezalandırılmasına sebep olsa da ona da kin beslemediğini, kırgın olmadığını söylemektedir. Resmo'daki gurbetinin bitiminde affedilmeyi umduğunu ifade etmektedir.

No.

15

Başlangıcı Keremkārā! Merāḥim-perverā! Efendim bu eyyām-ı meserret-ittisām

Kime	Şeyhülislam-ı sabık Çelebi-zâde (Asım Efendi)
Ne zaman	1757, III. Mustafa tahta çıktığında. Çelebi-zâde Anadolu Kazaskerliğinden munfasıl iken. Affedilip Bursa'dan İstanbul'a dönmeden kısa bir süre önce yazılmış olmalıdır.
Nereden	Bursa
Türü	Arz-ı hal

Özet

Nevres Bursa'da sürgündeyken yazdığı bu mektupta perişan bir durumda olduğunu ifade etmekte ve sorunlarının çözümü için o sırada Anadolu Kazaskerliği görevinden ayrılan Çelebi-zâde Asım Efendi'den yardım talep etmektedir.

No.	16
Başlangıcı	Keremkārā! ‘ināyet-şi‘ārā! Merāhim-perverā! Efendim, sultānım <i>eṭāla'llahu beḳāhu</i> ḥazretleri, beyt Derdimi söylesem cihān tutuşur
Kime	Çelebi-zâde Asım Efendi
Ne zaman	Çelebi-zâde Asım Efendi İstanbul'dan mazul iken. Gurbete düştüğünün yedinci senesinde, dolayısıyla 1749'daki Resmo sürgününden yedi yıl sonra. Bu da 1756/1757 yılına denk gelmektedir.
Nereden	Bursa
Türü	Arz-ı hal

Özet

Bu mektubunda Nevres, gurbete düştüğünden beri kimseden bir yardım görmediğinden ve insanların kendisinden yüz çevirmesinden şikâyet etmektedir.

No.	17
Başlangıcı	Hest peygāmī me-rā bā-ḳāşīd-ı müşkīn-nefes
Kime	Çelebi-zâde Asım Efendi
Ne zaman	1755-1757
Nereden	Bursa
Türü	Niyaz-nâme, arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektupta gurbette yaşadığı zorluklardan ve hastalıklardan dolayı

yazdıklarında bile bir düzen kalmadığını ifade ederek perişan bir halde olduğunu vurgulamaktadır. Maruzatının ise bilindiğini söyleyerek tekrardan, aynı şeyleri yazarak baş ağrıtmaktan imtina ettiğini bir beyitle ifade etmektedir.

No.

18

Başlangıcı Keremkār! Şümāre-i eyyām-ı iḳbālîñiz isnād-ı tōhmet-i nā-kerde ile

Kime Çelebi-zâde Asım Efendi

Ne zaman 1755-1757

Nereden Bursa

Türü Arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektubunda, bulunduğu zor koşullardan dolayı dağılan zihninin, halini anlatmaya engel olduğunu, hastalık ve geçim sıkıntısı gibi sorunlarıyla muhatabını da bunaltmak istemediğini, maruzatının bilindiğini ifade etmektedir.

No.

19

Başlangıcı Tā ki tevsen-i muṭallā-kecīm-i mihr pehnā-yı fezā-yı sipihrde gāh

Kime Çelebi-zâde Asım Efendi

Ne zaman 1748, Çelebi-zâde Asım Efendi İstanbul kadısı iken.

Nereden İstanbul (Âsitâne)

Türü Dua-nâme

Özet

Nevres, mektupta Çelebi-zâde Asım Efendi'ye dua etmekte ve kendisi için bir lugaz yazdığını belirtmektedir. Muhatabından kendisini unutmamasını, en azından başkasına gönderdiği mektuplar aracılığıyla da olsa selamını eksik etmemesini talep etmektedir.

No.

20

Başlangıcı Şîrînkārî-i sipihr-i kîne-güzār ile telḥ-kām-ı zehr-āb-ı ğurbet olan

Kime (Muhtemelen) Çelebi-zâde Asım Efendi

Ne zaman 1749/1750 Resmo'ya nefyi halinde.

Nereden (Muhtemelen) Resmo

Türü Kaime

Özet

Bu mektupta Nevres gurbetten, sürgünden kurtulmak için birçok kişiye niyaz dolu mektup gönderdiğini, ancak kimseden iltifat görmediğini belirtmektedir. Geçim sıkıntısı yüzünden insanlara yaltaklanmak zorunda kaldığını, ölmek isteyecek kadar maddi zorluklar yaşadığını ve bir yandan da ailesinin kimsesiz ve yardımsız kalmasının onu daha da perişan ettiğini dile getirmektedir. Sürgünden, gurbetten kurtulmak için muhatabının, devlet büyüklerinden ricada bulunmasını; kendisini affetmelerini sağlamasını talep etmektedir.

No.

21

Başlangıcı Ān ki şer‘-i Muştafā dāred zi-ḥükmeş şad şafā

Kime Şeyhülislam Dürrî-zâde (Mustafa) Efendi

Ne zaman 1756, Dürrî-zâde Efendi mükerreren Rumeli kazaskeri olduğunda.

Nereden Bursa

Türü Tehniyet-nâme, tebrik-nâme, arz-ı hal, arıza

Özet

Nevres bu mektubunda Dürrî-zâde (Mustafa) Efendi’yi Rumeli Kazaskeri olması dolayısıyla tebrik etmekte ve bundan duyduğu sevinci ifade etmektedir. Gurbette çektiği zorluklardan bahsederek bu yeni makamının sadakası olarak kendisi hakkında devlet büyüklerine güzel sözler söylemesini, affedilip sürgünden kurtulması için bir nevi kendisine referans olmasını rica etmektedir.

No.

22

Başlangıcı Mā-dām fermān-fermāy-ı iḳlīm-i çehārüm-dīvān-ḥāne-i çār-sütün-ı

Kime Osman Paşa-zâde Ratib Ahmed Paşa

Ne zaman 1743/1744, Osman Paşa-zâde Ratib Ahmed Paşa Kapudanpaşalıktan azledildiği zaman.

Nereden (Muhtemelen) İstanbul

Türü Arıza, ta’ziyet-nâme

Özet

Nevres bu mektubunda, hayatının sürekli zorluklarla, olumsuzluklarla geçtiğini ifade

etmekte ve muhatabına dua etmektedir.

No.	23
Başlangıcı	Bārgāh-ı devletiniñ kitābe-i ʔāq-ı āsmān-niʔāqı kerīme-i
Kime	Osman Paşa-zāde Ratib Ahmed Paşa
Ne zaman	1748/1749, Nevres Filibe kadısı iken, Osman Paşa-zāde Ratib Ahmed Paşa Rumeli valisi iken.
Nereden	Filibe
Türü	Dua-nāme, arīza

Özet

Mektupta Osman Paşa-zāde Ratib Ahmed Paşa'ya dua edilerek yardımlarından dolayı teşekkür edilmektedir.

No.	24
Başlangıcı	Nigūkārāna kārīñ luṭf u bedkāra siyāsetdir
Kime	Osman Paşa-zāde Ratib Ahmed Paşa
Ne zaman	1748/1749, Nevres Filibe kadısı iken, Osman Paşa-zāde Ratib Ahmed Paşa Rumeli valisi iken.
Nereden	Filibe
Türü	İ'lam

Özet

Mektupta Rumeli Valisi Osman Paşa-zāde Ratib Ahmed Paşa tarafından gönderilen içki yasağına dair emrin yerine getirileceği ifade edilmektedir. Şarap kullanımının engellenmesi ve halka zarar veren kişilerin sorgulanması konusunda bütün eşraf ve ayanın hem fikir olduğu bildirilmektedir.

No.	25
Başlangıcı	Mā-dām ʕalem-i zer-mancuq-ı kāmkarān-ı iqbāl manşūb-ı
Kime	Yahya Paşa
Ne zaman	---
Nereden	---
Türü	Dua-nāme

Özet

Mektupta Yahya Paşa'ya dua edilerek ona olan bağlılık bildirilmekte ve yardımlarından dolayı teşekkür edilmektedir.

No.

26

Başlangıcı Devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü efendim, sulṭānım ḥazretleriniñ ‘atebe-i āsmān-mertebe-i ḥıdīvānelerine

Kime Bağdat Valisi Süleyman Paşa

Ne zaman 1749-1755

Nereden Resmo

Türü Dua-nâme, arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektupta, muhatabından H 1163 (M 1750) yılı başlarında gelen bir mektuptan duyduğu sevinci ve bu mektubun gurbetteki hüznünü bir nebze giderdiğini ifade etmektedir. Gurbette olmanın verdiği hüznün ve sıkıntıdan dolayı muhatabından gelen mektubun cevabını geciktirdiğini söylemektedir.

İstanbul’a gitmesine izin verilmesinden dolayı duyduğu sevinci ifade etmekte, fakat gönlündeki hüznün ve elemin, “harik-i kebir” de (muhtemelen 1750’de ve 1752’de İstanbul’da çıkan büyük yangınlardan biri kastedilmektedir) evinin yanmasıyla daha da arttığını, bundan dolayı da bu mektubunda muhatabına layık bir cevap yazamadığı için mazeretini dile getirmektedir. Mektubun sonunda ise kendisini unutmaması için yazdığı bu mektubu kendisine, babasına ve kardeşine yaptığı yardımlar için teşekkür etmektedir.

No.

27

Başlangıcı Keremkārā! Merāḥim-perverā! Kerīmā! Kām-kārā! Kām-baḥşā! Ḥazret-i Ḥudāvend-i bī-çün

Kime Bağdat Valisi Süleyman Paşa

Ne zaman 1749-1755

Nereden Resmo

Türü Arz-ı hal

Özet

Süleyman Paşa tarafından gönderilen bir mektuptaki güzel haberlerden dolayı duyulan sevinç ve memnuniyet ifade edilmektedir.

No.

28

Başlangıcı Şeref-bahş-ı düdmân-ı aşâlet ü sa' âdet ve mesned-ârây-ı divân-serây-ı

Kime Hanya Valisi Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa

Ne zaman 1750/1751, Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa Hanya valisi iken.

Nereden Resmo

Türü Daraat-nâme, arz-ı hal, arîza

Özet

Nevres bu mektubunda Hanya Valisi Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa'ya iyilik ve yardımlarından dolayı teşekkür ve dua etmektedir.

No.

29

Başlangıcı İsnâd-ı töhmet-i gayr-ı vâkı' le ehl ü 'ıyâlinden dūr ve

Kime Hanya Valisi Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa

Ne zaman 1750/1751, Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa Hanya valisi iken.

Nereden Resmo

Türü Dua-nâme, arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektubunda, ümidini yitirdiği bir zamanda Hanya Valisi Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa'dan gördüğü destek ve yardımların kendisini ne kadar mutlu ettiğini ifade etmektedir.

No.

30

Başlangıcı Devletlü, 'ināyetlü, 'uṭūfetlü efendim, sultānım ḥazretleri mā-dām ki deryā-yı kerān-tā-kerān-ı ...

Kime Hanya Valisi Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa

Ne zaman 1750/1751, Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa Hanya valisi iken

Nereden Resmo

Türü Arîza

Özet

Nevres, Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa'nın, (Paşa'nın) kardeşi El-hac Mehmed Paşa'ya gönderdiği mektuplar aracılığıyla halini hatırını sorup selam göndermesinin kendisini bu gurbette ne kadar mutlu ettiğini ifade etmekte ve ona dua ederek kendisini unutmamasını rica etmektedir.

No.

31

Başlangıcı Kıt'a li-münşi 'ihi Ey Āşaf-ı firişte-sirişt-i huceste-ḥūy

Kime Teberdar-zâde Silahdar Mustafa Paşa

Ne zaman (Muhtemelen) 1749-1755

Nereden (Muhtemelen) Resmo

Türü Arîza

Özet

Nevres mektubunda, uzun süredir yaşadığı gurbet hayatından ve zorluklarından bahsederek muhatabından destek ve yardım talep etmektedir.

No.

32

Başlangıcı Gül-nihâl-i kalem-i maṭleb-raḳamı ve sûtûn-ı keştî-i nizâm-ı

Kime Nailî Abdullah Paşa

Ne zaman 1748, Nevres Tokat Kadısı iken. Naili Abdullah Paşa Reisülküttap olduğu zaman.

Nereden Tokat

Türü Tebrik-nâme

Özet

Nevres, Nailî Abdullah Paşa'nın Reisülküttap olması dolayısıyla yazdığı bu tebrik-nâmede onu bu görevinden dolayı kutlamakta ve bu yeni makamının kendisi için de yardım ve cömertlik vesilesi olmasını temenni etmektedir.

No.

33

Başlangıcı Mâ-dâm perî-rüyân-ı mıṣr-ı iḳbâl âğûş-güşâde müteraḳḳıb-ı

Kime Kamil Ahmed Paşa

Ne zaman 1749-1755, Kamil Ahmed Paşa defterdar iken.

Nereden Resmo
Türü Dua-nâme

Özet

Nevres, Kamil Ahmed Paşa'ya daha önce çok defa dua-nâmeler gönderdiğini ancak hiç cevap alamadığını belirtmekte ve tekrardan hal hatır sorma amacıyla bu mektubu yazdığını söylemekte ve ona dua etmektedir.

No.

34

Başlangıcı Kārgāh-ı turfe-endām-ı ‘ālem-i imkānda tahrik-i mākū-yı
Kime Kamil Ahmed Paşa
Ne zaman 1751/1752, Resmo'daki ikinci senesinde. Kamil Ahmed Paşa defterdarlıktan azledilip Midilli'ye sürüldüğü zaman.
Nereden Resmo
Türü Kaime

Özet

Nevres bu mektubunda, Midilli'ye sürgün edilen Kamil Ahmed Paşa'ya teselli edici sözler söyleyerek onunla hemhal olduğunu ifade eder. Kendisine sürekli övgülerde bulunduğu kişinin sebepsiz yere gazabına uğradığını ve iki yıldır ailesinden ayrı, gurbette çeşitli zorluklarla mücadele ettiğini belirtir. Altı ayda bir kere bile ailesinden bir haber alamadığını, dostlarından ise kendisine yardım eden, destek olan kimsenin kalmadığını ifade eder.

Nevres, dayısı oğlu Osman'ı; beş altı aydan beri haber alamadığı ailesine İstanbul'daki felaketten bir zarar gelip gelmediğini öğrenmek, satılacak bir eşyası kalmışsa satılmasını eğer kalmamışsa cariyelerinin bazısını satılıp elde edilen paranın bir kısmını ailesine bir kısmını ise kendisine göndermesi için İstanbul'a gönderdiğini ifade etmektedir. İstanbul'a giderken Midilli'ye uğrayıp bu mektubu da muhatabına arz edeceğini yazmaktadır.

No.

35

Başlangıcı Mā-dām ki pāy-efsürdegān-ı senglāh-ı meşā'ib-i ğurbete
Kime Pirî-zâde Osman Molla Efendi

Ne zaman 1756/1757, Piri-zâde Osman Molla Efendi Rumeli Kazaskerliğinden munfasıl iken.

Nereden Bursa

Türü Daraat-nâme, arz-ı hal, arîza

Özet

Nevres bu mektubunda, altı yıl süren sürgünden ve meşakkatli gurbet hayatından sonra tekrar sürgün edilip gurbete düştüğünü ifade etmekte ve Pirî-zâde Osman Molla Efendi'den sürgünden kurtulmak için yardımını ve aracı olmasını talep etmektedir.

No.

36

Başlangıcı Yâ rāqidel'leyli mesrûren bi-evvelihî

Kime Şeyhülislam Abdullah Efendi-zâde Esad Efendi

Ne zaman 1755-1757

Nereden Bursa

Türü Arîza, arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektubunda, gurbette yaşadığı zorluklardan bahsederek dostlarından bir iltifat görmediğinden ve yardım talebinde bulunduğu büyüklerin kırıncı sözlerinden şikâyet etmekte ve muhatabından gurbetteki acılarını hafifletecek mektuplar göndermeye devam etmesini istemektedir.

No.

37

Başlangıcı Keremkārâ! Merāḥim-perverâ! Efendim, cebîre-bend-i şikestegân olan

Kime Şeyhülislam Abdullah Efendi-zâde Esad Efendi

Ne zaman 1755, Esad Efendi'nin Bursa'da zorunlu ikameti esnasında.

Nereden Bursa

Türü Daraat-nâme, arîza

Özet

Nevres, daha önce gurbetteki durumuna üzülen Esad Efendi'nin de şimdi aynı durumda olduğu, yani gurbete düştüğünü belirterek kendisini daha iyi anlamasını umduğunu ifade etmekte ve kendisi için dostlarıyla konuşmasını talep etmektedir.

Nevres dostlarından ayrılmasından dolayı büyük üzüntü içerisinde olduğunu ifade etmekte ve Esad Efendi'den mektuplarıyla gurbette çektiği acılarını bir nebze olsun hafifletesini rica etmektedir.

No.

38

Başlangıcı Devletlü, merhâmetlü, ‘inâyetlü, kerâmetlü, velî-ni‘ met-i bay u gedâ

Kime Şeyhülislam Esad Efendi

Ne zaman 1749, Edirne'de zorunlu ikamette bulunduğu zaman.

Nereden Edirne

Türü ---

Özet

Nevres mektubunda, Edirne'de mecburî ikametini emreden fermana uyacağını bildirmekte ve affedilip tekrar izin verilinceye kadar burada kalacağını ifade etmektedir.

No.

39

Başlangıcı Mâ-dâm haṭṭ-ı hümayûn-ı şeref-i câvîd qarîn-i ma‘ nâ-yı

Kime Neylî Efendi-zâde Hamid Molla Efendi

Ne zaman 1748, Nevres Tokat Kadısı iken.

Nereden Tokat

Türü Cevab-nâme, arîza

Özet

Mektupta, Neylî Efendi-zâde Hamid Molla Efendi'den gelen mektuptan dolayı duyulan memnuniyet ve sevinç ifade edilmekte ve kendisine dua edilmektedir.

No.

40

Başlangıcı ‘Arîza-ı ‘abd-ı kadîmleridir ki rûḥ-ı ebdân-ı bendegân

Kime Şeyhülislam Halil Efendi-zâde Abdurrahim Molla

Ne zaman 1755-1757

Nereden Bursa

Türü Sıhhat-nâme, arîza

Özet

Mektupta, Şeyhülislam Halil Efendi-zâde Abdürrahim Molla'nın iyileşip sıhhatine kavuşması dolayısıyla geçmiş olsun dilekleri ifade edilerek kendisine dua edilmektedir.

No.

41

Başlangıcı Sa'âdetlü, 'inâyetlü, mürüvvetlü efendim, sulţânım hâzretleriniñ bezmgâh-ı ma'âlî-destgâh-ı

Kime Mısır Kadısı

Ne zaman 1754/55 Resmodaki beşinci yılında

Nereden Resmo

Türü Dua-nâme, kaime

Özet

Mektubunda, yaklaşık dört buçuk yıldır vatanından, ailesinden ayrı olarak Resmo'da bulunduğunu belirten Nevres; gurbette yaşadığı zorluklardan, özleminden, iştiyaktan bahseder. Kendisine çok defa yardımda bulunan muhatabına teşekkür ve dua ederek hal hatırını sormaktadır. Muhatabından, sürgünden kurtulup affını sağlamak için kendisi hakkında fırsat düştükçe devlet büyüklerine iyi şeyler söylemesini rica etmektedir.

No.

42

Başlangıcı Benim sa'âdetlü, semâhatlu sulţânım hâzretleri Allâhu 'azîmü's-şân

Kime Hâce-zâde Es-seyyid Mehmed Said Efendi

Ne zaman 1749-1755

Nereden Resmo

Türü Muhabbet-nâme, kaime

Özet

Mektupta muhatabın hanımıyla ilgili güzel bir haberden dolayı duyulan memnuniyet ifade edilerek gurbette çekilen sıkıntılar ve hasret dile getirilmektedir. Kendileriyle ilgili ayrıntılı bir bilgi verilmeyen Yusuf Efendi-zâde ve Müfti-zâde Efendi adlı kişilerden memnun olup olmadığı sorulmaktadır.

No.	43
Başlangıcı	Tār-ı nigāh-ı iltifâtı rişte-i şîrāze-i mecmû‘a-ı iftiḥār ve ‘ināyât-ı
Kime	Defterdar Behcet Mehmed Efendi
Ne zaman	1748-1749, Nevres Filibe kadısı iken.
Nereden	Filibe
Türü	Kaime, daraat-nâme

Özet

Nevres bu mektubunda, Behcet Mehmed Efendi'nin Abdürrahim adlı şahsa verdiği görevlerin eksiksiz olarak yerine getirildiğini, konağın tamiri vs. işlerde kendisine çok yararı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Behcet Mehmed Efendi'ye yardım ve ikramlarından dolayı dua etmekte, himayesinin devamını ummaktadır.

No.	44
Başlangıcı	Mā-dām nüvîsende-i dārü'l-ḥükm-i kâder manşıb-ı celilü'l-kâdr-ı
Kime	Defterdar Behcet Mehmed Efendi
Ne zaman	1748-1749
Nereden	Filibe
Türü	Kaime, arîza

Özet

Nevres bu mektubunda, Çukadar Hüseyin Ağa adlı kişinin Behcet Mehmed Efendi'nin bulunduğu yere gitmeye hazır olduğunu bildirmekte ve arzusunun gerçekleşmesini umduğunu ifade etmektedir.

No.	45
Başlangıcı	Devletlü, ‘ināyetlü, ‘uṭṭfetlü, ‘aliyyü'l-himem efendim, sulṭānım ḥazretleriniñ şaḥîfe-i āb-gün-ı
Kime	Defterdar Behcet Mehmed Efendi
Ne zaman	1748-1749
Nereden	Filibe
Türü	Tavsiye-nâme, kaime

Özet

Mektupta, Behcet Mehmed Efendi'den Filibe Mevlevîhanesi şeyhi Esseyyid Mustafa

Efendi'ye yardımcı ve destek olunması rica edilmektedir. Ayrıca *Kenar-ı Kaime*de bahsi geçen Mevlevî şeyhi ve beraberindekilerin geçim sıkıntısı çektiklerini belirterek maaşlarının arttırılması talep edilmektedir.

No.

46

Başlangıcı ‘İnāyetkārā! Mekārim-perverā! Dārü’z-ziyāfe-i kerem-i ‘amīmelerinin

Kime Defterdar Behcet Mehmed Efendi

Ne zaman 1748-1749

Nereden Filibe

Türü Kaime

Notlar Yaklaşık iki sayfadır.

Özet

Nevres hem kendi adına hem de Abdürrahim adlı kişinin adına yazdığı bu mektupta, Behcet Mehmed Efendi'ye, gönderdiği iltifat dolu mektup ve yardımları için ve Filibe ahalisinin kendisinden memnun olduğu Abdürrahim Bey'e bulunduğu yardım ve cömertlikleri için teşekkür etmektedir.

No.

47

Başlangıcı Key buved yā Rab ki cānān be-ş'neved peygām-ı men

Kime Defterdar Behcet Mehmed Efendi

Ne zaman 1755-1756, Resmo'daki altı yıllık sürgünden sonra, Bursa'daki sürgününün başlarında.

Nereden Bursa

Türü Kaime

Özet

Nevres Farsça yazdığı bu mektupta ailesinden ve dostlarından ayrı, zorluklarla geçen Resmo'daki altı yıllık gurbet hayatından sonra tekrar gurbete düştüğünü ve bu durumun artık dayanılmaz olduğunu ifade etmektedir. Behcet Mehmed Efendi'den kendisine sahip çıkmasını, destek olmasını ve gurbetten kurtulmak için kendisi hakkında devlet büyüklerine iyi şeyler söyleyerek affını sağlamasını talep etmektedir.

No.	48
Başlangıcı	Nişâne-i sihâm-ı meţâlib-i ümîdvârân ve maţmah-ı
Kime	Defterdar Behcet Mehmed Efendi
Ne zaman	1755-1757
Nereden	Bursa
Türü	Arîza, mektup

Özet

Nevres Farsça yazdığı bu mektupta, affedildikten sonra maaşının tekrar bağlanmasını talep etmek için Behcet Mehmed Efendi'yle yüz yüze görüşmek istediğini, ancak edebinin buna müsaade etmediğini ifade ederek vazgeçtiğini belirtmekte, Behcet Efendi'den durumunu göz ardı etmemesini ve kendisini unutmamasını rica etmektedir.

No.	49
Başlangıcı	Benim ‘ināyetlü, sa‘âdetlü, semâhatlu, re’fetlü, mekremetlü efendim, sultânım hazretleri peyâm-ı şîhhatlarına
Kime	Edirne Bostancıbaşı İsmail Ağa
Ne zaman	1748-1749, Nevres Filibe kadısı iken.
Nereden	Filibe
Türü	Cevap-nâme

Özet

Nevres daha önce gönderdiği bir mektubundaki bazı sözlerden dolayı kendisine gücenen Edirne Bostancıbaşı İsmail Ağa'ya onu gücendirecek bir şey söylemediğini, bilakis kendisine karşı muhabbet dolu sözler söylediğini ifade etmekte ve belki kendisine olan dostluk ve muhabbetten dolayı söylediği latifelerin yanlış anlaşılmış olabileceğini söylemektedir. Kendisini gücendirecek bir söz söylediğini hatırlamadığını, eğer söylemişse de affını dilemektedir.

No.	50
Başlangıcı	Miyâne-i ahbâb u hullâna tefriķa şalmaķ sipihr-i gaddârîñ
Kime	Kandiye Valisinin Kethüdası
Ne zaman	1749-1755

Nereden Resmo
Türü Kaime, ihlas-nâme

Özet

Nevres mektupta, muhatabın hal hatırını sorduktan sonra mektubu getiren Attar-zâde Molla Mehmed ile birkaç gün Rustika'da görüşüğünü, hal ve harekâtını beğendiğini söyleyerek bir müracaatı olursa yerine getirilmesini talep etmektedir.

No. 51

Başlangıcı Müddet-i medîdeden berü ' ilâve-i belâ-yı ğurbet olan
Kime Kandiye Valisinin Kethüdası
Ne zaman 1749-1755
Nereden Resmo
Türü Kaime, ubudiyet-nâme

Özet

Gurbette çektiği sıkıntıların üzerine bir de ikiyüzlü, sinsi insanlarla uğraşmak zorunda kaldığını ifade eden Nevres, Resmo'dan bir yere ayrılamadığından şikâyet etmektedir. Devlet büyükleriyle görüşebilme imkânı bulabilseydi, hüzünlü mektubunu bizzat onlara takdim edebileceğini dile getirmektedir. Muhatabına bir kaside yazmakta olduğunu ancak henüz tamamlamadığını belirterek, şimdilik bir ubudiyet-nâme ile iktifa ettiğini söylemektedir. Son olarak kendisini mektuplarından yoksun bırakmamasını rica etmektedir.

No. 52

Başlangıcı Dîvân-ḥâne-i çâr-sütûn-ı ' âlem-i imkânda raḳam-zede-i
Kime Kandiye Valisi Koca Numan Paşa'nın Kethüdası
Ne zaman 1749-1755
Nereden Resmo
Türü Kaime

Özet

Nevres bu mektupta "İsmail Paşa biraderimiz" dediği Resmo Beylerbeyi İsmail Paşa'nın kendisine karşı olumsuz tavırlarından ve kendisi hakkında sarf ettiği uygunsuz sözlerden şikâyet etmektedir. Onun bu tutumuna karşı maddi ve manevi

olarak gücü olmadığını ancak bundan daha güçlü ve yıkıcı olarak gördüğü "kalem"e sahip olduğunu tehditkâr bir üslupla ifade ederek Kandiye Valisi Koca Numan Paşa'nın kethüdasından bahsi geçen şahıs için bir tenbih-nâme çıkarmasını talep etmektedir.

No.

53

Başlangıcı Tâ ki âşüftegî-i dimâğ-ı miḥnet-zedegân ümîdvârî-i

Kime Kandiye Valisi Divan Kâtibi

Ne zaman 1749-1755

Nereden Resmo

Türü Kaime

Özet

Kandiye Valisi Divan Kâtibi tarafından gönderilen mektup ve beraberindeki ud, amber ve çubuk hediyelerinden dolayı duyulan memnuniyet ifade edilmekte, kendisine dua ve teşekkür edilmektedir.

No.

54

Başlangıcı Şâbûn-ı vesâḥ-şûy-ı tevbe leke-i ma' şiyeti zâ'il ü nâ-bûd

Kime Kandiye Valisi Divan Kâtibi

Ne zaman 1749-1755

Nereden Resmo

Türü Şefaat-nâme

Özet

Mektupta, işlediği suçtan ve hatasından dolayı af dileyen Mehmed Kethüda adlı kişinin affedilmesi ve tekrar görevine iadesi rica edilmektedir.

No.

55

Başlangıcı Benim sa' âdetlü, mekremetlü sultânım ḥâzretleri ḥâlâ fermân-fermây-ı

Kime Kandiye Valisi Divan Kâtibi

Ne zaman 1749-1755

Nereden Resmo

Türü Kaime

Özet

Mektupta, Kandiye Valisi Divan Kâtibinden Ahmed Çelebi ve kardeşi El-hac Ali adlı kişilerin affedilmesi rica edilmektedir.

No.

56

Başlangıcı Tā ki feyż-i nevāziş ü tesliyet vīran-ḥāṭır-ı ğurbet-zedegān-ı

Kime Kandiye Defterdarı Maraşî Ali Efendi

Ne zaman 1749-1755

Nereden Resmo

Türü Kaime

Özet

Nevres bu mektubunda, Resmo'da gurbete düştüğü günden beri ailesinden ayrı olduğunu ve yaşadığı zorluklara tevekkül ve sabretmekten başka çaresinin olmadığını ifade etmektedir. Büyük umutlarla ve sevinçle ziyaretine gittiği Hanya Valisi Mustafa Paşa'nın, hamisi Ali Paşa'ya olan küskünlüğünden dolayı kendisini azarladığını ifade etmekte ve bu ziyaretinden dolayı duyduğu pişmanlığı dile getirmektedir. Bu durumdan dolayı çok sıkıntılar yaşadığını, ancak Tiryaki Mehmed Paşa'nın Resmo'ya gelmesiyle rahatladığını ifade etmektedir. Ancak Nevres, Mustafa Paşa'nın bu tavrını biraz da mizacına ve şarap içmesine bağlamakta ve ona kızgın olmadığını ifade etmektedir. Nevres'i asıl gücendiren onun bu tavrından ziyade, gönderdiği mektuplara ve kasidelerine bir kere bile bir cevap yazmamasıdır. Nevres bu durumu da "kara bahtına" yormakta veya mektuplarının kendisine ulaşmadığını varsayarak onun için herhangi bir kötü düşünce beslemediğini ifade etmektedir.

No.

57

Başlangıcı Sa' ādetlü, semāḥatlu birāder-i mihrbānım efendi ḥazretleri i' tidāl-i

Kime Kandiye Müftüsü

Ne zaman 1749-1755

Nereden Resmo

Türü Kaime

Özet

Nevres bu mektubunda, başkalarına gönderdiği mektuplar aracılığıyla Kandiye Müftüsüne ilettiği selamlara karşılık alamadığını ve bunda belki dostların selamı iletmekte ihmalkâr davrandıklarını belirtmekte ve kendisinden bir cevap alıncaya kadar bir daha yazmaması gerekse de nefesine uymayıp yazmaya devam edeceğini ifade etmektedir. Mektubun sonunda ise ismi belirtilmeyen bir kişinin sorununu çözmesini rica etmektedir.

No.

58

Başlangıcı Benim sa'âdetlü birâder-i mihrbânım, sulţânım hâzretleri bu eşnâda

Kime Devatdar Ahmed Ağa

Ne zaman 1749-1750

Nereden Sakız

Türü Kaime

Özet

Nevres bu mektubu, Resmo'ya gitmek üzere Sakız'da beklerken Devatdar Ahmed Ağa tarafından bir takım eşyayla birlikte gönderilen mektuba cevap olarak yazmıştır. Devatdar Ahmed Ağa mektubunda Nevres'in beraberinde bulunan bazı görevlilerin geri gönderilmesini ve ayrıca bir an önce Resmo'ya hareket etmesini istemektedir. Nevres ise cevabında, beraberinde bulunan kişilerin geri gönderilmesinin resmî bir talep mi yoksa kendi ihtiyarıyla mı olduğunu sormakta ve beraberindeki kişilerin kendisi için bir yük olmadığını ve kalmalarının kendisi için daha iyi olacağını bildirmektedir.

Bu arada Nevres kulağına gelen bir habere de değinmektedir. Duyduğuna göre kendisinin sürgüne gönderilmesinin sebebi devlet büyüklerini “lisana almak” imiş. Nevres bunun doğru olmadığını, bilakis o her zaman devlet büyüklerini övmekle meşgul olduğunu; divanında hicivli bir mısraının dahi bulunmamasının bu durumu ispat ettiğini söylemektedir.

Nevres, Devatdar Ahmed Ağa'nın Sakız'da oyalanmayıp bir an önce Resmo'ya hareket etmesini istemesini ise şaşkınlıkla karşıladığını söyleyerek bunun kendisini Resmo'ya götürmekle memur olan Çavuş Ağa'ya bağlı olduğunu bildirmekte ve kendisi istese de Çavuş Ağa'nın bir an önce ailesine kavuşmak için

beklemeyeceğini ifade etmektedir. Resmo'ya gitmek için müstemen sefinesini beklediklerini ve eğer Sakız kayıklarıyla gitmeye kalkışsalar korsan gemilerinden emin olamadıklarını bildirmekte ve ilk gemiyle Resmo'ya gideceğini söylemektedir.

No.

59

Başlangıcı Tā ki mi' mār-ı çire-dest-i kader ta' mīr-i maḥzen-i ḥarāb-ābad-ı

Kime Tiryaki Mehmed Paşa

Ne zaman 1745, Tiryaki Mehmed Paşa tersane emini iken

Nereden (Muhtemelen) İstanbul

Türü Davet tezkiresi

Özet

Bir davet mektubu olan bu mektupta Nevres, Tiryaki Mehmed Paşa'yı belirtilmeyen bir vesileyle hanesine davet etmektedir.

No.

60

Başlangıcı Meşşāta-ı çāpūk-dest-i ḥayāl vesme-i midād ile ebruvān-ı mışra' -ı

Kime Ser-kâtibî Efendi

Ne zaman ---

Nereden ---

Türü Tezkire

Özet

Bu mektupta Nevres, muhatabına, intisap için yazdığı bahariyenin beğenilip beğenilmediğini sormakta ve kendisinden güzel haberler beklediğini ifade etmektedir.

No.

61

Başlangıcı Benim sa' ādetlū birāder-i mihrbānım efendi ḥazretleri peyveste ...

Kime Kandiye Kadısı

Ne zaman 1749-1755

Nereden Resmo

Türü Kaime

Özet

Tamamlanmamış bir mektuptur.

No.	62
Başlangıcı	Keremkārā! Merḥamet-perverā! Velī-ni‘ metā! Ḥazret-i sultān-ı kalem- rev-i kā’ināt
Kime	Veli Efendi
Ne zaman	1758-1762
Nereden	Kütahya
Türü	Arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektubunda, muhatabına düştüğü sıkıntılı durumdan, başına gelen musibetten (muhtemelen sürgün) kurtulması için dua ve kendisini teselli etmektedir.

No.	63
Başlangıcı	İnhā olunur ki otuz seneden berü murabba‘ -nişin-i
Kime	Kütahya nahiye naibleri
Ne zaman	21 Mart 1759
Nereden	Kütahya
Türü	Mürasele, beşaret-nâme

Özet

Nevres’in nahiye naiplerine hitaben yazdığı bu mektupta, 30 yıldan beri Osmanlı Hanedanı’nın hiç çocuğu olmadığını ve nihayet Mustafa Han ibn Ahmed Han’ın (III. Mustafa) çocuğu olması münasebetiyle o günün sevinçle kutlanmasını, evlerin süslenmesini ve padişah için dua edilmesini istemektedir. (Muhtemelen III. Mustafa’nın ilk çocuğu olan ve 14 Mart 1759’da doğan Hibetullah kastedilmektedir. Hanedanda kırk yıldan beri sultan ve şeh-zâde doğmamış olduğundan günlerce süren şenlikler yapılmıştır.)

No.	64
Başlangıcı	Ḥıyābānzār-ı ravzatu’l-ḥuld-ı âdem ḥasret-keş-i nezzāre-i
Kime	---
Ne zaman	1749-1755
Nereden	Resmo
Türü	---

Özet

Gönderilen kişinin belirtilmediği bu mektupta Nevres, Mısır yolculuğunun ertelendiğini ve ismini belirtmediği bir şahsın, muhatabın bulunduğu yere gönderildiğini bildirmekte ve yardımlarını umduğunu ifade etmektedir.

No.

65

Başlangıcı Sultānım hāzretleri keştī-i felek-sütūn-ı devlet ü iqbāllerine atlas-ı

Kime ---

Ne zaman ---

Nereden ---

Türü ---

Özet

Gönderilen kişinin belirtilmediği bu mektupta Nevres, muhatabından gelen yardımlarla, zor koşullarda bulunduğu bu gurbette kendisini ferahlattığını, fakat kötü talihi yüzünden durumunun kötüye gittiğini ifade etmektedir.

No.

66

Başlangıcı Tennüre-i ğāzabu'llāh'dan ğaleyān iden āteş-i bī-nevā-süz-ı

Kime ---

Ne zaman 1755-1757

Nereden Bursa

Türü Kaime

Özet

Gönderilen kişinin belirtilmediği bu mektubu Nevres, Bursa'dayken İstanbul'daki büyük yangında evinin yandığını duyunca yazmıştır. Sürgün olduğu Bursa'da zaten sıkıntılı bir durumda bulunduğunu, bu haberle bir kat daha harap olduğunu belirtmektedir. Bunda da Allah'ın bir hikmeti olduğunu ve sabretmekten başka bir çaresinin olmadığını ifade etmektedir.

No.

67

Başlangıcı El-ḥamdü li'llāhi Rabbi'l-‘ālemīn ve’ş-şalātu ve’s-selām

Kime ---

Ne zaman 1756
Nereden Bursa
Türü ---

Özet

Besmeleyle başlayan bu metinde Nevres, Resmo'daki altı yıllık gurbetten sonra bu sefer de yaklaşık bir yıldır Bursa'da gurbette bulunduğunu belirterek çektiği sıkıntılardan ve zorluklardan bahsetmektedir. Kendi durumunu hatırlatmak ve affını sağlamak için devlet büyüklerine ve yardım için dostlarına mektuplar yazdığını ifade etmektedir.

No.	68
Başlangıcı	Merķūm ķullarınıñ siyāk-ı kelām-ı ‘adīmü’l-insicāmında
Kime	---
Ne zaman	---
Nereden	---
Türü	---
Notlar	<i>Kenar-ı kaime</i> başlığını taşıyan bu metin nüshalarda fıkralar arasında bulunmaktadır. Muhtemelen Münşeâtta başka bir mektubun parçası olup yanlışlıkla fıkralar arasına kaydedilmiş veya bir şekilde nüshalarda kaydedilmeyen başka bir mektuba ait olmalıdır. Üç satırdır.

Özet

Bu metinde muhataptan, ismi belirtilmeyen bir şahsa yardımcı olunması talep edilmektedir.

1.1.2. Fıkra başlıklı metinler

Münşeâtta fıkra başlıklı yedi metin bulunmaktadır. 3 ila 9 satır arasında değişen uzunluklara sahip bu metinler, genel olarak, bir mektubun giriş kısmını oluşturan elkâb ve duadan ibarettir. Muhtemelen daha sonra kullanmak üzere taslak olarak hazırlanmış metinlerdir.

1.1.3. Dibâce

Bir sayfadan biraz fazla olan dibâcede Hz. Muhammed ve dört halife; gül, gül nihali, gül bahçesi, bostan, çemen vb. unsurlarla bir bahçe tasviri yapılarak çeşitli teşbihlerle övülmekte ve yüceltilmektedir.

1.1.4. Takrizler

Münşeâtta iki sayfa civarında “Takriz-i şenşene-i Hâkim-i Vakanüvis” ve dört sayfa civarında “Takriz-i kaside-i Razi-i Kirazî” başlıklarıyla iki takriz bulunmaktadır. Bu takrizler birer övücü takdim/tanıtım yazıları (Klasik Türk edebiyatında takrizlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Gür, 2014) olmayıp, yer yer tahkir edici sözler içeren, tümüyle olumsuz anlamda birer eleştiri yazılarıdır. Nevres’in, ele aldığı eserleri belâgat açısından değerlendirdiği bu takrizlerde, eleştiriler de yine fesâhat ve belâgat kuralları ekseninde yoğunlaşır. Birinci takrizde Vakanüvis Hâkim'nin bir dibâcesi, kelime ve harflerdeki ses uyumsuzluğu (tenafür), alışılmadık kelimelerin kullanımı (garabet), anlamda belirsizlik (ta'kid), söz dizimindeki başarısızlık vb. fesâhat kusurları açısından eleştirilir. İkincisinde ise Razî-i Kirazî adlı bir şairin kasidesi yine belâgat ve fesâhat açısından eleştirilir. Anlam ve lafızdaki uyuşmazlık, konudaki tuhaflık, cinas, redif ve kafiyelelerdeki tutarsızlık, anlamdaki belirsizlik gibi kusurlar dile getirilir. Bu eleştiriler çeşitli mecaz ve teşbihlerle esprili bir dil ile ifade edilir. Ancak yazarın zaman zaman edebî eleştiri sınırlarını aştığı, eser sahiplerini küçük düşüren ve hakaret içeren, hatta müstehcen ifadeler kullandığı da görülür (Elçi, 2016).

1.1.5. Sebeb-i tahmis

Diyalogların Türkçe, diğer kısımların ise Farsça olduğu iki sayfa civarındaki bu metinde Nevres, Sadi'nin bir kasidesini tahmis etmesinin sebebini/hikâyesini anlatmaktadır. Nevres, Hekimoğlu Ali Paşa ile bir sohbet ortamındayken, Ali Paşa için alışlagelmiş bazı övücü ve yüceltici sözler söyler, ancak mütevazı bir kişiliğe sahip olan Ali Paşa, Nevres'in bu övücü sözlerine teveccüh etmeyerek kendisi için Sadi'nin külliyyatıyla fal açar. Külliyyatta rastgele açılan bir kasidenin Nevres'in övücü sözlerine uygun düştüğü görülür. Falın kendi sözlerini doğruladığını gören Nevres

latife yoluyla kendisini över. Ali Paşa, Şeyhimiz dediği Sadi'nin bu kerametinin boşa gitmemesini ve Nevres'ten kasideyi baştan sona tahmis etmesini ister. Bunun üzerine Nevres kasideyi kısa bir sürede tahmis ederek Şeyhülislam İshak Efendi'ye arz eder. Tahmisi çok beğenen Şeyhülislam İshak Efendi'nin, çeşitli hediyelerin yanında kendisini müderrislikle taltif ettiğini ifade eder.

1.1.6. Latife

Bazı nüshalarda lugaz başlığıyla verilen, beş satır uzunluğundaki bu metin İl nüshasında “Kethüda kâtibine verilen latife-gûne tezkire” başlığına sahiptir. Başlıktan ve içerikten anlaşıldığı üzere bir lugaz olmayıp bir tür latifedir.

1.1.7. Lugazlar

Münşeâtta, yedi ila otuz sekiz satır arasında değişen; üçü Arapça, biri Farsça ve ikisi Türkçe olmak üzere altı tane mensur lugaz bulunmaktadır. Daha çok cönklerde bulunan mensur lugazların (Uzun, 2003: 223) bir Münşeâtta bulunması bakımından da bu lugazlar dikkat çekicidir.

1.2. Münşeâtın Dil Özellikleri

Münşeâtın dil özellikleri, klasik Osmanlı nesrinde inşâ üslubunun (süslü nesrin) genel özelliklerini (bk. Çaldak, 2006: 76; İz, 2011: IX; Uzun, 2007: 10) yansıtır. Yoğun bir şekilde kullanılan Farsça ve Arapça kelimeler, Farsça tamlamaların sıkça kullanıldığı uzun ve girift cümleler ve secili, sanatlı ifadeler Münşeâtta metinlerin temel karakteristiğidir. Metinlerde Farsçanın belirgin bir ağırlığı vardır. Kelime yapılarında, tamlamalarda, edatlarda, ki'li cümle yapılarında, manzumelerde vs. yazarın Farsçaya olan eğilimini görmek mümkündür. Ek, edat ve sınırlı sayıda kullanılan isim, sıfat ve fiil gibi Türkçe unsurlar, sıkça kullanılan Farsça ve Arapça asıllı unsurlar içerisinde kaybolmuş durumdadır. Ancak, Farsça ve Arapça kelime ve yapılar Türkçe çekim ekleri, sıfat-fiil, zarf-fiil vb. unsurlar sayesinde Türkçenin söz dizimi içerisinde bütünleşik ve kaynaşmış durumdadırlar.

Münşeâtta nadiren de olsa daha sade ve daha Türkçe metinler de bulunmaktadır. Özellikle duygu yoğunluğunun arttığı lirik kısımlarda ve dilin temel

düzeyde bir iletişim aracı olarak kullanıldığı yerlerde dilin sadeleştiği, Farsça tamlamaların kısaldığı, bazen kullanılmadığı ve cümlelerin girift yapıdan sıyrılarak nispeten basitleştiği görülmektedir. Bu tür metinlerde sanat kaygısının azaldığı ve daha samimi bir dilin kullanıldığı da görülebilir.

Aşağıdaki örnekte dil, temel düzeyde bir iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Burada amaç bilgilendirme olduğundan sanatlı ve süslü ifadeler fazlaca yer verilmemiştir. Dolayısıyla da dil daha sade ve cümleler daha kısadır:

Ammā ne fā'ide Resmo'ya müste'men sefinesinden gayrı gider yok. Saķız kayıklarına biñ ğuruş virseñ līmāndan yarım mīl bādbān-ġuşāy-ı raķīl olmayup aţalar arasından ħadşe-endāz-ı ķulūb-ı Müslimīn olan ķorşān gemilerinden emīn olamıyorlar. Mübāşirimiz Çāvuş'a daķı, meķş ü iķāmetimizi belki bir söz iderler hemān himmet idelim gidelim, didikçe, sizi Resmo'ya götürmek üzere me'mūrum, ķorşana virüp ber-ā-berce Maľta'ya gitmege me'zūn degilim, diyü zārīfānece cevāp virir. Sizler ise bizi iķtiyārımız ile Saķız'da eglenür şanup, gidesiz, diyü taķrīr idersiz. Bundan böyle iķāmete me'mūr olduğımız maķall tarafına sevk-i merākib-i teveccūh idenleriñ evvelkisiyle naķl-ı raķt-ı ħareket olunmaġa cidden 'azīmet ve ħālīşen niyyet olunmuştur. (58a)

Aşağıdaki örnekte ise bir duygu yoğunluğundan söz etmek mümkündür. Dilin nispeten sadeleştiği bu metinde kısa cümle yapıları dikkat çekmektedir:

Saňa elem çekdirmezler, ġam yeme, keder çekme, şād ol, āvāre beni diñle, daġdaġa-ı ħāţır-āzār-ı perīşāniden āzād ol diyü bu ġarīķ-i ġird-āb-ı ızţırābı bir mertebe dil-beste-i şafā-yı ġūn-ā-ġūn ve şol ķadar selb-i te'sīr-i baķt-ı vārūn itdi ki İstanbul degil 'ıyāli bile ferāmūş idüp hani ya hani ya diyerek Ħanya'ya cān atdım. Ümīdvār-ı luţf u nevāzişi olduğımız vālī-i vilāyet vezīr-i nebīh, mażhar-ı *el-veledü sırru ebīh* devletlü, Mīr-āķūr Muştafā Paşa efendimiz ħāzretleri meġer devletlü velī-ni' met-i bī-minnetim efendim 'Alī Paşa ħāzretlerine iġbirār-ı ħāţır ile dil-ġir ve bu muķlişlerini ol vezīr-i bī-nażīrdan bedel āmāde-i ta'cīz ü tekdīr imiş, bilmedim. Ayacuķlarım ķırılardı, kākşı varmıyaydım, Maľta'ya esir olaydım, Ħanya'ya düşmeyeydim. Cānım birāder ziyāretlerine varmış bulundum. (52b)

Yukarıda verilen örnekler ve benzerleri her ne kadar nispeten sade olsalar da Münşeâtın geneli göz önüne alındığında istisna sayılabilirler. İnşâ üslubuyla kaleme alınan Münşeâtta metinler dil (özellikle kelime kadrosu ve tamlamalar) bakımından Farsça ve Arapçanın etkisinde kalmış, fiiller dışında nadir düzeyde Türkçe unsurlar barındırmıştır.

1.2.1. İsimler

Münşeâtta kullanılan isim türündeki kelimelerin büyük bir çoğunluğu, diğerk kelime türlerinde de olduğu gibi, Arapça ve Farsça asıllıdır. Türkçe asıllı kelimelerin sayısı çok azdır, hatta nadiren rastlanır düzeydedir. “otak, aġa, ata, gemi, oda, kul, oġul,

gönül, iş, el, bel, yürek, taş, kulak, ayak, karındaş, bay, ev, su, göz, yol, ırmak, uşak, il, söz, kayık, beylerbeyi, çiçek, mancuk, nesne, gün, bin, iki, yüz, dört buçuk” gibi kelimeler Münşeâtta bulunan nadir Türkçe asıllı isimlerden bazılarıdır. Münşeâtta, çeşitli kelime türlerinden isim türetmede kullanılan dört Türkçe ek tespit edilmiştir. Bunlar +cI, +cIK, +cAGIz ve +IIK ekleridir⁷. Bunlardan ilk üçü çok az kullanılırken dördüncüsü yaygın olarak kullanılmıştır: “duacı, kovcu, miyancı, haftancı, lahzecik, kerecik, cümlecîği, günceğiz, oğlancıklar, danecik, ayacuk, zeban-dirazlık, harçlık meclis-aralık, rast-guluk, dest-girlik, hatır-şikenlik” gibi.

Türkçe eklerin nadir kullanımına karşın, +gâh/geh, +istân, +şen, +sâr, +zâr, +kâr, +mend, +â, +çe, +kede, +ger, +vâr, +âr, +(g)î gibi çeşitli Farsça eklerle türetilen isimler bolca kullanılmıştır: bendergâh, sengistân, gülşen, çeşmesâr, çemenzâr, hıdmetkâr, derdmend, tevânâ, güftâr, dükkânçe, şohbetkede, rüşenger, ümîdvâr vb. gibi.

Bu eklerden +(g)î eki, Münşeâtta en sık kullanılan ektir: şâdmânî, zindegânî, bendegî, destkârî, kâm-rânî, derbânî, pâsbânî, sa‘âdet-âşnâyî, nighedârî, gürüsnekî, gam-güsârî, tarâfdârî güm-rehî, ser-girânî, çire-destî, şukka-güşâyî, kec-bînî, pençe-feşârî, teng-çeşmî, bülendî, nükte-perdâzî, hoddârî, mediḥâ-sencî, sitâyîşkârî vb. gibi.

Münşeâtta Türkçe asıllı isim ve isim yapım ekleri çok az sayıda kullanılmış, buna karşın Farsça ve Arapça asıllı isimlerin her türlü sıkça kullanılmıştır. İsim türetilirken ise daha çok Farsça ek ve yapılar tercih edilmiştir.

1.2.2. Sıfatlar

Münşeâtta Türkçe asıllı niteleme sıfatları sayı bakımından birkaç taneden öteye geçmez: “kızıl, kuru, sağ, ırak” vb. Belgisiz sıfatlar da sayıca azdır: “nice, az, çok, bütün, böyle, bir sürü, yarım, birkaç” vb. Soru sıfatı olarak ise birkaç yerde geçen “ne” ve “kangı” soru sıfatları kullanılmıştır. Münşeâtta “işbu, bu, şu, şol, ol, o” gibi Türkçe işaret sıfatlarından kimi nadiren kimisi ise sıkça kullanılmıştır. Dildeki işlevselliği açısından Münşeâtta en çok “bu” işaret sıfatı kullanılmıştır. Sayı sıfatları

⁷ Eklerle ilgili işaretler: I=ı, i / A=a, e / U=u, ü / C=c, ç / G= g, ğ / K=k, k / - fiille bağlanmayı; + isimle bağlanmayı; () içindeki harfin yardımcı ses olduğunu ifade eder.

olarak Türkçe asıllı kelimelere sıkça rastlamak mümkündür: “dokuz, dört buçuk, altı, iki, altı, beş, sekiz on, on beş, kırk elli, on on beş, bir iki, dörder” vb.

Sıfat yapmada kullanılan Türkçe yapım ekleri de aynı şekilde birkaç tanedir. Mektuplardaki elkâb denilen kısımlarda +IU yapım ekiyle türetilmiş benzer birçok sıfat bulunmaktadır: “merhâmetlü, devletlü, ‘inâyetlü” vb. gibi. +ki ekiyle türetilmiş sıfatların sayısı da birkaç taneyi geçmez: “cânibdeki, evvelki, yarınki” gibi.

Türkçe asıllı sıfatlar arasında en yaygın ve işlek olan sıfat türü sıfat-fiillerdir. Özellikle “olmak” fiilinin çeşitli eklerle oluşturulmuş sıfat-fiilleri, Münşeâtta uzun cümleler kurarken cümleye işlevsellik kattığından dolayı sıkça kullanılmıştır. Münşeâtta kullanılan başlıca Türkçe sıfat-fiiller şunlardır: “olan, olunan, olur, olduğım, olduğu, olmadık, olacak, olunacak, iden, itdigim, idecek, virilen, görinen, görilen, gördigim, çekilen, çekdigim, yazılan, kılınan, kılındığı, düşen, buyurdukları, buyurılan”.

Türkçe sayı sıfatlarının yanında Arapça ve Farsça sayı sıfatları da kullanılmıştır. Arapça sayı sıfatları özellikle lugazlarda sıkça kullanılmıştır. Türkçe asıllı sıfatların sayıca azlığına karşın Münşeâtta Arapça ve Farsça her türlü sıfata çok sayıda rastlamak mümkündür. Sıfatlar oluşturulurken daha çok Farsça kelime ve yapılar tercih edilmiştir. Farsça fiillerin mazi ve muzâri kökleriyle veya Arapça ism-i fail, ism-i mefullerle oluşturulmuş Farsça yapıları birleşik sıfatlar Münşeâtta bir haylidir: mehçe-güşâ, âz-güdâz, şu‘le-fersâ, ‘âciz-nevâz, cılve-fürüş, müjde-resân, şifâ-yâb, ğam-fersâ, zaḥm-ḥorde, girih-beste, gerdan-dâde, âteş-şode, ser-nihâde, güm-kerde, fırkat-zede, şeref-me’nûs, cihân-muṭâ‘, mekârim-maḳrûn, müca‘ad-gîsû, mu‘ciz-nizâm, müşkil-me’âl vb. gibi.

Farsça ve Arapça sıfat-fiiller de Münşeâtta sıkça kullanılan sıfatlardandır: fûrûzende, dânenide, nigârende, efkende, âgende, âvîhte, pezirûfte, şinide, âlûde, muḳarrer, müterakḳıb, merfû‘, ma‘rûz, mesrûr, mebzûl, muntaẓam, mütevaḳḳa‘, müstaḥkem, mûcib vb. gibi.

+bî, +nâ, +âne, +în, +nâk, +vâr +î, +bân, kâr gibi Farsça ön ve son eklerle oluşturulmuş birçok sıfata Münşeâtta rastlamak mümkündür: yetimâne, bî-kes, nâ-çesbâne, sūznâk, ümîdvâr, şâhvâr, sincâbîn, ḥâkî, ârzûmend, siyehkâr, sâyebân vb.

gibi. Farsçada sıfatları derecelendirmede kullanılan +ter ekinin de kullanıldığı görülür: mülâyimter, füzünter, kemter, dūrter vb. gibi.

Farsça çeşitli edatlarla oluşturulmuş birleşik sıfatlar da Münşeâtta sıkça yer alır: kerân-tâ-kerân, tûy-der-tûy, ser-der-zemîn, çend-rûze, rû-ber-ḥazân, kes-me-ḥar, nâ-gâh-zuhûr, her-dem-revâc, pey-ender-pey, hem-reng, gûn-â-gûn vb. gibi. Bu edatlar yardımıyla bazen birkaç kelimedenden oluşmuş uzun birleşik sıfatlar oluşturulur: ser-be-şahrâ-dâde, her-çi-bādâ-bād cân-be-leb-resîdegân, âteş-be-cân-fikende, kâr-ez-dest-reftegân, nâ-der-ber-â-ber vb. gibi.

Farsça izafet-i maklûb ve izafet-i maktû şeklindeki birleşik sıfatlar da sıkça kullanılan sıfatlar arasındadır: ‘âlî-himmet, gerdûn-ḥaşmet, ḫudsî-şiyem, âsmân-ḥaşem, muṭallâ-sütûn, sebûk-ḥirâm, e‘âzım-penâh, mesîḥâ-nefes, cûvân-baḥt, köhne-liḥâf, mâr-sîret, bürehne-pâ, sîr-âb, dil-ḥastegân, dil-şâd, şâḥib-vuḫûf vb. gibi.

Münşeâtta kullanılan bir diğer sıfat türü ise Arapça izafet-i lafziyelerdir: keşîrû’l-berekât, kerîmü’ş-şifât, ‘amîmü’n-nevâl, ḡarîbü’d-diyâr, meş’ûmu’l-ḫudûm, sa‘îdü’s-suṭûr, lâzımu’l-ittibâ‘, merṭubu’l-lisân, ‘âcîbü’t-terkîb vb. gibi. Münşeâtta bu tür sıfatlar kullanılarak, sürekli Farsça tamlamalarla devam eden metin tekdüzelikten kurtarılmaya çalışılır.

Türkçe asıllı isimlere oranla daha sık kullanılan sıfatlar sayı bakımından epey olsa da farklılık açısından çok zengin değildir. Bunların çoğunluğunu da sayı sıfatları ve sıfat-fiiller oluşturur. Münşeâtta birkaç temel fiille oluşturulan Türkçe sıfat-fiillerin uzun cümle yapıları kurmada esneklik sağladığı için sıkça kullanıldığı görülmüştür. İsimlerde olduğu gibi, sıfatlarda da daha çok Farsça ve Arapça asıllı olanlar tercih edilmiştir. Özellikle Farsça kaidelere göre oluşturulmuş değişik yapılarda birçok sıfat bulunmaktadır.

1.2.3. Zarflar

Münşeâtta kullanılan zarflar, özellikle zaman zarfları, çoğunlukla Türkçe veya Türkçe yapıdır. Aşağıda, Münşeâtta sıkça karşılaşılan, zaman zarfı olarak kullanılan üç yapı gösterilmiştir. Bunlardan ilki yazar tarafından daha çok tercih edilmiştir:

+dAn berü: “öteden berü, müddet-i medîdden berü, nice zamāndan berü, bir zamāndan berü, olduğu günden berü, bir seneden berü, beş altı aydan berü, vuşûlümüzden berü, bu kadar zamāndan berü” vb. gibi.

+A dek/değın: “vaktine dek, oluncaya dek, şimdiye dek, bu āna dek, gününe dek, irinceye dek, şimdiye degin, bu āna degin” vb. gibi.

+dAn sonra: “şenādan şöra, üçünci dördünci gününden şöra, bundan şöra, itdikden şöra, kılındıkdan şöra” vb. gibi.

+lIK, +IcA, +dA, +cIK, +cAGIz, +dAn +(y)lA ekleriyle yapılmış zaman zarfları da Münşeâtta yer yer görülür: “çokluk, şimdilik, gâhice, bu eşnāda, üç dört gün içinde, evā’ilde, bir lahžecik, bir kaç güncegiz, kadîmden” vb. gibi.

Münşeâtta kullanılan Türkçe/Türkçe yapılı diğer zaman zarfları şu şekildedir: “artık, bundan aqdem, şimdi, bir müddet, bir zamān, bir kaç ay, bir kaç sene, bir nice gün, bir müddet, nice müddet dağı, üç dört ay muqaddem, imdi, bir gün aqdem, bundan aqdem, nice müddet, dört beş sâ’at kıala, bundan böyle” vb. gibi.

Farsça ve Arapça asıllı zaman zarfları da Münşeâtta yer yer görülür. Arapça zaman zarflarından bazıları: “fî-mā-ba’d, min-ba’d, ilā-âhîri’l-eyyām, ile’l-ān ba’zen, evvel, ‘an-ğarîbi’z-zamān, ‘an-ğarîb, ba’dehu, mede’d-dühûr, ibtidā, hālā, ba’d” gibi. Farsça zaman zarflarından bazıları: “hemîşe, hemvāre, hemān, gāh, nā-gāh, gāh u bî-gāh, dem-be-dem, her bār, tā ki, şeb-tā-be-şabāh, çend rûz, peyveste, rûz-be-rûz, şeb ü rûz, bî-hengām” gibi.

Münşeâtta görülen Türkçe/Türkçe yapılı diğer türdeki zarflar şu şekildedir:

Miktar zarfları: “ancağ bu deñi, bu deñlü, bir kıat dağı, bir güne dağı, bir dürlü, bu mertebe, her ne kıadar, her ne deñlü, ol kıadar, bir nice vechle, tā bu mertebe, nice def’a, bu def’a, bir kerrecik, altı ayda bir kerre, bütün, biñde bir” vb. gibi.

Hal zarfları: “yalñız, yine, bu güne, böyle böyle, böyle, şöyle” gibi çekim eki almamış hal zarfları bulunduğu gibi +IncA, +(y)lA gibi eklerle oluşturulmuş hal zarfları da Münşeâtta mevcuttur. Özellikle +(y)lA eki sıkça kullanılmış ve uzun kelime gruplarının sonuna getirilerek yazara uzun cümleler kurmada esneklik sağlamıştır: “tağdirce, mücibince, muğtezāsınca, yanınca, ‘ināyetleriyle” vb. gibi.

Hal zarfları olarak daha çok Farsça ve Arapça asıllı olanlar tercih edilmiştir: “düş-ber-düş, ez-ser-i nev, māl-ā-māl, pey-ā-pey, ber-cümle, mū-be-mū, dāmen-be-miyān, her çend, āğūş-güşāde, cevşen-be-düş, şad çendān, rū-ber-ķafā, dāde-be-rāh, germ-ā-germ, bī-dirīg, ceste ceste, yegān yegān; binā’en, fi’l-cümle, fi’l-aşl, bi-ḥasebi’l-beşeriyye, bi’d-defa’āt, bi-ecma’ihim, bi-vechin, bi’l-cümle, bi’l-iltimās, bi-ķazāi’llāhi, ke’l-evvel, ke-mā-fi’l-evvel, ke-mā-fi’l-ķadīm, ke-mā-hüve’l-vācib, min-ķüllī’l-vücūh, ‘ale’l-ḥuşūş, bilā-sebeb, maḥzā, imtişālen, mūte’essiren, luṭfen ve keremen, ḥuşūşen, sem’an ve ṭā’aten, mūteraķķiben, takrīren ve taḥrīren, ġalibā, mūcerred, lā-yenķaṭī’, fāriġü’l-bāl” vb. gibi.

Münşeâtta, -(y)Up, -IncA, -mAKsIzIn, -mAzdAn, -(y)ArAK, -(y)AlI, dIKCA, -(i)ken, -mAGIn, -mAGIA ekleriyle oluşturulmuş çok sayıda zarf-fiile rastlamak mümkündür: idüp, yedüp, olup, buyurulmayup, varınca, çıkınca, irince, olunca, olunmaksızın, olunmazdan, olarak, olunarak, olalı, gitdikçe, tırdıkça, gelmişken, olmağda iken, görülmemişken, bilmez iken, intizār iken, yoğ iken, olmağın, itmegin, olmağla, itmekle vb. gibi. Bu eklerden en çok -(y)Up, -(i)ken, -mAGIn, -mAGIA ekleri kullanılmıştır. Tüm bu eklerin eklendiği belli başlı birkaç fiil vardır. Bunlar “olmak”, “etmek” ve “kılmak” fiilleridir. Zarf-fiiller çoğunlukla bu fiillerle oluşturulmuştur. -mAGIn, -mAGIA ekleri fiile; (olmasından) dolayı, (olması) sebebiyle, (olması) yüzünden, (olmakla) beraber gibi anlamlar katmaktadır.

Münşeâtta kullanılan Türkçe zarflar, diğer Türkçe kelime türlerine oranla daha zengindir. Özellikle yukarıda değinilen belirli yapıdaki zaman zarfları yazarın en çok tercih ettiği zarflardır. Sıfat-fiiller gibi zarf-fiiller de uzun yan cümleler oluşturulurken sıkça kullanılır, ancak çeşitlilik bakımından birkaç taneyi geçmezler. Hal zarfları olarak daha çok Farsça ve Arapça asıllı olanlar tercih edilmiştir.

1.2.4. Edatlar

Münşeâtta cümleleri veya kelime gruplarını birbirine bağlamada sıkça kullanılan ve yazara uzun cümleler kurmada esneklik/kolaylık sağlayan altı yapı dikkati çekmektedir: gerek ... ve gerek, ne ... ve ne, değil ... dağı, değil ... bile, yā ... yā, hem ... hem. Bu bağlama edatlarının birbirine bağladığı cümle veya kelime grupları bazen

bu edatların gözden kaçmasına neden olacak kadar uzundur. "ve" bağlacı Münşeâtta çoğu zaman virgöl veya nokta işlevi görür.

Münşeâtta kullanılan cümle başı edatları çoğunlukla Farsça ve Arapça asıllı kelimelerden oluşur: bā-vücūd-ı, eger-çi, eger, belki, ammā, āyā, ‘acebā, kāşki, meger, şāyed, velik, fe’ammā, ya’nī, lākin, ma’-hazā, hattā, yāḥud, faḳat, elbette, bināen ‘aleyh, zīrā, bināen-‘alā-zālik, veyāḥud, belki, tā ki, tā, ez-ḳadīm vb. gibi. Türkçe/Türkçe yapılı cümle başı edatlarının başlıcaları şu şekildedir: yalnız, işte, ancak, her ne kadar, her ne deñlü, kaldı ki, bu vechle, hele, artık, vb. gibi.

"+ter, +āsā, +veş, ber+, der+, ez+, bā+, ender+" gibi ön ek ve son ek halindeki çeşitli Farsça edatlara da Münşeâtta rastlamak mümkündür: "dürter, ber-cesteāsā, zengīveş, ber-mışdāḳ-ı, ez-ḳadīm, bā-vücūd-ı, çenārāsā, ender-miḥnet, ez-defter, der-‘uhde" vb. gibi.

Türkçe asıllı veya Türkçe asıllı bir kelime ile oluşturulmuş bazı edatlar: "ile, bile, birle, daḫı, gibi, sebebiyle, için, yine, diyü, bu kadar, şol kadar, özge, nice, ise, degil, göre, böyle, yoḫsa, ne, her kimiñ, her ḳanḡı, her ḳanda, her ḳaç, ha". vb. gibi.

Harf-i cer denilen bazı Arapça edatlar çoğu zaman kalıp ifadelerle birlikte görülür: fi’l-cümle, ilā-āḫiri’z-zamān, ‘ale’l-ḫuşuş, ‘ale’d-devām, beyne’l-ehālī, bi-Muḥammed, bi-ecma’ihim, bi-ḫasebi’l-beşeriyye, bi’l-cümle, bilā-sebeb, bināen-‘alā-zālik, bināen ‘aleyh, ke-mā-kān, ke’l-evvel, ke-mā-fi’l-evvel, ke-mā-hüve’l-vācib, mā-şadaḳ, min-ciheti’l-intisāb, min-küllī’l-vücūh, müşārün ileyh, mūmā ileyh, mā-yeḫtācu ileyh, mā-lā-keḷām, fe-ammā" vb. gibi.

Edatlar bakımından çok çeşitlilik gösteren Münşeâtta, Türkçe, Farsça ve Arapça değişik yapılarda birçok edat kullanılmıştır. Cümle başı ve bağlama edatlarında daha çok Farsça ve Arapça edatlar tercih edilmiştir.

1.2.5. Zamirler ve şahıs ekleri

Münşeâtta üçüncü tekil şahıs zamiri olarak yalın halde iken “ol” şekli kullanılmış yönelme ve ilgi halinde ise “aña” ve “añın” şekilleri kullanılmıştır. Dönüşlülük zamiri “kendi” ve “kendü” olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. “Kimse” belirsizlik zamininin ise “kimse” ve “kimesne” olarak iki şekilde kullanıldığı görülür. “Kimesne” şekli sadece bir yerde geçmektedir.

İsim ve fiil çekimlerinde, ikinci çoğul şahıs eki +sIz şeklindedir: “hoşnudsız, buyurursız, eyleyesiz, idersiz, gidesiz, olasız, bilürsüz, itmeyesiz, buyurasız” gibi.

Genelde bir mütevazılık belirtisi olarak, bazen yazar kendisinden başka bir şahıs olarak bahseder ve üçüncü tekil şahıs eklerini kullanır ve hemen ardından birinci tekil şahıs ekini kullanır:

Bu bende-i felek-zede-i nā-kāmīñ pürsiş-i hātır-ı fātirim (7b)

Bu ğarīķ-i deryā-yı sirişk-i ḥasretiñ ṭaraf-ı girībān-ı cānımdan yapışup (29b)

Bu ğaflet-zede-i ḥ^vāb-ı sengīn-i miḥnet ırak yerde taş gibi yatar bulundum (33a)

1.2.6. Fiiller

Münşeâtta Türkçe asıllı kelimelerin çoğunluğunu fiiller oluşturur, ancak fiiller çeşitlilik bakımından çok zengin değildir. Bütün fiiller aşağıda sıralanan fiillerin kök veya çeşitli eklerle türetilmiş gövdelerinin çekiminden oluşmaktadır: olmak, kılmak, etmek, buyurmak, eylemek, gitmek, varmak, sanmak, demek, turmak, görmek, salmak, yetmek, işitmek, kalmak, yoklamak, yazmak, anlamak, virmek, bulmak, yemek, içmek, göstermek, yürütmek, sakınmak, bilmek, urmak, yetmek, koymak, tutuşmak, açmak, atmak, düşmek, uğramak, satmak, bırakmak, döndermek, yapışmak, sarılmak, yakmak, çıkarmak, akıtmak, ölmek, çıkmak, bakmak, onulmak, kırılmak, unutmak, görüşmek, eğlenmek, tutmak, uğratmak, gidermek, acımak, ağlamak, geçmek. Bu fiillerden yetmek, yürütmek, urmak fiillerinin ilk ikisi günümüzde farklı anlamlarda kullanılmakta sonuncusu ise vurmak şeklinde kullanılmaktadır:

yetmek: ulaşmak, vasıl olmak, (feryadına) cevap vermek

yürütmek: sevk etmek, saldırtmak

urmak: vurmak, (el) atmak, (el) uzatmak, (el) sürmek

Fiiller büyük oranda cümlede zarf-fiil, sıfat-fiil, isim-fiil gibi görevlerde veya yardımcı fiil olarak kullanılmıştır. Yüklem durumunda olan fiiller ise çoğu zaman bir birleşik fiilin yardımcı fiili konumundadır.

Münşeâtta yardımcı fiil olarak kullanılan fiiller şunlardır: ol-, et-, kıl-, eyle-, buyur-, bul-, ver-, gör-, ur-, koy-, bil-, dönder-, düş-, uğrat-, yet-, tut-, bırak-, Bunlar

arasında daha çok ol-, et-, eyle-, kıl-, buyur-, bul- gibi fiiller kullanılmıştır. Yardımcı fiillerle oluşturulan birleşik fiillerin isim unsuru daha çok Arapça veya Farsçadan oluşur. Türkçe bir isimle kurulanlar çok azdır ve daha çok deyimleşmiş fiillerdir: "yol bul-, söz et-, çok gör-, akçe etme-, sağ ol-, elini tut-, terk et-, kulağına yit-, el ur-" gibi.

Yardımcı fiillerle kurulan bu birleşik fiillerin, bazen "hâml olundu, vâşıl oldu, te'sîr itmedi, fehm itdim, şâyân görülmedi, cevâb virdi, feryâdına yiter, iktidâr koymadı, icrâ buyurursuz, ma' mûr eyleye, inşâf eyle haddiñi bildiñ, sükûnet buldı" örneklerinde olduğu gibi, sadece bir isim ve bir yardımcı fiilden oluştukları gibi bazen de Farsça yapılı bir isim tamlaması ve bir yardımcı fiilden oluştukları da görülür. Bu durumda isim tamlamasının ilk ögesi, yani tamlanan, birleşik fiilin isim unsurudur. Tamlananın diğer ögeleri ise birleşik fiilin öznesi, nesnesi veya tümleci konumundadır.

Havâle-i kalb-ı ilhâm-âşnâ-yı kerîmâneleri ol-

Ber-hem-zen-i hengâme-i iktidâr ol-

Îrâş-ı cünbiş it-

Müsellem-i dest-i 'aql-ı ma' âş it-

Îrâ'et-i sâhil-i selâmet eyle-

Resânide-i ser-menzil-i merâm eyle-

Merfû'-ı icâbet-serây-ı kibriyâ kıl-

Îrsâl-i cânib-i devletleri kıl-

Az olmakla beraber Münşeâtta çeşitli şekillerde oluşturulmuş iki fiilden oluşan birleşik fiiller de mevcuttur: idegelmeleriyle, olageldigi, olunagelüp, idebilür, bilebilür, şalup eksilmez, virilür kesilmez, aňlar aňlamaz, acır ağlar, gelür geçer, ider ola, kıaldım gittim, bilüp tırurken, idüp giderler, yidigim içdigim, olup tırurken" gibi.

Münşeâtta sayı bakımından epey fakat çeşitlilik bakımından sınırlı sayıda bulunan fiiller daha çok sıfat-fiil, zarf-fiil, isim-fiil veya yardımcı fiil olarak kullanılmış, yüklem olarak genellikle isimler tercih edilmiştir.

1.2.7. Tamlamalar

Münşeâtta tamlamaların öne çıkan özellikleri, Farsça gramer yapısına göre kurulmuş uzun ve karma yapıda olmalarıdır. Bu tamlamalar, bazen, sonlarına getirilen çeşitli Türkçe çekim ekleri ve edatlarla söz dizimi içerisinde özne, yüklem, zarf, yer tamlayıcısı, nesne gibi görevler alırlar. Bazen de daha büyük yapıdaki isim ve sıfat tamlamalarının veya sıfat-fiil, zarf-fiil ve isim-fiil gibi kelime gruplarının bir parçası olurlar.

Münşeâtta çoğunluğu Farsça yapılı olmak üzere, Türkçe, Arapça ve Farsça yapılı tamlamalar bulunmaktadır. İlk bakışta fark edilmese de Türkçe yapılı tamlamalar sayıca az değildir. Çoğu zaman Farsça yapılı tamlamalar, Türkçe yapılı tamlamaların tamlayanı veya tamlananı konumundadır. Arapça yapılı tamlamalar ise azdır. Bunlar genellikle bazı kalıp ifadeler veya izafet-i lafziyye denilen sıfat konumundaki tamlamalardır: dārū'l-eymen, ḥablū'l-metn, 'ālimū's-sırr ve'l-ḥafıyyāt ve ḳādi'l-ḥacāt, Rabbū'l-'ālemīn, veliyyū'n-ni' am, lemḥatū'l-başar, dārū's-sa' ādetū's-şerīfe, ilā-āḫiri'l-eyyām, şandūkatu'l-ma' ārif, min-küllī'l-vücūh, bi-ḥasebi'l-iktidār, müşārūn bi'l-benān, ke-mā-hüve'l-vācib, benātu'n-na' ş, keşirū'l-berekāt, kerīmū's-şifāt, bedī' ü'l-beyān, şākirū'n-ni' am, serī' ü't-te' şir vb. gibi.

Arapça yapılı tamlamalar çoğunlukla Farsça yapılı tamlamalarda bir ismin sıfatı veya tamlamanın bir unsuru olarak kullanılmıştır:

Bed-ḥ'āhān-ı zāt-ı kerīmū's-şifātı (3a)

Nāle-i seḥergāhī-i serī' ü't-te' şirim (13b)

Emr-i şerīf-i lāzımu't-teşrīfe (İ3, 21a)

Vücūd-ı nādirū'l-mevcūd-ı ser-ā-ser cūdları (35a)

Şa' bu'l-ḥuşūl-i umūr-ı ḳāşimetū'z-zuhūrlarından (29a)

Mektüb-ı bedī' ü'l-üslūb-ı ḥikem-āmizleri (55b)

Bu ' abd-ı za' ifü'l-ḳalb u ḳaviyyū'l-iḥlāş (69a)

Bazen Farsça, Türkçe ve Arapça yapılı tamlamaları bir arada görmek de mümkündür:

Āhen-dilān-ı şedīdū's-şekīme-i yārānīn iltihāb-ı nā'ire-i kibr ü kīni (19b)

Mesīḥā-nefes-i feryād-resleriñ ḥaytu's-şu' ā' -ı berḳ-iltimā' -ı naẓar-ı i' ānetlerine (12a)

1.2.7.1. İsim tamlamaları

Münşeâtta çoğunlukla Farsça kaidelere göre oluşturulmuş farklı yapılarda birçok isim tamlaması vardır. Tamlamanın bütün unsurları isimden oluşan tamlamalar olduğu gibi, içerisinde sıfat tamlaması da barındıran karışık tamlamalar da mevcuttur. Bu tür tamlamalarda sıfat tamlaması isim tamlamasının tamlayanı veya tamlananı konumundadır. Aşağıdaki örneklerde isim tamlamasının bütün unsurları isimdir:

Şemere-i nihāl-i būstān-ı devleti (26b)

Medār-ı intizām-ı kār-ḥāne-i dünyā (34a)

Güşāyiş-i ḡonce-i gülzār-ı şādmānileri (38a-39b)

İktibās-ı envār-ı ḥurşid-i saltanatla (3b)

Aşağıdaki örneklerde ise içerisinde sıfat tamlamaları barındıran isim tamlamaları bulunmaktadır.

Neyyir-i ḥayyir-i vücūd-ı ma‘delet-ālūd (6b)

Güş-vāre-i gūşt-pāre-i mesāmi‘-i mü‘minin (11b)

İnbik-i zehr-āb-çekān-ı dīde-i ḥūn-feşānlarından (34b)

Mazmūn-ı nāme-i tālī‘-i ḥümāyūn (30b)

Zehr-āb-ı nā-güvār-ı kалаḡ u ıztırāb (26b)

İki veya üç kelimeli Türkçe yapılı isim tamlamaları oldukça azdır ve daha çok, nispeten sade metinlerde bulunmaktadır: bahāsının bir miḡdārın, endīşenin ḡaṡası, bu kullarının daḡı āzmāyiş-kerdesi, ḡaşmının hicv ü tezyīfine, bu maddenin vuku‘u, bī-sitāreler sitāresi, ḡasret-keşler sirişki, kerem kānı, merhamet ‘ummānı vb. gibi.

Türkçe yapılı tamlamalar daha çok, uzun Farsça yapılı tamlamaları da bünyesine katan, daha kapsamlı bir yapıdadır. Bu yapıda, tamlayan ve tamlanan unsur birçok Farsça tamlamayı da barındıran uzun kelime gruplarından oluşabilmektedir:

Resmo ḡal‘asının fezā-yı kūdūret-fezāy-ı miḡnet-peymāsı (12a)

Sitāre-sūḡtelerin rūz-ı ārām-sūz-ı hicrānda be-hem-āmīḡte-i la‘lī-ḡūn-ı derūn olan midād-ı sirişki-i şengerf-gūnları (26b)

Muḥadderāt-ı serā-perde-i ‘işmet ü benāt-ı ḥānevāde-i silsile-i nübüvvetden ḥaremim cāriyeleriniñ on beş miqdārı (15b)

Maḳāl-i bī-me’āl-i fesede-i ḥasede ile kār-ḥāne-i devletden dūr olan ser-geşte ġarībleriñ ‘ıyāl ü etbā’ u evlād u eşyā’ınıñ ġaleyān-ı āteşin-ḥurūş-ı dīg-i derūnlarına (34b)

Meḥmed Ketḥudā bendeleriniñ hevādārlarınıñ müteşebbiş oldukları vesā’il ü esbāb-ı vesā’iṭine (51a)

Sa’ādetlü İsmā’il Paşa birāderimiz ḥazretleriniñ vürūdlarınıñ üçünci dördünci gününden (44a)

Türkçe yapılı tamlamalarda tamlayan ile tamlanan arasına bazen beyit, cümle gibi farklı unsurların girdiği görülmektedir.

Ol dellāle-i hiç-ber-düş-ı bāzār-ı fitneniñ ıslāḥ oluncaya dek ḥāne-i imām-ı şerī’ atda ḥabs u inzār olunması (11b)

Ḥazretleriniñ i’cāz-ı siyāk-ı kelāmda [beyit] maḳāline mā-şadaḳ ve tertīb-i meḥāmm-ı enāmda, [beyit] me’āline müsteḥaḳḳ olan zāt-ı ‘āmimü’l-berekātı (37b)

Ḥazretleriniñ, mā-dām ḥayme-i muṭallā-sütün-ı āftāb ġāḥ dāmen-i şaḥrā-yı ḥāverzeminde meḥçe-ġüşāy-ı irtibāt-ı atnāb ve ġāḥ kenāre-i sāḥa-ı bāḫterde ṭüb-rübāy-ı bārgāḥ-ı nüh-ḳıbāb ola, sāyebān-ı beyābān-ġir-i devlet ü iḳbālleri (1b)

1.2.7.2. Sıfat tamlamaları

Münşeâtta, yapı olarak Farsça kaidelere göre oluşturulmuş sıfat tamlamaları hâkimdir. Sıfat tamlamaları, “burc-ı āḫire, derūn-ı pāk, zebān-ı belāġat-feşān, müjde-i dil-ġüşā” gibi sadece bir isim ve sıfattan oluşabildiği gibi, bir isim ve izafet kesresi veya “u” bağlama edatıyla sıralanan birkaç sıfattan da oluşabilmektedir. Ancak bunlar pek sık kullanılmamıştır:

Nāme-i ḥūnīn-ta’bīr ü āteşin-te’şiri (46b)

Nidā-yı ḥāṭır-fersāy-ı sāmī’ a-ḥırāşıyla (34b)

Vücūd-ı mes’ūd-ı ‘ālem-sūd-ı ḥıdīvāneleri (8a)

Farsça yapılı sıfat tamlamaları çoğunlukla isim tamlamalarının bir unsuru konumundadır.

Emvâc-ı pey-der-pey-i suṭūr-ı ser-â-ser-sürür-ı kerem-nâmeleri (17a)

Hall-i ‘uḡde-i müşkile-i güm-nāmân (24a)

Havâle-i ḡalb-ı ilhâm-âšnâ-yı kerīmâneleri (25a)

‘Âlem-i kübrâ-yı vücūd-ı cihân-südları (35a)

Üftâde-i çâh-ı siyâh-ı ğurbet (9a)

Müstakil Türkçe yapılı sıfatlar azdır ve daha çok, metnin nispeten sadeleştiği yerlerde görülür: "bir gün, tarḡ itdikleri mecâlis, bir kaç ay, teng ü tār bir zindân, altmış üç senesi, mevâliden ma‘rûf bir âdem, iki dâne, devletlü, ‘inâyetlü Muştafâ Paşa, nice zamân, ğarîb ḡâlet, şu işler, ḡurı selâm" vb. gibi. Türkçe yapılı sıfat tamlamaları daha çok sıfat-fiillerle (olan, iden) yapılır. Ancak Türkçe sıfat-fiillerle oluşturulan bu sıfat tamlamaları karmaşık bir yapı arz eder. Bazen bu sıfat tamlamaları bir isim tamlamasında tamlayanın bir parçası olabilmekte, bazen de sıfat tamlamalarının tamlayan veya tamlanan unsurları isim tamlamalarından veya başka kelime gruplarından oluşabilmektedir. Bu türde tamlamalar Münşeâtta çok sayıda bulunmaktadır.

Żarûrî istiḡdâm u istiḡḡâblarına şiddet-i iḡtiyâcım olan beş altı nefer (12b)

İrsâl-i cânib-i devletleri ḡılınan du‘â-nāmemizde (42a)

Maḡzâ ni‘met olan vücūd-i mes‘ûd-ı cihân-sûd-ı kerīmâneleri (15a)

Cüy-bâr-ı beyne’s-suṭūr-ı nâme-i nāmîlerinden terâviş iden âb-ı ḡayât (30b)

‘Arûs-ı dâmâd-küş-i ḡâne-ber-endâz-ı rûzgârîñ şîve-i nâ-der-ber-â-ber-i şekîb-ferşâsından ḡişşemize işâbet iden ḡadeng-i nigâh-ı ğaḡab-âmîz-i tegâfûl ile (45b-46a)

Ma’nâ-yı mücerred-i lafz-ı cûd olan vücūd-ı müstecmi‘ü’s-su‘ûd-ı ḡıdîvâneleri (1b)

Farîza-i zimmet-i çâkerânem olan da‘avât-ı ḡayriyye-i devâm-ı devletleri (2a)

Sıfat tamlamalarında dikkati çeken bir husus da bir ismin hem Türkçe hem de Farsça yapılı sıfat tamlamalarıyla nitelenmesidir:

ḡayâle gelmez, me’mûl olunmaz ḡidemât-ı ḡâḡır-nevâz (38b)

Şudûr iden fermân-nâme-i ‘âlem-muṭâ‘larına (38b)

Ṭoḡuz ḡazîneli bir bârgâh-ı âsmân-sân (61a)

Ta‘alluḡ iden raḡne-i vîrânı (46b)

Böyle bir çāh-ı nā-ka' r-yāba (23a)

Mübtelā oldığım illet-i ārām-sūza (İ3, 21b)

Ba'z-ı mürüvvetmendān-ı 'ālem-ülfet cānibinden tesliyet ü teraḥḥuma dā'ir vuḳū'

Bulan evzā'-ı ḥāṭır-ḥ^vāh-ı ṭarab-engīz (28a)

1.2.8. Cümleler

Münşeâtta cümlelerin temel özelliği, genel olarak, uzun ve karmaşık bir yapıda olmalarıdır. "Etmek, olmak, kılmak, imek" gibi işlek fiillerle oluşturulan zarf-fiil, sıfat-fiil veya isim-fiillerin oluşturduğu uzun yan cümlelerle örülü cümleler, çoğu zaman nokta veya virgül görevi gören "ve" bağlacı ile birbirine bağlanırlar. Küçük yapılardan büyük yapılara doğru birbirini sarmalayarak oluşturulan daha büyük yapılar, sonunda genellikle bir sıfat-fiil, zarf-fiil veya isim-fiile ve ardından da ana cümlelerin bir ögesine bağlanır. Büyük bir marifetle işlenen ve çoğu zaman herhangi bir söz dizimi yanlışına rastlanılmayan bu cümleler bazen bir mektubun tümünü kapsayabilmektedir. Yazara böyle esnek bir cümle yapısını sağlayan, uzun cümleler kurmasına olanak tanıyan bazı unsurlar vardır. Bunların başında yukarıda değinilen fiillerle oluşturulan zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiillerdir. "ki, ve, gerek ... ve gerek, ne ... ve ne, değil ... dahı, değil ... bile, yā ... yā, hem ... hem, eğer-çi, ammā, velik, ya'ni" gibi bağlama edatları ve cümledeki bazı ögelerin ortak kullanılması da yazara uzun ve esnek cümle kurmada yardımcı olmuştur. Münşeâtta, sanat kaygısıyla kaleme alınmış birçok metinde secilerin de cümle yapısı ve uzunluğu üzerinde etkisi vardır. Yazar bazen uygun bir kafiye yakalamak için birbirine paralel yan cümleler veya kelime grupları oluşturabilmektedir.

Sanatlı ve süslü metinlerde görülen, neredeyse bütün bir metni kapsayan bu uzun ve girift cümle yapısıyla, düşünce ve duyguların akışı kesintiye uğramadan devam eder. Âdeta bir solukta her şey ifade edilmeye çalışılır. Ancak duygu yoğunluğunun olduğu ve sanat kaygısının bulunmadığı, dilin basit düzeyde bir iletişim aracı olarak kullanıldığı metinlerde ise cümle yapısı değişir. Cümleler karmaşık yapıdan daha basit bir yapıya geçer ve nispeten kısalmır.

Türkçe ek, fiil ve birkaç isim dışında neredeyse tümü yabancı unsurlardan oluşan Münşeât, karma bir yapı görünümündedir. Ancak bu unsurlar Münşeâtta

metinlerin iskeleti sayılabilecek Türkçe cümle yapıları içerisinde, her ne kadar yabancı da olsalar, bir uyum içerisinde dirler. Bu metinleri bir bakıma Türkçe kılan da bu cümle yapılarıdır. Bu nedenle, yukarıda değinildiği gibi uzun ve girift bir yapıda olan bu cümlelerdeki yapıların çözümlemesi ve bu yapılar arasındaki ilişkilerin tespiti, metinlerin doğru anlaşılması ve okunması bakımından da önemlidir.

1.2.8.1. Cümle tahlilleri

Aşağıda, Münşeâtta bazı metinler alıntılanmış ve bunlar, Münşeâtta cümle yapısını ve cümleyi oluşturan öge ve yapılar arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak için tahlil edilmeye çalışılmıştır. Tahlili çok fazla ayrıntıya boğmamak, karmaşık ve uzun bir yapıda bulunan cümleleri daha da karmaşık bir hale sokmamak için kelime gruplarına değinilmemiştir.

Örnek metinler, Münşeâtta cümlelerin yapısı hakkında bütüncül bir fikir verebilmesi için farklı yapı ve türdeki metinlerden seçilmiştir. Cümleler tahlil edilirken, karışıklığa mahal vermemek, ögelerin sınırlarını belirginleştirmek için bazı işaret ve semboller kullanılmıştır. || işareti ana cümlelerin ögelerini; / ise ana cümle içerisinde daha küçük yapıdaki yan cümlelerin ögelerini ayırmada kullanılmıştır. || ← işareti kendisinden önceki || işaretine kadar olan kısmı; ◀ işareti ise kendisinden önceki bütün metni tanımlamaktadır. Parantez içerisindeki üç nokta, metnin alıntılanmayan (beyit, ayet vb. gibi) kısmını göstermektedir. Metinde belirtilmeyen ortak unsurlar da (ortak yüklem/sıfat-fiil/zarf-fiil gibi) cümle yapılarının anlaşılmasına yardımcı olunması için sadece burada parantez içerisinde yazılmıştır. Metinlerin cümle tahlillerinin ardından, ayrıca, cümlelerin iskelet yapısını orataya koymak ve görselleştirmek için bazı şemalar da oluşturulmuştur.

Birinci Metin

Kārgāh-ı ṭurfe-endām-ı ‘ālem-i imkānda taḥrīk-i mā kū-yı ‘azīmet-i ṣādīka ile tanzīm-i tā r u pūd-ı nesīc-i niyyet-i ḥālīṣā ve pāy-mūzdī-i himmet-i fā’ika ile ṭarḥ-ı nuḳūṣ-ı bedī’ü’t-tertib-i a‘māl-i ṣālīḥa idüp metā’-ı rüy-dest-i merdüm-firīb-i dükkānçe-i ihtidā’ı pes-endāḥte-i ṣandūkā-ı mu‘āmele-i mekr ü tezvīr ve kıymet-i bedestān-ı bezistān-ı amālī nā’il-i ḳumāṣ-ı her-dem-revāc itmegi ḥāṣṣa-ı lāzıme-i

meşîme-i mürüvvet itmiş iken bād-fürüş-ı reste-bāzār-ı āzār bir ālāy dellāl-i hîç-ber-düşüñ nidā-yı hâtır-fersāy-ı sāmî‘a-hırāşıyla kālā-yı dil-bend-i ‘ālem-pesend-i hāl ü şānı lekedār-ı tamgā-yı şehādet-i zūr ya‘nî maqāl-i bî-me‘āl-i fesede-i ḥasede ile kār-ḥāne-i devletden dūr olan ser-geşte ġarîbleriñ ‘ıyāl ü etbā‘ u evlād u eşyā‘ınıñ ġaleyān-ı āteşin-ḥurūş-ı dîg-i derûnlarına inbîk-i zehr-āb-çekān-ı dîde-i ḥün-feşānlarından tereşşuḥ u seyelān iden қаатарāt-ı eşk-i ḥasret ü seyl-āb-ı dumū‘-ı ḥayret ḥırmen-i bālā-tûde-i sāmān-ı sitemkārāna imtār-ı tegerg-i berķ-i belā ve mezra‘a-ı nā-dürüde-i ḥamiyyet-i ḥod-kāmān[1] nümüne-nümāy-ı rîgistān-ı beyābān-ı fenā itdikçe ve tekāzā-yı siyehkārî-i t̤ālî‘-i nā-sāz ile pertev-i mişkāt-ı hâtır-fürüz-ı meserretten tenvîr-i kâşāne-i zāmîre fā‘iz-i dest-māye-i iktidār olamayup şadme-i ser-şiken-i kūpāl-i ġadr ile mütevārî-i ġadîr-i nā-ķa‘r-yāb-ı ıztırāb olan bî-günāhlariñ ḥün-āb-ı dāğ-ı derûnları meclis-i ṭurfe-nizām-ı mükāfāt ü intikāmda çehre-i ma‘kûs-ı nifāk-pişegāna ‘alā-eyyî vechin kân-ı gül-güne-i ḥacālet olduķça ġurûb-ı kevkeb-i kem-şu‘le-i nizām-ı ḥālî ṭulū‘-ı āftāb-ı sa‘ādet ü iķbālîni müstetbi‘, beyt (...) medlûlünce çend rûz ġaltideġî-i mezlaķa-ı firîb-i iḥvān i‘tilā-yı derece-i rif‘at u iclālîni müstelzim olan devletlû, ‘ināyetlû, kerîmü’l-aḥlāk efendim, sultānım ḥazretleriniñ ḥadeng-i şu‘ā‘-ı āftāb-ı iķbālîleri sengîn-dîvār-ı sîne-i a‘dâyı raḥnedār-ı derîçe-i cerîḥā-ı nā-kāmî ve teheyî-i esbāb-ı meclis-i cāḥ u celālleri neşve-i pā-der-rikāb-ı şahbā-yı cāḥ ile ḥumār-zedegān-ı derd-i ser-i ḥırmān-ı murād olan ḥod-kāmān-ı bezmgāḥ-ı ġurûrî serāsîme-i te‘āṭî-i kāsāt-ı ḥün-āşāmî idüp *ve mā-neķamû minhū illā en yû‘minū bi’llāhi* ma‘nāsıyla taḥṭı‘a vü ta‘yîb olunan zāt-ı pāk-ı firîşte-şifāt-ı kerîmāneleri iltibās-ı ḥal‘-ı bâhirü’ş-şerîf-i ‘izz ü ‘alā ile maḥsûd-ı kār-fermāyān-ı kalem-rev-i kām-rānî ve *şāfi‘î ber-āmed ve küştend* meşeliyle zaḥmdār-ı sinān-ı lisān-bürîdenî ve mecrûḥ-ı siḥām-ı ifk-i münāfîķ-sîretān-ı gerden-zedenî olan vücûd-ı nādirü’l-mevcûd-ı ser-ā-ser-cûdları iķbāl-i piş-bāzān-ı mevkib-i devletle ḥā‘iz-i şeref-i tevfiķ ü istikbāl ve ‘an-ķarîb bālā-nişînî-i mesned-i istiklālîyle mültecā-yı pîrāye-bendān-ı dîvān-ı fermān-rānî olmak du‘ā-yı icābet-peymāsı ma‘rûz-ı bârgāḥ-ı kibriyā-penāḥ-ı Rabbānî kılındıġı siyākda ma‘rûz-ı dā‘î-i ġurbet-zedeleri budur ki ma‘reke-i kārzār-ı ḥavādiş-i rûzgārda cevşen-be-düş sevdā-yı peykār olan cān-sipārlar redd ü bedel-i sinān-ı ser-tîz ve āmed-şod-ı nüşābe-i şāi‘ķa-ḥîzden ḥirāset ber-düş ve şıyānet-i çeşm ü ġuş bîrûn-ı dā‘îre-i imkân ve vesîle-i izā‘a-ı bizā‘a-ı cism ü cān olmaġla, beyt (...) maqālîni recz-i hengāme-i ġîr ü dār ve

siper-endāz-ı ‘ıyy ü ‘acz u inkisār ile ‘inān-ı tevsen-i şebāt u qarārı tahvīl-i semt-i ārāmgāh-ı kenār itmek rūşen-dilān-ı pertev-i hüner-perverī olanlara çerāğ-ı cihān-fürüz-ı tarīk-i selāmet ve gevher-fürüşān-ı bāzār-ı suhanverī bulunanlara fevā’idi hāvī rengīn-ticāret iken keştī-i çār-sütūn-ı vücūdı mersā-yı ğam-fersāy-ı ‘uzlet ü inzivādan deryā-yı merdüm-h^vār-ı ülfet-i aḥbāba ki her ḥabābı bir gird-āb ve her ḳaṭresi ḥāne-ber-endāz bir seyl-ābdır, endāhte ve ‘alem-i zer-mancuḳ-ı sevdā-yı riyāseti efrāhte iden aşḥāb-ı himmetiñ ser-bülend-i efser-i ‘azīmeti, mışra‘ (...) medlūliyle āzürde-i seng-i felāḥan-ı ḳazā-yı nā-gehānī ve iḳtizā-yı te’şir-i ḥāşşa-ı baḥt-ı bed ü ‘ulüvv-i himmet esbāb-ı cem’ıyyet-i bezmgāh-ı sāmānī gāh u bī-gāh rehīn-i tefriḳa vu perīşānī olmaḳ muḳtezā-yı ṭabī‘at-ı ‘adīmü’l-i‘tidāl-i zamān olmağla; girān-bār-ı bāküre-i himmet-i ‘ulyā olan ğuşūn-ı mevzūn-sīmā-yı şecere-i şābitü’l-aşl-ı zāt-ı kerīmleri nişāne-i seng-i suḳāṭa-çinān-ı maḳalle-i ḥām-ṭab‘ī oldığı delīl-i kemāl-i vicdānī ve ‘ālem-i kübrā-yı vücūd-ı cihān-südları nüşḥa-ı ma‘nā-yı ḳaḳıyye-i iḳbāl-i cāvidānī oldığının müsellem bürhānı olmağın bir nice gün istiṭlā‘-ı nūkte-i ḳadr-ı ‘āfiyet içün ḥikmet-i bālīga-ı *fe-li’r-raḥmāni elṭāfun ḥafıyye* zımında kenāre-gīr-i baḥr-ı pūr-āşūb-ı ḳurb-ı şūrī oldukları müstelzim-i iğbirār-ı mir’āt-ı ḥāṭır olmasun ve rübā‘ī (...) da‘vā-yı istiḥkām-ı esās-ı iḥlāş ve izḥār-ı ri‘āyet-i merāsım-i iḥtişāş zımında nişeste-i kemīngāh-ı ḡadr u nifāḳ olan bed-kīş ü kec-endīşlerin ḳāviş-i tişe-i *men ḥafāra bi’reṇ li-aḥīhi veḳa‘a fihi* ile ta‘biye-i ser-rāh itdikleri çāhda ki evvelīn pāye-i süllem-i cāhdır, bir nice gün lağziş-i ḳadem-i meymenet-lüzūmları sebebiyle bi-ḥasebi’l-beşeriyye vāḳi‘ olacaḳ gerd-i melāl ü ğubār-ı infī‘āl derūn-ı pāk u ḳalb-i tābnāklarına yol bulmasun. (34b-36a)

Bir mektuptan (34 no.lu metin) alıntılanan, uzun ve girift bir cümle yapısına sahip bu metin, bir ana cümle ve iki yardımcı cümleden oluşmaktadır. Ana cümle “ki” bağlama edatıyla iki yardımcı cümleye bağlanmış, bu yardımcı cümleler ise “ve” bağlama edatıyla birbirine bağlanmıştır. Birinci cümle (ana cümle) yüklem türüne göre isim cümlesi; yerine göre kurallı cümle ve anlamına göre olumlu cümledir. Yardımcı cümleler ise yüklem türüne göre fiil cümlesi; yerine göre kurallı ve anlamına göre olumsuz cümlelerdir. Türkçenin genel cümle yapısına aykırı olarak ana cümle başta, yardımcı cümleler ise sondadır. Farsçanın etkisiyle gelişen (Karahana, 2012: 86) bu tür cümle yapılarına Münşeâtta mektupların büyük çoğunluğunda da rastlamak mümkündür.

Aşağıda, cümle yapılarını daha açık görebilmek için metin kısaltılarak verilmiş, daha sonra ise cümleler ayrı ayrı tahlil edilmeye çalışılmıştır. Tahlili basitleştirmek ve daha anlaşılır kılmak için cümleler, kendi içerisinde bir bütünlük oluşturan daha küçük gruplara ayrılmıştır.

Metnin kısaltılmış hali

Kārgāh-ı (...) kılındığı siyākda (zarf) / ma' rüz-ı dā' i-i ğurbet-zedeleri (özne) budur (yüklem) || ki || ma' reke-i (...) kenāre-gīr-i baħr-ı pūr-āşūb-ı ħurb-ı şūrī oldukları (özne) / müstelzim-i iğbirār-ı mir'āt-ı hātır olmasun (yüklem) || ve || rübā' i (...) (cümle dışı unsur) / (...) olacak ğerd-i melāl ü ğubār-ı infī' āl (özne) / derūn-ı pāk u ħalb-i tābnāklarına (yer tamlayıcısı) / yol bulmasun (yüklem).

Ana cümlelerin öğeleri

Kārgāh-ı (...) ma' rüz-ı bārgāh-ı kibriyā-penāh-ı Rabbānī kılındığı siyākda: zarf

ma' rüz-ı dā' i-i ğurbet-zedeleri: özne

budur: yüklem

Ana cümlelerin tahlili

1. Kārgāh-ı ħurfe-endām-ı 'ālem-i imkānda (yer tamlayıcısı) / taħrīk-i mākū-yı 'azīmet-i şādīka ile tanzīm-i tār u pūd-ı nesīc-i niyyet-i ħālīşā ve pāy-müzdī-i himmet-i fā' ika ile ħarḥ-ı nuķūş-ı bedī' ü't-tertib-i a' māl-i şālīha idüp metā' -ı rüy-dest-i merdüm-firīb-i dükkānçe-i ihtidā' ı pes-endāhte-i şandūķā-ı mu' āmele-i mekr ü tezvīr [itmegi] (belirtilmeyen ortak nesne) / ve / kıymet-i bedestān-ı bezistān-ı āmālī nā' il-i ħumāş-ı her-dem-revāc itmegi (belirtili nesne) / ħāşşā-ı lāzıme-i meşīme-i mürüvvet itmiş iken (yüklem) || ← (zarf-fiil grubu: bir sonraki sıfat-fiilin zarfı)

2. bād-fürüş-ı reste-bāzār-ı āzār bir ālāy dellāl-i hiç-ber-düşün nidā-yı ħātır-fersāy-ı sāmī' a-ħırāşıyla kālā-yı dil-bend-i 'ālem-pesend-i hāl ü şānı lekedār-ı tamgā-yı şehādet-i zūr [olan] (belirtilmeyen ortak sıfat-fiil) ya' nī maķāl-i bī-me'āl-i fesede-i ħasede ile kār-ħāne-i devletden dūr olan ser-geşte ğarībleriñ 'ıyāl ü etbā' u evlād u eşyā' ınıñ ğaleyān-ı āteşin-ħurūş-ı dīg-i derūnlarına inbīķ-i zehr-āb-çekān-ı dīde-i ħūn-feşānlarından tereşşuh u seyelān iden ħatarāt-ı eşķ-i ħasret ü seyl-āb-ı dumū' -ı

hayret (özne) / hırmən-i bālā-tüde-i sāmān-ı sitemkārāna (yer tamlayıcısı) / imtār-ı tegerg-i berķ-i belā [itdikçe] (belirtilmeyen ortak yüklem) / ve / mezra‘a-ı nā-dürüde-i ḥamiyyet-i ḥod-kāmān[1] (belirtili nesne) / nümüne-nümāy-ı rīgistān-ı beyābān-ı fenā itdikçe (yüklem) || ← (zarf-fiil grubu: 4. grubun ilk sıfat-fiilinin zarfı)

3. / ve / teḳāzā-yı siyehkārī-i ṭālī‘-i nā-sāz ile pertev-i mişkāt-ı ḥātır-fürüz-ı meserretten tenvīr-i kāşāne-i zāmire fā‘iz-i dest-māye-i iktidār olamayup şadme-i ser-şiken-i kūpāl-i ḡadr ile mütevārī-i ḡadīr-i nā-ḳa‘r-yāb-ı ızırāb olan bī-günāhlarıñ ḥūn-āb-ı dāḡ-ı derūnları (özne) / meclis-i ṭurfe-nizām-ı mükāfāt ü intikāmda (yer tamlayıcısı) / ḫehre-i ma‘kūs-ı nifāk-pişegāna (yer tamlayıcısı) / ‘ālā eyyī vechin (zarf) / kân-ı gül-güne-i ḫacālet olduğça (yüklem) || ← (zarf-fiil grubu: bir sonraki sıfat-fiilin zarfı)

4. ḡurūb-ı kevkeb-i kem-şu‘le-i nizām-ı ḫālī ṭulū‘-ı āftāb-ı sa‘ādet ü iḳbālını müstetbi‘ [olan] (belirtilmeyen ortak sıfat-fiil), beyt (...) medlülünce çend rüz ḡaltideḡ-i mezlaḳa-ı firīb-i iḫvān i‘tilā-yı derece-i rif‘at u iclālını müstelzim olan devletlü, ‘ināyetlü, kerīmü’l-aḫlāk efendim, sultānım ḫazretleriniñ ḫadeng-i şu‘ā‘-ı āftāb-ı iḳbālleri (özne) / sengīn-divār-ı sīne-i a‘dāy (belirtili nesne) / raḫnedār-ı derīçe-i ceriḫā-ı nā-kāmī [idüp] (belirtilmeyen ortak yüklem) / ve / teheyyī-i esbāb-ı meclis-i cāh u celālleri (özne) / neşve-i pā-der-rikāb-ı şahbā-yı cāh ile ḥumār-zedegān-ı derd-i ser-i ḫırmān-ı murād olan ḥod-kāmān-ı bezmgāh-ı ḡurūrı (belirtili nesne) / serāsīme-i te‘āṭī-i kāsāt-ı ḥūn-āşāmī idüp (yüklem) || ← (zarf-fiil grubu: bir sonraki sıfat-fiilin zarfı)

5. ve mā-neḳamū minhum illā en yū‘minū bi‘llāhi ma‘nāsıyla taḫṭı‘a vü ta‘yīb olunan zāt-ı pāk-ı firişte-şifāt-ı kerīmāneleri iltibās-ı ḫal‘-ı bāhirü’ş-şerīf-i ‘izz ü ‘ālā ile maḫsūd-ı kār-fermāyān-ı ḳalem-rev-i kām-rānī [olmak] (belirtilmeyen ortak isim-fiil) ve şāfi‘ī ber-āmed ve kūştend meşeliyle zaḫmdār-ı sinān-ı lisān-büridenī ve mecrūḫ-ı siḫām-ı ifk-i münāfıḳ-siretān-ı gerden-zedenī olan vücūd-ı nādirü’l-mevcūd-ı ser-ā-ser-cūdları iḳbāl-i piş-bāzān-ı mevkib-i devletle ḫā‘iz-i şeref-i tevfiḳ ü istikbāl [olmak] (belirtilmeyen ortak isim-fiil) ve ‘an-ḳarīb bālā-nişīnī-i mesned-i istiklāliyle mültecā-yı pīrāye-bendān-ı dīvān-ı fermān-rānī olmaḳ du‘ā-yı icābet-peymāsı (belirtili nesne) / ma‘rūz-ı bārgāh-ı kibriyā-penāh-ı Rabbānī ḳılındığı

(yüklem: sıfat-fiil grubu) / siyâkda || ◀ (ana cümle zarfı) || ma' rûz-ı dâ' i-i ğurbet-zedeleri (ana cümle öznesi) || budur (ana cümle yüklemi)

Birinci yardımcı cümlelerin öğeleri

ma' reke-i kârzâr-ı (...) kenâre-gîr-i baħr-ı pür-âşûb-ı kurb-ı şûrî oldukları: özne

müstelzim-i iğbirâr-ı mir'ât-ı hâtır olmasun: yüklem

Birinci yardımcı cümlelerin tahlili

1. ki || ma' reke-i kârzâr-ı havâdiş-i rûzgârda (yer tamlayıcısı) / cevşen-be-düş (zarf) / sevdâ-yı peykâr olan cân-sipârlar (özne) / redd ü bedel-i sinân-ı ser-tîz [olmağla] (belirtilmeyen ortak yüklem) / ve / âmed-şod-ı nüşâbe-i şâi' ka-hîzden (yer tamlayıcısı) / hîrâset ber-düş [olmağla] (belirtilmeyen ortak yüklem) / ve / şıyânet-i çeşm ü gûş (özne) / bîrûn-ı dâ' ire-i imkân [olmağla] (belirtilmeyen ortak yüklem) / ve / vesîle-i izâ' a-ı bizâ' a-ı cism ü cân olmağla (yüklem) || ← (bir sonraki isim-fiilin zarfı)

2. beyt (...) maḳālîni recz-i hengâme-i gîr ü dâr ve siper-endâz-ı 'ıyy ü 'acz u inkisâr ile 'inân-ı tevsen-i şebât u qarârı taḥvîl-i semt-i âramgâh-ı kenâr itmek (özne) / rûşen-dilân-ı pertev-i hüner-perverî olanlara (yer tamlayıcısı) / çerâğ-ı cihân-fürûz-ı tarîḳ-i selâmet [iken] (belirtilmeyen ortak yüklem) / ve / gevher-fürûşân-ı bâzâr-ı şuhanverî bulunanlara (yer tamlayıcısı) / fevâ' idi ḥâvî rengîn-ticâret iken (yüklem) || ← (bir sonraki isim-fiilin zarfı)

3. keştî-i çâr-sütûn-ı vücûdı mersâ-yı ğam-fersây-ı 'uzlet ü inzivâdan deryâ-yı merdüm-h'âr-ı ülfet-i aḥbâba ki her ḥabâbı bir gird-âb ve her ḳaṭresi ḥâne-ber-endâz bir seyl-âbdır, endâḥte [iden] (belirtilmeyen ortak sıfat-fiil) ve 'alem-i zer-mancuḳ-ı sevdâ-yı riyâseti efrâḥte iden aşḥâb-ı himmetiñ ser-bülend-i efser-i 'azîmeti, mışra' (...) medlûliyle âzürde-i seng-i felâḥan-ı ḳazâ-yı nâ-gehânî [olmak] (belirtilmeyen ortak özne) / ve / iḳtiżâ-yı te'sîr-i ḥâşşa-ı baḥt-ı bed ü 'ulüvv-i himmet esbâb-ı cem'ıyyet-i bezmgâh-ı sâmânî gâh u bî-gâh rehîn-i tefriḳa vu perîşânî olmak (özne) / muḳteżâ-yı ṭabî'at-ı 'adîmü'l-i' tidâl-i zamân olmağla (yüklem) || ← (5. gruptaki “oldukları” sıfat-fiilinin zarfı)

4. girān-bār-ı bākūre-i himmet-i ‘ulyā olan ğuşūn-ı mevzūn-sīmā-yı şecere-i şābitü’l-aşl-ı zāt-ı kerīmleri (özne) / nişāne-i seng-i suķāṭa-çinān-ı maṣalle-i ḥām-ṭab‘ī olduğu (belirtili nesne) / delil-i kemāl-i vicdānī [olmağın] (belirtilmeyen ortak yüklem) / ve / ‘ālem-i kübrā-yı vücūd-ı cihān-sūdları (özne) / nüṣṣa-ı ma‘nā-yı kaṣiyye-i iḳbāl-i cāvidānī olduğının müsellem bürhānı (belirtili nesne) / olmağın (yüklem) || ← (5. gruptaki “oldukları” sıfat-fiilinin zarfı)

5. bir nice gün (zarf) / istiṭlā‘-ı nükte-i ḳadr-ı ‘āfiyet için (zarf) / ḥikmet-i bālīga-ı *fe-li’r-raḥmāni elṭāfun ḥafīyye* zımında (zarf) / kenāre-gir-i baḥr-ı pür-āşūb-ı ḳurb-ı şūrī oldukları (yüklem) || ← (ana yüklemin belirtili nesnesi) || müstelzim-i iğbirār-ı mir’āt-ı ḥāṭır olmasun (ana yüklem)

İkinci yardımcı cümlelerin öğeleri

rübā‘ī (...): cümle dışı unsur

da‘vā-yı istiḥkām-ı (...) vāḳi‘ olacak gerd-i melāl ü ğubār-ı infī‘āl: özne

derūn-ı pāk u ḳalb-i tābnāklarına: yer tamlayıcısı

yol bulmasun: yüklem

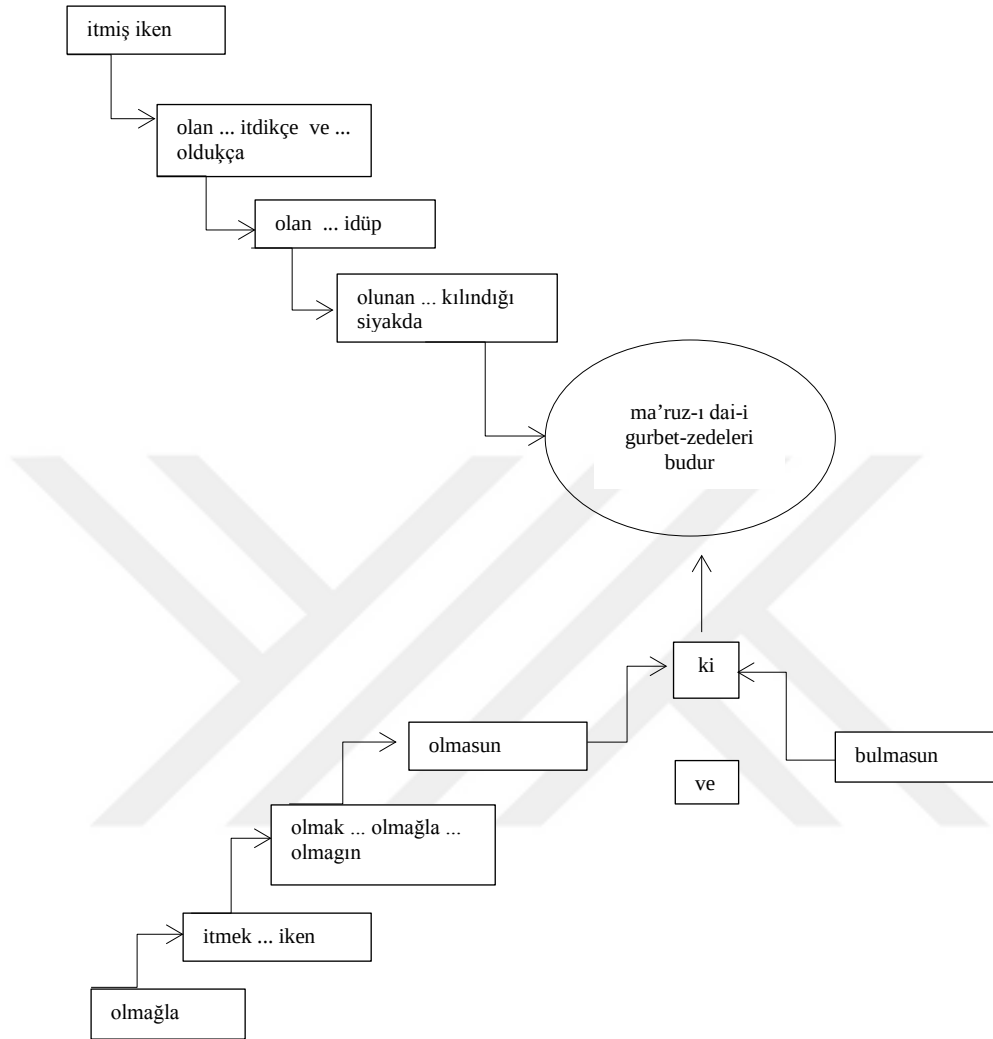
İkinci yardımcı cümlelerin tahlili

ve / rübā‘ī (...) (cümle dışı unsur) || da‘vā-yı istiḥkām-ı esās-ı iḥlāş ve izḥār-ı ri‘āyet-i merāsım-i ihtişāş zımında nişeste-i kemāngāh-ı ḡadr u nifāḳ olan bed-kīş ü kec-endişlerin kāviş-i tişe-i *men ḥafara bi’reṇ li-aḥīhi veḳa‘a fihi* ile ta‘biye-i ser-rāh itdikleri çāhda ki evvelin pāye-i süllem-i cāhdır, bir nice gün lağziş-i ḳadem-i meymenet-lüzūmları sebebiyle bi-ḥasebi’l-beşeriyye vāḳi‘ olacak gerd-i melāl ü ğubār-ı infī‘āl (özne) || derūn-ı pāk u ḳalb-i tābnāklarına (yer tamlayıcısı) || yol bulmasun. (yüklem)

Metnin cümle yapısını gösteren şema

Aşağıdaki şemada, metindeki ana cümlelerin ve yardımcı cümlelerin yapısı görselleştirilmiştir. Burada ana yüklem çember içerisinde, diğer yapılar ise kutucuklar içerisinde gösterilmiştir. Kutucuklar içerisindeki son fiiller, bir sonraki

kutucukta yer alan ilk fiilin niteliyicisi konumundadır. Birbirini sarmalayarak devam eden bu yapılar arasındaki bağlantı oklarla ifade edilmiştir.

Şekil 1. Birinci Metnin Cümle Yapısı

İkinci Metin

Gül-i her-dem-bahār-ı hāmd u sipās ḥadiḳa-ı vaḥdet-serāy-ı Melik-i müte‘ālde cılve-fürüş-ı güşāyiş olmağa şāyān u sezāvārdır ki ḥār-ḥesbān-ı ḥār-bāğ-ı ‘anāşırdan ḳadem-nihāde-i süllem-i merātib-i ḥavāşş olanlar *e‘ūzu bi-ke min-ke* ile ‘aşā-yı pāsḥān-ı riyāz-ı ‘ināyetinden ictinā’-ı bākūre-i mağfıret iderler ve naḥl-ı mīvedār-ı şenā-yı bī-ḳıyās ravzatu’ş-şafā-yı kibriyā-yı Ḥudā-yı bī-zevālde düş-ber-düş-ı nihālān-ı şükr ü sitāyiş olmağa ḥesbān u revādır ki gül-be-dāmenān-ı gülşen-i şühūddan bī-perdegān-ı mevākib-i ‘avam olanlar *eğışnī yā ğiyāse’l-mestağşīne* ile kūpāl-i dūr-bāş-ı ḥiyāz-ı merḥametinden istiskā-yı mā’u’l-ḥayāt-ı mekremet idüp

giderler ve rūdbār-ı dūrūd-ı nā-ma‘dūd ol pād-şāh-ı selāṭīn-gulām-ı nübüvvetiñ kenāre-i mürğzār-ı ‘izzetinden icrāya ahrādır ki ḥār-der-pā-refteḡān-ı bādiye-i ‘işyān ve ber-āşüfteḡān-ı terāküm-i cürm-i bī-pāyāna dārü’l-emān-ı ravza-ı şefā‘atı penāh ve nesīm-i taḥiyyat-ı nā-ma‘dūd ol dād-ḡāh-ı lā-mekān-ı maḡām-ı risāletiñ bālā-yı gülşen-serāy-ı rif‘atından ihdāya sezādır ki sāye-i dīvār-ı ‘arş-medār-ı ‘ināyeti me‘men-i nefes-girifteḡān-ı maṭmüre-i sehv ü ḡaṭā ve pā-ḡufteḡān-ı şahrā-yı günāhdır ve gül-nihālān-ı medāyiḡ ü teḡyā ol zīnet-baḡşān-ı ḡıyābānzār-ı imāniñ çemenistān-ı cāh u celāllerinde bā-ḡuşuş nıḡebān-ı çār-bāḡ-ı İslām olan çār-rükn-i dīvān-serāy-ı nübüvvetiñ büstān-ı hemīşe-bahār-ı ḡaşmet ü istiḡlāllerinde yārī-i nesīm-i ‘ināyet-i Bārī ile pezīrā-yı cünbiş ü ihtizāz olmaḡa lāyıḡdır ki her biriniñ sāye-i bālā-yı bālā-bülend ve pāyḡāh-ı ma‘delet-serāy-ı ercmendi pāy-sūḡteḡān-ı tāb-ı āftāb-ı ḡıyāmete çār-bāb bir sāybān-ı biḡişt-nişān ve ber-efrūfteḡān-ı lehīb-i āteş-i yevm-i sâ‘ata toḡuz ḡazīneli bir bāḡāh-ı āsmān-sāndır. (60b-61a)

Münşeâtaki dibâceden (76 no.lu metin) alıntılanan bu metinde “ki, ve” bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış, seri halinde devam eden, birbirine paralel on cümle vardır. Bütün cümleler yüklemlerinin yerine göre kurallı; anlamlarına göre olumlu cümlelerdir. 2. ve 4. cümleler yüklemlerinin türüne göre fiil; diğerleri ise isim cümleleridir.

Birinci cümle

Gül-i her-dem-bahār-ı ḡamd u sipās (özne) || ḡadīḡa-ı vaḡdet-serāy-ı Melik-i müte‘āle (yer tamlayıcısı) || cılve-fürüş-ı ḡüşāyiş olmaḡa (yer tamlayıcısı) || şāyān u sezāvārdır (yüklem)

İkinci cümle

ki || ḡār-çesbān-ı çār-bāḡ-ı ‘anāşırdan ḡadem-nihāde-i süllem-i merātib-i ḡavāşş olanlar (özne) || *e‘ūzu bi-ke min-ke* ile (zarf) || ‘aşā-yı pāsban-ı riyāz-ı ‘ināyetinden (yer tamlayıcısı) || ictinā’-ı bāküre-i maḡfıret iderler (yüklem)

Üçüncü cümle

ve || naḥl-ı mīvedār-ı şenā-yı bī-kıyās (özne) || ravzatu'ş-şafā-yı kibriyā-yı Ḥudā-yı bī-zevāde (yer tamlayıcısı) || dūş-ber-dūş-ı nihālān-ı şükr ü sitāyiş olmağa (yer tamlayıcısı: isim-fiil grubu) || çesbān u revādır (yüklem)

Dördüncü cümle

ki || gül-be-dāmenān-ı gülşen-i şühūddan bī-perdegān-ı mevākib-i 'avam olanlar (özne) || *eğışnī yā ğiyāse'l-mestağşine* ile (zarf) || kūpāl-i dūr-bāş-ı ḥiyāz-ı merḥametinden (yer tamlayıcısı) || istiskā-yı mā'u'l-ḥayāt-ı mekremet idüp giderler (yüklem)

Beşinci cümle

ve || rūdbār-ı dūrūd-ı nā-ma' dūd (özne) || ol pād-şāh-ı selāṭin-ğulām-ı nübüvvetiñ kenāre-i mürğzār-ı 'izzetinden (yer tamlayıcısı) || icrāya (yer tamlayıcısı) || aḥrādır (yüklem)

Altıncı cümle

ki || ḥār-der-pā-reftegān-ı bādiye-i 'işyān ve ber-āşüftegān-ı terāküm-i cürm-i bī-pāyāna (yer tamlayıcısı) || dārü'l-emān-ı ravza-ı şefā' atı (özne) || penāh[tır] (yüklem)

Yedinci cümle

ve || nesīm-i taḥiyyat-ı nā-ma' dūd (özne) || ol dād-ḥ^vāh-ı lā-mekān-ı maḳām-ı risāletiñ bālā-yı gülşen-serāy-ı rif' atından (yer tamlayıcısı) || ihdāya (yer tamlayıcısı) || sezādır (yüklem)

Sekizinci cümle

ki || sāye-i dīvār-ı 'arş-medār-ı 'ināyeti (özne) || me'men-i nefes-giriftegān-ı maṭmüre-i sehv ü ḥaṭā ve pā-ḥuftegān-ı şahrā-yı günāhdır (yüklem)

Dokuzuncu cümle

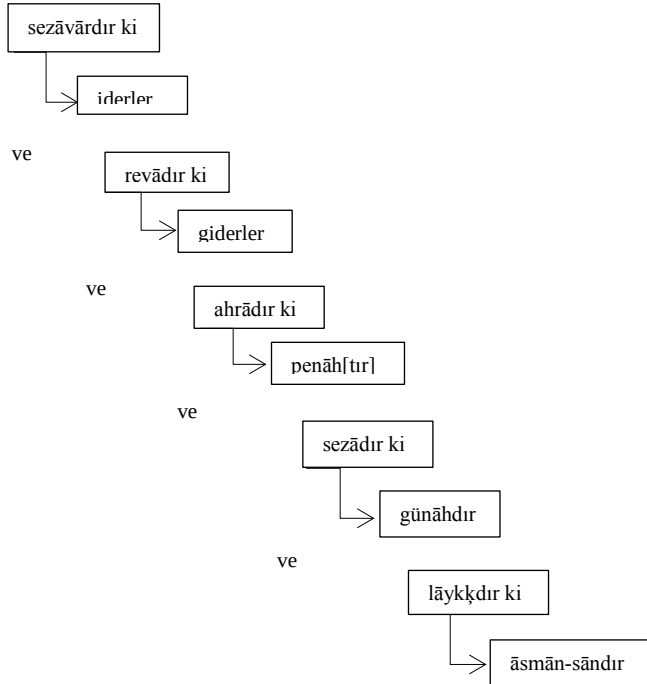
ve || gül-nihālân-ı medāyih ü teḥâyā (özne) || ol zînet-baḥşân-ı ḥıyābānzâr-ı imānîñ çemenistân-ı cāh u celāllerinde (yer tamlayıcısı) || bā-ḥuşûş (zarf) || nıgehban-ı çâr-bâğ-ı İslām olan çâr-rûkn-i dîvân-serây-ı nübüvvetiñ bûstân-ı hemîşe-bahâr-ı ḥaşmet ü istiqlâllerinde (yer tamlayıcısı) yârî-i nesîm-i ‘ināyet-i Bârî ile (zarf) peżîrâ-yı cünbiş ü ihtizâz olmağa (yer tamlayıcısı) || lâyıkdır (yüklem)

Onuncu cümle

ki || her biriniñ sâye-i bālâ-yı bālâ-bülend ve pâygâh-ı ma‘delet-serây-ı ercmendi (özne) pây-sûḥteğân-ı tâb-ı âftâb-ı kıyâmete (yer tamlayıcısı) || çâr-bâb bir sâyban-ı bihişt-nişân[dır] (belirtilmeyen ortak yüklem) ve || ber-efrûḥteğân-ı lehîb-i âteş-i yevm-i sâ‘ ata (yer tamlayıcısı) || toḡuz ḥazîneli bir bârgâh-ı âsmân-sândır (yüklem)

Metnin cümle yapısını gösteren şema

Aşağıdaki şemada “ki” bağlama edatıyla birbirine bağlı, ikili gruplar halindeki on cümlelerin yapısı görselleştirilmiştir. İkili gruplar halindeki bu cümleler, aslında birer nokta işlevi gören “ve” bağlama edatıyla birbirlerine bağlanmıştır.

Şekil 2. İkinci Metnin Cümle Yapısı

Üçüncü Metin

Benim ‘inayetlü efendim Һazretleri āteşkede-i vedā‘ gāhda zebāne-keş olan nā’ire-i cān-süz-ı Һasret ki kemter’in şerāresi bu nüh tū-kārgāh-ı raşinü’l-erkān-ı āsmānı lemḥatü’l-başarda ḥākister-i müy-ı āteş-dideye döndürürdi, bu ğarīķ-i deryā-yı sirişk-i Һasretiñ ṭaraf-ı ğirībān-ı cānımdan yapışup; ibtidā ḥāne-i endişede esbāb-ı sāmān-ı müdrikeye ilķā-yı şerāre-i ta‘ṭīl, andan dükkān-ı reste-bāzār-ı müteḥayyilede reng-ā-reng yığılan teng-ā-teng kālā-yı ḥoş-ķumāş-ı şu‘ūr tutuşup ba‘dehu şaḥn-ı serāy-ı sīnede gōñül evine şarılup dest-bürd-i yağmāgerān-ı ğumūm-ı ğurbetden baķiyye-i cüz’iyye-i esbāb-ı neşāṭı daḥı yaķup cān bāzārına geldikde dōlāb-ı hezār dolu fırāķ ile çāh-ı nā-ķa‘r-yāb-ı sīne-i bī-tābdan şular çıkarılup gözler yolundan rīsmān-ı tār-ı müjgān-ı ḥūn-efşān ile ṭulunba şanāyi‘i icrāsına mübāşeret olundu. (29b-30a)

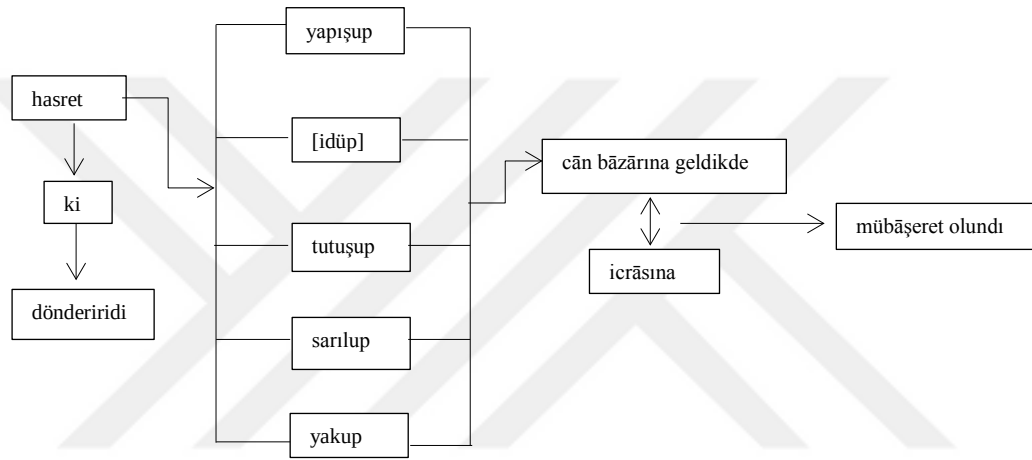
Bir mektuptan (37 no.lu metin) alıntılanan bu metin, zarf-fiillerle oluşturulmuş birçok yan cümleden oluşan, edilgen yapıdaki bir cümleden oluşmaktadır. Bu cümle; yüklemının yerine göre kurallı, türüne göre fiil, anlamına göre olumlu cümledir.

Birinci cümleinin tahlili

Benim ‘inayetlü efendim Һazretleri || ← (cümle dışı unsur) āteşkede-i vedā‘ gāhda zebāne-keş olan nā’ire-i cān-süz-ı Һasret (özne) / ki kemter’in şerāresi bu nüh tū-kārgāh-ı raşinü’l-erkān-ı āsmānı lemḥatü’l-başarda ḥākister-i müy-ı āteş-dideye döndürürdi, (cümle dışı unsur: ki ilgi zamiriyle kurulmuş açıklama cümlesi) / bu ğarīķ-i deryā-yı sirişk-i Һasretiñ ṭaraf-ı ğirībān-ı cānımdan yapışup (zarf) / ibtidā ḥāne-i endişede esbāb-ı sāmān-ı müdrikeye ilķā-yı şerāre-i ta‘ṭīl [idüp] (zarf) / andan dükkān-ı reste-bāzār-ı müteḥayyilede reng-ā-reng yığılan teng-ā-teng kālā-yı ḥoş-ķumāş-ı şu‘ūr tutuşup (zarf) ba‘dehu şaḥn-ı serāy-ı sīnede gōñül evine şarılup (zarf) / dest-bürd-i yağmāgerān-ı ğumūm-ı ğurbetden baķiyye-i cüz’iyye-i esbāb-ı neşāṭı daḥı yaķup (zarf) / cān bāzārına (yer tamlayıcısı) / geldikde (yüklem) || ← (ana cümleinin zarfı) dōlāb-ı hezār dolu fırāķ ile çāh-ı nā-ķa‘r-yāb-ı sīne-i bī-tābdan şular çıkarılup gözler yolundan rīsmān-ı tār-ı müjgān-ı ḥūn-efşān ile ṭulunba şanāyi‘i icrāsına || ← (ana cümleinin yer tamlayıcısı) mübāşeret olundu. (yüklem)

Metnin cümle yapısını gösteren şema

Metnin cümle yapısının görselleştirildiği aşağıdaki şemanın ilk grubundaki kutucuklarında; ana cümlenin zarfı konumundaki yan cümlenin öznesi (hasret) ve bu özne ile ilgili ek bilgi veren, ki'li bir açıklama cümlesi yer almaktadır. İkinci gruptaki kutucuklarda, ana cümlenin zarfı konumundaki yan cümlenin zarfları yer almaktadır. Üçüncü gruptaki kutucuklarda, ana cümlenin zarfı ve yer tamlayıcısı yer almaktadır. Son kutucukta ise, cümledeki bütün yapıların bağlandığı, ana cümlenin yüklemi yer almaktadır.

Şekil 3. Üçüncü Metnin Cümle Yapısı

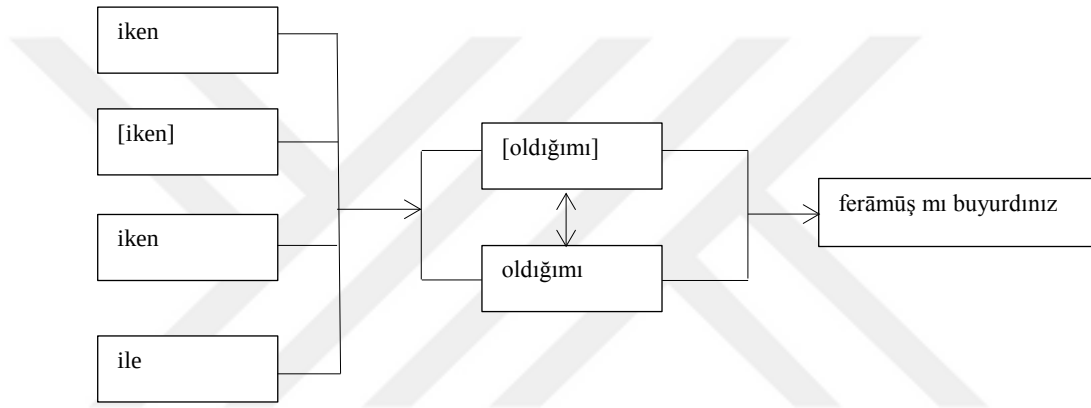
Dördüncü Metin

Vücūd-ı nā-būdum ‘ayār-şināsān-ı dārū’ḡ-ḡarb-ı imkān nazargāhında ḡābil-i erziş-i fūls-i vāḡid degil iken (zarf) / ve / bu ḡadar müddet ceyb-i kīse ve kīse-i ceybim vezā’if-i mu‘ ayyene ve vāridāt-ı muḡarrreden tehī [iken] (belirtilmeyen ortak zarf) / ve / sā’id-i nā-mūsā’id-i dest-i ümīdim istiḡhāb-ı dest-māye-i cihete ma‘āş u telāş-ı zindegī vū inti‘āşda beste-i zencīr-i kūtehī iken (zarf) / enderūn u bīrūnda bu ḡadar ‘ıyāl ü etbā’ ve aḡbāb u eşyā’ ile (zarf) / dil-sīr-i simāḡ-ı ni‘met-i firāvān [oldığımı] (belirtilmeyen ortak yardımcı fiil) ve sezāvār-ı luḡf-ı bī-imtinān-ı Melik-i mennān oldığımı (yüklem) || ← (ana cümlenin belirtili nesnesi) ferāmūş mı buyurdınız? (yüklem) (56a-56b)

Bir mektuptan (58 no.lu metin) alıntılanan bu metin tek cümleden oluşmaktadır. Yüklemnin türüne göre fiil cümlesi; yerine göre kurallı cümle ve anlamına göre olumlu soru cümlesidir.

Metnin cümle yapısını gösteren şema

Aşağıdaki şemada, ilk gruptaki kutucuklarda yer alan zarfların, ikinci gruptaki kutucuklarda yer alan ve cümlenin nesnesi konumundaki yan cümlenin yüklemine (oldığımı) nitelemesi ve bu yan cümlenin de nesne göreviyle cümlenin yüklemine bağlanması görselleştirilmiştir.

Şekil 4. Dördüncü Metnin Cümle Yapısı

Beşinci Metin

Mühendis-i ‘aql-ı mücerred ki ‘āmīl-i kār-ḥāne-i ezel ü ebeddir, miyāne-i lafz u ma‘nāsın peymūde-i endāze-i farz-ı muḥāl ve sāḥa-ı beyne’s-suṭūrın mesāḥa-ı ḥaṭavāt-ı ihtimāl idüp aṭlas-ı düvānzdeh-gez-i sinin-i heft hezārı hezār sāl baḥye-i köhne-ḳabā-yı zāl-i zamān itse **ne** evvelin ḥaṭve-i ‘azimetinde nihāyet-i merātib-i süllem-i fenādan özge bir ḳademeye nihāde-i pāy-ı vüṣūl **olabilür ve ne** ‘adem-i muvāfaḳat-ı Ādem ü Şeyṭān ve muṭābaḳat-ı küfr ü imān gibi mübāyenet ü muḡāyeretden ḡayrı ile miyānelerin **bulabilür ve** müderris-i tiz-fehm-i ḥired ki mümeyyiz-i ḥayyiz-i nīk ü beddir, ḳār-divār-ı ‘anāsır ile peḳirā-yı ḳıyām ve şüret-pirāy-ı istiḥkām olan vücūd-ı beşerden ihtiyār-ı maḳşüre-i ḳalb-ı pāk ve irtikāb-ı külfet-i zihn-i derrāk idüp devr itdigi ebvāb-ı kitābda **ne** böyle bir mes’ele ki sā’il ü muḡāṭab ruḡṣat-ı sū’āl ve furṣat-ı cevāb bulamayup dem-beste-i mevḳif-i kelāl ve

şermende-i eşer-i infî‘âl ola, der-âverde-i pîşgâh-ı nazar itmişdir ve ne bu maķûle ğalaţ-ı fâhiş ki ‘adem-i ihtimâl-i şavâb ile tecessüs-i rahne-i halel ü haţâsına izâ‘at-ı naķdîne-i vaķt u zamân ve tevcîh-i nigâh-ı diķķat u im‘ân idenler nişâne-i nüşâbe-i ta‘n u techîl olunmaķ muķtezâ-yı ķâ‘ide-i nefsü’l-emr ola, ışılmışdır. (62a-62b)

Münşeâtta bir takrizden (78 no.lu metin) alıntılanan bu metin, birbirine “ve” bağlama edatıyla bağlanmış, kendi içerisinde “ne ... ve ne” bağlama edatıyla bağlı ikişer cümle barındıran iki temel cümleden oluşmaktadır. Cümleler yüklemlerinin türüne göre fiil cümlesi; yerine göre kurallı cümle ve anlamına göre olumsuz cümlelerdir.

Birinci temel cümlelerin tahlili

Mühendis-i ‘aķl-ı mücerred (ikinci cümle ile ortak özne) || ki ‘âmîl-i kâr-hâne-i ezel ü ebeddir, (cümle dışı unsur: ki ilgi zamiri ile kurulmuş açıklama cümlesi) || miyâne-i lafz u ma‘nâsın peymûde-i endâze-i farz-ı muķâl [idüp] (belirtilmeyen ortak zarf) / ve / sâha-ı beyne’s-suţûrın mesâha-ı haţavât-ı ihtimâl idüp (zarf) / aţlas-ı düvânzdeh-gez-i sinîn-i heft hezârı (belirtili nesne) / hezâr sâl (zarf) / baħye-i köhne-ķabâ-yı zâl-i zamân itse (yüklem) ||← (ana yüklem zarfı) || ne || evvelîn haţve-i ‘azîmetinde (yer tamlayıcısı) || nihâyet-i merâtib-i süllem-i fenâdan özge bir ķademeye (yer tamlayıcısı) || nihâde-i pây-ı vüşûl olabilür (yüklem) || ve ne || ‘adem-i muvâfaķat-ı Âdem ü Şeyţân ve muţâbaķat-ı küfr ü îmân gibi mübâyenet ü muġâyeretden ğayrı ile (zarf) || miyânelerin bulabilür (yüklem)

Birinci cümlelerin öğeleri

mühendis-i ‘aķl-ı mücerred: özne

miyâne-i (...) itse: zarf

evvelîn haţve-i ‘azîmetinde: yer tamlayıcısı

nihâyet-i merâtib-i süllem-i fenâdan özge bir ķademeye: yer tamlayıcısı

nihâde-i pây-ı vüşûl olabilür: yüklem

İkinci cümlelerin öğeleri

(mühendis-i ‘aql-ı mücerred): Birinci cümle ile ortak özne

‘adem-i (...) gayrı ile: zarf

miyânelerin bulabilür: yüklem

İkinci temel cümlelerin tahlili

ve || müderris-i tîz-fehm-i hîred (ikinci cümle ile ortak özne) || ki mümeyyiz-i hayyiz-i nîk ü beddir, (cümle dışı unsur: ki ilgi zamiri ile kurulmuş açıklama cümlesi) || çâr-dîvâr-ı ‘anâşır ile pezîrâ-yı kıyâm [olan] (belirtilmemiş ortak sıfat-fiil) ve şüret-pîrây-ı istiḥkâm olan vücūd-ı beşerden ihtiyâr-ı maḥşûre-i ḳalb-ı pāk [idüp] (belirtilmeyen ortak zarf-fiil) ve irtikâb-ı külfet-i zîhn-i derrâk idüp devr itdigi ebvâb-ı kitâbda (yer tamlayıcısı) || ne || böyle bir mes’ele (belirtisiz nesne) || ki / sâ’il ü muḥâṭab (özne) / ruḥṣat-ı sū’âl ve fırsat-ı cevâb bulamayup (zarf) / dem-beste-i mevḳif-i kelâl [ola] (belirtilmeyen ortak yüklem) / ve / şermende-i eşer-i infî’âl ola, (yüklem) || ← (cümle dışı unsur: ki ilgi zamiri ile kurulmuş açıklama cümlesi) der-âverde-i pîşgâh-ı nazar itmiştir (yüklem) || ve ne || bu maḳûle ḡalaṭ-ı fâhiş (belirtisiz nesne) || ki / ‘adem-i ihtimâl-i şavâb ile tecessüs-i raḥne-i ḥalel ü ḥaṭâsına izâ’at-ı naḳdîne-i vaḳt u zamân ve tevcîh-i nigâh-ı diḳḳat u im’ân idenler nişâne-i nûşâbe-i ṭa’ n u techîl olunmak (özne) / muḳteżâ-yı ḳâ’ide-i nefsü’l-emr ola, (yüklem) || ← (cümle dışı unsur: ki ilgi zamiri ile kurulmuş açıklama cümlesi) işitmiştir. (yüklem)

Birinci cümlelerin öğeleri

müderris-i tîz-fehm-i hîred: özne

çâr-dîvâr-ı (...) ebvâb-ı kitâbda: yer tamlayıcısı

böyle bir mes’ele: belirtisiz nesne

der-âverde-i pîşgâh-ı nazar itmiştir: yüklem

İkinci cümlelerin öğeleri

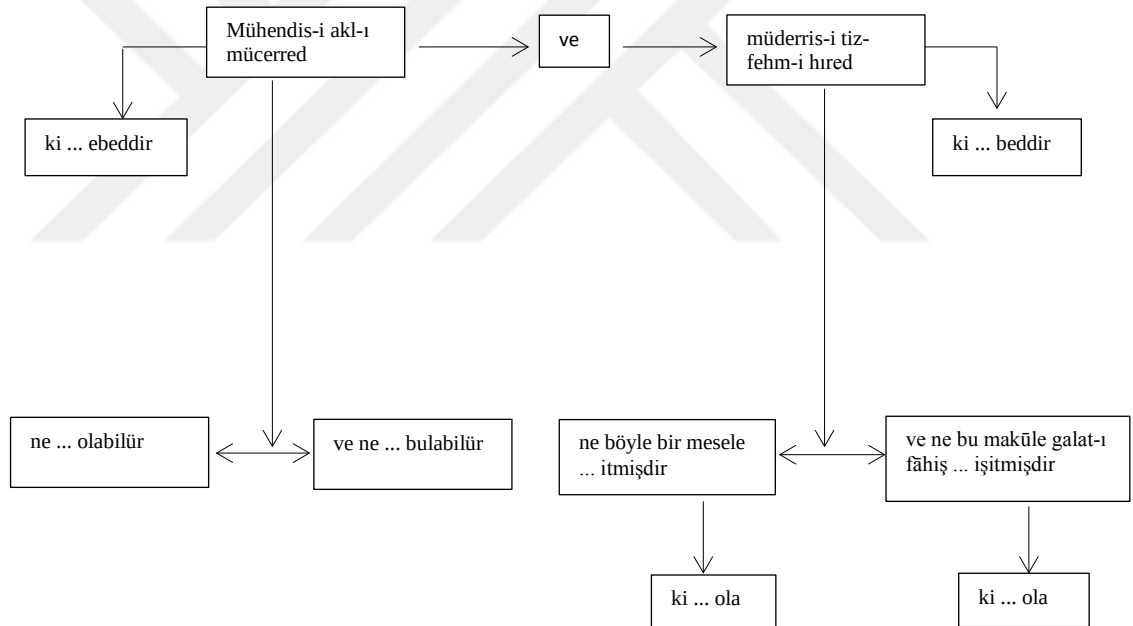
(müderris-i tîz-fehm-i hîred): birinci cümle ile ortak özne

bu makûle ğalat-ı fâhiş: belirtisiz nesne

işitmiştir: yüklem

Metnin cümle yapısını gösteren şema

Aşağıdaki şemada, nokta işlevi gören “ve” bağlama edatıyla birbirine bağlanmış iki ayrı cümle yapısı görselleştirilmiştir. Bu cümleler de kendi içerisinde “ne ... ve ne” bağlama edatıyla bağlı ikişer cümleden oluşmaktadır. Her iki cümlelerin de öznesi (ilk kutucuklar) ki’li açıklama cümlesine sahiptirler. Bunlar, ana yüklemle direkt bağlantısı olmadığı için birer okla şemadaki cümle akışının dışında tutulmuşlardır. benzer bir durum ikinci cümlelerin “ne ... ve ne” bağlama edatıyla birbirine bağlanmış cümlelerinde de vardır. Buradaki açıklama cümlelerinin özneleri ise sırasıyla “böyle bir mesele” ve “bu makûle ğalat-ı fâhiş”tir.

Şekil 5. Beşinci Metnin Cümle Yapısı

1.3. Münşeâtın Üslup Özellikleri

Üslup biliminde (stylistics) bir yazarı diğerinden ayıran bireysel üslubun yanında belirli bir türle ilişkilendirilmiş türsel üsluptan da bahsedilir (Jeffries ve McIntyre, 2010: 1). İnşâ metinleri de belirli normlara göre oluşturulduklarından kendine has bir türsel üsluba sahiptirler. Bu üslupla yazılmış metinlerin genel özellikleri ise kelime

kadrolarının çok sayıda Farsça ve Arapça kelimedenden oluşması, uzun ve karma yapıllı Farsça tamlamaların sıkça kullanılması, edebî sanatlarla süslü olmaları, anlamayı güçleştirecek derecede uzun ve girift cümle yapısına sahip olmalarıdır. Daha çok inşâ üslubuyla yazılan resmî ve özel yazışmaların önceden belirlenmiş bazı kaidelere sahip olmalarından dolayı da bu tür metinlerde ayrıca, ortak özelliklere sahip bazı klişe ibare ve bölümlere de rastlanılır. Nevres'in Münşeâtı da genel olarak yukarıda anlatılan inşâ üslubunun özelliklerine (bk. Çaldak, 2006: 76; İz, 2011: IX; Uzun, 2007: 10) sahiptir.

Üslup başlığı altında hem yukarıda değinilen türsel üslubu oluşturan unsurlar hem de yazarın bireysel üslubu ile ilgili özellikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak şu da belirtilmelidir ki yazarın bireysel üslubu ile ilgili tespitlerin ne kadar yazara has olduğu, orijinalitesi, diğer bir ifadeyle ne kadar yazarın bireysel üslubunu yansıttığı, ancak başka yazarlara ait benzer metinlerin üslup bakımından mukayeseli olarak incelenmesiyle ortaya çıkarılabilir.

Nevres Münşeâtındaki mektuplarının büyük bir çoğunluğunu yıllarca sürgünde kaldığı Resmo ve Bursa'da yazmıştır. Nevres'in yaşadığı bu sürgün hayatı onun mektuplarındaki üslubunu şekillendiren temel etkenlerdendir. Onun, mektuplarında sık sık dile getirdiği gurbet ve gurbet ekseninde yoğunlaşan ayrılık, yalnızlık, dışlanmışlık gibi duyguları, hastalık ve geçim sıkıntısıyla daha da dramatikleşen durumu mektuplardaki kelime kadrosunun, edebî sanatların vb. oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir.

Çoğunluğu bir inşâ örneği olan mektuplarda, inşâdaki hünerlerini göstermenin ve sanat kaygısının yanında, Nevres'in bir diğer amacı daha vardır: etkileyici ve ikna edici olmak. Çünkü o, mektuplarının çoğunu ya affını sağlamak ya nakdi yardım almak ya da hami kazanmak için yazmıştır. Bunun için de Nevres yaşadığı sıkıntıları en etkili bir şekilde anlatmaya çalışarak etkileyiciliğini ve ikna ediciliğini inşâ alanındaki hünerleriyle birleştirmeye çalışmıştır. Durumunu daha da dramatize etmek için edebî sanatlardan, şiirden, ayet ve hadislerden, atasözü ve deyimlerden faydalanarak dilin bütün imkânlarını kullanmaya çalışmıştır.

Münşeâtta, inşâdaki en önemli lafız sanatlarından olan secilerle elde edilen görsel, işitsel ahenkle ve klasik şiirde sıkça karşılaşılan teşbih ve ibarelerle nesir dili

iyice şiir diline yaklaşmıştır. Klasik şiirdeki mazmunların, teşbihlerin izine Münşeâtta birçok metinde de rastlamak mümkündür. Örneğin, “‘andelîb-i perîşân-kuvvâ-yı cân-ı bîmâr bâl-rîhte-i kâfes-i ıztırâb olup”, “gül-berg-i gülistân-ı nezâket”, “sünbülzâr-ı suţûr-ı müşgîni ki nümûne-nümây-ı benefşezâr-ı Firdevs-i berîn idi”, “derûn-ı sîne-i bî-ķarâr aķker-pâre-i şerâre-i ģarâret ile manķal-i âteş idi”, “şâhid-i zîbende-ķırâm-ı selâm u kelâmları” vb. gibi.

Aşağıdaki ibareler de klasik şiirin çok bilinen bazı mısralarını hatırlatır. Örneğin aşağıdaki metinde italik yapılarak vurgulanan ibare “(...) gâh u bî-gâh *tûţî-zebân-ı mu‘cîze-beyân-ı* nevâziş-i mu‘tâdların ģaķķımızda bâl-efşân-ı muţâyeye vü suģhanverî (...)” (40b) Nefî’nin bir gazelindeki şu mısraı hatırlatır:

Tûţî-i mu‘cîze-ġûyem ne desem lâf deġil

Aşağıdaki metinde vurgulanan ibare ise Nedîm’in aşağıdaki beytini hatırlatır: “(...) ģazretleriniñ *kemâl-i nezâketden âzürde-i sâye-i müjġân-ı ģûr* ve ifrâţ-ı leţâfetden müte‘eşşir-i terâķûm-i sürûr olan ģab‘-ı şafâ-sirişt-i kerîmâneleri (...)” (50b)

Nâ-tüvânım şöyle kim mecrûģ olur cismim Nedîm

Geçse zîr-i sâye-i müjġân-ı çeşm-i mûrdan

Bu bölümde *temsîlî teşbihler*, *tekrar eden kelime ve ibareler*, *sürgün/gurbet ve üsluba etkisi*, *atasözü ve deyimler*, *manzumeler*, *ayet ve hadisler*, *Arapça Farsça diġer ibareler*, *ifadeye görsel ve işitsel ahenk katan unsurlar* gibi başlıklar altında Münşeâtın üslup özellikleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

1.3.1. Yazarın hayal dünyası

Hemen her şeyin mecazlarla ifade edilmeye çalışıldığı ve zengin hayallerle süslü olan münşeatta, ifade edilmek istenen şey çoġu zaman sade ve direkt olarak söylenmez. Yazar birçok metinde içinde bulunduğu durumu, ruh halini, bir olguyu, duygu veya düşüncesini ifade ederken bunu somutlaştırmak, daha etkili kılmak veya sembolleştirerek ifade etmek için hayalî bir durum kurgular ve anlatmak istediġi şeyi aralarında benzerlik kurduġu başka bir şeyle ilişkilendirerek anlatır. Bunu da çoġunlukla temsîlî teşbihlerle yapar.

1.3.1.1. Temsilî teşbihler

Temsilî teşbihler için belâgat kitaplarında şu tanımlar yapılmıştır: “Benzetme yönü, değişik birkaç unsurdan meydana gelen itibârî (hayâlî) bir şekil ise buna “temsilî teşbih” denir (Bolelli, 2012: 55-56).” M. Kaya Bilgegil, teksifî ve temsilî olanlar diye ikiye ayırdığı temsilî teşbihlerle ilgili şu açıklamaları yapar:

Temsilî teşbihler; unsurları arasındaki karşılık, ilk bakışta göze çarpmayacak olan iki tasavvur hey’etinden kurulur. Teşbihin taraflarını teşkil eden bu hey’etlerden biri diğerini te’yid etmek üzere karşımıza çıkar. İki çeşit temsilî teşbih vardır: teksifî olanlar, tafsilî olanlar.

Teksifî olanlar: Bedi’ ile ilgili risâlelerde “irsâl-i mesel” veya “isnâd-ı mesel” diye adlandırılan ifadeler, kuruluş itibarıyla birer birleşik teşbih vaziyetindedirler. Bunlarda yan yana gelen taraflardan biri, diğerini temsil yoluyla te’yid eder mâhiyettedir. Muhtevaları da teksifidir. Onları bu çeşit teşbihler arasına sokacağız. (...) Bu sanat, dinleyici yahut okuyucuyu ikna etme gayesinden doğar. (...)

Tafsilî olanlar: bir şeye ait çeşitli vasıfları, diğer şeye ait vasıflarda silsile halinde karşılaştırmak suretiyle yapılır (Bilgegil, 1998: 149-150).

M. A. Yekta Saraç temsilî teşbih için şu tanımını yapar:

Teşbihte vech-i şebek/benzeyiş yönü, ayrıştırılamayacak şekilde birden fazla unsurdan meydana gelen bir tasavvur (mürekkep) ise böyle teşbihe temsilî teşbih adı verilir. Bu tarz teşbihlerde vech-i şebek hissi ve somut değil, akli ve hayali bir tasavvurdur (Saraç, 2014: 132).

Menderes Coşkun ise mürekkep teşbihlerin bir çeşidi olarak adlandırdığı temsilî teşbihler için şunları söyler.

Teşbih, bir kavramı başka bir kavram vasıtasıyla anlatma ve tasvir etme sanatıdır. Şair bazen tasvirini genişletir, onu bir tablo haline dönüştürür. Böylece mürekkep teşbih ortaya çıkar. Mürekkep teşbih, bir konunun birden fazla teşbihe anlatılması veya bir teşbihin başka ilgilerle geliştirilmesi suretiyle meydana gelen bir sanattır. (...) Mürekkep teşbihin en yaygın çeşidini deyim ve temsillerle yapılanlar oluşturur. Bu tür teşbihlere belâgat kitaplarında temsilî teşbih denilmiştir (Coşkun, 2010: 49).

Mürekkep teşbih için yapılan yukarıdaki tanım aslında temsilî teşbih için yapılan diğer tanım ve açıklamalarla örtüşmektedir. Bizim de esas aldığımız temsilî teşbihler; deyim, “irsâl-i mesel” veya “isnâd-ı mesel”lerle yapılan teşbihler değil; teşbihe konu olan şeyin, birçok teşbihten ve benzetme yönü birçok unsurdan oluşan bir “tasavvur” ile anlatılmasına dayanan teşbihlerdir. Münşeâtta tespit ettiğimiz teşbihler de bu şekildedir.

Zihinde çeşitli çağrışımlar uyandıran canlı bir sahnenin oluşturulduğu ve çoğu zaman fantastik unsurlarla iç içe olan Münşeâtta temsilî teşbihlerle ifade daha

etkileyici, canlı, edebî ve dramatik kılınmaya çalışır. Teşbihlerde donuk bir tasvirden ziyade çoğu zaman bir “hareket” söz konusudur.

Yazarın temsili teşbihlerle yarattığı bu hayal dünyasında kullandığı/tercih ettiği teşbihlerin, anlatmak istediği şeyleri ilintilendirdiği kavram, olgu veya nesnelerin, onun üslubunu anlamamızda ve başka yazarların üslubuyla mukayesede önemli veriler sağlayacağı kanısındayız. Bu bakımdan, aşağıda Münşeâtta tespit edilen temsili teşbihler listelenmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır.

1.3.1.1.1. Anne teşbihi

Aşağıdaki metinde muhatabın iyi, talihli, kudretli bir geleceğe sahip olması; talihli, güzel bir çocuğa gebe olan bir kadın teşbihiyle ifade edilmiştir. Burada, “ikbal” çocuklarına gebe olan kıvrıkcık saçlı bir anneye teşbih edilen gece, iclâle teşbih edilen talihli, güzel bir çocuğun (rûz) annesi olarak tasavvur edilmiştir. Gece, anne; gündüz ise annenin karnındaki çocuktur. Gecenin (leylî) ardından gündüzün (rûz) gelmesi; gecenin gündüze gebe olması, karanlıktan aydınlığa çıkış, bir kadının talihli güzel bir çocuk doğurmasına teşbih edilmiştir. İnsan hayatındaki olumlu etkisinden hareketle gündüz (rûz), dolayısıyla aydınlık, talihin yaver gitmesiyle, kudret sahibi olmayla ilişkilendirilmiştir: “(...) sultânım hâzretleriniñ âbisten-i mevâlîd-i ikbâl olan leylî-i müca’ ad-gîsû-yı şeb-i vişâl dâye-i şâhid-i cüvân-baht-ı rûz-ı iclâlleri olup (...)” (68a)

Aşağıdaki metinde ise, divit yardımıyla mürekkep kabından (meşîme-i bütûn-ı ümmehât-ı mehâbir) çıkarılan mürekkebin sayfa üzerinde yazıya dönüşme süreci (telvîş-i dāmân-ı kavâbil-i şahâ’if) yani yazma eylemi, bir ebenin bir kadına doğum yaptırmasına teşbih edilmiştir. Metinde, belâgat açısından eleştirilen yazının kötü olması, mecazî olarak mürekkebinin sayfaları kirletmesiyle ifade edilmiş, bu da ebenin doğum yaptırırken eteğinin kirlenmesi hadisesiyle ilişkilendirilmiştir: “Meşîme-i bütûn-ı ümmehât-ı mehâbirden telvîş-i dāmân-ı kavâbil-i şahâ’if iden kavâlib-i bî-rûh-ı mevâlîd-i hurûfî mahrûm-ı imtizâc-ı hamîr-māye-i mā’ u tîn (...) olan pûç-mağzân-ı fîkârât u zurûfunuñ (...)” (61a-61b)

1.3.1.1.2. At teşbihi

Münşeâtta bir takrizden alınan aşağıdaki metinde, belâgat açısından bir eleştiri söz konusudur. Eleştirilen yön ise ele alınan metindeki garabettir. Yazar eleştirdiği metinde karşılaştığı şeylerin daha önce ne yazıldığını ne de görüldüğünü ifade etmek için zengin çağrışımlar ve göndermelerle bir at teşbihinden faydalanmıştır. Atın (kalem) çayırıları, ovaları, dağları (sayfalar) geçerek bir nehir kıyısına gelip durmasına kadar süren yolculuğu boyunca bıraktığı izler (yazı, varlık); mümkün olabilen, daha önce yazılmış, görülmüş şeylere teşbih edilmiştir.

(...) eşheb-i siyeh-zânû-yı kalem çerâgâh-ı evvel-i mâ-halâka'llâhdan geşt ü güzâr-ı merâ'î ve gül-geşt ü seyr ü temâşâ-yı küh u deşt iderek kenâr-ı rûd-bâr-ı imkânda beste-i pâ-bend-i vücûd ve keşide-i tavîle-i şühûd olalı şâhîfe-i rûzgâra ne böyle bir naqş-ı pây ki taḥayyül-i resm-i vârunı ta'îl-i kuvvet-i müdrike-i kâr-bendân-ı kemâl eyleye, bırakmıştır (...) (63a)

Aşağıdaki metinde, en sade haliyle “dünya var oldukça, kıyamete kadar” şeklinde ifade edilebilecek bir durum, edebî bir şekilde bir teşbihle ifade edilmiştir. Gece-gündüz döngüsü, güneşin doğması ve batması, bir atın savaş meydanındaki hareketlerine benzetilmiştir. Metinde, güneşin doğuşuyla birlikte ayın kaybolması, yani gündüzün gelmesi, altın zırhlı atın (Güneş) doğuda büyük bir ordunun (yıldızlar) şahını (Ay) ayakları altında ezmesine; güneşin batmasıyla gelen gece ise atın (Güneş), savaşı geceyi aydınlatan imrahora (mum) devretmesine teşbih edilerek zihinde bir savaş sahnesi canlandırılmaya çalışılmıştır: “Tâ ki tevsen-i muṭallâ-kecîm-i mihr pehnâ-yı fezâ-yı sipihrde gâh cânib-i ḥâverde şâh-ı encüm-sipâh-ı mâhı pâ-zede-i cevelân-ı tünd ü tîz ve gâh semt-i bâḥterde mîr-âḥûr-ı şem'-i şeb-ârâya teslîm-i tavîle-i sitîz eyleye (...)” (22a)

Yazar kâğıt üzerine yazı yazma eylemini ifade etmek için at teşbihini sıkça kullanır. Kalemin, dizleri siyah olan bir ata, kâğıdın vadiye teşbih edildiği aşağıdaki metinde yazar bir konuya değinmeyi, o konuyla ilgili yazmayı, atın bir vadide dolaşması şeklinde tasavvur etmiştir: “(...) edhem-i siyeh-zânû-yı yerâ' aya ol vâdîlerde ruḥşat-ı ḥareket ü cünbiş [virilmedi] (...)” (29a)

1.3.1.1.3. Ay teşbihi

Aşağıdaki metinde, yardım etme, yardımseverlik, cömertlik, dolunayın ışığını güneşten alarak geceleyin bir kubbeyi aydınlatmasıyla ilişkilendirilmiştir. Cömertlik

gecesinde, güneşten tamahı yok eden bir ışık alan ve bu ışıkla istek kubbesini aydınlatan bir ay tasavvur edilmiştir: “(...) şebistân-ı mekârim-i ahlâkda cây-ı iktibâs-ı kûş-ı âftâb olan mâh-ı tamâm-ı ‘inâyet-i tama’-süzünüz bâlâ-yı bâm-ı merâma pertev şalup eksilmez idi.” (13b)

1.3.1.1.4. Dalgıç teşbihi

Aşağıdaki metinde sıkıntılardan, dertlerden kurtulmak, bir girdaba düşüp suyla boğuşan dalgıcın dalgalar yardımıyla sahile ulaşmasıyla ifade edilmiştir. “Bela” bir denizdeki girdaba, “ihsan” bu girdaptan kurtulmayı sağlayan dalgalara, “selamet” ise sahile teşbih edilmiştir. “Gûte-hârân” ise bu girdapta boğuşan kişiler yani bir bela, sıkıntı içerisinde olanlardır: “(...) ğûte-ğ^vârân-ı gird-âb-ı baħr-ı belâya âb-yârî-i emvâc-ı pey-der-pey-i ihsân ile irâ’et-i sâhil-i selâmet eyleye (...)” (15a)

1.3.1.1.5. Ejderha teşbihi

Kalemi intikam amacıyla kullanma, yazı ile birilerini eleştirme/yerme; ağzından zehir ve ateş saçan bir ejderha hayaliyle ifade edilmiştir. Kaleminden (ejderha) dökülen mürekkeple (helâhil) yazılan sözler aracılığıyla (âteş-feşân-ı zebâne) intikam alma çeşitli teşbihlerle tasvir edilmiştir: “(...) su’ bân-ı kalem-i helâhil-rîzi hâklarında âteş-feşân-ı zebâne-i intikâm itmek (...)” (29a)

Aşağıdaki metinde de benzer bir hayal yaratılmıştır. Tahkir veya iftira eden insan bir ejderhaya teşbih edilerek; insan yiyen, ağzından akan salyasıyla beyni/aklı yakan, ateş saçan bir ejderha sahnesi tasvir edilmiştir: “(...) idelden bir ejder-i merd-ğ^vâr-ı âteş-feşân dehânından bu güne telh-âbe-i dimâğ-süz akmışdır.” (63a)

1.3.1.1.6. Fil teşbihi

Talihin yaver gitmemesi yüzünden ya da kötü kaderden dolayı sıkıntı çekmek; amansız bir filin (zaman), insanın iliğini sıkan hortum (havadis) darbesiyle insanı sersemleştirmesi tasvir edilerek canlı bir sahne yaratılmıştır. Zamanın file teşbih edilmesi de rastgele değil; cüssesinden, gücünden ve ağır hareket etmesinden dolayıdır. “Zaman” da iridir çünkü her şeyi kapsar; güçlüdür çünkü hiç bir şey onun karşısında duramaz; hantaldır çünkü ağır ilerler: “(...) pîl-i demân-ı zamân-ı bî-

emānīñ sīlī-i mağz-feşār-ı hortūm-ı havādişiyle nice müddetden berü serāsīme-gerd-i hārzār-ı hasret olup (...)” (26b)

1.3.1.1.7. Gemi/deniz teşbihi

Yazarın yaptığı uzun deniz yolculuklarının etkisinden olsa gerek, Münşeâtta gemi ve denizle ilgili teşbihlere sıkça rastlanmaktadır. Genel olarak bu teşbihlerde denizde azgın dalgalarla boğuşan yıpranmış bir gemi sahnesi canlandırılır. Bu yıpranmış gemi çoğu zaman yazarın kendisini, azgın dalgalar ise zamanı, talihi temsil eder.

Aşağıdaki alıntıda, gemi ve gemi etrafında şekillenen deniz, rüzgâr, liman ve sahil çeşitli teşbihlerle kullanılarak canlı bir sahne oluşturulmuştur. Yazar yarattığı bu sahneyle hem gerçekten vuku bulan yolculuğunu hem de sürgün edilişini ifade etmektedir. Burada “havadis-i zaman” çok dalgalı bir denize; vücut, dümeni olmayan bir gemiye; kaza, dalgalarla gelen darbelere teşbih edilerek denizde bir fırtınanın ortasında büyük dalgalarla boğuşan, uzun ve yıpratıcı bir yolculuktan sonra nihayet sahile ulaşan bir gemi sahnesi canlandırılmaktadır: “(...) telâṭum-ı baḥr-ı pūr-āşüb-ı havādiş-i zamān keştī-i bī-sükkān-ı vücūd-ı ğam-fersūdemi şademāt-ı emvāc-ı peyder-pey-i kaza-yı nā-gehānī ile līmān-ı emān-ı İstanbul’dan sengistān-ı sāḥil-i cezāire-i Girid’e efkende (...)” (12a)

Aşağıdaki metinde kâinatın bir takım olaylar zinciriyle sürekli bir varoluş içerisinde olduğu, bir deniz tasavvuruyla ifade edilmiştir. İmkân yani olabilirlik, ucu bucağı olmayan bir denize ve vuku bulan nesne ve olaylar ise bu denizdeki dalgalara teşbih edilmiştir: “(...) ḥazretleri mā-dām ki deryā-yı kerān-tā-kerān-ı imkān te’ākub-ı emvāc-ı havādiş-i kevnīyye ile mütelāṭım u mütemevvic (...)” (7a)

Aşağıdaki alıntıda, muhatabın makam ve talihinin yüceliği, istek ve gayesine ulaşması dileği bir gemi tasavvuruyla ifade edilmektedir. Gemi etrafında şekillenen çeşitli kavramlarla zihinde farklı çağrışımlar uyandırılmakta ve fantastik bir olay canlandırılmaktadır. Geminin göğe ulaşan direkleri (devlet ü ikbal), (câh u celal) yelkeniyle güneşin bayrağını kapmaktadır. Bu gemi tasavvurunun ardından yine gemiyle ilgili benzer bir sahne gelmektedir. Bu kez, muhatabın dileğine kavuşması, göklerde ilerleyen bir gemi hayaliyle ifade edilmektedir. Arzu ve dilekler (me’ârib ü âmâl) gemisinin, kaptanın maharetiyle (Allah’ın yardımı) keder denizini aşip menzile

ulaşması fantastik bir sahne ile canlandırmaktadır: “(...) sütün-ı âsmân-sây-ı keştî-i devlet ü iqbâlleri güşâyîş-i bâdbân-ı câh u celâl ile şukka-rübây-ı ‘alem-i âftâb ve fülke-i felek-seyr-i me’ârib ü âmâlleri dest-yârî-i nâ-ğudâ-yı luţf-ı Ĥudâ ile mersâ-yı keder-fersây-ı murâd u maķşûda reh-yâb olup (...)” (7a)

Aşağıdaki metinde ise yazar yalnızlıktan çıkıp çok da iyi olmayan arkadaşların arasına katılmayı yine bir gemi hayaliyle anlatmaktadır. Gamı gideren “uzlet ü inziva” denizindeyken, her kabarcığı bir girdap ve her damlası ev yıkan bir sel şeklinde tanımlanan, insan yutan “ülfet-i ahabab” denizine düşen dört direkli “vücut” gemisi tasavvur edilmiştir: “(...) keştî-i çâr-sütün-ı vücutı mersâ-yı ģam-fersây-ı ‘uzlet ü inzivâdan deryâ-yı merdüm-ğ^vâr-ı ülfet-i aħbâba ki her ģabâbı bir gird-âb ve her kaçresi ģâne-ber-endâz bir seyl-âbdır, endâĥte (...)” (35b)

Aşağıdaki metinde depresif bir duygu halinden daha iyi, mutlu bir duygu haline doğru psikolojik bir değişim süreci iki farklı gemi/deniz hayaliyle ifade edilmiştir. Birincisinde, gurbetteki hüzne, gama teşbih edilen gemi burada muazzam bir şekilde (keştî-i hezâr-sütun) tasvir edilerek hissedilen üzüntünün, kederin şiddetine vurgu yapılmaktadır. Bu geminin sevinç dalgalarıyla kırılması, bahsedilen olumlu psikolojik değişimi ifade eder. İkincisinde ise girdapta batmak üzere olan bir gemi ile içinde bulunan negatif ruh hali tasvir edilmiş ve bu gemi “safâ”nın yardımıyla mutluluktan bir gelin odası gibi olmuştur: “(...) keştî-i hezâr-sütün-ı ģam-ı ģurbeti şikeste-i laţamât-ı emvâc-ı sürûr ve fülke-i tûfân-zede-i sürûrı ki bir müddetden berü keşide-i bün-i girdâb-ı inķılâb idi, dest-yârî-i derd-i diger-şafâ ile nümüdâr-ı ģacle-i sūr itdi.” (33a-33b)

Aşağıdaki metinlerde ise negatif bir ruh hali yine bir gemi/deniz hayaliyle ifade edilmiştir. Yazar burada ucu bucağı olmayan bir denizde dalgalarla boğuşan bir gemi sahnesi canlandırarak hüznü, kederli ruh halini tasvir etmiştir: “(...) ģâh taĥte-pâre-i keştî-i şikeste gibi deryâ-yı bî-kenâr-ı ģayretde laţma-ğ^vâr-ı emvâc-ı pey-ender-pey ender-miĥnet (...)” (71a)

“Bir rûz-ı ģam-endûzda ki henûz keştî-i ârāmımız melsâ-yı telâţum-zâd-ı ‘ummânı mersâ-yı lîmâna taĥvîl itmemiş idi, ya‘ nî telâţum-ı emvâc-ı deryâ-yı inzi‘ âc ile henûz dest ü pâ-zen-i teşâdüm-i çâr-mevc-i deryâ idim ki (...)” (51b-52a)

1.3.1.1.8. Gelin teşbihi

Zengin çağrışımlar, teşbihler ve hayal unsurlarıyla donatılan aşağıdaki metinde, güneşin, en tepede olduğu öğle vaktinden batmaya doğru olan bir hareketi tasavvur edilmiş bu da gelin arabası içinde yolculuk eden bir gelinin yolculuğuna teşbih edilmiştir. Burada anlatılmak istenen, en sade ifadesiyle, “ikinci vakitleri”dir. Fakat bunu edebî bir tarzda ve sanat kaygısıyla ifade etmeye çalışan yazar, daha dolaylı ve uzun bir yola başvurarak bunu yarattığı bir hayal ile ifade etmiştir:

(...) yarınki cum‘a günü mahtûbe-i dil-keş-hırâm-ı âftâb, kenâre-i seccâde-i nîlgün-ı âsmâna vaz‘-ı şâne-i pişânî ya‘nî bânû-yı muṭarrâ-gîsû-yı serâ-perde-i Ḥ‘ârizm gerdûne-i cihân-peymây-ı gerdûn ile cânib-i cümle-i nim-rûzdan taraf-ı sevâd-ı mağrib-zemîne sevḳ-i maṭâyâ-yı ‘azm idüp ḥudûd-ı qalem-rev-i şâma dört beş sâ‘at kıla naşb-ı ḥayme-i muṭallâ-sütûn-ı sükûn itdiği vakıtlerde (...) (57a-57b)

Aşağıdaki metinde ise bir şiiri süsleyip edebî sanatlarla donatmak fikri, bir bezekçinin gelini süsleyip güzelleştirmesi şeklinde tasvir edilmiştir: “Meşşâta-ı çâpûk-dest-i ḥayâl vesme-i midâd ile ebruvân-ı mışra‘-ı eş‘âra reng ü tâb virdikçe (...)” (58b)

1.3.1.1.9. Gözyaşı teşbihi

Aşağıdaki metinde bir ümitsizlik ve üzüntü hali, bir yıldırımın tarladaki tohumları yakması hadisesine teşbih edilerek ifade edilmiştir. Yağmur, tohumları yeşertmek yerine yakmıştır ve bu yağmur içten gelen kanlı gözyaşlarıdır. Çeşitli teşbihlerle bu gözyaşlarının yıldırıma dönüşüp bir ümitsizlik kaynağı olması tasvir edilmiştir. Ağlama eylemi, kaynayan bir kazandan (bedenin içi) bir imbiğe (göz) giden ve o imbikten damlayan kanlı gözyaşlarının tarladaki (zayıf vücut) tohumları/taneleri yakan bir yıldırıma dönüşmesi şeklinde tasvir edilmiştir: “Ġaleyân-ı dîg-i âteşdân-ı derûn ile inbîk-i dîde-i ğam-dîdeden tereşşuḥ u taḳâttur iden ḳatarât-ı ḥûn-âbe-i sirişk-i ḥasret mezra‘-ı cism-i nizâra şâ‘iḳa-ı dâne-sûz-ı ḥaybet [iken] (...)” (14b)

1.3.1.1.10. Kilit/kapı teşbihi

Aşağıdaki metinde yardıma muhtaç kişilerin yardımına koşmak, sıkıntılarını gidermek; kilitli kapıları açmaya ve düğümleri çözmeye benzetilmiş, elinde anahtar ve belinde hançeriyle kapıları açmaya ve düğümleri çözmeye giden bir insan tasvir edilmiştir: “(...) kilîd-i ḳufl-ı kâlbûd-i istiḳlâl elde ve kemer-ḥancer-i mücevher-i

ikbāl belde iken feth-i ebvāb-ı murād-ı nā-kāmān ve ḥall-i ‘uḳde-i müşkile-i güm-nāmān buyurulmaḳ niyazıyla (...)” (24a)

1.3.1.1.11. Kumaş/pazar teşbihi

Aşağıdaki metinde, yapılan iyi amellerin kötü niyetli/hileci kişiler tarafından yalan ve iftira ile değerine gölge düşürülmesi ve kişinin şanına leke sürülmesi; “dellāl”ın yalan ve boş sözleriyle pazarda satılmaya çalışılan güzel bir kumaşı kusurlu gibi gösterip değerini düşürmesine benzetilmiştir. Kumaşın atölyede emek verilip özenle işlenmesinden pazarda satışa çıkarılmasına kadarki süreç, zengin teşbihlerle tasvir edilerek canlı bir sahne oluşturulmaya çalışılmıştır:

Kārgāh-ı ṭurfe-endām-ı ‘ālem-i imkānda tahrik-i mākū-yı ‘azîmet-i şādîka ile tanzîm-i târ u pūd-ı nesic-i niyyet-i ḥālîşā ve pây-müzdi-i himmet-i fā’ika ile tarḥ-ı nuḳûş-ı bedî’ü’t-tertib-i a‘māl-i şālîḥa idüp metā’-ı rûy-dest-i merdüm-firîb-i dükkânçe-i ihtidā’ı pes-endāḥte-i şandūkā-ı mu‘āmele-i mekr ü tezvîr ve kıymet-i bedestân-ı bezistân-ı âmālî nā’il-i kumâş-ı her-dem-revâc itmegi ḥāşşa-ı lâzîme-i meşîme-i mürüvvet itmiş iken bād-fürûş-ı reste-bâzâr-ı âzâr bir âlây dellāl-i hîç-ber-düşûn nidâ-yı ḥâṭır-fersâ-yı sâmi‘a-ḥırâşıyla kâlâ-yı dil-bend-i ‘âlem-pesend-i ḥâl ü şânı lekedâr-ı tamgâ-yı şehâdet-i zûr (...) (34b)

1.3.1.1.12. Kuş teşbihi

“Feleğin sillesini yemek” deyiminin başka bir ifadesi olan aşağıdaki metinde, yazar talihsizliğini ve işlerinin sürekli kötü gitmesini; yumurtasından çıkışından itibaren bazen bir kartalın pençesinde ezilen bazen de bir avcının zulmüne uğrayan, kolu kanadı kırık bir kuş tasviri ile ifade etmiştir:

(...) bu bāl ü per-şikeste-i bün-i naḥl-ı nā-kāmî ki tengnâ-yı beyza-ı ketm-i ‘ademden per-güşây-ı gülşen-i vücûd ve âşyân-gîr-i mürğzâr-ı şühûd oldığım gündün gâḥ pençe-feşârî-i ‘uḳâb-ı ciger-şikâf-ı rûzgâr ile serâsîme vü avîḡte-i fitrâk-ıztîrâr-ı rûzgâr ve gâḥ sitîzekârî-i şayyâd-ı tâlî’-i nā-sâzkâr ile (...) (4b)

Aşağıdaki metinde *At teşbihi* başlığı altındaki ikinci örneğe benzer bir teşbih bulunmaktadır. Bu teşbihte de en yalın haliyle “dünya durdukça/var oldukça” ifadesi sanatlı bir anlatımla ifade edilmiştir. Dördüncü felekte olduğuna inanılan güneşin doğup yükselmesi ve orada kalması; tavus kuşunun yuvasından (aşıyan-ı ufk-ı şark) uçup feleğin dördüncü katında (sahn-ı zümür-rüd-ferş-i çar-bağ) cevelan etmesi şeklinde tasavvur edilmiştir: “(...) sulṭânım ḥâzretleriniñ tâvus-ı mülemma‘-bāl-i âftâb âşiyân-ı ufḳ-ı şarkdan per-güşây-ı hevâ-yı pervâz ve şaḥn-ı zümür-rüd-ferş-i çâr-bâğ-ı felek-i çârümde cîlve-fürûş-ı cevelân ü ihtizâz oldukça (...)” (3b)

1.3.1.1.13. Nihal/ağaç teşbihi

Aşağıdaki metinde, dileklerin yerine gelmesi ve talihin yaver gitmesi temennisi, yeşerip serpilen bir nihal tasviriyle ifade edilmiştir: “(...) dirāht-ı kühen-bih-i ārzū vu āmālleri āb-yārī-i şehāb-ı feyz ile ser-sebz ü muṭarrā ve gönçe-i gül-nihāl-i çemen ü ikbālleri nesīm-i enfās-ı şeb-zindedārān-ı du‘ā ile qarīn-i neşv ü nemā olmak (...)” (34a)

Aşağıdaki metinde ise muhabbetin, dostluğun gönülde yer edinmesi, sevilmesi; taze bir fidanın toprağa kök salmasıyla ifade edilmiştir: “(...) nihāl-i berūmend-i muhabbetleri kiştzār-ı zemīn-i dil-i bī-kīnemde rīşe-i istiḥkām şalmağla (...)” (21b)

1.3.1.1.14. Pençe teşbihi

Aşağıdaki metinde; affedilme, bağışlanma pençe teşbihiyle ifade edilmiştir. Katran tabiatlı kişilerin (suç ve kabahat) demirden bileğini sıkkan bir pençe (mağfîret) tasavvur edilmiştir: “(...) pençe-i ‘ālem-gerdān-ı ḳahramān-ı mağfîret āhenīn-bāzū-yı ḳīr-tab‘ān-ı cerā‘im ü ma‘şiyeti fūşūrde-i saht-girī-i *sebeḳat rahmeti* ‘alā-ğazabī itmekle cerīde-i ḥaṭāyā-yı günehkārāna imrār-ı ḳalem-i ‘avf u ‘ināyet (...)” (15a)

1.3.1.1.15. Rüzgâr/nihal teşbihi

Aşağıdaki metinde yazar sürgün edilişini ve bahtsızlığını; zamansızca esen rüzgârın, gül bahçesinde bulunan bir nehrin kenarındaki nihali kökünden söküp savurması tasavvuruyla ifade etmektedir: “(...) tünd-bād-ı nā-müsā‘idī-i baht-ı nā-pāydār nihāl-i nev-res-i maḳşūdımı kenāre-i cūy-bār-ı gülzār-ı vaṭandan ber-kende idüp (...)” (12a)

Aşağıdaki metinde ise talihin, saadetin arzuları canlandırması/tetiklemesi ve ümidi canlı tutması; rüzgârın, estiği zaman ağaçların dallarını hareketlenmesine/canlandırmasına ve denizi dalgalandırmasına teşbih edilmiştir. Bahçeye (zaman) tazelik katan bahar rüzgârı (ikbal), ağacın dallarını (amal) hareketlendirmesi ve denizi (ümidvârî) ise dalgalandırması/coşturması tasvir edilmiştir: “(...) bu eyyāmda ṭarāvet-baḥş-ı büstān-ı rüzgār olan nesīm-i rebī‘-i ikbāl muḥarrik-i ğuşūn-ı şecere-i āmāl ve müheyyic-i ḳulzüm-i ümidvārī-i giriftārān-ı melāl oldığı (...)” (6b)

1.3.1.1.16. Savaş teşbihi

Aman dileme, acizliğini dile getirme ve durumu kabullenip sabretme; savaş meydanında yenilgiyi kabul edip güvenli bir yere çekilen bir atlı tasviriyle ifade edilmiştir: “(...) siper-endāz-ı ‘ıyy ü ‘acz u inkisār ile ‘inān-ı tevsen-i şebāt u qarārı taḥvīl-i semt-i ārāmgāh-ı kenār itmek (...)” (35b)

Aşağıdaki metinde yine güneşin doğuşu ve yükselişiyle ilgili bir teşbih oluşturulmuştur. Güneşin doğup ışıyla dünyayı aydınlatması; doğu sultanının (güneş) altın renkli sancağa sahip ordusuyla (güneş ışınları) doğudan yüksek dağları aşarak (güneşin doğması) Habeş ordusunu dağıtması (karanlığı aydınlatması) tasavvuruyla ifade edilmiştir: “(...) ‘alem-i zer-mancuḡ-ı sulṭān-ı ḥāverī gāh pūşt-i kūh-ı pūr-şūkūh-ı şarkdan irā’et-i ṭalī’ atü’l-ceyş-i şu’ā’ ile ber-hem-zen-i hengāme-i sipāh-ı Habeş (oldukça) (...)” (45b)

1.3.1.1.17. Sel/yıldırım teşbihi

Bir bakıma “mazlumun ahını almak” deyiminin zengin teşbihlerle ifade edildiği aşağıdaki metinde, çeşitli tasvirlerle bu deyimi ifade eden bir sahne yaratılmıştır. Zamanın zulmünden dolayı kederli olanların hasret gözyaşları sele; feryat ve hüznü ise yıldırıma teşbih edilerek bu mazlumların feryat ve bedduasının kibirli ve zalim insanlara tesir etmesi, bir selin ve yıldırımın evleri yakıp yıkmasıyla ifade edilmiştir:

(...) dil-āzārī-i rūzgār-ı sitemkār ile pā-der-gil-i mezlaḡa-ı kürbet olan dil-şikestelerin seyl-āb-ı ḥāne-ber-endāz-ı eşk-i ḥasret ve bāriḡa-ı şā’ iḡa-ı fiḡān u melāleti seng-dilān-ı naḥvet ü ḡurūruḡ esās-ı seri’ ü’l-indirās-ı devlet ü iḡbālin ḡarāb itdikçe (...) (İ3, 21a)

Aşağıdaki metinde de benzer bir durum söz konusudur:

(...) ‘ıyāl ü etbā’ ve evlād u eşyā’ımñ ḡaleyān-ı āteşin-ḡurūş-ı diḡ-i derūnlarına inbīḡ-i zehr-āb-çekān-ı dide-i ḡūn-feşānlarından tereşşuḡ u seylān iden ḡaṭarāt-ı eşk-i ḡasret ü seyl-āb-ı dumū’-ı ḡayret ḡırmen-i bālā-tūde-i sāmān-ı sitemkārāna imṭār-ı tegerg-i berḡ-i belā ve mezra’a-ı nā-dürūde-i ḡamiyyet-i ḡod-kāmān[1] nümüne-nümāy-ı riḡistān-ı beyābān-ı fenā itdikçe (...) (34b)

1.3.1.1.18. Şişe teşbihi

Aşağıdaki metinde, görülen yardım veya iyiliklerden dolayı duyulan sevinç, şişe/cam teşbihiyle ifade edilmektedir. Taşlık bir alana (keder, yeis) düşüp kırılan ya da yıpranan şişe (can, beden) onarılarak şarapla (sevinç, neşe) dolup taşması tasavvur

edilmiştir: “(...) üftāde-i senglāh-ı fütūr u şu‘ūr olan şīşe-i rahnedār-ı cān-ı bī-ķarār ķabūl-i baħye-i iltiyāmıyla ser-şār-ı şafā-yı rahīķ-i sūrūr olup (...)” (37b)

1.3.1.1.19. Toz teşbihi

Aşağıdaki metinde, cahil insanların sebep olduğu üzüntü ve keder; bu insanların hareketlerinden dolayı yükselen tozun alına bulaşması şeklinde tasvir edilmiştir: “(...) bu tarīķ ile cünbiş-i nā-der-ber-ā-ber-i cūhhāl-i şedīdū’ş-şekīmeden nişeste-i pīşānī-i cān olan ğubār u ekdārın izmihlāline bā‘iş olaydı (...)” (54b)

1.3.1.1.20. Virane/mimar teşbihi

Aşağıdaki metinde, bir selam göndererek, hal hatır sorarak gönül almak; harabe haline gelmiş bir yeri (gönül) bir mimarın (selam) tekrardan onarması, imar etmesi tasavvuruyla ifade edilmiştir: “(...) ya‘nī bu bende-i felek-zede-i nā-kāmīn pürsiş-i ħātır-ı fātirim vesāţet-i zebān-ı ķalemle yād ve vīrāne-i dil-i melālet-menzilim yārī-i mi‘mār-ı selām-ı ħıdīvāneleriyle ma‘mūr u ābād buyurulduğının neşve-i cān-perver-i dā’imisi (...)” (7b)

1.3.1.1.21. Yağmur/tarla teşbihi

Münşeatta, yağmurun yağmasıyla tarladaki tohumların yeşerip büyümesi veya bitkilerin yeşillenip canlanması bir takım teşbihlerle tasvir edilerek ümit, merhamet, sevinç gibi duygular ifade edilmiştir.

Aşağıdaki metinde, ümitli olmak ve dileklerin kabul olunması böyle bir teşbihle ifade edilmiştir. “Ümit” tarlasının yanmış tohumlarının “lutf u ihsan” yağmuruyla yeşermesi ve dalları kurumuş “āmāl ü metālib” ağacının “mekārim” nehrinden gelen suyla yeşerip canlanması tasavvur edilmiştir: “(...) ķadīmū’l-eyyāmdan dāne-sūĥte-i mezra‘a-ı ümīdim bārān-ı bahār-ı luţf u iĥsān ile ser-sebz ü sır-āb ve naĥl-i ħuşķide-ĝuşūn-ı ķemenzār-ı āmāl ü meţālibim āb-yārī-i cūybār-ı meķārim-i firāvānıyla ħurrem ü şād-āb (...)” (32a)

Aşağıdaki ilk metinde, gözyaşlarının ve çekilen sıkıntıların merhamet uyandırması çeşitli teşbihlerle yağmurun tarlalara getirdiği canlılık ve yeşillikle; ikincisinde ise merhamet edilmek benzer teşbihlerle ifade edilmektedir: “Şīrīnkārī-i

sipihr-i kîne-güzâr ile telh-kâm-ı zehr-âb-ı ğurbet olan ser-geşteleriñ zemzeme-i nâle vü feryâd ve debdebe-i âteşzârı âb-yârî-i bârân-ı sirişk ile mezra‘a-ı kılûb-ı mürüvvetmendânı ser-sebz ü sır-âb (...)” (İ3, 21a)

“(...) mefâriķ-i hâcetmendân-ı ‘âlem ü ‘âlemiyâna mebzûl bârân-ı âfâķ-gîr-i merhamet-şümûllarından çend katre feyz-bâr ile kiştzâr-ı huşkîde-i ümîdim ķarîn-i nümûvv ü nezâret ve rehîn-i şâd-âbî vü tarâvet buyurulmaķ (...)” (9a-9b)

1.3.1.1.22. Yangın teşbihi

Aşağıdaki metinde hayal ve tasvirlerle süslü, zengin çağrışımlar uyandıran bir yangın sahnesi yaratılmıştır. Bununla anlatılmak istenen hasret ve özleminden dolayı duyulan ve bir türlü dinmeyen üzüntü ve çokça ağlamadır. İnsan bedeninin çeşitli uzuvları; içinde evleri, dükkânları, pazarı bulunan bir sokak gibi tasvir edilerek canlı bir tablo yaratılmıştır. Sokaktaki bir evden (hâne-i endîşe) başlayıp içindekileri yaktıktan sonra şiddetlenerek yayılan, çevredeki dükkânları (dükkân-ı reste-bâzâr-ı mütehayyile) vs. yakan ve her ne kadar söndürülmeye çalışılsa da bir türlü durdurulamayan şiddetli bir yangın (nâire-i can-sûz-ı hasret) tasviri yapılmıştır:

Benim ‘inaytlü efendim hâzretleri âteşkede-i vedâ‘ gâhda zebâne-keş olan nâ‘ire-i cân-sûz-ı hasret ki kemterîn şerâresi bu nüh tû-kârgâh-ı raşînü‘l-erkân-ı âsmânı lemhatü‘l-başarda hâkister-i müy-ı âteş-dideye döndürürdi, bu ğarîķ-i deryâ-yı sirişk-i hasretiñ taraf-ı ğirîbân-ı cânımdan yapışup ibtidâ hâne-i endîşede esbâb-ı sâ mân-ı müdrikeye ilkâ-yı şerâre-i ta‘îl, andan dükkân-ı reste-bâzâr-ı mütehayyilede reng-â-reng yığılan teng-â-teng kâlâ-yı hoş-kumâş-ı şu‘ûr tutuşup ba‘dehu şahn-ı serây-ı sîne de gönül evine şarılup dest-bürd-i yağmâgerân-ı ğumûm-ı ğurbetden baķiyye-i cüz‘iyye-i esbâb-ı neşâtı dahı yakup cân bâzârına geldikde dölâb-ı hezâr dolu firâķ ile çâh-ı nâ-ķa‘r-yâb-ı sîne-i bî-tâbdan şular çıkarılup gözler yolundan rîsmân-ı târ-ı müjgân-ı hûn-efşân ile tûlunba şanâyî‘i icrâsına mübâşeret olundu. Ammâ çi sūd, eger-çi saķâyân-ı çâbüķ-dest-i hâsret ü endüh âb-pâşî-i sirişk-i hûnîn ile dâmân u ğirîbânı kızıl ırmâģa döndürüp ‘aynân-ı tecriyân-ı çeşm-i terden deryâlar aķıtdılar, velîķ intîfâ bulmadı. (29b-30a)

1.3.1.1.23. Yara/tabip teşbihi

Aşağıdaki metinde, yazar gurbette çektiği sıkıntılarının, muhatabının yardım ve cömertliği sayesinde bir nebze olsun giderilmesini, bir tabibin yarayı iyileştirmesi şeklinde tasvir ettiği bir teşbihle ifade etmiştir. Rüzgârın, yani talihin keskin hançeriyle yaraladığı sinesinde açılan gurbet yarası, efendisinin (muhatabın) lütuf ve kerem merhemiyle derman bulmuştur: “(...) hancer-i ser-tîz-i cellâd-ı rûzgârdan sîne-i çâķ-ı nâ-tüvânıma işâbet iden zaķm-ı ârâm-sûz-ı ğurbete tabîb-i derdmendân-ı

zamān ve mu‘īn-i dil-ḥastegān-ı devrān ya‘nī veliyyü’n-ni‘am efendimiñ merhem-i rāḥat-baḥş-ı luṭf u keremleri ‘ilāc (...)” (İ3, 24b)

Yazar, aşağıdaki metinde ise sıkıntısının kimse tarafından giderilememesini; okla yaralanan birinin hiçbir tabip tarafından iyileştirilememesi şeklindeki bir tasavvurla ifade etmiştir. Bu sıkıntı ise yazarın sürgün edilerek gurbete düşmesidir. O, gurbetten kurtulmak için birçok kişiye defalarca mektup göndermiş ancak bir netice alamamıştır. Bu durumu zengin çağrışımlar yaratarak bir yara/tabip teşbihiyle ifade etmiştir:

(...) tîr-endâz-ı sitem-perdâz-ı rûzgârîñ kemân-ı dehmenî-i tehem-tenîsinden perrân olan nûşâbe-i ḥâṭır-nişân-ı âzârdan bu âmâcgâh-ı tîr-bārân-ı belâ-yı ğurbete işâbet iden sehm-i nâ-güvârîñ açdıĝı zaḥm-ı merhem-nâ-pezîr-i renc ü ‘anâyı yedi seneden berü ne şekil cerrâḥ-ı şâḥib-vukûf-ı mürüvvete açdımsa ḥokḥa-ı bî-dârü-yı ‘acz u kuşûrın mişâl-i ḥokḥa-ı şu‘bede-bâz meydâna atup (...) (22b-23a)

1.3.1.2. Teşbihlerdeki olumlu ve olumsuz unsurlar

Anne teşbihinde gece (leylî) ve gündüz (rûz) olumlu bir anlama sahiptirler. Gündüz talihli ve kudretli olmayla ilişkilendirilmiştir, gece ise bir bakıma bunun habercisi olması hasebiyle olumlu anlamdadır.

Teşbihlerde olumlu bir anlama sahip olan at figürü, “tevsen, eşheb, edhem” gibi farklı at cinslerine işaret eden isimlerle anılır. Çoğu zaman kaleme, bazen de bir savaş atı olarak güneşe teşbih edilen at; gücü, kudreti, yüceliği temsil eder.

Ayın, geceleri ışıĝıyla aydınlık saçması, cömertlik ve yardım ile ilişkilendirilerek olumlu bir anlamda kullanılmıştır.

Teşbihlerde “bahr, derya, umman” gibi isimlerle anılan deniz “baḥr-ı belâ, baḥr-ı pür-âşûb-ı havâdiş-i zamân, deryâ-yı merdüm-ḥ^vâr-ı ülfet-i aḥbâb, deryâ-yı bî-kenâr-ı hayret, deryâ-yı inzi‘âc” gibi terkiplerle çoğu zaman olumsuz anlamdadır. “olabilirlik”in sınırsızlığını ifade etmek için deniz olumlu anlamda kullanılmıştır: “deryâ-yı kerân-tâ-kerân-ı imkân”.

Dalgaların (telâtum, emvâc) “sadme, latme” diye adlandırılan çarpma etkisi çeşitli teşbihlerle olumsuz anlamda kullanılmıştır. “telâtum-ı baḥr-ı pür-âşûb-ı havâdiş-i zamân”, “şademât-ı emvâc-ı pey-der-pey-i każâ-yı nâ-gehânî”, “laṭma-ḥ^vâr-ı emvâc-ı pey-ender-pey ender-miḥnet”, “telâtum-ı emvâc-ı deryâ-yı inzi‘âc” gibi

terkiplerde dalgalar hep olumsuz anlamdadır. Bazen “âb-yârî-i emvâc-ı pey-der-pey-i ihsân”, “emvâc-ı sürûr” gibi terkiplerde “ihsan”a ve “sürûr”a teşbih edilen dalgalar olumlu anlamda kullanılmıştır.

Geniş anlamda “zaman”a teşbih edilen fîl ve “havadis”e teşbih edilen hortumu olumsuz bir anlama sahiptir: “(...) pîl-i demân-ı zamân-ı bî-emânîñ sîlî-i mağz-feşâr-ı hortûm-ı havâdişiyle (...)”.

Teşbihlerde gözyaşının olumlu ve olumsuz kullanımları bulunmaktadır. Gözyaşı olumsuz anlamda kullanıldığı zaman, hüznün ve kederin şiddetine vurgu yapmak için kanlı veya kan renginde, bazen de sel şeklinde tasvir edilir: “(...) dîde-i ğam-dîdeden tereşşuh u taķāttur iden ķatarât-ı hûn-âbe-i sirişk-i ķasret (...)”, “(...) seyl-âb-ı hâne-ber-endâz-ı eşk-i ķasret (...)” gibi. Ağlamanın, insanı rahatlatan/insanın içindeki hüznü gideren yönüyle bazı teşbihlerde olumlu anlamda kullanılmıştır: “(...) debdebe-i âteşzârî âb-yârî-i bārân-ı sirişk ile mezra‘a-ı ķulûb-ı mürüvvetmendânı ser-sebz ü sîr-âb (...)”

Teşbihlerde olumsuz anlamda kullanılan ejderha (su’ban, ejder) sözün bir saldırı aracı olarak kullanıldığı durumları veya iftiracı, kötü kişileri ifade eder.

Merhamete, sevince, lütuf ve ihsana teşbih edilen; arzu ve emel nihalinin büyüten, ümit tohumunu yeşerten yağmur, teşbihlerde hep olumlu bir anlam taşır.

1.3.2. Tekrar eden kelime ve ibareler

Üslup, aynı zamanda, duygu ve düşünceyi ifade etmede dilin ve türün imkânları dâhilindeki ifade yollarından/araçlarından bir seçme/tercih etmedir (Aktaş, 2007: 85). Münşeât bu açıdan ele alındığında, yazarın belirli durumlarda belirli ifade yollarını seçtiği/tercih ettiği görülür. Bu ifade yolları, farklı metinlerde tekrar eden belirli kelime ve ibareler şeklindedir. Bunlar, yazarın belirli bir durum karşısındaki belirli bir tutumunu/alışkanlığını/tercihini yansıtmaları bakımından üslubu hakkında bazı fikirler verir. Münşeâtın taranması neticesinde tespit edilen bu kelime ve ibareler aşağıda alfabetik olarak sunulmuştur.

Âvîhte-i dâmen-i: Temel anlamıyla “eteğine asılmak/tutunmak” demek olan bu ibare, farklı terkiplerle bir deyim gibi kullanılmıştır: “âvîhte-i dâmen-i fîrâķ”,

“āviḥte-i dāmen-i merḥamet”, “āviḥte-i dāmen-i tevekkül”, “āviḥte-i dāmen-i tecellüd ü nāmūsī”, “āviḥte-i dāmen-i şabr u taḥammül”.

Ber-hem-horde: Farsça, “perişan olmak, dağılmak, muzdarip olmak, kargaşa/fitne çıkarmak” gibi anlamlara gelen “ber-hem horden” birleşik fiilinden oluşturlulan bu terkip, Münşeâtta şu şekillerde kullanılmıştır: “ber-hem-ḥorde-i seyl-āb-ı ıztırāb”, “ber-hem-ḥorde-i ṭabānçe-i sipihr”, “bezm-i ber-hem-ḥorde-i miḥnet-zede”, “ber-hem-ḥorde vü perişān”, “ber-hem-ḥorde-i hecme-i iştiyāk”, “ber-hem-ḥorde-i maṭmüre-i ḥaybet”, “dīde-i remed-dīde-i ber-hem-ḥordegān”, “ber-hem-ḥorde-i kesel ü kelāl”, “bezmgāh-ı ber-hem-ḥorde-i ‘ālem”, “ber-hem-ḥorde-i kelāl ü fütür”.

Ber-hem-zen-i: Farsça, “karıştırmak, perişan etmek, alt üst etmek, menetmek, ters çevirmek” gibi anlamlara gelen “ber-hem zeden” birleşik fiilinden oluşturlulan bu terkip, Münşeâtta şu şekillerde kullanılmıştır: “ber-hem-zen-i ṭabakāt-ı eflāk”, “ber-hem-zede-i hücum u gümüm”, “ber-hem-zen-i hengāme-i fesād”, “ber-hem-zen-i ḥavāşş u ‘avām”, “ber-hem-zen-i hengāme-i iktidār”, “ber-hem-zen-i hengāme-i eflāk”, “ber-hem-zen-i hengāme-i bezmgāh-ı ittiḥād”, “ber-hem-zen-i sāmān-ı cem‘iyyet-i āmāl”, “ber-hem-zen-i sāmān-ı bay u fakīr”, “ber-hem-zede-i tefriḳa”, “ber-hem-zede-i hecme-i nā-gehānī”, “ber-hem-zen-i hengāme-i sipāh-ı Ḥabeş”, “ber-hem-zede-i belā-yı gurbet”.

Dārü’z-ziyāfe-i: Kerem ve cömertlik yeri/kaynağı gibi anlamlarda kullanılan bu terkip, farklı kelimelerle birlikte Münşeâtta şu şekillerde geçmektedir: “dārü’z-ziyāfe-i ‘ināyet”, “dārü’z-ziyāfe-i murād”, “dārü’z-ziyāfe-i ezeliyye”, “dārü’z-ziyāfe-i kerem-i ṭama‘-süz u iḥsān-ı āz-güdāz”, “dārü’z-ziyāfe-i kerem-i ‘amīme”.

Dem-serdī-i dey-māh-ı: Üzüntü ve sıkıntı veren bir durumu ifade eden bu ibare, olumsuz anlamlar taşıyan çeşitli teşbih ve terkiplerle şu şekillerde kullanılmıştır: “dem-serdī-i dey-māh-ı tegāfül ü tehevvr”, “dem-serdī-i dey-māh-ı kürbet”, “dem-serdī-i dey-māh-ı nāle vü āh”, “dem-serdī-i dey-māh-ı rüzgār”.

Dervāze-i: “Büyük kapı, kale kapısı, şehir kapısı, cümle kapısı” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “dervāze-i tedbīr”, “dervāze-i icābet”, “dervāze-i luṭf-ı İlāhī”, “dervāze-i icābet-ḥāne-i Kirdgār”, “dervāze-i iclāl”, “dervāze-i icābet-ḥāne-i İlāhī”,

“dervāze-i mu‘allā-tāḡ-ı cāh u celāl”, “dervāze-i muşāḡabet”, “dervāze-i ḡazīne-i kerem ü ‘ināyet”, “dervāze-i teraḡḡub u intizār”, “dervāze-i iclāl”, “dervāze-i intizār”.

Deryā-yı: Bir şeyin çokluğunu, sınırsızlığını ifade etmede kullanılan “derya” ile ilgili teşbih ve terkipler Münşeâtta şu şekildedir: “deryā-yı kerem ü ‘ināyet”, “deryā-yı nā-ümīdī vü hirāsānī”, “deryā-yı kerān-tā-kerān-ı imkān”, “deryā-yı merdüm-ḡār-ı ülfet-i aḡbāb”, “deryā-yı müzāheret”, “deryā-yı sirişk-i ḡasret”, “deryā-yı kerān-tā-kerān-ı himmet”, “deryā-yı inzi‘āc”, “deryā-yı bī-kenār-ı ḡayret”, “deryā-yı ḡamiyyet”.

Dīde-i: “Göz, gözcü, görmüş, görülmüş, gözbebeği” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “dīde-i ḡāḡyık-bīn”, “dīde-i ḡam-dīde”, “dīde-i ḡased-engīz-i zarūret”, “dīde-i remed-dīde”, “dīde-i ḡasret”, “dīde-i ḡasret-keşīde-i a‘yān-ı devlet”, “ḡalīde-i dīde-i cān-ı nā-şekīb”, “dīde-i ‘ibret-bīn-i aḡḡāb-ı ḡālet”, “dīde-i ḡūn-feşān”.

Gāḡ canib-i ḡāverde ... ḡāḡ semt-i bâḡterde: Yazar, “bazen doğuda... bazen batıda” anlamındaki bu yapıyı farklı ibarelerle birlikte farklı mektuplarda tekrar kullanır.

Garīb eger heme der-cennet est dil-ḡir est: Münşeâtta bir leit-motif gibi birçok kez tekrar eden bu mısra, yazarın “gurbet” karşısındaki tutumunu/durumunu yansıtır.

Kalem: Münşeâtta kalem, çeşitli at cinslerine işaret eden “tevsen, edhem, eşheb, kümeýt” gibi kelimelerle birlikte kullanılmış ve bunlara teşbih edilmiştir: “tevsen-i sebük-ḡirām-ı kalem”, “kümeýt-i siyeh-zānū-yı kalem”, “‘inān-ı semend-şikeste-i pā-bend-i kalem”, “edhem-i siyeh-zānū-yı kalem”, “kümeýt-i düm-bürīde-i kalem”, “eşheb-i siyeh-zānū-yı kalem”.

Kār-ḡāne-i: “Fabrika, atölye, meyhane,” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta mecazî olarak daha çok “dünya, kainat” anlamında kullanılmıştır: “kār-ḡāne-i rif‘at”, “kār-ḡāne-i çār-sütün-ı vüçüd”, “kār-ḡāne-i devlet”, “fermān-fermāy-ı kār-ḡāne-i bī-hem-tā”, “kār-ḡāne-i köhne-esās”, “kār-ḡāne-i bedī‘ü’l-esās-ı imkān”, “kār-ḡāne-i ṡurfe-merāsīm”, “nizām-baḡş-ı kār-ḡāne-i imkān”, “zīnet-baḡş-ı kār-ḡāne-i imkān”, “āmīl-i kār-ḡāne-i ezel ü ebed”, “kār-ḡāne-i ezel”, “nesaḡ-baḡş-ı kār-

hâne-i hudûs u kıdem”, “nigārende-i kār-hâne-i icād u ibdā’”, “medār-ı intizām-ı kār-hâne-i dünyā”, “kār-hâne-i devlet”, “kār-fermāyān-ı kār-hâne-i eyyām”.

Kâşâne-i: “Köşk, yuva” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “kâşâne-i naḥvet”, “kâşâne-i iḳbāl”, “zūlmet-âbād-ı kâşâne-i faḳîrâne”, “kâşâne-i murād”, “kâşâne-i zîb-i devlet-hâne-i sa‘âdet ü selâmet”, “mesned-nişîn-i kâşâne-i fermân-rânî”, “kâşâne-i devlet”, “kâşâne-i sūr u sūrūr”, “kâşâne-i refî‘ü’l-esās-ı devlet”, “kâşâne-i devlet-i rüz-efzūn”, “kâşâne-i zamîr”, “kâşâne-i râḥat”, “kâşâne-i şafâ”.

Kenâre-i: “Kenar, taraf, yan, sahil, kıyı, son” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “kenâre-i ḥ^vân-ı yaḡmâ-yı na‘mâ-yı devlet”, “kenâre-i sevād-ı a‘zam-ı maḡrib”, “kenâre-i derîçe-i çeşm”, “kenâre-i siyeh-ḥayme-i nıṣfu’l-leyl”, “kenâre-i seccâde-i nîlgün-ı âsmân”, “kenâre-i felek-i atlas”, “kenâre-i mürğzâr-ı ‘izzet”, “kenâre-i sâḥa-ı bâḫter”, “kenâre-i cüy-bâr-ı gülzâr”, “kenâre-i şohbetkede-i aḥbâb u ‘ıyâl”.

Keşîde-i silk-i: “Yazmak, kaleme almak” anlamındaki bu ibare, Münşeâtta şu şekillerde geçmektedir: “keşîde-i silk-i raḡam”, “keşîde-i silk-i suṭūr”, “keşîde-i silk-i imlâ”.

Keştî-i: “Gemi” anlamına gelen bu kelime ile Münşeâtta zengin teşbihlerle birçok terkip oluşturulmuştur: “keştî-i çâr-sütûn-ı vücūd”, “keştî-i hezâr-sütûn-ı ğam”, “keştî-i ârām”, “keştî-şikeste-i tünd-bād-ı ḥasret”, “keştî-i felek-sütûn-ı devlet ü iḳbāl”, “keştî-i şikeste”, “keştî-i bî-sükkân-ı vücūd”, “keştî-i devlet ü iḳbāl”, “keştî-i nizâm-ı ‘âlem”.

Kûpâl-i: “Demir topuz, gürz” anlamlarına gelen bu kelime, çeşitli teşbih ve terkiplerle Münşeâtta şu şekillerde yer alır: “kûpâl-i ğumūm”, “kûpâl-i ḥâtır-şiken-i ḳahramân-ı rüzgâr”, “kûpâl-i ser-şiken-i şemâtet ü ser-zenîş”, “kûpâl-i ḳader”, “kûpâl-i ḥüzn ü infî‘âl”, “kûpâl-i şaḥne-i rüzgâr”, “kûpâl-i sipihr-i ğaddâr”, “kûpâl-i dūr-bâş-ı ḥıyâz-ı merḥamet”.

Matmûre-i: “Mahzen, zindan, mezar” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “matmûre-i belâ”, “matmûre-i kürbet”, “matmûre-i ‘aciz u ḳuşūr”, “matmûresi nümüne-nümây-ı ḥadîḳa-

ı cennet”, “maṭmüre-i ğurbet”, “maṭmüre-i vahşet-âbâd-ı Resmo”, “maṭmüre-i sehv ü ḥaṭâ”, “maṭmüre-i derd ü belâ”, “maṭmüre-i żarûret ü ihtiyâc”, “maṭmüre-i ḥaybet”.

Nahl-ı: “Hurma ağacı, süs ağacı” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “naḥl-ı berûmend-i zât-ı pür-bereket”, “naḥl-ı nişân-ı bâğzâr-ı tavaṭṭun”, “naḥl-ı mîvedâr-ı şenâ”, “naḥl-ı efsürde-şâḥ-ı çemenzâr-ı ümîd”, “naḥl-ı nâ-kâmî”, “naḥl-ı devlet”, “naḥl-ı berûmend-i ḥıyâbânzâr-ı riyâset”, “naḥl-ı rişedâr-ı kürbet”, “naḥl-ı berûmend-i ravza-ı sa‘âdet”, “naḥl-i ḥuşkîde-ğuşûn-ı çemenzâr-ı âmâl ü meṭâlib”.

Nigâh-ı: “Göz, bakış, bakma” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “nigâh-ı merhamet-âmîz-i kerîmâne”, “nigâh-ı diğkat u im‘ân”, “nigâh-ı im‘ân”, “nigâh-ı iltifât”, “nigâh-ı merâḥim-penâh”, “nigâh-ı ğaṣab-âmîz-i teğafül”, “nigâh-ı teveccüh ü ḥimâyet”, “nigâh-ı çîre-destân-ı şefaḳat”.

Nihâl-i: “Fidan, sürgün” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “nihâl-i ḥuşkîde-bîḥ-ı ârâm u râḥat”, “nihâl-i nev-res-i maḳşûd”, “gül-nihâl-i merḥamet-i cibilliye”, “nihâl-i berûmend-i muḥabbet”, “gül-nihâl-i kalem-i maṭleb-raḳam”, “gül-nihâl-i çemen ü iğbâl”, “nihâl-i büstân-ı devlet”, “nihâl-i şikeste-şâḥ-ı ümîd”.

Nişâne-i nüşâbe-i: “(...) okuna hedef olmak” gibi bir anlama sahip olan bu ibare ile genelde olumsuz anlamlara sahip ibareler oluşturulmuştur: “nişâne-i nüşâbe-i ta‘n u techîl”, “nişâne-i nüşâbe-i bed-du‘â”, “nişâne-i engüşt-i ‘itirâz”, “nişâne-i siḥâm-ı meṭâlib”, “nişâne-i nüşâbe-i taḥkîr” gibi terkipler kurulmuştur.

Pây-der-dâmen-i: Farsça “pây-der-dâmen âverden” deyiminden gelen bu ibare “inzivaya çekilmek, uzakta kalmak, çekilmek” gibi anlamlar taşır. Münşeâtta genelde bu anlamlarda ve benzer terkiplerde görülür: “pây-der-dâmen-i vuḳûf u inzivâ”, “pây-der-dâmen-i ḥarîm-i inzivâ”, “pây-der-dâmen-i inzivâ vu‘uzlet”, “pây-der-dâmen-i iğâmet ü inzivâ”, “pây-der-dâmen-i vaḳfe-i inzivâ”, “pây-der-dâmen-i ‘uzlet ü inzivâ”.

Pençe: “Pençe, el ayası, beş parmak, el, altın veya gümüşten yapılmış el şeklindeki alet, mancınık taşı” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “pençe-tâb-ı zeber-destan-ı ‘ulüvv-i

himem”, “pençe-tâb-ı âhenîn-bâzû-yı ‘abd-ı şekûr”, “pençe-i taşvîr-i kâlîçe-i harîr”, “pençe-i ‘âlem-gerdân-ı kâhramân-ı mağfîret”, “pençe-feşârî-i bâzû-yı kudret”, “pençe-i feşâr-ı gülû-yı cân”, “pençe-i saht-gîr-i teşhîr”, “ser-pençe-i tegâfûl”, “ser-pençe-i şu‘ûr”, “ser-pençe-i ıztırâb”, “pençe-feşârî-i ‘uqâb-ı ciger-şikâf-ı rûzgâr”, “ser-pençe-i saht-gîr-i dıyķ-ı ma‘âş”, “pençe-feşâr-ı ser-süfre-i dıyķ-ı ma‘âş”, “pençe- feşâr-ı girîbân-ı nefes”, “ser-pençe-i ra‘şedâr-ı teb-lerzede”, “pençe-i çehre-figâr-ı ıztırâb u telâş”, “pençe-i saht-gîr-i ğam-ı dîrîn”.

Perîşân: “Dağınık, düzensiz, kederli” gibi anlamlara gelen, Münşeâtta sıkça kullanılan bu kelime ile oluşturulmuş bazı ibareler şu şekildedir: “perîşânî-i hâl”, “hâl-i perîşân”, “perîşânî-i esbâb-ı refâh”, “perîşân-eczâ-yı ser ü sâmân”, “‘abd-ı perîşân-rûzgâr”, “perîşânî-i cem‘iyyet-i hâtîr”, “perîşân-kuvvâ-yı cân”, “perîşânî-i siyâķ-ı kelâm”, “perîşân-sâz-ı gîsû-yı hasret”, “perîşânî-i esbâb-ı ğumûm”, “perîşân-suṭûr-ı ser-â-ser-ķuşûr”, “perîşânî-i siyâķ-ı kelâm”, “perîşânî-i esbâb-ı şu‘ûr”, “mecmû‘a-ı perîşân”, “perîşânî-i sâmân-ı cem‘iyyet”, “perîşân-hâtîr”.

Pîçîde-i: “Karışmış, bükülmüş, kıvrılmış” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli teşbih ve terkiplerle daha çok “birşeye bürünmek” anlamında kullanılmıştır: “pîçîde-i cilbâb-ı hüzn ü ıztırâb”, “pîçîde-i cilbâb-ı ıztırâb”, “pîçîde-i cilbâb-ı ğurbet”, “pîçîde-i cilbâb-ı ğaflet”, “pîçîde-i kilîm-pâre-i ikâmet”, “pîçîdegî-i köhne-liḥâf-ı iḥdâ‘r-râḥateyn”, “pîçîdegân-ı kilîm-pare-i hasret”, “pîçîde-i ser-rişte-i fikr ü ḥayâl”, “pîçîde-i ‘uķde-i tereddüd ü ihtimâl”.

Rakam-zede-i: Farsça, “yazı yazmak” anlamındaki “rakam zeden” birleşik fiilinden gelen bu terkip, Münşeâtta şu şekillerde geçmektedir: “rakam-zede-i münşî-i taķdîr”, “rakam-zede-i müjgân-ı hûn-feşân”, “rakam-zede-i kalem-i âşüfte-beyân”, “rakam-zede-i kalem-i kudret”, “rakam-zede-i muķaṭṭa‘ât-ı nücûm-ı tâbnâķ”, “rakam-zede-i ğarîbe-nüvîsân-ı selef”, “rakam-zede-i çîre-destân-ı Eflâṭûn-dâstân”.

Reste-bâzâr-ı: “Râste-bâzâr”ın muhaffefi olan bu kelime “düz ve uzunca devam eden iki tarafında dükkanlarla çevrili çarşı” demektir. Münşeâtta çeşitli teşbihlerde kullanılan bu kelime, farklı terkiplerle şu şekillerde geçmektedir: “reste-bâzâr-ı vücûd”, “reste-bâzâr-ı âhengerân”, “reste-bâzâr-ı âzâr”, “reste-bâzâr-ı müteḥayyile”, “reste-bâzâr-ı derûn”, “reste-bâzâr-ı ‘ulüvv-i himem”, “reste-bâzâr-ı evâmir”.

Seng-i felâhan: “Sapan taşı” anlamına gelen “seng-i felâhan” Münşeâtta farklı terkipler oluşturularak şu şekillerde kullanılmıştır: “seng-i felâhan-ı şemâtet ü sitem”, “seng-i felâhan-ı kazâ-yı nâ-gehâni”, “seng-i felâhanvâr endâhte-i vâdi-i idbâr”, “seng-i felâhan-ı rûzgâr”, “dûr-endâhte-i felâhan-ı kazâ”. Münşeâtta çeşitli teşbihlerle kullanılan bu ibareye bağlamsal olarak “kınama, sitem, unutulmuşluk, talihsizlik, kendi iradesiyle hareket edememe” gibi olumsuz anlamlar yüklenmiştir.

Ser-fürû-bürde-i girîbân-ı: “Murâkabe etmek” anlamında kullanılan, Farsça bir deyimden gelen bu ibare, Münşeâtta daha çok “birşeyle meşgul olmak, itaat etmek” gibi anlamlarda benzer terkiplerle kullanılmıştır: “ser-fürû-bürde-i girîbân-ı itâ‘at u teslîm”, “ser-fürû-bürde-i girîbân-ı melâlet”, “ser-fürû-bürde-i girîbân-ı hüzn ü melâl”, “ser-fürû-bürde-i zîr-i bâl-i ferâğ”, “ser-fürû-bürde-i girîbân-ı melâlet”.

Ser-germ-i: Farsça bir deyim olan bu ibare “meşgul olmak, ilgilenmek, oyalanmak” gibi anlamlara gelmektedir. Münşeâtta ise “meşgul olmak, uğraşmak” anlamlarında farklı terkiplerle şu şekillerde kullanılmıştır: “ser-germ-i muvâzabet ü kıyâm”, “ser-germ-i meşgale-i pâsbânî”, “ser-germ-i meşgale-i ğam-güşarî”, “ser-germ-i tekrâr”, “ser-germ-i iştiğâl-i hayr-du‘â”, “ser-germ-i meşgale-i ‘ubûdiyyet”.

Ser-rişte-i: “İp ucu, uç, tutamak, tarz, maksat” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “ser-rişte-i şu‘ûr”, “ser-rişte-i şu‘ûbet ü eşkâl”, “ser-rişte-i ârzû”, “ser-rişte-i ez-hem-güsiste-i ânât u evkât”, “ser-rişte-i muhâl”, “ser-rişte-i ihtiyâr”, “ser-rişte-i esbâb-ı zâhire”, “ser-rişte-i i‘tilâf”, “ser-rişte-i imtinâ”, “ser-rişte-i fikr ü hayâl”, “ser-rişte-i nizâm-ı hâl”, “ser-rişte-i gûsil-i inkızâ”, “ser-rişte-i vukû‘”, “ser-rişte-i girih-beste-i umûr”, “ser-rişte-i dil-i ihlâş”, “ser-rişte-i ta‘n u ta‘rîz”, “ser-rişte-i âmâl”, “ser-rişte-i münâsebet”, “ser-rişte-i dikkât”, “ser-rişte-i zuhûr”.

Silsile-i: “Zincir, bağ, hanedan, soy, topluluk, sınıf, sıra, dizi” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “silsile-i ‘ahd-ı kadîm-şîfat-ı tecdîd”, “silsile-i gurbet”, “silsile-i âmâl”, “silsile-i kürbet”, “silsile-i endüh u miḥnet”, “silsile-i dağdağa-ı endîşe”, “silsile-i suṭûr-ı cihân-muṭâ‘”, “silsile-i enfâs-ı hayât”, “silsile-i himmet”, “silsile-i derd ü miḥnet”, “silsile-i günâh-ı tekâsül”, “silsile-i suṭûr”, “silsile-i endîşe-i mezemmet”, “silsile-i

salṭanat”, “silsile-i miḥnet ü ğurbet”, “silsile-i nā-ṣādī”, “silsile-i nübüvvet”, “esīr-i silsile-i ğurbet”.

Südde: “Kapı, eşik” gibi anlamlara gelen bu kelime Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “südde-i sidre-sāy-ı müşirāne”, “südde-i sidre-sāy-ı ḥıdīvāne”, “südde-niṣīnān-ı dervāze-i iclāl”, “südde-i icābet”, “südde-i bārgāh-ı mekārīm-destgāh”, “südde-i ‘ulyā”, “südde-i bārgāh-ı iḳbāl”, “südde-niṣīnān-ı devlet”, “südde-i sa‘ādet”, “südde-i sipihr-iltiyām”.

Süllem-i: “Merdiven” anlamına gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “süllem-i merātib-i ḥavāṣṣ”, “süllem-i fenā”, “süllem-i ifā”, “süllem-i merātib-i ‘ulyā”, “süllem-i cāh”, “süllem-i iḳbāl”.

Şebistân-ı: “Yatak odası, haremlik, gece ibadet edilen oda, mezarlık” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “şebistân-ı ṭarab-ābisten-i ma‘ālī-i destgāh”, “şebistân-ı mekārīm-i aḥlāk”, “şebistân-ı teng ü tār-ı rüzgār”, “şebistân-ı miḥnet”, “şebistân-ı ye’s ü ḥırmān”, “şebistân-ı hicrān”, “şebistân-ı imkān”, “şebistân-ı ḥayāl”, “şebistân-ı felek-i çārüm”, “şebistân-ı ma‘ālī-i destgāh”, “şebistân-ı kār u bār”, “şebistân-ı kām-kārī”.

Şişe-i: “Cam, şişe, vitrin” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “şişe-i raḳīḳ-i ḳalb”, “şişe-i maḳṣūd”, “şişe-i dil”, “şişe-pāre-i inkisār”, “inkisār-ı şişe-i nāmūs-ı İslām”, “şişe-i raḥnedār-ı cān”, “şişe-i nāzikterīn-i ḳulüb-ı yārān”, “şişe-i rīze-rīze-i dil”.

Tabānçe-i dest-i red: “Reddetmek, geri çevirmek, iltifat göstermemek” gibi anlamlarda, çeşitli teşbihlerle kullanılan bu ibare, Münşeâtta şu terkiplerle birlikte kullanılmıştır: “çehre-figār-ı tabānçe-i dest-i red”, “mecrūḥ-ı tabānçe-i dest-i redd ü tecāhül”, “nāṣiye-i ümīdine tabānçe-i dest-i red uruldı”, “çehre-i ümīdime tabānçe-i dest-i red itdi”, “tabānçe-i zaḥm-güşāy-ı dest-i red”.

Tengnâ-yı: “Dar, sıkıntı, darlık, mezar” gibi anlamlara gelen bu kelime ile farklı terkipler oluşturulmuş ve genelde bunaltıcı ve sıkıntı veren yerleri ifade etmede kullanılmıştır: “tengnâ-yı ğurbet”, “tengnâ-yı belā”, “tengnâ-yı zindān-ı bī-kesī”, “tengnâ-yı ‘ālem-i şühūd”, “tengnâ-yı meşīme-i ‘adem”, “tengnâ-yı zindān”, “tengnâ-yı dil-i melālet-menzil”, “tengnâ-yı ‘ālem-i esbāb”, “tengnâ-yı ḳaşaba-ı Resmo”.

Tûşmâl-i: “H^vânsâlâr, çâşni-gîr, sofracıbaşı” gibi anlamlara gelen “tûşmâl” kelimesi, Münşeâtta “tuşmâl” şeklinde yazılmış ve çeşitli teşbih ve terkiplerle şu şekillerde kullanılmıştır: “tuşmâl-i kâr-ğâne-i rif‘at”, “tuşmâl-i keşîrû’n-nevâl”, “tuşmâl-i bedî‘ ü’n-nevâl”, “tuşmâl-i ‘amîmü’n-nevâl”, “tuşmâl-i nâdirü’n-nevâl”.

Yârî: “Yardım, dostluk” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta daha çok izafet-i maklub şeklindeki terkiplerde kullanılmıştır: “dest-yârî-i nâ-ğudâ-yı luğf-ı Hudâ, âb-yârî-i feyyâze-i İlâhî, feyz-yârî-i şehâb-ı ‘inâyet-i nâ-mütenâhî, nâhun-yârî-i ‘adl u dâd, bâl-yârî-i hamâme-i reng-perîde, dest-yârî-i şubh ile îşâl, yârî-i mi‘ mâr-ı selâm, yârî-i Bârî ile” vb. gibi.

1.3.3. Sürgün/gurbet ve üsluba etkisi

Yazarın sürgünde bulunduğu Resmo ve Bursa’dan gönderdiği mektupların hemen hepsinde gurbetle ilgili ve gurbette, sürgünde olmanın getirdiği ayrılık, yalnızlık, geçim sıkıntısı, iltifat görmeme, dışlanma gibi duygu ve durumlar işlenmiştir. Doğal olarak bu durum yazarın üslubuna da etki etmiş; kelime kadrosu, edebî sanatlar vb. hep bu çerçevede oluşmuştur.

Yukarıda bahsedilen duygu ve durumlardan dolayı, mektupların içeriğiyle doğru orantılı olarak Münşeâtta “gurbet” başta olmak üzere en sık kullanılan “belâ, baht, bî-kes, cefâ, cevr, derd, dıyık, ehl ü ‘ıyâl, felek, ğam, ğarîb, ğubâr, ğurbet, hasret, hırmân, hicrân, hüzn ü endüh, ıztırâb, kılllet, ihtiyâc, küdüret, melâl, mihen, nâ-kâm, nedâmet, perîşân, renc, rûzgâr, şabr u taḥammül, sipihr, sirişk, sitem, tehî-kîsegî vü zarûret, telḥ-kâm, tâli‘, ümîd, ye’s, zaḥm” vb. gibi geneli itibarıyla olumsuz anlamlar taşıyan kelimeler bu mektupların kelime kadrosunun özünü oluşturur.

Yazar mektuplarında gurbeti kimi zaman, dimağı yakan zehirli bir suya “zehr-âbe-i dimâğ-süz-ı ğurbet”; kimi zaman, içine düştüğü karanlık bir kuyuya “üftâde-i çâh-ı siyâh-ı ğurbet” ve insanda kudret bırakmayan dar, sıkıntılı bir yere “tengnâ-yı tâb-fersây-ı dâr-ı ğurbet” teşbih eder; kimi zaman da ateş fişkıran taşlık bir yer olarak tasvir eder “sengistân-ı âteş-ğiz-i diyâr-ı ğurbet”. Gurbeti ve gurbette olduğu yeri bu şekilde ifade eden yazar kendisini ise “dâ‘î-i ğurbet-zede”, “bu lağzîde-pây-ı mezlağa-ı miḥnet ü ğurbet”, “bu ğarîk-i gird-âb-ı ğurbet”, “bu ḥarîk-i

nā'ire-i ğurbet", "esir-i zencir-i ğurbet" vb. ifadelerle tanımlar. Gurbetin getirdiği sıkıntıyı, tasayı ise "dest-bürd-i yağmāgerān-ı ğumūm-ı ğurbet", "keşti-i hezār-sütūn-ı ğam-ı ğurbet", "zaḥm-ı ārām-sūz-ı ğurbet" vb. ifadelerle açıklar. Münşeatta bunlara benzer daha birçok teşbih ve tasvirlerle rastlamak mümkündür.

Yazar muhatabına gurbette çektiği sıkıntıları bildirmek ve durumunu daha dramatik bir yolla ifade etmek için dolaylı yollara da başvurur. Bunu daha çok mektupların giriş kısmında bulunan dua bölümünde muhatabına dua ederken yapar. Alışıl gelmiş dua ibareleri yerine metne ustaca yerleştirdiği, bir bakıma gurbetteki durumuna göndermeler yapan ibarelerle veya mektuptaki elkâb bölümünün bir parçası olarak kullandığı benzer ibarelerle durumunu dramatize ederek muhatabını etkilemeye çalışır:

(...) sîne-i ḥussād-ı zāt-ı kerrübî-nihādları miḥnet-keşān-ı tengnā-yı ğurbetiñ dil-i pür-ḥūn u ḥāṭır-ı maḥzūnı gibi dāğ dāğ olsun. Merāḥim-perverā! Mekārim-güsterā! Eyyām-ı 'ömr ü iḳbālîñiz mäh-ı mübārek-i Ramazānda ehl ü 'iyālinden dūr olan fırkat-zede ğaribleriñ ḳaṭarāt-ı nā-ma' dūd-ı sirişk-i ḥasretinden efzūn ve hengām-ı cāh u celālîñiz şabāḥ-ı 'idde ābā vu a'māmından mehcūr olan eytām u eṭfālîñ ḥūzn ü melālet ve taḥassūr ü ḥayretinden birūn olmak du'āsı (...) (16b-17a)

Şümāre-i eyyām-ı iḳbālîñiz isnād-ı töhmet-i nā-kerde ile vaṭanından dūr olan āvāre ğaribleriñ müvāzî-i ḳaṭarāt-ı sirişk-i ḥasreti ve a'dād-ı a'vām-ı devlet ü iclālîñiz şu'bede-bāzî-i rüzgār-ı kem-furşat ile ḥānmān u aḥbāb u iḥvānından mehcūr olan bi-çāreleriñ müsāvî-i ğumūm-ı müte'ākibü'l-hücūm-ı ḥayreti olmak da'avatı (...) (24b)

Aşağıdaki metinlerde ise yazar, gurbetteki halini anlatan ibare ve yan cümleleri, "olan" sıfat-fiiliyle elkâba bağlamıştır:

Tā ki feyz-i nevāziş ü tesliyet vīran-ḥāṭır-ı ğurbet-zedegān-ı rüzgāra irāş-ı neş'e-i meserret ve şafā-yı pürsiş ü 'iyādet dil-ḥastegān-ı ḥummā-yı fırkatden izāle-i ālām u endūh u kürbet eyleye, nāme-i müşkîn-niḳāb-ı nāmî ve kitāb-ı müsteṭāb-ı sāmisi, bādî-i güşāyiş-i ğonce-i ḥāṭırım olan sa'ādetlü, mekremetlü, semāḥatlu birāder-i mihrbānım, sulṭānım, efendi-i zî-şānım ḥazretleriniñ (...) (51a-51b)

Mā-dām ki pāy-efsürdegān-ı senglāḥ-ı meşā'ib-i ğurbete telāmu'-ı berḳ-i ḥayret nümūdār-ı āteş menzil ve miḥnet-zedegān-ı bādiye-i mesā'ib-i fırkata binā-yı üstüvār-ı şabr u ḳarār mütezelzil görine ve fāriğ-nişinān-ı ārāmgāh-ı vuşlata duḥān-ı 'anberin-i micmere-i sürür encümen-pirāy-ı ziyāfetkede-i şubḥ-ı vaṭan ve dōst-kāmān-ı kāşāne-i rāḥata tamām-ı 'ālem bāğ u zāğ ve gül-geşt-i çemen ola; kemāl-i mürüvvet ü şefākatdan gāh dağdağa-i dūr-endāḥtegān-ı çevgān-ı ḳazā ile ser-fürü-bürde-i giribān-ı ḥūzn ü melāl ve gāh ol gürūh-ı pür-endūhuñ endişe-i ṭarīḳa-ı rehā vü ḥalāşı bābında piçide-i ser-rişte-i fikr ü ḥayāl olan devletlü, 'ināyetlü mürüvvetlü efendim, sulṭānım ḥazretleriniñ (...) (26a)

1.3.4. Atasözleri ve deyimler

Geneli itibariyle inşâ üslubuyla kaleme alınan Münşeatta, bu üslubun doğası gereği, daha çok halk dilinin kullanım alanına ait olan atasözü ve deyimler çok fazla yer

bulamamıştır. Bu bakımdan Türkçe atasözü ve deyimler, Münşeâtta genellikle nispeten daha sade ve lirizmin arttığı metinlerde karşımıza çıkmaktadır. Deyimlerin atasözlerine oranla, Türkçe ve Farsça olanlarının ise Arapça olanlarına göre daha sık kullanıldığı görülmektedir. Aşağıda, Münşeâtta tespit edilen Türkçe, Farsça ve Arapça atasözü ve deyimler açıklamalarıyla birlikte verilmiştir. Bu atasözü ve deyimler önce tam ve en çok bilinen haliyle verilmiş, ardından da metinde geçtiği haliyle verilerek bağlamsal anlamları açıklanmaya çalışılmıştır. Günümüzde kullanılmayan, ancak yazıldığı dönemde deyim olması muhtemel Türkçe ibareler bağlamdan hareketle anlamlandırılmaya/açıklanmaya çalışılmıştır. Atasözü ve deyimler önce atasözleri sonra deyimler olmak üzere alfabetik olarak sıralanmıştır.

1.3.4.1. Türkçe atasözleri ve deyimler

Metinde geçen Türkçe atasözü ve deyimlerin bazen bir kısmı değiştirilerek bazen de bazı kelimelerinin Farsça veya Arapça asıllı muadilleriyle kullanıldığı görülür. Münşeâtta sadece iki tane Türkçe atasözü tespit edilebilmiştir. Bunlardan biri kısmen alınmış diğeri ise küçük değişikliklere kullanılmıştır.

Kişinin kendine ettiğini kimse edemez: “(...) ne böyle bir sebeb-i bed-nāmī olacak vādī-i nā-refte-i ahaha-fermā bulabilür ve ne senüñ bu türrehāt ile *kendü kendüñe itdiğiñ rengi kimse kimseye idebilür.*” (64a) Bu atasözü, bazı kimselerin tedbirsizliği veya bilmezliği yüzünden yaptığı işlerden kendisine verdiği zararı bir başkasının veremeyeceğini ifade eder (Aksoy, 2015: 365). Bazı küçük değişikliklerle metinde kullanılan bu atasözüyü, bahsedilen kişinin yaptığı işten dolayı kendi kendini düşürdüğü sıkıntılı durum ifade edilmiştir.

Suç öldüründe değil, ölendedir: “(...) ve *şuç ölendedir* mişāl-i bāṭlu’l-me’āliyle av-ı āhenñ-bend-i a’ n u teṣnī’i benim āvīḥte-i gerden-i ḥuṣūnetim iderler (...)” (19a) Bu atasözü şu anlamda kullanılmaktadır: Ölen kişi suçludur, çünkü o, söz veya davranışlarıyla kendisini öldüreni o derece tahrik etmiş ve kızdırmıştır ki o kişi adam öldürme derecesine gelmiştir (Aksoy, 2015: 433). Yazar metinde boş bir söz olarak nitelediği bu atasözüyü, kendisi mağdur olduğu halde bütün kabahati kendisinde bulanların tavrını özetlemiştir.

(Bir şeyi birine) çok görmek: “(...) rûzgār anları daḥı bu ber-hem-zede-i hüçüm u ğumūma *çok görüp* (...)” (12a) (Bir şeyi birine) layık görmemek anlamında kullanılan bu deyimle, yazar basit görülebilecek bir şeye bile layık görülmediğini ifade etmektedir.

(Bir yer) zindan olmak: “Resmo şahrāsı başıma teng ü tār bir *zindān olup* (...)” (15b) Bu deyimle belirtilen yerin yaşanmaz, sıkıntı veren, huzur bozan bir yer olduğu ifade edilmiştir.

(Okuna) hedef olmak: “(...) *hedef-i sihām-ı ta‘n u teşnī‘ olan* pūç-mağzān-ı fıkarāt u zūrūfunuñ (...)” (61b), “(...) nişāne-i nüşābe-i ta‘n u techil olunmak (...)” (62b) Hoş olmayan bir davranışa maruz kalmak anlamında kullanılan bu deyim metinde de bu anlamda kullanılmıştır.

Ağır gelmek: “(...) cāme-i müste‘ār-ı ḥayāt düş-ı cānıma *girān gelüp* (...)” (53a) Yapılması güç bir şeyi ifade eden bu deyimle metinde, yaşama duyulan isteksizlik ifade edilmiştir.

Ağız birliği etmek: “(...) efendimiñ irtifā‘-ı kevkeb-i ‘ālem-fürüz-ı iḳbālleri du‘āsında *hem-zebān-ı ittifāk* (...)” (40a) Bir konu hakkında anlaşmalı olarak aynı şekilde konuşmak anlamında kullanılan bu deyim, metinde de benzer anlamda kullanılmıştır.

Akla hayale gelmemek: “(...) ve emirleri üzre *ḥayāle gelmez*, me’mul olunmaz ḥidemāt-ı ḥāṭır-nevāz taḳdīmiyle (...)” (38b) “İnanılmaz derecede” anlamında kullanılan bu deyim, metinde de benzer anlamlarda kullanılmıştır.

Arapsaçı gibi: “(...) manzūme-i umūr ta‘addüd-i ehrimen-mizācān-ı bī-şu‘ūr ile *mūy-ı zengīveş* perīşān u müşevveş (...)” (5a) Karmaşıklığı, düzensizliği ifade eden bu deyim, metinde de bu anlamlarda kullanılmıştır.

Bahtı kara olmak: “(...) teşir-i muḳtezā-yı *baht-ı siyāhım* (...)” (12b) Talihsizliği, mutsuzluğu ifade eden bu deyimle metinde, talihsizlik, şansın yaver gitmemesi ifade edilmiştir.

Bir kuru selam bile verilmemek: “(...) ilticā itdigim çelebileriñ eṭvār-ı sitem-zarīf-i ḥāṭır-āzārları peygāmından ğayrı *bir kuru selāmları bile vārid olmadı*ğı

(...)” (29a) Bu deyimle yazar insanların kendisine olan kayıtsızlığını, ilgisizliğini ifade etmektedir.

Birbirine katmak: “(...) cühelā vü ‘ulemā beynine vardır yokdur diyü kılıç düşürüp ‘ālemi *birbirine katmağdır*.” (61a) Kargaşa çıkarmak, spekülasyon yapmak anlamında kullanılmıştır.

Canını (bir yere) dar atmak: “(...) İstanbul değil ‘ıyālî bile ferāmūş idüp hani ya hani ya diyerek Hanya’ya *cān atdım* (...)” (52b) Zor ve tehlikeli bir durumdan kurtulup bir yere sığınmayı ifade eden bu deyim, metinde de bu anlamda kullanılmıştır.

Çektiğimi ben bilirim: “(...) efendimiziñ Resmo’ya teveccühleri gününe dek *çekdiğimi ben bilürüm*.” (53a) Bu deyimle, yaşanan sıkıntıların şiddetini başkalarının değil, ancak kişinin kendisinin bileceği ifade edilmektedir.

Dili varmamak: “(...) gördüğim ikrām u ihsānları hâtırıma geldikçe inkisāra *dilim varmayup* (...)” (21a) Bu deyimle; bir şeyi söylemeye vicdanı el vermemek, bir şeyi söyleyememek anlamları ifade edilmiştir.

El birliği etmek: “(...) mevķif-i nifākda cümlecigi *hem-dest-i ittifāk* (olup) (...)” (12b) Birlikte davranmak, dayanışmak gibi anlamlarda kullanılan bu deyim metinde de bu anlamda kullanılmıştır.

El uzatmak: “(...) kahrāmān-ı bî-amān-ı ecel silsile-i enfās-ı hayāta *el urmazsa* (...)” (33b) Birinin hakkını gasp etmek anlamındaki bu deyim metinde, can almak, yaşamını sonlandırmak gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Elden ne gelir: “*Elden ne gelür*, kaza’u’llāh’a rızadan özge ile muķābele cā’iz olmaz.” (59a) Bir çaresizliği ifade eden bu deyimle; yapılacak bir şeyin kalmadığı, kadere teslimiyet ifade edilmiştir.

Elinden tutmak: “(...) biri bir gün ilkā-yı rīsmān-ı ‘ināyet ile bunuñ *elin tutar* (...)” (23a) Bu deyimle; yardım etmek, imdadına yetişmek, destek olmak gibi anlamlar ifade edilmiştir.

Gömleğini kaba etmek: “(...) her biriniñ dendān-feşārî-i sitem ü melāmeti *pīrāhenim kabā itmiş idi* (...)” (23b) Bu deyim metinde, yıpranmak, zarar görmek, derbeder olmak gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Gönlünü (hatırını) hoş tutmak: “(...) *hātır-ı mahzūnıñı hoş tut.*” (52a) Bu deyimle, umutsuzluğa kapılmamak, üzülmek ifade edilmektedir.

Gözyaşları sel olmak: “(...) mānende-i müjgān-ı hūn-bār kemāl-i melālinden sedd-i rāh-ı *seyl-i sirişk* itmiş idi.” (33a) Çok ağlamaktan kinaye olan bu deyim, bir durum karşısında duyulan şiddetli üzüntüyü, kederi ifade etmektedir. Metinde de bu anlamlarda kullanılmıştır.

Hâl bu minvâl üzere kalırsa: “*Hâl bu minvâl üzre kalursa* encām-ı kār ziyāde düşvār olacağı zāhir ü āşikār olmağla (...)” (13a) Bu deyimle; durum bu şekilde devam ederse, bir gelişme olmazsa gibi anlamlar ifade edilmiştir.

İmdatına yetişmek (erişmek): “(...) dād-h^vāhān-ı pāygāh-ı ülfetden biri *feryādına yeter* (...)” (23a) Bu deyimle; yardım etmek, sesine kulak vermek gibi anlamlar ifade edilmiştir.

Kalp (kalbini) kırmak: “(...) teraḥḥum-ı *hātır-şiken-i* nā-ber-cādan özge (...)”, “(...)kūpāl-i *hātır-şiken-i* qahramān-ı rüzgār ile mecrūḥ u şikeste olan dil-ḥasteye (...)” (10a) Bu deyimle; incitmek, yaralayıcı sözler sarfederek birini üzme gibi anlamlar ifade edilmiştir.

Kan ağlamak: “(...) *sirişk-i çeşm-i hūn-feşānım* ḥāk-ı zāviye-i melālimi nemnāk (...)” (İ3, 25a) Bu deyimle bir durum karşısında duyulan şiddetli üzüntü ve keder ifade edilmiştir.

Kendi derdine düşmek: “*Bizim derdimiz bize yeter.* Bu tengnā-yı ğurbetde bizi ‘abeş tekdirden ne beter me’ālen ve bedenlen muḳābele-i evzā‘ına kuvvet ve müdāfa‘a-ı ṭavārık-ı eṭvārına miknetimiz yoğ ise (...)” (45a) Bu deyimle, kendi problemleri dışında başka bir meseleyle uğraşacak gücün bulunamaması ifade edilmiştir.

Kendini aslanın ağzına atmak: “(...) kendi kendini bu kadar âteş-nefesān-ı encūmen-i belāğat ve *şirān-ı bişe-i feşāḥat ağzına atmak* neden iḳtizā iderdi (...)” (62a) Bu deyimle; kendini zor bir duruma düşürmek, tehlikeli bir işe kalkışmak gibi anlamlar ifade edilmiştir.

Kılıç düşürmek: “(...) cühelā vü ‘ulemā beynine vardır yokdur, diyü *kılıç düşürüp* (...)” (61a) Bu deyimle; kavga, karışıklık, anlaşmazlık çıkarmak gibi anlamlar ifade edilmiştir.

Kulağına gelmek: “(...) enīn-i hāzīnim bir ferdiñ *kulağına yitmedi.*” (21b) Kulağına çalınmak, duymak anlamında kullanılan bu deyim, Münşeâtta da benzer anlamlarda kullanılmıştır.

Kulağına küpe olmak (etmek): “(...) ve nikāt-ı meşrūha-ı meşrū‘a-ı bī-mānendi yegān yegān *gūş-vāre-i gūşt-pāre-i mesāmi‘-i mü‘minin kılındıkda* (...)” (11a-11b) Bir durumdan ders almak ve ona göre hareket etmek anlamında kullanılan bu deyim metinde de bu anlamda kullanılmıştır.

Laf (söz) etmek: “Mübāşirimiz Çāvuş’a dağı, mekş ü iķāmetimizi belki bir *söz iderler* hemān himmet idelim gidelim (...)” (58a) Metinde "söz etmek" şeklinde geçen bu deyim; dedikodu yapmak, birinin hakkında kötü konuşmak gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Lisana almak: “(...) bā‘ iş-i nefy ü tağrībimiz gūyā devlet-i ‘aliyye ricālini *lisāna almak* töhmeti imiş.” (57a) Biri hakkında kötü konuşmak, alay etmek, tehzil etmek gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Para etmemek: “(...) seniñ mübālağa ve müdāhaneñe ki *aķçe itmez*, baķalım şeyhimiz, efendimiz nice bilürler.” (67a) Bu deyimle; kıymeti olmamak, etkili olmamak gibi anlamlar ifade edilmiştir.

Sevinç yaşları (gözyaşları) dökmek: “(...) müte‘eşşiren *giryē-i mestāne-i sūrūr u şādmāni* ile (...)” (11b) Bu deyimle bir durum karşısında duyulan sevinç ifade edilmiştir.

Taş yürekli: “Kühsārīñ *yüregi taşdan* iken feryādıma muvāfık cevāb virdi, hāzerāt-ı evliyā-yı ni‘ met efendilerimiziñ bināgūş-ı yārdan nerm olan dil-i merāhim-perverlerine (...) te‘şir itmedi.” (İ3, 21b) Bu deyim; duyarsız, duygusuz anlamında ve aynı zamanda taşın gerçek anlamı da kastedilerek tevriyeli kullanılmıştır.

Yakası eteğine yetişmek: “(...) keş-ā-keş-i ser-pençe-i ıztırāb ile *girībānım gūşe-i dāmānıma yetmiş idi.*” (23b) Bu deyim, metinde; üzüntüden, kederden yıpranmak, derbeder olmak gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Yele vermek: “(...) sāmān-ı hırmen-i t̄ā’āt-ı İslāmiyānı *bāda virüp*” (10b) Savurmak, boşuna harcamak anlamındaki bu deyimle metinde, dini değerlere ihtimam vermemek, onları hiçe saymak gibi anlamlar ifade edilmiştir.

Yol bulmak: “gerd-i melāl ü ğubār-ı infī‘āl derūn-ı pāk u ḳalb-i tābnāklarına *yol bulmasun.*” (36a) (Kötü) Bir şeyin (bir şeye, birine) nüfuz etmesi anlamında kullanılan bu deyim, metinde de bu anlamda kullanılmıştır. Gamin, kederin kalbe girmemesi; nüfuz etmemesi temenni edilmektedir.

1.3.4.2. Farsça atasözleri ve deyimler

Münşeâtta birçok Farsça deyimle rastlamak mümkündür. Bunların çoğunluğu bir isim ve fiille kurulmuş birleşik fiil şeklindedir. Az sayıdaki atasözleri ise genelde mısra veya beyit halindedir. Farsçada “mesel” ve “hikmet” olarak adlandırılan bu atasözü veya vecizeler ya bir şairin kaleminden çıkıp yaygınlaşarak atasözü gibi kullanılmış veya anonimleşerek birçok şair tarafından şiirlerinde kullanılmıştır. Aşağıda, Münşeâtta tespit edilen atasözü ve deyimlerin önce orijinalleri verilmiş, ardından Münşeâtta şekli yazılmış ve bağlamsal anlamları açıklanmaya çalışılmıştır. Mısra ve beyitlerin çevirisi, Münşeâtın çeviri yazılı metninde verildiği için burada tekrar edilmemiştir.

Ez-düst yek işāret ez-mā be-ser devīden (54b):
Münşeâtta da bir mısra olarak aynı şekilde geçen bu atasözü/mesel/vecize (Dihhuda, 1363: 131) dostlara her an yardıma hazır ve nazır olmayı ifade eder.

Ey meges ‘arṣa-ı Sīmūrġ ne cevelāngeh-i tu’s (59b): Münşeâtta da bir mısra olarak aynı şekilde geçen bu atasözü/ mesel/ vecize ile “boyundan büyük işlere kalkışmak, yeteneğinin üzerinde işler yapmaya çalışmak” ifade edilmiştir. Farsça kaynaklarda mesel/atasözleri arasında gösterilen bu mısra Hafız’ın bir gazelinde geçmektedir (Dihhuda, 1363: 329; Burkaî, 1351: 111).

Bāṣ tā ṣubḥ-ı devletet be-demed /
K’in henūz ez-netā’ic-i seḥer est: Münşeâtta ilk üç beyti alıntılanan, İranlı şair Enverî’ye ait bir kasidenin ilk beytinde geçen bu mesel (Dihhuda, 1363: 363), talihin

açıldığını ve bunun daha başlangıç olduğunu, yarının daha güzel şeyler getireceğini ifade etmektedir.⁸

Dest bālā-yı dest bisyār est: “(...) vuḳū‘-ı tefāvūt-i *dest-ber-bālā-yı dest* ile benim kitābe-i naḳş-ı cebānim sevād-yāfte-i ser-nüvişt-i şā‘ iriyyet (...)” (18b) şeklinde geçen bu atasözü/mesel (Seyyid Muhammed Ali Daiyülislam, 1362: 51) Türkçedeki “el elden üstündür” atasözüyle benzer anlamdadır.

Men ü gürz ü meydān u Efrāsiyāb: “Ne-dārem zi-kes bāk u īn‘em cevāb / Men ü gürz ü meydān u Efrāsiyāb” (45a) şeklinde Münşeâtta bir beytin ikinci mısrasında aynı şekilde geçen bu mesel (Dihhuda, 1363: 1751), korkmamayı aksine bir meydan okumayı ifade etmektedir.

Va‘de-i vaşl çün şevved nezdīk / Āteş-i şevḳ tizter gerded: Bir beyit halinde bulunan bu mesel Münşeâtta “Menzil-i vaşl çün buved nezdīk / Āteş-i şevḳ tizter gerded” (24a) şeklinde kullanılmıştır. Bu mesel (Dihhuda, 1363: 1888) ile, kavuşma zamanının yaklaşmasıyla insandaki şevkin şiddetlendiği ifade edilmektedir.

Her çi bādā bād mā keştī der-āb endāhtīm: Münşeâtta “Bā-nesīm-i āh u efgān bādbān efrāhtīm / Her çi bādā bād mā keştī der-āb endāhtīm” (18a) şeklinde bir beyit içerisinde kullanılan bu mesel (Seyyid Muhammed Ali Daiyülislam, 1362: 534), sonucu ne olursa olsun bir işe koyulmayı ifade eder.

Bād-fürūş: “Lafazan, palavracı, yersiz övünen kişi, boş konuşan” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *bād-fürūş-ı* reste-bāzār-ı āzār bir ālāy dellāl-i hīç-ber-düşuñ nidā-yı ḥāṭır-fersāy-ı sāmi‘ a-ḥırāşıyla (...)” (34b) şeklinde geçmektedir.

Bālā-destī: “Galibiyet, zafer, üstünlük, üstte, üste doğru” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim Münşeâtta “(...) teşyīd-i de‘āyim-i ḳuşūr-ı umūr *bālā-destī-i* himmet-i ‘ālem-gerdān-ı ḥdīvānelerine maḳşūr u maḥşūr olmaḳ du‘āsi

⁸ Farsça atasözleriyle ilgili bir kaynakta, ilk mısranın, 13. yüzyıl İran şairlerinden Kemaleddin-i İsfahani'ye ait bir mısra olduğu belirtilmektedir (bk. Burkaî, 1351: 132).

(...)” (68a) şeklinde geçmekte ve “galibiyet, üstünlük” gibi anlamları ifade etmektedir.

برهم خوردن Ber-hem horden: “Perişan olmak, dağılmak, muzdarip olmak, fitne/kargaşa çıkmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta birçok defa kullanılmıştır. Bunlardan bazıları şu şekilde geçmektedir: “(...) a‘şāb-ı mefāşıl-ı derk ü şu‘ūrı *ber-hem-ħorde-i* kelāl ü fütūr itmekle (...)” (24b), “(...) *ber-hem-ħorde-i* seyl-āb-ı ıztırāb olan ħātır-ı vīrānemi (...)” (10a).

برهم زدن Ber-hem zeden: “Kariştırmak, fitne/kargaşa çıkarmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta birçok defa kullanılmıştır. Bunlardan bazıları şu şekilde geçmektedir: “(...) *ber-hem-zen-i* sāmān-ı bay u fakīr” (36b), “(...) anları dağı bu *ber-hem-zede-i* hücum u ğumūma çok görüp (...)” (13a).

بی دست و پا Bī-dest ü pā: “Çaresiz, zavallı, güçsüz” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) ħaremim cāriyeleriniñ on beş miqdārı *bī-dest ü pā* civārī āvāreleriyle aḥvāl-i pūr-melālī (...)” (15b) şeklinde geçmektedir.

بی سر و سامان Bī-ser ü sāmān: “Tertipsiz, düzensiz, kimsesiz, yurtsuz, perişan, fakir” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim, daha çok “perişan” anlamıyla Münşeâtta “(...) bu felek-zede-i *bī-ser ü sāmān* ki bir nice vechle rencūr-ı derd-i bī-dermān (...)” (9a) şeklinde sıfat olarak kullanılmıştır.

پای در دامن Pāy der-dāmen āverden: “İnzivaya çekilmek, uzakta kalmak, çekilmek” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *pāy-der-dāmen-i* inzivā vu ‘uzlet (...)” (27a), “(...) *pāy-der-dāmen-i* ħarīm-i inzivānıñ (...)” (İ3, 21b), “(...) *pāy-der-dāmen-i* vaḳfe-i inzivā (...)” (47a) gibi birkaç yerde geçmektedir.

پای در گل Pāy-der-gil: “Çaresiz, hareketsiz” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) bu vādī-i şa‘bu’s-sülūk-ı ğurbetde *pāy-der-gil* ü ħayrān itdiler (...)” (12b), “(...) *pāy-der-gil-i* mezlaḳa-ı nā-kāmī (...)” (29a) gibi birkaç yerde geçmektedir.

Pāy feşorden: پای فشردن “Ayak diremek” anlamında kullanılan bu deyim Münşeâtta “(...) *pāy-feşār-ı* ser-menzil-i şebāt u devām (...)” (2b) şeklinde, kararlı olma anlamında kullanılmıştır.

Tehī-destī: تهی دستی “Yoksulluk, fakirlik” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *kaṅgī ṭabīb-i* derd-efzānīn muḥtāc-ı nabẓ-gīrī-i istiḡnāsı ve bu mertebe *tehī-destī* vü ıztırār ile (...)” (15b) şeklinde geçmektedir.

Cān be-leb resīden: جان به لب رسیدن “Canına yetmek, canı burnuna gelmek” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) mecd ü devletleri penāh-ı *cān-be-leb-resīdegān-ı* ṭabānçe-i rūzgār olmaḵ (...)” (10a) şeklinde geçmektedir.

Çābük-dest: چابک دست “Becerikli, maharetli” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) eger-çi saḳāyān-ı *çābük-dest-i* ḥasret ü endūh āb-pāşī-i sirişk-i ḥūnīn ile dāmān u girībānı kızıl ırmāğa dönderüp (...)” (30a) şeklinde sıfat olarak kullanılmıştır.

Çīre-destī: چیره دستی “Beceriklilik, maharetlilik” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *çīre-destī-i* ṭabīb-i nabẓ-āşnā-yı luṭf-ı İlāhī (...)” (31a), “(...) bir müddet *çīre-destī-i* luṭf u iḥsān (...)” (İ3, 21a) gibi birkaç yerde geçmektedir.

Damen der-miyān kerdin: دامن در میان کردن “Bir şeyi yapmaya hazırlanmak/hazır olmak” anlamında kullanılan bu deyim benzer bir anlamla Münşeâtta “(...) defter-ḥāne-i mu‘allā-kāşāne-i ḥayātlarının *dāmen-be-miyān* fermān-ber ü ḥidmet-güzārı olmaḵ (...)” (4b) şeklinde zarf olarak kullanılmıştır.

Dest-āvīz: دست آویز “Vesile, sebep, bahane” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) veliyyü’n-ni‘amīye *dest-āvīz-i* i‘tirāf-ı cürm ile vaẓ‘-ı pīşānī-i meskenet idenler (...)” (51a) şeklinde geçmektedir.

Dest-bürd: دست برد “Çalma, hırsızlık, el çabukluğu, kudret, tasarruf, zafer” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “.. *dest-bürd-i* sürḥ-rüy-i ḥiddet ü zuḥūr (...)” (45b), “(...) sitem-zedegān-ı *dest-bürd-i* hümmüm (...)” (14b), “(...) *dest-bürd-i* yağmāgerān-ı ğumüm-ı ğurbet (...)” (29b), “(...) az müddetde çok *dest-bürdler* gösterüp (...)” (19b) şeklinde birkaç yerde geçmektedir.

Dest dirāz kerdē: “Saldırganlık, tecavüzkârlık” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) ve işbu ħarāb-kerde-i *dirāz-destī-i* rüzgār olan (...)” (11b) şeklinde birleşik isim olarak kullanılmıştır.

Dest zeden: “El sürmek, el uzatmak, saldırmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) keff-i efsūs-ı ħasret-i şūr u şerūr *dest-zenī-i* kāşāne-i sūr u sürūr ile (...)” (14b) şeklinde birleşik isim olarak kullanılmıştır.

Dest giriften: “Yardım etmek, elinden tutmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *dest-gīr-i* der-māndegān-ı rüzgār (...)” (9b), “(...) *dest-gīr-i* miñnet-zedegān-ı ħurbet (...)” (17b) vb. gibi birkaç yerde geçmektedir.

Dest-māye: “Elde bulunan şey, kaynak, sermaye” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) bülbul-i bāl-rīḥte-i dil-i nālāna *dest-māye-i* nağme-sencī-i maḳām-ı ħayret olup (...)” (46a), “(...) *dest-māye-i* ħuṣūl-i meṭālīb-i ümīdvārān olan vücūd-ı cihān-sūd-ı ‘amīmü’l-cūdı (...)” (26a-26b) vb. gibi birçok yerde geçmektedir.

Dest ü pā zeden: “Can çekişmek, çırpınmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim Münşeâtta “(...) ṭarīḳa-ı kesb ü ma‘āş ve vādī-i tereffüh ü inti‘āşda *dest ü pā-zen-i* sa‘y u ictihād olanlar (...)” (54a) şeklinde; çırpınmak, çabalamak gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Dil-tengi: “İç sıkıntısı, gönül darlığı” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) ve def‘ -i *dil-tengi-i* kılllet ü zārūret idecek (...)” (17a) şeklinde kullanılmıştır.

Rūz-ı siyāh: “Sıkıntı, bela, matem günü” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) perişān u rencūr olup *siyāhī-i rūz-ı* iḳbālīm bāc-gīr-i şeb-i deycūr (...)” (İ3, 21a) şeklinde geçmektedir.

Zebān-dirāzī: “Dil uzatma, sataşma, dili uzun olma, gevezelik” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) ħilāf-ı merzā *zebān-dirāzlık* nice mümkün idi (...)” (21a) şeklinde, “dil uzatma, sataşma” gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Ser be-girībān fūrū būrden: سر به گریبان فروبردن Murakabe etmek anlamında kullanılan bu deyim Münşeâtta “bir şeyle meşgul olmak, itaat etmek” gibi anlamlarda kullanılmıştır: “(...) *ser-fūrū-būrde-i girībān-ı* melālet iken (...)” (14a), “(...)ser-fūrū-būrde-i girībān-ı hūzn ü melāl (...)” (26a), “(...)ser-fūrū-būrde-i girībān-ı iṭā‘at u teslīm (...)” (11a) gibi.

Ser der-şahrā nihāden: سر در صحرا نهادن “Yolculuğa hazır olmak, avare olmak, başı boş dolaşmak” gibi anlamlara gelen bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *ser-be-şahrā-dāde-i* ‘ālem-i şühūd oldığım (...)” (18b), “(...) ref‘-i perde-i nām u nāmūs ile *ser-be-şahrā-dāde-i* vādī-i her-çi-bādā-bād olarak (...)” (11a) şeklinde دان “dāden” fiiliyle, sıfat-fiil olarak kullanılmıştır.

Ser-germ şoden: سر گرم شدن “Meşgul olmak, ilgilenmek, oyalanmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) dergāh-ı āsmān-bārgāhlarında *ser-germ-i* meşgale-i ‘ubūdiyyet (...)” (30b), “(...) ‘ömr ü devletleri du‘āsına *ser-germ-i* tekrār idüp (...)” (7b) vb. gibi birçok yerde geçmektedir.

Şeb-zindedār: شب زنده دار “Gece ibadet eden, sabaha kadar uyanık kalan” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) nesīm-i enfās-ı *şeb-zindedārān-ı* du‘ā ile qarīn-i neşv ü nemā olmak (...)” (34a) şeklinde geçmektedir.

Kenāre giriften: کناره گرفتن “Uzakta kalmak, çekilmek” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *kenāre-gir-i* baħr-ı pūr-āşūb-ı kurb-ı şūrī oldukları (...)” (36a), “(...) *kenāre-gir-i* şadru’s-şahīfe-i dūrī (...)” (5a) şeklinde geçmektedir.

Gerden efrāhten: گردن افراختن “Yerinde duramamak; asi, kibirli, gururlu olmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim Münşeâtta “(...) ve *gerden-firāzān-ı* kavī-baħt-ı sa‘ādet bende-i ser-der-zemīn-i dervāze-i iclālleri olup (...)” (38a), “(...) devlet ü iqbālleri penāh-ı *gerden-firāzān-ı* eyyām (...)” (1b) şeklinde, “gururlu, kibirli” gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Gerden dāden: گردن دادن “Teslim olmak, itaat etmek” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) terāküm-i ārām-sūz-ı şiddet-i zayıķata *gerden-dāde-i* şabr u taħammül (...)” (19b), “(...) silsile-i suṭūr-ı cihān-

muṭā‘ına her hâlde *gerden-dāde-i* itā‘at u teslim (...)” (16a) vb. gibi birkaç yerde geçmektedir.

گردن کشیدن Gerden keşiden: “Yerinde duramamak; asi, kibirli, gururlu olmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim Münşeâtta “(...) pīşgāh-ı bārgāh-ı eā‘ zım-penāh-ı kerīmāneleri leyl ü nehār masқаt-ı rü’ūs-ı *gerden-keşān-ı* rüzgār (...)” (5b) şeklinde, “gururlu, kibirli” gibi anlamlarda kullanılmıştır.

گریبانگیر کسی شدن Giribān-gīr-i kesī şoden: “Başına gelmek, müptela olmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) maẓmūnı *gīribān-gīr-i* ‘acַz u iktisārım olacağı (...)” (7a), “(...) ve *gīribān-gīr-i* şağīr ü kebīr olan şavā‘ iḳ-i beliyye-i semāviyye ve nevā’ib-i redi’e-i arziyye (...)” (36b) şeklinde sıfat-fiil olarak kullanılmıştır.

نا به سامانی Nā-be-sāmānī: “Problem, sorun, huzursuzluk, düzensizlik” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) ve esbāb-ı bezmgāh-ı şafā-yı hātīr u ferāğ-ı bālimiz çide-i dest-i ihtisāb-ı *nā-be-sāmānī* olup huşušen iştītād-ı ‘illet ü kıllet (...)” (32a) şeklinde geçmektedir.

هر چه بادا باد Her çi bādā bād: “Ne olacaksa olsun, ne olursa olsun” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) ser-be-şahrā-dāde-i vādī-i *her-çi-bādā-bād* olarak inkisār-ı şīşe-i nāmūs-ı İslām’a bādī (...)” (11a) şeklinde kullanılmıştır.

1.3.4.3. Arapça atasözleri ve deyimler

Münşeâtta Arapça deyimlerin Farsça ve Türkçe deyimlere oranla daha az kullanıldığı görülmektedir. Tespit edilen Arapça atasözü ve deyimler şu şekildedir:

الغريق يتشبث بكل الخيش El-ğarīḳ yeteşebbeşu bi-kulli’l-ḥaşış: “Boğulmakta olan kişi çer çöp (ne bulursa ona) yapışır.” anlamına gelen bu atasözü (Dihhuda, 1363: 264) Türkçedeki “Denize düşen yılana sarılır.” atasözüyle benzerlik taşır: “(...) gūṭe-ḥ̣vār ve dest ü pā-zen-i gird-āb-ı ıztırāb u ıztırār olduğda *el-ğarīḳ yeteşebbeşu bi-kulli’l-ḥaşış velev zekeru’l-keşīş* me’ālīyle her gördigine yapışmış (...)” (63b). Münşeâtta bu atasözü, tehzil yoluyla bir ekleme yapılarak şu şekilde kullanılmıştır: “Boğulmakta olan kişi çer çöp (ne bulursa ona) yapışır, velev keşişin aleti de olsa.”

El-veledü sirru ebîh: الولد سر ابیه “Çocuk, babasının sırrıdır.” anlamına gelen hadis kaynaklı (Dihhuda, 1363: 281) bu atasözü (Yazar, 2007: 1795) Münşeâtta şu şekilde geçmektedir: “(...) ümîdvâr-ı luṭf u nevâzişi olduğımız vâlî-i vilâyet vezîr-i nebîh, maẓhar-ı *el-veledü sirru ebîh* devletlü, mîr-âḫûr Muştafâ Paşa efendimiz (...)” (52b).

El-ye’sü iḥdâ’r-râḫateyn: الياس احدى راحتين “Umutsuzluk iki rahattan biridir.” anlamına gelen bu atasözü (Dihhuda, 1363: 281) Türkçedeki “ya devlet başa, ya kuzgun leşe” atasözüyle benzerlik taşır. Münşeâtta şu şekillerde geçmektedir: “(...) ifâde-i keyfiyyet-i ḥâl-i perîşânım zımnında nice def a sūznâk u niyâz-âmîz ‘arâ’iz-i şefâkat-engîz yazdım *el-ye’sü iḥdâ’r-râḫateyn* cevâbına bile nâ’il ü maẓhar olmadım (...)” (13a), “Şebistân-ı ye’s ü ḥirmânda pîçidegî-i köhne-liḫâf-ı *iḥdâ’r-râḫateyn* ile i’ânet-i sitâre-i tâlî’ den kaç’-ı ser-rişte-i ârzû olunmakta (...)” (23b).

İnne mine’l-beyânî le-siḫren ve inne mine’s-şî’ri le-ḫikmeten: ان من البيان لسحرا و ان من الشعر لحكمة “Beyanda sihir, şiirde de hikmet vardır” anlamına gelen hadis kaynaklı bu atasözü (Yazar, 2007: 1795; Dihhuda, 1363: 310) Münşeâtta şu şekilde geçmektedir: “(...) mîzbân-ı resen-bâzân-ı *inne mine’s-şî’ri le-ḫikmeten*’dir, yapışamamış ve gül-güne-i ruḥsâre-i dūşîze-i ma’ânî ve kuvvetü’z-zâhr-ı Zâhîr ü Ḥâkânî olan ḥ’ân-ı yaḡmâ-yı na’mâ-yı *inne mine’l-beyânî le-siḫrâ* ’ya girişememiş (...)” (63b-64a).

Ḥālîf tuzker/tuṣher: خالف تذكر\تشر “Herşeye karşı ol ünlü olursun” anlamına gelen bu atasözü (Dihhuda, 1363: 711; Akdağ, 1999: 193) Münşeâtta şu şekilde geçmektedir: “(...) ḥâṭır-şikenlik ṭarîḳasın pîş-nihâd-ı muḳaddime-i *ḥālîf tu’reḫ* idenlerin bî-vâsiṭa-ı sebep-i zâhîr zaḥm-güşây-ı ḥâṭır-ı fâtîr olan (...)” (19a).

Ṭabîbün yüdâvi’n-nâse ve hüve marîẓun/‘alîlun: يداوي الناس و هو مريض \ عليل “Kendisi hasta olduğu halde insanları tedavi etmeye kalkıyor.” anlamına gelen bu atasözü (Dihhuda, 1363: 1067; Akdağ, 1999: 273) Münşeâtta şu şekilde geçmektedir: “(...) eṭîbbâ-yı ḥod-rây-ı dâru’s-şifâ-yı zamân ber-muḳteẓâ-yı *ṭabîbün yüdâvi’n-nâse ve hüve ‘alîl* (...) muttaşıl ‘aḳîm olmağla (...)” (68a).

Men ḫafara bi’reṇ li-aḫîhi veḳa’a fihi: من حفر بنرا لاخيه وقع فيه “Kim kardeşi için bir kuyu kazarsa kendisi içine düşer.” anlamına gelen hadis kaynaklı bu atasözü (Dihhuda, 1363: 1741) Münşeâtta şu şekilde geçmektedir: “(...) bed-kîş ü kec-

endişlerin kâviş-i tîşe-i *men hafara bi'ren li-aḥîhi veḡa'a fîhi* ile ta'biye-i ser-râh itdikleri çâhda (...)” (36a).

سمعا و طاعتا Sem'an ve tã'aten: "Başüstüne" anlamında kullanılan bu deyim Münşeâtta şu şekillerde geçmektedir: “(...) fermân-ı cihân-muṡā'-ı vâcibü'l-ittibā'a gerden-dâde-i *sem'an ve tã'aten* olup (...)” (17b), “(...) mişâl-i vâcibü'l-imtişâle ser-dâdegî-i *sem'an ve tã'aten* ile (...)” (31b).

مشار بالبنان Müşārün bi'l-benân: "Parmakla gösterilen, meşhur" gibi anlamlara gelen bu deyim Münşeâtta şu şekilde geçmektedir: “(...) kendüyi teşhîr ve *müşārün bi'l-benân-ı* ṡa' n u tenfir iden (...)” (63b).

نسيا و نسيا Nesyen ve mensiyyen: “Tamamiyle unutulmuş” anlamında kullanılan bu deyim Münşeâtta şu şekilde geçmektedir: “Yâ bu 'abd-ı 'alîl iklim-i âherde bî-kes ü bî-meded-res *nesyen ve mensiyyen* kaldığımda (...)” (15b).

1.3.5. Manzumeler

Münşeâtta metinlere secilerle ve diğer birçok edebî sanatlarla her ne kadar şiirsel bir hava kazandırılrsa da yer yer şiire ihtiyaç duyulur. Münşeâtta, küçük bir antoloji oluşturacak kadar çokça yer bulan şiirlerle yazar belki nesirle sayfalarca ifade edemeyeceği duygu ve düşüncelerini daha etkili ve özlü bir şekilde bazen bir beyitle ifade etmeye çalışır.

Nesirle sıkı bağlar kuran bu manzumeler, bağlamsal olarak bir bakıma nesre kenetlenmiş durumdadırlar. Metin içerisinde nesirden ayırmak için başına, manzumenin türüne göre beyit, mısra, kıta, rubai gibi başlıklar getirilen bu manzumeler nesrin akışını bozmaz; çoğu zaman “manasıyla, medlûlünce, vefkince, nağmesiyle, terennümiyle, beyti ile, mü'eddâsınca, mazmunıyla, medlûlünce, müfadiyla, vetiresince” vb. gibi kelimelerle nesre bağlanarak bazen bir tamlamanın unsuru, bazen bir cümlelerin ögesi olurlar.

Yazar, kimi zaman mektuplarında anlattığı bir konuyu, içinde bulunduğu durumu ya da duygu ve düşüncelerini özetlemek, güçlendirmek, daha etkili bir şekilde ifade edebilmek, delillendirmek, doğrulamak gibi amaçlarla kimi zaman da direkt olarak söyleyemediği şeyleri bir manzumeyle dolaylı veya üstü kapalı olarak ifade etmek için bu manzumelerden faydalanır.

Devlet büyüklerine gönderilen, resmî sayılabilecek bazı mektuplarda bile şiirin gayet normal bir şekilde yer edinmesi, şiirin o zamanki toplumda kazandığı önemi göstermesi bakımından da dikkate değerdir.

Münşeâtta çeşitli vesilelerle yer bulmuş 125 farklı manzume vardır. Bunlardan 74'ü Farsça, 33'ü Türkçe ve 18'i Arapçadır. Bazıları Münşeâtta birden fazla kullanılan bu manzumelerin kime ait olduğu belirtilmemiş, sadece manzumenin yazara ait olduğu durumlarda bazen “li-münşihi” ibaresi kullanılmıştır. Fakat bu ibare her nüshada bulunmamaktadır, bazı nüshalarda bazen yazara ait olmayan bir beyit için de kullanılmıştır. “Li-münşihi” ibaresiyle yazara ait olduğu belirtilen bazı manzumeler yazarın divanlarında tespit edilememiştir. Bu manzumelerden Türkçe olanların, aşağıdaki ilk manzume hariç, Münşeâtta bulundukları metin için yazıldığı açıktır:

Türkçe

Ey Āşaf-ı firişte-sirişt-i huceste-hüy
‘Adliñle buldı öyle ‘imāret bu merz-büm
Çoydı ħarābe adını devlet-serā felek
Kesb eyledi sa‘ādet-i bāl-i Hümā’yı büm
(8b)

Dağı çok māye gerek saña hünerden tā kim
Olasın kişver-i endişede mollā Ħākim
(62a)

Nev-resā bu luğaz mu‘ammā mı
Yoğsa bir tılsım-ı muṭallā mı
Der ü divāri oldı müstaḥkem
Nice fetḥ eylesün bunı ādem
(66a)

Saña ey Rāzi-i āşüfte-dimāğ
Ne belā şi‘r ile bed-nām olmağ
Ħod-fürüş olmadan alçağ degil a
Gil-fürüş-ı der-i ḥammām olmağ
(64a)

Farsça

Bā-nesīm-i āh u efgān bādbān efrāhtım
Her çi bādā bād mā keştī der-āb endāhtım
(18a)

Be-ḥaddī perişānem ez-rūzgār
Ki lezzet ne-mī-yābem ez-luṭf-ı yār
(69b, 5a)

Çeşm eşk-feşān şod ez-vedā’-ı yārān
Çün dāmen-i ṭamyhā be-rūz-ı bārān
(30a)

Der-kohen-ḥānei ki ez-tengī
Ne-tevānem ki pīrehen be-derem
(27a, 41b, 71a)

Ez-seg-i derende īmen mī-şevēd her k’ū nişest
Her ki ber-üftāde gired saḥt ez-seg kemter est
(23b, 53a)

1.3.5.1. Türkçe manzumeler

Münşeâtta Türkçe manzumeler Farsça manzumelere oranla daha az yer bulmuştur. Bunların 1’i rubai, 4’ü kıta ve 28’i ise beyittir. 17 tanesinin yazara ait olduğu tespit edilen bu manzumelerin 13 tanesi yazarın divanında da bulunmaktadır. Kıtalarından

biri aslında divanında bulunan bir kasidenin iki beytidir. Yazar bu beyitlerde küçük değişiklikler yaparak mektupta kıta olarak kullanmıştır:

Divandaki hali:

*Sâkiyâ iki veliyy-i ni‘metim vardır benim
Kim eger her biriniñ in‘âmını itsem hisâb
Rûtbe-i a‘dâd âhâdında olup müntehî
Evvel-i dîbâcede lâzım gelür temme'l-kitâb*

Münşeâtta hali:

*Bir veliyy-i ni‘metim vardır benim kim Nev-resâ
Gördigim in‘âmını ihsânını itsem hisâb
Nüşa-ı a‘dâd âhâdında olup müntehî
Evvel-i dîbâcede lâzım gelür temme'l-kitâb (7a)*

Türkçe manzumelerden biri, farklı bir mektupta geçen Farsça bir beyitle büyük benzerlik içerisindedir:

*Derdimi söylesem cihân tutuşur
Dimesem cismim içre cân tutuşur (22b)*

*Merâ derdî'st ender-dil eger gūyem zebân sūzed
Ve ger pinhân konem tersem ki mağz-ı üstüh^vân sūzed (25a)*

Nevres'e ait manzumeler dışında kalanların ise tespit edebildiğimiz kadarıyla dördü şu şairlere aittir: Nef'î, Münîf, Kavsî, Vakanüvis Raşid Efendi. Nevres bu şairlerin şiirlerini aktarırken kimisinde bazı değişiklikler yapar. Örneğin, Münîf'e ait aşağıdaki beyti

*Gerek cevruñle maḥzūn it gerek luṭfuñla ḳıl mesrūr
Gerek aḡlat gerek güldür efendimsin efendimsin*

şu şekilde değiştirerek mektubunda kullanır:

*Gerek luṭfuñla mesrūr it gerek ḳahrıñla ḳıl maḥzūn
Gerek güldür gerek öldür efendimsin efendimsin (21b)*

1.3.5.2. Farsça manzumeler

Münşeâtta bazısı yazara ait bazısı Sa'dî, Irakî, Hilâlî-i Çağatâyî, Sâib-i Tebrizî, Hâfız, Kelîm-i Kâşânî, Hümâm-ı Tebrizî, Zîbünnisâ (Mahfî), Urfî-i Şîrâzî, Selmân-ı Sâvecî, Enverî, Zahîr-i Fâryâbî, Mes'ûd-ı Sa'd-ı Selmân, Hâkânî, Vahşî, Fahreddin Es'ad Gürgânî gibi İranlı şairlere ve tespit edemediğimiz muhtemel diğer şairlere ait 74 tane manzume bulunmaktadır. Bir kısmı Münşeâtta birden fazla kullanılan bu manzumelerin 12'si kıta (Aslında, kıtaların çoğu bir gazelin veya bir kasidenin parçasıdır.) 8'i mısra ve 1'i yarım bir kasidedir. Manzumelerin 12'si Farsça divanından tespit ettiğimiz kadarıyla yazara aittir.

Mısra ve beyit halindeki bazı manzumeler, Farsça hikmet/mesel denilen atasözü mahiyetindedir. Bu türdeki manzumelere *Atasözleri* ve *Deyimler* bahsinde değinilmiştir.

Münşeâtta Farsça manzumeler bazen bir dua cümlesi olarak mektup sonunda veya mektup içerisinde kullanılmıştır:

Bâkî ne-mâned ân ki ne-^hâhed be-^hâ-yı tû (42a, 70a)

diğer bir örnek:

Tenet be-nâz-ı tabîbân niyâzmend me-bâd

Vücûd-ı nâzûket âzürde-i gezend me-bâd (44a)

Bazen mektup başlarında elkâbın bir parçası gibi, bazen aşağıdaki örnekte olduğu gibi, içinde bulunulan durumu veya ruh halini ifade etmek için kullanılır:

Be-^haddî perîşânem ez-rûzgâr

Ki lezzet ne-mî-yâbem ez-lu^f-ı yâr (69b, 5a)

Bazen, bir konu hikemî tarzda bir beyitle etkili ve açıklayıcı bir şekilde ifade edilmeye çalışılır:

Çüb-râ âb fûrû mî ne-büred hikmet çî'st

Şerm dâred zi-fûrû-bürden-i perverde-i ^hîş (32b)

bazen de bu manzumeler bir tehdit aracı olarak kullanılır:

Ber^k mî-bâred ü âteş zi-zebân-ı şâ'ir

Her ki bā-mār be-sitized be-ecel be-sitized (44a)

Bazen de mısralar bir atasözü ve deyim gibi kullanılarak anlatıma renk ve güç katılır: “*Evvel belā be-mürğ-i bülend-āşiyān resed* medlûliyle āzürde-i seng-i felâḥan-ı kaḏā-yı nā-gehānī (...)” (35b).

Özellikle, kime ait olduğunu tespit edemediğimiz, Farsçada bir atasözü veya anonim bir deyiş olması muhtemel, mektupların genel konusu ve yazarın hayatıyla örtüşen şu mısra Münşeâtta sık sık karşımıza çıkmaktadır:

“(...) eger-çi benim gibi nice gurbet-zede-i rencûrî vâşıl-ı mertebe-i kām-rānī-i şādmānī-i cāvidānī ider lâkin *Ġarīb eger heme der-cennet est dil-gīr est* [i]mtidād-ı müddet-i gurbet iştidād-ı mihnete ‘illet olmagla (...)” (69a)

Bazen başka şairlere ait manzumeler aktarılırken küçük değişiklikler yapılır. Örneğin Urfî-i Şîrâzî’nin aşağıdaki beyti

Be-levḥ-i meşhed-i pervāne in raḡam dīdem
Ki âteşî ki me-rā sūḥt ḡîş-rā hem sūḥt

şu şekilde değiştirilerek aktarılmıştır.

Hemîn nüvişte be-levḥ-i mezār-ı pervāne
Ki âteşî ki me-rā sūḥt ḡîş-rā hem sūḥt (44a)

Yine Hâfız'a ait bir beytin aşağıda verilen mısraını

Resīd müjde ki eyyām-ı ḡam ne-ḡāhed mānd

şu şekilde aktarmıştır:

Me-şev melûl ki eyyām-ı ḡam ne-ḡāhed mānd (14a, 70a)

Yukarıdaki örneklere benzer küçük değişiklikleri birçok beyitte görmek mümkündür. Tabi bu farklılıkların bir kısmı nüshalardan da kaynaklanmış olabilir.

1.3.5.3. Arapça manzumeler

Farsça ve Türkçeye oranla daha az kullanılan Arapça manzumeler toplamda 18 tanedir. Bunlardan dört tanesi birden fazla kullanılmıştır. Bu manzumelerin 4’ü kıta 1’i rubai, 2’si mısra, diğerleri ise beyittir. Arapça manzumeler de diğer Türkçe ve Farsça manzumeler gibi benzer amaç ve şekillerde kullanılmışlardır. Bu manzumeler de Münşeâtta bağlam olarak nesirden kopuk değildir:

“(...) kulüb-ı enāmı zidüde-i mışkale-i şafâ, mışra‘ *Buṣrâ leḳad enceze'd-dehrü li-mā va‘adā* maẓmūnıyla rûzgār ‘ahd-ı ḳadīme vefā itmekle (...)” (6a)

1.3.6. Ayet ve hadisler

Münşeâtta ifadeyi etkili kılmak, düşünceyi somutlaştırmak, doğrulamak, desteklemek ve meşruiyet kazandırmak için başvurulmuş yollardan biri de ayetlerden, hadislerden ve din ulularından alıntılar yapmaktır. Ayetler çoğu zaman tümüyle alıntılanmaz, hatta bazen bir iki kelimeyle iktifa edilir. Hadisler ise daha çok atasözü gibi kullanılmıştır. Cümleyle bütünleşik olan bu alıntılar Münşeâtta çoğu zaman tamlamaların bir unsuru olarak veya cümlede çeşitli görevlerde kullanılmıştır:

“(...) her ferdiñ rızķını cerīde-i *naḥnu ḳasemnā*’da maḳṣūm (...)” (2a) (Zuhruf, 43/32)

“(...) zāt-ı ḥuceste-şifāt-ı kerīmāneleri ilā- *yevme yunfeḥu fi’ş-şūr* zir-destān-ı cumhūr-ı dūhūra ġālib ü maṣṣūr (...)” (68a) (En’am, 6/73; Tāhā, 20/102; Neml, 27/87)

“(...) kūr-dilān-ı herze-lūkām-ı ‘avāma ki şifat-ı ḳāşifeleri *ūla’ike ke’l-en‘ām*’dir (...)” (18b) (A’raf, 7/179)

“(...) āb-pāş-ı nā’ire-i ḥarāret olup *ḳul küllün min ‘indi’l-lāh* diyerek (...)” (21a) (Nisa, 4/78)

“(...) cerā’im ü ma‘şiyeti fūşürde-i saḥt-ġirī-i *sebeḳat raḥmeti ‘alā-ġaḳabī* itmekle (...)” (15a) (Hadis)

“(...) olan ḥ^vān-ı yaġmā-yı na‘ mā-yı *inne mine’l-beyāni le-siḥrā*’ya girişememiş (...)” (64a) (Hadis)

1.3.7. Arapça ve Farsça diğer ibareler

Münşeâtta sık sık Arapça ibarelerle karşılaşmak mümkündür. Bu ibarelerin çoğu dua ve hamd ibareleridir. Bazen mektuplardaki elkâb kısmında: “(...) keşirü’l-meḥāmid, vefiyyü’l-kerem efendim sulṭānım *eṭāla’llahu beḳāhu* ḥazretleri (...)” (2a) bazen de mektup sonlarında bulunurlar: “(...) müdemmer ü maḳḥūr eyeleye. Āmīn. *Bi-ḥürmeti seyyidi’l-mürselīn ve ḥātemi’n-nebiyīn.*” (34b)

Metin içerisindeki bu ibareler bazen tamlamaların bir unsuru, bazen bir sıfat, bazen de cümlede zarf olurlar:

“(...) ‘ālem -efrāz-ı ‘arşa-ı *ene ve lā-ğayrī* olan eṭibbā-yı nabz-āšnānīñ (...)” (23a)

“(...) serīre-i ḳulūb-ı *tenezzehet zātühū ‘ani’n-naḳṣi ve’l-‘uyūb* cenābına ma‘lūm olmağla (...)” (8a)

“(...) ḳehre-i ma‘kūs-ı nifāḳ-pīşegāna‘*ālā eyyī vechin* kân-ı gül-güne-i ḥacālet olduḳça (...)” (9a)

“(...) olmaḳ da‘avātı *bi’l-‘aşıyyi ve’l-ibkār* merfū‘-ı icābet-ḥāne-i ḥazret-i Perverdigār ḳılındığı ḥilālde (...)” (8a)

Bazen de arada söylenen hamd ve dua olarak cümle dışı unsur konumunda bulunurlar:

“(...) ammā yine *el-ḥamdü li’llāhi te‘ālā* henüz çeşm-i pāsbān-ı reste-bāzār-ı vüçūd ihtirās-ı emti‘ ā-ı ḥurrās u ḳuvā ile güşāde (...)” (22a-22b)

“Bu eyyāmda *el-ḥamdü li’llāhi’llezī aḥrecenā mine’z-ḫulumāti ile’n-nūri* nūr-ı cemāl-i Muştāfavī ve teceddüd-i nevbet-i Ḥüsrevī jeng-beste-i izlām u ālām olan (...)” (6a)

Münşeâtta Arapçaya oranla daha az kullanılan Farsça ibareler genelde dua ibareleridir: “(...) eyyām-ı devlet ü iḳbāl mütezāyid bād” (22b), “der-mesned-i sa‘ādet dā’im bād.” gibi.

1.3.8. İfadeye görsel ve işitsel ahenk katan unsurlar

1.3.8.1. Kelime tekrarları

Münşeâtta anlamı kuvvetlendirmek/pekiştirmek, ifadeye renk ve süs katmak gibi işlevlerde kullanılan ikilemeler daha çok Farsça ve Arapça asıllı kelimelerden oluşur. Farklı yapılarda oluşturulan bu ikilemelerden aynı veya benzer kelimelerin tekrarından oluşanlar azdır: hani ya hani ya, nice nice, burada orada, böyle böyle, tās tās, yāve yāve, mufaşşal mufaşşal, ḥāşā ḥāşā, herze herze, ceste ceste, yegān yegān, çāk çāk, dāğ dāğ, pāre pāre, gibi. Farsça bir edatla tekrarlanan ve cümlede daha çok sıfat ve zarf görevinde kullanılan kelimelere de Münşeâtta yer yer rastlamak

mümkündür: mû-be-mû, düş-ber-düş, reng-â-reng, teng-â-teng, beyâbân-der-beyâbân, gâh u bî-gâh, dâd u bî-dâd vb. gibi.

Yukarıda bahsedilen kelime tekrarları cümlelerin herhangi bir yerinde bulunurken aşağıda verilen diğer yapılarıdaki kelime tekrarları genellikle secilerin fasıla sonlarında bulunurlar.

Birbirinin zıddı olan kelimeler: kem ü bîş, nûr u sâye, leyl ü nehâr, kebîr ü şağîr, şâh u gedâ, pest ü bâlâ, ber ü zîr, şubh u mesâ, nîk ü bed, ye's ü ümîd, kabz u bast, siyâh u sefid, hayât u memât, bay u fakîr vb. gibi.

Biri Farsça diğeri Arapça olan aynı veya yakın anlamlı kelimeler: luţf u nevâziş, derd ü miḥnet, zâhir ü nümâyân, hareket ü cünbiş, zâ'il ü nâ-bûd, tezekkür ü yâd, muḥabbet ü âşnâyî, sūrūr u şâdmânî, ferḥat u ḥandânî, tenvîr ü rûşen, rehâ vü ḥalâş, endûh u miḥnet vb. gibi.

Birbirine eş veya yakın anlamlı kelimeler: sūrūr u şafâ, mihr ü mâh, teng ü târ, küdüret ü cefâ, emn ü emân, 'âlem ü 'âlemiyân, ḥamd u şükr, ğam u miḥnet, âlâm u ekdâr, şihḥat u 'âfiyet, dâr u diyâr, ehl ü 'ıyâl, günâh u taḫşîr, ızn ü ruḫşat, ḥüzn ü elem, şûr u şerûr, sūr u sūrūr, şebât u qarâr, mekr ü tezvîr, murâd u maḫşûd, vaḫt u zamân vb. gibi.

1.3.8.2. Seci

Münşeâtta ki hemen her metinde rastalanılan seci, söze estetik bir nitelik ve ahenk kazandırmada en sık başvurulan sanattır. Yazar sadece fasıla sonlarındaki kafiyeyle yetinmez, fasıla içerisinde de kafiyeyle kelimeler kullanarak nesre şiirsel ve melodik bir hava katar:

“(...) sâye**bân**-ı **beyâbân**-gîr-i devlet ü iḳbâlleri penâh-ı gerdem-**firâzân**-ı **eyyâm** ve sûtûn-gîr-i mevkib-i **merâm** ve **hıyâm**-ı eflâk-**kıyâm**-ı câh u celâlleri melâz-ı aşḥâb-ı **ihtişâm** ve melce'-i **kâmkârân**-ı şark u **şâm** olup ma'nâ-yı mücerred-i lafz-ı **cûd** olan **vücûd**-ı müstecmi'-ü's-**su'ûd**-ı **ḥıdivâneleri** ilâ-yevmi't-**tenâd** zînet-efzây-ı 'âlî-mesned-i kâşâne-i **murâd** ve mefhûm-ı muṭlaḳ-ı aḫsen-i taḫvîm olan **zât**-ı kerîm-i **Âsafâneleri** tâ zamân-ı ḥaşr-ı **ecsâd** mazḥar-ı **liyâkat**-ı devlet-i **Ḥudâ-dâd** olmak **da' avâtına** müte'âḳib (...)” (1b)

Cümlelerde seci sayesinde birbirine paralel ve simetrik yapılar oluşturulur. Münşeâtta ki hemen her metinde görülebilen bu tür yapılara örnek olarak alıntılanan aşağıdaki metin, simetrik yapının ve secideki kafiye sisteminin daha açık bir şekilde görülebilmesi için birbirinden ayrıştırılmıştır:

vāz'-ı cebīn-i ḥāk-āgīn-i niyāz kılındığı ḥilālde 'arz-ı ḥāl-i bende-i felek-zedeleridir
ki zāviye-i teng ü tār-ı ḡurbetde ḥasret-i evlād u 'ıyāl ile zār
ve
istilā-yı belā-yı ekdār-ı gūn-ā-gūndan nāṣī mülāḥaza-yı keyfiyyet-i encām-ı kār ile
engüş-i ḥayret sūtūn-ı zenaḥ-ı zaḥmdār
iken
ṣadr-ı vālā-ḡadr-ı Rum şeref-i ḡudūm-ı ma' delet-mevsūmlarıyla müṣerref
ve
tārīk-niṣīnān-ı peygūle-i ye's ü murādīn sāmi' a-ı cān-ı nā-murādı müṣennef
oldığını
nüvīd-i ḡam-fersā
ve
müjde-i ferah-fezāsı
bu telḥ-kām-ı zehr-ābe-i firāḡı
neṣvedār-ı nūṣ-dārū-yı sürūr-ı tām
ve
ümīdvār-ı neyl-i ser-menzil-i kām
itmekle zülāl-i sirişk-i girye-i ferahla
ṣüst ü şū-yı ḡubār-ı sine-i dāḡdār
ve
edā-yı vezā'if-i şükr-i Perverdigār
kılınmıştır. (25b)

Nispeten sade sayılabilecek, Farsça yapılı tamlamaların daha az kullandığı metinlerde de seci vazgeçilmez bir söz sanatı olarak kullanılmıştır.

“(...) mevḡif-i nifākda cümlecigi hem-dest-i ittifāk ve bundan sonra bir gün mekṣe ḡudretimiz yokdur, diyerek pāy-güzār-ı cādde-i iftirāk olup bu āvāre-i beyābān-ı ḡurbeti bir kat daḡı perīṣān ve bu vādī-i ṣa'bu's-sülūk-ı ḡurbetde pāy-der-gil ü ḡayrān itdiler ve her ne kadar niyāz itdimse ṭurmayup gıtdiler.” (12b)

İKİNCİ BÖLÜM

2. Tenkitli Metin

2.1. Münşeâtın Nüshaları

Kütüphane kataloglarının ve çeşitli eserlerin taranması neticesinde Münşeâtın 11 nüshası tespit edilmiştir.⁹ Bunların ikisi yurt dışındaki kütüphanelerde, diğerleri ise yurt içindeki kütüphanelerde bulunmaktadır.

İ4, A, K, S, V nüshaları aynı metin sırasına ve sayısına sahiptir. Diğer nüshalarda ise sıralama bazılarında benzer olmakla beraber metin sayısı farklıdır. En çok metni barındıran nüsha İ1 nüshasıdır. İ3 nüshasında ise diğer bütün nüshalarda bulunmayan üç metin vardır.

Metinlerin tertibi tüm nüshalarda ilk beş metne kadar aynı, beşinci metinden sonra İ2, İ4, A, B, K, S, V nüshalarında makama göre; İ1, İ3, M, H nüshalarında ise benzer fakat karışıktır.

Sadece A (H 1244 / M 1828/1829), S (H 1232 / M 1817) V nüshalarında istinsah kaydı bulunmaktadır. Ancak V nüshasındaki kayıta tarih bilgisi bulunmamaktadır.

Aşağıdaki tablolarda nüshalara göre eksik metinler ve nüshaların bulunduğu kütüphaneler toplu olarak gösterilmiştir.

⁹ İstanbul Millet Kütüphanesinin kataloğunda “34 Ae Edebiyat 412” arşiv numarasıyla kayıtlı bir münşeât, Nevres’e ait olarak gösterilmiştir. Fakat münşeât Nevres’e ait olmayıp çeşitli inşâ örneklerini ihtiva eden 413 varaklık bir münşeât mecmuasıdır. Bazı tezlerde (bk. Gültekin, 2007: 132; Haksever, 1995: 142) yine münşeâtın nüshaları arasında gösterilen “Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Böl. Nr: 3290” künyeli nüshanın da başka bir münşeâta (Münşe’at-ı Âli Efendi) ait olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.
Nüshalara Göre Eksik Metinler

Nüshalara Göre Eksik Metinler	
İ1	20, 64, 65
H	8, 20, 62, 63, 64, 65, 67, 86
İ4	8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79, 86
A	8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79, 86
K	8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79, 86
S	8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79, 86
V	8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79, 86
İ2	8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79, 81, 84, 85, 86
İ3	8, 38, 48, 62, 63, 66, 67, 68, 72, 73, 74, 75, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86
B	8, 20, 27, 38, 48, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 72, 73, 74, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86
M	6, 8, 20, 32, 38, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86

Tablo 5.
Nüshaların Bulunduğu Kütüphaneler

Nüsha remzi	Bulunduğu kütüphane	Arşiv kaydı
İ1	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi	894.35-1/NEKTY01695
İ2	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi	894.35-1/NEKTY05707
İ3	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi	894.35-1/NEKTY01625
İ4	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi	8.001.5/NEKTY03389
K	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi	894.35-1/NEKTY10350
M	İstanbul Millet Kütüphanesi / Ali Emiri Koleksiyonu	34 Ae Edebiyat 411
S	Süleymaniye Kütüphanesi / Esad Efendi	3891
H	Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi İhtisas Kütüphanesi/Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları	S.H.M.H.K.Yaz. 394
A	Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphane	8/ASL
B	Berlin Devlet Kütüphanesi/Staatsbibliothek zu Berlin	Ms. or. oct. 1949
V	Avusturya Milli Kütüphanesi/Österreichische Nationalbibliothek	Cod. Mixt. 408 Han

2.1.1. Nüshaların tavsifi

2.1.1.1. İ1 nüshası

Eserin Adı / Başlığı : Münşe'at-ı Nev-res Efendi el-merhûm el-mağfûr

Yayın Bilgisi, Hicrî (Miladî): 1175 (1761)

Yer/Barkod Numarası : 894.35-1 / NEKTY01695

Bulunduğu Yer : İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi

Boyut : 217X135 mm

Yaprak Sayısı : 71

Satır Sayısı : 21

Yazı Türü : ta'lik

Başlangıç : Münşe 'ât-ı Nev-res Efendi el-merhûm el-mağfûr

Bitiş : 'umûm-ı esmâ'-ı mazâhirde bâhir, a'yânda şâbit, eşyâda zâhir

Nüshalar arasında en çok metni barındıran bu nüshada istinsah kaydı ve müstensih bilgisi bulunmamaktadır. Kütüphane kataloğunda bulunan “yayın bilgisi” başlığı altında verilen “H 1175/M 1761” yılının neye dayanılarak tespit edildiği belli değildir. Aynı tarih yine bu kütüphanede bulunan İ3 nüshası için de verilmiştir.

Cildin rengi siyah, kenarlarında ve orta kısımda süslemeler mevcuttur. Nüshanın iç kapağının ön yüzünde “numrosı 8085” ve bunun altında “Rıza Paşa Kütüphanesi” şeklinde bir kayıt vardır. İlk yaprağın ön yüzünde (1a) İstanbul Üniversitesi Kütüphanesine ait üç mühür vardır. Sayfalar çerçevelidir. Eser adı ve ilk mektubun başlığı ilk sayfada (1b) çeşitli desenlerle süslenmiş bir serlevha içerisinde yazılmıştır. Nüsha yapraklarının üst tarafı ve ciltteki orta yerler muhtemelen nemden dolayı kısmen renk değiştirmiş, fakat yazılı kısma herhangi bir zarar vermemiştir.

Nüshada; unutulmuş, yanlış yazılan veya açıklama yapılan metinler “٤” “٥” “٧” gibi rakam veya işaretler kullanılarak sayfa kenarlarına yazılmıştır. Bu işaretler metin içerisindeki ilgili yerlere ve sayfa kenarında açıklama, düzeltme veya ekleme yapılan metnin üzerine de konulmuştur. Bu derkenar kayıtlarından bazıları farklı bir yazı stiliyle yazılmıştır. Daha sonra nüshayı okuyanlar tarafından yazılmış olmalıdır. 62b ve 67b-69b’de metindeki aynı yazı stiliyle Nevres’e ait bazı beyitler kaydedilmiştir.

Mektupların sıralanışında belirli bir sıra takip edilmeyen bu nüshada 20, 64 ve 65 no.lu metinler eksiktir.

2.1.1.2. İ2 nüshası

Eserin Adı / Başlık	: Münşe 'ât-ı ' Abdu'r-rezzâk Nev-res Efendi
Yer/Barkod Numarası	: 894.35-1 / NEKTY05707
Bulunduğu Yer	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi
Boyut (Dış-İç)	: 215X140 mm
Yaprak Sayısı	: 14+48+6
Satır Sayısı	: düzensiz
Yazı Türü	: rik'a

Cilt : kırmızı meşin

Başlangıç : Münşe'ât-ı 'Abdu'r-rezzâk Nev-res Efendi merhûm, zer qalemle

Bitiş : Hod-fürüş olmadan alçaq degil a / Gil-fürüş-ı der-i hammâm olmağ

Cildin rengi kırmızıdır, kenarlarında ve orta kısmında süslemeler mevcuttur. Bazı sayfaların kenarlarında lekeler olsa da fizikî durumu iyi gözükmemektedir. Herhangi bir yerinde metnin okunmasını engelleyecek bir siliklik veya yıpranma bulunmamaktadır. Ön iç kapağının ön yüzünde "sene 1117" şeklinde Osmanlıca bir kayıt ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesine ait bir mühür bulunmaktadır. Arka iç kapağının ön yüzünde Osmanlıca olarak nüshanın "Kütüphane-i Hümayun" başlığı altında katalog bilgisi bulunmaktadır. Sayfalar Osmanlıca olarak numaralandırılmıştır. Münşeâtın metni nüshada 15b-62a aralığındadır. 1a-15a aralığında Farsça, Arapça ve Türkçe birçok manzume bulunmaktadır. Bunların büyük bir çoğunluğu Farsça ve Arapçadır. Bir lugazın sonunda yer alan aşağıdaki kıta

Nev-resâ bu lûğaz mu'ammâ mı

Yohsa bir tılsım-ı mu'tallâ mı

Der ü dīvârı oldı müstaḥkem

Nice feth eylesün bunı âdem

bu nüshada Münşeâtın tamamlandığı 62a'dan sonra 62b'de derkenar kaydı olarak yazılmıştır. Sadece bu kıta yazılmış, lugazın metni bulunmamaktadır. 62b'de "şûret-i 'arz-ı ḥâl ilâ-ravzati Resûl 'aleyhi's-selâm" başlığı altında bir arz-ı hal ve kenarında Arapça ibareler kayıtlıdır. 63. varak boş bırakılmıştır. 64a'da ortalarda Arapça birkaç satır kayıtlıdır. 64b'den 67a'ya kadar sayfalar boş bırakılmıştır. 67b-68a aralığında besmeleyle başlayan Arapça bir metin bulunmaktadır. 68b'de sayfa boş bırakılmıştır.

Sayfa düzeni ve yazı stili, nüshanın amatör biri tarafından şahsî bir kopya olarak istinsah edildiğini düşündürmektedir. Satırlar ve kenar boşlukları düzensiz ve biçimsiz bir durumdadır. Başlıklar kırmızı renktedir. Sayfa kenarları çerçevesizdir. Metin içerisinde yanlış yazılan ya da unutulmuş kısımların yeri işareti ile belirtilmiş ve sayfa kenarında remziyle bazen de remziyle düzeltilmiştir.

Mektupların makama göre sıralandığı bu nüshada 8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79, 81, 84, 85 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

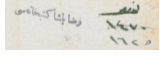
2.1.1.3. İ3 nüshası

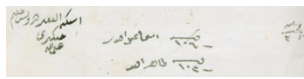
Eserin Adı / Başlık	: Münşe'ât-ı Nev-res-i Merhûm
Yayın Bilgisi, Hicrî (Miladî):	1175 (1761)
Yer/Barkod Numarası	: 894.35-1 / NEKTY01625
Bulunduğu Yer	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi
Boyut	: 234X133 mm
Yaprak Sayısı	: 1+47+3
Satır Sayısı	: 23
Yazı Türü	: rik'a

Başlangıç : Münşe'ât-ı Nev-res-i merhûm, Hekîm-zâde ' Alî Paşa'ya cevâbı

Bitiş : Der [ü] dîvârı oldu müstahkem / Nice fetḥ eylesün bunu âdem

Cildin rengi kırmızı ve kenarları çerçvelidir. Sayfa kenarlarında çerçeve bulunmamaktadır. Sayfalar Osmanlıca olarak numaralandırılmıştır. Başlıklar kırmızı

renklidir. Nüshanın ön iç kapağının arka yüzünde “ ... 1470 1625 Rızâ Paşa Kütüb-hânesi” şeklinde bir kayıt ve bu kaydın biraz altında silik bir şekilde “2542” yazılıdır. 1a'da “Nevres” isminin altında Nevres'in bir beyti “Kirm-i şeb-tâb gibi gâh batar gâh çıkar / ' Acebâ ḳanḳı felâket-zedenîñ yıldızıdır” Osmanlıca olarak yazılıdır. Yine aynı sayfada silik bir mühür, mührün altında “1625 Münşeât-ı Nev-res Rızâ Paşa Kütüb-hânesi” şeklinde Osmanlıca bir kayıt vardır. Bunun biraz altında

şeklinde bir kayıt ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesine ait mühür ve mührün üzerinde “ T.Y. 1625” yazılıdır. Arka iç kapağın arka yüzünde “D 17484” şeklinde bir kayıt bulunmaktadır.

1b boş bırakılmıştır. Sadece silik bir şekilde “2542” şeklinde Osmanlıca bir kayıt vardır. 2a da boş bırakılmıştır. Münşeât 2b'den itibaren başlamaktadır. 47b'de Münşeât tamamlanmıştır. Münşeâtın son sayfasında (47b) “ser-â-pâ altmış dört şüretidir” şeklinde bir derkenar kaydı vardır. 48a boş bırakılmış, 48b'de ise Münşeât

metninden farklı bir yazı stiliyle 3 satırlık yarım bir mektup vardır. 49a boş bırakılmıştır. 49b’de 48b’deki aynı yazı stiliyle 48b’de yarım bırakılan mektubun tamamı bulunmaktadır. 50a boş bırakılmış, 50b’de ise üstte bir satırlık Türkçe bir not kayıtlıdır.

Nüshada, unutulmuş veya yanlış yazılan kısımlar bazen metin içerisinde bazen de sayfa kenarında gibi remizlerle veya bir çizgiyle yeri belirtilerek düzeltilmiştir. Bazı kelimelerin anlamıyla ilgili açıklamalar da yine sayfa kenarında yazılmıştır. 29a’da sayfa kenarında farklı bir yazı stiliyle bir beyit kaydedilmiştir.

Bu nüshada diğer nüshalarda bulunmayan üç mektup vardır. Bu mektuplardan ikisinin (64. ve 65. mektuplar) başlığının yanına “Bekir Efendi’niñ mecmû’asından kaydolunmuşdur” şeklinde bir not düşülmüştür. Diğer mektubun (20.) başlığının yanına “Bu şüret ğālibā Çelebi-zāde ‘Āşım Efendi’ye yazılmışdır” şeklinde bir not düşülmüştür. Başlığının yanına “Bekir Efendi’niñ mecmû’asından kaydolunmuşdur” notu düşülen ve bu çalışmada 35. sırada yer alan mektup 19a-20b ve 25a’da tekrarlanmıştır. Ancak, ikinci kayıta (25a) mektubun büyük bir kısmı eksik ve bazı kısımları farklıdır. Bu ikinci kayıt metne dâhil edilmemiştir.

Nüshada istinsah kaydı ve müstensih bilgisi bulunmamaktadır. Kütüphane kataloğunda bulunan “yayın bilgisi” başlığı altında verilen “H 1175/M 1761” yılının neye dayanılarak tespit edildiği belli değildir.

Mektupların sıralanışında belirli bir sıra takip edilmeyen bu nüshada 8, 38, 48, 62, 63, 66, 67, 68, 72, 73, 74, 75, 79, 80, 81, 82, 83, 84 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

2.1.1.4. İ4 nüshası

Eserin Adı / Başlık	: Mevālî-i Devriyyeden Kerkûkî ‘Abdu’r-rezzâk Nevres Efendi Münşe’âtı
Yer/Barkod Numarası	: 8.001.5 / NEKTY03389
Bulunduğu Yer	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi
Boyut (Dış-İç)	: 217X135 mm
Yaprak Sayısı	: 46

Satır Sayısı : 25
Yazı Türü : ta'lik

Başlangıç : Mevālī-i devriyyeden Kerkūkī ‘Abdu’r-rezzāk Nev-res Efendi
Bitiş : Der [ü] dīvārı oldu müstahkem / Nice feth eylesün bunı âdem

Ön iç kapağın ön yüzünde “Münşe’ât-ı Nevres” yazılı ve hemen altında İstanbul Üniversitesi Kütüphanesine ait bir mühür bulunmaktadır. Mührün sol yanında “(...)zāde Şeyh Muḥammed” ismi ve altında üç beyit ve bir mısra bulunmaktadır. Sol üst köşede ise “8667” yazılıdır. Arka yüzünde ise kırmızı renkte, Arapça iki satırlık bir yazı bulunmaktadır. 1a’nın boş bırakıldığı nüshada Münşeât metni 1b’den başlamaktadır. Bu sayfada süslenmiş bir ser-levha içerisinde müellifin ve eserin adı yer almakta, altta ise ilk mektubun başlığı bulunmaktadır. Bütün başlıklar kırmızı ve bazıları çerçeve içerisinde. Sayfalar çerçevelidir. Nüshada herhangi bir leke veya siliklik bulunmamaktadır.

Nüshada birkaç düzeltme dışında derkenar kaydı bulunmamaktadır. 46a’da “ḥall-i luğaz-ı mezbûr” başlığı altında bir lugazın çözümü derkenar kaydı olarak verilmiştir.

Münşeât 46b’de “تم” remziyle tamamlanmıştır. Nüshada istinsah kaydı ve müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

Mektupların makama göre sıralandığı bu nüshada 8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

2.1.1.5. A nüshası

Eserin Adı / Başlık : Münşe’ât-ı Nev-res
Müstensih : Seyyid Abdî
İstinsah Tarihi Hicrî (Miladî) : 1244 (1828/1829)
Yer Numarası : 8/ASL
Bulunduğu Yer : Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphane
Koleksiyon : Seyfettin Özege
Yaprak Sayısı : 53
Satır Sayısı : 21

Yazı Türü : ta'lik

Başlangıç : Münşe'ât-ı Nev-res, Şadr-ı a'zam-ı esbak Hekīm-zāde 'Alī Paşa'ya

Bitiş : Der ü dīvārı oldu müstahkem / Nice fetḥ eylesün bunı ādem

Cildin kenarları çerçevesiz ve yüzeyi süslüdür. 1b'de "720, 'aded 102" şeklinde bir kayıt ve altında "Mecmū'a-ı inşā-yı Nevres" yazılıdır. Sayfanın ortasında ise "Agâh Sırrı Levend kitapları, no: 9" yazılı bir kaşe bulunmaktadır. Son sayfada yine "Agâh Sırrı Levend" yazılı bir kaşe bulunmaktadır. Münşeât 1b'den başlamış ve eser adı süslü bir serlevha içerisinde yazılmıştır. İlk üç başlık çerçeve içerisinde, geri kalanı ise çerçevesizdir. Sayfa kenarları çerçevesizdir. Mürekkebi dağılan birkaç yer dışında nüshada metnin okunmasını zorlaştıracak herhangi bir durum bulunmamaktadır. Nüshada 51a'da yer alan "luğaz u mu'ammā" şeklindeki kayıttan başka herhangi bir derkenar kaydı bulunmamaktadır. Bazı mektuplarda elkâbın yazılmadığını belirtmek için başlıklardan sonra "ba'dü'l-elkâb" ibaresi bulunmaktadır.

Münşeât metninin tamamlandığı 53a'da nüshanın istinsah kaydı bulunmaktadır: "Temmetü'l-kitāb bi-'avni'l-Meliki'l-vehhāb, eṣer-i ḥāme-i Seyyid 'Abdī, sene 1244".

Mektupların makama göre sıralandığı bu nüshada 8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

2.1.1.6. B nüshası

Arşiv Numarası : Ms. or. oct. 1949

Bulunduğu Yer : Berlin Devlet Kütüphanesi/Staatsbibliothek zu Berlin

Boyut (Dış-İç) : 220x135-155x70mm

Yaprak Sayısı : 60

Satır Sayısı : 19

Yazı Türü : rik'a-ta'lik

Kâğıt Türü : filigranlı

Başlangıç : Pençe-tāb-ı zeber-destan-ı ‘ulüvv-himem

Bitiş : Hod-fürüş olmadan alçağ degil a / Gil-fürüş-ı der-i hammām olmağ

Cildin kenarları kırmızı çerçevesi ve süslüdür. Ön cildin iç yüzünde kurşun kalemle “uşülü’l-münşe’ât, Meḥmed Geylānī” şeklinde bir kayıt vardır. Ön iç kapağın ön yüzünde Arap harfleriyle yazısı belirsiz bir mühür vardır. 1a’da kütüphane kaydı ve mührü bulunmaktadır. 1b’de bulunan süslü serlevhadaki çerçevede herhangi bir şey yazılmamıştır. Münşeâtın başladığı ilk iki sayfada kahverenkli kalın bir çerçeve, sonraki sayfalarda ise ince kırmızı bir çerçeve vardır. Tüm başlıklar kırmızı renktedir. Sayfalar Arap rakamlarıyla numaralandırılmıştır. Nüshada 27b’de bulunan bir düzeltme kaydı dışında herhangi bir derkenar kaydı bulunmamaktadır. Fiziki durumu gayet iyi gözükmekte, metnin okunmasını zorlaştıracak herhangi bir leke, yıpranma bulunmamaktadır. 60b’de kütüphane kaydı ve mührü bulunmaktadır. Nüshada istinsah kaydı ve müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

Mektupların makama göre sıralandığı bu nüshada 8, 20, 27, 38, 48, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 72, 73, 74, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

2.1.1.7. *H nüshası*

Eserin Adı / Başlık : Münşe’ât-ı Nev-res Efendi el-merhûm el-mağfûr

Arşiv Numarası : S.H.M.H.K.Yaz. 394

Bulunduğu Yer : Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi İhtisas Kütüphanesi

Koleksiyon : Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları

Boyut (Dış-İç) : 210x135-150x75mm

Yaprak Sayısı : 54

Satır Sayısı : 21

Yazı Türü : ta’lik

Başlangıç : Münşe’ât-ı Nev-res Efendi el-merhûm el-mağfûr

Bitiş : der-ikrām efzûdend ve ān taḥmīs der-dīvān nüvişte est

Cildin kenarları siyah, yüzeyi ise ebruludur. 1a’da üstte “Mevālī-i devriyeden ‘aşr-ı Muṣṭafa Ḥān-ı şālīşde Kūṭahiyye nā’ibi iken ‘āzim-i gülşen-serāy-ı beḳā olan

Kerkūkī Nev-res Efendi münşe'âtıdır." şeklinde ve "Nev-res Efendi münşe'âtı" şeklinde kayıtlar vardır. Bunların altında ise "Hüseyn Kocabaş" ve "Sadberk Hanım Müzesi Kitaplığı" şeklinde iki kaşe bulunmaktadır. Münşeât metni 1b'den itibaren başlamakta ve 54a'da son bulmaktadır. 54b boş bırakılmıştır. Bütün başlıklar kırmızı renkte, sayfalarda çerçeve ve herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Unutulan kelimeler veya açıklamalar   gibi işaret ve kısaltmalarla sayfa kenarlarına yazılmıştır. Nüshada istinsah kaydı ve müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

Metinlerin tertibi diğer nüshalardan farklı olan bu nüshada 8, 20, 62, 63, 64, 65, 67 ve 86 no.lu metinler eksiktir. 38 ve 66. metinler ise derkenar kayıdır.

2.1.1.8. K nüshası

Eserin Adı / Başlık	: Münşe'ât-ı 'Abdu'r-rezzāk Nev-res Efendi
Yer/Barkod Numarası	: 894.35-1 / NEKTY10350
Bulunduğu Yer	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi
Boyut (Dış-İç)	: 214X131 mm
Yaprak Sayısı	: 56
Satır Sayısı	: 21
Yazı Türü	: ta'lik

Başlangıç : Şadr-ı a'zam-ı esbak Hekimbaşı-zâde 'Alî Paşa merhûma yazılan

Bitiş : Der ü dīvārı oldı müstahkem / Nice feth eylesün bunı âdem

Cildin kenarları siyah, yüzeyi ise ebruludur. 1a'da kısmen harekeli Arapça iki beyit ve "İbnül Emin Mahmud Kemal İnal Kütüphanesi" yazılı iki kaşe bulunmaktadır. 1b boş bırakılmıştır. 2a'da üstte "Münşe'ât-ı Abdü'r-rezzāk Nev-res Efendi" şeklinde bir kayıt; sol tarafta ise üçken şeklinde iki adet Arapça temelluk kaydı bulunmaktadır. Münşeât metni 2b'den itibaren başlamaktadır. 2b'de desenlerle süslenmiş bir serlevha bulunmakta, ancak eserin adı yer almamaktadır. Arap rakamlarıyla numaralandırılan sayfalarda kalın çizgili çerçeveler bulunmaktadır. Bütün başlıklar kırmızı renktedir. Bazı başlıkların devamı sayfa dışında kalmıştır. Münşeât metni 56a'da tamamlanmıştır. 56b'de, 1a'da bulunan kaşenin aynısı bulunmaktadır.

Nüshada düzeltme şeklinde sadece birkaç yerde derkenar kaydı vardır.

Düzeltilmeler verilirken   gibi remizler kullanılmıştır. Nüshada istinsah kaydı bulunmamaktadır.

Bazı yerlerde mürekkebin dağılması neticesinde oluşan lekeler dışında; nüshanın fiziki durumu iyi gözükmetedir. Bu lekeler metni okumayı engelleyecek düzeyde değildir.

Mektupların makama göre sıralandığı bu nüshada 8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

2.1.1.9. M nüshası

Eserin Adı / Başlık : Mevālî-i devriyeden ‘aşr-ı Muşafa Hân-ı şâlisde Kütahiyye nâ’ibi iken ‘âzim-i gülşen-serây-ı beķā olan Kerkūkî Nev-res Efendi merhûmuñ nigâşte-i hāme-i Vaşşâf-pesendleri olan mekâtib-i mürvārîd-i Harîrî-tahrîr mecmû‘asıdır

Arşiv Numarası : 34 Ae Edebiyat 411

Bulunduğu Yer : İstanbul Millet Kütüphanesi

Koleksiyon : Ali Emiri Koleksiyonu

Boyut (Dış-İç) : 165x110,120x60mm

Yaprak Sayısı : 60

Satır Sayısı : 13

Yazı Türü : ta’lik

Cilt : sırtı meşin, kâğıt kaplı, şıra

Başlangıç : Mevālî-i devriyeden asr-ı Muşafa Hân-ı sâlisde Kütahiyye nâibi

Bitiş : sehm ne degdi ve ne işâbet itdi, bir eşer zühûr itmemele hem

Cildin yüzeyi ebruludur. İç yüzünde “Şâ’ir Kerkūkî Nev-res Efendi’niñ Münşe’âtı” şeklinde bir kayıt vardır. 1a’da Millet Genel Kütüphanesine ait, tablo halinde bir kütüphane kaydı ve Osmanlıca bir mühür bulunmaktadır. Başlıklar kırmızı renktedir, ancak bazı başlıklar yazılmayıp yeri boş bırakılmıştır. Osmanlıca olarak numaralandırılan sayfalarda herhangi bir çerçeve veya süsleme

bulunmamaktadır. 1a'da bulunan Osmanlıca mühür 59b'de de bulunmaktadır. Nüshada herhangi bir derkenar kaydı bulunmamaktadır.

Mektupların sıralanışında belirli bir sıra takip edilmeyen bu nüshada 6, 8, 20, 32, 38, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

2.1.1.10. S nüshası

Müstensih	: Hâfız Muştafâ Şafvet Yerganî-zâde
İstinsah Tarihi, Hicrî (Miladî)	: 27 Receb 1232 (12 Haziran 1817)
Arşiv Numarası	: 3891
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphanesi
Koleksiyon	: Esad Efendi
Boyut (Dış-İç)	: 210x135-150x75mm.
Yaprak Sayısı	: 55
Satır Sayısı	: 23
Yazı Türü	: ta'lik

Başlangıç : Şadr-ı a'zam-ı esbak Hekîmbaşı-zâde 'Alî Paşa'ya yazılan 'arz-ı hâl

Bitiş : Der ü dîvârı oldu müstahkem / Nice fetḥ eylesün bunı âdem

1a'da "ez-kitābhā-yı Süleymān Fehîm" şeklinde bir kayıt ve Süleymaniye Kütüphanesine ait tablo halinde kütüphane kaydı bulunmaktadır. Arap rakamlarıyla numaralandırılan sayfalarda herhangi bir çerçeve veya süsleme bulunmamaktadır. Tüm başlıklar kırmızı renktedir. Münşeât metni 1b'den itibaren başlamaktadır. 2a'da sayfa altında bir kısmı son iki satırın üzerine gelmiş Osmanlıca bir mühür ve solunda Arap rakamlarıyla iri ve koyu bir şekilde "4891" sayısı bulunmaktadır. 55b'de tekrar bir kütüphane kaydı bulunmaktadır. Birçok sayfada mürekkep hafif bir şekilde dağılmış ve metni okumayı zorlaştıran lekeler oluşmuştur. 23b'de birkaç kelimeyi kapatacak şekilde mürekkep damlamış fakat kapanan kısım sayfa kenarında tekrar yazılmıştır. Sayfaların üst uçları da lekeli.

Unutulan veya yanlış yazılan kelimeler sayfa kenarlarında gibi remizlerle yazılmıştır.

Münşeât metninin tamamlandığı 55a'da nüshanın istinsah kaydı bulunmaktadır: “Temmet, 27 Receb 1232, kâtibu hâzihi'r-risâleti'l-menşûreti Hâfız Muştafâ Şafvet Yerganî-zâde, ğafere le-hâ”

Mektupların makama göre sıralandığı bu nüshada 8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

2.1.1.11. V nüshası

Müstensih	: Seyyid Abdi
Arşiv Numarası	: Cod. Mixt. 408 Han
Bulunduğu Yer	: Avusturya Milli Kütüphanesi/Viyana
Boyut	: 175 x 108 mm
Yaprak Sayısı	: 83+1
Satır Sayısı	: 17
Yazı Türü	: ta'lik

Başlangıç : Şadr-ı a'zam-ı esbak Hekîmbaşı-zâde 'Alî Paşa merhûma

Bitiş : Der ü dîvârı oldu müstahkem / Nice fetḥ eylesün bunı âdem

1a'da “Münşe'ât-ı Nev-res Efendi” ve altında kısa bir Arapça kayıt bulunmaktadır. Münşeât metninin başladığı 1b'de bazı süslemeler bulunmakta, eserin başlığı yer almamaktadır. 1b ve 2a'da sayfa kenarları kalın çerçeveli diğer sayfalar ise ince çerçevelidir. Satırlar sayfalara 45 derecelik açılarla yazılmıştır. Sayfalar Arap rakamlarıyla numaralandırılmıştır. Unutulan bir kelime hariç, sayfalarda derkenar kaydı bulunmamaktadır. Nüshada okumayı engelleyecek herhangi bir leke, yıpranma mevcut değildir. Münşeâtın tamamlandığı 83b'de tarih bilgisinin yer almadığı bir istinsah kaydı vardır: “temmetü'l-inşâ bi-'avni'llâhi meliki'l-'ale'l-a'lâ, eşer-i ḥâme-i Seyyid 'Abdî”.

Mektupların sıralanışında belirli bir sıra takip edilmeyen bu nüshada 8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

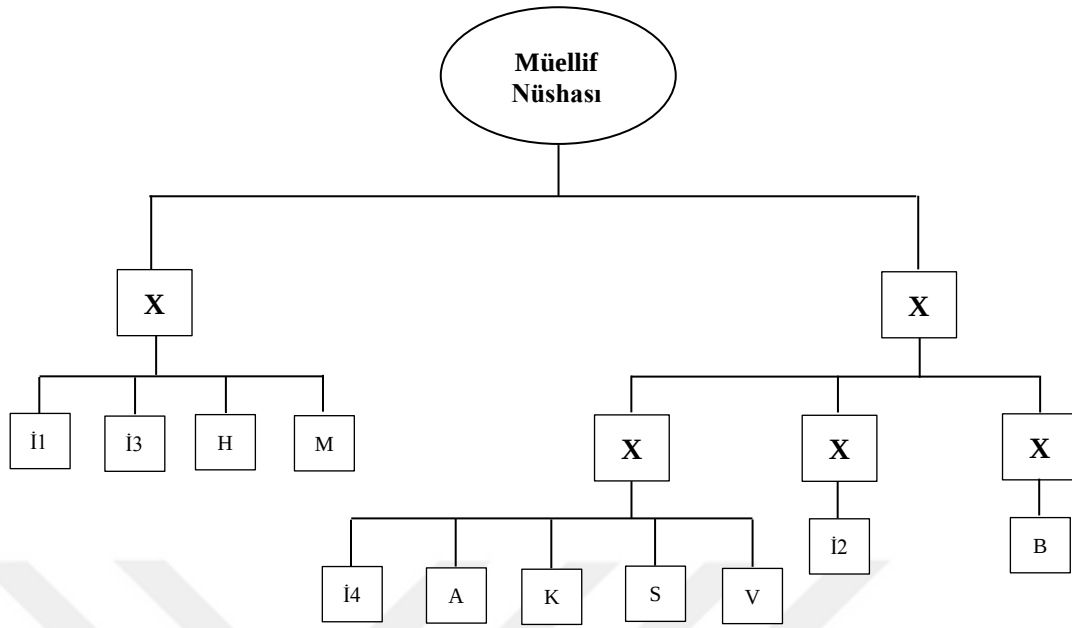
2.2. Münşeâtın Tenkitli Metninin Hazırlanması ve Çeviri Yazısıyla İlgili Hususlar

2.2.1. Nüshaların değerlendirilmesi

Münşeâtın tenkitli metninin hazırlanmasında herhangi bir nüsha esas alınmamış, iki nüsha hariç bütün nüshalar değerlendirilmiştir. Bu iki nüsha (H ve V nüshaları), çalışma tamamlandıktan sonra tespit edildikleri için, temin edilmiş fakat tenkidli metne dâhil edilememişlerdir. Diğerlerinden farklı bir metin içermeyen bu nüshalardan, sadece tek nüshalı metinleri içermeleri durumunda faydalanılmıştır.

Nüsha sayısının az olması ve her nüshanın kendine göre bir tamamlayıcı yanının olmasından dolayı (Özellikle mektupların elkâb kısımlarının aktarılmasında müstensihlerin keyfî hareket ettiği görülmüştür.), nüshalar arasında herhangi bir eleme yapılmamıştır. M nüshasında çok fazla eksikliğin ve hatanın/yazım yanlışının bulunması nedeniyle, bu nüshadaki sadece belirgin ve anlamlı farklılıklar gösterilmiştir.

Nüshalardaki metin sayısı, metinlerin sıralanışı ve varyantlar dikkate alınarak oluşturulan aşağıdaki şecerede, nüshalar iki ana gruba ayrılmıştır. Birinci grup, dört nüshadan oluşan bir yazma ailesini; kendi içerisinde üç gruba ayrılan ikinci grup ise yedi nüshadan oluşan bir yazma ailesini göstermektedir. Kutucuklardaki X sembolü, belirtilen nüshaların istinsah edildiği nüsha veya nüshaları temsil etmektedir.

Şekil 6. Nüsha Şeceresi

2.2.2. Nüsha farklılıklarının gösterilmesi

Nüshalar arasındaki farklılıklar dipnotlar halindeki aparatlarda gösterilmiştir. Nüshalardaki herhangi bir farklılığı göstermek için şu yöntem benimsenmiştir: Önce kabul edilen varyant verilmiş ve diğerlerinden ayırt etmek için üst üste iki nokta “:” kullanılmıştır. Ardından diğer nüsha veya nüshalardaki varyantlar gösterilmiştir. Kabul edilmeyen varyantın diğer nüshalarda da aynı olduğu durumlarda nüsha remizleri virgülle “,” farklı olduğu durumlarda ise varyantlar belirtildikten sonra noktalı virgülle “;” birbirinden ayrılmıştır. Örneğin:

yetdikçe: eyledikçe İ3, M.

hezār-āzārda: hezār āzāde İ4, İ2; hezār-āzār İ3.

Kabul edilen metnin diğer nüshalarda eksik olduğu durumlarda bu eksiklik – işaretiyle belirtilmiş ve ardından eksikliğin olduğu nüshanın remzi yazılmıştır. Örneğin:

ider: – İ1.

Sözlüklerde bulunamayan veya farklı şekillerde okunabilecek kelimeler orijinal halleriyle yazılmıştır. Harfleri seçilemeyen kelimelerin ise resmi eklenmiştir.

2.2.3. Metinlerin tertibi

Tenkitli metinde metinlerin tertibi temel olarak tertibin belirli bir düzene göre yapıldığı İ2, İ4, A, B, K, S nüshaları esas alınarak düzenlenmiştir. Buna göre önce mektuplar daha sonra ise sırasıyla fıkralar, dibâce, takrizler, sebep-i tahmis, latife ve lugazlar yer almaktadır. Mektupların makama göre tertip edildiği bu nüshalardaki eksik mektuplar, gönderildiği kişilere ait diğer mektupların sonuna eklenmiştir. Kime gönderildiği belli olmayan mektuplar ise bütün mektupların sonuna konulmuştur.

2.2.4. Türkçe unsurların imlası

Türkçe eklerin transkripsiyonunda orijinal imlaları korunmuştur. Ancak ünlüleri harfle belirtilmeyen eklerin ses düzeni, Yavuz Kartallıoğlu'nun *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)* adlı çalışmasındaki tespitlere dayanılarak transkribe edilmiştir. Bazı eklerin dudak uyumu açısından ikili kullanımları mevcuttur. Bu ikili kullanımlar da olduğu gibi transkribe edilmiştir. Aşağıda bu durumdaki ekler ve bazı örnekler verilmiştir.

2.2.4.1. Ekler

Çokluk birinci şahıs iyelik eki: Ekin imlası +مز şeklidir. 18. yüzyıl metinlerde büyük oranda dudak uyumuna bağlı olan bu ek metinde de dudak uyumuna bağlı olarak transkribe edilmiştir: “عیالیمز” “ıyālımız”, “وصولمزدن” “vuşulümüzden” gibi. Ancak ekin yardımcı ünlüsü bazen yuvarlak ünlülü tabanlara uyumsuz olarak harfle belirtilmiş bazen de belirtilmemiştir. Bu tür ikili kullanımlar da transkripsiyonda korunmuştur: “قصوریمز” “kuşurımız”, “ماہزونموز” “maḥzūnumuz” gibi.

Teklik ve çokluk ikinci şahıs iyelik ekleri: Eklerin imlası +ک ve +کز / +یکز şeklindedir. Bu ekler metinde dudak uyumuna bağlı olarak transkribe edilmiştir. İkinci şahıs çokluk ekinin yardımcı ünlüsü bazen yuvarlak ünlülü tabanlara uyumsuz olarak harfle belirtilmiş bazen de belirtilmemiştir. Bu tür ikili kullanımlar da transkripsiyonda korunmuştur: “ھادیکی” “ḥaddiḥi”, “لطفیلا” “luṭfuḥla”, “قولکزی” “quluḥuzı”, “قولیکی” “qulıḥızı” gibi.

Çokluk 2. şahıs eki: Bu ekin imlası -سز şeklindedir. Ekin dudak uyumu 18. yüzyılda düzensiz olduğu için -slz şekli tercih edilmiştir: بیلورسز “bilürsüz”, بیوررسز “buyurursız”, ایده سز “idesiz” gibi.

Teklilik üçüncü şahıs iyelik eki: Ekin imlası +سی, +ی, +سی şeklindedir. Ünlünün yazılmadığı durumda dudak uyumuna göre transkribe edilmiştir: انینی “enini”, قشورن “kuşürin”, گوشه سی “gūşesi”, قپوسنده “kapusunda” gibi.

Çokluk ikinci şahıs emir kipi: Ekin imlası -ک şeklindedir. 18. yüzyıl metinlerinde dudak uyumunda düzensizlik görülen bu ekin, dudak uyumuna göre transkripsiyonu tercih edilmiştir: گیدک “gidiñ”, buyurmañ “biyormak” gibi.

Teklilik üçüncü şahıs emir kipi: Ekin imlası -سون şeklindedir: کلمسون “gelmesün”, قشیرسون “kırılson”, قیقسون “çıksun” gibi.

Görülen geçmiş zaman eki: Ekin imlası -دی, -د şeklindedir. Ünlünün yazılmadığı durumlarda bu ek dudak uyumuna göre transkribe edilmiştir: اورلدى “uruldi”, بولندم “bulundum” gibi.

Öğrenilen geçmiş zaman eki: Ekin imlası -مش şeklindedir. 18. yüzyılda dudak uyumuna girdiği düşünülen bu ek bu uyuma göre transkribe edilmiştir: ایتمش “itmiş”, اولمش “olmuş” gibi.

Geniş zaman eki: Ekin imlası -ور ve -ر şeklindedir. Dudak uyumu açısından düzensiz bir yapı arzeden bu ek ünlülerin harfle belirtildiği durumlarda olduğu gibi aksi durumda ise dudak uyumuna göre transkribe edilmiştir: ایشیدر “ışidir”, آجر اغلار “acır ağlar”, طوررکن “olabilür”, اوله بلور “şanurdum”, صانوردم “eglenür”, اکلنور “acır ağlar”, “túrurken”, “gelürse”, “geçer”, “virir”, “olunur”, “ولنور” gibi.

+dUr / +dIr bildirme eki: Ekin imlası +در şeklindedir. 18. yüzyıl sonlarında dudak uyumuna bağlanan ek, dudak uyumuna göre transkribe edilmiştir.

-dIK, dUK sıfat-fiil eki: Ekin imlası -دیگ, -دیک, -دق şeklindedir. Bu dönemde ekin kısmen dudak uyumuna bağlandığı göz önüne alınarak harfle belirtilenler olduğu gibi transkribe edilmiş belirtilmeyenler ise dudak uyumuna bağlı olarak transkribe edilmiştir: اولدیگم “oldığım”, کوردیکم “gördüğüm”, اولدقترینک “olduklarının”, “bulundığı”, “قلندیگی”, “kılındığı”, “ایدوکی”, “idügi” gibi.

-IncA/UncA zarf-fiil eki: Ekin imlası -نجه- şeklindedir. 18. yüzyılda dudak uyumuna büyük oranda bağlı olduğu düşünülen bu ek metinde bu uyuma göre transkribe edilmiştir: ایرنجیه “irinceye”, وارنجه “varınca”, اولنجه “oluncaya” gibi.

-Up zarf-fiil eki: İmlası her zaman -وب- şeklinde olan bu ek yuvarlak ünlüyle, Up şeklinde transkribe edilmiştir.

-dIKCA zarf-fiil eki: Ekin imlası -دکچه / -دقچه- şeklindedir. 18. yüzyılda dudak uyumuna bağlandığı düşünülen bu ek, bu uyuma bağlı olarak transkribe edilmiştir: گلدکچه “gitdikçe”, ایتدکچه “itdikçe”, اولدکچه “oldukça”, توردکچه “turdukça” gibi.

-dIKdA zarf-fiil eki: Ekin imlası -دکده / -دقده- şeklindedir. 18. yüzyılda dudak uyumuna bağlandığı düşünülen bu ek, dudak uyumuna bağlı olarak transkribe edilmiştir: گلدکده “geldikde”, اولدکده “oldukda” gibi.

-(I)l ve -(U)n fiilden fiil yapım ekleri: Eklerin imlası -ل / -یل- ve -ن- şeklindedir. Bu ekler de dudak uyumu açısından 18. yüzyılda düzensizlik arzeder. Ünlünün harfle belirtildiği durumlarda olduğu gibi, aksi durumlarda ise dudak uyumuna bağlı kalınarak transkribe edilmiştir: اولندی “olundı”, اولنوب “olunup”, کورینن “görünen”, کورلمسی “görülmesi”, کوریلان “görülen”, ویریلان “virilen”, بیوریلان “buyurulan”, بیورلماق “buyurulmak”, صاریلوب “şarılup” gibi.

-Ur-/Ir- fiilden fiil yapım eki: Ekin imlası -ور- / -یر- şeklindedir. Sadece iki yerde, aynı kelimeye geçen bu ek iki farklı ünlüyle kullanılmıştır: دوشیروب “düşürüp”, دوشوروب “düşürüp”.

-Iş- fiilden fiil yapım eki: Birkaç kelimeye geçen ekin imlası -یش- / -یش- şeklindedir. 18. yüzyılda dudak uyumuna bağlandığı belirtilen ek bu uyuma göre transkribe edilmiştir: یاشمش “yapışmış”, توتش “tutuşur”, یتشمیدی “yetişmiyeydi”, کیریشه ممش “girişememiş” gibi. Ancak کوریشلدى “görüşildi” kelimesinde bu uyumun bozulduğu görülmektedir. Bu durumda orijinal imla transkripsiyonda korunmuştur.

-dUr- fiilden fiil yapım eki: Birkaç kelimeye geçen bu ekin imlası -دور- / -در- şeklindedir. 18. yüzyılda büyük oranda dudak uyumuna bağlı olan ek bu uyuma göre transkribe edilmiştir: اونتدردی “unutdurdu”, دندورردی “döndürürdü”.

-(I)D- fiilden fiil yapım eki: Birkaç kelmede geçen bu ekin imlası -ت- / -يد- şeklindedir. Yuvarlak tabandan sonra dudak uyumuna bağlı değildir: اقتدیلر “ağıtdılar”, اوغراتمق “uğratmak”, یوریده “yüride” gibi.

2.2.4.2. Kelimeler

Dil ve dudak uyumuna aykırı özellikler barındıran Türkçe bazı kelimeler transkribe edilirken orijinal imlaya sadık kalınmış ve farklı kullanımları bulunan kelimelerin imlası korunmuştur, ancak -Ub zarf-fiillerinin son sesindeki “b” ünsüzü “p” ünsüzüyle değiştirilmiştir: اونودوب “unudup”, طورمیوب “turmuyup”, درلو “dürlü”, یوغیسه “yoğ ise”, یوخسه “yohsa”, اوطة سن “oṭasın”, بوراقدی “buraqdı”, براغوب “bırağup”, کندی “kendi”, کندو “kendü”, سوری “süri” gibi.

2.2.5. Farsça ve Arapça unsurlar

Farsça ve Arapça metinler transkribe edilmiş, orijinal metinler ve tercümeleri ise dipnotlarda gösterilmiştir. Ancak, çoğunlukla kelime oyunlarına ve ebced hesabına dayanan lugazlar, çevirildiğinde işlevini yitireceğinden ve anlamlı bir metin ortaya çıkmayacağından ötürü çevirilmemiş, sadece transkribe edilmişlerdir. Ana metin içerisindeki transkribe edilmiş Arapça ve Farsça ibareler, kolay ayırt edilebilmeleri için italik yapılarak vurgulanmıştır.

Farsça, Arapça¹⁰ ön ek ve edatlar ait oldukları kelimelerden kısa çizgi ile ayrılmıştır: ez-defter, ender-mihnet, me-bādā, nā-kām, bī-niyāz, ilā-āhiri’l-eyyām, mā-beyn, ke-mā-fi’l-evvel gibi.

Farsça son ek ve edatlar ait oldukları kelimeye bitişik yazılmıştır: çenārāsā, berter, zengīveş, çākerāne, ‘ıṭnāk gibi. Ancak “rā” edatı ait olduğu kelimedenden kısa çizgiyle ayrılmıştır.

Arapça tamlamalarda muzafun ileyhın sonunda bulunan “ال” harf-i tarifinde, okunmayan hemze, kesme işaretiyle (’) gösterilmiş ve kelimeler kısa çizgiyle ayrılmıştır: dārü’l-hükm, hādımü’l-lezzāt gibi.

¹⁰ Farsça, Arapça ek ve kelimelerin çeviri yazısıyla ilgili olarak, bu alanda yapılmış çalışmalar arasında bir uyum ve standardın sağlanmasına katkıda bulunmak amacıyla İsmail Ünver’in çeviri yazıyla ilgili önerileri dikkate alınmıştır (bk. Ünver, 1993).

Farsça yapılı birleşik kelimelerde, birleşik kelimeyi oluşturan unsurlar kısa çizgi ile ayrılmıştır: cihān-sūd, ser-nihāde, dil-ḥastegān, gūn-ā-gūn, pey-der-pey gibi.

Farsça kelimelerdeki vâv-ı madûleler bulunduğu kelime içerisinde ^v şeklinde transkribe edilmiştir: ḥ^vāce, dil-ḥ^vāh gibi.

2.2.6. Çeviri yazı alfabesi

Metnin çeviri yazısında “Times Turkish Transcription” fontu ve aşağıdaki tabloda gösterilen çeviri yazı alfabesi kullanılmıştır.

Tablo 6.
Çeviri Yazı Alfabesi

ا (l)	a, ā	د	d	ع	ʿ
ا (l)	a, e, i, u, ü	ذ	z	غ	ġ
ء	ʾ	ر	r	ف	f
ب	b	ز	z	ق	q
پ	p	ژ	j	ك	k, g, ñ
ت	t	س	s	ل	l
ث	s	ش	ş	م	m
ج	c	ص	ş	ن	n
چ	ç	ض	d, z	و	v (o, ö, u, ü, ū)
ح	h	ط	t	ه	h, a, e
خ	ḥ	ظ	z	ی	y (i, ī, ī)

2.2.7. İşaret ve semboller

Münşeâtın transkripsiyonunda, karışıklığı önlemek ve anlamayı kolaylaştırmak için noktalama işaretleri kullanılmıştır.

Metin içerisinde kullanılan köşeli parantezler [] temel olarak içerisindeki metnin ana metne yani Münşeât metnine ait olmadığına veya derkenar kaydına işaret eder.

Münşeâtta bulunan birbirinden bağımsız bütün metinler köşeli parantez içerisinde gösterilen sayılarla numaralandırılmıştır. Numaralandırılan metinlerin hemen altına köşeli parantez içerisinde o metnin hangi nüshada hangi varakta/varak aralığında olduğu nüsha remizleriyle birlikte belirtilmiştir. Nüsha remizleri de noktalı virgülle “;” birbirinden ayrılmıştır. Varakların ön yüzü “a” arka yüzü ise “b” ile ifade edilmiştir.

Ana metin içerisinde bulunan köşeli parantez, içerisindeki metnin tarafımızdan eklendiğini veya derkenar kaydı olduğunu gösterir. Derkenar kaydı olduğu durumlarda karışıklığı önlemek için bu ayrıca bir dipnotla belirtilmiştir.

Nüsha farklılıklarının gösterildiği aparatlarda köşeli parantez içerisinde belirtilen nüsha remizleri, kabul edilen metnin o nüshada derkenar kaydı olduğunu gösterir. Yine bu aparatlarda köşeli parantez içerisindeki metinler de derkenar kaydıdır. Aparatlardaki * işareti, eksik olan harfler yerine kullanılmıştır. Örneğin: niyāzmend-i: niyā*mend-i

2.3. Münşeâtın Tenkitli Metninin Çeviri Yazısı

[İ1 1b; İ2 15b; İ3 2b; İ4 1b; A 1b; B 1b-2a; K 2b-3a; M 1b-2b; S 1b-2a]

MEVÂLÎ-İ DEVRİYYEDEN KERKÜKÎ ‘ABDU’R-REZZÂK NEV-RES EFENDÎ
MÜNŞE’ÂTI¹¹

[1]

Şadr-ı A‘zam-ı Esbak Hekimbaşı-zâde ‘Alî Paşa’ya Yazılan ‘Arz-ı Hâl Şüretidir¹²

Pençe-tâb-ı zeber-destân-ı¹³ ‘ulüvv-himem, ‘alem-efrâz-ı meydân-ı pehnâver-i seyf ü kalem, devletlü, ‘inâyetlü, merhâmetlü, ‘âlî-himmet, şehir-yâr-ı vüzerâ, gerdün-ğaşmet, mefhar-ı fużalâ, veliyyü’n-ni‘am-ı keşîrû’l-kerem, kudsi-şiyem-i âsmân-ğaşem efendim, sultânım *medda’llâhu zılâle devletihi ilâ-mefâriki’l-enâm*¹⁴ hâzretleriniñ¹⁵, mâ-dâm hayme-i muṭallâ-sütûn-ı¹⁶ âftâb gâh dâmen-i şahrâ-yı hâver-zemînde mehçe-güşây-ı irtibât-ı atnâb ve gâh kenâre-i sâha-ı bâḫterde tûb-rübây-ı bârgâh-ı nüh-kıbâb ola, sâyebân-ı¹⁷ beyâbân-gîr-i¹⁸ devlet ü iḳbâlleri penâh-ı gerden-firâzân-ı¹⁹ eyyâm u sütûn-gîr-i mevkib-i merâm ve ḫıyâm-ı eflâk-ḫıyâm-ı câh u celâlleri melâz-ı aşḫâb-ı ihtişâm u melce’-i kâmkârân-ı²⁰ şark u şâm olup ma‘nâ-yı mücerred-i lafz-ı cûd olan vücûd-ı müstecmi‘ü’s-su‘ûd-ı ḫıdîvâneleri ilâ-yevmi’t-tenâd zînet-efzây-ı ‘âlî-mesned-i²¹ kâşâne-i murâd ve mefhûm-ı muṭlaḳ-ı aḫsen-i taḳvîm olan zât-ı kerîm-i Âşafâneleri tâ zamân-ı ḫaşr-ı²² ecsâd mazḫar-ı liyâḳat-ı²³ devlet-i²⁴ Ḥudâ-dâd²⁵ olmak da‘avâtına müte‘âkıb, ḫvân-ı yaḡmâ-yı luṭf u²⁶

¹¹ Münşe’ât-ı Nev-res Efendi el-merhûm el-maḡfûr İ1; Münşe’ât-ı ‘Abdu’r-rezzâk Nev-res Efendi merhûm, zer kalemle yazmağa şâyandır İ2; Münşe’ât-ı Nev-res A; Münşe’ât-ı Nev-res-i merhûm İ3; Münşe’ât-ı ‘Abdu’r-rezzâk Nev-res Efendi K; Mevâlî-i devriyeden ‘aşr-ı Muṣṭafa Ḥân-ı şâlişde Kütahıyye nâ’ibi iken ‘âzim-i gülşen-serây-ı beḳâ olan Kerkükî Nev-res Efendi merhûmuñ nigâşte-i ḫâme-i Vaşşâf-pesendleri olan mekâtib-i mürvârid-i Harîrî-tahrîr mecmû‘asıdır M; – B, S.

¹² Hekimbaşı-zâde ‘Alî Paşa merhûma yazılan İ1; Şadr-ı a‘zam-ı esbak Hekimbaşı-zâde ‘Alî Paşa merhûma yazılan ‘arz-ı hâl şüretidir İ4, K, İ2; Şadr-ı a‘zam-ı esbak Hekîm-zâde ‘Alî Paşa’ya yazılan ‘arz-ı hâl-i mergûbe şüretidir A; Hekîm-zâde ‘Alî Paşa’ya cevâbı İ3; Şanâdîd-i vüzerâdan merhûm Halîm-zâde ‘Alî Paşa’ya tahrîr olunmuşdur M.

¹³ zeber-destan: zir-destan İ3, İ4, A, B, M.

¹⁴ مد الله ظلال دولته الى مفارق الانام Allah onun devletinin gölgesini bütün insanların başlarını gölgeleyecek kadar uzatsın.

¹⁵ hâzretleriniñ: hâzretleri M.

¹⁶ muṭallâ-sütûn: mu‘allâ-sütûn İ3, M.

¹⁷ sâyebân-ı: saybân-ı İ1, İ2, İ3, İ4, A, B, K, M, S.

¹⁸ beyâbân-gîr-i: beyâbân-ı nekîr-i İ1; ساييانا نكير A.

¹⁹ gerden-firâzân-ı: gerden-firâz-ı İ1, İ4; gerdün-firâzân-ı A.

²⁰ kâmkârân-ı: kâm-rân-ı İ2.

²¹ ‘âlî-mesned-i: ‘âlem-pesend-i İ3, M.

²² ḫaşr-ı: – A.

²³ liyâḳat-ı: – B.

²⁴ devlet-i: rîvâyet-i A.

²⁵ Ḥudâ-dâd: Ḥudâd İ4.

na‘ mālārından pey-ā-pey mütemetti‘ olduğım hışşe-i vāfiye-i ‘ ināyetleri şükrini²⁷ muta‘zammin²⁸ istibkâ-yı binâ-yı²⁹ devlet ü iqbâlleri da‘avâtıyla halka-cünbân-ı der-i te‘şir olduğım ma‘lûm-ı ‘ilm-i³⁰ ‘âlem-ārây-ı hıdîvâneleri buyuruldukda emr ü³¹ fermân ve ‘ināyet ü ihsân devletlü, ‘ināyetlü, merhâmetlü, veliyyü’n-ni‘ am efendim, sulţânım hâzretleriniñdir³².

[2]

[İ1 1b-2a; İ2 15b-16a; İ3 2b-3a; İ4 1b-2a; A 2a; B 2a-2b; K 3a-3b; M 2b-3b; S 2a]

**Hekîmbaşı-zâde ‘Alî Paşa Merhûm Kütahiyye’den Şurre Gönderdiklerinde Yazılan
‘Arz-ı Hâl³³**

‘Aleti'l-vezâretü iz ‘alevte maħallehâ
Yâ hayre men ‘aħade'l-umûre ve ħallehâ³⁴
mefhûmı ħil‘at-ı zât-ı keşîrû‘l-berekât,
Ve yâ men e‘âde remîme'l-mülki menşûren
Ve zamme bi'r-re‘yi emren³⁵ kâne menşûren³⁶

²⁶ u: – A, S, İ3, B.

²⁷ şükrini: teşekkürini M.

²⁸ muta‘zammin: tazammun İ3.

²⁹ binâ-yı: penâh-ı M.

³⁰ ‘ilm-i: – A, S, B.

³¹ ü: – İ4.

³² emr ü fermân ve ‘ināyet ü ihsân devletlü, ‘ināyetlü, merhâmetlü, veliyyü’n-ni‘ am efendim, sulţânım hâzretleriniñdir: emr ü fermân efendimiñdir İ1; emr ü fermân devletlü, ‘ināyetlü, merhâmetlü, veliyyü’n-ni‘ am efendim, sulţânım hâzretleriniñdir İ2, İ4, K; emr ü fermân ve ‘ināyet ü ihsân devletlü ‘ināyetlü merhâmetlü efendim sulţânım hâzretleriniñdir A; emr ü fermân devletlü, ‘ināyetlü, merhâmetlü, efendim, sulţânım hâzretleriniñdir S, B; emr ü fermân İ3.

³³ Def‘a merhûma müşârün ileyh Kütahiyye vâlisi iken ħarclık gönderdikde teşekkürini ħavî yazılan ‘arz-ı hâl şüretidir A; Def‘a merhûm müşârün ileyh Kütahiyye vâlisi iken ħarclık gönderdikde yazılan ‘arz-ı hâl İ4, K; Def‘a merhûm müşârün ileyh Kütahiyye vâlisi iken ħarclık gönderdikde irsâl olunan ‘arz-ı hâl İ2; Def‘a merhûm müşârün ileyh Kütahiyye vâlisi iken ħarclık gönderdikde yazılan ‘arz-ı hâldir S; Müşârün ileyh tarafından Kütahiyye’den şurre gönderdiklerinde yazılmışdır İ3; Def‘a müşârün ileyh Kütahiyye vâlisi iken ħarclık gönderdikde yazılan B; Müşârün ileyh tarafından Kütahiyye’den şurre zühûrunda yazılmışdır M.

³⁴ Sen vezaret makamına çıkınca vezaret yüceldi. Ey işleri (bir sonuca) bağlayıp çözen (yönetici)lerin en hayırlısı!

علت الوزارت اذ علوت محلها
يا خير من عقد الامور و حلها

³⁵ امر: امرأ İ3.

³⁶ Ve ey dağılmış ülkeyi yeniden toparlayıp diriltin! Ve ey dağılmış işleri tedbiriyle bir araya getiren!

و يا من اعد رميم الملك منشورا
و ضم بالراى امرا كان منشورا

maẓmūnı mermūz-ı zıhn-i derrāk-ı kerāmet-gāyātı olan devletlū, ‘ināyetlū, merḥametlū³⁷, veliyyü’n-ni‘am, ‘aliyyü’l-himem, keşirü’l-meḥāmid, vefirü’l-kerem³⁸ efendim, sulṭānım *eṭāla’llahu beḳāhu*³⁹ ḥazretleri devlet-i ebed-müddet ve sa‘ādet-i bī-gāyetle sağ ve dil-i nedāmet-menzil-i⁴⁰ ḥasūd-ı iḳbālleri şaḥīfe-i imtiḥān-ı ḥakkāk gibi çāk çāk u⁴¹ dāğ dāğ⁴² olmaḳ du‘āsıyla ‘arz-ı ḥāl-i ‘abd-ı ḳadīmleridir ki ḥāk-ı ‘ıtrnāk-ı āsitān-ı āsmān-şānları⁴³ öteden berü tütüyā-yı çeşm-i iftiḥār ve iksir-i⁴⁴ mādde-i⁴⁵ i‘tibārım idüğine binā’en mebsūt-ı pīşgāh-ı ‘ālemyān olan ḥ^vān-ı⁴⁶ yağmā-yı na‘mā-yı⁴⁷ keremlerinden istiḥḳāk-ı loḳma-ı⁴⁸ ‘ināyet ümniyyesiyle çeşm-i eşk-bār ḥālḳa-ı bīrūn-ı der-i⁴⁹ intizār iken, **ḳıṭ‘a**

Nürī ez-revzen-i iḳbāl der-üftād⁵⁰ me-rā

Ki ez-ān ḥāne-i dil şod ṭarab-ābād⁵¹ me-rā

Zulmet-ābād-ı dilem geşt çünān⁵² nūrānī

K’āftāb-ı felekī⁵³ ḥod be-şod ez-yād⁵⁴ me-rā⁵⁵

ya‘nī dārü’z-ziyāfe-i ‘ināyetlerinden bu ‘abd-ı ḳadīm-i kerem-dīdelerine taḥşış ü ifrāz buyurılan ḥişşe-i kerem-i ṭama‘-süz ve luṭf-ı āz-güdāzları vüṣulı māye-i ḥuṣul-i sūrūr-ı cāvidānī ve re’sü’l-māl-i bendergāh-ı şādmānī olup farīza-i zimmet-i çākerānem olan da‘avāt-ı ḥayriyye-i devām-ı devletleri ‘ilāve-i ezḳār-ı evḳāt-ı eşḥār

³⁷ merḥametlū: – İ1, İ4, İ2, İ3, K, A, S.

³⁸ vefirü’l-kerem: vefiyyü’l-kerem İ1, İ2, İ3, K, S.

³⁹ اطل الله بقاءه Allah ömrünü uzatsın.

⁴⁰ nedāmet-menzil-i: nedāmet-işr-i İ3, M.

⁴¹ u: – İ3.

⁴² dāğ dāğ: dāğ u dāğ B.

⁴³ āsmān-şānları: āsmān-sānları İ4, İ2, A, S, K, B.

⁴⁴ iksir-i: iḳşir-i İ2.

⁴⁵ mādde-i: māye-i A, S, İ3, B.

⁴⁶ ḥ^vān-ı: – İ1, İ2.

⁴⁷ na‘mā-yı: – S, B.

⁴⁸ loḳma-ı: – İ2.

⁴⁹ der-i: – İ2.

⁵⁰ der-üftād: üftād İ2.

⁵¹ ṭarab-ābād: ḥarāb-ābād İ2.

⁵² çünān: çünin İ4, İ2, A, S, B.

⁵³ felekī: – İ4.

⁵⁴ ḥod be-şod ez-yād: ḥod-pesend ez-yād/bād B; ḥurşid ez-yād M.

⁵⁵ İḳbal penceresinden gönül evini neşeyle dolduran bir ışık düştü üzerime. Karanlıklar içindeki gönlüm o kadar aydınlandı ki gökteki güneş kendiliğinden hatırımdan çıktı.

نوری از روزن اقبال در افتاد مرا
که از آن خانه دل شد طرب آباد مرا
ظلمت آباد دلم گشت چنان نورانی
کافتاب فلکی خود بشد از یاد مرا

Feilātün(Fâilātün)/Feilātün/Feilātün/Feilün(Fa’lün)

kılındığı ma‘lûm-ı⁵⁶ devlet-i hıdîvâneleri buyurulduḡda emr ü fermân devletlü, ‘ināyetlü, merḡametlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulṡānım ḡazretleriniñdir⁵⁷.

[3]

[İ1 2a-3a; İ2 16a-16b; İ3 3a-4b; İ4 2a-2b; A 2a-2b; B 2b-3a; K 3b-4a; M 3b-5a; S 2a-3a]

Def‘a Hekîmbaşı-zāde ‘Alî Paṡa Merḡūma Yazılan ‘Arz-ı Hāl⁵⁸

Devletlü, ‘ināyetlü, merḡametlü,⁵⁹ veliyyü’n-ni‘am efendim, sulṡānım⁶⁰ çeṡme-i ḡayāt mecrā-yı ‘urûḡ-ı maḡlûḡdan cereyān itdikçe ṡaḡ olsun, ‘arz-ı hāl-i bendeleridir ki eger-ḡi Ḳassām-ı ezel ve Vehhāb-ı lem-yezel her ferdiñ rızḡını cerīde-i⁶¹ *naḡnu ḡasemnā*⁶² da maḡṡûm ve her aḡadıñ ḡiṡṡesin ve *fî’s-semā’i rızḡukum ve mā tû‘adûn*⁶³ ṡaḡīfesinde mersûm itmiṡdir velîḡ⁶⁴ ve *yerzuḡhu*⁶⁵ *min-ḡaysu lâ-yaḡtesib*⁶⁶ iḡtizasıyla bu bende-i direm-ḡarīdeleriniñ rātibe-i rûz-merre-i ma‘āṡ ve naṡīb-i evḡāt-ı zindeḡānî vü intî‘āṡım maḡṡem-i erzāḡ-ı maḡlûḡ u mercî‘-i ‘ibād-ı merzûḡ olan bāb-ı gerdûn-cenāb-ı düṡtûrānelerine⁶⁷ maḡṡûr ve dergāh-ı sidre-penāh-ı kerîmānelerine⁶⁸ maḡṡûr olup bî-sābıḡa-ı ḡuḡûḡ-ı⁶⁹ ḡidmet ü⁷⁰ bendegî luṡf-ı herdem-zuhûr-ı hıdîvānelerinden ḡā’iz olduḡım ḡıṡṡ-ı⁷¹ irḡā-yı⁷² ni‘am ve ḡaṡṡ-ı ismā-yı⁷³ keremleriniñ ‘aṡr-ı mi‘ṡār-ı ṡûkrine⁷⁴ eger-ḡi enfās-ı ma‘dûde-i ḡayāt ve ecnās-ı

⁵⁶ A nüshasında buradan itibaren eksik.

⁵⁷ emr ü fermân devletlü, ‘ināyetlü, merḡametlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulṡānım ḡazretleriniñdir: emr ü fermân devletlü, efendimiñdir İ1, İ3; emr ü fermân devletlü, ‘ināyetlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulṡānım ḡazretleriniñdir K, İ2, S; emr B.

⁵⁸ Def‘a müṡārûn ileyhe ‘aṡiyye ümniyyesiyle yazılan ‘arz-ı hāl ṡüretidir B, S; Def‘a müṡārûn ileyh merḡûm[a] ‘aṡiyye ümniyyesiyle yazılan ‘arz-ı hāl ṡüretidir İ4; Def‘a müṡārûn ileyhe ‘aṡiyye ümniyyesiyle yazılan ‘arz-ı hāl İ2; Def‘a müṡārûn ileyh[e] ‘aṡiyye ümniyyesiyle yazılan ‘arz-ı hāl ṡüreti A; Müṡārûn ileyh ḡazretlerine İ3; Def‘a müṡārûn ileyh merḡūma ‘aṡiyye ümniyyesiyle yazılan ‘arz-ı hāl ṡüretidir K; Bu daḡı merḡûm müṡārûn ileyhe yazılmıṡdır M.

⁵⁹ merḡametlü: – İ1, İ3.

⁶⁰ devletlü, ‘ināyetlü, merḡametlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulṡānım: – A.

⁶¹ cerīde-i: – İ2.

⁶² نحن قسمنا ... aralarında biz paylaṡtırdık. Zuhurf, 43/32.

⁶³ و فی السماء رزقكم و ما تعدون Gökte rızḡınız ve size vaad olunan ṡeyler vardır. Zariyat, 51/22.

⁶⁴ velîḡ: – İ3.

⁶⁵ yerzuḡhu: yerzuḡukum İ1, İ2, İ4, A, B, M, K, S.

⁶⁶ و يرزقه من حيث لا يحتسب Onu beklemediḡi yerden rızıklandırır. Talāk, 65/3.

⁶⁷ düṡtûrānelerine: düṡtûrīlerine İ4.

⁶⁸ kerîmānelerine: kerîmālarına İ4.

⁶⁹ ḡuḡûḡ-ı: ḡuḡûḡ u İ2, İ4, A, B, K.

⁷⁰ ü: – A, S, B.

⁷¹ ḡıṡṡ-ı: – İ4.

⁷² irḡā-yı: evfā-yı İ2, [K], M.

⁷³ ismā-yı: āsmān İ3, M.

⁷⁴ ṡûkrine: ṡûkrāne A, S; ṡûkrānesi B.

mevrûde-i evkâtım şarf olunsa henüz evvel-pāye-i süllem-i ifāsına vaz'-ı kadem-i kalem olunmazdan aḡdem merâtib-i a' dād⁷⁵ münkaẓî olacağı bedîhîdir, fe'ammā kudret-i beşeriyye ta'alluḡ itdiği mertebeden⁷⁶ bîrûn, edā-yı teşekkür-i ni' met-i şāmîle ve icrā-yı muḡteẓā-yı mekremet-i kāmîleleri zımnında istibḡā-yı 'ömr ü⁷⁷ devlet ve istifā-yı hengām-ı mecd ü şevketleri da'avatıyla leyl ü nehār ḡalka-zen-i dergāh-ı icābet-serāy-ı İlāh olup ḡafî vü āşikār ḡidmetkārî-i⁷⁸ umûr-ı neng ü nāmûs ve pākārî-i reste-bāẓār-ı evāmîr-i şeref-me'nûslarıyla pāy-feşār-ı ser-menzil-i şebāt u devām⁷⁹ ve ser-germ-i muvāẓabet ü kıyām oldıḡım ma'lûm-ı Melik-i 'allāmdır. 'İnāyetkārā⁸⁰! Vîrān-serāy-ı vüçüd-ı nā-bûd ḡışār-ı çār-dîvār-ı 'anāşır ile⁸¹ müşerref-i pehnā-yı beyābān-ı şühûd olduḡça⁸² du'ā-yı 'imāret-i sa' ādet-serāy-ı⁸³ vüçüd-ı bî-hem-tālarî ḡavāle-i destkārî-i Sinimmār-ı zebān⁸⁴ kılınmaḡ degil 'atebe-i felek-mertebe-i ḡidivāne ve südde-i sidre-sāy-ı⁸⁵ müşîrānelerine ednā münāsebet ile ser-nihāde-i ta'alluḡ u⁸⁶ intisāb olan bendeleriniñ daḡı cüz'î vü küllî sedd-i raḡne-i dîvār-ı arzûları nezd-i bendegide merteb-e-i vüçûbda olup taḡrîri münāfî-i ḡadd-i edeb olacaḡ mertebelerde⁸⁷ yārî vü cān-sipārî olunduḡı⁸⁸ ma'lûm-ı devletleri buyurulduḡda⁸⁹ emr ü fermān devletlü, 'ināyetlü, veliyyü'n-ni'am efendim, sulṡānım ḡazretleriniñdir⁹⁰.

⁷⁵ a' dād: a' dād u B.

⁷⁶ mertebeden: mertebede B.

⁷⁷ ü: - İ1, İ2.

⁷⁸ ḡidmetkārî-i: ḡidmet-güzārî-i İ4, İ2, A, S, K, B.

⁷⁹ devām: kıyām İ4, İ2, A, S, K, B.

⁸⁰ 'İnāyetkārā: 'İnāyetkār-ı İ1, İ4.

⁸¹ ile: - İ3.

⁸² olduḡça: olduḡduḡça İ1.

⁸³ sa' ādet-serāy-ı: 'imāret-serāy-ı İ3.

⁸⁴ zebān: zebān İ2.

⁸⁵ sidre-sā-yı: سدر ساء S, B.

⁸⁶ u: - İ4, S, B.

⁸⁷ mertebelerde: mertebelerinde İ3.

⁸⁸ olunduḡı: olduḡı İ2.

⁸⁹ A nüshasında buradan itibaren eksik.

⁹⁰ emr ü fermān devletlü, 'ināyetlü, veliyyü'n-ni'am, efendim, sulṡānım ḡazretleriniñdir: emr ü fermān devletlü efendimiñdir İ1; - İ2; emr ü fermān İ3, B.

[4]

[İ1 3a; İ2 16b-17a; İ3 3b-4a; İ4 2b-3a; A 2b-3a; B 3a-3b; K 4a-4b; M 5a-5b; S 3a]

Münşî-i Merhûm Filibe Kâdîsı İken Şadr-ı A'zam 'Abdu'llâh Paşa'ya Yazdığı 'Arz-ı Hâldir⁹¹

Devletlü, 'inâyetlü, merhametlü, kerâmetlü, 'utûfetlü, veliyyü'n-ni'am, cemilü's-şiyem, keşirü'l-kerem efendim, sultânım *edâma'llâhu'l-mülke'd-dâ'ime*^{92 93} hazretleri devlet ü ikbâl ile sağ ve bed-ḥ^vâhân-ı zât-ı kerîmü's-şifâtı⁹⁴ hırmân-ı murâd ve ye's-i mâ-fi'l-fu'âd ile dâğ dâğ olsun. Âmin, bi-Muḥammed ve âl-i Muḥammed. Keremkârâ! Merhamet-perverâ! Kâse-i deryûze-i ḥâcetmendân-ı zamân ve keff-i dest-i niyâzkârân-ı devrâna ilkâ-yı nevâle-i⁹⁵ tama'-güdâz ve i'fâ-yı naḥdîne-i kerem-i ḥâṭır-nevâz iden tuşmâl-i 'amîmü'n-nevâl-i merhametlerinden ḥâ'iz olduğım hisse-i vâfiye ve gencîne-i nâ-kâste-i luṭf u 'inâyetlerinden mütemetti' olduğım mekârim-i kâfiyenin teşekkürî bâbında kalem-i nâdire-nüvîs şaḥîfe-i dü-reng-i leyl ü nehârı eger hezâr sâl⁹⁶ nümüne-nümây-ı basîṭ-i ḥâk ve taḥrîr-i şemme-i⁹⁷ 'inâyetleriyle elvâḥ-ı eflâk hem-ḥâlet-i⁹⁸ şaḥîfe-i ḥakkâk eylese, ifâ-yı merâsim-i şükrânede⁹⁹ 'âciz ü kâşır ve icrâ-yı levâzım-ı ed' iye-i ḥayriyede¹⁰⁰ 'adem-i istiṭâ' atı bedîhî vü zâhir¹⁰¹ olmağla, hemân¹⁰² mükâfât-ı kerem ü iḥsân ve mücâzât-ı luṭf-ı¹⁰³ firâvânları ḥavâle-i elṭâf-ı ḥafiyye-i İlâhî kılınmak evlâ olmağın, âftâb-ı 'âlem-tâb-ı

⁹¹ Merhûm ve mağfûr Filibe kâdîsı iken Şadr-ı a'zam 'Abdu'llâh Paşa merhûma yazdığı 'arz-ı hâl İ1; Münşî-i merhûm Filibe kâdîsı iken Şadr-ı a'zam 'Abdu'llâh Paşa'ya yazılan 'arz-ı hâl İ2; Münşî-i merhûm Filibe kâdîsı iken Şadr-ı a'zam 'Abdu'llâh Paşa merhûma yazdığı 'arz-ı hâl A, S, K; Merhûm Filibe kâdîsı iken Şadr-ı a'zam 'Abdu'llâh Paşa'ya yazdığı sûretidir İ3; Münşî-i merhûm Filibe kâdîsı iken Şadr-ı a'zam 'Abdu'llâh Paşa'ya yazdığı 'arz-ı hâl İ4; Merhûmuñ Filibe kâdîsı iken Şadr-ı a'zam 'Abdu'llâh Paşa'ya yazdığı 'arz-ı hâldir M.

⁹² devletlü, 'inâyetlü, merhametlü, kerâmetlü, 'utûfetlü, veliyyü'n-ni'am, cemilü's-şiyem, keşirü'l-kerem, efendim, sultânım *edâma'llâhu'l-mülke'd-dâ'ime*: devletlü, merhametlü, kerâmetlü, 'utûfetlü, veliyyü'n-ni'am, cemilü's-şiyem, keşirü'l-kerem, efendim, sultânım *edâma'llâhu'l-mülke'd-dâ'ime* İ1, K, İ2, S; *edâma'llâhu'l-mülke'd-dâ'ime* A; – İ3; devletlü, merhametlü, 'utûfetlü, veliyyü'n-ni'am, cemilü's-şiyem, keşirü'l-kerem, efendim, sultânım *edâma'llâhu'l-mülke'd-dâ'ime* B.

⁹³ ادام الله الملك الدائم Allah mülkünü daim kılsın.

⁹⁴ kerîmü's-şifâtı: kerîmü's-şifâtı İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, S.

⁹⁵ nevâle-i: – İ3.

⁹⁶ hezâr sâl: sâl hezâr A.

⁹⁷ şemme-i: شميمه İ4; şime-i İ3.

⁹⁸ hem-ḥâlet-i: resm-i ḥâlet-i İ1.

⁹⁹ şükrânede: teşekkürânede İ2.

¹⁰⁰ ed' iye-i ḥayriyede: du' â-yı ḥayrda İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁰¹ zâhir: bâhir İ3, M.

¹⁰² hemân: hemâre A.

¹⁰³ luṭf-ı: luṭf u A.

devlet ü iḳbālleri şu^c le-fersāy-ı mihr-i münîr olmak du^c āsına müdāvemetim ma^c lūm-ı devletleri buyurulduḡda emr ü fermān efendimiñdir¹⁰⁴.

[5]

[İ1 6b-7a; İ2 17a-17b; İ3 6b-7a; İ4 3a-3b; A 3a-3b; B 3b-4a; K 4b-5a; M 12a-13a; S 3a-3b]

Şadr-ı A^c ẓam-ı Esbak Es-seyyid ^cAbdu'llāh Paşa Merhūma¹⁰⁵

Mā-dām ki Cemşid-i zerrîn-serîr-i ḡurşid¹⁰⁶ fermān-fermāy-ı ḡāver-zemîn-i felek-i çārūmîn ola; devletlü, ^cināyetlü, merḡametlü, veliyyü'n-ni^c am efendim, sultānım ḡazretleriniñ¹⁰⁷ neyyir-i ḡayyir-i vücūd-ı cihān-südları maşrıḡ-ı¹⁰⁸ devlet ü iḳbālde dirāḡşān u tālî^c ve kevkeb-i ^cālem-fürüz-ı zāt-ı mes^c üdları firāz-ı evcḡāh-ı sa^c ādet ü iclālde tābān u sātî^c olup murabba^c-nişinān-ı ^cālî-mesned-i¹⁰⁹ kām-rānî bārgāh-ı e^c āzım-penāh-ı ḡidivānelerinde şerefimend-i ḡidmet-i¹¹⁰ derbānî¹¹¹ ve nāmdārān-ı dīvān-serāy-ı fermān-rānî¹¹² şebistān-ı ṡarab-ābisten-i ma^c ālî-i destḡāhlarında sergerm-i meşḡale-i pāsbānî olmak da^c avatı resānide-i icābet-serāy-ı Rabbānî kılındıḡdan şoñra ^catebe-i felek-mertebe-i kerīmānelerine ^carz-ı ḡāl-i ^cabd-ı ḡadīmleridir ki dā'ire-i āsmān-vūs^c at-ı devletleri ḡademesiyle iktisāb-ı sa^c ādet-āşnāyî¹¹³ itdigim günden bu āna dek gencîne-i nā-kāste-i mekārım-cibilliyelerinden¹¹⁴ mütemetti^c oldıḡım kerem-i¹¹⁵ ṡama^c-süz ve ni^c am-ı ḡinā-endūzuñ fi'l-cümle ifā-yı merāsım-i şükrine şarf-ı naḡdîne-i enfās-ı ḡayāt kılınsa zeyl-i şaḡife-i ebedü'l-ābād şıfr-ı zā'id-i merātib-i a^c dād ile māl-ā-māl ya^c nî bu ḡaẓiyye-i kübrānîñ¹¹⁶ *alā mā ḡuve'l-lāyıḡu*¹¹⁷ tekmîl ü¹¹⁸ intācı muḡāl olup, **ḡıṡ a**

¹⁰⁴ emr ü fermān efendimiñdir: – A; emr ü fermān İ3, B.

¹⁰⁵ Def^c a müşārün ileyh merhūma ^carz-ı ḡāl şüretidir İ4, İ2, S, K; Def^c a müşārün ileyh merhūma yazılan ^carz-ı ḡāl şüretidir A; Şadr-ı esbak ^cAbdu'llāh Paşa'ya İ3; Def^c a müşārün ileyhe ^carz-ı ḡāldir B.

¹⁰⁶ Cemşid-i zerrîn-serîr-i ḡurşid: zerrîn Cemşid-i serîr-i ḡurşid A.

¹⁰⁷ devletlü, ^cināyetlü, merḡametlü, veliyyü'n-ni^c am, efendim, sultānım, ḡazretleriniñ: devletlü, ^cināyetlü ḡazretleriniñ İ1; devletlü, ^cināyetlü, merḡametlü, veliyyü'n-ni^c am, efendim ḡazretleriniñ A. S, B; devletlü ḡazretleriniñ İ3.

¹⁰⁸ maşrıḡ-ı: maşraḡa-ı M.

¹⁰⁹ ^cālî-mesned-i: ^cālem-pesend-i İ3, M.

¹¹⁰ ḡidmet-i: ḡidmet ü İ1, İ3, M.

¹¹¹ derbānî: der-i rabbānî İ1.

¹¹² fermān-rānî: fermānî A.

¹¹³ sa^c ādet-āşnāyî: sa^c ādet ü āşnāyî M.

¹¹⁴ nā-kāste-i mekārım-cibilliyelerinden: nā-kāste-i celîlelerinden A.

¹¹⁵ kerem-i: – İ3.

¹¹⁶ ḡaẓiyye-i kübrānîñ: ḡaẓiyyeniñ İ1.

¹¹⁷ *على ما هو اللايق* Ki o buna layıktır.

Bir veliyy-i ni‘ metim¹¹⁹ vardır¹²⁰ benim¹²¹ kim Nev-resā

Gördiğim in‘ āmını ihsānını itsem hisāb

Nüşa-ı a‘ dād āhādında olup müntehā

Evvel-i dībācede lāzım gelür temme’l-kitāb¹²²

maẓmūnı girībān-gir-i ‘acz¹²³ u iktisārım¹²⁴ olacağı bedihī olmağla tevsen-i sebük-
hīrām-ı kalem ‘inān-güsiste-i meydān-ı raqam kalmışdır. Fī-mā-ba‘d dağı silk-i
mülāzımān-ı bārgāh-ı hıdīvānelerinde bu bendeleri münselik buyurulmak bābında
bāķī, emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü efendimiñdir¹²⁵.

[6]

[İl 11b-14a; İ2 17b-19b; İ3 22a-23b; İ4 3b-5a; A 3b-5a; B 4a-6a; K 5a-6b; S 3b-5b]

**Merhūm u Mağfūruñ Fī-sene 1160 Resmo’ya Me’mūr Oldıgınıñ Dördünci Senesinde
Mısır Vālisi Şadr-ı A‘ zam-ı Esbak Firārī-zāde Es-seyyid ‘Abdu’llāh Paşa Hāzretleri
Merhūma Yazdığı ‘Arz-ı Hāldir¹²⁶**

Şirīnkārī-i şu‘bede-bāz-ı rūzgār ile çemen-şuffe-i gülşen-i vaṭandan dūr olan ser-
gerdānların¹²⁷ berg ü bār-ı¹²⁸ nihāl-i huşkīde-bih-i¹²⁹ ārām u¹³⁰ rāhatları mısır-ı¹³¹
ikbālde mesned-nişin-i kaşr-ı Yūsuf-cāh u celāl olan mürüvvetli kerimlerin¹³² irvā-yı

¹¹⁸ tekml̄l ü: tekml̄l S; – İ3, B.

¹¹⁹ velī-ni‘ metim: veliyyü’n-ni‘ metim İ4, İ2, B.

¹²⁰ vardır: var B.

¹²¹ benim: – İ2.

¹²² Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün (Nevres).

¹²³ ‘acz: ‘ahz İ1, İ4.

¹²⁴ iktisārım: iftiķārım A; iktisār İ3, İ4, M.

¹²⁵ bāķī, emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü, efendimiñdir: bāķī, emr ü fermān efendimiñdir İ1; bāķī, emr ü fermān devletlü, efendimiñdir İ4, İ2; – A; emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü efendimiñdir S; emr ü fermān İ3, B; emr ü fermān devletlü efendimiñdir K.

¹²⁶ Münşī-i merhūmuñ Resmo’da menfiyyen iķāmeti eşnāsında müşārün ileyh Mısır vālisi iken hāl-i melāl-iştimalini müş‘ir Mısır’a irsāl eylediği ‘arz-ı hāl şüretidir İ4, K, S; Münşī-i merhūmuñ Resmo’da menfiyyen iķāmeti eşnāsında müşārün ileyh Mısır vālisi iken hāl-i melāl-iştimalini müş‘ir irsāl olunan ‘arz-ı hāl İ2; Münşī-i merhūmuñ Resmo’da menfiyyen iķāmeti eşnāsında müşārün ileyh Mısır vālisi iken

hāl-i melāl-iştimalini müş‘ir cānib-i Mısır’a irsāl eylediği ‘arīza-ı şüretidir A; 1160 senesi Resmo’ya me’mūr oldıgınıñ dördünci senesinde Mısır vālisi şadr-ı esbak Firārī-zāde Seyyid ‘Abdu’llāh Paşa’ya yazdığı ‘arīzadır İ3; Münşī-i merhūmuñ Resmo’da menfiyyen iķāmeti eşnāsında müşārün ileyh Mısır vālisi iken hāl-i melāl-iştimalini müş‘ir irsāl eylediği ‘arz-ı hāldir B.

¹²⁷ ser-gerdānların: – İ3.

¹²⁸ berg ü bār-ı: berg-bār-ı B.

¹²⁹ huşkīde-bih-i: huşkīde-bih ü İ1, İ2, İ4.

¹³⁰ u: – S.

¹³¹ mısır-ı: kaşr-ı İ3.

¹³² kerimlerin: kerimlerin İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

rūd-bār-ı Nîl-i ‘ināyetlerine mevķūf u maķşūr olduķça¹³³ ve şe’āmet-i tālî‘-i nā-sāzķār ile dārū‘l-eymen-i encümen-i ihvān u aķbābdan mehcūr olan bî-hānmānlarıñ¹³⁴ iltiyām-ı çāk-ı girībān-ı şādmānî vü feraķatları āsmān-ı devlet ü istiķlālde āftāb-ı ‘ālem-tāb-ı burc-ı şefaķat olan Mesīhā-nefes-i feryād-resleriñ¹³⁵ haytū‘ş-şu‘ā‘-ı berķ-iltimā‘-ı naķar-ı i‘ānetlerine vā-beste vü maķşūr olduķça¹³⁶ hūķūk-ı ni‘met ü¹³⁷ iķsānı ser-ā-pāy-ı eczā-yı¹³⁸ a‘zā-yı vücūdumda¹³⁹ sārî ve çeşmesār-ı eltāf-ı firāvānı ‘āmmē-i ‘ālemiyānıñ naķl-ı efsürde-şāķ-ı çemenzār-ı ümîd ü¹⁴⁰ āmāline feyz-i nāmiye-i bārān-ı bahār gibi cārî olan devletlü, ‘ināyetlü, merķametlü¹⁴¹, veliyyü’n-ni‘am efendim, sultānım¹⁴² hāzretleriñ penāh-ı derdmendān-ı devrān olan bārgāh-ı merāķim ve¹⁴³ destgāh-ı kerīmānelerine ‘arz-ı hāl-i bende-i ğurbet-zedeleridir ki telāţum-ı baķr-ı pür-āşüb-ı havādiş-i zamān keştî-i bî-sükkān-ı vücūd-ı ğam-fersūdemi¹⁴⁴ şademāt-ı emvāc-ı pey-der-pey-i ķazā-yı nā-gehānî ile limān-ı emān-ı İstanbul’dan sengistān-ı sāķil-i cezîre-i Girid’e efkende¹⁴⁵ ve tünd-bād-ı nā-müsā‘idî-i baķt-ı nā-pāydār nihāl-i nev-res-i maķşūdımı kenāre-i¹⁴⁶ cüy-bār-ı gülzār-ı vaţandan ber-kende¹⁴⁷ idüp muğaylānzār-ı pāy-fersāy-ı¹⁴⁸ ğurbet ya‘nî Resmo ķal‘asınıñ fezā-yı küdürēt-fezāy-ı¹⁴⁹ miķnet-peymāsında ceyb ü bağal-ı¹⁵⁰ ārāmım hār-ı cān-hırāş-ı fırķat u telāş ile leb-rîz¹⁵¹ ü āğende ve tamām dōrt¹⁵² buķuķ senedir ki bî-yār u yāver bu tengnā-yı belāda telķ-kāmî-i bî-hüş-dārū-yı hūzn ü endūh ile esbāb-ı cem‘iyyet-i ser ü sāmānım¹⁵³ perîşān u perākende itmekle mübtelā

¹³³ olduķça: – A.

¹³⁴ bî-hānmānlarıñ: bî-hānmānların İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹³⁵ feryād-resleriñ: feryād-reslerin İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹³⁶ olduķça: – İ3.

¹³⁷ ü: – İ4, İ2, S, K, B.

¹³⁸ eczā-yı: – İ4.

¹³⁹ vücūdumda: vücūdına İ3.

¹⁴⁰ ü: – S.

¹⁴¹ ‘ināyetlü, merķametlü: ‘ināyetlü İ1; – İ3.

¹⁴² efendim sultānım: – B.

¹⁴³ ve: – A, S, İ3, B.

¹⁴⁴ ğam-fersūdemi: ğam-fersūdımı İ4, İ2, S, K, B.

¹⁴⁵ efkende: efkend İ1.

¹⁴⁶ kenāre-i: – A.

¹⁴⁷ ber-kende: ber-kend İ1.

¹⁴⁸ pāy-fersāy-ı: fersā-yı İ2.

¹⁴⁹ küdürēt-fezāy-ı: küdürēt-ferā-yı İ1.

¹⁵⁰ bağal-i: bağal ü İ3.

¹⁵¹ leb-rîz: ber-gürîz İ3.

¹⁵² dōrt: iki İ3.

¹⁵³ sāmānım: sāmānımı İ3.

oldığım emrāz-ı muhtelife gitdikçe mütezāyid ü müstedd ve silsile-i miḥnet ü¹⁵⁴ ḡurbet kūzkār¹⁵⁵ itdikçe mümtedd olup¹⁵⁶ perīšānī-i ḥāl-i melāl-iṣtimāl bir ḥadde vardı ki keşret-i ‘ilel ü¹⁵⁷ emrāz sebebiyle zarūrī istiḥdām u istiṣḥāblarına şiddet-i ihtiyācım olan beş altı nefer qādīmī ḥıdmetkārılarım ki zamān-ı yesār u¹⁵⁸ servetimde¹⁵⁹ ma‘rūfdan ziyāde iktisāb-ı menāfi‘ idüp; müddet-i ḡurbetim her ne kadar mütemādī olursa da ri‘āyet-i ḥukūk-ı nemek ü nān zımnında ḡuluñuzı terk itmezler ve belki, nighdārī-i ḥuddāma iktidārım kalmadı varıñ gidiñ, disem ihtiyār-ı külfet-i¹⁶⁰ ḡürüsnekī iderler, gitmezler şanurdum; mevķif-i nifākda cümlecigi¹⁶¹ hem-dest-i ittifāk ve bundan soñra bir gün¹⁶² mekşe ḡudretimiz yokdur, diyerek pāy-güzār-ı cādde-i iftirāk olup bu āvāre-i beyābān-ı ḡurbeti bir ḡat daḡı perīšān ve bu vādī-i şa‘bu’s-sülūk-ı ḡurbetde pāy-der-gil ü¹⁶³ ḡayrān itdiler ve her ne kadar niyāz itdimse ṭırmayup gitdiler. Gerek bu aḡvālımız ve gerek¹⁶⁴ sa‘ir ıztırāblarımız Qandiye’de ve¹⁶⁵ Hanya’da fermān-fermāy-ı dīvān-serāy-ı¹⁶⁶ emāret¹⁶⁷ iki dāne vezīr-i ‘azīmü’s-şānıñ vāşıl-ı kāḡ-ı şımāḡları olmuş iken teşīr-i mukteżā-yı baḡt-ı siyāhım her biriniñ şīşe-i raķīķ-i ḡalb-i şefīķlerin¹⁶⁸ nümüne-nümāy-ı seng-i āhen-rübā ve dest-i i‘ānetlerin ḡıfl-i dervāze-i ḡazīne-i kerem ü¹⁶⁹ ‘ināyetleri itmekle feryādım bir ḡat daḡı ber-hem-zen-i ṭabaķāt-ı eflāk ve sirişk-i nedāmet-i dīde-i ḡasretim bir güne daḡı sır-āb-sāz-ı basīt-i ḡāk oldı. Vezīr-i Bermekī-nihād Şeh-süvār-zāde devletlü, ‘ināyetlü Muştafā Paşa¹⁷⁰ ḡazretleri bendeleri¹⁷¹ bundan aḡdem ḡıttā-ı Hanya’da ni‘met-keş-i pīş-ḡvān-ı pīr ü cüvān ve ‘alem-efrāz-ı ‘arsa-ı¹⁷² mekārım ü

¹⁵⁴ ü: – İ4.

¹⁵⁵ kūzkār: kūjkar B; – İ3.

¹⁵⁶ olup: – A, B.

¹⁵⁷ ü: – İ4.

¹⁵⁸ u: – A.

¹⁵⁹ servetimde: mürüvvetimde İ1; servetimde İ2.

¹⁶⁰ külfet-i: – A, S, B.

¹⁶¹ cümlecigi: cümlesi İ4.

¹⁶² bir gün: bugün İ4.

¹⁶³ ü: – İ1.

¹⁶⁴ ve gerek: – İ4.

¹⁶⁵ ve: – İ1, İ2, A, S, K, B.

¹⁶⁶ dīvān-serāy-ı: eyvān-serāy-ı İ4, İ2, S, İ3, B.

¹⁶⁷ emāret: emānet İ4.

¹⁶⁸ şīşe-i raķīķ-i ḡalb-i efīķlerin: şīşe-i ḡalb-i raķīķ ü şefīķlerin İ2; şīşe-i raķīķ-i ḡalb-i şefaķatların A.

¹⁶⁹ ü: – S, B.

¹⁷⁰ Şeh-süvār-zāde devletlü, ‘ināyetlü Muştafā Paşa: Şeh-süvār-zāde devletlü Muştafā Paşa İ2, A; – İ3; Şeh-süvār-zāde Paşa B.

¹⁷¹ bendeleri: – İ3.

¹⁷² ‘arsa-ı: – İ2.

iḥsān iken altı ayda beş def'a icrā-yı kânûn-ı semāḥat-ı celīliyye¹⁷³ vü in'āmāt-ı¹⁷⁴ vāfiye ile bendelerini sezāvār-ı feyz-i himem-i 'aliyye idüp ol belde müddet-i ikāmet ü¹⁷⁵ emāretleri muḳadder olduğu mer-tebe tertīb-i mā-yeḥtācu ileyh¹⁷⁶ ve imāṭa-ı¹⁷⁷ 'arīza-ı ihtiyācım için şahs-ı himmet-i Ḥātemānelerin ta'yin-i ḥıdmet-i ḡam-güsārī ve gencūr-ı kerem-i Bermekiyānelerin nām-zed-i emr-i tarāfdārī itmiş idi. Şīve-i nā-der-ber-ā-ber-i eṭvār-ı rūzgār anları daḡı bu ber-hem-zede-i hücum u¹⁷⁸ ḡumūma çok görüp az vaktde şahin-i ḡuceste-bāl tūḡ-ı pür-fürūḡın per-güşāy-ı hevā-yı āşiyān-ı diğ-er ve yalnız bu kulların¹⁷⁹ de-ğil bütün Ḥanya ve ḡavālisi ehālisiniñ¹⁸⁰ nāle vü feryādların¹⁸¹ küngüre-i sipihr-i devvāra ber-ā-ber itdi. Āsitāne-i devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'l-ḡarārda nām-zed-i ḡall ü¹⁸² 'aḡd-ı umūr-ı¹⁸³ cumhūr olan ḡaẓerāt-ı¹⁸⁴ evliyā-yı ni'et¹⁸⁵ efendilerimize ifāde-i keyfiyyet-i ḡāl-i¹⁸⁶ perişānım zımnında nice def'a sūznāk u¹⁸⁷ niyāz-āmiz 'arā'iz-i şefaḡat-engiz yazdım *el-ye'sü iḡdār-rāḡateyn*¹⁸⁸ cevābına bile nā'il ü¹⁸⁹ maẓhar olmadım ve şaḡir ü¹⁹⁰ kebīr bir aḡaddan bir dürlü meded görmedim. ḡāl bu minvāl üzre ḡalursa encām-ı kār ziyāde düşvār olacağı zāḡir ü¹⁹¹ āşikār olmaḡla yine eski¹⁹² melce' ü penāhım ve ḡadīmī melāz u¹⁹³ ümīdgāhım olan dergāḡ-ı e'āzım-penāḡ-ı mekārim-¹⁹⁴ destḡāḡlarına ilticā ve hezār şerm ü ḡacālet ile pāygāḡ-ı serīr-i sipihr-iştibāḡlarına taḡdīm-i merāsım-i niyāz u recā itdim ve Yegen¹⁹⁵ Paşa merḡūmuñ ḡaftāncısı Muştāfā Aḡa¹⁹⁶ kullarını

¹⁷³ celīliyye: cebeliyye İ1, İ2, S, İ3, K, B; celīle A.

¹⁷⁴ in'āmāt-ı: in'ām-ı İ4.

¹⁷⁵ ü: - A, S, B.

¹⁷⁶ ileyh: - İ1, İ3.

¹⁷⁷ imāṭa-ı: اماصه İ1, İ4, B; اماحه İ2, A, K, S.

¹⁷⁸ u: - İ4, A, S, K, B.

¹⁷⁹ yalnız bu kulların: yalnız bu kulları A, S, B; yalnız kulların İ3.

¹⁸⁰ ehālisiniñ: ehālileriniñ B.

¹⁸¹ feryādların: feryādın İ1; feryādını İ3.

¹⁸² ü: - A, S.

¹⁸³ umūr-ı: umūr u İ1.

¹⁸⁴ ḡaẓerāt-ı: ḡazret-i İ1, İ2; - A.

¹⁸⁵ ni'et: ni'am İ2.

¹⁸⁶ keyfiyyet-i ḡāl-i: ḡāl-i keyfiyyet-i İ2.

¹⁸⁷ u: - A, S, B.

¹⁸⁸ الياس احدى الراحتين "Umutsuzluk iki rahattan biridir." anlamında Arapça bir atasözü. Türkçedeki, "Ya devlet başa ya kuzgun leşe" atasözünün muadilidir.

¹⁸⁹ nā'il ü: -İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

¹⁹⁰ ü: - B.

¹⁹¹ ü: - İ4.

¹⁹² yine eski: - A.

¹⁹³ u: - A, S, B.

¹⁹⁴ mekārim: - A, S, B.

¹⁹⁵ Yegen: - B

ki¹⁹⁷ kâdimden miyânede rābıta-ı āšnāyī olmağla bu eyyāmda mücerred ğam-güsārılık için yanıma gelmiş idi, hāk-ı¹⁹⁸ ‘ıtrnāk-ı ‘atebe-i ‘aliyyelerine gönderdim. Keremkārā! Ğarīb-nevāzā! Fi’l-aşl bāb-ı āsmān-cenāb-ı devletiñize tereddüd ü¹⁹⁹ intisābı olmayup mücerred zarūret ü ihtiyācına tevessül ile hazine-i nā-kāste-i kerem ü²⁰⁰ ‘ināyetiñizden deryūze-i naḳdīne-i murād u merām iden nā-kāmların²⁰¹ şīşe-i maḳşūdı şikeste-i seng-i teğafül ve çehre-i reng-perīde-i ārzū²⁰² vu āmālī mecrūh-ı ṭabānçe-i dest-i redd ü tecāhülünüñ olduğı yoğ iken hāşā ki bu kâdimī du‘acıñızın böyle eyyām-ı felāket ve tā bu mertebe zamān-ı şiddet ü²⁰³ zarūretimde feryād-ı āsmān-gīr ve nāle-i seḥergāhī-i serī‘ ü’t-te’şirim resīde-i sāmī‘a-ı merḥametiñiz olmaya ve muḥāldir ki kāse-i deryūze-i ümīdim leb-rīz-i nevāle-i in‘ām u iḥsān buyurulmaya. Emvāc-ı pey-ender-pey-i ḳulzüm-i iḥsānıñız ile bezmgāh-ı aḥvālim muntazam u²⁰⁴ pür-ṭarab ve esbāb-ı cem‘iyyet-i şervet ü sāmānım āmāde vü müretteb iken yine envā‘-ı ‘āṭāyā-yı āz-güdāzıñız²⁰⁵ lā-yenḳaṭī‘ virilür kesilmezdi ve şebistān-ı mekārīm-i aḥlāḳda²⁰⁶ cāy-ı iḳtibās-ı ḳurş-ı āftāb olan māh-ı tamām-ı ‘ināyet-i ṭama‘-sūzıñız bālā-yı bām-ı merāma²⁰⁷ pertev şalup eksilmez idi. Yā mümkün midir ki böyle perīşānī-i esbāb-ı refāh ve fermān-fermāyī-i²⁰⁸ ṭālī‘-i siyāh zamānında sultān-ı ḳalem-rev-i cūd²⁰⁹ u²¹⁰ kerem olan şahş-ı İskender-²¹¹ḡulām-ı himmet-i ‘aliyyeñiz dest-gīrlık itmeye ve ḳābil midir ki Hızır-ı²¹² ‘āciz-nevāz-ı mekārīm-i aḥlāḳıñız bu güm-kerde-i rāh-ı beyābān-ı miḥnetiñ feryādın²¹³ işitmeye²¹⁴, imdādına yetmeye? **Beyt**

¹⁹⁶ Muşṭafā Ağa: – B.

¹⁹⁷ ki. – B.

¹⁹⁸ hāk-ı : ḥāṭır-ı A.

¹⁹⁹ ü: – S.

²⁰⁰ ü: – S, B.

²⁰¹ nā-kāmların: nā-kāmların İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

²⁰² ārzū: ārzū İ2.

²⁰³ ü: – A, S, B.

²⁰⁴ u: – İ2, S, K, B.

²⁰⁵ āz-güdāzıñız: āz-güdāzı ki İ3.

²⁰⁶ aḥlāḳda: aḥlāḳa İ3.

²⁰⁷ merāma: merāmı A.

²⁰⁸ fermān-fermāyī-i: nā-fermānī-i İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

²⁰⁹ cūd: vüçüd A, S, B.

²¹⁰ u: – S, B.

²¹¹ İskender: Sikender İ1.

²¹² Hızır-ı: ḥaḳīr İ4.

²¹³ feryādın: feryādın İ1; – İ3.

²¹⁴ işitmeye: işidüp İ3.

Mî-koned şāh-ı sehā-pīşe gedā-rā güstāh
Tū ki feryād-resī pīş-i tū feryād konem²¹⁵

Bākī, emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, ‘uṭūfetlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sultānım ḥazretleriniñdir²¹⁶.

[7]

[İ1 6b; İ2 19b; İ3 6b; İ4 5a; A 5a-5b; B 6a; K 7a; M 12a; S 5b]

**Sultān Muṣṭafā Merḥūm Taḥt-I Hümayūna Cülūs Buyurduklarında İtlāk Ümīdiyle
Bursa’dan Rāgīb Paşa Merḥūma Yazılan ‘Arz-ı Ḥāl²¹⁷**

Ḥazretleri şağ olsun²¹⁸, ‘arz-ı ḥāl-i bende-i ğurbet-zedeleridir ki bu eyyāmda tarāvet-baḥş-ı büstān-ı rüzgār olan nesīm-i rebī‘-i iḳbāl muḥarrik-i ğuşūn-ı şecere-i āmāl ve müheyyic-i ḫulzūm-i ümīdvārī-i giriftārān-ı melāl oldıġı²¹⁹ ma‘lūm-ı devletleri buyurulduġda emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü efendimiñdir²²⁰.

²¹⁵ Cömert şah köleyi küstahlaştırır. Sen ki feryada kulak verensin, senin önünde feryad ediyorum.

میکند شاه سخا پیشه گدا را کستاخ
تو که فرياد رسی پیش تو فرياد کنم

Feilâtün(Fâilâtün)/feilâtün/feilün(Fa’lün)

²¹⁶ bākī, emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, ‘uṭūfetlü, veliyyü’n-ni‘am, efendim, sultānım ḥazretleriniñdir: efendim sultānımıñdır İ1; bākī, emr fermān devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, ‘uṭūfetlü, veliyyü’n-ni‘am, efendim, sultānım ḥazretleriniñdir İ4; devletlü ḥazretleriniñdir A; bākī, luṭf u kuerem efendimiñdir İ3; bākī, emr ü fermān B.

²¹⁷ Şevketlü, mehābetlü, Sultān Muṣṭafā Ḥān efendimiz taḥt-ı ‘ālī-baḥt-ı ‘Osmāniye cülūs buyurduklarında Şadr-ı a‘zam Rāgīb Paşa merḥūma irsāl olunan ‘arz-ı ḥāl İ1; Pād-şāh-ı dārā-ġulām, şevketlü, mehābetlü Sultān Muṣṭafā efendimiz ḥazretleri devlet [ü] sa‘ādetle taḥt-ı ‘ālī-baḥtā cülūs buyurduklarına ıtlāk ümīdiyle Şadr-ı a‘zam Rāgīb Paşa merḥūma Bursa’dan yazılan ‘arz-ı ḥāl şüretidir İ4; Pād-şāh-ı dārā-ġulām, şevketlü Sultān Muṣṭafā merḥūm ḥazretleri taḥt-ı ‘ālī-baḥt-ı şāhāneye cülūs buyurduklarında ıtlāk ümīdiyle Rāgīb Paşa’ya yazdıġı ‘arz-ı ḥāl A; Pād-şāh-ı dārā-ġulām, şevketlü sultānım Muṣṭafā merḥūm ḥazretleri taḥt-ı ‘ālī-baḥtā cülūs buyurduklarında ıtlāk ümīdiyle Rāgīb Paşa’ya yazılan ‘arz-ı ḥāl şüretidir S; Rāgīb Paşa merḥūma gönderilmiştir İ3; Pād-şāh-ı dārā-ġulām, şevketlü, mehābetlü Sultān Muṣṭafā efendimiz ḥazretleri devlet ü sa‘ādetle taḥt-ı ‘ālī-baḥtā cülūs buyurduklarına ıtlāk ümīdiyle Şadr-ı a‘zam Rāgīb [Paşa merḥūma Bursa’dan yazılan ‘arz-ı ḥāl şüretidir] K; Pād-şāh-ı dārā-ġulām, Sultān Muṣṭafā merḥūm taḥt-ı ‘ālīye cülūs buyurduklarında ıtlāk ümīdiyle Rāgīb Paşa’ya yazılan B.

²¹⁸ ḥazretleri şağ olsun: – A.

²¹⁹ A nüshasında buradan itibaren eksik.

²²⁰ emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü, efendimiñdir: emr ü fermān efendimiñdir İ1; emr fermān devletlü, ‘ināyetlü efendimiñdir İ4; emr ü fermān devletlü İ2; emr ü fermān devletlü efendimiñdir S, K; emr ü fermān İ3, B.

[8]²²¹

[İl 67b-69b]

‘Oṣmān Mollā Efendi Lisānından Ṣadr-ı A‘zam Rāğıb Paşa’ya Merhūmuñ

Kütahiyye’den Yazdığı ‘Arz-ı Hāldir

Zühre-cebīnān-ı nūcūmu’l-esḥār-ı sūrūr u ṣafā ṣevḳ-i ṭulū‘-ı gül-ḫehregān-ı mihr ü māh zımnında ṣebistān-ı teng ü tār-ı rūzgārdan irā‘et-i ṣem‘a-ı dil-firūz-ı ṭālī‘-firūz ile izāḥe-i zālām-ı kūdūret ü cefā ve rāmīşgerān-ı encim-i ceza-tertib-i *ve men ‘afā*²²² şükrāne-i ḍarb u fetḥ-i perdegīyān-ı *ḥasbunā’llāh vaḥdehu ve kefā*²²³ tahtında i‘māl-i merāsīm-i merāḥīm ile irāḥe-i dil-ḥūn-şodegān-ı ümīd-i vefā itdikçe; devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am, mekārīm-mu‘tād, münṣī-i şöhret-i İbnü ‘Abbād efendim, sulṭānım ḫāzretleriniñ ābisten-i mevālīd-i ikbāl olan leylī-i müca‘ad-gīsū-yı ṣeb-i vişāl dāye-i şāhid-i cūvān-baḥt-ı rūz-ı iclālleri olup ber-hemzen-i hengāme-i fesād-ı zaman, mürettib-i esbāb-ı dīvān-ı emn ü emān, penāh-ı dermādegān-ı du‘ā-gūyān, dād-ḥ‘āh-ı bed-baḥtān-ı emān-cūyān, zāt-ı ḥuceste-şifāt-ı kerīmāneleri ilā-yevme *yunfeḥu fī’ş-şūr*²²⁴ zīr-destān-ı cumhūr-ı dūḥūra ḡālib ü manşūr ve teşyīd-i de‘āyim-i kuşūr-ı umūr bālā-destī-i himmet-i ‘ālem-gerdān-ı ḥıdīvānelerine maḫşūr u maḫşūr olmaḳ du‘āsı merfū‘-ı icābet-ḥāne-i Ḥudāvend-i ezeli-şekūr u ebedī-ḡafūr kılındığı siyāḳda ‘arz-ı ḥāl-i dā‘ī-i rencūr u bende-i mehcūr oldur ki ‘ahd-ı ba‘īd ü müddet-i medīdden berü nabz-gīr-i cān-ı ḥastegān-ı cihān olan eṭibbā-yı ḥod-rāy-ı dārū‘ş-şifā-yı zamān ber-muḫtezā-yı *ṭabībün yūdāvi’n-nāse ve ḥüve ‘alīl*²²⁵ ve ‘arā‘is-i dāmād-nevāz-ı mülk ü millet ber-muḫtezā-yı ḥāl-i *peyveste zāyid ve bīkr’est*²²⁶ muttaşıl ‘aḳīm olmaḡla eczā-yı dārū-yı ḥoḳḳa-ı Loḳmān maḫrūm-ı āşār-ı biḥī ve naḳş-ı ḳadem-i Ḥızır dehān-ı çāh-ı güm-rehī, gehvāre-i ḳulūb-ı ‘ālemiyān feyz-i sūrūrdan tehī ve ḥibāl-i āmāl-i aşḫāb kemālīñize beste-i pīç-tāb-ı kūtehī olup eczā-yı a‘zā-yı kebīr ü şaḡīr pençe-i taşvīr-i ḳālīçe-i ḫarīrden mecrūḥ-ı zaḥm-ı ḳāşımu’z-zahr-ı ḫırāş ve şūret-i şāhid-i ümīdde cilve-firūş-ı nażargāh-ı ḫehregūşāyān-ı başīret olan ḫehre-i ma‘kūs būs-ı nigāh-ḥāne-i endīşeye vesīle-i terettüb-i terākūm-i telāş olmuş iken,

²²¹ İ4, İ2, K, İ3, S, A, M, B nüshalarında eksik.

²²² Kim affederse. *فَمَنْ عَفَا* Kim affederse. Şûrâ, 42/40.

²²³ *حسبنا الله وحده و كفى* Yalnız Allah bize yeter, yetti de.

²²⁴ *يوم ينفخ فى الصور* Sûr’a üflendiği gün de. En’am, 6/73; Tāhā, 20/102; Neml, 27/87.

²²⁵ *طبيب يداوى الناس و هو عليل* Kendisi hasta olduğu halde insanları tedavi etmeye kalkıyor, anlamına gelen arapça bir atasözü.

²²⁶ *پیوسته زاید و بکریست* Sürekli doğurur, ama hep bakiredir.

Rabbi leke'l-ḥamdü ke-mā yenbağī

Ḳad baṭıra ḥaṭırunā'l-mübtağī

İnkeşefet ṭal'atu nazmı'l-umūri

Eşreḳati'l-arḍu binūri's-surūri²²⁷

āğüş-ı mesned-i ḥilāfet-i ḥasret ḥazret-i zāt-ı hümayün-menḳabetle ḥamyāze-keş-i
ārzü olan şevketlü, ḳudretlü, 'azametlü veliyyü'n-ni' metimiz, pād-şāhımız,
efendimiz neyyir-i ḥayyir-i vücūd-ı ma' delet-ālūdları vasaṭı's-semā'-ı 'ālem-i
sa'ādetden ṭālī' ve aḥter-i bāḥter-i zīb-i taḥt-ı ḥurrem ü ṭālī'-i mes'ūdları mefāriḳ-i
'ālem ü 'ālemiyāna sāṭı' u ṭālī' oldığının edā-yı mevācib-i ḥamd u şükri pençe-tāb-ı
āhenin-bāzū-yı 'abd-ı şekür ve ḳuvvet-i müdrike-i beşeriyyeye vāsıṭa-ı dağdağa-ı
fütür ve bu ni'met-i 'uzmā ve mevhibe-i kübrā zımnında inḳıṭā'ı ber-hem-zen-i
ḥavāşş u 'avām ve iḳtinā'ı nümüne-nümāy-ı inḳırāz-ı besā'it-i ecrām olan zuhūr-ı
sülāle-i şulb-ı salṭanat ümniyyesi pīç-dih-i ser-rişte-i şu'ūr-ı aşḥāb-ı şudūr, 'ale'l-
ḥuşuş tengnā-yı ğurbetde bu dā'ı-i siyeh-sitāre-i pür-ḳuşūra dā'ıye-i ğıybet-i aşḥāb-ı
ḥuzūr olmuş idi ki nā-gāh [mübeşşir-i nihānī]²²⁸ ve müjde-resān-ı āsmānī rüy-ı dil-i
bī-huşa āb-pāş-ı tesliyet ile, **rübā'ī**

İzā aḍāḳati'z-zamānu 'aleyke

Fe'sbir ve lā-tey'es mine'l-fereci'l-ḳarībi

Fe-ṭub ḳalben li-enne'l-leyle ḥublā

'Asā ye'tike bi'l-veledi'n-necībi²²⁹

maẓmūnun iş'ār ya' nī dūdman-ı feyż-i İlāhī ve kārgāh-ı nuḳūş-ı su'ūd-ı nā-mütenāhī
olan ḥānedān-ı ḥazret-i şehen-şāhīde bir ḥānevāde-i āzāde-i ḥurşid-efserin meşīme-i

²²⁷ Rabbim, gerektiği gibi sana hamd olsun. Gönlümüzün arzusu fazlasıyla gerçekleşmiştir. İşlerin düzeni güzel yüzünü gösterdi, yeryüzü sevinç nurlarıyla aydınlandı.

رَبِّ لَكَ الْحَمْدُ كَمَا يَنْبَغِي
قَدْ بَطَرَ حَاطَرُنَا الْمُبْتَغَى

انكشفت طلعة نظم الامور
اشرفت الارض بنور السرور

²²⁸

²²⁹ Felek seni sıkıştırıp dururken sabret, yakında ferahlı günlerin geleceğinden ümit kesme! Gönlünü hoş tut! Çünkü geceler gebedir, umulur ki sana asil bir evlat getirir.

اِذَا اِضَاقَتِ الزَّمَانُ عَلَيْكَ
فَاصْبِرْ وَلَا تَيَاسُ مِنَ الْفَرَجِ الْقَرِيبِ
فَطَبِّ قَلْبًا لِأَنَّ اللَّيْلَ حَبْلِي
عَسَى يَأْتِيكَ بِالْوَلَدِ النَّجِيبِ

kān-ı ketm-i ‘ademden cilveger-i mehd-i fītrat ve bir gevher-i erzende-i fūrūzende-i aḥarriñ zīnet-i küngüre-i tāt-ı saltanat olup dīde-i ḥasret-keşīde-i a‘yān-ı devlet qarīr ü rüşen ve dil-ḥastegān-ı bīmār-ḥāne-i serāyā-yı memleket şifā-yāb-ı endūh u miḥen oldıgını tebşīr ü iḥbār itdiklerinde tamāmī-i ḫulūb-ı ümīdvārāna ṭārī olan güşāyiş ü sürürüñ ez‘āfı bu ‘abd-ı za‘īfū’l-ḫalb u ḫaviyyū’l-iḥlāş derūnuna sārī ve diyār-ı ḡurbetde nice zamāndan berū enīs ü celīsımız olan ‘abūsū’l-vech-i ḡam u miḥnet bile ser-germ-i meşḡale-i ḡam-güsārī olup ifā-yı merāsīm-i ḥamd-ı Bārī ve edā-yı mevācib-i şükr-i Perverdgārīye muvāḫabet ve şemere-i dībāce-i nüṣṣa-ı ḫayrete olan netīce-i ḫaber-i selāmete müteraḫḫıb olundı. *Fe-ḥamden ṣumme ḥamden ṣumme ḥamden*²³⁰. Keremkārā! Merḥamet-perverā!

Be-şehreb-keşān ger-çi bāşed bihī

Ne-bāşed dil ez-ḥāne tehī²³¹

İşbu eyyām-ı ḡumūm u neşāt ve hengām-ı dil-ārām-ı hücūm [u] inbisātde ḥişşe-i dā‘ī-i nā-kāma işābet iden ni‘met-i vāfiye-i ferḥat eger-çi benim gibi nice ḡurbet-zede-i rencūrı vāşıl-ı mertebe-i kām-rānī-i şādmānī-i cāvidānī ider, lākin,

Ġarīb eger heme der-cennet est dil-gīr est²³²

[i]mtidād-ı müddet-i ḡurbet iştidād-ı mihnete ‘illet olmagla teşne-i ser-şār-ı sürūr-ı ‘ādī ser-girānī-i ḫumār-ı endūha bādī şīşe-i dil-i melālet-menzilde olan raḥne-i inkisār cihetiyle mebsūt-ı basīt-i ḫāk olan ḫān-ı pehnāver-i neşāt müheyyic-i silsile-i nā-şādī olup,

Be-ḥaddī perişānem ez-rūzgār

Ki lezzet ne-mī-yābem ez-luṭf-ı yār²³³

²³⁰ فحماً ثم حمداً ثم حمداً Hamd olsun, sonra yine hamd olsun yine hamd olsun.

²³¹ Gönül ev (özlemin)den hâlî olmasa da (bu müjdeli haber) yaşlılık (derdini) çekenler için iyidir. (Beyitte bir eksiklik bulunmaktadır.)

بشهر بکشان گرچه باشد بهی
نباشد دل از خانه تهی

Feûlün/Feûlün/Feûlün/Feûl

²³² Garip cennette de olsa mahzundur.

غریب اگر همه در جنت است دلگیر است
Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Fa’lün

²³³ Talihimden dolayı o kadar perişanım ki sevgilinin lütufundan bile bir tat alamıyorum. (Bu beyit Nevres’in Farsça divanında bulunmamaktadır.)

بجدي پریشانم از روزگار
که لذت نمی یابم از لطف یار

eşnā-yı vuḵū‘-ı fursat ve ‘aḵīb-i zuhūr-ı ni‘metde zindāniyān-ı me‘āşī vü günāh
maẓhar-ı ‘afv u ‘ināyet-i ḥāzret-i pād-şāh-ı hümāyūn-cāh olageldigi ümīdvārī-i
derūn-ı ḥūn-şodemi müzdād-ı

Le-ḳad ṭāle beynī ve beynekum

Ve dāret ‘aleyye d[ā]’irātü ṭavārīḳ

Fe-yā ṭabībe leyli’l-vaşli hel ente rāci‘un

Ve yā bu’su yevmi’l-hecri ente ḥāriḳun²³⁴

zemezmesiyle cān-ı ārzūmendi āvīḥte-i dāmen-i fitrāk idüp bu def‘a daḥı ḥānedān-ı
merḥamet-i celiyyelerinden delālet-i der-vīze-i nevāle-i murād itdigi ma‘lūm-ı
devlet-i ‘aliyyeleri buyurulduḳda,

Hest ümīdem ki dehed ‘ömrem emān tā yābem

Ez vişāl-i tū be-iḳbāl ber-ḥordārī

Ez-ki cūyem meded ü ez-ki şevem rāḡıb-ı luṭf

Tū ki iḥsān be-cā himmet derḥor dārī²³⁵

Bāḳī, emr ü fermān luṭf u iḥsān devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am
efendim, sultānım ḥāzretleriniñdir.

[9]

[İ1 14b-15a; İ2 19b-20a; İ3 11a; İ4 5a; A 5b; B 6a-6b; K 7a; M 23a; S 5b-6a]

Şeyḥü’l-İslām Murtaẓā Efendi’ye Resmo’dan Yazılan Tebrik-nāme²³⁶

Feülün/Feülün/Feülün/Feül

²³⁴ Sizinle aramızda uzun zaman geçti; üzerimde felaketler dönüp dolaştı. Ey vuslat gecesinde tabibi! bana dönecek misin? Ey ayrılık gününün meşakkati! Geçip gidecek misin?

لقد طال بيني وبينكم
و دارت عليّ [أ]ثرات طوارق
فيأطبيب ليل الوصل هل انت راجع
و يا بؤس يوم الهجر انت خارق

²³⁵ Hayatıma, gelecekte sana kavuşmaktan dolayı mutluluk bulacağıma dair güven veren ümidim vardır. Kimden yardım isteyeyim, kimden yardım dileneyim? Sen ki ihsanı himmete uygun görürsün.

هست امیدم که دهد عمرم امان تا یابم
از وصال تو باقبال بر خورداری
از که جویم مدد و از که شوم راغب لطف
تو که احسان بجا همت در خورداری

Ḥazretleri sağ olsun. Merāḥim-perverā²³⁷! Ğaleyān-ı dīg-i²³⁸ āteşdān-ı derūn ile inbīk-i dīde-i²³⁹ ğam-dīdeden tereşşuh u taqāttur iden қатарāt-ı hūn-ābe-i sirişk-i ḥasret mezra^c-ı cism-i²⁴⁰ nizāra²⁴¹ şā^c iķa-ı dāne-sūz-ı ḥaybet ve bu diyār-ı ğurbetde firāk-ı evlād u ‘ıyāl ile mübtelā-yı dağdağa-ı endūh u miḥnet iken dest-gīr-i derdmendān-ı rūzgār ve mu‘īn-i tūfān-zedegān-ı ālām u ekdār olan kerāmetlü efendimiñ şeref-baḥş-ı ‘ālī-mesned-i²⁴² fetvā ve ārāyış-i²⁴³ bālā-serā-yı emānet-i kübrā olduklarınıñ müjde-i ḥayāt-baḥş-ı ğam-fersā ve nüvīd-i dil-nişin-i meserret-pīrāsı²⁴⁴ resīde-i ğuş-ı cānım olduğda zamān-ı sa‘ādet-i ‘adālet-iķtirānları şikeste-dilān-ı kūpāl-i ğumūma telāfi-i mā-fāt ve sitem-zedegān-ı dest-bürd-i hūmūma tekāzā-yı mükāfāt idecegi muḥarrer olmağın edā-yı merāsım-i secde-i şükr ile dil-şād ve kemend-i cān-peyvend-i ğam-ı ğurbetden āzād olup dārū-hāne-i merḥamet-i müşfikānelerinden deryūze-i merhem-i ‘ināyetle çeşm-i eşk-bār ḥalka-ı dervāze-i teraḳḳub u intizār idügi ma‘lūm-ı devletleri buyurulduğda luṭf u merḥamet devletlü, ‘ināyetlü, kerāmetlü, veliyyü’n-ni‘am efendimiñdir²⁴⁵.

[10]

[İl 15a-16a; İ2 20a-20b; İ3 11b-11a; İ4 5a-6a; A 5b-6b; B 6b-7b; K 7b-8a; M 23b-24b; S 6a-7a]

Def a Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi Merḥūma Resmo'dan Yazılan Niyāz-nāmedir²⁴⁶

Mā-dām ki pençe-i ‘ālem-gerdān-ı ḳahramān-ı mağfīret āhenīn-bāzū-yı ḳīr-ṭab‘ān-ı²⁴⁷ cerā‘im ü²⁴⁸ ma‘şiyeti fūşūrde-i²⁴⁹ saḥt-gīr-i *sebekat rahmeti* ‘alā-ğazabı²⁵⁰

²³⁶ Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi ḥazretlerine Resmo'dan yazılan ‘arz-ı hāl İl; Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi merḥūma Resmo'dan yazılan tebrik-nāme şüretidir İ4, K, S, B; Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi merḥūma Resmo'dan yazılan tebrik-nāme-i mergūbe şüretidir A; Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi'ye Resmo'dan yazılmışdır İ3, M.

²³⁷ ḥazretleri sağ olsun merāḥim-perverā: – A; sağ olsun merāḥim-perve*ā B.

²³⁸ dīg-i: rīg-i İ3.

²³⁹ dīde-i: – i89.

²⁴⁰ cism-i: cismim İl.

²⁴¹ nizāra: zāra A; nizāda? İ3.

²⁴² ‘ālī-mesned-i: ‘ālī-mesned ve S.

²⁴³ ārāyış-i: ālāyış-i A, M.

²⁴⁴ meserret-pīrāsı: ḥasret-pīrāsı A.

²⁴⁵ luṭf u merḥamet devletlü, ‘ināyetlü, kerāmetlü, veliyyü’n-ni‘am, efendimiñdir: luṭf u merḥamet efendimiñdir İl; luṭf merḥamet devletlü, veliyyü’n-ni‘am, efendimiñdir İ4; luṭf u merḥamet devletlü efendimiñdir A; emr ü fermān İ3; luṭf u merḥamet devletlü, kerāmetlü, veliyyü’n-ni‘am efendimiñdir K; – B.

²⁴⁶ Def a müşārün ileyh Murtażā Efendi ḥazretlerine İl; Def a Resmo'dan Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi'ye yazılan niyāz-nāme İ2; Def a Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi merḥūma yazılan ‘arz-ı hāl-i belāgat-üslūbuñ şüretidir A; Def a Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi merḥūma yazılan niyāz-nāmedir S; Def a müşārün ileyhe yazılmışdır İ3; Def a müşārün ileyh ḥazretlerine B.

itmekle cerīde-i ḥaṭāyā-yı²⁵¹ günehkārāna imrār-ı kalem-i ‘avf u²⁵² ‘ināyet ve gūṭe-
ḥ^vārān-ı gird-āb-ı baḥr-ı belāya āb-yārī-i emvāc-ı pey-der-pey-i iḥsān ile irā’et-i
sāḥil-i selāmet eyleye; devletlü, kerāmetlü, ḥānedān-pīrāy-ı neseb-i ‘ālī ve mesned-
ārāy-ı ‘ālī-serā-yı ḥaseb-i ālī, neḳāve-i²⁵³ dūdmān-ı Muḥammedī, velī-ni’ met-i²⁵⁴ dil-
rīşān ve²⁵⁵ dest-gīr-i ğurebā-yı²⁵⁶ dervīşān, velī-ni’ metim²⁵⁷, ümīdgāhım, efendim,
sulṭānım²⁵⁸ ḥazretleriniñ senglāḥ-ı²⁵⁹ rūzgār-ı şikeste-dilleriniñ²⁶⁰ cebire-bend-i
inkisār-ı derūnlarına maḥşūr u mevķūf olan yed-i ṭulā-yı nigāh-ı merḥametleri bu
bezmgāh-ı ber-hem-ḥorde-i ‘ālem ser-gerdānlarınıñ cem’-i perīşān-eczā-yı ser ü
sāmānlarına müteveccih ü muḳayyed ve niżām-ı kārgāh-ı bārgāh-ı ‘adālet-medārları
ķavā’im-i āsmān-gīr-i du’ā-yı ğarībān ile mü’ebbed ü²⁶¹ mü’eyyed olup ğürüsnegān-
ı nevāle-i āmāle mā’ide-i raḥmet ve rātibe-cūyān-ı²⁶² dārü’z-żiyāfe-i murāda maḥżā
ni’ met olan vücūd-i mes’ūd-ı cihān-sūd-ı kerīmāneleri ilā-āḥiri’z-zamān fermān-
fermāy-ı dārü’l-emān-ı²⁶³ şihḥat u ‘āfiyet ve kāşāne-i zīb-i devlet-ḥāne-i sa’adet ü
selāmet olmaḳ du’āsı dü-dest-i niyāz ile ma’rūz-ı ‘atebe-i pād-şāh-ı bī-niyāz
ķılındıķdan şoñra ‘arż-ı ḥāl-i ‘abd-ı perīşān-rūzgārlarıdır ki sīlī-i ḫehre-figār-ı ḳazā-
yı nā-gehānī ile²⁶⁴ dār u²⁶⁵ diyārdan²⁶⁶ dūr ve ṭabānçe-i zehre-şikāf-ı sitem-i
eyyām²⁶⁷ ile ehl ü ‘ıyālden²⁶⁸ mehcūr oldıĝım ḥudūd-ı seneteyne ḳarīb ve nūk-ı ser-
tiz-i neşter-i ğurbet²⁶⁹ ḥalīde-i dīde-i cān-ı nā-şekīb olup müddet-i merķūmede

²⁴⁷ ḳīr-ṭab’ān-ı: ṭab’ān-ı A.

²⁴⁸ ü: – İ1.

²⁴⁹ füşürde-i: – İ4.

²⁵⁰ سبقت رحمتی علی غضبی Rahmetim gazabımı aştı. (Hadis)

²⁵¹ ḥaṭāyā-yı: ḥaṭā-yı S, B.

²⁵² kalem-i ‘avf u ‘ināyet: kalem ü ‘avf ‘ināyet S; kalem-i ‘avf ‘ināyet B.

²⁵³ neḳāve-i: neḳkāde-i İ1.

²⁵⁴ velī-ni’ met-i: veliyyü’n- ni’ met-i İ4.

²⁵⁵ ve: – İ1, İ2, A, S, İ3, K.

²⁵⁶ ğurebā-yı: ğurebā vü B.

²⁵⁷ velī-ni’ metim: veliyyü’n- ni’ metim İ4.

²⁵⁸ efendim, sulṭānım: – İ1; efendim İ3.

²⁵⁹ senglāḥ-ı: – A.

²⁶⁰ şikeste-dilleriniñ: şikesteleriniñ İ1, İ3, İ4, A, B, K, M, S.

²⁶¹ ü: – İ3.

²⁶² rātibe-cūyān-ı: rātibe-ḥ^vān-ı A, S, B.

²⁶³ dārü’l-emān-ı: دارالامه İ4, K; dārü’l-emāre-i İ1, İ3.

²⁶⁴ nā-gehānī ile: nā-gehānī ile vārid ve B.

²⁶⁵ u: u u İ4, K.

²⁶⁶ diyārdan: diyārından İ1.

²⁶⁷ eyyām: – İ3.

²⁶⁸ ehl ü ‘ıyālden: ehl ü ‘ıyālinden İ1, B; – İ3.

²⁶⁹ ğurbet: – İ2, A, S, K, B.

İstanbul'da hāriciyye vü dāhiliyye ehālîleriniñ ve²⁷⁰ mübtelâ oldıgım emrāz-ı²⁷¹ muhtelif teḳāzāsıyla bu ğurbetde zarūrî istiḥdām olunan sekiz on nefer-i ḥidmetkār āvāreleriniñ me'ūnet ü²⁷² nafaḳa vu kisvelerine İstanbul'da ve²⁷³ yanımda enderūn u²⁷⁴ birūnda ḳalîl ü keşîr eşyāmız zîver-i dūş-ı dellāl olup ba' zısı İstanbul'da maşrūf ve²⁷⁵ ba' zısı bu ğarîbü'd-diyāra irsāl olunmağla min-ba'd ne²⁷⁶ sedd-i şūlme-i ihtiyāc idecek²⁷⁷ bir şey vardır ve²⁷⁸ ne fūrūht olunup burada orada şarf-ı mā-yehtācu ileyh²⁷⁹ olunacak nesnemiz ḳalmışdır, diyü²⁸⁰ bu eşnāda ğam-ḥānemiz tarafından nāme-i küdür-et-āmîz ve²⁸¹ peyām-ı ārām-fersāy-ı riḳḳat-engîz vārid olmağla tefarrūḳ-ı eczā-yı ḥāl-i perîşān şad çendān ve Resmo şahrāsı başıma teng ü tār bir zindān olup, kendi derdim unutup muḥadderāt-ı serā-perde-i 'işmet ve benāt-ı ḥānevāde-i silsile-i nübüvvetden ḥaremim cāriyeleriniñ on beş miḳdārı bî-dest ü pā civārî āvāreleriyle aḥvāl-i pūr-melālî neye mūncerr²⁸² olacağ? Müddet-i 'ömri nāz u na' im ile ğūzerān itmişken bu derdmend-i siyeh-sitāreye²⁸³ nisbeti sebebi ile mübtelâ oldıgı belā-yı ihtiyāc u zarūretiñ def' ü tedārūki ne şekl ehl-i himmetiñ ṭarafdārî-i mürüvvet ü iḥsānına ḳalacaktır? Yā bu 'abd-ı 'alîl iḳlîm-i āḥerde bî-kes ü²⁸⁴ bî-meded-res²⁸⁵ nesyen ve²⁸⁶ mensiyyen ḳaldıgımda bu ḳadar 'ilel ü emrāz ile ḳanğı ṭabîb-i derd-efzāniñ muhtāc-ı nabz-ġirî-i istiġnāsı ve bu mertebe teḥî-destî²⁸⁷ vü²⁸⁸ ıztırār ile ne maḳūle ehl-i dükkān-ı bî-mürüvvetiñ niyāzmend-i²⁸⁹ i'ānet-i nāmūs-fersāsı olacağım? *Ḥasbunā'llāhu ve ni'amu'l-vekil*²⁹⁰. Efendim efendim bārgāh-ı mekārîm-penāh-ı erḥamü'r-rāḥiminden istid'ā-yı 'avf u 'ināyetden şoñra seniñ

²⁷⁰ ve: – A, B.

²⁷¹ emrāz-ı: marāz-ı A, S, B.

²⁷² ü: – İ1, İ2, İ3, K, M.

²⁷³ ve: – İ1, İ4, İ2, İ3, K, A, S.

²⁷⁴ u: – A.

²⁷⁵ ve: – İ1, İ4, İ2, S, İ3, K, B.

²⁷⁶ ne: – İ4, A.

²⁷⁷ idecek: idecek ne İ4, İ2.

²⁷⁸ ve: – A, S, B.

²⁷⁹ ileyh: – İ1, İ3.

²⁸⁰ ḳalmışdır diyü: ḳalmışdır İ3; ḳalmamış idi diyü M.

²⁸¹ ve: – B.

²⁸² mūncerr: – İ3.

²⁸³ siyeh-sitāreye: siyāh-sitāreye İ3.

²⁸⁴ ü: – S.

²⁸⁵ bî-meded-res: meded-res İ2.

²⁸⁶ ve: – İ2, A, S, İ3.

²⁸⁷ teḥî-destî: teḥî-dest A, S, B.

²⁸⁸ vü: – S, B.

²⁸⁹ niyāzmend-i: niyā*mend-i İ4; niyāzmendān-ı A, S, B.

²⁹⁰ حسبنا الله و نعم الوكيل Allah bize yeter ve O en iyi dosttur.

dergāh-ı şefakat, destgāh-ı kerīmāneñe ilticā iderim. Şān-ı büzürgī vü siyādete şāyān olan hālet hākkımda bī-dirīğ buyurulmağ bābında emr ü fermān u lutf-ı firāvān devletlü, kerāmetlü, veliyyü'n-ni' am efendim, sulţānım hāzretleriniñdir²⁹¹.

[11]

[İ1 16a; İ2 21a; İ3 12a-12b; İ4 6a-6b; A 6b; B 7b-8a; K 8b; M 24b-25a; S 7a-7b]

Def a Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi'ye Resmo'dan Yazılan Niyāz-nāmedir²⁹²

Şābūn-ı vesah-şüy-ı tevbe vü nedāmet izāle-i leke-i ma'şiyet itdikçe ve 'avf-ı cerā'im-i 'uşāt bābında²⁹³ kāh-ı²⁹⁴ şımāh-ı aşhāb-ı himmete āvāze-i dil-nişin-i ve [fē] men 'afā ve aşleḥa fē-ecruhu 'ale'l-lāh²⁹⁵ yetdikçe sevād-ı hūrūf-ı beyt-i²⁹⁶

Meşreb-i pervāne dārem der-ṭarīk-i düstī

Şād mī-gerdem²⁹⁷ çerāğ-ı her ki rūşen mī-şevēd²⁹⁸

cevher-i āyine-i sīne-i²⁹⁹ bī-kīnesi olan devletlü, 'ināyetlü, merḥametlü³⁰⁰, veliyyü'n-ni' am efendim, sulţānım³⁰¹ hāzretleriniñ ḥāk-ı 'ıtrnāk-ı āsitān-ı rāstān-penāhlarına ferş-i siyeh-kilim-i rüy-ı ma'zeret kılındığı siyākda 'arz-ı ḥāl-i bende-i perişān-rūzgār oldur³⁰² ki mertebe-i tefarruk-ı³⁰³ esbāb-ı cem'iyyet ve ḥadd-ı tezāḥüm-i³⁰⁴

²⁹¹ emr ü fermān u lutf-ı firāvān devletlü, kerāmetlü, veliyyü'n-ni' am efendim, sulţānım hāzretleriniñdir: emr ü fermān devletlü, kerāmetlü, veliyyü'n-ni' am efendim, sulţānım hāzretleriniñdir İ2, İ4, K; fermān efendimiñdir İ1; emr ü fermān u lutf-ı firāvān devletlü, kerāmetlü, veliyyü'n-ni' am efendimiñdir A; emr ü fermān devletlü, kerāmetlü, veliyyü'n-ni' am, efendim hāzretleriniñdir S; emr ü fermān İ3; – B.

²⁹² Def a müşārün ileyh Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi hāzretlerine Resmo'dan yazılan 'arz-ı ḥāl İ1; Def a Resmo'dan Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi'ye irsāl olunan 'arz-ı ḥāl şüretidir İ2; Def a Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi merḥūma Resmo'dan yazılan 'arz-ı ḥāl-i belāğat-me'al şüretidir A; Def a Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi merḥūma Resmo'dan yazılan 'arz-ı ḥāl şüretidir S, K; Def a müşārün ileyhe yazılmışdır İ3; Def a müşārün ileyhe B; Def a müşārün ileyh Murtaza Efendi'ye yazılmışdır M.

²⁹³ bābında: bānında İ1.

²⁹⁴ kāh-ı: gāh İ4.

²⁹⁵ [ف] و من عفی و اصلح فاجره على الله ... kim affeder ve arayı düzeltirse, onun mükāfatı Allah'a aittir. Şūrā, 42/40.

²⁹⁶ beyt-i: – İ1.

²⁹⁷ şād mī-gerdem: şād mī-gerdem [şād mī-bāšem] İ3.

²⁹⁸ Dostluk yolunda pervane gibiyimdir, her kimin kandili yanarsa (talihi iyi olursa) mutlu olurum.

مشرب پروانه دارم در طریق دوستی
شاد میگردم چراغ هر که روشن می شود
Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/Fâilün

²⁹⁹ sīne-i: – A, S, B.

³⁰⁰ 'ināyetlü, merḥametlü: 'ināyetlü İ1; – İ3.

³⁰¹ efendim sulţānım: – B.

³⁰² perişān-rūzgār oldur: perişān-rūzgārıdır A.

³⁰³ tefarruk-ı: tefriḳa-ı M.

ğumūm-ı ğurbet ü ālām-ı miḥnetim³⁰⁵ ḥāric-i yārā-yı taḥrīr ve maḥrūm-ı tevānā-yı taḥrīr olmağla icmāl-i keyfiyyet-i ıztırāb u ıztırārım yine ḳalb-ı ilhām-āšnā ve miḳyās-ı ḳuvvet-i müdrike-i ‘ālem-ārālarına isti‘lām ve sāye-i gül-nihāl-i merḥamet-i cibilliyeleri bir laḫzecik ṣāmil-i fark-ı³⁰⁶ ‘abd-ı³⁰⁷ müstehām ya‘nī nām-ı güm-şode vü kemīnemi³⁰⁸ bir kerrecik ber-vech-i iltizām yād ve ḥarāb-kerde-i seyl-āb-ı firāk³⁰⁹ bu ḳadar yoklayup³¹⁰ ma‘mūr u ābād buyurulmağ bābında emr ü fermān devletlü, veliyyü’n-ni‘am efendimiñdir³¹¹.

[12]

[İl 16b-17a; İ2 21a-21b; İ3 12b; İ4 6b; A 7a; B 8a; K 8b-9a; M 25a-25b; S 7b]

Şeyḫü’l-İslām-ı Sābık Vaṣṣāf ‘Abdu’llāh Efendi Merḥūma Şadr-ı Rum’dan Munfaşıl İken Resmo’dan İrsāl Olunan ‘Arz-ı Ḥāldir³¹²

Devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sultānım *eṭāla’llahu beḳāhu*³¹³ ḥazretleri devlet-i rüz-efzūn³¹⁵ ile sağ ve sine-i ḥussād-ı zāt-ı kerrübī-nihādları miḥnet-keşān-ı tengnā-yı ğurbetiñ dil-i pür-ḥūn u ḥāṭır-ı maḫzūnı gibi dāğ dāğ³¹⁶ olsun. Merāḫim-perverā³¹⁷! Mekārim-güsterā! Eyyām-ı ‘ömr³¹⁸ ü iḳbālīñiz

³⁰⁴ tezāḫüm-i: terācim-i İ4.

³⁰⁵ ü ālām-ı miḥnetim: – A, S, B.

³⁰⁶ fark-ı: – İ2.

³⁰⁷ ‘abd-ı: bende-i İ3; M.

³⁰⁸ güm-şode vü kemīnemi: güm-şode-i kemīnem İ1, İ4, İ2, İ3; güm-şodemi kemīnem K.

³⁰⁹ firāk: firāk olan İ3, M.

³¹⁰ yoklayup: kılup İ1, İ4, İ2, S, İ3, K, B.

³¹¹ emr ü fermān devletlü, veliyyü’n-ni‘am efendimiñdir: fermān efendimiñdir İ1; emr ü fermān A; – İ3, B.

³¹² Mısbāḥ-ı şebistān-ı ḥaḳāyık şeyḫü’l-İslām-ı sābık Vehhāb ‘Abdu’llāh Efendi ḥazretleri merḥūm Rumili ḳāḍī-‘askerliğinden munfaşıl iken Resmo’dan yazılan ‘arz-ı ḥāl İ1; Vaṣṣāf ‘Abdu’llāh Efendi şadr-ı Rum’dan munfaşıl iken Resmo’dan mürsel ‘arz-ı ḥāl İ2; Mısbāḥ-ı şebistān-ı ḥaḳāyık şeyḫü’l-İslām-ı sābık ‘Abdu’llāh Efendi merḥūm şadr-ı Rum’dan munfaşıl iken Resmo’dan irsāl olunan ‘arz-ı ḥāl A; Mısbāḥ-ı şebistān-ı ḥaḳāyık şeyḫü’l-İslām-ı sābık ‘Abdu’llāh Efendi merḥūm şadr-ı Rum’dan munfaşıl iken Resmo’dan irsāl olunan ‘arz-ı ḥāl şüretidir S; Mısbāḥ-ı şebistān-ı ḥaḳāyık şeyḫü’l-İslām-ı sābık Vaṣṣāf ‘Abdu’llāh Efendi’ye Rumili’den inḫisālinde Resmo’dan yazılmışdır İ3; Mısbāḥ-ı şebistān-ı ḥaḳāyık şeyḫü’l-İslām-ı sābık Vehhāb ‘Abdu’llāh Efendi merḥūm şadr-ı Rum’dan munfaşıl iken Resmo’dan irsāl olunan ‘arz-ı ḥāl şüretidir K; Mısbāḥ-ı şebistān-ı ḥaḳāyık şeyḫü’l-İslām-ı sābık ‘Abdu’llāh Efendi merḥūm şadr-ı Rum’dan munfaşıl iken Resmo’dan yazılan ‘arz-ı ḥāl şüretidir B; Mısbāḥ-ı şebistān-ı ḥaḳāyık şeyḫü’l-İslām-ı sābık Vaṣṣāf ‘Abdu’llāh Efendi’ye Rumili’nden inḫisālinde Resmo’dan yazılmışdır M.

³¹³ devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am, efendim, sultānım *eṭāla’llahu beḳāhu*: – İ1, A, İ3

³¹⁴ اطلال الله بقاء Allah ömrünü uzatsın.

³¹⁵ rüz-efzūn: rüz-efrüz İ4.

³¹⁶ dāğ: – İ4.

³¹⁷ merāḫim-perverā: merāḫim-perver İ4; merḥamet-perverā B.

³¹⁸ ‘ömr: – İ2.

māh-ı mübārek-i³¹⁹ Ramazānda ehl ü ‘ıyālinden³²⁰ dūr olan fırkat-zede ğarībleriñ³²¹ kaṭarāt-ı nā-ma‘ dūd-ı sirişk-i ḥasretinden efzūn ve hengām-ı cāh u³²² celālīñiz şabāh-ı ‘ıdde ābā vu³²³ a‘ māmından mehcūr olan eytām u³²⁴ eṭfālīñ³²⁵ ḥüzn ü melālet³²⁶ ve³²⁷ taḥassūr ü ḥayretinden bīrūn olmaḵ du‘āsı ile³²⁸ mütezarri‘-i bārgāh-ı kibriyā oldıgım ‘ālimü’s-sırr ve’l-ḥafıyyāt ve kādī’l-ḥacāt³²⁹ celle³³⁰ şānehu cenābına³³¹ ma‘ lūmdur. Bākī, emr ü³³² fermān devletlü efendimiñdir³³³.

[13]

[İ1 17a-17b; İ2 21b; İ3 12b-13a; İ4 6b-7a; A 7a-7b; B 8a-8b; K 9a-9b; M 25b-26b; S 7b-8a]

**Def‘ā Müşārün İleyh ‘Abdu’llāh Efendi Ḥazretleri Merḥūmdan Şurre ve ‘Üd Geldikde
Yazılan ‘Arz-ı Ḥāl³³⁴**

Devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sultānım, eṭāla’llahu beḳāhu³³⁵ ḥazretleriniñ³³⁶ telāṭum-ı deryā-yı kerem ü ‘ināyetleriyle bu ḥuşkide-leb-i beyābān-ı ğurbete izāle-i āteş-i ‘aṭaş-ı ḥayret idecek emvāc-ı pey-der-pey-i suṭūr-ı ser-ā-ser-sürūr-ı kerem-nāmeleri ve def‘-i dil-tengī-i kılllet ü³³⁷ zarūret³³⁸ idecek³³⁹

³¹⁹ mübārek-i: – İ4.

³²⁰ ‘ıyālinden: ‘ıyālden A, S, B

³²¹ ğarībleriñ: ğarīblerin İ1, İ2, İ4, A, B, K, M, S.

³²² u: – İ4.

³²³ vu: – A.

³²⁴ u: – İ1, İ4, B, K, S.

³²⁵ eṭfālīñ: eṭfālīn İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

³²⁶ melālet: melāl A, S, B.

³²⁷ ve: – B, S.

³²⁸ ile: – A, S, B.

³²⁹ kādī’l-ḥacāt: kādī-ı ḥacāt İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, S.

³³⁰ celle: ecelle A, S, B.

³³¹ cenābına: cenābına S, B.

³³² ü: – İ4.

³³³ emr ü fermān devletlü efendimiñdir: emr efendimiñdir İ1; emr ü fermān A; emr ü fermān efendimiñdir İ3, B.

³³⁴ Def‘a cennet-mekān müşārün ileyh ḥazretleri taraf-ı devletlerinden hediye-i behiyyeleri vārid olduğda Resmo’dan yazılan cevāb-nāme şuretidir İ4, S; Def‘a cennet-mekān müşārün ileyh ḥazretleri taraf-ı devletlerinden hediye-i behiyyeleri vārid olduğda Resmo’dan yazılan cevāb-nāme şuretidir B; Def‘a müşārün ileyh efendiden hediye-i behiyyeleri vārid olduğda Resmo’dan irsāl olunan cevāb-nāme şuretidir İ2; Müşārün ileyh merḥūmuñ tarafından hediye-i behiyyeleri vārid olduğda [vürūdunda] def‘a Resmo’dan yazılan cevāb-nāme A; Müşārün ileyh gönderdiği şurre ve hediye-i behiyyeleri vārid olduğda Resmo’dan İ3; Def‘a cennet-mekān müşārün ileyh ḥazretleri taraf-ı devletlerinden hediye-i behiyyeleri vārid olduğda [Resmo’dan yazılan cevāb-nāme şuretidir] K; Müşārün ileyh gönderdiği şurre vü hediye-i behiyyeleri vārid olduğda M.

³³⁵ اطلال الله بقاه Allah ömrünü uzatsın.

³³⁶ devletlü ‘ināyetlü merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am, efendim, sultānım, اطلال الله بقاه ḥazretleriniñ: devletlü, ‘ināyetlü, efendim, sultānım ḥazretleriniñ İ1; devletlü, ‘ināyetlü, veliyyü’n-ni‘am, efendim sultānım, eṭāla’llahu beḳāhu ḥazretleriniñ İ2; – A; ḥazretleriniñ İ3, B.

³³⁷ ü: – S, B.

nuḳūd-ı mu‘accelü’l-vürūd ve müte‘addid aḳmişe-i ğam-fersūd, ‘ale’l-ḥuşuş meşāmm-ı cān³⁴⁰ bir zamāndan berü müştāk-ı bŷy-ı dil-āvīzi olduğı Māverdī ‘ūd vāşıl olduḳda ne ḳadar mesrūr oldum ve beyne’l-ehālī ne mertebe ser-māye-i mübāhāt u³⁴¹ iftiḥārım oldu³⁴², i‘lām u taḥrīr iḳün her ne ḳadar³⁴³ taḥarrī vü tedbīr itdim ise bir ḳespān ta‘bīr bulamadım. Lākin, benim efendim eger bu tengnā-yı ‘ālem-i şühūdda³⁴⁴ bundan muḳaddem bi-ḥasebi’l-beşeriyye ibtilā-yı belā-yı ḳillet ve istilā-yı aḳsām-ı³⁴⁵ ‘illet ile esīr-i silsile-i ğurbet olduğıñız var ise ve³⁴⁶ ol ḥālde iken bir şāḥib-i mürüvvet, ehl-i kerem tarafından ḥā’iz-i şeref-i pürsiş-i ḥātır-ı meksūr ve fā’iz-i in‘ām-ı³⁴⁷ naḳdīne-i³⁴⁸ nā-gāh-ḫuhūr³⁴⁹ olduğıñız vāḳi‘ olmuş ise bu da‘īñiziñ³⁵⁰ daḫı bu def‘a vāḳi‘³⁵¹ olan luṭf u keremiñizden ne mertebe münbaşiṭ ü mesrūr³⁵² ve du‘ā-yı devām-ı eyyām-ı ‘ömr ü devletiñiz³⁵³ zımnında ne şekil müteveccih-i icābet-serāy-ı Ḥudāvend-i ğayūr olduğımi³⁵⁴ istidlāl buyurursız. Ekşer-i evḳātda ümīdvār-ı ḫuhūr-ı kerem ü i‘ānetleri olduğım kimselerden miḳdār-ı zerre i‘ānet görölmediğinden³⁵⁵ ḥazret-i Rabbü’l-‘ālemīn şāhid ü ‘ālimdir³⁵⁶ ki kerem-nāmeñiz ḥaṭṭ-ı āzādī³⁵⁷ ve iḥsāniñız bedel-i kitābet-i ‘abd-ı mekātib ḳadar irāş-ı şādmānī itmekle ez-ḳadīm mu‘tād olduğım du‘ā-yı bī-riyā-yı eyyām-ı³⁵⁸ iḳbālīñiz

³³⁸ ḳillet ü zarūret: ḳillet zarūrete A.

³³⁹ idecek: – S, B.

³⁴⁰ cān: – İ1.

³⁴¹ u: – S, B.

³⁴² iftiḥārım oldu: iftiḥār A.

³⁴³ her ne ḳadar: – A.

³⁴⁴ ‘ālem-i şühūdda: ‘ālem-i şühūda İ4; ‘ālem ü şühūdda İ2.

³⁴⁵ aḳsām-ı: اسقام A.

³⁴⁶ ve: – A, B.

³⁴⁷ in‘ām-ı: – A.

³⁴⁸ naḳdīne-i: – İ3.

³⁴⁹ nā-gāh-ḫuhūr: nā-geh-ḫuhūr İ4, İ2, A, S, K, B.

³⁵⁰ olmuş ise bu da‘īñiziñ: odıysa bu da‘īleriñiñ A, S, B; olmuş ise o da‘īleriñ M.

³⁵¹ vāḳi‘: – S, B.

³⁵² mesrūr: sürür İ3.

³⁵³ eyyām-ı ‘ömr ü devletiñiz: eyyām-ı devletiñiz İ1, İ4, S, İ3, B; ‘ömr ü devletiñiz A.

³⁵⁴ olduğımi: olduğım İ2.

³⁵⁵ görölmediğinden: lörölmediğinden İ1.

³⁵⁶ şāhid ü ‘ālimdir: şāhid ü ‘ādildir A; şāhid ‘ādildir S, İ3, M; ‘ādilimdir B.

³⁵⁷ ḥaṭṭ-ı āzādī: ḥātır-ı āzādī M.

³⁵⁸ eyyām-ı: eyyām u İ2, B.

zamīme-i manzūme-i medḥ ü şenānız ile müstezād olunmadadır.³⁵⁹ Bākī, emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü, veliyyü’n-ni‘am efendim ḥazretleriniñdir.³⁶⁰

[14]

[İ1 17b-22a; İ2 21b-25a; İ3 13a-16b; İ4 7a-10b; A 7b-10b; B 8b-13a; K 9b-13a; M 26b-36a; S 8a-12a]

**Def‘a Müşārün İleyh Efendimiz Merḥūm Rumili Kāḍī-‘askerliginden Munfaşıl İken
Resmo’dan Yazılan ‘Arz-ı Hāl³⁶¹**

Mā-dām ki giriftārān-ı zencīr-i derd ü belā ve sitāre-sūḥtegān-ı encümen-i³⁶² renc ü ‘anā ve³⁶³ müşkil-güşāyān-ı mesned-i iḳbālīñ çire-destī-i³⁶⁴ tedbīr ü³⁶⁵ ‘ināyetlerine ümīdvār ve sa‘d-aḥterān-ı bālā-serāy-ı iclālīñ³⁶⁶ nigh-güşe-i nuşret ü i‘ānetlerine müteraşşıd-ı raşad-ı intizār ola; cünbiş-i ebrū-yı himmeti raḥne-endāz-ı esās-ı şa‘bu’l-indirās-ı muşibet ve nīrū-yı bāzū-yı şefaḳatı dest-gīr-i miḥnet-zedegān-ı ğurbet olan devletlü, ‘ināyetlü³⁶⁷, ḥānedān-pīrāy-ı ḥamiyyet ve³⁶⁸ düdmān-ārāy-ı mürüvvet efendim, sultānım ḥazretleriniñ āf-tāb-ı pūr-āb u³⁶⁹ tāb-ı devlet ü iḳbālleri ‘ālem-fürüz u āfāḳ-gīr ve ilā-āhiri’l-eyyām kelām-ı mu‘ciz-nizām-ı bedī‘ü’l-insicāmları hem-te’sīr-i³⁷⁰ ḥükm-i taḳḍīr olmaḳ da‘avātı hezār sūz u³⁷¹ güdāz ile ma‘rūz-ı icābet-serāy-ı Ḥudā-yı ḳadīr ḳılındığı ḥilālde, āviḥte-i dāmen-i merḥametleri olup bu vechle ‘arz-ı hāl-i perīşānī olunur ki dīvān-ḥāne-i dārū’l-ḥükm-i³⁷² ḳazāda pezirüfte-i suṭūr-ı zuhūr³⁷³ olan menşūr-ı ezeliyyü’s-şudūr mücibince dīvān-ı āsmān-bünyān-ı ḥāḳānīden yazılıp çāvüş yedine virilen fermān-ı cihān-

³⁵⁹ olunmadadır: olunmada A.

³⁶⁰ bākī, emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü, veliyyü’n-ni‘am, efendim ḥazretleriniñdir: – İ1, İ3; bākī A; bākī, emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü, efendim, sultānım ḥazretleriniñdir S; bākī, emr ü fermān ḥazretleriniñdir B.

³⁶¹ Def‘a cennet-mekān müşārün ileyh ḥazretlerine Resmo’dan yazılan ‘arz-ı hāl şüretidir İ4, K; Def‘a müşārün ileyh Resmo’dan taḥrīr olunan ‘arz-ı hāldir İ2; Def‘a müşārün ileyhe A; Def‘a müşārün ileyh ḥazretlerine Resmo’dan yazılan ‘arz-ı hāldir S; Def‘a müşārün ileyh şadr-ı Rum’dan infişālinde Resmo’dan yazılmışdır İ3, M; Def‘a müşārün ileyh ḥazretlerine Resmo’dan B.

³⁶² encümen-i: encüm-i İ4.

³⁶³ ve: – İ1, A, İ3.

³⁶⁴ çire-destī-i: ḥayre-destī-i M.

³⁶⁵ ü: – İ1.

³⁶⁶ iclālīñ: iclālīniñ İ2, İ4, B, K, S; celālīñ A.

³⁶⁷ ‘ināyetlü: – İ3.

³⁶⁸ ve: – S, B.

³⁶⁹ u: – İ4.

³⁷⁰ hem-te’sīr-i: himmet-i te’sīr-i İ1.

³⁷¹ u: – İ4.

³⁷² dārū’l-ḥükm-i: dārū’l-ḥükm ü A, S, B.

³⁷³ zuhūr: ṭahūr İ1.

muṭā‘-ı vācibü’l-ittibā‘a gerden-dāde-i sem‘an ve ṭā‘aten olup Saḳız cezāresinden
fezā-yı melsā-yı baḥr-ı sefid ve finā-yı mersā-yı cezāre-i Girid’e³⁷⁴ taḥrīk-i sükkān-ı
zevraḳ-ı iḳāmet ve şuḳḳa-güşāyī-i bādbān-ı sür‘atle rūzgāra mütāba‘at olunup, **beyt**
li-münşi’ihi³⁷⁵

Bā-nesīm-i āh u efgān³⁷⁶ bādbān efrāhtīm
Her çi bādā bād mā keştī der-āb³⁷⁷ endāhtīm³⁷⁸

mübdī‘-i ḥaṭīre-i³⁷⁹ baḥr u ber ve şānī‘-i ketībe-i ḥayr u şer *cellet na‘mā’uhu*³⁸⁰
cenābına tazarru‘ u niyāz ve³⁸¹ **beyt**

Ġarībim rūz u³⁸² şeb yokdur enīsim āhdan ğayrı
Penāhım dest-gīrim ḳalmadı Allāh’dan ğayrı³⁸³

zemzeme-i ḥāṭır-sūzını cān-ı ‘alīle dem-sāz ve dil-i melālet-menzili, **beyt li-**
münşi’ihi³⁸⁴

Ez-‘adem Nev-res rehā şod pāy-der-gil şod be-ten
Şod ḥalāş ān-cā zi-dām üftād īn-cā der-ḳafes³⁸⁵

terennümiyle terāne-perdāz-ı hicr³⁸⁶ olup³⁸⁷ vefā-düşmenān-ı mīşāḳ-ı mürüvvete,
beyt

³⁷⁴ Girid’e: Girid A, S, B.

³⁷⁵ beyt li-münşi’ihi: beyt: İ4, İ2, A, S, K, B; li-münşi’ihi İ3.

³⁷⁶ efgān: figān A, S.

³⁷⁷ der-āb: ber-āb İ3.

³⁷⁸ Ah ve feryad rüzgarıyla yelken açtık, her ne olursa olsun gemiyi suda hareket ettirdik. (Bu beyit Nevres’in Farsça dīvanında bulunmamaktadır.)

با نسیم آه و افغان بادبان افراختیم
هر چه بادآباد ما کشتی در آب انداختیم
Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/Fâilün

³⁷⁹ ḥaṭīre-i: – İ4.

³⁸⁰

³⁸¹ ve: – İ4, A, B.

³⁸² u: – S.

³⁸³ Mefāilün/Mefāilün/Mefāilün/Mefāilün

³⁸⁴ beyt li-münşi’ihi: beyt: İ4, İ2, A, S, K, B; li-münşi’ihi İ3.

³⁸⁵ Nevres yokluktan kurtuldu, ama tende hapsoldu. Oradaki tuzaktan kurtuldu, fakat buradaki kafese düştü. (Nevres)

از عدم نورس رها شد پای در گل شد به تن
شد خلاص آنجا ز دام افتاد اینجا در قفس
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

³⁸⁶ hicr: – İ1, İ4, İ2, İ3, K.

³⁸⁷ olup: idüp İ1, İ3.

Matleb-i mā ez-esīrī şoĥbet-i şayyād būd

Bī-mürüvvet reft ü³⁸⁸ mā mândīm tenhā der-ķafes³⁸⁹

me'ālını tāziyāne-i āteş-fürüz-ı sūz u sāz itmedeyim. Ey³⁹⁰ benim bī-vāsıta-ı³⁹¹ ĥuķūk-ı bendegī hevādār u ġam-gūsārım efendim! 'Arz-ı ĥâlde taķdīm-i merāsım-i icmāl u³⁹² iĥtişār lāzıme-i ĥudūd-ı bendegān-ı bī-miķdār olmaġla taṭvīl-i suṭūr-ı ġüftār ve tezyīl-i ġam-nāme-i nāzır-āzār eger-çi müstevcib-i cünĥa-ı³⁹³ küstāĥī vü ictisār ve iķtizā-yı³⁹⁴ ṭabī'at-ı vaķt u ĥāle³⁹⁵ göre bīm-i i' tirāz-ı ĥurde-ġirān ve ĥavf-ı kec-bīnī-i aĥvel-nigāhān³⁹⁶ daĥı³⁹⁷ der-kārdır³⁹⁸, ammā ümīdvārī-i 'afv u iĥsān ve ol maķūleler naẓarından mūrā'āt-ı zābita-ı kitmān ya'nī ma'nā-yı³⁹⁹ kelāmı añlar añlamaz şükri şikāyete ve 'işmeti ma'şiyete ĥaml ile sevādkār-ı şaĥīfe-i 'özü ü ĥayf olan cefākār ġaddārlar müṭāla'asından maşūn-ı muĥafaẓa-ı istitār buyurulmaķ niyāz-ı küstāĥānesiyle kümeýt-i siyeh-zānū-yı ķaleme ruĥşat-ı cevelān virdim ki metā'-ı rüy-dest-i⁴⁰⁰ dükkānçe-i tekvīn olan kālā-yı kem-bahā-yı vücūdum teşābük-i tār u pūd-ı⁴⁰¹ fıṭrat u būd⁴⁰² ile mensūc-ı kārġāh-ı ķadīmü'l-ibdā'-ı meşıyyet ve yek-müşṭ ĥāk-ı cism-i nā-būd-ı melāmet-ālūdum⁴⁰³ pençe-feşārī-i bāzū-yı ķudret ile memzūc-ı ĥamīr-māye-i ṭıynet olup tengnā-yı meşīme-i⁴⁰⁴ 'ademden devr-i menāzil-i aşlāb u erĥām ve ķaṭ'-ı merāĥıl-i leyāl⁴⁰⁵ ü eyyām iderek pā-nihāde-i gehvāre-i ķār-pāye-i vücūd ve ser-be-şahrā-dāde-i 'ālem-i şühūd⁴⁰⁶ oldıġım ġünde ser-mestī-i⁴⁰⁷

³⁸⁸ ü: – S, B.

³⁸⁹ Tutsak olmaktan maksadımız avcı ile arkadaşlık etmekti, o mürüvvetsiz (insanlıktan nasibini almamış avcı) gitti ve biz, kafeste yapayalnız kaldık. (Zahîr-i Fâryâbî)

مطلب ما از اسیری صحبت صیاد بود

بیمروت رفت و ما ماندیم تنها در قفس

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

³⁹⁰ ey: İlâhî M.

³⁹¹ bī-vāsıta-ı: vāsıta-ı İ4.

³⁹² u: – A.

³⁹³ cünĥa-ı: ĥe A; ĥayme-i M.

³⁹⁴ iķtizā-yı: iķtifā-yı İ3.

³⁹⁵ iķtizā-yı ṭabī'at-ı vaķt u ĥāle: iķtizā-yı ṭabī'at u ĥāle İ1; iķtizā-yı vaķt ĥāle A, S.

³⁹⁶ aĥvel-nigāhān: aĥvāl-nigehān A.

³⁹⁷ daĥı: – İ1.

³⁹⁸ der-kārdır: درکادر S.

³⁹⁹ ma'nā-yı: – İ1.

⁴⁰⁰ dest-i: dōst A.

⁴⁰¹ pūd-ı: pūd ve İ1, İ3, İ4, K, S.

⁴⁰² būd: bih-būd M.

⁴⁰³ melāmet-ālūdum: melālet-ālūdum İ2, İ3, İ4, A, B, K, S.

⁴⁰⁴ meşīme-i: شیمه İ4.

⁴⁰⁵ leyāl: leyālī İ1, İ2, S, İ3.

⁴⁰⁶ 'ālem-i şühūd: şühūd-ı 'ālem İ1.

⁴⁰⁷ ser-mestī-i: سرمشتی S.

keyfiyyet-i bezm-i *el est*⁴⁰⁸ ve⁴⁰⁹ vukū^c -ı tefāvūt-i *dest-ber-bālā-yı*⁴¹⁰ *dest*⁴¹¹ ile benim kitābe-i naqş-ı cebānim sevād-yāfte-i ser-nūvişt-i şā^c iriyyet ve gerdem-i ṭabī^c at-ı ašliyye-i⁴¹² tekvinim mübtelā-yı baht-ı bed ü ‘ulüvv-i himmet⁴¹³ bulunup vüs^c at-ı meşreb-i ma^c rifet müstelzim-i teng-çeşmī-i ğırbāl-i ni^c met ve bu ḥaẓīẓ-i ḥākdānda bülendī-i nā-ber-cā-yı mertebe-i himmet ve⁴¹⁴ müstaḳẓī-i⁴¹⁵ istiğnā-yı esbāb-ı⁴¹⁶ refāhiyyet ve ‘illet-i cem^c iyyet-i sāmān żarūret olmağla ekşer-i evḳātım ḥırmān-ı ḥuşūl-i müdde^c ā ile güzerān ve vuşūl-i revātib-i⁴¹⁷ muḳadderde bile nice nice ‘araḳ-ı cebān ü āb-rūlar cereyān itmekle, **beyt li-münşi ‘ihi**⁴¹⁸

Zi-esbāb-ı ğınā⁴¹⁹ kesb-i hüner şod bā^c iş-i ḥırmān

Be-minḳār-ı hüma perverd himmet dāne-i mā-rā⁴²⁰

sāde-levḥān-ı ma^c nā-yı fıṭnat bir ālāy⁴²¹ kūr-dilān-ı herze-lükām-ı⁴²² ‘avāma ki şıfat-ı kāşifeleri *ūla ‘ike ke ‘l-en ‘āmi*⁴²³ dir, bī-irtikāb u bī-kūlfet-i⁴²⁴ sa^c y u tedbīr ḥuşūl-peẓīr olan meṭālīb ü⁴²⁵ āmāl bu rişte-keş-i le ‘ālī-i ma^c nāya girih-beste-i ser-rişte-i şū^c ūbet ü eşkāl ve ‘alef-ḥ^vārān-ı çerāğāh-ı cehālet bir süri ḥar-menişān-ı pūç-mağza ki pişānī-i⁴²⁶ pūr-çin-i terkīblerinde ‘ünvān-ı vaşf-ı ezel imzā-yı *bel hum eḍall*⁴²⁷ dir,

⁴⁰⁸ الست değil miyim? A’raf, 7/172.

⁴⁰⁹ ve: – İ4, S, B.

⁴¹⁰ dest-ber-bālā-yı: dest-ber-lā-yı İ2.

⁴¹¹ Türkçedeki “el elden üstündür” atasözüyle benzerlik taşıyan Farsça bir atasözünün bir kısmıdır.

⁴¹² ṭabī^c at-ı ašliyye-i: ṭabī^c at-ı ašliyye vü İ2, İ4, K; ṭabī^c at u S, B; ṭabī^c at-ı A.

⁴¹³ K nüshasında der-kenar kaydı olarak “” kısaltmasıyla şu Farsça ibare yazılmıştır: “baht-ı bed ü himmet-i ‘ālī belā’s”.

⁴¹⁴ ve: – İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

⁴¹⁵ müstaḳẓī-i: müstaḳşī-i İ3, M.

⁴¹⁶ istiğnā-yı esbāb-ı: erbāb-ı A.

⁴¹⁷ revātib-i: rivāyet-i A.

⁴¹⁸ beyt li-münşi ‘ihi: – İ4; beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi ‘ihi İ3.

⁴¹⁹ zi esbāb-ı ğınā: – B.

⁴²⁰ Zenginlik sebeplerinden olan hüner sahibi olmak mahrumiyete sebep oldu. Himmet, danemizi (rızkımızı) hümanın gagasıyla verdi. (Nevres)

ز اسباب غنا كسب هنر شد باعث حرمان
بمنقار هما پرورد همت دانه ما را

Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

⁴²¹ bir ālāy: berā-yı İ3.

⁴²² lükām-ı: بكام [K] A, S, B.

⁴²³ اولئك كالانعام ... işte bunlar hayvanlar gibi ... A’raf, 7/179.

⁴²⁴ bī-irtikāb u bī-kūlfet-i: irtikāb-ı kūlfet-i İ1, İ4; bī-irtikāb kūlfet-i İ2; irtikāb-ı bī-kūlfet İ3; bī-irtikāb bī-kūlfet K.

⁴²⁵ ü: – S, B.

⁴²⁶ pişānī-i: – İ4.

⁴²⁷ بل هم اضل ... hatta daha da aşağıdadırlar. A’raf, 7/179.

dāhil-i dā'ire-i vesī' atü'l-ercā-yı sühūlet ü imkān görinen aḥvāl bu naḳş-bend-i kār-nāme-i ḥayāle peyveste-i sisile-i imtinā' u muḥāl olup, **beyt**⁴²⁸

Ser-süfre-i zamānede mānend-i māh-ı nev

Laḥt-ı dilinden eyledi 'āşık ğıdāsını⁴²⁹

ber-muḳteżā-yı siyehkārī-i⁴³⁰ ṭālī' -i vārūn⁴³¹ şaf-bestegān-ı encümen-i devletden her kimiñ ki nükte-perdāzī-i midḥat u sitāyiş⁴³² ile güşāyiş-dih-i şıḳḳ-ı ḳalem oldum hezl ü tezyīfe ḥaml olundu ve iḥvāndan her ferdiñ ki iyāb u⁴³³ zehāb ve⁴³⁴ ḥareket ü sükūnunda icrā-yı merāsım-i teşyī'⁴³⁵ ü istikbāl ve⁴³⁶ ifā-yı levāzım-ı tevḳir ü iclāl⁴³⁷ itdim, taḥḳir ü taḥfif ma' nāları virildi. Teḳāzā-yı ḥamiyyet ü⁴³⁸ mürüvvette bed-mestān-ı raḥīḳ-i naḥvet ve zīr-destān-ı⁴³⁹ kem-furşatın ya' nī ḥātır-şikenlik tarīḳasın pīş-nihād-ı muḳaddime-i *ḥālīf tu' ref*⁴⁴⁰ idenleriñ bī-vāsiṭa-ı sebeb-i zāhir zaḥm-güşāy-ı ḥātır-ı fātir olan ṭabānçe-i mağz-feşār-ı kirdār u⁴⁴¹ güftārlarına gāhice ḥavāle-i siper-i dest-i red olunmağla li'ām-ı eyyāmdan bir sitemkār-ı nā-dānı eger⁴⁴² pençe-i feşār-ı gülü-yı cān ve tiğ-i bī-dirīğ-i cevır ü sitemle her bir⁴⁴³ bün-i müyumdan ḳatre-feşān-ı ḥūn-ı mercān görseler yine bār-ı ṭaḳat-sūz-ı günāhı benim nihāde-i düş-ı ru' ünetim ve suç ölenedir mişāl-i bāṭlu'l-me'āliyle⁴⁴⁴ ṭavḳ-ı āhenin-bend-i ṭa' n u teşnī' i benim āvīḥte-i gerden-i ḥuşūnetim iderler. **Beyt**⁴⁴⁵

Çıkınca nāmı mey-āşāmlıḳla bir rindiñ

Elinde āb görölse şarābdır dirler⁴⁴⁶

⁴²⁸ beyt: – İ4.

⁴²⁹ Mef'ûlü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün (Nevres).

⁴³⁰ siyehkārī-i: siyāhkārī-i İ3.

⁴³¹ vārūn: vārūn ve B

⁴³² midḥat u sitāyiş: sitāyiş u midḥat A.

⁴³³ u: – S, B.

⁴³⁴ ve: – B.

⁴³⁵ teşyī': teşnī' M.

⁴³⁶ ve: – B.

⁴³⁷ iclāl: iḥtirām A.

⁴³⁸ ü: – İ1, İ2, İ4, B, K, S.

⁴³⁹ zīr-destān-ı: zeber-destān-ı İ1, İ2, K, S.

⁴⁴⁰ *خالف تعرف* Aykırı davran tanınırsın / meşhur olursun, anlamına gelen Arapça bir atasözü.

⁴⁴¹ u: – A, B.

⁴⁴² eger: eger-çi A, S, B.

⁴⁴³ bir: – İ1, İ4, İ2, İ3, K, A, S.

⁴⁴⁴ bāṭlu'l-me'āliyle: bāṭlu'l-mişāliyle İ3.

⁴⁴⁵ beyt: – İ4.

⁴⁴⁶ Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün (Vakanüvis Raşid Efendi.)

Ma[‘]-hazā ki dūrūštī-i ġayr-ı vāķi[‘] ile lekedār-ı ālāyiş-i isnād-ı⁴⁴⁷ mücerred olan dāmān-ı sāmān-ı ħālîmden şābūn-ı⁴⁴⁸ vesah-şūy-ı şabr u taḥammül ile izāle-i tōhmet-i şōhret-i⁴⁴⁹ kāzibe kaydına düşüp cenk-cūyān-ı kīne-ġ^vāh meşāffında her ne kadar siper-endāz-ı[‘] acz u⁴⁵⁰ müdārā⁴⁵¹ ve⁴⁵² mışra[‘] 453

Tīg-rā zahmet me-dih men⁴⁵⁴ merd-i meydān nistem⁴⁵⁵

vetiresiyle her ne deñlü⁴⁵⁶ maşlahat-perdāz-ı mütāreke-i ġavġā oldumsa ne ġirībān-ı pīrāhen-i⁴⁵⁷ nām u şānım pençe-i saht-ġir-i teşhirden rehā-yāb oldu ve ne āhen-dilān-ı şedīdū’ş-şekīme-i yārānīñ iltihāb-ı nā’ire-i kibr ü kīnī ki berķ-i sāmān-sūz-ı ħırmēn-i dīndir, sūkūnet buldı. **Beyt**⁴⁵⁸

Be-her ki dem zedem ez-düstī be-ġayz āşūft
Zi-rūzgār be-rencem çünān ki ne-tevān goft⁴⁵⁹

Bosna kazası mahşūlī Nā’ib ‘Abdu’l-fettāḥ Efendi’niñ rübūde-i çengāl-i istihlākı olduğdan sonra ibtilā-yı belā-yı ‘azl ile enderūn u⁴⁶⁰ bīrūnda kırķ⁴⁶¹ elli kadar ‘ıyāl u

⁴⁴⁷ isnād-ı: isnāddan B

⁴⁴⁸ şābūn-ı: – İ4.

⁴⁴⁹ şōhret-i: şirket-i İ3; şirkete M.

⁴⁵⁰ u: – İ4.

⁴⁵¹ müdārā: müdār* İ1, A.

⁴⁵² ve: – İ4, İ2, A, S, İ3, B.

⁴⁵³ mışra[‘]: ‘ İ1, A, S, İ3, B; – İ4.

⁴⁵⁴ men: mā İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

⁴⁵⁵ Kılıca zahmet verme, ben meydan adamı (savaşçı) değilim.

تیغ را زحمت مده من مرد میدان نیستم
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

Bu mısra, Vahşî-i Bafkî’nin bir gazelinde yer alan aşağıdaki beytin ikinci mısrasıyla benzerlik taşımaktadır:

ما سپر انداختیم اینک حریف عشق نیست
طیل برگشتن بزن ما مرد میدان نیستیم

⁴⁵⁶ deñlü: kadar İ3, M.

⁴⁵⁷ pīrāhen-i: pīrehen-i İ2.

⁴⁵⁸ beyt: – İ4.

⁴⁵⁹ Her kime dostuktan söz ettiysem, öfkeleni. Zamandan (felekten) çektiğim eziyet tarif edilemez.

بهر که دم زدم از دوستی بغیظ آشفست
ز روزگار برنجم چنان که نتوان گفست
Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün

Beytin ikinci mısraı Sa’dî’nin bir kasidesindeki bir beyitte de geçmektedir:

ز روزگار به رنجم چنانکه نتوان گفست
به خاک پای خداوند روزگار، بمین

⁴⁶⁰ u: – İ1, İ2, B.

⁴⁶¹ kırķ: – İ3.

etbā⁴⁶² u akrabānīñ tedārük-i⁴⁶² mā-yehtāc-ı infāk u iksālarında tamām beş sene tuşmāl-i⁴⁶³ nādirü'n-nevāl-i⁴⁶⁴ rüzgārdan görilen şive-i hoddārī vü imsāk ile çekdigim meşakḳat u zarūret⁴⁶⁵ ve terāküm-i ārām-süz-ı şiddet-i zayıḳata gerden-dāde-i⁴⁶⁶ şabr u taḥammül ve i'ānet-i⁴⁶⁷ esbāb-ı zāhireden ye's-i tamām ile ser-nihāde-i 'atebe-i bāb-ı tevekkül olup şebistān-ı miḥnetde kebāb-ı āteş-i ıztırāb ve āteşkede-i cāme-ḥ^vābda hem-ḥālet-i⁴⁶⁸ sīḥ-i kebāb oldığımdan⁴⁶⁹ bir aḥad ḥaberdār olmayup goşt-pāre-i püşt-i keff-i te'essüf ü nedāmetden⁴⁷⁰ özge ve seyl-āb-ı 'araḳ-ı cebīn ü āb-rūdan ḡayrı yidigim içdigim yoḡ idi⁴⁷¹. Böyle böyle terbiye-i melevān ve sīlī-i çehre-fersāy-ı ḡarīm-i⁴⁷² devrān az müddetde çok dest-bürdler gösterüp ve aña müte'ākib 'azl-ı bī-hengām-ı⁴⁷³ Tokat ve yine vaḳ' a-ı vaḳfe-i Edirne pīçide-i cilbāb-ı ḡaflet olan cism ü⁴⁷⁴ cāna süzen-feşār-ı ser-engüşt-i intibāh ve zebānım belki zebān-ı ḳalem-i āşüfte-beyānım taḳrīr-i muḥassenāt-ı iḥvān ve taḥrīr-i vaḳāyī'-i medāyih-i⁴⁷⁵ hemeginān zımnında müteḥammil-i ihtimāl-i nükte-i hezl⁴⁷⁶ olur ma' nā vü ta' bīrden kūtāh olup 'ale'l-ḥuşuş medīḥā-sencī-i gevher-i zāt ve sitāyişkārī-i muḥassenātlarıyla iktisāb-ı cevā'iz ü fevā'id ve istiḥāb-ı menāfi' ü⁴⁷⁷ 'avā'id olunup⁴⁷⁸ Türkçe medḥ ü şenāları medār-ı ma' išet ve dest-māye-i def'-i zarūretim olan kibār-ı⁴⁷⁹ devlet ve muḳarrebān-ı salṭanat efendilerimiz⁴⁸⁰ ḥaḳḳında⁴⁸¹ cüst-cüy-ı ta' bīrāt-ı ḥaṭır-pesend ile dā'imā ser-be-zānū-yı⁴⁸² ḥayāl-i şī'r ü inşād ve tevārīḡ-i münāşib-i celīleleri fikriyle dem-be-dem⁴⁸³ meşḡul-i⁴⁸⁴ ta' dād-ı merātib-i a' dād olmaḡla desīse-şinās-ı

⁴⁶² tedārük-i: bā-tedārük-i İ2.

⁴⁶³ teşmāl-i: teşāmül-i ? A, B, S.

⁴⁶⁴ nādirü'n-nevāl-i: dāru'n-nevāl-i İ1, İ2, A, S, İ3, K, B.

⁴⁶⁵ meşakḳat u zarūret: zarūret ü meşakḳat A, S, B.

⁴⁶⁶ gerden-dāde-i: gerdānde İ1.

⁴⁶⁷ i'ānet-i: i'ānet ü M.

⁴⁶⁸ hem-ḥālet-i: – A, S, B.

⁴⁶⁹ oldığımdan: oldığım İ2.

⁴⁷⁰ te'essüf ü nedāmetden: nedāmet ü te'essüfden A, S, B.

⁴⁷¹ yoḡ idi: – A, S, B.

⁴⁷² ḡarīm-i: – A.

⁴⁷³ bī-hengām-ı: hengām-ı İ1, A, S, B.

⁴⁷⁴ ü: – İ4, İ2, K.

⁴⁷⁵ taḥrīr-i vaḳāyī'-i medāyih-i: taḥrīr-i medāyih-i vaḳāyī'-i İ3.

⁴⁷⁶ hezl: hezli İ2; – B.

⁴⁷⁷ ü: – İ1.

⁴⁷⁸ olunup: olunup olunup İ1; – İ2; olup İ3.

⁴⁷⁹ kibār-ı: yesār u A.

⁴⁸⁰ efendilerimiz: efendilerimizin İ2.

⁴⁸¹ ḥaḳḳında: ḥaḳḳınd* İ1.

⁴⁸² ser-be-zānū-yı: ser-zānū-yı İ4.

⁴⁸³ dem-be-dem: – A, S, B.

⁴⁸⁴ meşḡul-i: – İ1.

kulüb-ı⁴⁸⁵ şāh u gedā ve dānende-i serā'ir-i pest ü bālā cenāb-ı Hūdā'ya ma' lūmdur
 ki ser ü⁴⁸⁶ kār-ı leyl ü nehārım dā' iye-i keff-i lisāna maḡşūr ve tamāmī-i kār u bārım
 du' ā-yı⁴⁸⁷ devām-ı⁴⁸⁸ devlet-i⁴⁸⁹ evliyā-yı ni' mete maḡşūr olup me-bādā⁴⁹⁰
 lisānımdan bir söz yapup sitem-i zarīfān-ı zamān kendi müdde' ā-yı derūn-ı⁴⁹¹ ġaraż-
 meşhūnların⁴⁹² ben nā-murāda isnād ile⁴⁹³ irtikāb-ı bī-dād iderler, vāhimesiyle
 ihtiyār-ı⁴⁹⁴ inzivā ve mübtelā oldığım emrāz-ı muhtelifē müdāvātıyla mā-beyn
 oṭasın⁴⁹⁵ me'vā idüp ḡattā bu ġā' ile zımnında efendimiñ şerefmend-i kurb-ı⁴⁹⁶ civārı
 iken kırk günde bir kerre dāmen-būsları şerefin iḡrāza cesāret ve maḡşūş-ı efendim
 iken bu ḡavf ile merāsım-i ādāb-ı 'ubūdiyyet ve mevācib-i⁴⁹⁷ lāzıme-i mülāzemetē
 ri' āyet itmez olmuş idim ki ḡükm-i ḡazā bu def' a daḡı böyle⁴⁹⁸ iḡtizā idüp derd-i
 dıyḡu'ş-şadıñ müstetbi' oldığı 'ilel-i ġün-ā-ġün müdāvātına iştigāl ile henüz tanzīm-
 i aḡvāl-i 'ıyāle müteveccih olamamışdım. Haremim cāriyeleri benāt-ı sādāt-ı eşrāf ve
 muḡadderrāt-ı serā-perde-i 'işmet ü 'afāfdan⁴⁹⁹ yetīme-i bī-kes ve bir zaīfe-i bī-
 meded-res olmaḡla bu ḡadar zamān bu ḡullarınıñ eyyām-ı żarūret ve hengām-ı ıztırār
 u şiddetinde ol daḡı āvīḡte-i dāmen-i tevekkül ve naḡş-bend-i kārgāh-ı şabr u⁵⁰⁰
 taḡammül olup⁵⁰¹ ref'-i⁵⁰² niḡāb-ı ḡicāb ve teklīf-i emr-i vācib ile bile ḡuluñuzu
 rencide vü it' āb itmemişdi. Şimdi bu eyyām-ı iftirāk ve āvān-ı meşāḡḡda bir ṡarafdan
 bir dürlü sedd-i ḡülme-i żarūret idecek⁵⁰³ cihet-i⁵⁰⁴ irād ve tūşe vü⁵⁰⁵ ma' āşa
 müte'alliḡ bir zād olmaḡı⁵⁰⁶ kimiñ ma' lūmı deḡil ise efendimiñ ma' lūmlarıdır.

⁴⁸⁵ kulüb-ı: ḡalb-ı İ3.

⁴⁸⁶ ü: - A.

⁴⁸⁷ du' ā-yı: du' ā İ2.

⁴⁸⁸ devām-ı: - İ1, İ2.

⁴⁸⁹ devlet-i: - A, S, B.

⁴⁹⁰ me-bādā: me-bād A.

⁴⁹¹ derūn-ı: derūn ve B.

⁴⁹² meşhūnların: meşhūnlarını İ1, İ2, B, S.

⁴⁹³ ile: - İ1.

⁴⁹⁴ ihtiyār-ı: ihtiyār u İ4, S, B.

⁴⁹⁵ oṭasın: oṭasını A.

⁴⁹⁶ kurb-ı: - İ4; kurb u A, M.

⁴⁹⁷ mevācib-i: mūcib-i İ1, İ3.

⁴⁹⁸ böyle: - İ1.

⁴⁹⁹ 'afāfdan: 'afāfda A.

⁵⁰⁰ şabr u: - A.

⁵⁰¹ olup: idüp M.

⁵⁰² ref'-i: def'-i M.

⁵⁰³ idecek: idecek idecek A.

⁵⁰⁴ cihet-i: cihet ü A.

⁵⁰⁵ vü: - A, S, B.

⁵⁰⁶ olmaḡı: oldığı İ1.

Benim efendim, Hudā ne-ḥ^vāste, eyyām-ı gurbet-i bende-i zelil girih-beste-i ḥaml-ı⁵⁰⁷ ḥablū'l-metn-i zamān-ı tavil olmak lâzım gelürse oğlum ve ḥaremim cāriyeleri ve mu^ʿtaḡ u müdebbir ve memlūk u⁵⁰⁸ çāker bu kadar nüfusuñ aḥvāl-i pür-melālleri neye varacaḡdır? Tertib-i esbāb-ı⁵⁰⁹ ıyş u⁵¹⁰ zindegānileri kimiñ cānibdār-i himmetine mevḡūf ḡalacaḡdır? *Ḥasbünā'llāhū*⁵¹¹ ve ni^ʿme'l-vekīl⁵¹². **Ḳıṭ' a**⁵¹³

Be-dest-girēm ey dūstān fūrūd⁵¹⁴ āyid

Piyāde māndeem⁵¹⁵ ü reh dūr geşt ü pāy figār

Be-ser külāh ne-dārem⁵¹⁶ sipihr āteş-pāş

Be-pāy kefş ne-dārem zemīn neşterzār⁵¹⁷

ve eyyu na^ʿimin lā-yukeddiruhu'd-dehru⁵¹⁸ ināyetlü efendim, ḡalem-i āşūfte-raḡam bu maḡalle geldükde ḡaleyān-ı āteşdān-ı⁵¹⁹ derün⁵²⁰ inbīḡ-i çeşm-i terden isāle-i çeşme-i ḡūn ve icrā-yı şūr-ābe-i sirişk-i la^ʿl-gūn idüp mekīn-i⁵²¹ şeh-nişīn-i sīne-i⁵²² bī-kīne olan⁵²³ ḡöñül ki sulṡān-ı bī-ḡayl u ḡaşem-i serīr-i beytu'llāhdır⁵²⁴, istedi ki menşūr-ı nefy⁵²⁵ ü taḡrībime tuḡrā-keş-i irāde⁵²⁶ olanlar ḡaḡḡında şīşe-pāre-i⁵²⁷ inkisārı neşr-i reh-güzzer-i⁵²⁸ telāfī ide ya^ʿnī neşter-i ser-tiz-i du^ʿā-yı mazlūmāneyi

⁵⁰⁷ ḡaml-ı: – İ4, İ2, A, S, İ3, K, B.

⁵⁰⁸ u: – İ1, A, İ3.

⁵⁰⁹ esbāb-ı: – İ3.

⁵¹⁰ u: – A.

⁵¹¹ ḡasbünā'llāhū: ḡasbünā'llāhū ḡasbünā'llāhū İ1, İ2, K.

⁵¹² حسبنا الله و نعم الوكيل Bize Allah yeter, O ne güzel bir vekildir.

⁵¹³ ḡıṭ' a: – A.

⁵¹⁴ fūrūd: fūrū İ3.

⁵¹⁵ māndeem: māndem İ1, İ2, İ3, A, K.

⁵¹⁶ ne-dārem: – A.

⁵¹⁷ Elimden tutun ey dostlar! Yaya kaldım (aciz düştüm), yol uzaktır ve ayak yaralı. Başımda külāhım yoktur, gökyüzü ise ateş saçıyor. Ayaḡımda ayakkabı yoktur, yer ise neşter gibi keskin. (Nevres)

بدستگیری ام ای دوستان فرود آید
پیاده مانده ام و ره دور گشت و پای فگار
بسر کلاه ندارم سپهر آتش پاش
بپای کفش ندارم زمین نشترزار
Mefāilün/Feilātün/Mefāilün/Fa'lün

⁵¹⁸ و ای نعيم لا یکره الدهر Ve zaman hangi nimeti bozmaz?

⁵¹⁹ āteşdān-ı: āteş-i S, B.

⁵²⁰ derün: – A.

⁵²¹ mekīn-i: lākin A.

⁵²² sīne-i: – İ4.

⁵²³ olan: – A, B.

⁵²⁴ serīr-i beytu'llāhdır: bir terbiyet-i Allāh'dır M.

⁵²⁵ nefy: – İ2.

⁵²⁶ irāde: *rāde İ3.

⁵²⁷ şīşe-pāre-i: şīşe-bār-ı A.

⁵²⁸ reh-güzzer: reh-güzār A, S, B.

enāmil-i dest-i kavī-destān-ı siteme⁵²⁹ yüride, yine⁵³⁰ maşlahat-perdāz-ı ‘aql-ı hayr-endiş cūybār-ı sirişkden feyyāze-i çeşm-i ‘ibretle āb-pāş-ı nā’ire-i harāret olup *kul küllün min ‘indi’l-lāh*⁵³¹ diyerek dil-i āvāre-i⁵³² pāre-pāreyi ki her pāresi cihān-pehlivānān-ı meydān-ı ‘izz ü şāniñ bāre-i⁵³³ kal‘a-ı iqbāline dāne-i tūb-ı ra‘d⁵³⁴ işin⁵³⁵ işlerdi, merhem-i⁵³⁶ elmās-ālūd-ı şabr u şekīb ile qarīn-i iltiyām-ı tesliyet ve zebāne-keş-i taraf-ı āsmān olan āteş-i kā’ināt-sūz-ı āh u enīni ki kemter şerāre-i şā‘ika-bārı işbu hānmān-ı āsmān u⁵³⁷ zemīni lemhatū’l-başarda hākister iderdi, reşāşe-i āb-yārī-i bārān-ı sirişk ile rehīn-i inṭifā vu sūkūnet eyledi⁵³⁸. Efendim, inşāf eyle⁵³⁹; böyle hengām-ı ye’s ü⁵⁴⁰ felāket ve eyyām-ı giriftārī vü⁵⁴¹ miḥnetde dahı imzā-yı hüccet-i tağrībime⁵⁴² sevķ-i qalem-i te’dīb idenleri nişāne-i nüşābe-i bed-du‘ā itmeyüp şive-i kazā vu kadere havāle iderken, İstanbul’da bilā-sebeb belki her bār mazhar-ı in‘ām u ikrāmları olup tūrurken, hilāf-ı merzā zebān-dirāzlık nice mümkün idi? Şadr-ı esbak, devletlü Mehmed Paşa efendimiziñ⁵⁴³ zamān-ı şadāretlerinde bir def‘a⁵⁴⁴ mağzūbları olup bir müddet gam-hānemde pāy-der-dāmen-i⁵⁴⁵ vuķūf u⁵⁴⁶ inzivā olmaķ üzre fermānları eger-çi⁵⁴⁷ bā‘iş-i perīşānī-i cem‘iyyet-i⁵⁴⁸ hātır idi⁵⁴⁹, lākin muķaddem ü mu’aḥḥar gördiğim⁵⁵⁰ ikrām u iḥsānları hātırıma geldikçe inkisāra dilim varmayup du‘āların ke’l-evvel zāmīme-i evrād itdiğimden mā‘adā; bize bu bir⁵⁵¹ hayr mülāḥazasıyladır, şakınup efendimize

⁵²⁹ kavī-destān-ı siteme : kavī-destāne-i siteme İ4; kavī-destāna A, S, B.

⁵³⁰ yine: – A.

⁵³¹ قل كل من عند الله De ki: “Hepsi Allah’tandır.” Nisa, 4/78.

⁵³² āvāre-i: āvā*e-i İ4.

⁵³³ bāre-i: pāre-i İ3, A, B, M, S.

⁵³⁴ ra‘d: – İ3.

⁵³⁵ işin: iş M.

⁵³⁶ merhem-i : merāhim-i M.

⁵³⁷ u: – İ4, K, B.

⁵³⁸ eyledi: itmişdir İ3; itmişdim M.

⁵³⁹ eyle: – İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

⁵⁴⁰ ü: – İ4.

⁵⁴¹ vü: – A, S, B.

⁵⁴² tağrībime: tağarrübüme A.

⁵⁴³ devletlü Mehmed Paşa efendimiziñ: efendimiz ḥazretleriniñ B.

⁵⁴⁴ def‘a: – B.

⁵⁴⁵ pāy-der-dāmen-i: pāy-der-dām İ4.

⁵⁴⁶ u: – A, S, B.

⁵⁴⁷ A nüshasında buradan itibaren eksik..

⁵⁴⁸ cem‘iyyet-i: – İ3.

⁵⁴⁹ idi: oldu S, B.

⁵⁵⁰ gördiğim: göregeldiğim İ3, M.

⁵⁵¹ bir: – İ1.

inkisār⁵⁵² itmeyesiz, diyü ‘ıyālime daḥı vaşıyyet itmişdim. Anıñ gibi devletlü dārü’s-sa‘ ādetü’ş-şerīfe ağası⁵⁵³ ḥazretleriniñ daḥı öteden berü ḥadden bīrūn ve⁵⁵⁴ mübālağadan efzūn ikrām⁵⁵⁵ u iḥsānların görüp ve nihāl-i berūmend-i muḥabbetleri kiştzār-ı zemīn-i dil-i bī-kīnemde rişe-i istiḥkām şalmağla taraf-ı şerīflerine zerre kadar iğbirār u inkisārım olmayup, ba‘ zen tertīb-i bezmgāh-ı māliḥūlyā itdikçe pīş-i nazar-ı müteḥayyileme⁵⁵⁶ gelüp; işte şu işleri saña ben itdim, ḥaddiñi bildiñ mi? diyerek izḥār-ı ḥışm itdikçe ġarīb ḥāletdir ki ifrāt-ı muḥabbet ü incizābımdan ḳahr u ‘itābını luṭf u nevāziş⁵⁵⁷ ve mū’āḥeze vü nefrini⁵⁵⁸ tatyīb⁵⁵⁹ ü sitāyiş bilüp bī-iḥtiyār⁵⁶⁰, **beyt**

Gerek luṭfuñla mesrūr it gerek ḳahrıñla⁵⁶¹ kıl maḥzūn

Gerek güldür gerek öldür⁵⁶² efendimsin efendimsin⁵⁶³

beyti ile⁵⁶⁴ izḥār-ı teslimiyyet ve i‘tirāf-ı ma‘şiyet birle iḥlās u⁵⁶⁵ muḥabbetimi irād ve muḳaddem gördigim nice ‘ināyet ü iḥsānların⁵⁶⁶ kendi kendime yād iderim⁵⁶⁷. Bu daḥı ḥiredmendān-ı ‘ālem-tecribe ‘indinde muḥtāc-ı⁵⁶⁸ edille vü berāḥīn degildir ki⁵⁶⁹ irtikā-yı süllem-i merātib-i ‘ulyā sevdāsiyla tevessül-i esbāb iden erbāb-ı ṭaleb-i mesned-nişin-i kāşāne-i fermān-rānī olan kibār-ı devletiñ yā manzūrı yā maḳḥūrı olmaḳ lāzımdır ki manzūriyyet⁵⁷⁰ müştemil-i āşār-ı luṭf u ‘ināyāt ve maḳḥūriyyet muḥtemil-i şemere-i ‘afv u mükāfāt olmağla, in-şā’a’llāhu te‘ālā, müddet-i muḳaddere-i ġurbet ve zamān-ı firḳat u kürbetim ḥitāmında mazḥariyyet-i ‘afv u mükāfātlarıyla nā’il-i manşīb-ı celilü’l-ḳadr-ı sürür ve ehl ü⁵⁷¹ ‘ıyālime varup ke-mā-

⁵⁵² inkisār: [bed-du‘ā] İ3.

⁵⁵³ ağası: ağa S.

⁵⁵⁴ ve: – İ3.

⁵⁵⁵ ikrām: in‘ām B.

⁵⁵⁶ müteḥayyileme: muḥayyileme İ3, M

⁵⁵⁷ luṭf u nevāziş: luṭf u ‘ināyet ü nevāziş İ2.

⁵⁵⁸ nefrini: nefirini İ1, İ3, M; nefiri [nefrini] K.

⁵⁵⁹ tatyīb: يطيب S.

⁵⁶⁰ bī-iḥtiyār: – İ3.

⁵⁶¹ ḳahrıñla: cevriñle S, B.

⁵⁶² gerek güldür gerek öldür: gerek ağlat gerek güldür S, B.

⁵⁶³ Mefāilün/Mefāilün/Mefāilün/Mefāilün (Münîf)

⁵⁶⁴ Beyti ile: Beytini S, B.

⁵⁶⁵ u: – S, B.

⁵⁶⁶ iḥsānların: iḥsānları İ1.

⁵⁶⁷ iderim: iderdim İ3, M.

⁵⁶⁸ muḥtāc-ı: muḥtāc u S, B.

⁵⁶⁹ ki: – İ3.

⁵⁷⁰ manzūriyyet: منطورييت S.

⁵⁷¹ ü: – İ2.

kān manzūr olacağımı hâzret-i Hudâvend-i haṭâ-püş *celle şānühü* lutfundan me'mûl iderim. **Beyt**

Sultân-ı lâ-yezâle niyâz eyle Nev-resâ

K'oldur penâhı mîrleriñ pād-şâhlarıñ^{572 573}

maẓmûnıyla evkât-güzâr oldığım ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda emr ü fermân devletlü, 'inâyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni'am efendim, sultânım hâzretleriniñdir⁵⁷⁴.

[15]

[İ1 23b-24a; İ2 25a-25b; İ3 17b-18a; İ4 10b; A 11a; B 13a-13b; K 13a-13b; M 39a-40a; S 12a-12b]

Pād-şâh-ı 'Âlem-penâh Sultân Muştafâ Efendimiz Taht-ı 'Âli-bahta Sa'âdetle Cülûs Buyurduklarında Ol Eşnâda Şadr-ı Anadolı'dan Munfaşıl Şeyhü'l-İslâm-ı Sâbık Çelebi-zâde Merḥûma İtlâk Ümîdiyle Burusa'dan Yazılan 'Arz-ı Hâl Şüretidir⁵⁷⁵

Keremkârâ! Merâḥim-perverâ! Efendim⁵⁷⁶ bu eyyâm-ı meserret-ittisâm⁵⁷⁷ ve bu hengâm-ı⁵⁷⁸ meymenet-irtisâmda⁵⁷⁹ 'urûk-ı eczâ-yı eşcâr-ı kâ'inâta sereyân iden nâmiye-i bahâr-ı sürûr şemme-i gedâ-yı çeşngâh-ı devlet ü iḳbâlîñ olsun! Şebistân-ı ye's ü hırmânda pîçidegi-i köhne-liḥâf-ı *iḥdâ'r-râḥateyn*⁵⁸⁰ ile i'ânet-i sitâre-i

⁵⁷² mîrleriñ pād-şâhlarıñ: mîrlerin pād-şâhların İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

⁵⁷³ Mef'ûlü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün (Nevres).

⁵⁷⁴ devletlü, 'inâyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni'am, efendim, sultânım hâzretleriniñdir: efendimiñdir İ1; devletlü, 'inâyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni'am efendimiñdir İ2; devletlü, 'inâyetlü merḥametlü, efendim, sultânım hâzretleriniñdir S; – İ3; emr ü fermân B.

⁵⁷⁵ Sultân-ı zamân dâver-i devrân Sultân Muştafâ Hân *ḥalleda'llāhu ḥilāfetehu ilā-âḥirü'z-zamân* hâzretleri taht-ı 'âli-baht-ı 'Osmâniye cülûs buyurduklarında itlâk ümîdiyle müşârün ileyh Çelebi-zâde efendimize Burusa'dan yazılan 'arz-ı hâl İ1; Sultân Muştafâ tahta cülûsları eşnâsında şeyhü'l-İslâm-ı sâbık Çelebi-zâde'ye itlâk ümîdiyle Burusa'dan yazılan 'arz-ı hâl şüretidir İ2; Cennet-mekân Sultân Muştafâ taht-ı 'âli-bahta cülûs buyurdukları eşnâda Anadolı'dan munfaşıl şeyhü'l-İslâm-ı sâbık Çelebi-zâde Efendi merḥûma itlâk ümîdiyle Burusa'dan yazılan 'arz-ı hâl şüretidir S; Cülûs-ı Muştafâ Hânide itlâk ümîdiyle müşârün ileyhe Burusa'dan taḥrîr olunmuşdur İ3; Pād-şâh-ı 'âlem-penâh Sultân Muştafâ efendimiz taht-ı 'âli-bahta sa'âdetle cülûs buyurduklarında ol eşnâda şadr-ı Anadolı'dan munfaşıl şeyhü'l-İslâm-ı sâbık Çelebi-zâde Efendi merḥûma itlâk [ümîdiyle Burusa'dan yazılan 'arz-ı hâl şüretidir] K; Sultân Muştafâ hâzretleri taht-ı 'âliye cülûs buyurdukları eşnâda şeyhü'l-İslâm-ı sâbık Çelebi-zâde Efendi hâzretlerine itlâk ümîdiyle Burusa'dan yazılan 'arz-ı hâldir B; Cülûs-ı Muştafâ Hânide itlâk ümîdiyle müşârün ileyhe Burusa'dan taḥrîr olunmuşdur M.

⁵⁷⁶ merâḥim-perverâ efendim: – İ1.

⁵⁷⁷ meserret-ittisâm: meserret-irtisâm İ2, S, İ3, K, M.

⁵⁷⁸ hengâm-ı: eyyâm-ı S, B.

⁵⁷⁹ meymenet-irtisâm: meymenet-ittisâm İ3, M.

⁵⁸⁰ *احدى الراحتين* "El-ye'sü iḥdâ'r-râḥateyn" "Umutsuzluk iki rahattan biridir." anlamında Arapça bir atasözü. Türkçedeki, "Ya devlet başa ya kuzgun leşe" atasözünün muadilidir.

ṭālī' den kaṭ' -ı ser-rişte-i ārzū olunmaḳda⁵⁸¹ āsāyiş-i fi'l-cümle muḳarrer⁵⁸² olduğı gibi şubḡāh-ı ümīde daḡı verā-yı ufḳ-ı ihtimālden zuhūr-ı ṭālī' a-ı āftāb-ı murād intizārı vesīle-i tefriḳa-ı esbāb-ı rāḡat u ārām idüğü müselleme-i nezd-i aşḡāb-ı naẓar olmağın pertev-i āftāb-ı cemāl-i Muştafavī⁵⁸³ tārik-nişinān-ı peygüle-i⁵⁸⁴ ğurbete irā'et-i meş'ale-i şem' a-ı ārzū idüp, **beyt**

Menzil-i vaşl çün buved nezdik

Āteş-i şevḳ tizter gerded⁵⁸⁵

mefhūmı ḡānmān-sūz-ı şabr u ḳarār ve ber-hem-zen-i hengāme-i iḳtidār olmuşdur. Bu zamān-ı emānda iḡrāz-ı furşat-ı dest-girī vü iḡsān buyurılıp kilīd-i ḳufl-ı kālūd-i istiklāl elde ve kemer-ḡancer-i mücevher-i iḳbāl belde iken fetḡ-i ebvāb-ı murād-ı nā-kāmān ve ḡall-i 'uḳde-i müşkile-i ḡüm-nāmān buyurulmaḳ niyazıyla dāmen-i ḡurşīd-ṭirāz-ı şadr-ı ser-efrāza⁵⁸⁶ āvīzān ve tengnā-yı ğurbetde 'aceze-i evlād u 'ıyāl ile evvelkinden⁵⁸⁷ ziyāde ḡayrān u⁵⁸⁸ perīşān olduğmızı⁵⁸⁹ ke-mā-fi'l-evvel 'arz⁵⁹⁰ u inhā ve zuhūr-ı himmet-i belā-gerdān-ı İskenderānelerin istid'ā⁵⁹¹ buyurmaları⁵⁹² bābında emr ü fermān devletlü, 'ināyetlü, merḡametlü efendimiñdir⁵⁹³.

[16]

[İ1 22b-23b; İ2 25b-26a; İ3 17a-17b; İ4 10b-11b; A 11a-11b; B 13b-14a; K 13b-14b; M 37b-39a; S 12b-13a]

Def'a Müşārün İleyh Çelebi-zāde Efendi Merḡūma Bursa'dan Yazılan 'Arz-ı Ḥāl⁵⁹⁴

⁵⁸¹ olunmaḳda: olmaḳda İ4.

⁵⁸² muḳarrer: – İ3.

⁵⁸³ Muştafavī: Muştafā İ3.

⁵⁸⁴ peygüle-i: – İ1.

⁵⁸⁵ Kavuşma zamanı yaklaştıkça arzu ateşi daha da şiddetlenir. (Farsça bir atasözü)

منزل وصل چون بود نزدیک

آتش شوق تیزتر گردد

Fâilâtün/Mefâilün/Feilün(Fa'lün)

⁵⁸⁶ ser-efrāza: ser-efrāh İ1.

⁵⁸⁷ evvelkinden: evvelkiden İ1, İ2, S, İ3, K, B.

⁵⁸⁸ u: – İ4, K.

⁵⁸⁹ olduğmızı: – S, B.

⁵⁹⁰ 'arz: 'arūz İ4.

⁵⁹¹ A nüshasında buraya kadarı eksik.

⁵⁹² buyurmaları: buyurulmaları S, B.

⁵⁹³ emr ü fermān devletlü, 'ināyetlü, merḡametlü, efendimiñdir: emr ü fermān devletlü efendimiñdir İ1, İ3; – İ4; emr ü fermān devletlü, 'ināyetlü, efendimiñdir İ2; emr ü fermān devletlü, efendim sultānım ḡazretleriniñdir S, K; emr ü fermān efendimiz ḡazretleriniñdir B.

⁵⁹⁴ Def'a merḡūm müşārün ḡazretlerine Bursa'dan gönderdiğı 'arz-ı ḡāldir İ4; Def'a Çelebi-zāde merḡūma Bursa'dan yazılan 'arz-ı ḡāl İ2; Müşārün ileyh cennet-mekān efendimiz merḡūma İstanbul'dan [ma'zül] iken Bursa'dan yazılan 'arz-ı ḡāl-i şikāyet-me'āldir İ1; Müşārün ileyh

Keremkārā! ‘İnāyet-şi‘ārā! Merāḥim-perverā! Efendim, sultānım *eṭāla'llahu beḳāhu*⁵⁹⁵ ḥāzretleri, **beyt**⁵⁹⁶

Derdimi söylesem cihān tutuşur

Dimesem cismim içre cān tutuşur⁵⁹⁷

tīr-endāz-ı sitem-perdāz-ı rūzgārıñ kemān-ı dehmenī-i tehem-tenīsinden⁵⁹⁸ perrān olan nüṣābe-i ḥāṭır-niṣān-ı āzārdan bu āmācgāh-ı tīr-bārān-ı⁵⁹⁹ belā-yı ğurbete⁶⁰⁰ işābet iden schm-i nā-güvārıñ açdıĝı zaḥm-ı merhem-nā-peṣīr-i renc ü ‘anāyı yedi seneden berü ne şekil cerrāḥ-ı⁶⁰¹ şāḥib-vuḳūf-ı mürüvvete açdımsa ḥoḳḳa-ı bī-dārū-yı⁶⁰² ‘acַz u ḳuşūrın mişāl-i ḥoḳḳa-ı şu‘bede-bāz meydāna atup, [mısr]a⁶⁰³

Len yūsliḥa⁶⁰⁴l-‘atṭāru mā efsede⁶⁰⁵d-dehru⁶⁰⁶

mazmūnuñ çehre-i ümīdime ṭabānçe-i dest-i red itdi ve tecerru‘-ı zehr-āb-ı gülü-güdāz-ı⁶⁰⁷ firāk ile ser-ā-pāy-ı eczā-yı a‘zāya sereyān iden⁶⁰⁸ derd-i ārām-sūz-ı iştıyākı ‘ālem⁶⁰⁹-efrāz-ı ‘arṣa-ı *ene ve lā-ğayrī*⁶¹⁰ olan eṭıbbā-yı nabẓ-āšnānıñ her ḳaḅsına ‘arẓ⁶¹¹ eyledimse, **beyt**⁶¹²

Kimi⁶¹³ gördüñ ki murād ala ğamıñ baya⁶¹⁴ diye

Vāy o bīmāra⁶¹⁵ ki her derdin⁶¹⁶ eṭıbbāya diye⁶¹⁷

İstanbul’dan ma‘zül iken Bursa’dan yazılmışdır İ3; Def‘a müşārün ileyh ḥāzretlerine Bursa’dan yazılan B; Müşārün ileyhe İstanbul’dan ma‘zül iken Bursa’dan yazılmışdır M.

⁵⁹⁵ اطال الله بقاء Allah ömrünü uzatsın.

⁵⁹⁶ keremkārā, ‘ināyet-şi‘ārā, merāḥim-perverā, efendim, sultānım, اطال الله بقاء ḥāzretleri beyt: – İ1, İ3; keremkārā, ‘ināyet-şi‘ārā, merāḥim-perverā, efendim, sultānım, اطال الله بقاء ḥāzretleri İ4; keremkārā, ‘ināyet-şi‘ārā, merāḥim-perverā, efendim, sultānım, اطال الله بقاء ḥāzretlerinin beyt

⁵⁹⁷ Fāilātün(Feilātün)/Mefāilün/Feilün

⁵⁹⁸ dehmenī-i tehem-tenīsinden: dehmenī-i tōhmet benden M; senden B.

⁵⁹⁹ tīr-bārān-ı: tīr İ3.

⁶⁰⁰ ğurbete: ğurbeti A.

⁶⁰¹ cerrāḥ-ı: çerāĝ-ı İ1, M.

⁶⁰² bī-dārū-yı: بی داروری İ1.

⁶⁰³ ‘: – İ4.

⁶⁰⁴ يصلح İ1, İ3, İ4, A, K.

⁶⁰⁵ افسده İ1, İ3, İ4, A, B, K, S.

⁶⁰⁶ Zamanın bozduĝunu attar asla düzeltemez.

لن يصلح العطار ما افسده الدهر

⁶⁰⁷ gülü-güdāz-ı: gülü-gir-ez İ1; gülü-güzār-ı İ4, İ2, M.

⁶⁰⁸ iden: – İ1.

⁶⁰⁹ ‘ālem: –İ1.

⁶¹⁰ ene ve lā-ğayrī: انا لا غيری A.

⁶¹¹ ‘arẓ: ‘arẓ-ı ḥāl A.

⁶¹² beyt: – İ4.

⁶¹³ Kimi: ḥekīmi M.

⁶¹⁴ bāya: pāye İ1, A, K, S.

āvāzesi sāmi‘ a-ı cānıma yetdi. ‘ Ālī-himmetā! Zaḥmım nāsūr⁶¹⁸ ve derdim imtizāc-ı ṭabāyi‘ -i edviyeden mehcūr idügi eger-çi⁶¹⁹ çehre-perdāzān-ı⁶²⁰ nigāristān-ı nāzar u istidlāl nazarında muḥtāc-ı iḳāmet-i berāhīn degildir, lākin⁶²¹, beyt⁶²²

Çünīn ki nāle⁶²³ zi-dil⁶²⁴ cūşed ü⁶²⁵ nefes ne-zenem⁶²⁶

‘ Aceb me-dār ger āteş ber-āverem çü-çenār⁶²⁷

ibtidā-yı ṭard u tağrībimde⁶²⁸ gāh Saḳız cezīresi sengistānında⁶²⁹ ve gāh Girid kūhistānında⁶³⁰ murā‘ ī-i iḳtizā-yı evzā‘ -ı zamān olan ebnā-yı vaḳtiñ; bu, mevāliden ma‘ rūf bir⁶³¹ ādemdir, inḳılāb-ı dōlāb-ı⁶³² zamān ile böyle bir çāh-ı nā-ḳa‘ r-yāba düşmüş, dest-māyedārān-ı⁶³³ mürüvvetden biri bir gün ilḳā-yı rīsmān-ı ‘ ināyet ile bunuñ elin tutar ve⁶³⁴ dād-ḥāhān-ı pāygāh-ı⁶³⁵ ülfetden biri feryādına yeter, lāzıme-i ḥazm u iḥtiyāṭ-ı cebr-i⁶³⁶ şikest-i ḥātırında ri‘ āyet-i merāsım-i ihtimāmdır⁶³⁷, diyü ṭarḥ itdikleri mecālīs ü maḥāfilde idāre-i aḳdāḥ-ı encām-ı kār ve mevācib-i ikrām u⁶³⁸ iḥtirāmda bezl-i mā-melek-i iḳtidār iderler idi ve bu⁶³⁹ ṭarīḳ ile bu āvāre-i beyābān-ı ḥırmān daḥı āvīḥte-i dāmen-i tecellüd ü nāmūsī⁶⁴⁰ olup muḥāfaẓa-ı neng ü⁶⁴¹ nāmūs

⁶¹⁵ bīmāra: bī-çāre İ3.

⁶¹⁶ derdin: derdiñ İ1, İ4, B, K, S.

⁶¹⁷ Feilātün(Fâilātün)/Feilātün/Feilātün/Feilün (Nevres).

⁶¹⁸ nāsūr: nā-sūd İ1, İ2, İ3, İ4, A, K, S.

⁶¹⁹ eger-çi: – A, S, B.

⁶²⁰ çehre-perdāzān-ı: çehre-perdāz-ı A, S, B.

⁶²¹ lākin: – A.

⁶²² beyt: – İ4.

⁶²³ ki nāle: nāle ki İ3.

⁶²⁴ zi-dil: zeden A.

⁶²⁵ ü: – A, S, B.

⁶²⁶ ne-zenem: terennüm A.

⁶²⁷ İçimde feryatlar kopsa da nefes bile almıyorum, bu yüzden çınar gibi ateş çıkarırsam şaşırma. (Urfi-i Şirāzî)

چنین که ناله ز دل جوشد و نفس نزنم

عجب مدار کراتش بر آورم چو چنار

Mefâilün/Feilātün/Mefâilün/Feilün

⁶²⁸ tağrībimde: teğarrübümde İ1, İ2, İ3, K.

⁶²⁹ sengistānında: sengistānınd* İ4.

⁶³⁰ kūhistānında: kūhistānınd* İ4.

⁶³¹ ma‘ rūf bir: bir ma‘ rūf İ3.

⁶³² dōlāb-ı: – A, S, B.

⁶³³ dest-māyedārān-ı: dest-māyedār-ı İ3.

⁶³⁴ ve: – A, S.

⁶³⁵ pāygāh-ı: bārgāh-ı M.

⁶³⁶ cebr-i: ḥaber A.

⁶³⁷ ihtimāmdır: iltimāmdır M.

⁶³⁸ ikrām u: – A, B; – ikrām S.

⁶³⁹ ve bu: diyü İ4.

⁶⁴⁰ nāmūsī: nāmūs M; nāblūsī İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

⁶⁴¹ ü: – İ4.

iderdim. Bir kaç ay⁶⁴² belki bir kaç sene bu hâlet-i mecmûle⁶⁴³ üzre güzērān idüp yār
u ağıyardan āşār-ı teveccüh ü⁶⁴⁴ cānibdārī bedīdār⁶⁴⁵ olmamağla, beyt⁶⁴⁶

Yārān⁶⁴⁷ be-rūz-ı hādīše⁶⁴⁸ yār-ı cihān şevend⁶⁴⁹

Çün yār şod zamāne heme mihrbān şevend⁶⁵⁰

medlülünce ber-cümle⁶⁵¹ rû-gerdān ve belki, beyt

Ez-seg-i derende īmen mī-şevend her k'ū nişest

Her ki ber-üftāde gired saht ez-seg kemter est⁶⁵²

müfādından ğafletle her biriniñ dendān-feşārī-i sitem ü melāmeti⁶⁵³ pīrāhenim kabā
itmiş idi ve keş-ā-keş-i⁶⁵⁴ ser-pençe-i ızırāb ile girībānım gūşe-i dāmānıma⁶⁵⁵ yetmiş
idi. **Qıṭ'a**

Leḳad hinte min ṭūli⁶⁵⁶ l-maḳāmi ve men yeḳum

Ṭavīlen yehinu min ba' di mā kāne mükremen

Ve ṭūlu maḳāmi'l-mā' i⁶⁵⁷ fi mustaḳarrihi

Yuḡayyiruhu⁶⁵⁸ levnen ve reyḥan ve maṭ' amen⁶⁵⁹

⁶⁴² ay: mäh İ3, M.

⁶⁴³ mecmûle: mechûle İ2, İ4, A, B, K, S.

⁶⁴⁴ ü: – A.

⁶⁴⁵ bedīdār: bedīd İ2.

⁶⁴⁶ beyt: beyt li-münşi' ihi İ1; – İ3, İ4.

⁶⁴⁷ yārān: bārān İ4.

⁶⁴⁸ hādīše: [teng] İ1.

⁶⁴⁹ şevend: şevend İ4.

⁶⁵⁰ Zor günde el aleme dost olurlar; talih yaver gidince şefkatli (dost) görünürler. (Urfi-i Şirâzi)

یاران بروز حادثه یار جهان شوند
چون یار شد زمانه همه مهربان شوند
Mef'ûlû/Fâilâtû/Mefâilû/Fâilûn

Beytin orijinali:

یاران بروز حادثه برق جهان شوند
چون یار شد جهان همگی مهربان شوند

Yārān be-rūz-ı hādīše berḳ-i cihān şevend
Çün yār şod cihān hemegī mihrbān şevend

⁶⁵¹ ber-cümle: ser-cümle İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, S.

⁶⁵² Kişi oturunca yırtıcı köpekten emin olunur. (O halde) düşmüşlere saldıranlar köpekten daha aşağıdır.

از سگ درنده ایمن می شود هر کو نشست
هر که بر افتاده گیرد سخت از سگ کمتر است
Fâilâtûn/Fâilâtûn/Fâilâtûn/Fâilûn

⁶⁵³ melāmeti: melāleti B.

⁶⁵⁴ keş-ā-keş-i: gūşāyiş-i İ1, İ3, A, B.

⁶⁵⁵ dāmānıma: dāmāna İ3.

⁶⁵⁶ ṭūl: – İ1.

⁶⁵⁷ İ2. مقام المرء: مقام الماء

Bākī, luṭf u kerem devletlū, ‘ināyetlū, re’fetlū, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulṭānım *eṭāla’llahu beḳāhu*⁶⁶⁰ ḥazretleriniñdir⁶⁶¹.

[17]

[İ1 24a-24b; İ2 26a-26b; İ3 18a; İ4 11b-12a; A 11b-12a; B 14b-15a; K 14b-15a; M 40a-41a; S 13a-13b]

**Def‘a Müşārün İleyh Cennet-mekān Çelebi-zāde Efendimiz Merḥūma Burusa’dan
Yazılan Niyāz-nāme⁶⁶²**

Hest⁶⁶³ peygāmī me-rā bā-ḳāşid-ı müşkīn-nefes

Süst mī-cünbed şabā ey şubḥ kār-ı tū’s t u bes⁶⁶⁴

Pīş-i ḥurşidī⁶⁶⁵ me-rā kārī’s t ü ān geh ḡayr-ı şubḥ

K’ist k’ü der-pīş-i ḥurşidī tevāned zed⁶⁶⁶ nefes⁶⁶⁷

Şeb-i zulmānī-i fīrākda⁶⁶⁸ pīçidegān-ı⁶⁶⁹ kilīm-pare-i ḥasrete peyker-i şabāḥ şubḥ-ı maḥşerden dūrter iken nāme-i niyāzı bāl-yārī-i ḥamāme-i reng-perīde ile ıṭāre-i

⁶⁵⁸ تغییر: یغیره İ1; تغییر İ3.

⁶⁵⁹ Uzun süre makamda kaldığından sıradanlaştın. Çünkü bir kimse uzun süre bir yerde kalırsa çok kıymetli iken değersizleşir. Suyun uzun süre aynı yerde kalması, onun rengini, kokusunu ve tadını değiştirir.

لقد هنت من طول المقام و من بقم
طويلا يهن من بعد ما كان مكرما
و طول مقام الماء فى مستقره
يغيره لونا و ريحا و مطعما

⁶⁶⁰ اطلال الله بقاء Allah ömrünü uzatsın.

⁶⁶¹ luṭf u kerem devletlū, ‘ināyetlū, re’fetlū, veliyyü’n-ni‘am, efendim, sulṭānım, اطلال الله بقاء ḥazretleriniñdir: luṭf u kerem efendimiñdir İ1; luṭf u kerem devletlū, ‘ināyetlū, veliyyü’n-ni‘am efendimiñdir İ2; luṭf u kerem devletlū, efendim ḥazretleriniñdir A; luṭf u kerem devletlū, ‘ināyetlū, re’fetlū, efendim, sulṭānım, اطلال الله بقاء ḥazretleriniñdir S; kerem efendimiñdir İ3; luṭf u kerem ḥazretleriniñdir B.

⁶⁶² Def‘a müşārün ileyh Çelebi-zāde Efendi ḥazretlerine Burusa’dan taḥrīr olunan ‘arz-ı ḥāl İ4; Def‘a Burusa’dan Çelebi-zāde merḥūma yazılan ‘arz-ı ḥāl şüretidir İ2; Def‘a müşārün ileyh Çelebi-zāde merḥūma Burusa’dan yazılan ‘arz-ı ḥāl şüretidir A; Def‘a müşārün ileyh Çelebi-zāde merḥūma Burusa’dan yazılan ‘arz-ı ḥāl şüretidir S; Müşārün ileyhe Burusa’dan yazılmışdır İ3; Def‘a müşārün ileyh Çelebi-zāde Efendi merḥūma Burusa’dan yazılan ‘arz-ı ḥāl şüretidir K; Def‘a müşārün ḥazretlerine Burusa’dan B.

⁶⁶³ Hest: est İ1; heşt İ3.

⁶⁶⁴ kār-ı tū’s t u bes: kār’s t u bes İ1; kār-ı tū’s t bes A; kārī’s t u bes M; u kārī’s t u bes İ3.

⁶⁶⁵ ḥurşidī: ḥurşid A, B, S.

⁶⁶⁶ zed: زد İ1.

⁶⁶⁷ Misk nefesli bir haberciyle önemli bir işim var. Saba rüzgarı yavaşça esiyor, ey sabah bu senin işindir, yeter. Benim bir güneşle bir meselem var; ama güneşin karşısında gündüzden başka kim konuşabilir? (Selmân-ı Sâvecî)

هست پیغامی مرا با قاصد مشکین نفس
سست می جنبد صبا ای صبح کار توست و بس
پیش خورشیدی مرا کاریست و انکه غیر صبح
کیست کو در پیش خورشیدی تواند زد نفس
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

cānib-i maḳṣūd itmeyüp şubḥ ile muḥāṭaba itmek hīç degil şedā'id-i miḥnet-i ḡurbetle ḥırmen-i sāmān-ı⁶⁷⁰ 'aql u şu'ūra düşen āteş-i kā'ināt-süz-ı ḥayret⁶⁷¹ belāsıdır, yoḥsa 'ināyetlü efendimiziñ 'atebe-i āsmān-mertebe-i devletlerine du'ā-yı devām-ı eyyām-ı sa'ādetlerini mutaṣammın 'arz-ı ḥālī⁶⁷² dest-yārī-i şubḥ ile iṣāl ü teblīḡ fikri şeb-pereyi bārgāh-ı sulṭān-ı nücūma nām-zed-i sefāret itmek⁶⁷³ gibidir. 'Ināyetkārā! Perīṣānī-i siyāk-ı kelām-ı 'adīmü'l-intizāmım mestūr-ı naẓar-ı 'ayb-pūş buyurulmazsa ser-ā-pāy-ı saḥīfe-i nāme-i niyāzım nişāne-i engüşt-i 'itirāz ile nümüdār-ı mecmū'a-ı ḥakkāk olur. Nice müddetden berü zevāyā-yı ḥarābe-ḥāne-i ḡurbetde ḳadīmden mübtelā olduğım 'ilel ü⁶⁷⁴ emrāz-ı müzmīne nümüne-nümāy-ı şekl-i müsīḳār olan cism-i nizārımı fersūde-i pāy-mālī-i işkence itdikçe, terettüb⁶⁷⁵ iden za'f-ı żarūrī daḥı a'şāb-ı mefāşıl-ı derk ü şu'ūrı ber-hem-ḥorde-i kelāl ü fütūr itmekle o⁶⁷⁶ ḳudret⁶⁷⁷ ḳalmadı ki ber-vech-i ihtimām intizām u insicāmı⁶⁷⁸ iltizām olunan kelāmım hezeyān-ı ḥaste-i nefes-güsisteden⁶⁷⁹ mütemāyız yāḥud taḥsīn-i vuḳūfmend⁶⁸⁰ degil āferīn-i bī-vuḳūfī ḥā'iz⁶⁸¹ olabile. Keyfiyet-i ḥālımız mū-be-mū ma'lūm-ı zıhn-i mū-şikāfları olmaḡla, **beyt**

Ehl-i himmet-rā mükerrer derd-i ser dāden⁶⁸² ḥaṭā'st
 Ārzū-yı her dü-'ālem-rā ez'ü yek-cā ṭaleb⁶⁸³

müfādıyla iktifā olunmuşdur. Bāḳī, luṭf u kerem devletlü efendimiñdir⁶⁸⁴.

⁶⁶⁸ firāḳda: firāḳd* İ4.

⁶⁶⁹ pīçidegān-ı: pīçidekārān-ı A, S, B.

⁶⁷⁰ sāmān-ı: – A, S, B.

⁶⁷¹ ḥayret: – İ2.

⁶⁷² 'arz-ı ḥālī: 'arz-ı ḥāl İ4.

⁶⁷³ itmek: – İ1.

⁶⁷⁴ ü: – S, B.

⁶⁷⁵ terettüb: tertīb A, S, B.

⁶⁷⁶ o: – A; ve S, B.

⁶⁷⁷ ḳudret: قدرت İ3.

⁶⁷⁸ insicāmı: encāmı A.

⁶⁷⁹ güsisteden: küşteden İ1; güsiste İ3.

⁶⁸⁰ vuḳūfmend: vuḳūfumdan İ3.

⁶⁸¹ ḥā'iz: cā'iz İ3, M.

⁶⁸² ser-dāden: ser-dād İ3.

⁶⁸³ Himmet ehlinin başını sürekli ağrıtmak hatadır. Her iki dünyanın saadetini sadece ondan iste. (Sâib-i Tebrizî)

اهل همت را مکرر درد سر دادن خطاست
 آرزوی هر دو عالم را از و یکجا طلب
 Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

⁶⁸⁴ bāḳī, luṭf u kerem devletlü efendimiñdir: bāḳī kerem efendimiñdir İ4, İ2, S, K, B; bāḳī, kerem A; – İ3.

[18]

[İ1 24b-25a; İ2 26b-27a; İ3 18a-18b; İ4 12a; A 12a-12b; B 15a-15b; K 15a; M 41a-43a; S 13b-14a]

Def ā Müşārün İleyh Çelebi-zāde Efendimiz Merhūma Burusa'dan Yazılan 'Arz-ı

Hāl⁶⁸⁵

Keremkārā! Şümāre-i⁶⁸⁶ eyyām-ı ikbālīniz isnād-ı tōhmet-i nā-kerde ile vaṭanından dūr olan āvāre ġarībleriñ⁶⁸⁷ müvāzī-i қаṭarāt-ı sirīşk-i ḥasreti ve a' dād-ı a' vām-ı devlet ü iclālīniz şu'bede-bāzī-i rūzgār-ı kem-furşat ile ḥānmān u⁶⁸⁸ aḥbāb u iḥvānından mehcūr olan bī-çāreleriñ⁶⁸⁹ müsāvī-i ġumūm-ı⁶⁹⁰ mütē'ākībū'l-hücūm-ı ḥayreti olmaḳ da' avātı resānīde-i bārgāh-ı pād-şāh-ı bī-niyāz kılındıḳdan soñra 'arza-dāşt-ı bende-i ḳadīmleridir ki teferruḳ-ı esbāb-ı cem' iyyet-i ḥātır şerḥ-i perīşānī-i ḥāl-ı zāra mānī' oldıḳından başḳa iẓhār-ı çi'-gūnegī-i mā-cerā-yı ġurbet ve iş'ār-ı keyfiyyet-i 'illet⁶⁹¹ ü ḳillet ḥātır-ı rūşen-dilān-ı mişkāt-ı mürüvvete irāş-ı ġubār-ı ḥūzn ü riḳḳat ve dīde-i 'ibret-bīn-i⁶⁹² aṣḥāb-ı ḥālete icāb-ı girye-i şefaḳat idecegi muḳarrer olmaḳın, **beyt**

Merā derdī'st ender-dil eger gūyem zebān sūzed

Ve ger pinhān konem tersem ki mağz-ı⁶⁹³ üstüḡ'ān sūzed⁶⁹⁴medlūli, **beyt**Çünīn ki nāle zi-dil cūşed ü⁶⁹⁵ nefes ne-zenem'Aceb me-dār ger āteş ber-āverem çü çenār⁶⁹⁶

⁶⁸⁵ Def ā müşārün ileyh Çelebi-zāde Efendi merhūma Burusa'dan yazılan İ4; Def ā müşārün ileyh Çelebi-zāde'ye Burusa'dan irsāl olunan 'arz-ı ḥāl İ2; Def ā müşārün ileyh Çelebi-zāde merhūma yazılan 'arīza-ı selīse şūretidir A; Def ā müşārün ileyh Çelebi-zāde Efendi merhūma Burusa'dan yazılan 'arz-ı ḥāl şūretidir S; Def ā müşārün ileyh Burusa'dan yazılmışdır İ3, M; Def ā müşārün ileyh Çelebi-zāde Efendi merhūma Burusa'dan yazılan 'arz-ı ḥāl K; Def ā müşārün ileyh ḥazretlerine Burusa'dan B.

⁶⁸⁶ şümāre-i: şümārī-i İ3, M.

⁶⁸⁷ ġarībleriñ: ġarīblerin İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

⁶⁸⁸ u: – A, S, B.

⁶⁸⁹ bī-çāreleriñ: bī-çārelerin İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

⁶⁹⁰ ġumūm-ı: ġamām-ı İ1.

⁶⁹¹ 'illet: غلت S.

⁶⁹² 'ibret-bīn-i: 'ibret İ3.

⁶⁹³ mağz-ı: mağzā İ3.

⁶⁹⁴ Gönülde bir dert vardır, söylersem eğer dil yanar ve eğer gizlersem, korkarım ki kemik iliği yanar. (Sa'di)

مرا دردست اندر دل اگر گویم زبان سوزد
و گر پنهان کنم ترسم که مغز استخوان سوزد
Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

⁶⁹⁵ ü: – İ1, İ3.

vetîresiyle ketm-i sūziş-i derûn eger-çi⁶⁹⁷ vesîle-i ihtirāk-ı sāmān-ı cāndır, velîk⁶⁹⁸,
beyt⁶⁹⁹

Gird-bād-ı⁷⁰⁰ âteşem tersem ki sūzed āsmān

Pîş-reh-i Nev-res me-gîr in ser-be-şahra-dāde-rā⁷⁰¹

zer-varak-ı⁷⁰² ṭab'-ı şafā-sirişt-i kerīmānelerini şerāre-i âteşin-ta' bîr-i⁷⁰³ sūz u
güdāzdan şıyānet kaşdıyla ney-pāre-i kalem⁷⁰⁴ ruḥşat-ı cünbiş⁷⁰⁵ virilmeyüp
isti' lām-ı hāl havāle-i kalb-ı ilhām-āšnā-yı kerīmāneleri olundu. Bākî, emr ü fermān
devletlü, 'ināyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni' am⁷⁰⁶ efendim, sulṭānım
ḥazretleriniñdir⁷⁰⁷.

[19]

[İ1 22a-22b; İ2 27a-27b; İ3 16b-17a; İ4 12a-13a; A 12b-13a; B 15b-16a; K 15a-16a; M 36a-37b; S 14a-15b]

**Şeyḫü'l-İslām-ı Sābık Cennet-mekān Firdevs-āşiyān Çelebi-zāde Efendimiz Merḥūm
Bursa Kādīsı İken Yazılan Du' ā-nāme⁷⁰⁸**

⁶⁹⁶ İçimde feryatlar kopsa da nefes bile almıyorum, bu yüzden çınar gibi ateş çıkarırsam şaşırma.
(Urfi-i Şîrâzî)

چنین که ناله ز دل جوشد و نفس نزنم
عجب مدار گر آتش بر آورم چو چنار
Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün

⁶⁹⁷ eger-çi: ger-çi A, B.

⁶⁹⁸ velîk: – A, S, B.

⁶⁹⁹ beyt: – İ4.

⁷⁰⁰ gird-bād-ı: کربان İ3.

⁷⁰¹ Bir ateş kasırgasıyım, korkarım ki gökyüzü yanacak. Bu, çöle doğru yola koyulmuş Nevres'in yolunu tutmayın. (Nevres)

گردباد آتشم ترسم که سوزد آسمان
پیش ره نورس مگیر این سربصرا داده را
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

⁷⁰² zer-varak-ı: دروق İ3.

⁷⁰³ âteşin-ta' bîr-i: âteşin-ta' bîr ü A, S, B.

⁷⁰⁴ kalem: kalem A.

⁷⁰⁵ cünbiş: – A.

⁷⁰⁶ veliyyü'n-ni' am: – İ4, S.

⁷⁰⁷ bākî emr ü fermān devletlü, 'ināyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni' am, efendim, sulṭānım ḥazretleriniñdir: – İ1, A, İ3; bākî, emr ü fermān devletlü, 'ināyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni' am efendimiñdir İ2; bākî, emr ü fermān devletlü, 'ināyetlü, merḥametlü, efendim sulṭānımıñdir K; bākî, emr ü fermān efendimiñdir B.

⁷⁰⁸ Def'a müşārün ileyh Bursa kādīsı iken âsitāneden yazılan du' ā-nāme-i mergûbe şüretidir A; Def'a müşārün ileyh Bursa kādīsı iken âsitāneden yazılan du' ā-nāme-i belāgat-ünvāndir İ4; Def'a müşārün ileyh Bursa kādīsı iken âsitāneden yazılan du' ā-nāme İ2; Def'a müşārün ileyh Bursa kādīsı iken âsitāneden yazılan du' ā-nāme şüretidir S, B; Şeyḫü'l-İslām Çelebi-zāde 'Āşım Efendi Bursa kādīsı iken taḥrîr ü irsāl olunmuşdur İ3, M; Def'a müşārün ileyh merḥūm Bursa kādīsı iken âsitāneden yazılan du' ā-nāme şüretidir K.

Tā ki⁷⁰⁹ tevsen-i muṭallā-kecīm-i mihr pehnā-yı fezā-yı sipihrde gāh cānib-i hāverde
 ṣāh-ı encüm-sipāh-ı⁷¹⁰ māhı pā-zede-i cevelān-ı tünd ü⁷¹¹ tiz ve gāh semt-i bāḡterde
 mīr-āḡūr-ı ṣem^ʿ-i ṣeb-ārāya teslīm-i ṭavīle-i sitiz eyleye; ʿināyetlū efendim,
 sulṭānım⁷¹² ḡazretleriniñ dāḡ-güşāy-ı sīne-i mihr ü⁷¹³ māh-ı tābdār ve revnaḡ-efzāy-ı
 encümen-i dü-pād-ṣāh-ı⁷¹⁴ ḡahhār olan sitāre-i cihān-fürüz-ı⁷¹⁵ iḡbāl ve kevkeb-firüz-
 ı cāh u celālleri rūşenger-i menāzır-ı zemīn ü zamān ve şu^ʿle-güster-i ṣebistān-ı
 imkān olup gevher-i⁷¹⁶ girān-māye-i⁷¹⁷ kān-ı vüçüd ve kān-ı bī-ḡa^ʿ r u būn-i cevāhir-i
 su^ʿūd⁷¹⁸ olan vüçüd-ı mes^ʿūd-ı⁷¹⁹ firişte-nümüd ve zāt-ı maḡmūd-ı mekremet-
 endüdları visāde-pīrāy-ı kāṣāne-i devlet ve mesned-ārāy-ı bālā-ḡāne-i ʿizz ü ḡaṣmet
 olmaḡ du^ʿā-yı icābet-der-ḡafāsı ṣubḡ u mesā resānide-i mesāmi^ʿ-i sevākin-i⁷²⁰ arz u
 semā kılındıḡı ḡilālde ʿarza-dāşt-ı ʿabd-ı ḡadīm ü bende-i müstedīm oldur ki
 ṣandūḡatu’l-ma^ʿārif-i cibillet-i⁷²¹ laṭīfelerinde merküz⁷²² ve mir ʿātü’l-leṭā ʿif-i fiṭrat-ı
 naṣīfelerinde mermüz leṭā ʿif-i⁷²³ kerem-i āz-güdāz ve maḡāsin-i ḡulḡ-ı⁷²⁴ ḡalḡ-nevāz
 mukteżāsınca bu tehī-māye-i bizā^ʿat-ı iḡbāl aḡvālinden istifḡād-ı⁷²⁵ pīrāmen-gerd-i
 ḡāṭır-ı vekḡād olur ise eger-çi, **beyt**

Der-keş-ā-keş būdeem ʿömrī’st der-dest-i⁷²⁶ felek

Ḳufl-ı vesvāsem be-dest-i bī-vuḡūf üftādeem⁷²⁷

⁷⁰⁹ ki: – İ1, İ3.

⁷¹⁰ encüm-sipāh-ı: encüm-i māhı İ2, A, B, K, S.

⁷¹¹ ü: – A.

⁷¹² sulṭānım: – İ1, A, İ3.

⁷¹³ ü: – İ4.

⁷¹⁴ pād-ṣāh-ı: pād-ṣā*-ı İ4.

⁷¹⁵ cihān-fürüz-ı: cān-fürüz-ı İ1, İ3.

⁷¹⁶ gevher-i: هز S.

⁷¹⁷ girān-māye-i: gir*n-māye-i A.

⁷¹⁸ bī-ḡa^ʿ r u būn-i cevāhir-i su^ʿūd: bī-ḡa^ʿ r u būn-i cevāhir ü su^ʿūd İ3, M; bī-bün-i bī-ḡa^ʿ r -ı cevāhir-i su^ʿūd S.

⁷¹⁹ olan vüçüd-ı mes^ʿūd-ı: – İ3.

⁷²⁰ sevākin-i: sākin-i İ1, İ4, İ2, K, B; – S; sākine-i İ3, M.

⁷²¹ cibillet-i: cibilliyet-i A, M.

⁷²² merküz: mezkūr M.

⁷²³ leṭā ʿif-i: leṭā ʿif ü S, B.

⁷²⁴ ḡulḡ-ı: ḡālḡ-ı A.

⁷²⁵ istifḡād-ı: istifād-ı İ1; istifsād-ı İ2; istifḡār-ı A.

⁷²⁶ der-dest-i: dü-dest-i İ3.

⁷²⁷ Bir kargaşa içerisindeyim, feleğin elinde geçen bir ömür. Kuruntuların anahtarıym, ehli olmayan kişilerin eline düşmüşüm.

ammā yine el-ḥamdü li'llāhi⁷²⁸ te'ālā henüz çeşm-i⁷²⁹ pāsbān-ı reste-bāzār-ı⁷³⁰ vücūd
ihitirās-ı emti'ā-ı ḥurrās u⁷³¹ kuvā ile⁷³² gūşāde ve sīḥ⁷³³-engüşt-i 'ayyār-ı mergden
sālīm ü āzāde olup şeb-tā-be-şabāḥ istid'ā-yı devām-ı 'ömr ü⁷³⁴ devletleri ile ḥalka-
cünbān-ı der-i icābetdir. Cenāb-ı Hudā-yı bī-çün zat-ı sa'ādet-meşḥūnların āsīb-i
āsiyāb-ı gerdūn-ı dūndan me'mūn ve her emrlerinde⁷³⁵ bedreḳa-ı tevfiḳin⁷³⁶ refiḳ ü
reh-nümūn idüp kirdār-ı 'ālem-pesend-i ma'delet-medārların her bār rızā-yı
Kirdgārīsine⁷³⁷ maḳrūn eyleye. Āmīn. Keremkārā!⁷³⁸ Āb-yārī-i feyyāze-i İlāhī ve
feyz-yārī-i⁷³⁹ şehāb-ı ināyet-i nā-mütenāhī ile reşk-i ḥadiḳa-ı cinān olan ḥatır-ı
deryā-meḳātırlarına ḥuṭūr dā'ıyesiyile tavşife gelmez, ta'rīf ḳabūl itmez zāt-ı melek-
şifātları medḥiyle müzeyyel bir ḳıṭ'a lügaz inşā ve ḥalli tevciḥ-i nigāḥ-ı yek-deme ile
nāḥunkārī-i 'aḳl-ı müşkil-gūşālarına ihāle ḳılınmağın⁷⁴⁰ 'arīza-ı bendegī taḥrīrine⁷⁴¹
ictirā⁷⁴² olundu. Merāḥim-i bī-gāye ve meḳārim-i bī-nihāyelerinden mütevaḳḳa' dır ki
bu ḥāk-nişin-i bāb-ı⁷⁴³ mu'allā-cenābların ḥatır-ı müsteṭāblarından⁷⁴⁴ süpürde-i
çārüb-ı⁷⁴⁵ nisyān buyurmayup ḡayre vāḳi'⁷⁴⁶ olan kerem-nāmelerinde⁷⁴⁷ olsun
ḳā'ilim bir selām-ı meserret-peyāmıyla şād u ḥandān buyuralar⁷⁴⁸. Bāḳī, *eyyām-ı
devlet ü iḳbāl mütezāyid bād*^{749 750}.

⁷²⁸ el-ḥamdü li'llāhi: bi-ḥamdü li'llāhi İ3.

⁷²⁹ çeşm-i: ḥışm-ı A.

⁷³⁰ reste-bāzār-ı: رسته بازار İ3.

⁷³¹ u: - A.

⁷³² ile: - B.

⁷³³ sīḥ: şeyḥ İ3.

⁷³⁴ ü: - S.

⁷³⁵ emrlerinde: umūrlarında İ1, İ3.

⁷³⁶ tevfiḳin: tevfiḳiñ İ1, İ2, İ4, A, B, K, M, S.

⁷³⁷ kirdgārīsine: kirdgārına İ1, İ4, A, K, S.

⁷³⁸ keremkārā: - İ1.

⁷³⁹ feyz-yārī-i: feyz-bārī-i İ2, İ3, İ4, A, B, K, M, S.

⁷⁴⁰ ḳılınmağın: olunmağın A, S, B.

⁷⁴¹ taḥrīrine: taḥrī*ine S.

⁷⁴² ictirā: cesāret İ3.

⁷⁴³ bāb-ı: - İ3.

⁷⁴⁴ müsteṭāblarından: müsteṭābdan İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

⁷⁴⁵ çārüb-ı: çārüb u İ2.

⁷⁴⁶ vāḳi': - İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

⁷⁴⁷ kerem-nāmelerinde: kerem-nāmede A, S, B.

⁷⁴⁸ buyuralar: buyrıla A, S, B.

⁷⁴⁹ bāḳī, eyyām-ı devlet ü iḳbāl mütezāyid bād: bāḳī, eyyām-ı devlet mütezāyid bād İ1; bāḳī, eyyām A; - İ3.

⁷⁵⁰ اقبال متنز ايد باد ایام دولت و Saadetli ve mutlu günlerin artsın.

[20]⁷⁵¹

[İ3 21a-22a]

**Nev-res Efendi Merhūmuñ Resmo'ya Nefyi Hālinde Kibārdan Birine İrsāl Eylediği
Kā'imedir [Bu şūret gālībā Çelebi-zāde 'Āşım Efendi'ye yazılmışdır.]**

Şīrīnkārī-i sipihr-i kīne-güzār ile telh-kām-ı zehr-āb-ı ğurbet olan ser-geşteleriñ zemzeme-i nāle vü feryād ve debdebe-i āteşzārī āb-yārī-i bārān-ı sirişk ile mezra' a-ı kulüb-ı mürüvvetmendānı ser-sebz ü sīr-āb ve dil-āzārī-i rūzgār-ı sitemkār ile pā-dergil-i mezlaķa-ı kürbet olan dil-şikesteleriñ seyl-āb-ı hāne-ber-endāz-ı eşk-i ḥasret ve bārīķa-ı şā' iķa-ı fiğān u melāleti seng-dilān-ı naḥvet ü ğurūruñ esās-ı seri' ü'l-indirās-ı devlet ü iķbālın ḥarāb itdikçe ḥarābe-hāne-i dil-i ümīdvārım bir müddet çire-destī-i luḥf u iḥsān ve yetīm-i şubḥ-ı 'īd ya' nī tıfl-ı bī-sāmān-ı ümīdim bir zamān āsūde-i ḥimāyet-i kerem-i firāvānı olan 'ināyetlü, re'fetlü, kerem kānı, merhamet 'ummānı efendim sulṭānım ḥazretleriniñ penāh-ı derdmendān-ı devrān ve ārāmgā[h]-ı sitemkeşān-ı zamān olan bārgāh-ı mekārīm-destgāh-ı kerīmānelerine ğarībāne sūziş yetīmāne nālīş ü güdāziş ile 'arz-ı ḥāl olunur ki dārü'l-ḥüküm-i kazāda raķam-zede-i münşī-i taķdır olan fermān-ı qudsī-nişān mūcibince pāygāh-ı 'adālet-destgāhdan yazılan emr-i şerīf-i lāzımu't-teşrīfe imtişālen kenāre-i şohbetkede-i aḥbāb u 'ıyālden dūr ve tengnā-yı maṭmūre-i ğurbetde perīşān u rencūr olup siyāhī-i rüz-ı iķbālım bācgīr-i şeb-i deycūr ve dirāzī-i şebistān-ı hicrānım silsile-i 'ahd-ı qadīm-şıfat-ı tecdīdden mehcūr oldıĝı günden berü şaḥīfe-i za'ferān-gün-ı rüy-ı niyāza medār la' līn sirişk ile raķam-zede-i müjgān-ı ḥūn-feşān kılınan feryād-nāmeleri her ķanĝı şāhib-himmetiñ bārgāhına bāl-bāzī-i ḥamāme-i reng-perīde ile itāre itdimse ğirībān-ı 'āşık-ı ğarīb gibi çāk-ḥorde-i ser-pençe-i teĝāfūl oldı ve ķāşıd-ı seri' ü's-seyr-i nāle vü āhı ümīdvār-ı 'ināyet-i bī-kes-nevāzī oldıĝım ḥazērātıñ her ķanĝısınıñ südde-nişīnān-ı dervāze-i iclālīne gönderdimse nāşıye-i ümīdine ṭabānçe-i dest-i red uruldı. Kūhsārıñ yüregi taşdan iken feryādıma muvāfık cevāb virdi, ḥazērāt-ı evliyā-yı nī' met efendilerimiziñ bināĝūş-ı yārdan nerm olan dil-i merāḥīm-perverlerine ki leyl ü nehār sitem-dīdegān-ı cellād-ı rüzĝarıñ cebr-i şikeste-ḥāṭır-ı maḥzūnuna mevķūfdur, te'sīr itmedi.

Āh-ı gerdūn-sūz n'etsūn hāne-i kevkeb ḥarāb

Şubḥa dek çaldım der-i te'sīri dūn aḥşamdan⁷⁵²

⁷⁵¹ İ1, İ4, İ2, K, S, A, M, B nüshalarında eksik.

Maḥşül-i mezra‘a-ı ‘adem, oğlum kullarınıñ ve yanınca kebâb-ı âteş-şode-i ıztırâb bu deñlü pây-der-dâmen-i ḥarîm-i inzivânıñ bî-kes ü bî-meded-reslikleri ḥâtıra gelüp âteşkede-i cigerden zebâne-keş-i muḳa‘ar-ı dimāğ olan leheb-i ‘âlem-süz-ı süz u güdâz inbîk-i zehr-âbe-çekân-ı çeşm-i teri çeşme-i ḥûn ve çeşme-i dîde-i ğam-dîdeden nubû‘iden dumû‘-ı ḥasret-zih-i girîbân ve taraf-ı dimāğı nümüdâr-ı Dicle vü Ceyḥun itdikçe ber-hem-zen-i hengâme-i eflâk ve şûriş-efken-i basî‘i ḥâk olan enîn-i ḥazînim bir ferdiñ kulağına yetmedi.

Feryâd besî kerdem ü feryâd-resî nîst
Güyâ ki der’in künbed-i firûze kesî nîst⁷⁵³

feryâd ki feryâdım kimselere te’sîr itmedi.

Bu deñlü nâle ider bir gül açamaz bülbül
Bu bâğ gonçeleriniñ ne saht olur yüregi⁷⁵⁴

Mübtelâ oldığım ‘illet-i ârâm-sûza bir müddetden berü ‘illet-i tākāt-güdâz-ı kıllet daḥı munzamm ve bu [ve]ch ile de esbâb-ı bezmgâh-ı rāḥatım der-hem olup bir seneden berü gâh bey‘-i ḥavâyic-i zarûriyye ile maraz-ı mühlik-i cû‘a ‘ilâc ve gâh izâle-i âb-rû ile sirke-fürüşân-ı sevku‘l-kilâb ya‘nî seg-meşrebân-ı baḳḳâl ü kaşşâba izhâr-ı temelluḳ u ihtiyâc itdiklerimiñ ğayret ü ḥacâleti bir ğâyete vardı ki çok kerre kâlbüd-i cesedden intizâ‘-ı kâlâ-yı kem-revâc-ı rûḥ temennâsında istid‘â-yı teşrîf-i ḳudûm-ı hâdimü‘l-lezzât ile ḳâdi‘l-ḥacât dergâhına ref‘-i ruḳ‘a-ı dest-i niyâz itdim. Muvâḳḳit-i *lâ-yesteḳdimûn*⁷⁵⁵ sâ‘at-i ḥuşûl-ı murâdımı ḥavâle-i vaḳt-i âḥer itmekle ‘andelîb-i perîşân-ḳuvvâ-yı cân-ı bîmâr bâl-rîḥte-i ḳafes-i ıztırâb olup ra‘şe-i teblerze-i miḥnet ü ğurbet enâmil-i ser-pençe-i şu‘ûrda ol ḳadar iḳtidâr ḳoymadı ki ceyb-i ḥayâlde dest-yârî-i ḳuvvet-i muşavvire ile naẓar-ı mû-şikâf-ı müşkil-pesendlerine sezâ bir nice gevher-i erzende iḥrâcıyla keşide-i silk-i suṭûr idüp nâm-ı güm-şodemi ‘inâyetlü efendimiñ ḥâtır-ı deryâ-bârlarına ilḳâya fırsat bulaydım ve

⁷⁵² Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün (Nevres)

⁷⁵³ Ne kadar feryad ettimse de feryadıma kulak veren olmadı. Sanki bu mavi göğün altında kimse kalmadı.

فرياد بسی کردم و فرياد رسی نیست
گویا درین کنبه فیروزه کسی نیست
Mef’ûlû/Mefâîlû/Mefâîlû/Feûlün

⁷⁵⁴ Mefâîlün/Feilâtün/Mefâîlün/Feilün

⁷⁵⁵ لا يستقدمون ... ne de öne geçebilirler. A'raf, 7/34; Yûnus, 10/49; Nahl, 16/61.

dür-bâş-ı şedîdü'l-aḥz-ı қаза аyağını bir vechle beste-i silsile-i gurbet itdi ki dendân-feşârî-i kilid-i tedbîr ve nâḥunkârî-i ser-engüşt-i tezvîr ile ednâ ḥalkasına güşâyîş ü infişâm virüp ḥavâlî-i dâ'ire-i devletlerine reh-yâb olabildim. Qadîmden me'lûf u mu'tâd olduğım kerem ü 'inâyet ve luṭf u merḥametiñizden niyâz iderim ki bu zaḥm-ḥorde-i tîğ-i cefâ cānibin ke-mâ-fi'l-evvel manzûr-ı liḥâze-i merḥamet buyurup vesîle-i selâmet ve vâsıṭa-ı encâm-ı felâketim olacak kelâm-ı қаза mazâlarıyla mecâlis-i ḥazret-i evliyâ-yı ni'meti bâzâr-ı kerîmân gibi germ ve bu kühenkâr-ı siyeh-rû ḥaqqında dil-i bî-kînelerin nerm buyurasız. 'Inâyetlü efendim, Ḥaḳ te'âlâya ma'lûmdur ki bu suṭûr-ı ser-â-ser-ḳuşûruñ taḥrîr ü taṣṭîri maraḫ-ı cāngâh-ı dıyḳıñ nevbet-i taẓyîḳına teşâdüf itmekle irtibât-ı miyâne-i fıḳarâtında vâḳi' olan ihtilâl u ḥaṭâda endişeniñ ḥaṭâsı yoḳdur. Hücûm-ı ḥayret ü ḡayret istilâ-yı belâ-yı 'illete ḥaml ile ḳuşûrum astîn-i 'avf u 'inâyetleriyle mestûr buyurulmaḳ bâbında emr ü fermân.

[21]

[İ1 25a-26a; İ2 27b-28a; İ3 18b-19a; İ4 13a-13b; A 13a-14a; B 16a-17a; K 16a-16b; M 43a-44b; S 15a-15b]

Ḥālâ Şeyḫü'l-İslâm-ı 'Âli-maḳâm Dürrî-zâde Efendi Ḥazretleri Mükerreren Şadr-ı Rum Olduklarında Burusa'dan Yazılan Tehniyet-nâme Şuretidir⁷⁵⁶

Ân ki şer' -i Muṣṭafâ dâred zi-ḥükmeş şad şafâ

Ber-çünîn zât-ı muṣaffâ âferîn şad âferîn

Mesnedeş-râ dest-i ḳudret be-g'zerânîd ez-felek⁷⁵⁷

Key şer' îat-râ bedîd âyed çünîn mesned-nişîn⁷⁵⁸

⁷⁵⁶ Şeyḫü'l-İslâm-ı 'âli-maḳâm devletlü, 'inâyetlü, veliyyü'n-ni'âm Dürrî-zâde efendimiz ḥazretleri mükerreren şadr-ı Rum olduğda Burusa'dan yazılan 'arz-ı ḥâl İ1; Şeyḫü'l-İslâm Dürrî-zâde Efendi mükerreren revnaḳ-sâz-ı mesned-i vâlâ-yı şadr-ı Rum olduklarında yazılan tehniyet-nâme şuretidir İ4; Dürrî-zâde Efendi'ye şadr-ı Rum tebrîki için Burusa'dan yazılan 'arz-ı ḥâl şuretidir İ2; Ḥālâ Şeyḫü'l-İslâm Dürrî-zâde Efendi mükerreren şadr-ı Rum'ı teşrîf-sâz olduklarında Burusa[dan] irsâl olunan tebrîk-nâme-i belâgat-'alâmet-i selîse şuretidir A; Ḥālâ Şeyḫü'l-İslâm Dürrî-zâde Efendi ḥazretleri mükerrer şadr-ı Rum olduklarında Burusa'dan yazılan tehniyet-nâme şuretidir S; Dürrî-zâde'niñ mükerreren şadr-ı Rum olduklarında Burusa'dan yazılan 'arîzadır İ3; Dürrî-zâde Efendi ḥazretleri mükerrer şadr-ı Rum olduklarında Burusa'dan yazılan tehniyet-nâme şuretidir B; Dürrî-zâde'niñ mükerreren Şadr-ı Rum olduklarında Burusa'dan taḥrîr olunan 'arîzadır M.

⁷⁵⁷ ez-felek: felek İ3.

⁷⁵⁸ O ki Hz. Mustafa'nın şeriatı onun yönetiminden dolayı yüzlerce güzellik kazanmış. Böyle temiz zata yüz defa aferin. Makamını kudret eli göklere yükseltsin. Şeriat için böyle bir makam sahibi (bir daha) ne zaman ortaya çıkar.

آنکه شرع مصطفی دارد ز حکمش صد صفا
بر چنین ذات مصفاً آفرین صد آفرین
مسندش را دست قدرت بگذرانید از فلک
کی شریعت را بدید آید چنین مسند نشین

Devletlü, ‘ināyetlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sultānım⁷⁵⁹ ḥazretleriniñ ‘atebe-i
āsītān-ı āsmān-nişānlarına⁷⁶⁰ ki kitābe-i ṭāq-ı felek-revākında, kıṭ‘a⁷⁶¹

Melāzū kirāmi'd-dehri bi'l-fazlı ve'l-hüdā

Ve ḥākimu ehli'ş-şer‘ bi'l-‘izz ve'l-ḳadri

Huve'l-bedru faẓlen ve'l-kirāmu kevākibu

Fe-şettāne beyne'l-kevākibi ve'l-bedri⁷⁶²

mefhūmı mersūm ve cenāḥeyn-i bāb-ı cevzā-niṭākında⁷⁶³, kıṭ‘a⁷⁶⁴

Ān kıble-i e‘āzım u ān ka‘be-i efāzıl

Ān menba‘-ı ma‘ālī vü ān mecma‘-ı faẓā’il

Ḥurşid-rā zi-re‘yeş rüşen şode⁷⁶⁵ daḳāyık

Bircis-rā zi-‘ilmeş⁷⁶⁶ ḥāşıl şode mesā’il⁷⁶⁷

mışra‘ları merḳūmdur, vaż‘-ı cebīn-i ḥāk-āgīn-i niyāz⁷⁶⁸ ḳılındığı ḥilālde ‘arz-ı ḥāl-i
bende-i felek-zedeleridir ki zāviye-i teng ü⁷⁶⁹ tār-ı ğurbetde ḥasret-i evlād u ‘ıyāl⁷⁷⁰
ile zār ve istilā-yı belā-yı⁷⁷¹ ekdār-ı⁷⁷² gūn-ā-gūndan nāşī⁷⁷³ mülāḥaza-ı keyfiyyet-i

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

⁷⁵⁹ ‘ināyetlü veliyyü’n-ni‘am efendim sultānım: – İ3.

⁷⁶⁰ āsmān-nişānlarına: āsmān-şānlarına B.

⁷⁶¹ kıṭ‘a: – İ2.

⁷⁶² Doğru yolu göstermesi ve erdemiyle devrin büyüklerinin sığınağı! İzzet ve kudretiyle şeriat ehlinin hakimi! Fazilet bakımından o dolunaydır, diğer büyükler ise yıldızlar (mesabesindedir). Yıldızlar ile dolunay arasında dağlar kadar fark var.

ملاذ كرام الدهر بالفضل والهدى
وحاكم اهل الشرع بالعز والقدر
هو البدر فضلاً والكرام كواكب
فشتان بين الكواكب و البدر

⁷⁶³ mersūm ve cenāḥeyn-i bāb-ı cevzā-niṭākında: mersūm ve cenāḥeyn-i bāb-ı leṭāfetde İ3; mersūm cān-yāb-ı leṭāfetde M.

⁷⁶⁴ kıṭ‘a: – İ1, İ4, İ2.

⁷⁶⁵ şode: şodī İ3.

⁷⁶⁶ Bircis-rā zi-ilmeş : Bircis dāne ilmeş M.

⁷⁶⁷ O, büyüklerin kıblesi ve seçkinlerin kabesi, o yüce hasletlerin kaynağı, çeşitli erdemleri kendinde toplamış (olan bir zattır). Güneş onun fikriyle incelikleri aydınlatır. (Gökyüzünün kadısı kabul edilen) Bircis (Müşteri/Jüpiter) sorunları onun ilmiyle çözüme kavuşturur.

آن قبله اعظم و آن كعبة افاضل
آن منبع معانى و آن مجمع فضائل
خورشید را ز رایش روشن شده دقایق
برجیس را ز علمش حاصل شده مسائل

⁷⁶⁸ niyāz: – İ3.

⁷⁶⁹ ü: – İ4.

⁷⁷⁰ evlād u ‘ıyāl: ‘ıyāl ü evlād İ3, M.

⁷⁷¹ belā-yı: – A, S, B.

⁷⁷² ekdār-ı: – İ3.

encām-ı kār ile engüşt-i hayret sütün-ı zenaḥ-ı⁷⁷⁴ zaḥmdār iken şadr-ı vālā-ḡadr-ı Rum şeref-i ḡudūm-ı ma^ʿdelet-mevsūmlarıyla⁷⁷⁵ müşerref ve tārīk-nişīnān-ı peygūle-i ye's ü⁷⁷⁶ murādīñ sāmi^ʿa-ı cān-ı nā-murādı⁷⁷⁷ müşennef olduğının nūvīd-i ḡam-fersā ve müjde-i feraḥ-fezāsı bu telḡ-kām-ı zehr-ābe-i firāḡı⁷⁷⁸ neşvedār-ı nūş-dārū-yı sürūr-ı tām⁷⁷⁹ ve ümīdvār-ı⁷⁸⁰ neyl-i ser-menzil-i kām itmekle zülāl-i sirişk-i girye-i feraḡla⁷⁸¹ şüst ü şū-yı ḡubār-ı sīne-i dāḡdār ve edā-yı vezā'if-i şükr-i⁷⁸² Perverdigār⁷⁸³ kılmışdır. **Ḳıṭʿa**

Şükr-i Ḥudā ki şām-ı ümīd-i zamāne-rā
Şubḡ-ı tarab zi-maṭla^ʿ-ı izz ü şeref demīd
Her nāvek-i du^ʿā ki ḡüşādend ehl-i rāz⁷⁸⁴
Ez-bāzū-yı⁷⁸⁵ niyāz heme ber-hedef resīd⁷⁸⁶

*El-ḡamdü li'llāhi ḡamden yuvāfi ni^ʿamehü*⁷⁸⁷. ʿ Ālī-himmetā! Eflāṭun-fiṭnetā! **Ḳıṭʿa**
Maşşib ez-maşşibet⁷⁸⁸ refī^ʿ ter est
Her zamānī'st maşşib-ı diğer est
İn menāşib ki dīdei cüzvī'st
Kār-ı küllī henūz der-ḡader est
Bāş tā şubḡ-ı devletet⁷⁸⁹ be-demed⁷⁹⁰
K'in henūz⁷⁹¹ ez-netā'ic-i seḡer est⁷⁹²

⁷⁷³ nāşī: – A.

⁷⁷⁴ zenaḡ-ı: renc-i İ2, A, M.

⁷⁷⁵ ma^ʿdelet-mevsūmlarıyla: meymenet-lüzūmlarıyla İ3, M; ma^ʿdelet-mersūmlarıyla A, B, S.

⁷⁷⁶ ü: – A, İ3.

⁷⁷⁷ nā-murādı: murādı A.

⁷⁷⁸ firāḡı: fiṭratı İ4, İ2, A, S, B; فطرقي K.

⁷⁷⁹ tām: tamām İ4, İ2, K.

⁷⁸⁰ ümīdvār-ı: vār A.

⁷⁸¹ feraḡla: ferecle İ4.

⁷⁸² şükr-i: – İ3.

⁷⁸³ perverdigār: sürūr u kār A.

⁷⁸⁴ rāz: dil A, S, B; zār İ3.

⁷⁸⁵ ez-bāzū-yı: ez-bāḡodī İ3; . ez-pā ḡodī M.

⁷⁸⁶ Allah'a şükürler olsun ki sevinç sabahı izzet ve şeref ufkundan doğup talihin umut gecesini aydınlattı. Sır ehlinin attığı her ok, duanın gücüyle hedefine ulaştı.

شکر خدا که شام امید زمانه را
صبح طرب ز مطلع عز و شرف دمید
هر ناوک دعا که گشادند اهل راز
از بازوی نیاز همه بر هدف رسید

⁷⁸⁷ الحمد لله حمداً يوافي نعمه Allah'a onun nimetlerine layık bir hamd ile hamdolsun.

⁷⁸⁸ maşşibet: müntaşibet İ2, B, K, S; منتصیب A.

⁷⁸⁹ devletet: devlet İ4.

⁷⁹⁰ be-demed: be-demet İ3.

Hâşşa-ı lâzime-i maḥâsin-i ahlâk-ı Muştafavîleri ḥalâvet-i ‘adâletle bu manşib-ı celilü’l-ḳadrı bir kaç kerre daḥı lezzet-fürüş-ı ḳand-ı mükerrer ve ravzatu’s-şafâ-yı ‘ömr-i girân-mâyeden ber-vefk-i dil-ḥ^vâh ictinâ-ı bâkûre-i kâṃ u merâmı müyesser idecegi in-şâ’a’llâhu te‘alâ⁷⁹³ muḳarrer olmağla âvâre muhtâclar ḥaḳḳında şadaḳa-ı emvâl-i⁷⁹⁴ câḥ u celâl olan kerem ü⁷⁹⁵ ‘inâyetlerin mebzûl ve bu ser-gerdân-ı beyâbân-ı ğurbeti bir iki kelime-i tayyibe-i cânibdârî ile takrîb-i ḥavâlî-i me’mûl buyurmaları bâbında emr ü kerem ve luṭf u himem devletlü efendimiñdir⁷⁹⁶.

[22]

[İl 4a-5b; İ2 28a-29a; İ3 4b-5b; İ4 13b-14b; A 14a-15a; B 17a-18a; K 16b-18a; M 7b-10a; S 15b-16b]

‘Oşmân Paşa-zâde Râtib Aḥmed Paşa Merḥûm Ḳapudanpaşalıkdan ‘Azl Olunduğda
İrsâl Olunan ‘Arîza Şüretidir⁷⁹⁷

Mâ-dâm fermân-fermây-ı iḳlîm-i ḫehârüm-divân-ḥâne-i⁷⁹⁸ çâr-sütûn-ı⁷⁹⁹ dârü’l-ḥükm-i ḳaderden⁸⁰⁰ ‘ünvân-pezir-i tuğrâ-yı ğarrâ-yı şudûr⁸⁰¹ olan menşûr-ı⁸⁰² lâzımu’l-imtişâl-i ḥikmet-iştimaliyle gâḥ taḥtgâḥ-ı ḥâverde murabba‘-nişin-i çâr-bâlîn-i istiḳlâl ve gâḥ cânib-i bâḥterde⁸⁰³ sevâd-ı şâma⁸⁰⁴ sipeh-keş-i iḳbâl⁸⁰⁵ ve sāye-

⁷⁹¹ henüz: nâ-sûz İl.

⁷⁹² Senin rütbinden daha yüksek rütbe vardır. Her zamanda başka başka rütbeler bulunur. Gördüğün bu rütbeler küçük (makamlardır). Büyük işler kaderde olup henüz (gerçekleşmemiştir). Çalış ki talih sabahı aydınlansın. Zira bu daha şafağın sonuçlarıdır. (Enverî)

منصب از منصب رفیع تر است
هر زمانست منصب دگر است
این مناصب که دیده جزو نیست
کار کلی هنوز در قدر است
باش تا صبح دولّت بدمد
کین ناسوز از نتایج سحر است

Fâilâtün/Mefâilün/Feilün(Fa’lün)

⁷⁹³ te‘alâ: – İl, İ4, İ2, A, S, K, B.

⁷⁹⁴ emvâl-i : emvâl ü S, B.

⁷⁹⁵ ü: – İl, İ4.

⁷⁹⁶ emr ü kerem ü luṭf u himem devletlü efendimiñdir: kerem devletlü efendimiñdir İl; kerem efendimiñdir İ4, İ2, S, K; emr ü fermân İ3; luṭf u kerem efendimiñdir B.

⁷⁹⁷ Râtib Aḥmed Paşa merḥûma İl; ‘Oşmân Paşa-zâde Râtib Aḥmed Paşa merḥûma ḳapudanlıkdan ‘azl olduğda taḳdîm ü irsâl olunan ‘arîza şüretidir İ4; Râtib Aḥmed Paşa ḳapudanpaşalıkdan ‘azl olunduğda irsâl olunan ‘arîza şüretidir İ2; ‘Oşmân Paşa-zâde Râtib Aḥmed Paşa merḥûm ḳapudanpaşalıkdan ‘azl olunduğda tahrîr ü tesyâr kılınan ta‘ziyet-nâme-i feşâḥat-‘alâmet şüretidir A; Râtib Aḥmed Paşa’ya ḳapudanpaşalıkdan ‘azl olunduğda yazılan şüretidir B.

⁷⁹⁸ ḫehârüm-divân-ḥâne-i: çârüm-divân-ḥâne-i İ4.

⁷⁹⁹ çâr-sütûn-ı: ḫehâr-sütûn-ı İ2.

⁸⁰⁰ ḳaderden: ḳadr-dân İl.

⁸⁰¹ şudûr: suṭûr İ3; sûtûr M.

⁸⁰² menşûr-ı: münevver-i M.

⁸⁰³ bâḥterde: bâḥter ve İ4, İ2, İ3, K.

⁸⁰⁴ Şâm’a: şân İ3.

endāz-ı iclāl ola; devletlū, ‘ināyetlū⁸⁰⁶, merḥametlū⁸⁰⁷, ‘uṭūfetlū⁸⁰⁸, veliyyü’n-ni‘am⁸⁰⁹ efendim, sulṭānım⁸¹⁰ ḥazretlerinin⁸¹¹ manşib-ı celilü’l-ḳadr-ı şān u⁸¹² devletleri muzāfāt-ı nevāḥi-i su‘ūd ve zamīme-i ḳalem-rev-i meṭālib ü maḳşūd ile mü‘ebbed ve fermān-ı ğarrā-ṭuġrā-yı⁸¹³ cāh u ḥaşmetleri nişān-ı şerīf-i ‘ālī-şān-ı te’bīd ü te’yīd ile muvaşşah u mümecced olup erkān-ı erba‘a-ı devlet-i vücūd serā-perde-i ḥarīm-i ‘ömr-i ‘azīzlerinin nıgehbān u pāsdārı ve müstevfiyān-ı ḥamse-i vilāyet ki⁸¹⁴ ḥavāşş-ı kār-künān-ı pāy-taht-ı şühūddur, defter-ḥāne-i mu‘allā-kāşāne-i ḥayātlarının⁸¹⁵ dāmen-be-miyān fermān-ber ü ḥidmet-güzārı⁸¹⁶ olmaḳ da‘avātı bārgāh-ı pād-şāh-ı ‘ale’d-devām ve āsitān-ı şehen-şāh-ı selāṭin-ġulām cenābına ‘arz ve ibḳā-yı cāh u ḥaşmetleri du‘āsı ber-nāme-i muḳaddime-i farz ḳılınmaḳ zımnında südde-i sidre-sāy-ı ḥıdivāne ve ‘atebe-i felek-kevkebe-i düstūrānelerine ‘arz-ı ḥāl-i dā‘i-i bī-riyālarıdır ki bu bāl ü⁸¹⁷ per-şikeste-i būn-ı naḥl-ı nā-kāmī ki⁸¹⁸ tengnā-yı beyza-ı ketm-i ‘ademden per-güşāy-ı gülşen-i vücūd ve āşyān-ġir-i mürġzār-ı şühūd oldıġım günden gāh pençe-feşārī-i ‘uḳāb-ı ciger-şikāf-ı rūzgār ile serāsime vü⁸¹⁹ aviḥte-i fitrāk-ıztırār-ı rūzgār⁸²⁰ ve gāh sitizekārī-i şayyād-ı ṭālī‘-i nā-sāzkār ile bāl-riḥte-i bādiye-i inkisār, **beyt**

Dil zi-ḳayd-ı zūlf der-ḳāh-ı zenaḥdān şod esīr

Şod rehā āncā zi-dām üftād incā der-ḳafes⁸²¹

⁸⁰⁵ iḳbāl: iclāl A.

⁸⁰⁶ ‘ināyetlū: – İ1, İ3.

⁸⁰⁷ merḥametlū: – İ4, İ2, A, S, İ3, K, B.

⁸⁰⁸ ‘uṭūfetlū: – İ2.

⁸⁰⁹ ‘uṭūfetlū, veliyyü’n-ni‘am: – İ1, İ3.

⁸¹⁰ sulṭānım: – İ4.

⁸¹¹ ḥazretlerinin: ḥazretleri İ3, M.

⁸¹² u: – İ4, A, B.

⁸¹³ ğarrā-ṭuġrā-yı: ğarrā-zafer-i ṭuġrā-yı M.

⁸¹⁴ vilāyet ki: vilāyet bud ki İ1, İ2, İ4, K, S; vilāyet budur ki (üstü çizili) İ3, M.

⁸¹⁵ ḥayātlarının: cenā cenāblarının A.

⁸¹⁶ ḥidmet-güzārı: ḥidmetkārı A.

⁸¹⁷ ü: – İ1.

⁸¹⁸ nā-kāmī ki: nā-kāmıyla İ4.

⁸¹⁹ vü: İ1, İ2, İ3, İ4, K.

⁸²⁰ rūzgār: – İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

⁸²¹ Gönül (sevgilinin) zūlfünün kaygısından / gönül (sevgilinin) zūlfünün baġıyla (sevgilinin) çene çukurunda esir kaldı. Oradaki tuzaktan kurtulunca (bu sefer) burada kafese düştü.

me'ālī tamām-ı ḥasb-i ḥālim olmağla bir nice gün sāye-i hümā-vāye-i naḥl-ı devletlerinde henüz piçide-bāl-i lāne-i ārām ve dāne-çin-i ḥırmen-i merām ve dārū'z-ziyāfe-i ezeliyyeden fā'iz-i merātib ü⁸²² revātib olduğım naşib-i süḥanla henüz⁸²³ hem-şafir-i mürgān-ı ma'ānī ve⁸²⁴ 'ināyet ü iḥsān-ı mūte'ākibū'l-vürüdlarıyla henüz⁸²⁵ fāriğū'l-bāl ḥoş-güzār-ı evḳāt-ı zindegānī iken müstezād-ı manzūme-i dīvān-ı şevket ve müfād-ı suṭūr-ı dürrü'l-menşūr-ı⁸²⁶ Devlet ya' nī dībāce-i Devlet-nāme-i Kemāl ve şirāze-i mecmū'a-ı cemāl⁸²⁷ olan vücūd-ı mes'ūd ve zāt-ı maḥsūdlarınıñ ber-mübteğā-yı **beyt**

Hem-çü bû der-berg-i gül maḥfī şodem ender soḥen
Meyl-i dīden her ki dāred der-soḥen bīned merā⁸²⁸

beyne'l-mışra'eyn-i kūçe-bend-i dārū'l-ḥilāfeden mişāl-i beyt-i müşkil-me'āl kenāre-gīr-i şadru'ş-şahīfe-i dūrī ve mışra'-ı ber-cesteāsā 'adem-i rābıṭa-ı mışra'-ı nā-resā⁸²⁹ ile 'alem-efrāz-ı semt-i mehcūrī olduğu eger-çi zāt-ı 'ālī-şānlarına göre, **beyt**

Mün'im be-kūh u⁸³⁰ deşt ü beyābān ġarīb nīst
Her cā ki reft ḥayme zed ü bārgāh sāḥt⁸³¹

vetiresiyle bir maẓmūn-ı dil-nişine tāze bir libās-ı diğeri ilbāsı yāḥūd bir şāh-bāz-ı bülend-pervāzīñ cāy-ı diğerde aşıyān-sāz ve hevā-yı tebdil-i havā ile lāne-i diğerde tertib-i berg ü sāz-ı me'vāsı ḳabilindendir, fe-ammā bu bende-i miḥnet-zedeye nisbet, **beyt**⁸³²

⁸²² ü: – İ1, K, B.

⁸²³ henüz: – B.

⁸²⁴ ma'ānī ve: – İ3.

⁸²⁵ henüz: – İ3.

⁸²⁶ dürrü'l-menşūr-ı: dürrü'l-menşūr-ı İ1, İ2, İ4, A, K, S; dārū'l-menşūr-ı B.

⁸²⁷ Cemāl: Kemāl İ1.

⁸²⁸ Kokunun gülün yaprağında gizli olması gibi söz içerisinde gizlendim. Kim (beni) görmek isterse söze baksın. (Zibunnisa (Mahfi))

همچو بو در برگ کل مخفی شدم اندر سخن
میل دیدن هر که دارد در سخن بیند مرا

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

⁸²⁹ nā-resā: resā İ1, İ2, İ3, İ4, A, B, K, M, S.

⁸³⁰ u: – İ4, A, S, B.

⁸³¹ Zengin kişi dağa, çöle, ovaya yabancı değildir, gittiği her yere çadır diker, otağ kurar. (Sa'di, Gülistan)

منعم بکوه و دشت و بیابان غریب نیست
هر جا که رفت خیمه زد و بارگاه ساخت
Mef'ûlû/Fâilâtü/Mefâilû/Fâilün

⁸³² beyt: beyt li-münşi'hi İ1.

Matleb-i mā ez-esīrī şoĥbet-i şayyād būd

Bī-mürüvvet reft ü⁸³³ mā mândīm tenhā⁸³⁴ der-ķafes⁸³⁵

şubĥ-ı vaţan, şām-ı ġarībān; vūs^ˈ at-serāy-ı cihān, tengnā-yı zindān; sīne-i pūr-izţırāb, ĥançer-i zehr-āb-ı firāk ile çāk çāk ve şaĥife-i ser-ā-pāy-ı cism-i bī-tāb terākūm-i dāğ u⁸³⁶ ālām ile nu^ˈ mūne-nümāy-ı mecmū^ˈ a-ı ĥakkāk ve⁸³⁷ süveydā-yı dil-i belā-keş sipend-i āteş-i ser-keş-i derd ve külĥen-i cāy-ı⁸³⁸ nā-ĥoş nā'ire-i eşk-i germ ü āh-ı serd⁸³⁹, **beyt li-münşi'ihī**⁸⁴⁰

Be-ĥaddī perīşānem ez-rūzgār

Ki lezzet ne-mī-yābem ez-luţf-ı⁸⁴¹ yār⁸⁴²

ˈale'l-ĥuşuş zamān-ı devlet-i istiklāllerinde revnaķ-şiken-i niżām-ı Pervīn olan manzūme-i umūr ta^ˈaddūd-i⁸⁴³ ehrimen-mizācān-ı bī-şu^ˈūr ile mūy-ı zengīveş perīşān u müşevveş ve kār-fermāyān-ı ser-kārın⁸⁴⁴ her biriniñ yed-i istilāsında ķalem-i cāduvāne-fen⁸⁴⁵ bir mār-ı mūnaķķaş olmağla, **beyt**⁸⁴⁶

Her ni^ˈ met ü nevāl ki ĥadd-ı kemāl yāft⁸⁴⁷

Dāned zemāne kıymet-i ü çün zevāl yāft⁸⁴⁸

⁸³³ ü: – A, S, B.

⁸³⁴ tenhā: A.

⁸³⁵ Tutsak olmaktan maksadımız avcı ile arkadaşlık etmekti, o mürüvvetsiz (insanlıktan nasibini almamış avcı) gitti ve biz, kafeste yapayalnız kaldık. (Zahîr-i Fâryâbî)

مطلب ما از اسیری صحبت صیاد بود
بی مروت رفت و ما ماندیم تنها در قفس
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

⁸³⁶ u: – İ1, A.

⁸³⁷ ve: – İ1, İ4, İ2, S, İ3, K, B.

⁸³⁸ cāy-ı: cān-ı İ1; ĥān-ı İ3, M.

⁸³⁹ nā'ire-i eşk-i germ ü āh-ı serd: nā'ire-i eşk-i germ āh-ı serd İ4; nā'ire-i eşk ve āh-ı germ ü serd A, S.

⁸⁴⁰ beyt li-münşi'ihī: – İ4; beyt İ2, A, S, K, B.

⁸⁴¹ ez-luţf-ı: ez-la^ˈ l-i İ3.

⁸⁴² Talihimden dolayı o kadar perişanım ki sevgilinin lütufundan bile bir tat alamıyorum. (Bu beyit Nevres'in Farsça divanında bulunmamaktadır).

بحدی پریشانم از روزگار
که لذت نمی یابم از لطف یار
Feûlün/Feûlün/Feûlün/Feûl

⁸⁴³ ta^ˈaddūd-i: ta^ˈadād-ı A.

⁸⁴⁴ ser-kārın: ser-kārların A.

⁸⁴⁵ cāduvāne-fen: cāvidāne-fen A.

⁸⁴⁶ beyt: – İ4.

⁸⁴⁷ yāft: reft İ3, M.

⁸⁴⁸ Zamane mükemmeliyete varan her nimetin kıymetini bittiğinde anlar.

هر نعمت و نوال که حد کمال یافت
داند زمانه قیمت او چون زوال یافت

āftāb-ı cihān-tāb-ı zāt-ı müsteṭāblarınıñ burc-ı āhire meyli⁸⁴⁹ behremendān-ı⁸⁵⁰ ni‘ met-i ‘aql u şu‘ūr olanlara irā‘ et-i āftāb-ı kıyāmet itmişdir. Cenāb-ı nesaḳ-baḥş-ı kār-ḥāne-i ḥudūs u⁸⁵¹ kıdem ve āferīnende-i mādde-i⁸⁵² vücūd u⁸⁵³ ‘adem vücūd-ı mes‘ūd-ı kerübī-nejād ve zāt-ı maḥmūd-ı Bermekī-nihādların *eyne mā-kān*⁸⁵⁴ zīnet-baḥş-ı mesned-i⁸⁵⁵ fermān-rānī ve fermān-fermāy-ı ḳālem-rev-i kām-rānī eyleye. Āmīn⁸⁵⁶.

[23]

[İ1 3a-3b; İ2 29b; İ3 4a-4b; İ4 14b; A 15a-15b; B 18a-18b; K 18a-18b; M 5b-6b; S 16b-17a]

Merḥūm Filibe Ḳāḍısı İken Rumili Vālisi ‘Oṣmān Paşa-zāde Rātib Aḥmed Paşa

Merḥūma İrsāl Buyurduḳları Du‘ā-nāmedir⁸⁵⁷

Bārgāh-ı devletiniñ⁸⁵⁸ kitābe-i ṭāḳ-ı āṣmān-niṭāḳı kerīme-i *i‘dilū huve aḳrabu li’t-taḳvā*⁸⁵⁹ ile müzeyyen ve menşūr-ı ‘ālem-muṭā‘-ı⁸⁶⁰ cāh u celāliniñ ‘ünvān-ı sa‘ādet-iḳtirānı *inna Allāhe ye’murukum en tu‘eddū’l-emānāti ilā ehliḥā*⁸⁶¹ ma‘nāsıyla muvaṣṣaḥ u mu‘avenen olan devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü⁸⁶², veliyyü’n-ni‘am, ‘amīmü’l-luṭf, keşirü’l-kerem⁸⁶³, **beyt**

Mef‘ûlü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün

⁸⁴⁹ meyli: nakli İ3, M.

⁸⁵⁰ behremendān-ı : behremend-i İ3; behremende M.

⁸⁵¹ u: – İ1, S, B.

⁸⁵² mādde-i: – İ2.

⁸⁵³ u: – A, İ3.

⁸⁵⁴ *این ما کان* Nerede olurlarsa olsunlar. Mücadele, 58/7.

⁸⁵⁵ mesned-i: – İ1.

⁸⁵⁶ āmīn: āmīn āmīn İ4, K; āmīn şümme āmīn İ2.

⁸⁵⁷ Def‘a müşārün ileyhiñ Rumili eyāletiyle be-kām olduğda münşī-i merḥūmuñ Filibe‘den irsāl eylediği ‘arīzadır İ2; Def‘a müşārün ileyh fermān-fermāy-ı eyālet-i Rumili iken Filibe‘den gönderdiği ‘arīza şüretidir A; Def‘a müşārün ileyh fermān-fermāy-ı eyālet-i Rumili iken Filibe‘den gönderdiği ‘arīzadır S; Filibe ḳāḍısı iken Rātib Aḥmed Paşa‘ya irsāl olunmuşdur İ3; Def‘a müşārün ileyh ḥazretleri fermān-fermāy-ı eyālet-i Rumili iken münşī-i merḥūmuñ Filibe‘den [irsāl eylediği ‘arīzadır] K, İ4; Def‘a müşārün ileyh fermān-fermāy-ı eyālet-i Rumili iken Filibe‘den gönderdiği B.

⁸⁵⁸ devletiniñ: devlet-güşā M.

⁸⁵⁹ *اعدلوا هو اقرب للتقوى* Ādil olun. Bu, Allah‘a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Māide, 5/8.

⁸⁶⁰ ‘ālem-muṭā‘-ı: muṭā‘-ı İ1.

⁸⁶¹ *ان الله يامرکم ان تودوا الامانات الى اهله* Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi emrediyor. Nisa, 4/58.

⁸⁶² merḥametlü: – İ1, İ4, A, S, K, B.

⁸⁶³ ‘amīmü’l-luṭf, keşirü’l-kerem: – İ4; ‘amīmü’l-cūd ve’l-kerem A; ‘amīmü’l-luṭf ve’l-kerem S, B; keşirü’l-kerem İ3.

Şaf-ı rezminde Rüstem bir tehî ter-keş sipāhîdir

Der-i cūdunda Hâtem bir gedā-yı bî-ser ü pādîr⁸⁶⁴

müfādına mā-şadağ olan⁸⁶⁵ efendim, sulţānım hâzetleriniñ tāvus-ı mülemma⁸⁶⁶ -bāl-i⁸⁶⁶ āftāb āşiyān-ı ufq-ı şarkdan per-güşāy-ı hevā-yı pervāz⁸⁶⁷ ve şahn-ı zümür-rüdd-ferş-i⁸⁶⁸ çār-bāğ-ı felek-i çārümde cılve-fürüş-ı cevalān ü⁸⁶⁹ ihtizāz oldukça bedr-i cihān-ārāy-ı zāt-ı sürüş-i-şifātleri⁸⁷⁰ iktibās-ı envār-ı hürşid-i saltanatla tâbdār u feyznāk ve kevkeb-i bülend-ahter-i⁸⁷¹ devlet ü iqbālleri muķārenet-i beytū'ş-şeref-i 'izz ü sa'ādetle şu'le-pāş-ı hıttā-i hāk ve rüşen-sāz-ı ecrām-ı eflāk olmak da' avātına müdāvet ve dārū'z-ziyāfe-i kerem-i tama'-sūz u ihsān-ı āz-güdāzlarından mütemetti⁸⁷² olduğım hışse-i vāfiye-i şāfiyenin teşekkürü zımnında midhat-ı gevher-i girān-miķdār-ı kerübî-şī'ārlarına iştiğāl u muvāzabetim⁸⁷² ma'lūm-ı serire-şinās-ı nās⁸⁷³ *cellet kudretuhu*⁸⁷⁴ olup, bundan böyle tınāb-ı te'bide-i⁸⁷⁵ hayātım merbū-ı veted-i yevmū't-tenād ve ser-rişte-i ez-hem-güsiste-i ānāt u⁸⁷⁶ evķātım tūl-i emel-i aşhāb-ı ümīd gibi pezīrūfte-i imtidād olmak lāzım gelse ke-mā-hüve'l-vācib ne icrā-yı merāsım-i du'ā-yı⁸⁷⁷ devletleri ķābil ve ne ifā-yı teşekkür-i aķsām-ı ni'metleri hāşıl olacağı⁸⁷⁸ bedihî olmağla, mışra⁸⁷⁹

Şükr-i ni'methā-yı tū çendān ki ni'methā-yı tū^{880 881}

maķālesi der-uhde-i zebān-ı 'aczim kılındığı ma'lūm-ı devletleri buyuruldukça emr ü fermān devletlü, ināyetlü efendim hâzetleriniñdir⁸⁸².

⁸⁶⁴ Mefāilün/Mefāilün/Mefāilün/Mefāilün (Nef'i).

⁸⁶⁵ olan : - İ1, İ4, İ2, İ3, K.

⁸⁶⁶ mülemma⁸⁶⁶ -bāl-i: tama'-bāl-i İ1.

⁸⁶⁷ pervāz: perdāz İ2.

⁸⁶⁸ zümür-rüdd-ferş-i: zümür-rüdd-fürüş-ı A.

⁸⁶⁹ ü: - A, S, B.

⁸⁷⁰ sürüş-i-şifātleri: sūtūde-şifātleri İ3, M.

⁸⁷¹ bülend-ahter-i: ahter-i B.

⁸⁷² muvāzabetim: müdāvetim M.

⁸⁷³ nās: nāş İ4; - İ3.

⁸⁷⁴ Kudreti ne yücedir

⁸⁷⁵ te'bide-i: tādide-i İ1, A, K, S.

⁸⁷⁶ u: - A.

⁸⁷⁷ du'ā-yı: - İ1.

⁸⁷⁸ olacağı: olmayacağı İ4, İ2, S, K, B.

⁸⁷⁹ mışra⁸⁷⁹ : ' İ1, İ4, S, B.

⁸⁸⁰ tū: nūr A.

⁸⁸¹ İyiliklerinin teşekkürü iyiliklerin kadardır.

[24]

[İ1 10b-11b; İ2 29b-30b; İ3 9b-10b; İ4 14b-15b; A 15b-16b; B 18b-20a; K 18b-19b; M 19b-22a; S 17a-18b]

**‘Osmān Paşa-zāde Rātīb Aḥmed Paşa Ḥazretleri Rumili vālisi İken Vārid Olan
Buyuruldu-ı ‘Ālilerine Cevāb Olmak Üzre Filibe'den Yazılan İ‘lām⁸⁸³**

Nigūkārāna kārīñ luṭf u bedkāra siyāsetdir

Efendim pişgāh-ı deriñe⁸⁸⁴ ‘adliñ kıyāmetdir⁸⁸⁵

mefhūmı⁸⁸⁶ dībāce-i nāme-i a‘ māl ve⁸⁸⁷ beyt⁸⁸⁸

Ḳurı bir nām virmişdir⁸⁸⁹ faḳaṭ Yaḥyā ile Ca‘ fer⁸⁹⁰

Nizām-ı dehrdir virdikleriñ⁸⁹¹ yek-ser kerāmetdir⁸⁹²

maẓmūnı⁸⁹³ netice-i kār-nāme-i ḥasb-ı ḥālī olan devletlü, ‘inayetlü, ‘uṭfetlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulṭānım ḥazretleriñiñ⁸⁹⁴ dārü’l-mücāzāt-ı ‘adl u dād ve kehfü’l-emān-ı şikeste-dilān-ı ‘ibād olan bārgāh-ı merāḥim-destgāhlarına ma‘rūz-ı dā‘i-i devletleri budur ki reşāşe-i ḳaṭarāt-ı ‘araḳ-ı rüyı esbāb-ı ḥānmān-ı⁸⁹⁵ dīn ü

⁸⁸² devletleri buyurulduḳda emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü, efendim ḥazretleriñiñdir: devletleri buyurulduḳda emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü efendimiñdir İ1; devletleri buyurulduḳda emr ü fermān efendimiñdir İ4, K, S; devletleri buyurulduḳda emr ü fermān devletlü efendim ḥazretleriñiñdir İ2; – A; devletleri buyurulduḳda emr ü fermān İ3; devletleri buyurulduḳda emr ü fermān efendim ḥazretleriñiñdir B.

⁸⁸³ Def‘a Paşa-yı müşārün ileyh merḥūma Rumili‘den vürüd iden buyuruldu-ı ‘ālilerine cevāb olmaḳ üzre Filibe‘den irsāl eylediḳi i‘lāmıñ şüretidir İ4; Def‘a müşārün ileyh merḥūmuñ Rumili‘den vürüd iden buyurulduḳlarına cevāb olmaḳ münş-i-i merḥūmuñ Filibe‘den irsāl eylediḳi i‘lām şüretidir İ2; Def‘a müşārün ileyh merḥūmuñ Rumili‘den ‘işret yasaḳına dā‘ir vürüd iden buyuruldu-ı sāmilerine cevāb olmaḳ üzre Filibe‘den taḥrīr ve irsāl eylediḳi i‘lām şüretidir A; Def‘a müşārün ileyh merḥūmuñ Rumili‘den vürüd iden buyuruldu-ı ‘ālilerine cevāb olmaḳ üzere Filibe‘den irsāl eylediḳi i‘lām şüretidir S; Rātīb Aḥmed Paşa Rumili vālisi iken vārid olan buyuruldısına cevāb olmaḳ üzere Filibe‘den virilen i‘lāmdır İ3, M; Def‘a Paşa-yı müşārün ileyh merḥūmuñ Rumili‘nden vürüd iden buyuruldu-ı ‘ālilerine cevāb olmaḳ üzere münş-i-i merḥūmuñ Filibe‘den irsāl eylediḳi i‘lām K; Def‘a müşārün ileyiñ Rumili‘den vürüd iden buyuruldu-ı ‘ālilerine cevāb olmaḳ üzere Filibe‘den irsāl olunan i‘lām şüretidir B.

⁸⁸⁴ deriñe: – B.

⁸⁸⁵ Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün (Nevres).

⁸⁸⁶ mefhūmı: – A, B.

⁸⁸⁷ ve: – A, B.

⁸⁸⁸ beyt: – İ1, A.

⁸⁸⁹ virmişdir: virmişdi* S.

⁸⁹⁰ Ca‘ fer: Ḥātem İ3, M.

⁸⁹¹ virdikleriñ: virdikleri İ2, A, S, B.

⁸⁹² Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

⁸⁹³ maẓmūnı: mefhūmı İ3.

⁸⁹⁴ devletlü, ‘inayetlü, ‘uṭfetlü, veliyyü’n-ni‘am, efendim, sulṭānım ḥazretleriñiñ: devletlü, ‘inayetlü efendim, sulṭānım ḥazretleriñiñ İ1; devletlü, ‘inayetlü, ‘uṭfetlü, veliyyü’n-ni‘am, efendim, sulṭānım ḥazretleri İ2; devletlü efendim ḥazretleriñiñ A; devletlü efendim, sulṭānım ḥazretleriñiñ İ3.

⁸⁹⁵ ḥānmān-ı: ḥānmāna İ3.

îmānı⁸⁹⁶ reh-güz̄er-i⁸⁹⁷ seyl-āb-ı⁸⁹⁸ āteş-nihād ve kuvvet-i ‘unşur-ı hevāyisi sāmān-ı
 hırmen-i t̄ā‘āt-ı İslāmiyānı bāda virüp aşlāb-ı ābā’-ı ‘ulvīden meşīme-i erhām-ı
 ümmehāt-ı süflīye naql olunup pāy-güzār-ı beytū’l-haccāl-i⁸⁹⁹ hudūs⁹⁰⁰ olduğu günden
 berü⁹⁰¹ ber-hem-zen-i hengāme-i bezmgāh-ı ittiḥād ve şaff-ārāy-ı rezmgāh-ı şer ü
 fesād olan bāzār-ı serā-perde-i ḥarem-serāy-ı Cemşid ve şīşe-bāz-ı cem‘iyetgāh-ı⁹⁰²
 Yezid ya‘nī dūşīze-i dāmād-firīb-i şarābın işbu ḥum-ḥāne-i⁹⁰³ ḥarāb-ābād-ı imkānda
 t̄urduḡça fesād-i ziyād ve firīfte-i nireng-i b̄y u rengi olan sāde-dilān ise ref‘-i
 perde-i nām u⁹⁰⁴ nāmūs ile ser-be-şahrā-dāde-i⁹⁰⁵ vād-i her-çi-bād-ā-bād olarak
 inkisār-ı şīşe-i⁹⁰⁶ nāmūs-ı İslām’a bādī ve ol delle-i muḥtāle-i⁹⁰⁷ gīsū-bürīdenī
 müstaḥaḡḡ-ı leked-kūbī-i ḡahr u tedmīr iken mecālīs-i iḥvān-ı dīnde ḥürmetli
 görölmesi ḡarīne-i resm-i ‘ādī olduğu münāfi-i⁹⁰⁸ aḡkām-ı iḡtisāb-ı⁹⁰⁹ şer‘-i
 Muḥammedī ve müstevcib-i ibtilā-yı ḥüsrān-ı ebedī olmaḡla sevākin-i İslāmiyyeden
 bulunduḡı maḡalli ve⁹¹⁰ olduğu maḡalleyi ḡamīr-māye-i ḡubş u fesād ve reh-zen-i
 ḡavāfil-i şāh-rāh-ı sedād olan vücūd-ı levş-endūd-ı⁹¹¹ şūriş-engīzinden pāk ve
 neş‘edār-ı keyfiyyet-i şafā-yı derūn bir ālāy maḡşūre-nişīnān-ı cevāmi‘ ü ma‘ābid-
 i⁹¹² mücāhidleriñ āvāze-i gül-bāng-ı⁹¹³ taḡsīn ü āferīnleri ber-ā-ber-i muḡa‘ar-ı
 felekū’l-eflāk kılınması bābında dīvān-ı ‘adālet-būnyān-ı ḡıdīvānelerinden⁹¹⁴
 peḡzīrūfte-i ‘ūnvān-ı şudūr buyurılan fermān-ı ‘ālem-muḡa‘-ı ḡadr u⁹¹⁵ te’şīrleri
 Çuḡadār⁹¹⁶ ḡulları⁹¹⁷ yediyle vārid olup āsūde-i sāye-i āsmān-sāy-ı⁹¹⁸ iclālleri olan

⁸⁹⁶ îmānı: îmān İ4.

⁸⁹⁷ reh-güz̄er-i: reh-güzār-ı İ4.

⁸⁹⁸ seyl-āb-ı: – İ1.

⁸⁹⁹ beytū’l-haccāl-i: beytū’l-mecāl-i İ2, A, B, M, S.

⁹⁰⁰ hudūs: – İ1.

⁹⁰¹ berü: – İ1, İ2, İ4, A, B, K, M, S.

⁹⁰² cem‘iyetgāh-ı: B.

⁹⁰³ ḡum-ḡāne-i: ḡam-ḡāne-i İ2.

⁹⁰⁴ u: – İ4, İ2, İ3, K.

⁹⁰⁵ ser-be-şahrā-dāde-i: ser-be-şahrā İ4.

⁹⁰⁶ şīşe-i: – İ2.

⁹⁰⁷ muḡtāle-i: muḡtāleniñ İ3, M.

⁹⁰⁸ münāfi-i: menāfi‘-i A.

⁹⁰⁹ iḡtisāb-ı: ictināb-ı: İ4.

⁹¹⁰ ve: – İ4.

⁹¹¹ levş-endūd-ı: levş-endūd u A, S.

⁹¹² ma‘ābid-i: ‘aḡā’id M.

⁹¹³ gül-bāng-ı: – B.

⁹¹⁴ ḡıdīvānelerinden: ḡıdīvānelerinde İ4.

⁹¹⁵ u: – İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

⁹¹⁶ Çuḡadār: Çuḡdār İ1, İ3, İ4, A, B, K, M, S.

⁹¹⁷ ḡulları: – İ4, A, S, K, B.

Rumili kalem-reviniñ ‘umūmen⁹¹⁹ büldān u qarasında hūdūş idüp def^ε ü ref^ε ini havāle-i seyf-i⁹²⁰ şārim-i kitāb u⁹²¹ sūnnet ve taḥmīl-i ‘uhde-i fermān-revā-yı ‘adālet buyurdukları bida^ε⁹²² u mezālimiñ biri daḡı bu keyfiyyet-i nā-ber-cā ve bu ḡālet-i ārām-fersā olmaḡla maẓmūn-ı kitāb-ı ‘adālet-nişābları ḡükmünce tertīb-i meclis-i şer^ε-i⁹²³ laṭīf ve iḡzār-ı vaẓī^ε ü⁹²⁴ şerīf olunup kināyāt-ı Ḥudā-pesend ve nikāt-ı meşrūḡa-ı⁹²⁵ meşrū^ε-a-ı bī-mānendi yegān yegān gūş-vāre-i gūşt-pāre-i⁹²⁶ mesāmi^ε-i mü’minin kılındıkda bi’l-cümle ‘ulemā vu şuleḡa ve fuḡarā vu aḡniyā istimā^ε-ı ta^ε bīrāt-ı rikḡat-engīz ve istiṭlā^ε-ı⁹²⁷ şeref-nāme-i ‘adālet-rekīzlerinden müte’essiren girye-i mestāne-i⁹²⁸ sūrūr u⁹²⁹ şādmānī ile ser-fürū-bürde-i girībān-ı iṭā^ε at u teslim ve işbu ḡarāb-kerde-i dirāz-destī-i rūzgār olan⁹³⁰ memleket-i sa^ε ādet-ḡudūm-ı⁹³¹ meymenet-mevsūm-ı⁹³² saṭvetleri ile iktisāb-ı feyż-i ‘imāret itdiḡi vaḡtten ile’l-ān seng-i sitem-şikesteleriniñ cebīre-bendī-i inkisār-ı derūnlarına⁹³³ teşmīr-i bāzū-yı ictihād ve zencīr-i belā-pā-besteleriniñ gūşāyış-i ‘uḡūd-ı⁹³⁴ silsile-i āmāllerini⁹³⁵ bāz beste-i nāḡun-yārī-i ‘adl u⁹³⁶ dād buyurup tesviye-i umūr-ı muḡtelife-i fuḡarāda iḡtiyār-ı emr-i ehemmm ve⁹³⁷ ta^ε dil-i emzice-i luṭṭ u ḡahrda i^ε māl-i edāvāt-ı seyf ü kalem buyurduklarını⁹³⁸ taḡdīs ü teẓkīr zımnında sitāyış-i zāt-ı inşāf-perverleri merāsimini edā vū taḡdīm itdiklerinden şoñra gerek mübāşiriyyet nāmıyla ḡurā vu⁹³⁹ fuḡarā üzerlerine uğrayup ‘aceze⁹⁴⁰ vū zu^ε afāya⁹⁴¹ iṣāl-i gezend ü⁹⁴² ḡasāret iden

⁹¹⁸ āsmān-sā-yı: āsmān-semā-yı İ1.

⁹¹⁹ ‘umūmen: – S.

⁹²⁰ seyf-i: – İ1.

⁹²¹ kitāb u: kitābī İ1.

⁹²² bida^ε: bedī^ε M.

⁹²³ şer^ε-i: – İ2

⁹²⁴ ü: – A.

⁹²⁵ meşrūḡa-ı: meşrūḡa-ı İ2, A, S, B.

⁹²⁶ gūşt-pāre-i: gūş-pāre-i İ1.

⁹²⁷ istiṭlā^ε-ı: istiṭā^ε-ı İ1, A.

⁹²⁸ mestāne-i: mestāne vū İ3, M.

⁹²⁹ u: – İ2, K.

⁹³⁰ olan: – İ1.

⁹³¹ sa^ε ādet-ḡudūm-ı: sa^ε ādet-ḡadem-i İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

⁹³² meymenet-mevsūm-ı: meymenet-mersūm-ı A, B; meymenet-lüzūm-ı İ3, M.

⁹³³ derūnlarına: derūnları İ2, İ4, A, B, K, S; devletlerine M.

⁹³⁴ ‘uḡūd-ı: ‘aḡd u İ3, M.

⁹³⁵ āmāllerini: āmāl*erini S.

⁹³⁶ u: – İ4, K.

⁹³⁷ iḡtiyār-ı emr-i ehemmm ve: iḡtiyār-ı merāsım A.

⁹³⁸ buyurduklarını: buyurdukları A, B.

⁹³⁹ ḡurā vu: ferā vu İ1, A, S; efrād-ı İ3, M; ḡar u ? B.

⁹⁴⁰ ‘aceze: ‘acz İ4.

⁹⁴¹ zu^ε afāya: fuḡarāya İ2, A, S, K, B.

herze-gerd-i bî-râhların⁹⁴³ ahz u ihzâr ve gerek ‘acûze-i hum-nişîn-i şarâbîn⁹⁴⁴ maħalle-i İslâmiyândan nefy ü ihrâcî havâle-i mübâşeret-i dūr-bâş-ı demâr⁹⁴⁵ ve ol dellâle-i hîç-ber-düş-ı⁹⁴⁶ bazar-ı fitneniñ ıslâh oluncaya dek hâne-i imâm-ı şerî‘ atda habs u inzâr⁹⁴⁷ olunması huşuşlarında tamâmî-i a‘ yân u eşrâf bu qadîmî-bendeleriyle hem-dest-i ittifâk olmak⁹⁴⁸ üzre ta‘ ahhüd ü iltizâm⁹⁴⁹ itdikleri⁹⁵⁰ bi’l-iltimâs pâygâh-ı bārgâh-ı hıdīvānelerine ‘arz u i‘lām olundu. Bākî, emr ü fermân devletlü efendimiñdir⁹⁵¹.

[25]

[İ1 3b-4a; İ2 31a; İ3 4b; İ4 15b-16a; A 16b-17a; B 20a-20b; K 19b-20a; M 6b-7b; S 18b]

Yahyâ Paşa Merhûma Münşî-i ‘Uṭarid-menişîñ İrsâl Eylediği Du‘â-nâmedir⁹⁵²

Mâ-dâm ‘alem-i⁹⁵³ zer-mancuḡ-ı⁹⁵⁴ kâmkârân-ı iḡbâl manşûb-ı haymegâh-ı istiḡlâl ola; devletlü, ‘inâyetlü, ‘uṭûfetlü, veliyyü’n-ni‘ am efendim, sulṭânım ḥazretleriniñ⁹⁵⁵ livâ-yı felek-iltivâ-yı qadr u i‘tilâları şukḡa-rübây-ı⁹⁵⁶ ‘alem-i âftâb ve zerrîn-tûb-ı otâḡ-ı⁹⁵⁷ âsmân-niṭâḡ-ı devletleri muvâzî-i bārgâh-ı nühümîn kıbâb ola⁹⁵⁸; rûşen-sâz-ı serâ-perde-i şebistân-ı hayâl ve târikî-dih-i eyyâm-ı şöhret-i İbn Kemâl olan şem‘a-ı ḥurşîd-lem‘a-ı faẓîlet⁹⁵⁹ ü⁹⁶⁰ devletleri ilâ-yevmi’l-karâr kâşâne-fürüz-ı devlet-i pâydar ve revnaḡ-sûz-ı meş‘ale-i mâh-ı⁹⁶¹ tâbdâr olup, mertebe-baḡş-ı şahş-ı ḥudûş

⁹⁴² ü: – İ4, S, K, B.

⁹⁴³ herze-gerd-i bî-râhların: herze kerûbî râhların İ3, İ4; herze-gerd-i pîrâhenlerin A.

⁹⁴⁴ şarâbîn: شرابکين A.

⁹⁴⁵ demâr: demâl? İ1.

⁹⁴⁶ hîç-ber-düş-ı: hîç-ber-d*ş-ı İ1.

⁹⁴⁷ inzâr: endâz İ1, A.

⁹⁴⁸ olmak: olunmak İ1, İ3.

⁹⁴⁹ iltizâm: ilzâm A.

⁹⁵⁰ itdikleri: eyledikleri İ3, M.

⁹⁵¹ bākî, emr ü fermân devletlü efendimiñdir: – İ1, İ3; bākî, emr efendimiñdir İ4, İ2, S, K, B.

⁹⁵² Yahyâ Paşa merhûma İ1; Yahyâ Paşa merhûma münşî-i merhûmuñ irsâl eylediği du‘â-nâme şüretidir İ2, K, S; Yahyâ Paşa merhûma münşî-i merhûmuñ tehrîr ü irsâl eylediği du‘â-nâme-i mergûbedir A; Yahyâ Paşa’ya irsâl olunan du‘â-nâme şüretidir B.

⁹⁵³ ‘alem-i: – A.

⁹⁵⁴ zer-mancuḡ-ı: زر منجوف İ2; زر منجوق M.

⁹⁵⁵ devletlü, ‘inâyetlü, ‘uṭûfetlü, veliyyü’n-ni‘ am efendim, sulṭânım ḥazretleriniñ: devletlü, ‘inâyetlü efendim, sulṭânım ḥazretleriniñ İ1; devletlü efendim, sulṭânım ḥazretleriniñ A, İ3.

⁹⁵⁶ şukḡa-rübây-ı: şukḡa-zibâ-yı İ1.

⁹⁵⁷ otâḡ-ı: evtâd-ı İ1, İ3.

⁹⁵⁸ ola: olup İ1, İ3.

⁹⁵⁹ faẓîlet: فضيلت İ1

⁹⁶⁰ ü: – A, S, B.

⁹⁶¹ mâh-ı: – İ1, İ3.

ya' nî vücūd-ı cihān-sūd-ı şeref-melbûsları ma' nâ-yı lafz-ı⁹⁶² 'ömr-i tavîl ve nüsha-ı kem-yâb-ı zât-ı sa' âdet-me'nûsları havâş[î]-i⁹⁶³ feyz ü fevz ile pezirüfte-i 'ünvân u⁹⁶⁴ tezyîl olmak du'âsı şerefmend-i pây-bûs-ı hıdîvâne ve sezâvâr-ı mekârim-i Hâtemâneleri olduğım günden berü farîza-ı zimmet-i⁹⁶⁵ 'ubûdiyyet ve vazîfe-i gerden-i muvâzabetim idüğü serîre-şinâs-ı zevâyâ-yı şudûr cenâbına ma' lûm olmağla bu dâ' i-i şâkirü'n-ni' amları⁹⁶⁶ istâdegân-ı pâygâh-ı bârgâhları 'adâdına ilhâk ve ser-i iftihârım resânide-i bâlâ-serây-ı⁹⁶⁷ nüh-tâk buyurulmak bâbında emr ü fermân devletlü efendim, sulţânım hâzretleriniñdir⁹⁶⁸.

[26]

[İ1 5b-6b; İ2 31a-32a; İ3 5b-6b; İ4 16a-16b; A 17a-18a; B 20b-21b; K 20a-21a; M 10a-12a; S 18b-19b]

Ba' de'l-ıtlâk Bağdâd Vâlisi Süleymân Paşa Merhûma Yazılan 'Arz-ı Hâl⁹⁶⁹

Devletlü, 'inâyetlü, merhâmetlü efendim, sulţânım⁹⁷⁰ hâzretleriniñ 'atebe-i âsmân-mertebe-i⁹⁷¹ hıdîvânelerine vaz'-ı pîşânî-i dârâ'at⁹⁷² u bendegî ve naqş-ı gül-bûse-i⁹⁷³ rıkkıyyet ü ser-efkendegî kılınup pîşgâh-ı bârgâh-ı eâ' zım-penâh-ı kerimâneleri⁹⁷⁴ leyl ü nehâr maskat-ı⁹⁷⁵ rû'ûs-ı gerden-keşân-ı rûzgâr ve melâz-ı melâzân-penâh-ı e' âlî vü kibâr olmak da' avâtı ma' rûz-ı icâbet-seray-ı hâzret-i⁹⁷⁶ Perverdigâr kılındığı zeylinde 'arz-ı hâl-i perîşân-me'âl-i 'abd-ı dâ' ileridir⁹⁷⁷ ki

⁹⁶² lafz-ı: lafze-i İ1; nokta-ı İ3; lafziye-i M.

⁹⁶³ havâş[î]-i: h'âhiş-i M.

⁹⁶⁴ u: - B.

⁹⁶⁵ zimmet-i: zimmet ü S.

⁹⁶⁶ şâkirü'n-ni' amları: şâkirü'n-ni' metleri M.

⁹⁶⁷ bâlâ-serây-ı: bâlâ-yı serây-ı İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, M, S.

⁹⁶⁸ emr ü fermân devletlü efendim sulţânım hâzretleriniñdir: emr ü fermân efendimiñdir İ1, B; emr ü fermân devletlü efendim hâzretleriniñdir İ2; emr ü fermân A, İ3.

⁹⁶⁹ Ba' de'l-ıtlâk Bağdâd-ı bihişt-âbâd Vâlisi Süleymân Paşa merhûma yazılan İ1; Ba' de'l-ıtlâk Bağdâd Vâlisi Süleymân Paşa'ya irsâl olunan du' â-nâme şüretidir İ2; Ba' de'l-ıtlâk Bağdâd Vâlisi Süleymân Paşa merhûma irsâl olunan du' â-namedir A, S; Ba' de'l-ıtlâk Bağdâd Vâlisi Süleymân Paşa hâzretlerine yazılmışdır İ3; Ba' de'l-ıtlâk Bağdâd Vâlisi Süleymân Paşa merhûma irsâl olunan du' â-nâme şüretidir K; Ba' de'l-ıtlâk Bağdâd Vâlisi Süleymân Paşa'ya yazılan du' â-nâme şüretidir B.

⁹⁷⁰ devletlü, 'inâyetlü, merhâmetlü efendim, sulţânım: - İ1, İ3, A; devletlü, 'inâyetlü, efendim, sulţânım S, B.

⁹⁷¹ âsmân-mertebe-i: felek-mertebe-i İ3, M.

⁹⁷² dârâ'at: ferâğat M.

⁹⁷³ gül-bûse-i: گل بوسه İ2; گلبدسته A.

⁹⁷⁴ kerimâneleri: kerimânelerine İ3.

⁹⁷⁵ maskat-ı: muksit-i İ1.

⁹⁷⁶ hâzret-i: - İ3, M.

⁹⁷⁷ dâ' ileridir: dâ' ileri oldur B.

ḳadīmü'l-eyyāmdan berü⁹⁷⁸ dā'ire-i fesīḥatü'l-ercā-yı⁹⁷⁹ devletlerine olan 'ubūdiyyet ü ihlāş ve tereddüd ü ihtişāşım iktizāsınca pey-ā-pey teşnīf-i⁹⁸⁰ sāmi'a-ı cān-ı 'ālemiyān iden āvāze-i 'ālem-gīr-i zūhūr-ı nuşret ve peygām-ı sürūr-engīz-i selāmet ü şihḥatları vürūdına çeşm-i ḥūn-bār ḥalka-ı dervāze-i intizār iken altmış üç senesi evā'ilinde lutfen ve keremen 'ināyet ü ihsān buyurılan nevāziş-nāme-i ḥayāt-baḥşā-yı dāverāneleri yine⁹⁸¹ ol⁹⁸² eyyāmda bi-ḳazāi'llāhi te'ālā, **beyt**

Gönlüne hiç ārzū-yı kūy-ı dil-ber gelmesün

Saḥa yer yok anda 'āşık ḥāṭıra yer gelmesün⁹⁸³

maẓmūn-ı nā-mübāreki 'ünvān-ı berāt-ı ḥālim ve ber-hem-zen-i sāmān-ı cem'iyyet-i āmālim olmağla me'mūr-ı iḳāmeti olduğım Girid ceziresinde vāşıl-ı rāḥe-i dest-i ra'şedār olup terettüb⁹⁸⁴ iden sürūr-ı nā-maḥşūr āteş-bāz-ı⁹⁸⁵ felek-i nā-sāzıñ⁹⁸⁶ tengnā-yı dil-i melālet-menzilde iḳād itdiği āteş-i kā'ināt-sūz-ı ḡam-ı ḡurbete vesīle-i inṭifā⁹⁸⁷ vu fütūr ve 'illet-i cem'iyyet-i ḥāṭır-ı⁹⁸⁸ rencūr olmuş idi. Lākin ebnā-yı beşer ḥaḳḳında eşedd-i meşā'ib olan metā'ib-i firāḳ ber-muḳteẓā-yı mışra'⁹⁸⁹

Ġarīb eger heme der-cennet est dil-gīr est⁹⁹⁰

tekrār esbāb-ı debistān-ı⁹⁹¹ şu'ūrı perişān ve ḥāne-i endīşe vü idrākı vīrān idüp ol kitāb-ı müsteṭābıñ cevābında ḥāme-i 'Abbāsī-'imāme imkān-ı cünbiş ü ḥareketin inkār ve iḳamet-i beyneteyn-i⁹⁹² 'acַz u ızṭırār ile işbāt-ı müdde'a-yı 'adem-i iḳtidār itmekle evvel devlet-i nā-kāsteden ḥırmān-ı zarūrī ile irtikāb-ı günāh u taḳşīr te'ḥīr⁹⁹³

⁹⁷⁸ berü: – İ1, İ4, İ2, S, İ3, K, B.

⁹⁷⁹ fesīḥatü'l-ercā-yı: fesīḥatü'l-eyyāmdan İ1.

⁹⁸⁰ teşnīf-i: tenşīf-i S.

⁹⁸¹ dāverāneleri yine: dāverānelerine B.

⁹⁸² ol: evā'il-i M.

⁹⁸³ Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

⁹⁸⁴ terettüb: tertīb A.

⁹⁸⁵ āteş-bāz-ı: āteş-bār-ı A.

⁹⁸⁶ nā-sāzıñ: nā-sāz eñ İ1.

⁹⁸⁷ inṭifā: انقطاع İ3.

⁹⁸⁸ ḥāṭır-ı: – İ3.

⁹⁸⁹ mışra': – İ1, İ4; ' A, S, İ3, K, B.

⁹⁹⁰ Garip cennette de olsa mahzundur.

غريب اگر همه در جنت است دلگیر است
Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Fa'lün

⁹⁹¹ esbāb-ı debistān-ı: esbāb u būstān-ı İ1.

⁹⁹² beyneteyn-i: بينتن S, B; – A.

⁹⁹³ günāh u taḳşīr te'ḥīr: günāh u taḳşīr u te'ḥīr ü A; günāh taḳşīr te'ḥīr İ1, İ2, İ3, K, M; günāh taḳşīr ü te'ḥīr İ4.

olunmuş idi⁹⁹⁴. Bu eyyāmda⁹⁹⁵ *el-ḥamdü li'llāhi'llezī aḥrecenā mine'z-ẓulumāti ile'n-nūr*⁹⁹⁶ nūr-ı cemāl-i Muştafavî⁹⁹⁷ ve teceddüd-i nevbet-i Hüsrevî jeng-beste-i⁹⁹⁸ izlām u ālām⁹⁹⁹ olan ḳulüb-ı enāmı zidüde-i¹⁰⁰⁰ mişḳale-i şafā, **mişra**¹⁰⁰¹

Buşrā leḳad enceze'd-dehrü li-mā va' adā¹⁰⁰²

maẓmūniyla rûzgār 'ahd-ı ḳadīme vefā itmekle bu ḥ'ābīde-i mezlaḳa-ı ḡurbet ayağından daḡı fekk-i¹⁰⁰³ silsile-i kürbet ve āsitāne-i devlete i'ṭā-yı ḡaṭṭ-ı ḡümāyūn izn ü ruḡṣat buyurulmaḡın¹⁰⁰⁴ 'atebe-i 'aliyye-i şehir-yārīye varup¹⁰⁰⁵ rū-māl müyesser oldı. Bu kerre 'ināyet-nāme-i Bermekiyāneleriniñ küstāḡāne cevābına sevdā-yı intihāz-ı vāḳt u¹⁰⁰⁶ fursatla tehiyye-i¹⁰⁰⁷ edevāt-ı ḳalem ü¹⁰⁰⁸ divāt olunduḡda imtidād-ı zamān-ı firāḳ ve iştidād-ı¹⁰⁰⁹ metā'ib ü meşāḳḳ¹⁰¹⁰ ile ḡāne-i süst-esās-ı¹⁰¹¹ derūnda āşār-ı ḡarābī-i ḡüzn ü elem ve ḡarīḳ-i kebīrde mesken ü menzilimiziñ daḡı tu' me-i neheng-i āteş olup ta' mīr¹⁰¹² ü tecdīdi fikri¹⁰¹³ müstelzim-i teceddüd-i¹⁰¹⁴ ālām u¹⁰¹⁵ ḡam olup şandūḳa-ı ṭabī'at-ı şā'iriyyede sezāvār-ı ḡuş-ı şāhid-evşāfları olacaḳ gevhēr-i girān-vezn¹⁰¹⁶ tedārūki bīrūn-ı dā'ire-i taşavvur olmaḡın, 'inān-ı semend-şikeste-i pā-bend-i ḳalemi semt-i i'ṭizāra şarf lāzım gelmişken mücerred nām-ı ḡüm-şodemi revnaḳ-şiken-i ḳurş-ı¹⁰¹⁷ ḡurşīd olan āyīne-i

⁹⁹⁴ olunmuş idi: olunmuşdur İ4.

⁹⁹⁵ bu eyyāmda: – İ3.

⁹⁹⁶ الحمد لله الذى اخرجنا من الظلمات الى النور Bizi karanlıktan aydınlığa çıkaran Allah'a hamd olsun.

⁹⁹⁷ Muştafavî: Muştafā İ1.

⁹⁹⁸ jeng-beste-i: zeng-beste-i İ1, M.

⁹⁹⁹ izlām u ālām: zālām ālām İ1, İ2; izlām ālām İ4, S, B; zālām u ālām İ3, M.

¹⁰⁰⁰ zidüde-i: zerdüde-i A, S.

¹⁰⁰¹ mişra': ' İ1, İ4, A, S, B.

¹⁰⁰² Müjdeler olsun, zaman va'dini yerine getirdi.

بشرى لقد انجز الدهر لما وعدا

¹⁰⁰³ fekk-i: felek-i İ3.

¹⁰⁰⁴ buyurulmaḡın: buyurulmaḡını A.

¹⁰⁰⁵ varup: – İ1, İ4, İ2, İ3, K.

¹⁰⁰⁶ u: – İ1, İ4, S, İ3, K, B.

¹⁰⁰⁷ tehiyye: teheyi-i İ2.

¹⁰⁰⁸ ü: – A, S.

¹⁰⁰⁹ iştidād-ı: istidād-ı İ3.

¹⁰¹⁰ meşāḳḳ: müştāḳ İ1.

¹⁰¹¹ süst-esās-ı: şüst-esās-ı İ1.

¹⁰¹² ta' mīr: ta' mīri İ1, M.

¹⁰¹³ fikri: fikr İ3.

¹⁰¹⁴ teceddüd-i: teceddüd ü İ1, İ2, İ4, A, B, S.

¹⁰¹⁵ u: – İ3.

¹⁰¹⁶ girān-vezn: girān-vezne A.

¹⁰¹⁷ ḳurş-ı: – İ3.

tābnāk-ı hātır-ı Hātemānelerine¹⁰¹⁸ iḥtār ve pederim, birāderim dā‘ ileri ḥaḳlarında evvelen¹⁰¹⁹ ve aḥiren ḥaḳkımda¹⁰²⁰ zuhūr iden ‘ināyet¹⁰²¹ ü ‘adāletleri teṣekkürin izhār dā‘ iyyesi cesāret-dih-i dā‘ i-i perişān-rūzgār olmuştur. Bākī, emr ü fermān ve ‘ināyet ü iḥsān devletlü efendimiñdir¹⁰²².

[27]¹⁰²³

[İ1 14a-14b; İ3 10b-11a; M 22a-23a]

Resmo’dan Bağdād ve Başra Vālisi Süleymān Paşa Merḥūma Yazılan ‘Arz-ı Hāl¹⁰²⁴

Keremkārā! Merāḥim-perverā! Kerīmā! Kāmkārā! Kām-baḥşā! Ḥazret-i Ḥudāvend-i bī-çün devlet ü iḳbal ve sa‘ ādet ü¹⁰²⁵ iclāllerin rūz-efzūn ve güşāyiş-i gül-gönçe-i¹⁰²⁶ meṭālib ü me‘āribler ile aḥbābı memnūn ve a‘ dāyı maḥzūn ya‘ nī temāmī-i eyyām-ı¹⁰²⁷ ‘ömr ü¹⁰²⁸ istiqlāllerin feyz-i nuşrete maḳrūn eyleye. Āmīn. Mātemkede-i ḥazret-i velī-ni‘ metde iştidād-ı zulmet-i ḥayret ile perişān-sāz-ı gīsū-yı ḥasret ve inḳılāb-ı dūlāb-ı sipihr-i nā-mihrbān ile üftāde-i çāh-ı bī-ḳa‘ r u bün-i miḥnet olup āyā ḳaṅgı encūmen-pīrāy-ı şefaḳat cānibinden irā‘et-i şem‘a-ı ‘ināyet ve ne şekl şāḥib-i yed-i tūlā-yı himmet tarafından itāle-i rīsmān-ı tār-ı i‘ānet olunur diyü ser-fürü-bürde-i girībān-ı melālet iken, **beyt**

Münādī est zi-her sū ki ey ḥavāşş u ‘avām
Mey-i neşāt ḥelāl u şarāb-ı guşşa ḥarām¹⁰²⁹

¹⁰¹⁸ hātemānelerine: hātemāneleriyle İ4, İ2, A, S, K.

¹⁰¹⁹ iḥtār ve pederim, birāderim dā‘ ileri ḥaḳlarında evvelen: iḥtār evvelen İ 95; iḥtār ve evvelen İ3, M.

¹⁰²⁰ ḥaḳkımda: – İ2, A, S, K, B.

¹⁰²¹ ‘ināyet: ‘ināyetleri İ1.

¹⁰²² bākī, emr ü fermān ve ‘ināyet ü iḥsān devletlü efendimiñdir: bākī, fermān efendimiñdir İ1, İ3; bākī, emr fermān devletlü efendim, sulṭānım ḥazretleriniñd* İ4; bākī, fermān devletlü efendimiñdir İ2; bākī, emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü efendim, sulṭānım ḥazretleriniñdir S; bākī, emr ü fermān devletlü efendim, sulṭānım ḥazretleriniñdir K; bākī, emr ü fermān efendimiz ḥazretleriniñdir B.

¹⁰²³ İ4, İ2, K, S, A, B nüshalarında eksik.

¹⁰²⁴ Resmo’dan Bağdād ve Başra Vālisi Süleymān Paşa’ya yazılmışdır İ3; Resmo’dan Bağdād ve Başra Vālisi Süleymān Paşa’ya tahrīr şod M.

¹⁰²⁵ ü: – İ1.

¹⁰²⁶ gül-gönçe-i: gönçe-i İ3.

¹⁰²⁷ eyyām-ı: – İ1.

¹⁰²⁸ ü: – İ1.

¹⁰²⁹ Ey halk ve ey yüksek zümre! Neşe şarabı helaldir ve gam şarabı haram, diye her taraftan nida eden biri vardır.

منادی است ز هر سو که ای خواص و عوام
می نشاط حلال و شراب غصّه حرام
Mefâilün/Feûlün/Mefâilün/Feûlün

nidâsı gūş-zed ve

Me-şev melûl ki eyyâm-ı ğam ne-h^vâhed mând

Çün-ân ne-mând u çün-în nîz hem ne-h^vâhed mând¹⁰³⁰

ma^c nâsı kerem-işâl-i genc-i bād-âverd-i feyz-i ebed olup istiqlâ^c -ı¹⁰³¹ esbâb-ı indifâ^c -ı ızırâb olundukda bir kâşid-ı ferhunde-pey-i hoş-haber ve bir berîd-i huceste-makdem-i kudsi-siyer devletlü, veliyyü'n-ni^c am efendimiziñ kerem-nâme-i dil-güşâ ve kitâb-ı 'anberîn-nikâb-ı meserret-bahşâların nihâde-i dest-i ârzû idüp 'illet-i perîşânî-i esbâb-ı ğumûm u keder ve bu nâme-i dil-keş-peyâm-ı şefaķat-eşer oldığı muķarrer oldukda keff-i efsûs-ı ĥasret-i şûr u¹⁰³² şerûr dest-zenî-i kâşâne-i sûr u sūrûr ile tebdîl-i câme-i ĥinnâyî¹⁰³³ idüp ĥaşıl olan sūrûr u ĥübûr bîrûn-ı ĥavşala-ı zūrûf u suțûr olmuşdur. Taraf-ı bâhirü's-şeref-i ĥıdîvânelerine olan irtibât-ı derûn ve ihlâş-ı perde-bîrûn¹⁰³⁴ mütezâ'id ü mütezâ'if ve du^c â-yı devâm-ı devlet ü ĥaşmetleri müte^c âķib ü müterâdif oldığı ma^c lûm-ı 'allâmu'l-ġuyûbdur. Bundan böyle bu dâ^c î-i devlet-h^vâhların şebt-i cerîde-i bendegân ve ġâh u bî-ġâh nevâziş-nâme-i girâmîleriyle şâdmân buyurmaları bâbında emr ü fermân devletlü efendimiñdir¹⁰³⁵.

[28]

[İ1 8a-8b; İ2 32a-32b; İ3 7b-8a; İ4 16b-17a; A 18a-18b; B 21b-22a; K 21a-21b; M 14b-16a; S 19b-20a]

Ķapudanlıkdan Ħanya Vâlisi Olan Şeh-süvâr-zâde Muştafâ Paşa Ħazretlerine

Teşekkür-i İn^c âm Zımnında Resmo'dan Yazılan Darâ' at-nâmedir¹⁰³⁶

¹⁰³⁰ Üzülme gamlı günler geçecek. Öyle geçtiği gibi böyle de geçecek. (Ĥâfız)

مشو ملول كه ایام غم نخواهد ماند

چنان نماند و چنین نیز هم نخواهد ماند

Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün(Fa'lün)

¹⁰³¹ istiqlâ^c -ı: istiqlâ^c -ı İ1.

¹⁰³² u:- İ3.

¹⁰³³ ĥinnâyî: ĥayâtı İ3; ĥayâlî M.

¹⁰³⁴ perde-bîrûn: perde-bîrûn ve İ1, İ3, M.

¹⁰³⁵ emr ü fermân devletlü efendimiñdir: - İ3.

¹⁰³⁶ Ķapudanlıkdan Ħanya vâlisi olan Şeh-süvâr-zâde Muştafâ Paşa ĥazretlerine Resmo'dan yazılan 'arz-ı ĥâl İ1; Ķapudanlıkdan Ħanya vâlisi olan Şeh-süvâr-zâde Muştafâ Paşa merĥûma Resmo'dan irsâl eylediği 'arizadır İ4; Ķapudanlıkdan Ħanya vâlisi olan Şeh-süvâr-zâde Muştafâ Paşa'ya irsâl olunan darâ' at-nâme şüretidir İ2; Ķapudanlıkdan Ħanya Vâlisi vezîr-i mükerrer Şeh-süvâr-zâde Muştafâ Paşa merĥûma Resmo'dan taĥrîr ü irsâl eylediği 'arz-ı ĥâl-i belâġat-me'al-i feşâĥat-iştimal-i merġûbe şüretidir A; Ķapudanlıkdan Ħanya vâlisi olan Şeh-süvâr-zâde Muştafâ Paşa merĥûma Resmo'dan irsâl eylediği darâ' at-nâme şüretidir S, K; Bu daĥı müşârûn ileyhe Resmo'dan yazılmışdır İ3.

Şeref-bağş-ı düdmân-ı aşâlet ü sa'âdet ve mesned-ârây-ı dîvân-serây-ı devlet ü¹⁰³⁷ siyâdet, devletlü, 'inâyetlü, veliyyü'n-ni'am efendim, sulţânım hazretleriniñ¹⁰³⁸ memâlik-i vesî'atü'l-mesâlik-i devlet ü iqbâl müfevvîz-ı zât-ı bâhirü'l-istiklâlleri¹⁰³⁹ olup¹⁰⁴⁰, şemere-i şecere-i kifâ'et ve nağl-ı berûmend-i hıyâbânzâr-ı riyyâset olan vücûd-ı mes'ûd-ı 'âlem-sûd-ı hıdîvâneleri ilâ-ahîri'l-eyyâm zînet-efzây-ı çemenzâr-ı 'ömr-i câvid ve aḥkâm-ı menâşîr-i kâder-te'sîr-i düstûrâneleri şubḥ u şâm şühûr u¹⁰⁴¹ a'vâm silsile-bend-i gerden-i iqbâl-i medîd olmak da'avâtı bi'l-'aşıyyi ve'l-ibkâr merfû'-ı icâbet-hâne-i hazret-i Perverdigâr kılındığı hilâlde, 'arîza-ı 'abd-ı kâdimleridir¹⁰⁴² ki öteden berü âsâr-ı nevâziş ü¹⁰⁴³ mekremet ve ni'et-i bî-dirîg-i tevâzu' u 'inâyetlerinden¹⁰⁴⁴ hisşedâr ve çehre-sây-ı 'atebe-i âsmân-mertebe-i kerîmâneleri oldukça ḥâ'iz-i şeref ü¹⁰⁴⁵ i'tibâr ve fâ'iz-i nişâb-ı mübâhât u iftiḥâr olduğım cihetle devâm-ı eyyâm-ı¹⁰⁴⁶ 'ömr ü¹⁰⁴⁷ iqbâl ve beḳâ-yı hengâm-ı ḥaşmet ü iclâlleri du'âsına mücidd ü sâ'i ve leyl ü nehâr şükrâne-i 'inâyet ü merhametlerini murâ'î olduğım¹⁰⁴⁸ eger-çi âyîne-i ilhâm-ı İlâhî ve mehbîṭ-i füyûzât-ı nâ-mütenâhî olan ḳalb-ı derrâk-ı hıdîvânelerine mestûr u pûşide degildi, lâkin bu def' a bî-sâbıka-ı ḥaḳḳ-ı hıdmet sezâvâr-ı iḥsân-ı firâvân-ı Bermekiyâne ve lâyıḳ-ı in'âm-ı Ḥâtemâneleri olup işbu diyâr-ı ğurbet ve¹⁰⁴⁹ maḳıyḳ-ı kürbetdeki muḳâyâḳa-ı esbâb-ı ma'âş¹⁰⁵⁰ bu 'abd-ı perişân-rûzgârı serâsîme-i fîkr ü¹⁰⁵¹ telâş itmiş idi. Ḥazîne-i nâ-kâste-i keremlerinden ifrâz buyurılân hisşe-i vâfiye-i 'inâyetleriyle ifâza-nümây-ı¹⁰⁵² bahâr-ı semâhatları ḳâmet-i ḥam-geşte-i ümîdimi nümû-dar-ı serv-i mevzûn ve böyle bir vaḳt-ı ihtiyâcda bu maḥzûn-ı sitemkârî-i¹⁰⁵³ rûzgârı nice cihetle mesrûr u

¹⁰³⁷ ü: – İ1, İ4, K.

¹⁰³⁸ devletlü, 'inâyetlü, veliyyü'n-ni'am efendim, sulţânım hazretleriniñ: devletlü, 'inâyetlü hazretleriniñ İ1; devletlü efendim hazretleriniñ A; devletlü hazretleriniñ İ3.

¹⁰³⁹ bâhirü'l-istiklâlleri: bâhirü'l-ıqbâlleri İ3, M.

¹⁰⁴⁰ olup: – İ3.

¹⁰⁴¹ u: – A.

¹⁰⁴² kâdimleridir: kâdimdir İ1.

¹⁰⁴³ ü: – İ1.

¹⁰⁴⁴ mekremet ve ni'et-i bî-dirîg-i tevâzu' u 'inâyetlerinden: ni'et-i bî-dirîg-i tevâzu' mekremet ü 'inâyetlerinden A,

¹⁰⁴⁵ ü: – İ1, İ2, S, K.

¹⁰⁴⁶ eyyâm-ı: – İ1, İ3.

¹⁰⁴⁷ ü: – B.

¹⁰⁴⁸ olduğım: – A.

¹⁰⁴⁹ ve: – İ1.

¹⁰⁵⁰ ma'âş: ma'âş ve İ2, B, K, S.

¹⁰⁵¹ ü: – İ1, İ4.

¹⁰⁵² ifâza-nümây-ı: ifâde-nümây-ı İ3.

¹⁰⁵³ sitemkârî-i: sitemkâr-ı İ4, İ2, A, S, B.

memnūn buyurduklarınıñ mürā'āt-ı¹⁰⁵⁴ merāsım-i teşekkürü girih-beste-i ser-rişte-i muhāl ve ke-mā-hüve'l-lāyık edā-yı levāzım-ı du'ā-yı devletleri mahzā vehm ü¹⁰⁵⁵ hayāl olup ancak leyl ü nehār istidāmet-i zamān-ı 'ömr ü¹⁰⁵⁶ devletleri du'āsıyla niyāzmend-i bārgāh-ı Melik-i mennān oldığım ma'lūm-ı devletleri olduğda¹⁰⁵⁷ bundan böyle dahı bu da'ı-i nā-kām ve bu 'abd-ı perīşān-rūzgār-ı müstehām qarīb ü ba'īd manzūr-ı nazar-ı merhāmet ve mesrūr-ı nevāziş ü¹⁰⁵⁸ himāyet buyurulmak bābında emr ü fermān devletlü efendim sultānım hāzretleriniñdir¹⁰⁵⁹.

[29]

[İ1 9b-10b; İ2 32b-33a; İ3 8b-9b; İ4 17a-18a; A 18b-19b; B 22a-23b; K 21b-22b; M 17a-19b; S 20b-21b]

Resmo'dan Hanya Vālisi Şeh-süvār-zāde Muştafā Paşa Hāzretlerine Yazılan 'Arz-ı Hāl¹⁰⁶⁰

İsnād-ı töhmet-i ğayr-ı vāki' le ehl ü¹⁰⁶¹ 'ıyālinden¹⁰⁶² dūr ve şe'āmet-i siyehkār-i tālī' le dār u diyārından¹⁰⁶³ maṭrūd u mehcūr olup nāz-bāliş-i cāme-h'āb-ı vaṭanı seng-bālīn-i hār-āğīn-i¹⁰⁶⁴ tengnā-yı ğurbete mütehavvil ve muşāhebet-i hātır-nevāz-ı aḥbāb ile gülzār-ı ḥasūd-āzār-ı ārāmkede-i hātırı nümüne-nümāy-ı çemenistān-ı cinān iken teḳāzā-yı tünd-bād-ı zemistān-ı ye's ü ḥırmān ile¹⁰⁶⁵ ḥāk-bister-i¹⁰⁶⁶ 1067 endüh-güster-i beytül-aḥzān-ı miḥnet ü kürbete mütebeddil olan ğarībleriñ¹⁰⁶⁸ bārān-ı sirişk-i dīde-i remed-dīde-i ḥasretleri irvā-yı kiştzār-ı āh-ı ciger-süz-ı şeb-hengām

¹⁰⁵⁴ mürā'āt-ı: – A, S, B.

¹⁰⁵⁵ ü: – S, B.

¹⁰⁵⁶ ü: – S.

¹⁰⁵⁷ olduğda: buyurulduğda İ4, İ2, A, S, İ3, K, B.

¹⁰⁵⁸ ü: – İ2, S, B.

¹⁰⁵⁹ emr ü fermān devletlü efendim, sultānım hāzretleriniñdir: emr ü fermān efendimiñdir İ1; emr ü fermān devletlü efendim hāzretleriniñdir İ4; emr ü fermān devletlü efendimiñdir İ2; – A, İ3; emr ü fermān B.

¹⁰⁶⁰ Def'a Şeh-süvār-zāde merḥūma Resmo'dan yazılan 'arz-ı hāl'dır İ4; Def'a Şeh-süvār-zāde Paşa'ya Resmo'dan yazılan du'ā-nāme şüretidir İ2; Def'a Şeh-süvār-zāde Paşa hāzretlerine Resmo'dan tahrīr ü irsāl olunan du'ā-nāme A; Def'a Şeh-süvār-zāde Paşa hāzretlerine Resmo'dan yazılan du'ā-nāmedir S, B; Resmo'dan müşārün ileyh Şeh-süvār-zāde'ye yazılmışdır İ3; Def'a Şeh-süvār-zāde Paşa hāzretlerine Resmo'dan yazılan du'ā-nāme şüretidir K; Resmo'dan müşārün ileyh Şeh-süvār-zāde'ye tahrīr olunmuşdur M.

¹⁰⁶¹ ü: – İ2, S, B.

¹⁰⁶² 'ıyālinden: 'ıyālden A, S.

¹⁰⁶³ diyārından: diyārdan A.

¹⁰⁶⁴ hār-āğīn-i: hār-gīn-i? İ2.

¹⁰⁶⁵ ile: – A, B.

¹⁰⁶⁶ ḥāk-bister-i: ḥākīster-i A

¹⁰⁶⁷ "bister" kelimesi nüshalarda "pister" şeklinde yazılmıştır.

¹⁰⁶⁸ ğarībleriñ: ğarīblerin İ1, İ3.

itdikçe ve ğaltīde-pāy-ı mezlaķa-ı maṭmüre-i derd ü¹⁰⁶⁹ belā olan ḥayret-zedegān-ı nā-şekībleriñ¹⁰⁷⁰ ḥātır-ı fātirlerine ümīdvār-ı tesliyet ü şefaķat olduğı bālā-nişīnān-ı¹⁰⁷¹ ‘ālī-mesned-i ḥod-kāmīden seng-i felāḥan-ı şemātet ü sitemle ḍarbe-i cān-figār-ı¹⁰⁷² ṭa‘n u teşnī‘ yetdikçe¹⁰⁷³ ya‘nī bu güm-sürāğ-ı vādī-i şādī vü¹⁰⁷⁴ ser-āsānī ve¹⁰⁷⁵ laṭma-ḥvār-ı¹⁰⁷⁶ emvāc-ı deryā-yı nā-ümīdī vü¹⁰⁷⁷ hirāsānī olan bende-i siyāh-baḥt-ı sitāre-suḥteniñ mażıyķ-ı ārām-fersāy-ı renc ü ‘anāda peyveste-i küngüre-i¹⁰⁷⁸ ṭāķ-ı nūh¹⁰⁷⁹ revāķ olan şu‘le-i ‘ālem-sūz-ı nāle-i dil-dūzı teğāfūl-i kem-furşatān-ı zamān ile müstevcib-i siyeh-rūzī¹⁰⁸⁰ vü nā-murādī olduķça dest-gīr-i der-māndegān-ı rūzgār ve zāhīr-i dil-āşūftegān-ı ğumūm u¹⁰⁸¹ efkār, a‘nī, devletlü, ‘ināyetlü¹⁰⁸², semāḥat-pīşe, mekārīm-endīşe, mesned-ārāy-ı dīvān-serāy-ı maḥāsin ü¹⁰⁸³ aḥlāķ ve kāşāne-pīrāy-ı dārū’s-sa‘āde-i merāḥīm ü¹⁰⁸⁴ eşfāķ, veliyyü’n-ni‘am, firişte-şiyem efendim, sulṭānım ḥazretleriniñ kevkeb-i ‘ālem-fürüz-ı devlet ü iķbāl ve sitāre-i beytü’ş-şeref-i¹⁰⁸⁵ sa‘ādet ü iclālleri iķtibās-ı envār-ı feyz-i İlāhī ile lem‘a-fürüş-ı şem‘a-ı şebistān-ı felek-i çārūm ve zīver-i ṭabaķāt-ı tūy-der-tūy-ı nūh ṭārem olup āsitān-ı āsmān-bünyān-ı ‘izz ü ḥaşmetleri ārāmgāh-ı sitem-dīdegān-ı neşter-i ekdār ve bārgāh-ı sipihr-destgāh-ı mecd ü devletleri penāh-ı cān-be-leb-resīdegān-ı ṭabānçe-i rūzgār olmaķ da‘avātına müte‘ākīb vücvūd-ı bih-būd-ı ‘ālem-ārāy-ı merḥamet-endūd-ı ḥıdvāneleri ilā-yevmi’t-tenād āsūde-nişīmen-i¹⁰⁸⁶ şeh-nişīn-i şıḥḥat ve zāt-ı cihān-sūd-ı semāḥat-pīrāy-ı müşīrāneleri ebedü’l-ābād ğunūde-i nerm-liḥāf-ı gül-āğīn-i selāmet ü ‘āfiyet olmaķ istid‘āsı dü-keffe-i keff-i¹⁰⁸⁷ niyāz ile ma‘rūz-ı pīşgāh-ı vaḥdet-ḥāne-i Ḥudā-yı bī-enbāz kılındığı siyāķda ‘arza-dāşt-ı ‘abd-ı ḳadīm-i kerem-

¹⁰⁶⁹ ü: – İ2.

¹⁰⁷⁰ nā-şekībleriñ: nā-şekīblerin İ4, A, S.

¹⁰⁷¹ bālā-nişīnān-ı: bālā-nişī*ān-ı İ4.

¹⁰⁷² cān-figār-ı: figār-ı A.

¹⁰⁷³ yetdikçe: eyledikçe İ3, M.

¹⁰⁷⁴ vü: – İ1, A, S, İ3, B.

¹⁰⁷⁵ ve: – İ3.

¹⁰⁷⁶ laṭma-ḥvār-ı: laṭma-ḥor-ı İ3.

¹⁰⁷⁷ vü: – A.

¹⁰⁷⁸ küngüre-i: küngüre-i nūh M.

¹⁰⁷⁹ nūh: – İ1.

¹⁰⁸⁰ siyeh-rūzī: sipeh-rūzī İ1.

¹⁰⁸¹ u: – S, B.

¹⁰⁸² ‘ināyetlü: – A.

¹⁰⁸³ maḥāsin ü: maḥāsin-i İ1, İ2, İ4 A, K; mekārīm İ3, M.

¹⁰⁸⁴ ü: – A, İ3.

¹⁰⁸⁵ beytü’ş-şeref-i: beytü’ş-şeref ü A, S, B.

¹⁰⁸⁶ āsūde-nişīmen-: āsūde-nişīn-i İ2.

¹⁰⁸⁷ keff-i: – A.

dîdeleri budur¹⁰⁸⁸ ki aḥkām-ı menşūr-ı¹⁰⁸⁹ ezeliyü'ş-şudūr-ı ḳazā vu ḳader iḳtizāsiyla firāz-mesned-i¹⁰⁹⁰ ḡam-ḥāne-i vaṭan kūşe-i peygüle-i dār-ı ḡurbetde aḳsām-ı meşakḳat u miḥnete mütebeddil ve tengnā-yı ḳasaba-ı Resmo bu pāy-üftāde-i şāh-rāh-ı¹⁰⁹¹ murāda maḳarr u menzil olup aḡyār u yārdan şemātet-i¹⁰⁹² ārām-rübā ve teraḥḥum-ı ḥāṭır-şiken-i nā-ber-cādan özge görölmedüğünden nāşī efrād-ı āferīdeden ümīdvārī-i dest-gīrī vü 'ināyet pīrāmen-güzār-ı¹⁰⁹³ ḥāṭır-ı mecrūḥum degil iken bī-iḳtizā-yı¹⁰⁹⁴ mūcib devletlü, 'ināyetlü¹⁰⁹⁵ efendim tarafından nevāziş ü tevāzu' ve 'ināyet ü dest-gīrī-i kerem-i mütezammını'l-kirāmeleri ber-hem-ḥorde-i seyl-āb-ı ıztırāb olan ḥāṭır-ı vīrānemi ez-ser-i nev ma' mūr ve mübtelā-yı zencīr-i gerden-gīrānde vü ḡumūm iken min-küllī'l-vücūh münbasit ü mesrūr itdiginiñ edā-yı levāzım-ı teşekkürü eger-çi¹⁰⁹⁶ bīrūn-ı yārā-yı zebān-ı ḳalem ve ḥāric-i ḥıyṭa-ı iḳtidār-ı ḳalem-i zebāndır, lākin ḥasbe'l-imkān dil ü zebān du'ā-yı devām-ı erkān-ı ḳaşr-ı devletlerine mevḳūf ve tāb u tevān istibḳā-yı āşār-ı devlet-i rüz-efrūzlarına maşrūf idüğü¹⁰⁹⁷ ma' lūm-ı 'ilm-i¹⁰⁹⁸ 'ālem-şümūl-i ḥıdīvāneleri¹⁰⁹⁹ buyuruldukda, bundan böyle daḡı¹¹⁰⁰ dā'ī-i dīrīne-i devletleri mir'āt-ı şuver-i¹¹⁰¹ ilhām-ı İlāhī olan ṭab'-ı meḳārim-fürūz-ı dāverānelerinden maṭrūd buyurulmayup yine ke-mā-kān manzūr-ı naḡar-ı 'ināyet ve mesrūr-ı nevāziş ü¹¹⁰² ḥimāyet buyurulmaḳ bābında luṭf u kerem devletlü, 'ināyetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir¹¹⁰³.

¹⁰⁸⁸ kerem-dîdeleri budur: kerem-dîdeleridir İ1, İ3.

¹⁰⁸⁹ menşūr-ı: me*şūr-ı İ4.

¹⁰⁹⁰ firāz-mesned-i: ḳarārmend-i İ4.

¹⁰⁹¹ şāh-rāh-ı: şeh-rāh-ı A.

¹⁰⁹² şemātet-i: şemātet ü İ4, K.

¹⁰⁹³ pīrāmen-güzār-ı: pīrāmen-i İ1.

¹⁰⁹⁴ bī-iḳtizā-yı: bī-iḳtizāyı İ4.

¹⁰⁹⁵ 'ināyetlü: – A, İ3.

¹⁰⁹⁶ eger-çi: ger-çi A, S, B.

¹⁰⁹⁷ idüğü: – A.

¹⁰⁹⁸ 'ilm-i: – B.

¹⁰⁹⁹ ḥıdīvāneleri: ḥıdīvāne S.

¹¹⁰⁰ daḡı: – A.

¹¹⁰¹ şuver-i: – İ3.

¹¹⁰² ü: – S, B.

¹¹⁰³ luṭf u kerem devletlü, 'ināyetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir: luṭf u kerem efendimiñdir İ1, A; luṭf u kerem devletlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir İ4, K, B; luṭf u kerem devletlü, 'ināyetlü efendim ḥāzretleriniñdir İ2; luṭf u kerem devletlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir S; – İ3.

[30]

[İl 7a-8a; İ2 34a-34b; İ3 7a-7b; İ4 18b-19a; A 20a-21a; B 24a-25a; K 23a-24a; M 13a-14b; S 22a-22b]

**Ḳapudan-ı Sābık Şeh-süvār-zāde Ḥanya Vālisi Vezīr Muştafa Paşa'ya Resmo'dan
Yazılmışdır¹¹⁰⁴**

Devletlü, 'ināyetlü, 'uṭūfetlü efendim, sulṭānım¹¹⁰⁵ ḥazretleri mā-dām ki deryā-yı kerān-tā-kerān-ı¹¹⁰⁶ imkān te'ākub-ı emvāc-ı ḥavādiş-i kevnīyye ile mütelāṭım u mütemevvic ve pehnā-yı beyābān-der-beyābān-ı zamān tezāhüm-i gird-bād-ı vaḳāyi' -i yevmiyye ile nümūdār-ı şaḥīfe-i 'atebe-i ḥāric ola; sūtūn-ı āsmān-sāy-ı keşti-i devlet ü¹¹⁰⁷ iḳbālleri güşāyiş-i¹¹⁰⁸ bādbān-ı cāh u celāl ile şuḳḳa-rübāy-ı 'alem-i āftāb ve fülke-i felek-seyr-i me'arib ü āmālleri dest-yārī-i nā-ḥudā-yı luṭf-ı¹¹⁰⁹ Ḥudā ile mersā-yı keder-fersāy-ı murād u maḳşūda reh-yāb olup sāyebān-ı¹¹¹⁰ ḥurşid mehçe-i ḳadr u menziletleri manşub-ı sāhil-i selāmet ve bisāt-ı mürişü'l-inbisāt-ı¹¹¹¹ devlet ü sa'ādetleri mebsūt-ı melsā-yı şehāmet¹¹¹² ü rif'at olmaḳ da'avatı ma'rūz-ı südde-i icābet kılındığı¹¹¹³ siyāḳda 'arz-ı ḥāl-i dā'ī-i ḳadīmleridir ki müddet-i medideden berü ḥuddām-ı kirām-ı bāb-ı sipihr-ittisāmlarına¹¹¹⁴ olan tereddüd ü intisāb ve kāh-rübāy-ı rīg-i 'atebe-i felek-mertebelerine ta'alluḳ u incizābım muḳtezāsınca irtifā'-ı mertebe-i¹¹¹⁵ mesned-i kām-rānī ve indifā'-ı mevānī -i iḳbāl-i cāvidānīleri istid'āsiyla dü-dest-i du'ā eger-çi¹¹¹⁶ muttaşıl¹¹¹⁷ ber-dāşte-i cānib-i icābet-serā ve güşāyiş-i ḡonce-i gülzār-ı şādmānīleri recāsiyla zebān-ı müdde'ā her çend lā-yenḳaṭi' berg-i şāḥsār-ı mürğzār-ı istid'ā idi, lākin bu eyyāmda 'ināyetlü, devletlü, veliyyü'n-ni'am¹¹¹⁸ El-ḥāc¹¹¹⁹ Meḥmed¹¹²⁰ Paşa efendimiz

¹¹⁰⁴ Ḥanya Vālisi vezīr-i rüşen-zamīr Mīr-aḥūr Muştafā Paşa ḥazretlerine Resmo'dan yazılan İ1; Ḥanya Vālisi Mīr-aḥūr Muştafā Paşa merḥūma Resmo'dan yazılan İ4; Ḥanya vālisi Mīr-aḥūr Muştafā Paşa'ya Resmo'dan yazılan 'arīzadır İ2, S; Ḥanya vālisi vezīr-i mükerrerem Mīr-aḥūr Muştafā Paşa'ya Resmo'dan yazılan 'arīza şüretidir A; Ḥanya Vālisi Mīr-aḥūr Muştafā Paşa merḥūma Resmo'dan yazılan 'arīzadır K; Ḥanya Vālisi Mīr-aḥūr Muştafā Paşa'ya Resmo'dan yazılan 'arīza şüretidir B.

¹¹⁰⁵ devletlü, 'ināyetlü, 'uṭūfetlü efendim sulṭānım: – İ1, A, İ3.

¹¹⁰⁶ kerān-tā-kerān-ı: kerān-bā-kerān-ı A.

¹¹⁰⁷ ü: – İ1.

¹¹⁰⁸ güşāyiş-i: tābiş-i İ3.

¹¹⁰⁹ luṭf-ı: luṭf u İ3, M.

¹¹¹⁰ sāyebān-ı: sāybān-ı İ1, İ2, İ3, A, B, K, S.

¹¹¹¹ mürişü'l-inbisāt-ı: mürüşü'l-inbisāt-ı? M.

¹¹¹² şehāmet: şehādet İ1.

¹¹¹³ kılındığı: kılind* S.

¹¹¹⁴ sipihr-ittisāmlarına: sipihr-irtisāmlarına S, B.

¹¹¹⁵ mertebe-i: – İ3.

¹¹¹⁶ eger-çi: eger İ2.

¹¹¹⁷ muttaşıl: – A.

¹¹¹⁸ 'ināyetlü, devletlü, veliyyü'n-ni'am: devletlü A; 'ināyetlü, veliyyü'n-ni'am İ3.

1119 karındaşları ʔarafına bi'd-defa'āt ba'ş u irsāl buyurılan müte'addid muḥabbet-
 nāmelerde¹¹²¹ bu maʔıyķ-ı belā-yı güm-nāmı ve ḥarābāt-ı renc ü¹¹²² 'anā-yı mey-
 āşāmı ya'nī bu bende-i felek-zede-i nā-kāmıñ pürsiş-i ḥatır-ı fātirim vesātet-i¹¹²³
 zebān-ı ʔalemle yād ve vīrāne-i dil-i melālet-menzilim yār-i mi'mār-ı selām-ı
 ḥıdīvāneleriyle ma'mūr u ābād buyurulduđınıñ neşve-i cān-perver-i dā'imisi¹¹²⁴ dest-
 i iktidārdan selb-i ser-rişte-i ihtiyār ve gūşt-pāre-i maḥrūṭi-i zebānımı¹¹²⁵ devām-ı
 eyyām-ı¹¹²⁶ 'ömr ü¹¹²⁷ devletleri du'āsına ser-germ-i tekrār idüp kūpāl-i ḥatır-şiken-i
 ʔahramān-ı rüzgār ile mecrūḥ u şikeste olan dil-ḥasteye bu luṭf-ı cihān-baḥş-ı cān-
 perverleri būru'u's-şā'e-i merhem ve ḥārzār-ı sīne-i hezār-āzārda¹¹²⁸ der-çide vü
 müretteb bulunan esbāb-ı ḥārḥār-ı neşterkār çide vü¹¹²⁹ der-hem olup hādım-i lezzāt-
 ı¹¹³⁰ zindegānī olan zehr-ābe-i¹¹³¹ dimāğ-sūz-ı ğurbet te'āṭi-i cām-ı luṭf u
 mürüvvetleriyle şīrīn-güvār-ı¹¹³² şerbet ve cūş-ı seyl-āb-ı nevāziş-i müşfikāne-i
 kerīmāneleri bīḥ-ken-i naḥl-ı rişedār-ı kürbet olmağla min-ba'd enfās-ı ma'düde-i
 ḥayātım mevķūf-ı teheyyüc-i¹¹³³ hevā-yı¹¹³⁴ du'ā ve evķāt u sā'ātım¹¹³⁵ maşrūf-ı
 istid'ā-yı beķā-yı devlet-i pā-ber-cāları kılındığı sitize-şinās-ı¹¹³⁶ serīre-i ʔulūb
 tenezzehet zātühü 'ani'n-naķşi ve'l-'uyūb¹¹³⁷ cenābına ma'lūm olmağla bundan
 böyle daḥı bu 'abd-ı güm-nām gāhice melḥūz-ı ḥatır-ı merāḥim-irtisām-ı ḥıdīvāneleri
 buyurulmaķ bābında emr ü fermān efendimiñdir¹¹³⁸.

¹¹¹⁹ El-ḥāc: El-ḥācī İ1.

¹¹²⁰ El-ḥāc Meḥmed: – B.

¹¹²¹ muḥabbet-nāmelerde: muḥabbet-nāmelerinde İ3.

¹¹²² ü: – İ4.

¹¹²³ vesātet-i: vesātete? İ2.

¹¹²⁴ dā'imisi: *ā'imisi A.

¹¹²⁵ zebānımı: rebābımı A.

¹¹²⁶ eyyām-ı: – İ3.

¹¹²⁷ ü: – İ1.

¹¹²⁸ hezār-āzārda: hezār āzāde İ4, İ2; hezār-āzār İ3.

¹¹²⁹ vü: – B.

¹¹³⁰ hādım-i lezzāt-ı: hādımü'l-lezzāt-ı İ3; hādımü'z-zāt-ı B, M.

¹¹³¹ zehr-ābe-i: zehr-āb-ı İ4, İ2, A, S, K, B.

¹¹³² şīrīn-güvār-ı: nikvār-ı İ1.

¹¹³³ teheyyüc-i: tehyic-i B.

¹¹³⁴ hevā-yı: – İ3.

¹¹³⁵ mevķūf-ı teheyyüc-i hevā-yı du'ā ve evķāt u sā'ātım: – A.

¹¹³⁶ sitize-şinās-ı: – A.

¹¹³⁷ تنزهت ذاته عن النقص والعيوب Zati eksikliklerden ve kusurlardan münezzehtir.

¹¹³⁸ buyurulmaķ bābında emr ü fermān efendimiñdir: buyurulduķda emr efendimiñdir İ4, İ2, S, K, B; buyurulmaķ bābında A, İ3.

[31]

[İ1 8b-9b; İ2 33b-34a; İ3 8a-8b; İ4 18a-18b; A 19b-20a; B 23b-24a; K 22b-23a; M 16a-17a; S 21b-22a]

Teberdâr-zâde Silâhdâr Muştafâ Paşa Merhûma Yazılan ‘Arîzadır¹¹³⁹Kıt‘ a li-münşi’ihi^{1140 1141}

Ey Âşaf-ı firişte-sirişt-i huceste-hûy

‘Adliñle buldı öyle¹¹⁴² ‘imâret bu merz-bûm

Koydı harâbe adını devlet-serâ felek

Kesb eyledi sa‘ âdet-i bâl-i Hüma’yı¹¹⁴³ bûm¹¹⁴⁴kıt‘ ası, kitâbe-i tâk-ı dīvân-ı ma‘ delet-bünyânı; beyt¹¹⁴⁵‘Aleti¹¹⁴⁶ l-vezâretü iz ‘alevte maḥallehâYâ hayre men ‘aḳade’l-umûre ve ḥallehâ¹¹⁴⁷

beyti, mersûm-ı mışra‘eyn-i bâb-ı sipihr-âsitânı olan devletlü, ‘inâyetlü, ‘uṭfetlü efendim, sultânım ḥazretleriniñ¹¹⁴⁸ ‘atebe-i keh-keşân-ı kevkebe-i şân u iḳbâlleri vâlâ-mesned-i ‘âlî-câygâhân-ı ‘izz ü câh ve çehre-i ma‘ kûs-ı ḥasede-i fesede-i rif‘at u iclâlleri hem-reng-i nâme-i günâh olup¹¹⁴⁹ şecere-i şâbitü’l-aşl-ı devḫa-ı aşâlet ve şemere-i naḥl-ı berûmend-i ravza-ı sa‘ âdet olan vücûd-ı maḥmûd-ı cihân-sûd-ı ḥıdīvâne ve zât-ı maḥsûd-ı ‘âlem-âsûd-ı kerîmâneleri zînet-efzây-ı çemenzâr-ı kâmrânî ve lezzet-rübây-ı mîve-i zindegânî olmaḳ da‘avâtı merfû‘-ı bârgâh-ı Rabbânî kılındığı siyâḳda ‘ârz-ı ḥâl-i ‘abd-ı perişân-rûzgâr oldur ki müddet-i medîdeden berü

¹¹³⁹ Teberdâr-zâde Silâhdâr Muştafâ Paşa ḥazretlerine İ1; Teberdâr-zâde Muştafâ Paşa ḥazretlerine olan ‘arîzadır İ2; Teberdâr-zâde Silâhdâr Muştafâ Paşa merhûma taḥrîr ü tesyîr olunan ‘arîza şüretidir A; Teberdâr-zâde Silâhdâr Muştafâ Paşa merhûma olan ‘arîzadır S; Teberdâr-zâde Silâhdâr Muştafâ Paşa’ya İ3; Teberdâr-zâde Silâhdâr Muştafâ Paşa merhûma olan ‘arîza K; Teberdâr-zâde Silâhdâr Muştafâ Paşa merhûma gönderilen ‘arîza şüretidir B.

¹¹⁴⁰ kıt‘ a li-münşi’ihi: – İ4, İ2, A, S, K, B; li-münşi’ihi İ3.

¹¹⁴¹ Bu kıta Nevres’in Türkçe divanında bulunmamaktadır.

¹¹⁴² öyle: böyle İ2.

¹¹⁴³ Hüma’yı: Hüma-yı İ1, İ2, İ3, M.

¹¹⁴⁴ Mef‘ûlü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün

¹¹⁴⁵ beyt: – İ3.

¹¹⁴⁶ وصلت: İ1, İ2, İ4, A, S.

¹¹⁴⁷ Sen vezaret makamına çıkınca vezaret yüceldi. Ey işleri (bir sonuca) bağlayıp çözen (yönetici)lerin en hayırlısı!

علت الوزارة اذ علوت محلها
يا خير من عقد الامور و حلها

¹¹⁴⁸ devletlü, ‘inâyetlü, ‘uṭfetlü efendim, sultânım ḥazretleriniñ: devletlü, ‘inâyetlü ḥazretleriniñ İ1; devletlü efendim ḥazretleriniñ A; devletlü ḥazretleriniñ İ3.

¹¹⁴⁹ olup: olan A.

üftāde-i çāh-ı siyāh-ı ğurbet¹¹⁵⁰ ve tengnā-yı tīb-fersāy-ı dār-ı ğurbetde¹¹⁵¹ giriftār-ı silsile-i endūh u miḥnet olan bu bende-i ser-gerdān ve bu¹¹⁵² felek-zede-i bī-ser ü sāmān¹¹⁵³ ki bir nice vechle rencūr-ı derd-i bī-dermān ve ber-hem-ḥorde-i ṭabānçe-i sipihr-i bī-emāndır, istilā-yı belā-yı firāk-ı evlād ve iştidād-ı iḥrāk-ı ekbād¹¹⁵⁴ ile şeb ü rüz terāne-perdāz-ı nāle vü feryād ve dem-sāz-ı müsāmir-i¹¹⁵⁵ dād u bī-dād olup istidā ā-yı zuhūr-ı elṭāf-ı ḥafīyye ile, **kıt'a**

Yā kalbu şabren 'ale'l-firākı¹¹⁵⁶ velev
Vedde' te mimen tuḥibbuhu bi'l-beyn¹¹⁵⁷
Ve ente yā dem' u in ṣaharte bimā¹¹⁵⁸
Yuhfihi ḳalbi seḳatte min 'aynı¹¹⁵⁹ 1160

maẓmūnundan iḳtiāf-ı bākūre-i nīm-res-i tesellī vü taḥammül *fe-şabrūn cemīl v'allāhu'l-muste'ānu 'alā mā-teşifūn*¹¹⁶¹ kerīme-i¹¹⁶² hümayūnundan istinbāt-ı le'ālī-i ma'ānī-i tefvīz ü tevekkül itdigim tevessül-i ser-rişte-i esbāb-ı zāhireye münāfi olmamağla¹¹⁶³ mefāriḳ-i¹¹⁶⁴ ḥācetmendān-ı 'ālem ü 'ālemiyāna mebzül bārān-ı āfāk-gīr-i merḥamet-şümūllarından çend ḳatre feyz-bār ile kiştzār-ı ḥuṣkīde-i ümīdim ḳarīn-i nümūvv ü nezāret ve rehīn-i şād-ābī vü tarāvet buyurulmaḳ aḥlāk-ı ḥasene-i ḡarīb-nevāz-ı Bermekiyānelerinden mütevaḳḳa' dır. Ve's-selām¹¹⁶⁵.

¹¹⁵⁰ ğurbet: kürbet İ3, M.

¹¹⁵¹ ğurbetde: kürbetde A

¹¹⁵² bu: – A.

¹¹⁵³ bī-ser ü sāmān: bī-sāmān İ3.

¹¹⁵⁴ ekbād: kibār M.

¹¹⁵⁵ müsāmir-i: müsāfir-i M.

¹¹⁵⁶ علی فراق: علی الفراق İ89, İ2, A, K, B.

¹¹⁵⁷ بالبين: بالبين İ2, A, S, K, B.

¹¹⁵⁸ بها: بها İ3, M.

¹¹⁵⁹ بيني: بيني A.

¹¹⁶⁰ Ey gönül ayrılığa sabret! Veleve ki sevdiklerinle vedalaşarak ayrılсан bile. Ve sen (de sabret) ey göz yaşı! Kalbimin gizlediği (özlemi)ni gözden damlayarak açığa vursan da.

يا قلب صبراً على الفراق ولو
ودعت ممن تحبه بالبين
وانت يا دمع ان ظهريت بما
يخفيه قلبي سقطت من عيني

¹¹⁶¹ فصير جميل و الله المستعان على ما تصفون Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah'tır. Yūsuf, 12/18.

¹¹⁶² kerīme-i: āyet-i kerīme-i M.

¹¹⁶³ olmamağla: olmağla M.

¹¹⁶⁴ mefāriḳ-i: mefāriḳ ü M.

¹¹⁶⁵ ve's-selām: – İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

[32]

[İl 37a-38a; İ2 34b-35a; İ3 31a-31b; İ4 19a-19b; A 21a-21b; B 25a-25b; K 24a-24b; S 22b-23a]

**Münşî-i Merhûmuñ Toğat Kağışî İken Nâ'îlî 'Abdu'llâh Paşa Re'isü'l-Küttâb Oldığı
Ėberî Vâşıl Olduğda Toğat'dan Yazdığı Tebrîk-nâme Şüretidir¹¹⁶⁶**

Gül-nihâl-i kâlem-i matleb-rağamı ve sûtûn-ı keştî-i¹¹⁶⁷ nizâm-ı 'âlem ü¹¹⁶⁸ zât-ı
ğudsî-şîfât-ı mûkerremî hâ'iz-i¹¹⁶⁹ i'tibâr-ı el-a'lem fe'l-a'lem, 'inâyetlû,
re'fetlû¹¹⁷⁰, 'Uğârîd-şiyem efendim, sulţânım Ėazretleriniñ i'câz-ı siyâğ-ı kelâmda

Fe-va'llâhî lev lâ Allâh¹¹⁷¹ kâle leke'l-verâ

Mağâle'n-naşârâ fî Mesîği ibni Meryem¹¹⁷²

mağâline mâ-şadağ ve tertîb-i mehâmm-ı enâmda, **beyt**¹¹⁷³

[Ve] yâ men e'âde remîme'l-mülki menşûren

Ve zâmmе bi'r-re'yi emren kâne menşûren¹¹⁷⁴

me'âline müsteğâğğ olan¹¹⁷⁵ zât-ı 'âmîmü'l-berekâtları mâ-dâre'l-eflâk¹¹⁷⁶ me'mûr-ı
tesviye-i umûr-ı Ėıttâ-ı¹¹⁷⁷ Ėâk ve cülû-gîr-i¹¹⁷⁸ müdebbir-i 'ağl-ı çâlâk olmağ

¹¹⁶⁶ Şadr-ı esbak Nâ'îlî 'Abdu'llâh Paşa Re'isü'l-Küttâb olduğlarında Toğat'dan yazılan tebrîk-nâme İ1; Münşî-i merĖûm Toğat kağışî iken Nâ'îlî 'Abdu'llâh Paşa re'isü'l-küttâb olduğda belde-i merĖûmeden yazdığı tebrîk-nâme şüretidir İ4; Münşî-i merĖûm Toğat nâ'ibi iken Nâ'îlî 'Abdu'llâh Paşa re'isü'l-küttâb olduğı Ėberî vâşıl olduğda irsâl olunan tebrîk-nâme şüretidir İ2; Münşî-i merĖûm Toğat kağışyken Nâ'îlî 'Abdu'llâh Paşa merĖûmuñ zîver-efzây-ı mesned-i riyâset olduğı Ėberî sem'ine vâşıl olduğda irsâl eylediğı tebrîk-nâme-i merĖûbe şüretidir A; Münşî-i merĖûm Toğat kağışî iken Nâ'îlî 'Abdu'llâh Paşa re'is olduğı Ėberî vâşıl olduğda yazdığı tebrîk-nâme S; Şadr-ı esbak Nâ'îlî 'Abdu'llâh Paşa re'isü'l-küttâb olduğda Toğat'dan yazılan tebrîk-nâmedir İ3; Münşî-i merĖûm Toğat kağışî iken Nâ'îlî 'Abdu'llâh Paşa re'is olduğı Ėberî vâşıl olduğda yazılan tebrîk-nâmedir B.

¹¹⁶⁷ keştî-i: شتى İ1.

¹¹⁶⁸ ü: - A.

¹¹⁶⁹ hâ'iz-i: Ėâ'iz Allâhu A

¹¹⁷⁰ re'fetlû. - A.

¹¹⁷¹ A. فوالله لالى الله: فوالله لو لالله.

¹¹⁷² Allah'a yemin olsun ki Allah olmasaydı insanlar Hristiyanların Meryem oğlu İsa hakkında söylediklerini sana söylerdi (yani seni tanrı ilan ederlerdi). Bu beyit Adududdevle'nin övgüsünde söylenmiştir.

فوالله لو لالله قال لك الورى
مقال النصارى فى مسيح ابن مريم

¹¹⁷³ beyt: - İ1, İ4, İ3.

¹¹⁷⁴ Ve ey dağılmış ÷lkeyi yeniden toparlayıp diriltен! Ve ey dağılmış işleri tedbirinle biraraya getiren!

[و] يا من اعد رميم الملك منشورا
و ضم بالراى امرا كان منشورا

¹¹⁷⁵ olan: - İ3.

¹¹⁷⁶ mādāru'l-eflāk: مادرى الافلاك İ3; mād*ru'l-eflāk B.

¹¹⁷⁷ Ėıttâ-ı: - İ3.

¹¹⁷⁸ cülû-gîr-i: cilve-ger-i A, İ3; cilve-gîr-i B.

du‘āsına müte‘ākib¹¹⁷⁹ melāz-ı melāzān-¹¹⁸⁰ penāh-ı cāh u celāl ve menāş-ı kār-fermāyān-ı pāygāh-ı haşmet ü iķbāl olmaları da‘ avatı merfū‘-ı vaḥdet-serāy-ı Melik-i müte‘āl¹¹⁸¹ kılındığı ḥilālde ‘arīzātü’l-iḥlāş-ı¹¹⁸² dā‘i-i ḳadīmleridir ki ṭaraf-ı bāhirü’ş-şeref-i kerīmānelerine olan iḥlāş u incizāb ve kıdem-i tereddüd ü intisābım muktezāsınca meşīme-i meşīyyetden müsta‘idd-i zuhūr u bürüz¹¹⁸³ idüğü ḥaṭṭ-ı mübīn-i cebīn-i feyz-āgīnlerinden müstefād u müstebīn olan āşār-ı sa‘ādet ü iķbāl ve mefhūm-ı devlet ü iclālleri zuhūrına çeşm-i cān ḥalka-ı bīrūn-ı der-i intizār iken dīvān-ḥāne-i dārü’l-ḥüküm-i ḳaderden nām-zed-i teşrīf-i riyāset buyurduklarına¹¹⁸⁴ bināen dīvān-ı bülend-eyvān-ı Āl-i ‘Osmān’da şāyān-ı ‘ālī-mesned-i kifāyet ü¹¹⁸⁵ siyādet buyurduklarınıñ nüvīd-i sa‘īd-i ferḥunde-berīdi zuhūr ve telāfī-i evzā‘-ı nā-mülāyīm-i dühūr itmekle üftāde-i senglāḥ-ı fütūr u şu‘ūr olan şīşe-i raḥnedār-ı cān-ı bī-ḳarār ḳabūl-i baḥye-i iltiyāmıyla ser-şār-ı şafā-yı raḥīḳ-i sürūr olup¹¹⁸⁶ tengnā-yı bāzār-ı eyyām, **beyt**

Münādī est zi her sū ki ey ḥavāşş u ‘avām

Mey-i neşāt ḥelāl ü şarāb-ı ḡuşşa ḥarām¹¹⁸⁷

āvāzesiyle āvāze-fersāy-ı reste-bāzār-ı āhengerān olmuştur. Ḥazret-i nigārende-i kār-ḥāne-i icād u ibdā‘ ve dānende-i ḡāyāt-ı aḥvāl ü¹¹⁸⁸ evzā‘ nigāristān-ı cāh u celāl olan kāşāne-i refī‘ü’l-esās-ı devlet ve dīvān-ḥāne-i mümteni‘ü’l-indirās-ı ḳadr¹¹⁸⁹ u¹¹⁹⁰ sa‘ādetlerin ḳarīn-i aḥkām ve zamān-ı iķbāl ü istiḳlāllerin rehīn-i imtidād u¹¹⁹¹ devām idüp bu köhne du‘ācıları daḡı sezāvār-ı teveccüh ü ‘ināyet ve şāyeste-i iltifāt

¹¹⁷⁹ müte‘ākib: müte‘ākib ve Ī2.

¹¹⁸⁰ melāzān: melādān Ī1.

¹¹⁸¹ melik-i müte‘āl: melikü’l-müte‘āl A.

¹¹⁸² ‘arīzātü’l-iḥlāş-ı: ‘arīza-ı iḥlāş-ı A, S.

¹¹⁸³ zuhūr u bürüz: zuhūr-ı dīrüz Ī1, Ī3, Ī4, B, K, S.

¹¹⁸⁴ buyurduklarına: buyurladıklarına B, K, S.

¹¹⁸⁵ ü: – Ī1, Ī2, Ī3, Ī4, K.

¹¹⁸⁶ olup: olur Ī3.

¹¹⁸⁷ Ey halk ve ey yüksek zümre! Neşe şarabı helaldir ve gam şarabı haram, diye her taraftan nida eden biri vardır.

منادی است ز هر سوکه ای خواص و عوام

می نشاط حلال و شراب غصّه حرام

Mefâilün/Feûlün/Mefâilün/Feûlün

¹¹⁸⁸ ü: – Ī4.

¹¹⁸⁹ ḳadr: ḳudret Ī3.

¹¹⁹⁰ u: – B.

¹¹⁹¹ u: – Ī3.

u mekremetleri buyurulmak bābında luṭf u kerem ‘ināyetlü, re’fetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir¹¹⁹².

[33]

[İ1 34a-34b; İ2 35a-35b; İ3 28b-29a; İ4 19b; A 21b-22a; B 25b-26a; K 24b-25a; M 56a-57a; S 23b]

Kāmil Aḥmed Paşa Merḥūm Defterdār İken Münşī-i Merḥūmuñ Resmo’da Menfiyen İḳāmeti Eşnāsında Resmo’dan İrsāl Eylediği Du‘ā-nāme Şüretidir¹¹⁹³

Mā-dām perī-rüyān-ı mıṣr-ı iḳbāl āgūş-güşāde müterakḳıb-ı ḳudūm-ı¹¹⁹⁴ sa‘ādetmendān-ı cāh u celāl ola; devletlü, ‘ināyetlü¹¹⁹⁵, şeref-i dūdmān-ı ḥamiyyet efendim, sulṭānım¹¹⁹⁶ ḥāzretleriniñ pīrāye-i kāşāne-i devlet-i rūz-efzūn ve ser-māye-i bāzār-ı sipihr-i būḳalemūn olan¹¹⁹⁷ vūcūd-ı mekārīm-maḳrūn ve zāt-ı semāḥat-füzūnları medār-ı intizām-ı kār-ḥāne-i dūnyā ve mādde-i iltiyām-ı eczā-yı¹¹⁹⁸ eşyā olup dirāḥt-ı kūhen-biḥ-i ārzū vu āmālleri āb-yārī-i seḥāb-ı feyz ile ser-sebz ü¹¹⁹⁹ muṭarrā ve ḡonçe-i gül-nihāl-i çemen ü¹²⁰⁰ iḳbālleri nesīm-i enfās-ı şeb-zindedārān-ı du‘ā¹²⁰¹ ile ḳarīn-i neşv ü nemā¹²⁰² olmak da‘avātı merfū‘-ı bārgāh-ı kibriyā ḳılındığı ḥilālde ma‘rūz-ı dā‘ī-i müstedimleridir ki miyānede istiḥkām-pezīr-i ser-rişte-i i’tilāf olan ḥuḳūḳ u muvālāt muḳtezāsınca tecdīd-i berāt-ı iḥlāş ve te’kīd-i mebānī-i iḥtişāşımı mutaḫammın müte‘addid¹²⁰³ du‘ā-nāmeler taḥrīr ü tesyīr olunup şeref-i muṭāla‘-ı cevāb-nāmeleriyle iktisāb-ı lezzet-i nişfu’l-muvāşala idemedigim cihetle

¹¹⁹² luṭf u kerem ‘ināyetlü, re’fetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir: luṭf u kerem ‘ināyetlü, re’fetlü efendimiñdir İ1; luṭf u kerem devletlü efendim ḥāzretleriniñdir A; – İ3; luṭf ‘ināyetlü re’fetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir B.

¹¹⁹³ Kāmil Aḥmed Paşa merḥūm Defterdār iken Resmo’dan irsāl olunan ḳā’ime-i bedāyi’-‘alāmetdir İ1; Kāmil Aḥmed Paşa merḥūm defterdār iken münşī-i merḥūm Resmo’da iḳāmeti eşnāsında irsāl eylediği ‘arīzadır İ4; Kāmil Aḥmed Paşa’ya Resmo’dan irsāl eylediği du‘ā-nāmedir İ2; Kāmil Aḥmed Paşa defterdār iken münşī-i merḥūm menfiyen iḳāmeti eşnāsında Resmo’dan irsāl eylediği du‘ā-nāme A; Kāmil Aḥmed Paşa defte[dār] iken münşī-i merḥūm menfiyen iḳāmeti eşnāsında Resmo’dan irsāl eylediği du‘ā-nāme şüretidir S; Kāmil Aḥmed Paşa defterdār iken Resmo’dan yazılan ‘arīzadır İ3, M; Kāmil Aḥmed Paşa defterdār iken Resmo’dan gönderilen du‘ā-nāme şüretidir B.

¹¹⁹⁴ müterakḳıb-ı ḳudūm-ı: ḳudūm-ı müterakḳıb-ı B.

¹¹⁹⁵ ‘ināyetlü: – A.

¹¹⁹⁶ sulṭānım: – A.

¹¹⁹⁷ olan: – İ1.

¹¹⁹⁸ eczā-yı: icrā-yı İ3.

¹¹⁹⁹ ü: – İ2.

¹²⁰⁰ çemen ü: – İ2; çemen İ1, İ4, A, B, K, S.

¹²⁰¹ du‘ā: – İ1.

¹²⁰² neşv ü nemā: neşve-nümā İ1.

¹²⁰³ müte‘addid: – İ2.

miyāncī-i kalem-i bedī' ü'l-beyānı istiḥbār-ı çî-ğunegī-i ḥāl-i sa'ādet-iştīmālleri¹²⁰⁴ zımnında taḥrîk ü teşvîk itmekle tekrâr taḥrîr-i du'ā-nāme ye ictirā olundu. Cenāb-ı Rabbü'l-ālemîn 'an-ḡarîbi'z-zamān bu dā'î-i ḡayr-ḡvāḥ ve muḡliş-i devlet-cūyların¹²⁰⁵ 'ināyetlü efendimiñ intişāb-ı 'ālem-i¹²⁰⁶ 'ālem-ārāy-ı devlet ü iḡbālleriyle¹²⁰⁷ mesrūr ve ḡasede-i bed-āmūzların *eyne mā-kānū*¹²⁰⁸ ¹²⁰⁹ müdemmer ü maḡhūr eyeleye. Āmin. *Bi-ḡürmeti seyyidi'l-mürselîn ve ḡātemi'n-nebiyîn*¹²¹⁰ ¹²¹¹.

[34]

[İ1 34b-37a; İ2 35b-37b; İ3 29a-31a; İ4 19b-21b; A 22a-24a; B 26a-29a; K 25a-27b; M 57a-61a; S 23b-26a]

Def a Müşārün İleyh Kāmil Aḡmed Paşa Defterdārılıḡdan 'Azl ve Midillü'ye Nefy Olunduḡda Resmo'dan İrsāl Olunan Kā'ime Şüretidir¹²¹²

Kārgāḡ-ı ṡurfe-endām-ı 'ālem-i imkānda taḡrîk-i māḡū-yı¹²¹³ 'azîmet-i şādıḡa ile tanzîm-i tār u¹²¹⁴ pūd-ı nesîc-i niyyet-i ḡālîşā ve pāy-müzdî-i¹²¹⁵ himmet-i fā'îḡa ile ṡarḡ-ı nuḡuş-ı bedī' ü't-tertib-i a'māl-i şālîḡa idüp metā'-ı rüy-dest-i¹²¹⁶ merdüm-firîb-i dükkānçe-i iḡtidā'¹²¹⁷ pes-endāḡte-i şandūḡa-ı mu'āmele-i mekr ü tezvîr ve ḡıymet-i bedestān-ı bezistān-ı āmālî¹²¹⁸ nā'il-i ḡumāş-ı her-dem-revāc itmegî ḡāşşa-

¹²⁰⁴ sa'ādet-iştīmālleri: sa'ādet-iştīmāl İ3.

¹²⁰⁵ dā'î-i ḡayr-ḡvāḥ ve muḡliş-i devlet-cūyların: dā'î-i muḡliş ve ḡayr-ḡvāḡların A; dā'î-i ḡayr-ḡvāḡ ve muḡliş-i devlet-ḡvāḡların M.

¹²⁰⁶ 'ālem-i: – İ3.

¹²⁰⁷ devlet ü iḡbālleriyle: devletleriye A.

¹²⁰⁸ eyne mā-kānū: – A.

¹²⁰⁹ این ما كانوا Nerede olurlarsa olsunlar. Mücadele 58/7.

¹²¹⁰ bi-ḡürmeti seyyidi'l-mürselîn ve ḡātemi'n-nebiyîn: bi-ḡürmeti seyyidi'l-mürselîn İ4, İ2, S, K, B; – A, İ3.

¹²¹¹ بحرمته سيد المرسلين و خاتم النبيين Resüllerin efendisi ve nebilerin sonuncusu ḡürmetine.

¹²¹² Merḡüm müşārün ileyh Kāmil Aḡmed Paşa efendimiz defterdārılıḡdan 'azl olunup Midillü'ye nefy olunduḡlarında Resmo'dan yazılan kā'ime İ1; Def a müşārün ileyh Kāmil Aḡmed Paşa defterdārılıḡdan 'azl olunup Midillü'ye nefy olunduḡda Resmo'dan irsāl eylediḡi kā'ime şüretidir İ4; Def a müşārün ileyh Kāmil Aḡmed Paşa merḡüm defterdārılıḡdan 'azl olunup Midillü'ye nefy ü taḡrîb olunduḡda Resmo'dan taḡrîr ü tesyîr olunan kā'ime-i mergûbe şüretidir A; Def a müşārün ileyh Kāmil Aḡmed Paşa merḡüm defterdārılıḡdan 'azl olunup Midillü'ye nefy olunduḡda Resmo'dan irsāl olunan kā'ime şüretidir S, K; Müşārün ileyh defterdārılıḡdan 'azl ve Midillü'ye nefy olunduḡda Resmo'dan taḡrîr olunmuşdur İ3; Def a müşārün ileyh Kāmil Aḡmed Paşa'ya defterdārılıḡdan 'azl ile Midillü'ye nefy olunduḡda Resmo'dan gönderilen B; Müşārün ileyh defterdārılıḡdan 'azl ve Midillü'ye nefy olunduḡda Resmo'dan taḡrîr şod M.

¹²¹³ māḡū-yı: bākū-yı A.

¹²¹⁴ u: – İ1.

¹²¹⁵ pāy-müzdî-i: pāy-merdî-i İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, M, S.

¹²¹⁶ dest-i: دھت A.

¹²¹⁷ iḡtidā': iḡtidā' İ1.

¹²¹⁸ āmālî: emānı M.

¹²¹⁹ lāzime-i meşīme-i mürüvvet itmiş iken¹²²⁰ bād-fürüş-ı reste-bāzār-ı¹²²¹ āzār bir
 ālāy dellāl-i hīç-ber-düşüñ nidā-yı hātır-fersāy-ı sāmī¹²²² a-ḥırāşıyla kālā-yı dil-bend-i
 ‘ālem-pesend-i¹²²³ ḥāl ü şānı lekedār-ı tamgā-yı şehādet-i zūr ya¹²²⁴ nī maḳāl-i bī-me’āl-
 i fesede-i ḥasede¹²²⁵ ile kār-ḥāne-i¹²²⁶ devletden dūr olan ser-geşte ḡarībleriñ¹²²⁷ ‘ıyāl
 ü etbā¹²²⁸ ve evlād u eşyā¹²²⁹ ınıñ ḡaleyān-ı āteşin-ḡurūş-ı dīg-i¹²³⁰ derūnlarına¹²³¹ inbīk-i
 zehr-āb-çekān-ı dīde-i ḡün-feşānlarından tereşşuḡ u seyelān iden ḡaṭarāt-ı eşk-i ḡasret
 ü seyl-āb-ı dumū¹²³² -ı ḡayret ḡırmen-i bālā-tūde-i sāmān-ı sitemkārāna imṭār-ı tegerg-i
 berḡ-i¹²³³ belā ve mezra¹²³⁴ a-ı nā-dürüde-i¹²³⁵ ḡamiyyet-i ḡod-kāmān[ı] nümüne-
 nümāy-ı rīgistan-ı beyābān-ı fenā itdikçe ve teḡāzā-yı siyehkārī-i ṭālī¹²³⁶ -i nā-sāz ile
 pertev-i mişkāt-ı hātır-fürüz-ı meserretten¹²³⁷ tenvīr-i¹²³⁸ kāşāne-i ḡamīre fā’iz-i
 dest-māye-i iḡtidār olamayup ṣadme-i¹²³⁹ ser-şiken-i ḡupāl-i ḡadr ile mütevārī-i
 ḡadīr-i¹²⁴⁰ nā-ḡa¹²⁴¹ r-yāb-ı ıztırāb olan bī-günāhlarıñ¹²⁴² ḡün-āb-ı dāḡ-ı derūnları
 meclis-i ṭurfe-nizām-ı mükāfāt ü intiḡāmda ḡehre-i ma¹²⁴³ kūs-ı nifāḡ-pīşegāna¹²⁴⁴ ‘ālā-
 eyyī vechin¹²⁴⁵ kān-ı ḡül-güne-i ḡacālet olduḡça ḡurūb-ı kevkeb-i kem-şu¹²⁴⁶ le-i nizām-
 ı ḡālī¹²⁴⁷ ṭulū¹²⁴⁸ -ı āftāb-ı¹²⁴⁹ sa¹²⁵⁰ ādet ü iḡbālını müstetbi¹²⁵¹ , **beyt**

‘Ārif āzürde-i üftādegī olmaz Nev-res

Ḳa¹²⁵² r-ı ḡāhı Meh-i Ken¹²⁵³ ān raşad-ı cāh bilür¹²⁵⁴

medlülünce ḡend rüz ḡaltidegī-i mezlaḡa-ı firīb-i¹²⁵⁵ iḡvān i¹²⁵⁶ tilā-yı derece-i rif¹²⁵⁷ at u
 iclālını müstelzim olan¹²⁵⁸ devletlü, ‘ināyetlü, kerīmü’l-aḡlāḡ¹²⁵⁹ efendim,

¹²¹⁹ ḡāşsa-ı: ḡişşe-i A.

¹²²⁰ iken: – A.

¹²²¹ reste-bāzār-ı: rişte-bāzār-ı ? İ2.

¹²²² ‘ālem-pesend-i: ‘ālī-mesned-i A.

¹²²³ fesede-i ḡasede: ḡasede-i fesede İ2, A, S.

¹²²⁴ kār-ḡāne-i: kā*-ḡāne-i İ4.

¹²²⁵ ḡarībleriñ: ḡarīblerin İ1, A.

¹²²⁶ dīg-i: rīg-i M.

¹²²⁷ derūnlarına: derūnlarıyla İ4, İ2, A, S, K, B.

¹²²⁸ berḡ-i: بلق İ1.

¹²²⁹ nā-dürüde-i: nā-rüdüde-i A.

¹²³⁰ meserretten: ḡasretde M.

¹²³¹ tenvīr-i: tenevvür-i A.

¹²³² ṣadme-i: şadaḡa-ı M.

¹²³³ ḡadīr-i: ḡadīre-i A.

¹²³⁴ bī-günāhlarıñ: bī-günāhların İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹²³⁵ nifāḡ-pīşegāna: nifāḡ-pīşegān İ1; naḡḡāş-pīşegāna İ3, M.

¹²³⁶ علی ای وجه Herhangi bir şekilde.

¹²³⁷ ḡālī: ‘ālī A.

¹²³⁸ āftāb-ı: āftāb u A.

¹²³⁹ Feilātün(Fâilātün)/Feilātün/Feilātün/Feilün(Fa’lün) (Nevres)

¹²⁴⁰ firīb-i: – İ1; ḡarīb-i K.

sultānım¹²⁴³ ḥazretleriniñ ḥadeng-i şu‘ā‘-ı āftāb-ı iḳbālleri sengin-dīvār-ı sīne-i a‘dāyı raḥnedār-ı deriçe-i ceriḥā-ı nā-kāmī ve teheyī-i esbāb-ı meclis-i cāh u celālleri neşve-i pā-der-rikāb-ı şahbā-yı cāh ile ḥumār-zedegān-ı derd-i ser-i ḥırmān-ı murād olan ḥod-kāmān-ı bezmgāh-ı ğurūrı serāsime-i te‘āfī-i kāsāt-ı ḥūn-āşāmī idüp ve mā-neḳamū minhum illā en yū‘minū bi‘llāhi¹²⁴⁴ ma‘nāsıyla taḥṭı‘a vü ta‘yīb olunan zāt-ı pāk-ı firişte-şifāt-ı kerīmāneleri iltibās-ı ḥal‘-ı bāhirü’ş-şerif-i ‘izz ü ‘alā ile maḥsūd-ı kār-fermāyān-ı qālem-rev-i kām-rānī ve şāfi‘ī ber-āmed ve¹²⁴⁵ küştend¹²⁴⁶ meşeliyle¹²⁴⁷ zaḥmdār-ı¹²⁴⁸ sinān-ı lisān-bürideni ve¹²⁴⁹ mecrūḥ-ı siḥām-ı ifk-i münāfık-siretān-ı gerden-zedeni olan vücūd-ı nādirü’l-mevcūd-ı ser-ā-ser-cūdları¹²⁵⁰ iḳbāl-i pīş-bāzān-ı mevkib-i devletle ḥā‘iz-i şeref-i tevfiḳ ü istiḳbāl ve ‘an-ḳarīb bālā-nişinī-i mesned-i istiḳlālīyle mültecā-yı pīrāye-bendān-ı dīvān-ı fermān-rānī olmak du‘ā-yı icābet-peymāsı ma‘rūz-ı bārgāh-ı kibriyā-penāh-ı Rabbānī kılındığı siyāḳda ma‘rūz-ı dā‘i-i ğurbet-zedeleri budur¹²⁵¹ ki ma‘reke-i kārzār-ı¹²⁵² ḥavādiş-i rüzgārda cevşen-be-düş sevdā-yı peykār olan cān-sipārlar redd ü bedel-i¹²⁵³ sinān-ı ser-tiz ve āmed-şod-ı nüşābe-i şāi‘ḳa-ḥizden ḥirāset ber-düş¹²⁵⁴ ve şıyānet-i çeşm ü¹²⁵⁵ ğuş bīrūn-ı dā‘ire-i imkān ve¹²⁵⁶ vesile-i izā‘a-ı bizā‘a-ı cism ü cān olmağla, **beyt**

Tiğ-rā zaḥmet me-dih mā merd-i meydān nistīm¹²⁵⁷

Tir-rā der-keş be-nih mā ‘āciz ez-cān nistīm^{1258 1259}

¹²⁴¹ olan: – İ3.

¹²⁴² ‘ināyetlü kerīmü’l-aḥlāk: – A.

¹²⁴³ sultānım: – A.

¹²⁴⁴ و ما نعموا منهم إلا ان يؤمنوا بالله Onlar mü'minlere ancak; göklerin ve yerin hükümrânlığı kendisine ait olan mutlak güç sahibi ve övülmeye lâyık Allah'a iman ettikleri için kızıyorlardı. Buruc, 85/8.

¹²⁴⁵ ve: – İ4, İ2, A, S, K, B.

¹²⁴⁶ شافعى بر آمد و كشتند Bir şafi'i ortaya çıktı ve öldürdüler.

¹²⁴⁷ meşeliyle: silsile-i.

¹²⁴⁸ zaḥmdār-ı: zaḥmedār-ı İ1.

¹²⁴⁹ ve: – İ2.

¹²⁵⁰ cūdları: cūdların A.

¹²⁵¹ ğurbet-zedeleri budur: ğurbet-zedeleridir İ1, İ3.

¹²⁵² kārzār-ı: kār-izār İ1.

¹²⁵³ redd ü bedel-i: derd-i bedel-i İ2; rü bedel-i İ3.

¹²⁵⁴ ber-düş: bürd düş İ1, İ4, A, B, S; ber ü düş K, İ3.

¹²⁵⁵ ü: – İ4.

¹²⁵⁶ ve: – İ4.

¹²⁵⁷ nistīm: nistem İ4, İ2, A, İ3.

¹²⁵⁸ nistīm: nistem İ4, İ2, A, İ3.

¹²⁵⁹ Kılıca zahmet verme, biz meydan adamı (savaşçı) değiliz. Oku yerine koy, canımızı koruyamayacak kadar aciz de değiliz.

maḳālını recz-i¹²⁶⁰ hengāme-i gīr ü dār ve siper-endāz-ı ‘ıyy ü¹²⁶¹ ‘acz u inkisār ile
 ‘inān-ı tevsen-i şebāt u qarārı taḥvīl-i semt-i ārāmgāh-ı kenār itmek rūşen-dilān-ı
 pertev-i hūner-perverī olanlara çerāğ-ı cihān-fürüz-ı ṭarīḳ-i¹²⁶² selāmet ve gevher-
 fūrūşān-ı¹²⁶³ bāzār-ı suḥanverī bulunanlara fevā’idi¹²⁶⁴ ḥāvī rengin-ticāret¹²⁶⁵ iken
 keşt-i-i çār-sütün-ı vücdı mersā-yı ğam-fersāy-ı ‘uzlet ü inzivādan deryā-yı merdüm-
 ḥ’ār-ı ülfet-i aḥbāba ki her ḥabābı bir gird-āb ve her ḳaṭresi ḥāne-ber-endāz bir seyl-
 ābdır, endāḥte ve ‘alem-i zer-mancuḳ-ı sevdā-yı riyāseti efrāḥte iden aşḥāb-ı
 himmetiñ ser-bülend-i efser-i ‘azīmeti, **mışra**¹²⁶⁶

Evvel belā be-mürğ-i bülend-āşiyān resed¹²⁶⁷

medlūliyle āzürde-i seng-i felāḥan-ı ḳazā-yı nā-gehānī ve iḳtizā-yı te’şīr-i ḥāşşa-ı
 baḥt-ı bed ü ‘ulüvv-i himmet esbāb-ı cem‘ıyyet-i bezmgāh-ı sāmānī gāh u¹²⁶⁸ bī-gāh
 rehīn-i tefriḳa vu¹²⁶⁹ perīşānī olmaḳ muḳtezā-yı ṭabī‘at-ı ‘adīmü’l-i‘tidāl-i zamān
 olmağla; girān-bār-ı¹²⁷⁰ bāküre-i himmet-i ‘ulyā olan ğuşūn-ı mevzūn-sīmā-yı
 şecere-i şābitü’l-aşl-ı¹²⁷¹ zāt-ı kerīmleri nişāne-i seng-i suḳāṭa-çinān-ı maḳalle-i¹²⁷²
 ḥām-ṭab‘i oldıḡı delīl-i¹²⁷³ kemāl-i vicdānī ve ‘ālem-i kübrā-yı vücd-ı cihān-südları
 nüşḥa-ı ma‘nā-yı ḳaḏıyye-i iḳbāl-i cāvidānī oldıḡınıñ¹²⁷⁴ müsellem bürhānı olmağın

تیغرا ز حمت مده ما مرد میدان نیستیم
 تیر را در کش بنه ما عاجز از جان نیستیم
 Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

Bu beyit, Vahşî-i Bafkî'nin bir gazelinde yer alan aşağıdaki beyitle benzerlik taşımaktadır:

ما سپر انداختیم اینک حریف عشق نیست
 طبل برگشتن بزن ما مرد میدان نیستیم

¹²⁶⁰ recez-i: zecr-i? A.

¹²⁶¹ siper-endāz-ı ‘ıyy ü: siper-endāz-ı İ1, İ2, A, İ3, B; siper-endāz-ı S; siper-endāz-ı ‘ıyy K.

¹²⁶² ṭarīḳ-i: ṭarīḳ ü İ2.

¹²⁶³ gevher-fūrūşān-ı: gevher-fūrūş-ı İ3, M.

¹²⁶⁴ fevā’idi: fevā’id İ2.

¹²⁶⁵ rengin-ticāret : zengin-ticāret İ2, S, K.

¹²⁶⁶ mışra: ‘ İ1, B, – İ4.

¹²⁶⁷ Bela önce yuvası yüksekte olan kuşlara ulaşır. (Kelīm-i Kâşânî)

اول بلا بمرغ بلند آشیان رسد
 Mef’ülü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün

¹²⁶⁸ u: – A.

¹²⁶⁹ vu: – A, B.

¹²⁷⁰ girān-bār-ı: gir*n-bār-ı A.

¹²⁷¹ şābitü’l-aşl-ı: aşl-ı İ3.

¹²⁷² maḳalle-i: faẓla-ı M.

¹²⁷³ delīl-i: deḡil İ3.

¹²⁷⁴ oldıḡınıñ: – İ3.

bir nice gün istiḥkām-ı nükte-i ḳadr-ı¹²⁷⁵ ‘āfiyet için ḥikmet-i bālīga-ı *fe-li’r-raḥmāni elṭāfun ḥafīyye*¹²⁷⁶ zımnında kenāre-gir-i baḥr-ı pür-āşüb-ı ḳurb-ı şūrī oldukları müstelzim-i iğbirār-ı mir’āt-ı ḥāṭır olmasun ve **rübā’i**¹²⁷⁷

Allāh çü bir kimseye¹²⁷⁸ ḥüsn-i nazar eyler

Maḳşūduna düşmenlerini rāh-ber eyler

Baḳ işte ‘azīz itmek için Yūsuf’ı ihvān

Endāhte-i varṭa-ı çāh-ı ḥaṭar eyler¹²⁷⁹

da‘vā-yı istiḥkām-ı esās-ı ihlāş ve izḥār-ı ri‘āyet-i merāsım-i ihtişāş zımnında nişeste-i¹²⁸⁰ kemīngāh-ı ḡadr u nifāk olan bed-kış ü kec-endişlerin kāviş-i tişe-i *men ḥafara bi’ren li-aḥīhi veḳa‘a fihi*¹²⁸¹ ile ta‘biye-i ser-rāh itdikleri çāhda ki evvelin pāye-i süllem-i cāhdır, bir nice gün laḡziş-i¹²⁸² ḳadem-i¹²⁸³ meymenet-lüzümları sebebiyle bi-ḥasebi’l-beşeriyye vāḳi‘ olacaḳ gerd-i melāl ü ḡubār-ı infī‘āl derūn-ı pāk u¹²⁸⁴ ḳalb-i tābnāklarına yol bulmasun. İşte bu bende-i muşibet-zedeleri¹²⁸⁵ ki leyl ü nehār istiḥkām-ı ḳavā’im-i ḳaşr-ı¹²⁸⁶ iḳbālī du‘āsıyla dest-güşāy-ı deryūze-i¹²⁸⁷ luṭf-ı Perverdigār ve ḥalvet ü vahdetimde nazmen ve neşren midḥat-ı medīḥa-güyī-i zāt-ı ‘ālisi¹²⁸⁸ ile dem-güzār olduğım zāt-ı şerīfiñ bī-vāsıta-ı sebep-i ma‘lūm şerāre-i ḥānmān-sūz-ı nā’ire-i¹²⁸⁹ ḡāzabına mübtelā ve şiddet-i dem-serdī-i dey-māh-ı tegāfūl ü tehevvrüyle iki seneden berü ehl ü ‘ıyālinden¹²⁹⁰ cüdā ve bu diyār-ı ḡurbetde esir-i zindān-ı belā olup bā-vücūd-ı bu‘d-ı menfāgeh altı ayda bir kerre laḥt-ı cigerim, maḥşul-i ‘ömrüm, ārām-ı cānım, bir dānecik oğlumuñ bile ḥaber-i keyfiyyet-i ḥayāt u memātı zebān-ı ḳāşıd-ı her-dem-vürūd-ı şabādan bile¹²⁹¹ istimā‘ olunmaḳ

¹²⁷⁵ ḳadr-ı: ḳadr u A.

¹²⁷⁶ *فَللرَّحْمَنِ الطَّافِ خَفِيَّة* Rahman (olan Allah)ın gizli lütüfları vardır.

¹²⁷⁷ ve rübā’i: ve kıṭ‘a İ4, K; kıṭ‘a İ2, A, S, B.

¹²⁷⁸ kimseye: kimse A.

¹²⁷⁹ Mef’ûlü/Mefâilü/Mefâilü/Feûlün

¹²⁸⁰ nişeste-i: nişest-i İ3.

¹²⁸¹ *مَنْ حَفَرَ بئْرًا لِأَخِيهِ وَقَعَ فِيهِ* Kim kardeşi için bir kuyu kazarsa kendisi içine düşer. (Hadis kaynaklı Arapça bir atasözü)

¹²⁸² laḡziş-i: laḡriş-i İ4, İ3.

¹²⁸³ ḳadem-i: ḳudüm-ı İ3, M.

¹²⁸⁴ u: – A, S.

¹²⁸⁵ muşibet-zedeleri: ḡurbet-zedeleri İ3, M.

¹²⁸⁶ ḳaşr-ı: ḳaşr u İ2, M.

¹²⁸⁷ deryūze-i: dervīze-i İ1.

¹²⁸⁸ zāt-ı ‘ālisi: zāt-ı ‘ālileri B.

¹²⁸⁹ nā’ire-i: – İ3.

¹²⁹⁰ ‘ıyālinden: ‘ıyālden İ1.

¹²⁹¹ bile: – S, B.

peyveste¹²⁹² ser-rişte-i imtinā^c olmağla¹²⁹³ derd-i ārām-süz-ı iştīyāk^c ilāve-i istilā-yı nā'ibe-i iftirāk ve mülāhza-ı zarūret-i ma^c iştetleri bābında dem-be-dem feryād u āh ve nāle-i şehergāhım şūriş-efken-i¹²⁹⁴ hengāme-i nüh tıbāk olmağda iken yine ümīdvār-i i şemere-i¹²⁹⁵ şecere-i ihlāşla büstān-ı hemīşe-bahār-ı luţf-ı Kirdgār'dan gūşāyiş-i şükūfe-i *inne me^c a' l-^c usri yusrā*¹²⁹⁶ ile tesliyet-yāb ve bu ^cālem-i esbābda şūreten mütevaqqı^c -ı āşār-ı mu^c āvenet ü müzāheratı oldıgım ihvān u aḥbābıñ¹²⁹⁷, **beyt**

Tesliyetden geçdi dil bārī şemātet olmasa

Hıç mürüvvet kalmamışdır Nev-resā aḥbābda¹²⁹⁸

vefkince kúpāl-i ser-şiken-i şemātet ü ser-zenişlerinden özge cebire-i şikest-i ḥātır olur¹²⁹⁹ peyām-ı nevāziş ü iltifātlarından bir nişān görülmemişken mücerred aḥkām-ı münāvebe-i ḳabẓ u başta¹³⁰⁰ dil-beste ve ser-nihādegī-i ^catebe-i bāb-ı tevekkül ile ḳayd-ı silsile-i dağdağ-ı endişeden vā-reste olup, **beyt**

İtseler de bizi pergār gibi ser-gerdān

Merkezāsā yine vardır yerimiz dā'irede¹³⁰¹

nağmesiyle dāmān-ı teslīm ü¹³⁰² rızāya tevessül ve ḥavādiş-i ḳāşimetü'z-zuhūr-ı¹³⁰³ gurbet ü kürbeti ber-düş ve bār-ı emānet-i¹³⁰⁴ *ve ḥamelehe' l-insān*¹³⁰⁵,¹³⁰⁶ taḥammül itmedeyim. Beş altı aydan berü İstanbul'da ber-hem-zen-i sāmān-ı bay u faḳır¹³⁰⁷ ve girībān-gir-i şağır ü kebīr olan şavā'ıḳ-i beliyye-i semāviyye ve nevā'ib-i redi'e-i arziyye ḥuşūşen istilā-yı¹³⁰⁸ leşker-i gāretger-i¹³⁰⁹ ṭā'ūndan¹³¹⁰ bā'ış-i indifā^c-ı

¹²⁹² olunmak peyveste: peyveste olunmak İ1, İ3, [K].

¹²⁹³ olmağla: olunmağla A, S, B.

¹²⁹⁴ şūriş-efken-i: şūriş-fiken-i İ1, İ3.

¹²⁹⁵ semere-i: – A.

¹²⁹⁶ ان مع العسر يسرا Gerçekten, güçlkle beraber bir kolaylık vardır. İnşirah, 94/6.

¹²⁹⁷ aḥbābıñ: aḥbā* A.

¹²⁹⁸ Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün (Nevres).

¹²⁹⁹ olur: olan M.

¹³⁰⁰ başta: beste A.

¹³⁰¹ Feilâtün(Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün(Fa'lün) (Nevres).

¹³⁰² ü: – S.

¹³⁰³ ḳāşimetü'z-zuhūr-ı: fāşimetü't-ṭahūr-ı? A, S.

¹³⁰⁴ emānet-i: emāneti A, S.

¹³⁰⁵ و حملها الانسان Onu insan yükledi. Ahzâb, 33/72.

¹³⁰⁶ taḥammül: taḥmül A, S, B.

¹³⁰⁷ faḳır: faḳır olan A.

¹³⁰⁸ istilā-yı: – İ3.

¹³⁰⁹ gāretger-i: gāretgerān-ı A, S, B.

¹³¹⁰ ṭā'ūndan: ṭā'ün İ2, A, S, K, B.

halecân-ı derûn olacak bir haber ve bu tîr-bārân-ı gümûm u¹³¹¹ belvâdan ğam-
hânemizde pîçide-i cilbâb-ı hüzûn ü¹³¹² ıztırâb¹³¹³ ve hedef-i sihâm-ı âlâm u¹³¹⁴
inkılâb olan gümâşteġân u¹³¹⁵ ‘ıyâlimize âyâ ne sehm¹³¹⁶ degdi ve ne işâbet itdi, bir
eşer zühûr itmemekle hem¹³¹⁷ bu aġvâli isti‘ lâm u i‘ lâm ve¹³¹⁸ hem kem ü bîş ecnâs-ı
emvâl ü eşyâmızdan şimdiye degin¹³¹⁹ zîver-i düş-ı dellâl olmadık¹³²⁰ bir şey¹³²⁰ kalmış
ise ‘arza-ı¹³²¹ bâzâr-ı *hel-min mezîd*¹³²² itmek yâ eger bir nesne kalmayup ‘umûmen
tu‘ me-i neheng-i maşârif-i zarûriyye olmuş ise bakıyyetü’s-süyûf-ı haşerât-ı cünd-
i¹³²³ tâ‘ ün ve istîlâ-yı¹³²⁴ katl-i ‘âm-ı Hülâgu-yı dehr-i bûkalemûndan¹³²⁵ gürizân-ı
güşe-i güzîr¹³²⁶ ü muġtefi-i zîr-i çâder-i ħalâş olmuş bir kaç cârîye kalmış ise ba‘zın
şâtup bahâsınıñ bir miqdârın ‘ıyâlimiziñ levâzım-ı nafaķasına ta‘yîn ve bir miqdârın
bu miġnet-zedeye işâle-i ihtimâm göstermek üzere etbâ‘ımızdan ceste ceste¹³²⁷ bizi
buraġup gidenlerden bâķî kalan ancak¹³²⁸ ħâl-zâdemiz¹³²⁹ ‘Oşmân bendeleri
İstanbul’a irsâl olunmaġın eger âftâb-ı ‘âlem-tâb-ı maşrıķ-ıķbâl olan zât-ı kerrübî-
menişleri henüz müstaķarr-ı qadîmine cereyân itmediyse Midillü’ye uğrayup ma‘rûz-
ı ‘atebe-i ‘aliyyeleri itmek üzere işbu ġam-nâme-i perîşân-suťûr-ı ser-â-ser-
ķuşûrımız¹³³⁰ taġrîrine¹³³¹ ictirâ olundu. Bakıyye-i vaķâyî‘-i aġvâl-i melâlet-
iştimâlimiz merķûmuñ taķrîrinden ma‘lûm-ı devletleri olduķda¹³³² ez-qadîm sâye-
efken-i fark-ı ‘ubûdiyetim olan per-i Hümâ-yı bâlâ-pervâz-ı¹³³³ teveccüh ü iltifâtları

¹³¹¹ gümûm u: umûm-ı İ1, İ2, İ3, İ4, K; gümûm B, M, S.

¹³¹² ü: – İ4, K.

¹³¹³ cilbâb-ı hüzûn ü ıztırâb: cilbâb u ıztırâb A

¹³¹⁴ u: – İ2.

¹³¹⁵ u: - A.

¹³¹⁶ ne sehm: sehm ne İ2, A, K, B

¹³¹⁷ hem: – A.

¹³¹⁸ ve: – İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

¹³¹⁹ deġin: dek İ1, İ2, A, S, İ3, K, B.

¹³²⁰ olmadık: olan İ1.

¹³²¹ ‘arza-ı: ‘arşa-ı İ3.

¹³²² هل من مزيد Daha var mı? Kaf, 50/30.

¹³²³ haşerât-ı cünd-i: haşerât çend? A.

¹³²⁴ istîlâ-yı: istîlâl-i İ4.

¹³²⁵ bûkalemûndan: bûkalemûn B.

¹³²⁶ güzîr: güriz İ2, İ3, İ4, A, B.

¹³²⁷ ceste ceste: ġaste ġaste A.

¹³²⁸ ancak: – A.

¹³²⁹ ħâl-zâdemiz: ħâle-zâdemiz A, S, B.

¹³³⁰ ser-â-ser-ķuşûrımız: ķuşûrımız İ1.

¹³³¹ taġrîrine: taġrî*ine İ1.

¹³³² olduķda: buyurulduķda İ4, İ2, A, S, B.

¹³³³ bâlâ-pervâz-ı: bâlâ-pervâne İ1.

bundan böyle dağı şamil-i cism-i harâret-zede-i nâ-tüvânım buyurulmak bâbında kerem ü ‘inâyet ‘inâyet-kânı efendim, sulţânım hazretleriniñdir¹³³⁴.

[35]

[İl 26a-27b; İ2 37b-39a; İ3 19a-20b/25a; İ4 21b-23a; A 24a-25b; B 29a-30b; K 27b-29a; M 44b-47b; S 26a-27b]

Şadr-ı Rum’dan Munfaşıl Pîrî-zâde ‘Oşmân Mollâ Efendi Merhûma Burusa’dan İrsâl Olunan Ğarâ‘at-nâme-i Ciger-sûzdur^{1335 1336}

Mâ-dâm ki¹³³⁷ pây-efsürdegân-ı senglâh-ı meşâ‘ib-i ğurbete telâmu‘-ı berķ-i hayret nümüdâr-ı âteş menzil ve miħnet-zedegân-ı bâdiye-i mesâ‘ib-i firķata binâ-yı üstüvâr-ı şabr u ķarâr mütezil¹³³⁸ görine ve fâriğ-nişinân-ı ârâmgâh-ı vuşlata duħân-ı ‘anberîn-i micmere-i sürür encümen-pîrây-ı ziyâfetkede-i şubħ-ı vaţan ve döst-kâmân-ı kâşâne-i râhata tamâm-ı ‘âlem bâğ u zâğ¹³³⁹ ve gül-geşt-i çemen ola; kemâl-i¹³⁴⁰ mürüvvet ü şefakatdan gâh dağdağ-ı dūr-endâhtegân-ı¹³⁴¹ çevgân-ı kaza ile ser-fürü-bürde-i ğirîbân-ı ħüzn ü melâl ve gâh ol ğürüh-ı pūr-endühuñ endişe-i tarîķa-ı rehâ vü ħalâşı bâbında pîçide-i ser-rişte-i fikr ü ħayâl olan devletlü, ‘inâyetlü mürüvvetlü efendim, sulţânım¹³⁴² hazretleriniñ südde-i bârgâh-ı mekârim-destgâh-ı devleti ħâcetgâh-ı devletmendân-ı zamân¹³⁴³ ve pâygâh-ı âsmân-iştibâh-ı selvet¹³⁴⁴ ü sa‘âdeti penâh-ı kâmkârân-ı¹³⁴⁵ devrân olup dest-mâye-i ħuşul-i meţâlib-i

¹³³⁴ buyurulmak bâbında kerem ü ‘inâyet ‘inâyet-kânı efendim, sulţânım hazretleriniñdir: buyurulmak bâbında kerem ü ‘inâyet efendimiñdir İ1; buyurulmak bâbında kerem ‘inâyet ‘inâyet-kânı efendim, sulţânım hazretleriniñdir İ4; buyurulmak bâbında ve her ħâlde A; buyurulmak bâbında luţf u kerem efendimiñdir İ3; buyurulmak bâbında kerem ü ‘inâyet ‘inâyet-kânı efendimiñdir B.

¹³³⁵ Devletlü, ‘inâyetlü ‘Oşmân Mollâ efendimiz hazretlerine Burusa’dan yazılan ‘arz-ı ħâl İ1; Şadr-ı Rum’dan munfaşıl Pîrî-zâde ‘Oşmân Monla Efendi’ye Burusa’dan irsâl olunan Ğarâ‘at-nâme şüretidir İ2; Şadr-ı Rum’dan munfaşıl Pîrî-zâde ‘Oşmân Molla hazretlerine Burusa’dan irsâl olunan ‘arîza şüretidir A; Şadr-ı Rum’dan munfaşıl Pîrî-zâde ‘Oşmân Monla hazretlerine Burusa’dan irsâl olunan Ğarâ‘at-nâme-i ciger-sûzdur S; ‘Oşmân Mollâ Efendi’ye Burusa’dan yazılmışdır İ3, M; Şüret-i diğerk merhûm-ı mûmâ ileyiñdir [Bekir Efendi’niñ mecmû‘asından kaydolunmuşdur.] İ3; Şadr-ı Rum’dan munfaşıl devletlü Pîrî-zâde ‘Oşmân Mollâ efendimiz hazretlerine Burusa’dan irsâl olunan Ğarâ‘at-nâme-i ciger-sûz şüretidir K; Şadr-ı Rum’dan munfaşıl Pîrî-zâde ‘Oşmân Molla hazretlerine Burusa’dan gönderilen B.

¹³³⁶ Bu mektup İ3 nüshasında, 25a’da tekrarlanmıştır. Mektubun bu ikinci kaydında büyük eksiklikler ve bazı farklılıklar vardır. Bu ikinci kayıt metne alınmamıştır.

¹³³⁷ ki: – İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

¹³³⁸ mütezil: tezelzül A, S, B.

¹³³⁹ zâğ: râğ İ4, A, S, B, M.

¹³⁴⁰ kemâl-i: kemâl ü S.

¹³⁴¹ dūr-endâhtegân-ı: devrân-dâhtegân İ1.

¹³⁴² devletlü ‘inâyetlü mürüvvetlü efendim sulţânım: devletlü efendim A; devletlü İ3.

¹³⁴³ zamân: zamâne A, B, S.

¹³⁴⁴ selvet: sürüt İ2.

¹³⁴⁵ kâmkârân-ı: kâmrân-ı İ2.

ümîdvārān¹³⁴⁶ olan vücūd-ı cihān-sūd-ı ‘amīmü’l-cūdı zînet-baḥş-ı dīvān-serāy-ı me’arib-i ḥāṭır-ḥ^vāh ve şemere-i nihāl-i büstān-ı devleti ‘aciz-māndegān-ı kişt ü kār-ı murādın ırvā-yı mezra‘a-ı ḥācet ve terbiye-i naḥl-ı pūsîde mes’eletinde bulunan¹³⁴⁷ zāt-ı bih-būd u¹³⁴⁸ merāḥim-ālūd-ı lāzımu’l-vücūdı naẓargāh-ı luṭf-ı İlāh olmak du‘āsı sūz u¹³⁴⁹ güdāz-ı ġarībāne ve tazarru‘ u¹³⁵⁰ niyāz-ı müstemendāne ile ma‘rūz-ı icābet-ḥāne-i Ḥudā-yı kerīm kılındığı siyākda ‘arīzā-ı ‘abd-ı qadīmleri budur¹³⁵¹ ki pīl-i demān-ı¹³⁵² zamān-ı bī-emānıñ¹³⁵³ sīlī-i mağz-feşār-ı ḥortūm-ı ḥavādişiyle nice müddetden berü serāsime-gerd-i ḥārzār-ı¹³⁵⁴ ḥasret olup¹³⁵⁵, mışra‘¹³⁵⁶

Ġarīb eger¹³⁵⁷ heme der-cennet¹³⁵⁸ est dil-ğir est¹³⁵⁹

medlūli zevāyā-yı gülzārı yanımda nār¹³⁶⁰ ve ḥ^vāb-ı¹³⁶¹ muḥmel-i¹³⁶² maḥmil-i leylīyi çeşmime ḥār¹³⁶³ iderek bu bezm-i ber-hem-ḥorde-i miḥnet-zede¹³⁶⁴, beyt

Ne-ḥorde yekī sāğar ez-ğam tamām

Firāz āredem sāğarī dīgerī¹³⁶⁵

sākī-i şirīnkār-ı devrānıñ ālūde-i¹³⁶⁶ ġubār-ı bī-hūş-dārū-yı ġadr u ḥayf itdigi kırābe-i ser-şārdan dem-be-dem tecerru‘ itdigim zehr-āb-ı nā-ğüvār-ı ḳalaḳ u ıztırāb ki

¹³⁴⁶ ümîdvārān: ümîddārān İ1.

¹³⁴⁷ bulunan: bulan İ1, İ2, A, S, K, B; – İ3.

¹³⁴⁸ u: – İ1, İ2, İ3, İ4, A, K, S.

¹³⁴⁹ u: – İ2.

¹³⁵⁰ u: – B.

¹³⁵¹ qadīmleri budur: qadīmleridir İ4, A, S, K, B

¹³⁵² demān-ı: dāmān-ı İ2.

¹³⁵³ bī-emānıñ: emānıñ İ1; peymānıñ A.

¹³⁵⁴ ḥārzār-ı: ḥāṭırzār-ı A; ḥāṭır-ı İ3, M.

¹³⁵⁵ olup: idüp İ2, İ4, A, B, K, S.

¹³⁵⁶ mışra‘: ‘ İ1, İ2, A, İ3, K, B.

¹³⁵⁷ eger: – İ2.

¹³⁵⁸ der-cennet: cennet İ2.

¹³⁵⁹ Garip cennette de olsa mahzundur.

غریب اگر همه در جنت است دلگیر است
Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Fa’lün

¹³⁶⁰ nār: ḥār

¹³⁶¹ ḥ^vāb-ı: ḥ^vān-ı M.

¹³⁶² muḥmel-i: mücmel-i İ3.

¹³⁶³ ḥār: tār İ3; ḥān M.

¹³⁶⁴ miḥnet-zede: muḥtesib-zedede İ1; muḥtesib İ3; muḥtesib-zede K.

¹³⁶⁵ Bir dert kadehini içip bitirmeden başka bir kadeh daha önüme getiriliyor. (Mes’ûd-ı Sa‘d-ı Selmân)

نخورده یکی ساغر از غم تمام
فراز آردم ساغری دیگری
Feûlün/Feûlün/Feûlün/Feûl

¹³⁶⁶ ālūde-i: ālūd-ı İ3.

kaṭresine nisbet ḥamīm tesnīm ve mīzbān-ı siyeh-kāse-i sipihr-i dūnuñ mebsūt-ı leb-
i¹³⁶⁷ bām u dem-i¹³⁶⁸ seyf itdigi ḥ^vān-ı bī-dirīg-i ištihā-sūzundan mütemetti^c olduğım
nevāle-i dimāğ-fersāy-ı ḥark u pīç-tāb ki şemmesine göre caḥīm¹³⁶⁹ na^cīm idi, eger
ḥavāle-i ^cuhde-i kalem kılınmak farz olursa āvāre ġarībleriñ¹³⁷⁰ tārīkī-i şeb-i firākda
lā-münkaṭı^c¹³⁷¹ peyveste muḳa^car-ı felekü'l-eflāk itdikleri aqlām-ı āh-ı cāngāh
yetişmiyeydi¹³⁷² ve sitāre-sūḥteleriñ¹³⁷³ rüz-ı āram-sūz-ı hicrānda be-hem-āmīḥte-i
la^c lī-ḥūn-ı derūn olan midād-ı sirişk-i şengerf-gūnları kifāyet itmiyeydi, **beyt**¹³⁷⁴

Qalemī lev kāne yedrī elemī

Le-bekā min ṭūli ḥuznī qalemī¹³⁷⁵

ikṭizā-yı münāvebe-i ye's ü ümīd ve telāzum-ı mübādele-i siyāh u sefid ile, **beyt**

Turā aḥter¹³⁷⁶ resed rüzī be-feryād

Ez-ān pes kit nümāyed¹³⁷⁷ çend¹³⁷⁸ bī-dād¹³⁷⁹

āşār-ı mükāfāt-ı mā-fāt bürūza gelüp müddet-i ġurbet-i şeş-sāleniñ *inne me^ca'l-^cusri*
*yusrā*¹³⁸⁰ ḥükm-i kaṭ^c isinden kaṭ^c -ı naẓar¹³⁸¹ hiç olmazsa nışf-ı mertebesiyle inṭifā-yı
āteş-i ḥānmān-sūz-ı ḥasret olunur, mülāḥzasında iken henüz tebdil-i cāme-i sefer ve
teşhīn-i cāygāh u¹³⁸² maḳarr olunmayup, **beyt li-münşi' ihi**¹³⁸³

¹³⁶⁷ leb-i: leb ü İ4, B, K, S.

¹³⁶⁸ ve dem-i: direm

¹³⁶⁹ caḥīm: caḥīm ü A.

¹³⁷⁰ ġarībleriñ: ġarīblerin İ1, İ4; ġarībñ A, S, İ3.

¹³⁷¹ lā-münkaṭı^c: lā-yenkaṭı^c İ4, İ2, A, S, K, B; ve lā-yenkaṭı^c İ3; M.

¹³⁷² yetişmiyeydi: yetmiş idi M.

¹³⁷³ sitāre-sūḥteleriñ: sitāre-sūḥtelerin İ1, İ4, B, K, S.

¹³⁷⁴ beyt: beyt-i ^cArabīl; – İ4, İ3.

¹³⁷⁵ Şayet kalemim acımı anlasaydı, uzayıp giden hüznümden ağlardı.

قلمی لو کان یدری المی
لبکا من طول حزنی قلمی

¹³⁷⁶ aḥter: āḥir M.

¹³⁷⁷ nümāyed: – A.

¹³⁷⁸ çend: çünñ M.

¹³⁷⁹ Sana birkaç zulüm gösterildikten sonra, nihayet bir gün senin de feryadın yükselir. (Fahredden Es'ad Gürgānî)

ترا آختر رسد روزی بفریاد
از آن پس کت نماید چند بیداد
Mefâilün/Mefâilün/Feûlün

¹³⁸⁰ ان مع العسر يسرا Gerçekten, güçlükle beraber bir kolaylık vardır. İnşirah, 94/6.

¹³⁸¹ naẓar: nazım A.

¹³⁸² u: – A, S, B.

¹³⁸³ beyt li-münşi' ihi: – İ4; beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi' ihi İ3.

Nî be-ğurbet yâftem ħod-râ ne der-bezm-i vaţan
 Dûstân raĥmî be-men men¹³⁸⁴ ħ^vîş-râ gûm kerdeem¹³⁸⁵
 aĥker-pâre-i ĥarâret ĥâkister-pûş-ı kânûn-ı¹³⁸⁶ telâĥ¹³⁸⁷ ve ĥehre-i bî-bihre-i ârzûdan
 şüst ü şû-yı ĥubâr-ı iştîyâĥ¹³⁸⁸ olunmaĥsızın, **beyt li-münşi'îhi**¹³⁸⁹
 Ĥaber aldı¹³⁹⁰ gibi encâm-ı vişâli dil-i zâr
 Şâd girdi ĥarem-i vuşlata maĥzûn çıĥdı¹³⁹¹
 rûy-ı ümîd ü¹³⁹² âmâlime ĥavâle olunan¹³⁹³ ĥabânçe-i zaĥm-güşây-ı dest-i red ser-â-
 pây-ı a'zâ-yı ĥuvvâya îrâş-ı sekte-i ta'tîl ü fûtûr ve tamâmî-i kâr-bendân-ı¹³⁹⁴
 ĥavâssdan selb-i ĥuvvet ü¹³⁹⁵ şu'ûr idüp, **beyt**¹³⁹⁶
 Ve leyse'llezî yecrâ¹³⁹⁷ mine'l-aynî mâ'uhâ
 Ve lakinneĥâ nefsun tezûbu ve teĥaţţara^{1398 1399}
 tekrâr tengnâ-yı ĥurbetde, **beyt li-münşi'îhi**¹⁴⁰⁰
 Der-kohen-ĥânei ki ez-tengî
 Ne-tevânem ki pîrehen be-derem¹⁴⁰¹

¹³⁸⁴ men: kon İ4, İ2, A, S, K, B.

¹³⁸⁵ Ne gurbette buldum kendimi ne de vatan toprağında. Ey dostlar merhamet edin bana, ben kendimi kaybetmişim! (Nevres)

نئى بغربت يافتم خود را نه در بزم وطن
 دوستان رحمتى بمن من خويش را گم کرده ام
 Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

¹³⁸⁶ kânûn-ı: – A.

¹³⁸⁷ telâĥ: telâf A.

¹³⁸⁸ iştîyâĥ: – A.

¹³⁸⁹ beyt li-münşi'îhi: – İ4; beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi'îhi İ3

¹³⁹⁰ aldı: aldığı M.

¹³⁹¹ Feilâtün(Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün(Fa'lün) (Nevres)

¹³⁹² ü: – İ4, A, S, B.

¹³⁹³ olunan: olan A, S, B.

¹³⁹⁴ kâr-bendân-ı: kâr-dân-ı İ4, İ2, A, S, K, B.

¹³⁹⁵ ü: – İ1, İ3, İ4, B, K, S.

¹³⁹⁶ beyt: – İ4.

¹³⁹⁷ بحرئى يجرئى.

¹³⁹⁸ تقطرئى: تقطرئى İ1, İ2, İ3, İ4, S.

¹³⁹⁹ Gözden akan gözyaşı değildir, ancak üzüntünün kendisi ve damlalarıdır.

وليس الذى يجرئى من العين ماؤها
 ولكنها نفس تذوب و تقطر

¹⁴⁰⁰ beyt li-münşi'îhi: – İ4; beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi'îhi İ3.

¹⁴⁰¹ Darlığından dolayı gömleğimi bile yırtamadığım bu eski evde. (Bu beyit Nevres'in Farsça divanında bulunmamaktadır.)

در كهين خانه كه از تنگئى
 نتوانم كه پيرهن بدرم

pāy-der-dāmen-i inzivā vu ‘uzlet ve ser-endāḥte-i mevķif-i ḥayret oldığım eger-çi,
beyt

Ne sendendir ne bendendir ne çarḥ-ı kīneverdendir

Baḥa bu derd-i ser hep neşve-i cām-ı kaderdendir¹⁴⁰²

lākin çehre-güşāyān-ı nigāristān-ı ihtiyār-ı cüz’i kalem-i müyīn-i i‘ānet-i cüz’iyye ile
bārī¹⁴⁰³ şaḥīfe-i seḥīfe-i zarūret-i aḥvālime¹⁴⁰⁴ bir¹⁴⁰⁵ şūret virmek bīgāne-i
mūsā‘ade-i imkān degil idi ve böyle rüz-ı bāzār-ı¹⁴⁰⁶ fırsat u ruḥşatda ser-pençe-i
saḥt-gīr-i¹⁴⁰⁷ dıyķ-ı ma‘āş girībān-ı cāme-i¹⁴⁰⁸ ḥayāt-ı¹⁴⁰⁹ müste‘ārımı resānide-i
dāmān-ı mezellet itmez idi, kıt‘a li-münşi’iḥi¹⁴¹⁰

Zi-ḥūn-ı dil dehedem cīre-i¹⁴¹¹ āsmān imrūz¹⁴¹²

Naşīb hīç me-bādā¹⁴¹³ İlāhī ‘işret-i men

Zi-yek deriçe birūn kerdeend¹⁴¹⁴ ser gūyā

Şabāḥ-ı ‘id-i yetīmān u şām-ı ğurbet-i men¹⁴¹⁵

‘İnāyetkārā! Devletlü, ‘ināyetlü, veliyyü’n-ni‘am efendimiziñ¹⁴¹⁶ öteden berü bāre-
i¹⁴¹⁷ bendeğide¹⁴¹⁸ ḥüsn-i¹⁴¹⁹ teveccüh ü şefakatları mebzūl ve ḥaḳķımda dürr-i
menşūr-ı¹⁴²⁰ kelime-i ṭayyibeñiz muntazam-ı silk-i qabūl iken, beyt

Fâilâtün(Feilâtün)/Mefâilün/Feilün(Fa’lün)

¹⁴⁰² Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

¹⁴⁰³ bārī: yārī-i İ2.

¹⁴⁰⁴ aḥvālime: aḥvāle A, B.

¹⁴⁰⁵ bir: – İ1.

¹⁴⁰⁶ rüz-ı bāzār-ı: rüz-bāz-ı İ1.

¹⁴⁰⁷ saḥt-gīr-i: sitem-gīr-i A.

¹⁴⁰⁸ girībān-ı cāme-i: girībān-ı rüz-ı rüşen-i cāme-i İ3, M.

¹⁴⁰⁹ ḥayāt-ı: – İ2.

¹⁴¹⁰ kıt‘a li-münşi’iḥi: kıt‘a İ2, A, S, K, B; beyt li-münşi’iḥi İ1; – İ4; li-münşi’iḥi İ3.

¹⁴¹¹ cīre-i: çīre-i İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, M, S.

¹⁴¹² imrūz: imrūz A, İ3.

¹⁴¹³ me-bādā: me-bād A.

¹⁴¹⁴ kerdeend: kerdend A.

¹⁴¹⁵ Gök, ücretimi kalbin kanıyla veriyor bugün, hiç nasip olmasın İlahi rızkım. Sanki küçük bir pencereden kafamı dışarı çıkardılar. Yetimlerin bayram sabahı ve benim gurbet akşamım. (Nevres)

ز خون دل دهم جیره آسمان ایروز
نصیب هیچ مبادا الهی عشرت من
ز یک دریچه برون کرده اند سر گویا
صبحا عید یتیمان و شام غربت من

Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilâtün(Fa’lün)

¹⁴¹⁶ ‘ināyetkārā devletlü, ‘ināyetlü, veliyyü’n-ni‘am efendimiziñ: devletlü efendimiziñ A; ‘ināyetkārā, devletlü, veliyyü’n-ni‘am efendimiziñ İ3.

Der-în eyyām eger ğurbet ne-yābem
Be-ümmīd-i kūdām eyyām bāšem¹⁴²¹

beyt li-münşi 'ihi¹⁴²²

Gösteriñ şem' i biraz ey sākinān-ı bezm-i ' iş¹⁴²³

Raḥm idiñ bīrūn-ı derde ḥāline pervāneniñ¹⁴²⁴

bu eyyām-ı mübārekede her-kes kendi ḥānesinde pehlū-zede-i nāz-bālīn-i refāḥ, bu
ser-gerdān-ı meydān-ı ḥırmān altı sene çekilen çille-i bāzū-şiken-i ḥasretten şoñra
tekrār diyār-ı ğurbetde gülū-sūḥte-i şerāre-i nāle vü āḥ olmak tecvīz-kerde-i¹⁴²⁵
mekārim-i aḥlāk buyurulmayup ḥalāşım bābında¹⁴²⁶ daḳḳ-ı dervāze-i¹⁴²⁷ tedbīr-i
ḳader-te'şīr buyurmaları¹⁴²⁸ vesīle-i isticlāb-ı du'ā-yı maẓlūm¹⁴²⁹ idügi bī-
iştibāhdır.¹⁴³⁰ **Ḳıṭ'a**¹⁴³¹

Ne ḳatre mānde be-deryā ne zerre mānde be-deşt

Ki ez-fevā'id-i¹⁴³² in'ām-ı tū ni-yāft naşīb

Merā be-devlet-i tū nisbet est ez-pey-i ān ki¹⁴³³

Tū der-¹⁴³⁴zamāne ġarībī¹⁴³⁵ vü men zi-ḥāne ġarīb¹⁴³⁶

¹⁴¹⁷ bāre-i: pāre-i A, B, S.

¹⁴¹⁸ bendegīde: büzürgīde A.

¹⁴¹⁹ ḥüsn-i: cins-i İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁴²⁰ dürr-i menşūr-ı: dürr-i menşūr-ı A; menşūr-ı İ3, B.

¹⁴²¹ Eğer bu zamanda gurbete çıkmazsam, daha ne zaman için ümit edeyim.

درین ایام اگر غربت نیابم

بامید کدام ایام باشم

Mefāilūn/Mefāilūn/Feulūn

¹⁴²² beyt li-münşi 'ihi: – İ4; beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi 'ihi İ3.

¹⁴²³ ' iş: ' aşḳ İ3, M.

¹⁴²⁴ Fāilātūn/Fāilātūn/Fāilātūn/Fāilūn (Nevres)

¹⁴²⁵ tecvīz-kerde-i: tecrūbe-kerde-i İ3, M.

¹⁴²⁶ ḥalāşım bābında: – A.

¹⁴²⁷ daḳḳ-ı dervāze-i: daḳḳ-ı der-i dervāze-i İ2; daḳḳ-ı derūne-i S; daḳḳ-ı bāb-ı İ3.

¹⁴²⁸ buyurmaları: buyurmaları ve A.

¹⁴²⁹ maẓlūm: maẓlūmān M.

¹⁴³⁰ bī-iştibāhdır: – İ3.

¹⁴³¹ ḳıṭ'a: beyt İ1, İ3, İ4, B, S.

¹⁴³² ez-fevā'id-i: ān fevā'id İ3.

¹⁴³³ ān ki: ānk İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁴³⁴ der: de*B.

¹⁴³⁵ ġarībī: ġarībī ġarībī İ3.

¹⁴³⁶ Senin nimetlerinden nasiplenmeyen ne denizde bir damla kaldı ne de çölde bir kum tanesi; benim senin talihin ile bir bağlantım var, çünkü sen zamanede (benzeri bulunmayan) bir garipsin, ben ise evinden (ayrı düşmüş) bir garip.

نه قطره مانده بدریا نه ذره مانده بدشت

که از فوائد انعام تو نیافت نصیب

Bākī, luṭf u kerem devletlū, ‘ināyetlū, veliyyū’n-ni‘am efendimiñdir¹⁴³⁷.

[36]

[İ1 27b-29b; İ2 39a-40a; İ3 24a-26b; İ4 23a-24a; A 25b-27a; B 30b-32a; K 29a-30a; M 47b-50b; S 27b-29a]

**İstanbul’dan Munfaşıl Şeyhü’l-İslām ‘Abdu’llāh Efendi-zāde Es‘ad Efendi’ye
Bursa’dan İrsāl Olunan ‘Arīzadır¹⁴³⁸**

Yā rāķidel’leyli mesrūren¹⁴³⁹ bi-evvelihī

İnne’l-ḥavādiṣe ḳad eṭraḳna eṣḫāren¹⁴⁴⁰

vāķı‘ asından ḥiṣṣedār-ı nevāle-i dimāğ-sūz-ı celā-yı vaṭan ve ṣā‘ iḳa-ı nā-geh-nüzūl-i
nā’ibe-i tağrīb¹⁴⁴¹ ile sāmān-sūḥte-i āteṣ-i miḥen oldıgım günden berü cān u¹⁴⁴² dīl-i
melālet-menzil leb-teṣne-i mā’u’l-ḥayāt-ı peyām-ı nevāziṣ ü iltifātı iken ber-mıṣdāķ-ı
beyt¹⁴⁴³

Mā zi-yārān çeṣm-yārī dāṣtīm

Ḥod ğalaṭ būd ān-çi mā pendāṣtīm¹⁴⁴⁴

ābile-der-pāy-ı ḥārzār-ı¹⁴⁴⁵ teğāfüli oldıgım ‘ināyetlū, sa‘ādetlū, ḥānedān-pīrāy-ı
aṣālet, mürüvvetlū efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñ¹⁴⁴⁶ āmādegī-i esbāb-ı bezmġāh-ı

مرا بدولت تو نسبت است از پی انکه
تو در زمانه غریبی و من ز خانه غریب
Mefāilūn/Feilātūn/Mefāilūn/Feilūn

¹⁴³⁷ luṭf u kerem devletlū, ‘ināyetlū, veliyyū’n-ni‘am efendimiñdir: luṭf u kerem devletlū, ‘ināyetlū
efendimiñdir İ1; luṭf u kerem devletlū, ‘ināyetlū efendimledir A; kerem efendimiñdir İ3.

¹⁴³⁸ Şeyhü’l-İslām-ı esbak ‘Abdu’llāh Efendi-zāde devletlū Es‘ad efendimize Bursa’dan yazılan
‘arīza İ1; İslambol’dan ma‘zūl Şeyhü’l-İslām ‘Abdu’llāh Efendi-zāde Es‘ad Efendi ḥāzretlerine
Bursa’dan irsāl olunan ‘arz-ı ḥāl şüretidir İ4; İstanbul’dan munfaşıl Es‘ad Efendi’ye Bursa’dan irsāl
olunan ‘arz-ı ḥāl İ2; İstanbul’dan munfaşıl Şeyhü’l-İslām ‘Abdu’llāh Efendi-zāde devletlū Es‘ad
Efendi’ye Bursa’dan irsāl olunan ‘arz-ı ḥāl şüretidir S; Şeyhü’l-İslām ‘Abdu’llāh Efendi-zāde Es‘ad
Efendi’ye Bursa’dan İ3; İstanbul’dan munfaşıl Şeyhü’l-İslām ‘Abdu’llāh Efendi-zāde devletlū Es‘ad
Efendi ḥāzretleriniñ ḥāk-pāy-ı devletlerine Bursa’dan irsāl olunan [‘arz-ı ḥāl şüretidir] K;
İstanbul’dan munfaşıl ‘Abdu’llāh Efendi-zāde Es‘ad Efendi’ye Bursa’dan yazılan B; Şeyhü’l-İslām-
zāde ‘Abdu’llāh Es‘ad Efendi’ye Bursa’dan taḥrīr şod M.

¹⁴³⁹ مسرورا İ4, A.

¹⁴⁴⁰ Ey gecenin başında huzurla uyuyan (kişi) ! Olaylar şafakta kapıyı çalacaktır kuşkusuz.

یا راقد اللیل مسرورا باؤله
ان الحوادث قد اطرقت اسحارا

¹⁴⁴¹ tağrīb: tağarrüb İ4, İ2, S, K, B; ġarīb İ3.

¹⁴⁴² u: – İ1, İ2, K.

¹⁴⁴³ beyt: beyt li-münṣi’ihi İ1; li-münṣi’ihi İ3; beyt İ2, A, S, K, B; – İ4.

¹⁴⁴⁴ Dostlarımızdan yardım umuyorduk, umduğumuz şey yanlış çıktı. (Hâfiz)

ما ز یاران چشم یاری داشتیم
خود غلط بود آنچه ما پنداشتیم
Fāilātūn/Fāilātūn/Fāilūn

merām ve neşve-i ebediyyü'n-neşât-ı rahîk-i kām ile hem-âgûş-ı şāhid-i zībende-
 hırām-ı¹⁴⁴⁷ devlet-i ber-devām ve mültecā-yı kār-fermāyān-ı kār-hāne-i eyyām
 olmaları¹⁴⁴⁸ du'āsiyla halka-cünbān-ı dervāze-i luṭf-ı İlāhî ve irtifā'-ı āftāb-ı kadr u
 menziletleri istid'āsiyla mütevaḳḳı'-ı feyz-i nā-mütenāhî oldığım ḥazret-i¹⁴⁴⁹ serîre-
 şinās-ı kulüb-ı ünāsa¹⁴⁵⁰ ma' lūmdur. Çemen-şuffe-i vuşlatkede-i aḥbābdan mānende-
 i sebze-i¹⁴⁵¹ bîgāne teṭāvül-i eydî-i rûzgār ile ber-kende¹⁴⁵² ve şe'āmet-i sitāre-
 sūḥtegî-i ṭālî'-i nā-sāzkār ile muşāḥebet-i mecma'-ı evlād u 'ıyālden¹⁴⁵³ fezā-yı ğam-
 fersāy-ı şûre-zemîn-i ğurbetde der-mānde-i ṭaleb-i rûzî-perākende olan āteş-be-cān-
 fikendelerin maḏıyḳ-ı maṭmûre-i belādan¹⁴⁵⁴ nāz-bālîn-i ḥābgāh-ı rāḥat u ārāmı
 enbāşte-i¹⁴⁵⁵ penbe-i şehāb-ı nā-kāmî olup, **beyt**

Göñülde telhî-i ğam tā şu rütbe vardır¹⁴⁵⁶ kim

Bakılsa fikr-i leb-i yārda merāret var¹⁴⁵⁷

vetîresince ba'z-ı mürüvvetmendān-ı 'ālem-ülfet cānibinden tesliyet ü teraḥḥuma
 dā'ir vuḳū' bulan evzā'-ı ḥāṭır-ḥāh-ı ṭarab-engîzden bile ber-muḳtezā-yı **beyt li-
 münşi'ihî**¹⁴⁵⁸

Zi-bes ḥordem firîb-i şūḥ-çeşmān ḥār pendārem

Eger bînem be-dāmen sāye-i müjgān-ı āhū-rā¹⁴⁵⁹

¹⁴⁴⁵ ile der-pāy-ı ḥārzār-ı: ābla der-pāy-ı ḥārzār-ı İ1, İ2, İ4, K; ile deryā-yı bār-ı ḥārzār-ı M.

¹⁴⁴⁶ 'ināyetlü, sa'ādetlü, ḥānedān-pirāy-ı aşālet, mürüvvetlü efendim, sulṭānım ḥazretleriniñ: 'ināyetlü, sa'ādetlü, ḥānedān-pirāy-ı aşālet, mürüvvetlü sulṭānım, efendim ḥazretleriniñ İ1, K; 'ināyetlü, ḥānedān-pirāy-ı aşālet, mürüvvetlü efendim ḥazretleriniñ A; sa'ādetlü, ḥānedān-pirāy-ı aşālet, mürüvvetlü efendim ḥazretleriniñ İ3.

¹⁴⁴⁷ zībende-hırām-ı: bülend-hırām-ı M.

¹⁴⁴⁸ olmaları: oldı İ1.

¹⁴⁴⁹ ḥazret-i: – A.

¹⁴⁵⁰ ünāsa: enāma İ3, M.

¹⁴⁵¹ mānende-i sebze-i: مانند شنبیره A; mānend-i sebzi İ3, M; mānde-i sebze-i S.

¹⁴⁵² ber-kende: perākende M.

¹⁴⁵³ evlād u 'ıyālden: 'ıyāl u evlāddan İ3, M.

¹⁴⁵⁴ belādan: bilād İ1; belāda İ2, A, S, İ3, K, B, M.

¹⁴⁵⁵ enbāşte-i: enbāşse-i İ1.

¹⁴⁵⁶ vardır: derd M.

¹⁴⁵⁷ Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün(Fa'lün) (Nevres)

¹⁴⁵⁸ beyt li-münşi'ihî: İ1, İ2, A, B, K, S; li-münşi'ihî İ3, M; – İ4

¹⁴⁵⁹ Fattan gözlülerin o kadar çok oyununa geldim ki önümde bir ceylanın kirpiklerinin gölgesini görsem diken sanırım. (Nevres)

ز بس خوردم فريب شوخ چشمان خار پندارم
 اگر بينم بدامن سايه مژگان آهورا

Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

istiş'ār-ı ma' nā-yı rıkkat-ḥız-i¹⁴⁶⁰ şemâtet ü sitiz iderler iken ümîdvâr-ı âşâr-ı luṭf u şefaḳat ve ârzûmend-i şemere-i¹⁴⁶¹ şecere-i ḥaḳḳ-ı ülfet oldukları aşḥâb-ı mekârim-i ahlâḳdan ya' nî sultânım¹⁴⁶² ḥazretleri gibi vefâdârân-ı encûmen-i maḥâsin ü¹⁴⁶³ eşfâḳdan peyâm-ı nisyân u tegâfûl ve nâme-i ferâmûşî vü tecâhûlden özge ile teşnîf-i sâmi' a-ı cân u dil idemediklerinden esbâb-ı der-hem-çide-i bezm-i ṭarabları bir kat daḥı ber-hem-ḥorde vü¹⁴⁶⁴ perişân ve ḥüzn-i derûn-ı ḥûn-pâlâ-yı küdüret-peymâları şad çendân olacağı, âyâ tena' um-ı ziyâfet-ḥâne-i vişâl-i 'ıyâl ile fâriğ-nişîn-i gûşe-i kâşâne-i şafâ-yı bâl ve teveccüh-i sitâre-i baḥt u¹⁴⁶⁵ iḳbâl ile âsûde-i 'izzet-serây-ı refâh-ḥâl olanların¹⁴⁶⁶ âyîne-i cihân-nümây-ı ḥâtır-ı tâbnâklarına îrâş-ı gubâr-ı melâl ü rıkkat ve 'acebâ, **beyt li-münşi' ihi**¹⁴⁶⁷

Çün ne-sâzed çâk pîrâhen ne-ḡüted gül be-ḥûn¹⁴⁶⁸

Bûlbûl-i şûrîdeeş best'est ḥâlâ der-ḳafes¹⁴⁶⁹

ma' nâsıyla gül-i her-dem-bahâr-ı ḥadîka-ı aşâlet olan nergis-i dîde-i ḥaḳâyıḳ-bînlerini¹⁴⁷⁰ şâd-âb-ı şebnem-i şefaḳat itmez mi? Benim 'inâyetmendim¹⁴⁷¹ efendim, bu suṭûr-ı ser-â-ser-ḳuşûr-ı küstâḥaneyi raḳam-zede-i ḳalem-i âşüfte-beyân ve bu mertebe ümniyye-i luṭf u 'inâyetiñizi râh-dâde-i ḥâtır-ı vîrân itdigim nüşha-ı kem-yâb-ı kütüb-ḥâne-i icâd olan zât-ı 'âlî-nejâdları¹⁴⁷² ki şaḥîfe-i şabîḥa-ı şeref-nâme-i¹⁴⁷³ sa' âdet-i¹⁴⁷⁴ ezeliyye ve cerîde-i ferîde-i mekârim-i 'aliyyedir, sefine-i beytü'l-ḳaşîd-i maḥâsin-i ahlâḳ ve defîne-i naḳdîne-i feyz-i Ḥallâḳ olmaḡla bir müddet pîrâmen-i ḥırmen-i devletlerinde ḥûşe-çîn-i tereddüd ü intisâb olan mülâzımân-ı ber-

¹⁴⁶⁰ rıkkat-ḥız-i: rıkkat-ḥız ü A, S, B.

¹⁴⁶¹ şemere-i: – A, B.

¹⁴⁶² sultânım: – A.

¹⁴⁶³ ü: – İ2, A, S, B.

¹⁴⁶⁴ vü: – İ4, B.

¹⁴⁶⁵ u: – İ3, K.

¹⁴⁶⁶ olanların: olanların İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁴⁶⁷ beyt li-münşi' ihi: – İ4; beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi' ihi İ3.

¹⁴⁶⁸ be-ḥûn: be-ḥûr İ2.

¹⁴⁶⁹ Eğer gül üstünü yırtmazsa (tomurcuk açmazsa) kana boğulmaz. Onun meftun bûlbülü şimdi kafeste esirdir. (Nevres)

چون نسازد چاک پیراهن نغوطد گل بخون
بلبل شوریده اش بسته است حالا در قفس
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

¹⁴⁷⁰ ḥaḳâyıḳ-bînlerini: aşâlet-bînlerini A.

¹⁴⁷¹ 'inâyetmendim: – A, İ3.

¹⁴⁷² 'âlî-nejâdları: 'âlî-nejâdlarıdır İ3; 'âlî-nejâdlarının M.

¹⁴⁷³ şeref-nâme-i: شرفنامه? İ2.

¹⁴⁷⁴ sa' âdet-i: – A.

zede-dāmānları haqqında āvāze-i ‘ālem-gīr-i cānibdārī vü ‘ināyetleri resīde-i sāmi‘ a-
 1 sākīnān-ı nūh tıbbāk olduğına vūşūḡ u i‘timādım ve küstāḡhāne-i mu‘āmele-i
 ḡarīḡhāne-i ḡarībānem mestūr-ı ser-pūş-ı ‘afv u ‘ināyet, belki baḡr-ı tūfān-ḡīz-i
 ḡayret-i ḡurbetden¹⁴⁷⁵ müstahrec şādef-pāre-i kem-ḡıymet-i ta‘bīrātım teheyyūc-i¹⁴⁷⁶
 emvāc-ı¹⁴⁷⁷ deryā-yı müzāheretleri idecegine vūḡūf u istinādım olduğındandır. Lākin
 yārān u hem-kūnān u iḡvān-ı zamāndan serāsīme-i kūḡe-bend-i ḡayrānī nice kem-
 furşat ve pāy-der-gil-i mezlaḡa-ı nā-kāmī çok ḡaḡ-nā-şinās-ı¹⁴⁷⁸ kāfir-i ni‘met ki
 eyyām-ı ḡillet ü ‘asārımda¹⁴⁷⁹ irtikāb-ı mezellet-i istidāne ile tertīb-i levāzım-ı
 ‘āmme-i zarūriyyelerine ihtimām ve hengām-ı şervet ü yesārımda vāhime-i ḡāḡıra-ı
 minnet-ḡüzārī zımnında a‘māl-i tekellūfāt-ı ḡālībāne, lā-va’llāh, belki irtikāb-ı şīve-i
 sā‘ilāne ile tehiyye-i¹⁴⁸⁰ esbāb-ı ḡavāyic ve mes’üllerine iḡdām itdigim ve nice nice
 şa‘bu’l-ḡuşūl-i umūr-ı¹⁴⁸¹ ḡāşımetü’ḡ-zuhūrlarından¹⁴⁸² isāle-i āb-rūy ve¹⁴⁸³ ‘araḡ-
 ı¹⁴⁸⁴ cebīn ile kār-fermāyān-ı dīvān-ḡhāne-i devletden nice kem-‘ayār-ı dārū’d-ḡarḡ-ı
 naḡvet ḡapusunda irtikāb-ı zūll ü¹⁴⁸⁵ recā ve temhīd-i maḡāle-i temelluḡ u ilticā
 itdigim ḡelebilerin¹⁴⁸⁶ eḡvār-ı sitem-zarīfi-i ḡāḡır-āzārları¹⁴⁸⁷ peyḡāmından ḡayrı
 bir¹⁴⁸⁸ ḡurı selāmları bile vārid olmadığı, şu‘bān-ı ḡalem-i helāhil-rīzi ḡaḡlarında
 āteş-feşān-ı zebāne-i intikām itmek mertebe-i¹⁴⁸⁹ mūrış-i infī‘āl ü melālet ve
 muḡarrik-i tār-ı ḡānūn-ı şā‘iriyyet olmuş idi, lākin ma‘rūz-ı naḡargāh-ı ‘ālīleri olacak
 şaḡīfede ol güm-nām-ı şehir-bend-i mūrūvvetiñ şe‘āmet-i sevād-ı nām-ı mekrūhları
 ḡayḡu’ş-şu‘ā‘-ı nezzāre-i ḡurşīd-iltimā‘larına icāb-ı pīḡ-tāb-ı ‘uḡde-i¹⁴⁹⁰ ḡireḡi
 itmesün iḡün edhem-i siyeh-zānū-yı yerā‘aya ol vādilerde ruḡşat-ı ḡareket ü cünbiş
 ve ḡabl-ı zīr-i kilīm-i hecāya ol havālarda furşat-ı nevā-yı ḡurriniş virilmedi. Bundan
 böyle yine kām-ı cān ḡāşnī-i ney-şeker-i sūḡur-ı kerem-nāmeleriyle āsūde-i telḡī-i

¹⁴⁷⁵ ḡurbetden: ḡurbetde İ4.

¹⁴⁷⁶ teheyyūc-i: tehiye-i B.

¹⁴⁷⁷ emvāc-ı: – İ3.

¹⁴⁷⁸ ḡaḡ-nā-şinās-ı: nā-şinās-ı A.

¹⁴⁷⁹ ‘asārımda: ‘ārımda A.

¹⁴⁸⁰ tehiyye-i: tehiyyi-i İ2.

¹⁴⁸¹ umūr-ı: – İ2.

¹⁴⁸² ḡāşımetü’ḡ-zuhūrlarından: ḡāşımetü’ḡ-zuhūrlarında İ1, İ2; ḡāşımetü’ḡ-zuhūrlarında A, S.

¹⁴⁸³ ve: – A, S, B.

¹⁴⁸⁴ ‘araḡ-ı: ‘araḡ ve B.

¹⁴⁸⁵ ü: – İ1, A, İ3.

¹⁴⁸⁶ ḡelebilerin: ḡelebilerin İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁴⁸⁷ ḡāḡır-āzārları: ḡāḡır zārları A.

¹⁴⁸⁸ bir: – B.

¹⁴⁸⁹ mertebe-i: mertebesi İ3.

¹⁴⁹⁰ ‘uḡde-i: – İ4, İ2, A, S, K, B.

hicrân buyurulmak bābında luṭf u kerem devletlü, ‘ināyetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir¹⁴⁹¹.

[37]

[İ1 29b-30b; İ2 40a-41a; İ3 26b-27a; İ4 24a-25a; A 27a-27b; B 32a-33b; K 30a-31a; M 50b-52b; S 29a-29b]

**Şeyḥü'l-İslām-ı Esbak ‘Abdu'llāh Efendimiz Merḥūm Burusa’dan Sāhil-ḥānelerine
Me’zūn Buyurduklarında Maḥdūm-ı ‘Ālī-nejādı ‘Ināyetlü Es’ad Efendimize
Bursa’dan Yazılan¹⁴⁹²**

Keremkārā! Merāḥim-perverā! Efendim¹⁴⁹³, cebīre-bend-i şikestegān olan ḥāzret-i Mennān bakāyā-yı¹⁴⁹⁴ şiken-gīsū-yı ḥātırınıñızı¹⁴⁹⁵ daḥı karīben¹⁴⁹⁶ pezīrūfte-i dūrūstī-i¹⁴⁹⁷ tamām ve ber-vefḳ-i dil-ḥāḥ resānide-i ser-menzil-i merām¹⁴⁹⁸ eyleye. Āmīn¹⁴⁹⁹. ‘Ināyetlü efendim, evā’ilde keyfiyyet-i miḥnet-i ḡurbetimizi işidir, henüz zehr-ābe-i nā-güvār-ı ḡurbet nedir bilmez iken acır aḡlar¹⁵⁰⁰ idiñiz. Bu def’a bi’l-mu’āyene perīşānlığımızı gördiñiz. Hem-çāşnī-i dimāḡ-süz-ı kürbet-i ḡurbetle bir müddet telḥ-kām daḥı oldıñız. Artık aḥvālīm şudur: bizi ferāmūş buyurmañ diyü efendimi taşdı’ gerekmez. İn-şā’a’llāhu’r-raḥman¹⁵⁰¹, şimdiye dek mülākāt-ı aḥbāb u¹⁵⁰² aşdıḳāya me’zūn buyurulmuşsıdır¹⁵⁰³. Mürüvvet ü şānınıza lāyık olanı¹⁵⁰⁴ icrā

¹⁴⁹¹ luṭf u kerem devletlü, ‘ināyetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir: luṭf u ‘ināyet devletlü efendimiñdir İ1; luṭf u kerem devletlü efendim ḥāzretleriniñdir İ2; – A, İ3; luṭf u kerem devletlü, ‘ināyetlü efendim ḥāzretleriniñdir B.

¹⁴⁹² Def’a müşārün ileyh ḥāzretleri Burusa’dan ba’de’l-ıtlāk sāhil-serāda meḳş ü ārāma me’mūr olduklarında Burusa’dan gönderilen ḍarā’at-nāme şüretidir B; Def’a müşārün ileyh ḥāzretlerine Burusa’dan ıtlāk ile sāhil-ḥānelerine iḳāmet ü ārāma me’mūriyetlerinde Burusa’dan yazılan ḍarā’at-nāmedir İ4; Def’a müşārün ileyh Burusa’dan ba’de’l-ıtlāk sāhil-ḥānelerinde iḳāmete me’mūr olduğda Burusa’dan irsāl olunan ḍarā’at-nāme İ2; Def’a müşārün ileyh Burusa’dan ba’de’l-ıtlāk sāhil-ḥānede meḳş ü ārāma me’mūriyetlerinde Burusa’dan irsāl eylediği ‘arīzadır A; Def’a müşārün ileyh efendi ḥāzretleri Burusa’dan ba’de’l-ıtlāk sāhil-serāda meḳş ü ārāma me’mūr olduklarında Burusa’dan irsāl olunan ḍarā’at-nāmedir S; Müşārün ileyh ‘Abdu’llāh Efendi Burusa’dan sāhil-ḥānelerine me’zūn olduğda oğlu Es’ad Efendi’ye Burusa’dan yazılmışdır İ3; Def’a müşārün ileyh efendimiz ḥāzretleri Burusa’dan ba’de’l-ıtlāk sāhil-serāda meḳş ü ārāma me’mūr olduklarında Burusa’dan irsāl olunan ḍarā’at-nāme K; Müşārün ileyh ‘Abdu’llāh Efendi Burusa’dan sāhil-ḥānelerine me’zūn olduğda maḥdūmları Es’ad Efendi’ye yazılmışdır M.

¹⁴⁹³ keremkārā merāḥim-perverā efendim: keremkārā İ1, İ3; – A; keremkārā merḥamet-perverā efendim B.

¹⁴⁹⁴ bakāyā-yı: bakāyāyı K.

¹⁴⁹⁵ ḥātırınıñızı: ḥātırın A.

¹⁴⁹⁶ karīben: – İ3.

¹⁴⁹⁷ dūrūstī-i: dōstī-i M.

¹⁴⁹⁸ merām: – İ1.

¹⁴⁹⁹ āmīn: – İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

¹⁵⁰⁰ acır aḡlar: acır ve aḡlar İ2.

¹⁵⁰¹ in-şā’a’llāhu’r-raḥman: in-şā’a’llāhu te’alā İ3, M.

¹⁵⁰² u: – S, B.

buyurursız¹⁵⁰⁵. Benim ‘inayetlü efendim Һazretleri¹⁵⁰⁶ ateşkede-i vedā‘ gāhda zebāne-keş olan nā‘ire-i¹⁵⁰⁷ cān-sūz-ı Һasret ki kemterin şerāresi bu nüh tū-kārgāh-ı¹⁵⁰⁸ raşinū‘l-erkān-ı āsmānı lemḥatū‘l-başarda ḥākister-i müy-ı ateş-dideye döndürürdi¹⁵⁰⁹, bu ğarīķ-i deryā-yı sirişk-i Һasretiñ taraf-ı girībān-ı cānımdan yapışup ibtidā ḥāne-i endīşede esbāb-ı sāmān-ı müdrikeye ilķā-yı şerāre-i ta‘īl, andan¹⁵¹⁰ dükkān-ı reste-bāzār-ı¹⁵¹¹ müteḥayyilede reng-ā-reng yığılan¹⁵¹² teng-ā-teng kālā-yı ḥoş-kumāş-ı şu‘ūr tutuşup ba‘dehu¹⁵¹³ şahn-ı serāy-ı¹⁵¹⁴ sinede gönül evine şarılup dest-bürd-i yağmāgerān-ı ğumūm-ı ğurbetden¹⁵¹⁵ baķiyye-i cüz‘iyye-i esbāb-ı¹⁵¹⁶ neşāī dahı yaķup cān bāzārına geldikde dölāb-ı hezār dolu firāk¹⁵¹⁷ ile çāh-ı nā-ķa‘ r-yāb-ı sīne-i bī-tābdan şular çıkarılup¹⁵¹⁸ gözler yolundan rīsmān-ı tār-ı müjgān-ı ḥün-efşān¹⁵¹⁹ ile tulumba¹⁵²⁰ şanāyī‘i icrāsına mübāşeret olundu. Ammā çi sūd, eger-çi saķāyān-ı çābük-dest-i Һasret ü endüh āb-pāşī-i sirişk-i ḥünin ile dāmān u girībānı kızıl ırmāğa döndürüp ‘aynān-ı tecriyān-ı çeşm-i terden deryālar aķıtdılar, velik inṭifā bulmadı. **Beyt**

Yā Rab çi şüm-reh-güzer¹⁵²¹ est in ki eşk-rīz
Yārān be-yek taraf reved ü¹⁵²² men be-yek taraf¹⁵²³

¹⁵⁰³ buyurulmuşsızdır: بیولمتزدر A.

¹⁵⁰⁴ olanı: – İ4.

¹⁵⁰⁵ buyurursız: buyurasız İ4.

¹⁵⁰⁶ benim ‘inayetlü efendim Һazretleri: benim efendim İ1, A; benim ‘ināyetlü efendim İ2, S, K, B; ‘ināyetlü efendim İ3.

¹⁵⁰⁷ nā‘ire-i: nā‘ir-i İ1.

¹⁵⁰⁸ bu nüh tū-kārgāh-ı: پوته نو کارگاه A.

¹⁵⁰⁹ döndürürdi: döndürdi İ4, A, B, S.

¹⁵¹⁰ andan: iden M.

¹⁵¹¹ reste-bāzār-ı: reste-bāz-ı İ3.

¹⁵¹² yığılan: لعلان و A.

¹⁵¹³ ba‘dehu: ba‘d A.

¹⁵¹⁴ serāy-ı: şahrā-yı İ3, M.

¹⁵¹⁵ ğurbetden: ğurbetde İ4.

¹⁵¹⁶ esbāb-ı: – İ3.

¹⁵¹⁷ dolu firāk: dolu firāķa A; dürlü firāk S; dürlü firāk M.

¹⁵¹⁸ çıkarılup: çıkarup B.

¹⁵¹⁹ ḥün-efşān: ḥün-feşān İ3.

¹⁵²⁰ tulumba: tulumba A; tolmaya İ3.

¹⁵²¹ reh-güzer: reh-güzār İ4, B.

¹⁵²² ü: – B, S.

¹⁵²³ Ya Rab bu ne uğursuz bir yoldur ki dostlarım bir tarafa ben bir tarafa ağlayarak gidiyoruz.

beyti nüvişte-i şahā'if-i seng-rāhī olan vedā' gāhdan rū-ber-kaḫā¹⁵²⁴ rec'-i ḫahḫarī ile sa'ādetlū Ḥüseyn Ağa'mızıñ sa'ādet-ḫānelerine varınca çenārāsā derūn-ı dilden bālā-rev olan āteş-i ser-keş iki cānibdeki naḥlistānı nümūdār-ı taşvīr-i āteş-i Siyāvüş ve cūy-bār-ı dīde-i ğam-dīdeden, **beyt li-münşi'ihī**¹⁵²⁵

Çeşm eşk-feşān¹⁵²⁶ şod ez-vedā'-ı yārān

Çün dāmen-i ṭamyhā¹⁵²⁷ be-rūz-ı bārān¹⁵²⁸

cereyān iden nehriñ¹⁵²⁹ mütelāşıkın¹⁵³⁰ şāh-rāhı hem-ḫālet-i deryā-yı pūr-ḫurūş iderdi. Üç dört ay muḫaddem bu tūfān-ı āteşin nübū'ı ve menzil-i nā-mübārek-i vedā'da bu ḫālet-i ciger-gūdāzıñ taḫaḫḫuḫ-ı vuḫū'ı mezkūr olmuş idi, ḫātır-ı şerīfededir, lākin peyveste bir elimiz peyveste-i dāmen-i tecellūd ü taḫammül olmağla o da bir iş degil gelūr geçer, dirdim, tā bu mertebe mūte'esseir olmam zanniderdim. Hoş imdi Allāhu 'aẓīmü's-şān ḫāzretleri¹⁵³¹ bizim daḫı bī-kesligimize bī-yār u yāverligimize sūz-ı derūn u¹⁵³² ḫātır-ı maḫzūnumuza merḫamet ider ola. Hemān ğurbetde vārid olan mūrāselātdan ne mertebe iktisāb-ı şafā-yı derūn olundıgını¹⁵³³ tecrübe buyurdıñız. Gāhice cūy-bār-ı beyne's-suṭūr-ı nāme-i nāmīlerinden terāviş iden āb-ı ḫayāt ile teskīn-i āteş-i derūn-ı maḫzūn buyurmaları bābında luṭf u kerem devletlū efendim, sultānım ḫāzretleriniñdir¹⁵³⁴.

[38]¹⁵³⁵

[İl 16a-16b]

Şeyhü'l-İslām Es'ad Efendi Merḫūma Edirne'den İrsāl Olunan

¹⁵²⁴ rū-ber-kaḫā: جر وبرقا İl.

¹⁵²⁵ Beyt li-münşi'ihī: – İl; Beyt İl, A, S, K, B; li-münşi'ihī İl3.

¹⁵²⁶ eşk-feşān: eşk-efşān A, B, S.

¹⁵²⁷ ṭamyhā: ḫaymehā İl2, İl3, İl4, A, B, K, S.

¹⁵²⁸ Dostlardan ayrılırken denizlerin, yağmurlu günlerde taşan kenarları gibi gözler yaş akıttı. (Vezninden bir rubainin parçası olduğu anlaşılan bu beyit Nevres'in Farsça divanında bulunmamaktadır.)

چشم اشک فشان شد از وداع یاران
چون دامن طمیها بروز باران

Mef'ûlû/Mefâilûn/Mefâilûn/Fâ'

¹⁵²⁹ nehriñ: nehrin İl1, İl2, İl4, A, B, K, S.

¹⁵³⁰ mütelāşıkın: mütelāşıkla İl3; مبتلاصقین A.

¹⁵³¹ ḫāzretleri: – İl4, İl2, S, K, B.

¹⁵³² u: – İl3.

¹⁵³³ olundıgını: oldıgını İl4.

¹⁵³⁴ buyurmaları bābında luṭf u kerem devletlū efendim, sultānım ḫāzretleriniñdir: buyurmaları bābında kerem efendimiñdir İl1; buyurmaları bābında luṭf u kerem devletlū efendimiñdir İl2; buyurmaları bābında A, İl3; buyurmaları bābında luṭf u kerem devletlū efendim ḫāzretleriniñdir K

¹⁵³⁵ İl4, İl2, K, İl3, S, A, M, B nüshalarında eksik.

Devletlü, merhametlü, ‘ināyetlü, kerāmetlü, velī-ni‘ met-i bay u gedā, keşirü’l-kerem, ‘amīmü’n-ni‘ am efendim, sulṭānım ḥazretleri şağ olsun. Keremkārā! Merāhim-perverā! Velī-ni‘ amā! Maḥmiye-i Edirne’de devām-ı devlet ü iḳbāl ve beḳā-yı sa‘ādet ü iclālleri da‘avātıyla şeb-tā-be-şabāḥ ḥalka-zen-i dervāze-i icābet iken şudūr-ı beşāret-i izn ü ruḥşat vaktine dek maḥmiye-i mezkūrede tevaḳḳuf u iḳāmetim bābında şadır olan fermān-nāme-i ḳader-te’şir-i veliyyü’n-ni‘ amı ve mażmūn-ı şerīfini muḥtevi emr-i celilü’ş-şān-ı ḥākānī tatar-ı ḥazret-i şadr-ı ‘ālī yediyle vāşıl olup silsile-i suṭūr-ı cihān-muṭā‘ına her ḥālde gerdē-dāde-i itā‘at u teslim ve ser-eḫrāz-ı teşrīf-i ‘afv u ‘ināyetleri oluncaya dek pāy-der-dāmen-i iḳāmet ü inzivā ve ḥazret-i Allāh zü’l-celāl ḥaḳḳıyıçün yine ke-mā-fi’l-evvel istibḳā-yı ‘ömr ü devletleri zımında ser-germ-i iştiḡāl-i ḥayr-du‘ā ve niyāzmend-i icābet-serā-yı Hudā olduğım ma‘lūm-ı devletleri buyurulduḳda emr ü fermān ve merhamet ü iḫsan kerāmetlü ‘ināyetlü, merhametlü, veliyyü’n-ni‘ am efendim ḥazretleriniñdir.

[39]

[İ1 30b-31a; İ2 41a-41b; İ3 27a-27b; İ4 25a-25b; A 27b-28b; B 33b-34a; K 31a-31b; M 52b-53b; S 29b-30a]

Merhūm Toḳat Ḳāḏısı İken Neylī Efendi-zāde Devletlü Ḥamīd Molla Efendimiziñ Vārid Olan Kerem-nāmelerine Cevāb Olmak Üzre Medīne-i Merḳūmeden Yazılan ‘Arīzadır¹⁵³⁶

Mā-dām ḥaṭṭ-ı hümayūn-ı şeref-i cāvīd ḳarīn-i ma‘nā-yı iḳbāl-i ḥamīd olup neyl-i devlet ü¹⁵³⁷ murād mevḳūf-ı sa‘ādetmendān-ı isti‘dād ola; ‘ināyetlü, re’fetlü, ‘uṭūfetlü, mürüvvetlü efendim, sulṭānım¹⁵³⁸ ḥazretleriniñ şeh-bāl-i¹⁵³⁹ cürre-bāz-ı iḳbāl ḥāk-rüb-ı serā-perde-i cāh u celāl ve mażmūn-ı nāme-i ṭālī‘-i hümayūn ‘ünvān-

¹⁵³⁶ Münşī-i merhūm Toḳat ḳāḏısı iken Neylī-zāde Ḥamīd Efendi ḥazretlerine irsāl eylediḡi cevāb-nāme-i rızādır İ4; Münşī-i merhūm Toḳat ḳāḏısı iken Ḥamīd Molla’dan vürūd iden kerem-nāmelerine cevāb şüretidir İ2; Münşī-i merhūm Toḳat ḳāḏısı iken Neylī-zāde Ḥamīd Mollā’nıñ vārid olan kerem-nāmelerine taḥrīr olan cevāb-ı mergūbedir A; Münşī-i merhūm Toḳat ḳāḏısı iken Neylī-zāde Ḥamīd Monlā’nıñ vārid olan kerem-nāmelerine cevāb-nāme şüretidir S; Toḳat ḳāḏısı iken Neylī Efendi-zāde Ḥamīd Molla Efendi’den vārid olan mektūba cevāb olarak yazılmışdır İ3; Münşī-i merhūm Toḳat ḳāḏısı iken ‘ināyetlü Neylī Efendi-zāde Ḥamīd Molla Efendi ḥazretleriniñ vārid olan kerem-nāmelerine cevāb-nāme şüretidir K; Münşī Toḳat ḳāḏısı iken Neylī-zāde Ḥamīd Monlā’nıñ vārid olan kerem-nāmelerine cevābdır B; Toḳat ḳāḏısı iken Neylī Efendi-zāde Ḥamīd Mollā’dan vārid olan mektūba cevāb olarak yazılmışdır M.

¹⁵³⁷ ü: – İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, M, S.

¹⁵³⁸ ‘ināyetlü, re’fetlü, ‘uṭūfetlü, mürüvvetlü efendim, sulṭānım: ‘ināyetlü, re’fetlü, ‘uṭūfetlü efendim, sulṭānım İ1; ‘ināyetlü, re’fetlü, mürüvvetlü sulṭānım İ4, İ2, S, K, B; ‘ināyetlü, re’fetlü, sulṭānım A; ‘ināyetlü, efendim İ3.

¹⁵³⁹ şeh-bāl-i: şeh-bāz-ı İ1.

ı şeref-nāme-i istiklālleri olup ser-efrāzān-ı¹⁵⁴⁰ teşrīf-i riyāset dergāh-ı āsmān-
bārgāhlarında ser-germ-i meşğale-i¹⁵⁴¹ ‘ubūdiyyet ve maḥdūmān-ı dūdman-ı sümüvv
ü siyādet¹⁵⁴² şebistān-ı ma‘ālī-i destgāhlarında nām-zed-i ināre-i meş‘āle-i ḥidmet
olmak du‘āsı merfū‘-ı bārgāh-ı icābet-penāh-ı İllāhī kılındığı siyākda ma‘rūz-ı ‘abd-
ı¹⁵⁴³ devlet-ḥ‘āhları budur ki¹⁵⁴⁴ şīme-i¹⁵⁴⁵ kerīme-i merdüm-nevāzlarından¹⁵⁴⁶ ḥā‘iz
oldığım naşīb-i kāfī-i luṭf u ikrām ve ḥaṭṭ-ı vāfī-i teveccüh ü ihtirām muktezasınca
menşūr-ı sa‘īdū’s-suṭūr-ı ‘ömr ü devletleri tūmār-ı müselselü’l-aḥkām-ı rūz-nāme-i
ebed ve hengām-ı¹⁵⁴⁷ kār u bār-ı ‘izz ü sa‘ādetleri āsūde-i işābet-i çeşm-i bed olmak
da‘avātı iştiğāliyle şeb-tā-be-şabāḥ ḥalkā-zen-i dergāh-ı¹⁵⁴⁸ miftaḥu’l-ebvāb iken
maşrık-ı āftāb-ı ‘irfān¹⁵⁴⁹ olan nāvdān-ı kalem-i i‘cāz-raḥamlarından şark-pāre-i¹⁵⁵⁰
niyābetine¹⁵⁵¹ dā‘ir işrāk-ı zulmetkede-i ḥātır-ı ğurbet-zede iden nāme-i nāmileri ki
sevād-ı ḥurūfī revnāk-şiken-i ma‘nā-yı cānib-i¹⁵⁵² ğarbī ve mişbāḥ u beyāz-ı miyāne-
i suṭūr u zūrūfī raḥne-fiken-i sepīdī-i şabāḥ idi, vürūd¹⁵⁵³ u zuhūr ve ğubār-ālūd-ı
terāküm-i derd-i firāk olan dil-i müştākı şaykal-zede-i girye-i sürūr idüp ser-ā-pāy-ı
suṭūr-ı ser-ā-ser-sürūrı müzekkir-i nevāziş-i sābık olmağla beyne’l-ehālī ser-māye-i
iftihār u inbisāt ve pīrāye-i küleh-ğüşe-i¹⁵⁵⁴ ibtihāc u neşāṭım olmuştur. Mürettib-i
merātib-i bālā vu pest ve müveşşih-i¹⁵⁵⁵ kār-nāme-i dest-ber-bālā-yı dest¹⁵⁵⁶ *cellet*
*ḳudretuhu*¹⁵⁵⁷ āḥirīn-pāye-i süllem-i iḳbāllerin hem-rütbe-i şahın-ı serāy-ı devlet ve
dest-i kerem-peyvest-i¹⁵⁵⁸ ḥaşmet ü iclāllerin düş-māl-i tuşmāl-i kār-ḥāne-i rif‘at
idüp sāye-i felek-sāy-ı himmetlerin bu dūr-endāḥte-i çevgān-ı muktazi’l-ḥāl¹⁵⁵⁹ ve

¹⁵⁴⁰ ser-efrāzān-ı: ser-firāzān-ı İ3, M.

¹⁵⁴¹ meşğale-i: şu‘le-i A; meş‘ale-i S.

¹⁵⁴² siyādet: siyāset İ2, A, S, K, B.

¹⁵⁴³ ‘abd-ı: – İ3.

¹⁵⁴⁴ budur ki: – A.

¹⁵⁴⁵ şīme-i: sīme-i A.

¹⁵⁴⁶ merdüm-nevāzlarından: merdüm-nevāzilerinden İ4, İ2, A, S, K, B.

¹⁵⁴⁷ hengām-ı: hengāme-i İ1, İ3.

¹⁵⁴⁸ dergāh-ı: – A.

¹⁵⁴⁹ maşrık-ı āftāb-ı ‘irfān: maşrık-ı ‘irfān İ1; şeref-i iḳbāl-i ‘irfān İ3; müşerref-i iḳbāl-i ‘irfān M.

¹⁵⁵⁰ şark-pāre-i: şeref-pāre-i İ3, M.

¹⁵⁵¹ niyābetine: سبا A.

¹⁵⁵² cānib-i: – İ1.

¹⁵⁵³ vürūd: – A.

¹⁵⁵⁴ küleh-ğüşe-i: كهلوشه İ4.

¹⁵⁵⁵ pīrāye-i küleh-ğüşe-i ibtihāc u neşāṭım olmuştur. Mürettib-i merātib-i bālā vu pest ve müveşşih-i: – A.

¹⁵⁵⁶ dest-ber-bālā-yı dest: dest-ber-bālā-dest İ1, İ2, İ4; dest-ber-bālā-yı A; dest İ3.

¹⁵⁵⁷ Kudreti ne yücedir.

¹⁵⁵⁸ kerem-peyvest-i: peyvest-i İ1.

¹⁵⁵⁹ muktazi’l-ḥāl: mukziyu’l-ḥāl İ2, İ4, A, B, K, S.

dil-bāhte-i mel‘abe-i vehm ü hayāl üzerine¹⁵⁶⁰ sāyebān¹⁵⁶¹ ve ke-mā-fi‘l-kadīm¹⁵⁶² nevāziş ü ihsānlarıyla¹⁵⁶³ şāyān-ı derece-i ‘izz ü şān eyleye. Āmin¹⁵⁶⁴.

[40]

[İ1 31a-31b; İ2 41b-42a; İ3 27b-28a; İ4 25b-26a; A 28b; B 34a-34b; K 31b-32a; M 53b-54a; S 30a-30b]

**İstanbul’dan Ma‘zül Şeyhü’l-İslām Halil Efendi-zāde ‘Abdu’r-raḥīm Monlā’ya
Bursa’dan İrsāl Olunan Şihhat-nāme Şüretidir¹⁵⁶⁵**

‘Arīza-ı ‘abd-ı kadīmleridir ki¹⁵⁶⁶ rūḥ-ı ebdān-ı bendegān ve cān-ı ecsād-ı ḥayr-
ḥ^vāhān olan¹⁵⁶⁷ vücūd-ı mes‘ūd-ı cihān-sūdlarına taṭarruk iden ‘arīza-ı hevlnāk ki
dōstdārān-ı¹⁵⁶⁸ zāt-ı mekārīm-pīrāların hücum-ı leşker-i meş‘umu’l-kudūm-ı¹⁵⁶⁹
gumūm ile bī-cān ve du‘ā-güyān-ı südde-i ‘ulyāların tezāḥüm-i kürüb u hümūm ile
muḫtarib ü bī-cān itmiş idi, bi-luṭfihi te‘ālā çire-desti-i¹⁵⁷⁰ ṭabīb-i nabz-āšnā-yı luṭf-
ı¹⁵⁷¹ İlāhī ile qarīn-i şihhat ve dārū-ḥāne-i ‘ināyet-i bī-gāyet-i Hāk’dan vüṣul-i devā-
yı derd-fersāy-ı kerāmet ile rehīn-i ‘āfiyet olup nāz-fürüş-ı pister-i sincābīn olan
cism-i nāzenīnleri müceddeden tekye-zen-i nāz-bālīn-i ifākat olduğunu müjde-i
cihān-baḫş ve¹⁵⁷² nüvīd-i cān-efzāsı mürde-dilān-ı ‘ālemiyāna irāş-ı ḥayāt-ı tāze ve
işāl-i sürūr-ı bī-endāze idüp ‘ale’l-ḥuşuş bu cārüb-keş-i¹⁵⁷³ bārgāh-ı devletlerin¹⁵⁷⁴
resānīde-i ser-menzil-i akşā-yı neşāt ve reh-bürde-i şehristān-ı nihāyet-i inbisāt

¹⁵⁶⁰ üzerine: üzre İ3

¹⁵⁶¹ sāyebān: sāybān İ1, İ2, İ3, A, B, K, M, S.

¹⁵⁶² kemā-fi‘l-kadīm: kemāl-fi‘l-kadīm A

¹⁵⁶³ ihsānlarıyla: ihsānların İ3

¹⁵⁶⁴ āmin: āmin āmin İ4, K

¹⁵⁶⁵ Halil Efendi-zāde ‘Abdu’r-raḥīm Mollā Efendi merḥūma Bursa’dan yazılan şihhat-nāmedir İ1; İslāmbol’dan ma‘zül Şeyhü’l-İslām Halil Efendi-zāde ‘Abdu’r-raḥīm Mollā Efendi’ye Bursa’dan yazılan şihhat-nāme şüretidir İ4; ‘Abdu’r-raḥīm Mollā’ya Bursa’dan irsāl olunan şihhat-nāmedir İ2; İslāmbol’dan ma‘zül Şeyhü’l-İslām Halil Efendi-zāde merḥūm ‘Abdu’r-raḥīm Mollā’ya Bursa’dan irsāl olunan ‘arīza şüretidir A; İslāmbol’dan ma‘zül Şeyhü’l-İslām Halil Efendi-zāde merḥūm ‘Abdu’r-raḥīm Monlā’ya Bursa’dan irsāl olunan şihhat-nāme şüretidir S; Halil Efendi-zāde ‘Abdu’r-raḥīm Mollā’ya Bursa’dan yazılan şihhat-nāmedir İ3; İstanbul’dan ma‘zül Şeyhü’l-İslām Halil Efendi-zāde merḥūm ‘Abdu’r-raḥīm Mollā’ya Bursa’dan irsāl olunan şihhat-nāme şüretidir K; Halil Efendi-zāde ‘Abdu’r-raḥīm Mollā’ya Bursa’dan taḥrīr şod M.

¹⁵⁶⁶ ‘arīza-ı ‘abd-ı kadīmleridir ki: ‘arīza-ı ‘abd-ı kadīmleridir İ1; – A

¹⁵⁶⁷ olan: – A

¹⁵⁶⁸ dōstdārān-ı: dōstārān-ı İ1, İ2, İ3, İ4, A, B, K, S.

¹⁵⁶⁹ meş‘umu’l-kudūm-ı: şu ‘ümü’l-kudūm-ı İ1

¹⁵⁷⁰ çire-desti-i: ḥayre-desti-i M.

¹⁵⁷¹ luṭf-ı: – İ3

¹⁵⁷² ve: – B

¹⁵⁷³ cārüb-keş-i: cārüb-keş-i A, B, S; cārū-keş-i İ1, İ2, İ4, K.

¹⁵⁷⁴ devletlerin: devletleriyle İ3.

itdığını ‘arz u i‘lām zımında tahrīr-i ‘arīzaya ictirā¹⁵⁷⁵ olundu. Hāzret-i Hākīm-i¹⁵⁷⁶ lem-yezel bundan böyle dağı marīz-i dā’ü’l-‘udāl-i¹⁵⁷⁷ hıkd u hased olan a‘dā-yı li’āmların endāhte-i hāk-bister-i¹⁵⁷⁸ mezār ve a‘dād-ı sāl-i ‘ömr-i girān-māyelerin vāşıl-ı derece-i hezār itmek bābında halka-zen-i dervāze-i icābet-hāne-i Kirdgār olduğım ma‘lūm-ı şerīfleri¹⁵⁷⁹ buyuruldukdā¹⁵⁸⁰ luṭf u kerem efendim hāzretleriniñdir¹⁵⁸¹.

[41]

[İ1 31b-33a; İ2 42a-43a; İ3 23b-24b; İ4 26a-27a; A 28b-30a; B 34b-36a; K 32a-33b; S 30b-31b]

Mışır Kādīsı Efendi Hāzretlerine Resmo’dan Yazılan Kā’imdir¹⁵⁸²

Sa‘ādetlü, ‘ināyetlü, mürüvvetlü efendim, suṭānım hāzretleriniñ¹⁵⁸³ bezmgāh-ı ma‘ālī-destgāh-ı naşafet-penāhları hemvāre mehbiṭ-i envār-ı feyż-i İlāhī ve iḥkām-ı¹⁵⁸⁴ aḥkām-ı umūr-ı muḥtelifetü’ṭ-ṭabāyi‘-i cumhūrda tedbīr-i şā’ib-i ‘aql-ı¹⁵⁸⁵ müstefādıları cevher-i evvel-i tevfiḳ ile düş-ber-düş hem-rāhī olup vücūd-ı bāhirü’s-su‘ūdıları hemişe zīnet-fezāy-ı ‘ālī-mesned-i kām-rānī ve zāt-ı maḥmūd-ı mekremet-endüdları peyveste kāşāne-pirāy-ı dārü’l-ḥüküm-i zindegānī olmaḳ da‘avātı edā olunduḳdan soñra izhār-kerde-i muḥliş-i müteḥaşşıslarıdır¹⁵⁸⁶ ki dīvān-hāne-i taḥtgāh-ı kıdemde raḳam-zede-i ḳalem-i ḳudret olan menşūr-ı ezeliyyü’s-şudūr-ı ḳazā vu ḳader mücibince dārü’l-ḥilāfe-i devlet-i ebed-müddetde fermān-fermāyān-ı¹⁵⁸⁷ dīvān-ı istiḳlāl taraflarından virilen fermān-ı lāzımu’l-ittibā‘ ve mişāl-i vācibü’l-

¹⁵⁷⁵ ictirā: iḥtirā İ2.

¹⁵⁷⁶ hākīm-i: – A.

¹⁵⁷⁷ dā’ü’l-‘udāl-i: dārü’l-‘udāl-i A, S.

¹⁵⁷⁸ hāk-bister-i: خاكستر M.

¹⁵⁷⁹ şerīfleri: devletleri İ4, İ2, A, S, K, B.

¹⁵⁸⁰ buyuruldukdā: buyuruldukd* İ4.

¹⁵⁸¹ luṭf u kerem efendim hāzretleriniñdir: luṭf u kerem efendimiñdir İ1, A; luṭf u kerem İ3

¹⁵⁸² Mışır Kādīsı efendi hāzretlerine Resmo’dan yazılan du‘ā-nāmedir İ4; Mışır Kādīsına Resmo’dan irsāl olunan du‘ā-nāme şüretidir İ2; Mışır Kāhire Kādīsı efendi hāzretlerine Resmo’dan irsāl olunan du‘ā-nāme-i mergūbe şüretidir A; Mışır Kādīsı efendi hāzretlerine Resmo’dan irsāl olunan du‘ā-nāmedir S; Mışır Kādīsına tahrīr olunmuşdur İ3; Mışır Kādīsı efendi hāzretlerine Resmo’dan irsāl olunan du‘ā-nāme K; Mışır Kādīsı efendi hāzretlerine Resmo’dan yazılan du‘ā-nāme şüretidir B.

¹⁵⁸³ sa‘ādetlü, ‘ināyetlü, mürüvvetlü efendim, suṭānım hāzretleriniñ: sa‘ādetlü, mürüvvetlü suṭānım hāzretleriniñ İ1; ‘ināyetlü, mürüvvetlü efendim suṭānım hāzretleriniñ İ4, İ2, S, K, B; – A

¹⁵⁸⁴ iḥkām-ı: – A; mürüvvetlü suṭānım hāzretleriniñ İ3.

¹⁵⁸⁵ tedbīr-i şā’ib-i ‘aql-ı: tedbīr-i ‘aql-ı şā’ib-i İ3.

¹⁵⁸⁶ müteḥaşşıslarıdır: müteḥaşşısları oldur İ3.

¹⁵⁸⁷ fermān-fermāyān-ı: fermān-fermāy-ı İ4, İ2, S, K, B; fermān-fersāy-ı A.

imtişāle¹⁵⁸⁸ ser-dādegī-i *sem'an ve tātaten* ile mezālīku'l-aqdām-ı ğurbete naql-ı esbāb-ı ikāmet ve¹⁵⁸⁹ gūşe-i ārām-ı vaṭandan ṭayy-ı ḥaṣīr-pāre-i rāḥat olunup ya'nī cezīre-i senglāḥ-ı Girid'de¹⁵⁹⁰ ser-şikeste-i¹⁵⁹¹ sengsār-ı miḥnet-i¹⁵⁹² firāk ve¹⁵⁹³ dūr-i i'iyāl ü evlād ile sāmān-sūhte-i āteş-i meşākḳ ve ber-hem-ḥorde-i hecme-i iştīyāk olduğımız dört buçuḳ¹⁵⁹⁴ seneye ḳarīb olmağla suṭūr-ı cerīde-i niẓām-ı ḥālīmiz āb-zede-i seylāb-ı iḥtilāl ü perīşānī ve esbāb-ı bezmgāh-ı şafā-yı ḥātır u ferāğ-ı bālīmiz çīde-i dest-i iḥtisāb-ı nā-be-sāmānī olup ḥuṣūşen iştītād-ı i'illet ü¹⁵⁹⁵ ḳillet ve imtidād-ı zamān-ı ğurbet müstelzim-i terettüb-i¹⁵⁹⁶ dıyḳ-ı ma' iştet ve müstevcib-i tegallüb-i tehī-kīsegī vü zarūret olmağın ḳadīmü'l-eyyāmdan dāne-sūhte-i mezra'a-ı ümīdim bārān-ı bahār-ı¹⁵⁹⁷ luṭf u iḥsān ile ser-sebz ü sīr-āb ve naḥl-i ḥuṣkīde-ğuşun-ı çemenzār-ı āmāl ü meṭālibim āb-yārī-i cūybār-ı mekārīm-i firāvānıyla ḥurrem ü şād-āb ya'nī Hızır-ı belā-gerdān-ı¹⁵⁹⁸ himmet-i i'aliyyesi bu reh-neverd-i¹⁵⁹⁹ beyābān-ḥayret olan bī-çāreye¹⁶⁰⁰ dünyāda çok kerre¹⁶⁰¹ mu'īn ü dest-gīrim ve üftāde-i maṭmüre-i zarūret ü iḥtiyāc iken nice def'ā mu'āvin ü zāḥīrim olan vezīr-i Bermekī-naẓīr devletlü, i'nāyetlü velī-ni' metim¹⁶⁰² efendim fermān-fermāy-ı iḳlīm-i Mıṣır ḥazretleriniñ istid'ā-yı i'nāyet ü iḥsānları bābında ḥāk-pāy-ı¹⁶⁰³ bārgāh-ı ḥıdīvānelerine taḥrīr-i¹⁶⁰⁴ arz-ı ḥāl ve nāme-resān bendeleri maḥşuş bu ḥuṣūşa ta'yīn ü irsāl olunmağın mücerred istimzāc-ı¹⁶⁰⁵ ṭab'-ı şafā-ımtizācınıñ¹⁶⁰⁶ ḳaşdıyla tesvīd-i şaḥīfe-i iḥlāşa bādī oldı¹⁶⁰⁷. İn-şā'a'llāhu'r-raḥman şerefmend-i mütāla'a-ı naẓar-ı

¹⁵⁸⁸ lāzımu'l-ittibā' ve mişāl-i vācibü'l-imtişāle: vācibü'l-ittibā' ve mişāl-i lāzımu'l-imtişāle A.

¹⁵⁸⁹ ve: – İ1.

¹⁵⁹⁰ Girid'de: Girid'e İ2.

¹⁵⁹¹ ser-şikeste-i: ser-geşte-i İ2, A.

¹⁵⁹² miḥnet-i: miḥnet ü A, S, B.

¹⁵⁹³ ve: – A.

¹⁵⁹⁴ dört buçuḳ: üç İ3.

¹⁵⁹⁵ ü: – İ3.

¹⁵⁹⁶ terettüb-i: – A; tertīb-i İ3.

¹⁵⁹⁷ bārān-ı bahār-ı: bārān-sāz-ı İ3.

¹⁵⁹⁸ belā-gerdān-ı: بلا گره İ1.

¹⁵⁹⁹ reh-neverd-i: – İ1, İ4, İ2, A, S, K.

¹⁶⁰⁰ bī-çāreye: – İ1, İ4, İ2, A, S, K.

¹⁶⁰¹ kerre: – İ2.

¹⁶⁰² i'nāyetlü velī-ni' metim: i'nāyetlü veliyyü'n-ni' am İ2; – A; veliyyü'n-ni' am İ3.

¹⁶⁰³ ḥāk-pāy-ı: ḥāk-ı İ1, İ2, İ3, İ4, K.

¹⁶⁰⁴ taḥrīr-i: – İ4.

¹⁶⁰⁵ istimzāc-ı: istiḥrāc-ı İ1.

¹⁶⁰⁶ imtizācınıñ: مزاج A.

¹⁶⁰⁷ bādī oldı: ictirā olundı İ3.

daḳīka-şinâsları olduğda devletlü, ‘inâyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am¹⁶⁰⁸
 efendimiziñ ihrâz-ı şeref-i meclis-i Baykara-pesendleriyle¹⁶⁰⁹ neşr-i lü’lû’-yi¹⁶¹⁰
 girân-kıymet-i şoḥbete fırsat düşdükçe ḥaḳkımızda irâd-ı kelime-i ṭayyibe birle
 deryâ-yı kerân-tâ-kerân-ı himmet-i¹⁶¹¹ Bermekiyânelerin mütemevvic¹⁶¹² ve ‘araḳ-ı
 ḥamiyyet-feşân-ı cûd u¹⁶¹³ kerem-i Hâtemânelerin müteheyyc¹⁶¹⁴ buyurmağa ḡayret-
 i nev‘iyyeleri maşrûf u mebzûl ve nâkıl-ı du‘â-nâme Muştafâ Ağa¹⁶¹⁵ bendelerin¹⁶¹⁶
 bir gün aḳdem¹⁶¹⁷ i‘âde vü ircâ‘ buyurmalarına sa‘y-yı belîğ-i ḡayûrâneleri¹⁶¹⁸
 pezîrûfte-i şümûl buyurulmaḳ mütevaḳḳa‘ dır. **Ḳıṭ‘a**

Eyleyüp tecrübe eşyâyı bu beyti soñra

İtmiş âvîhte-i levḥ-i felege¹⁶¹⁹ bir dervîş¹⁶²⁰

Çüb-râ âb fûrû mî ne-büred¹⁶²¹ ḥikmet çî’s

Şerm dâred zi-fürû-bürden-i perverde-i ḥîş¹⁶²²

mü’eddâsınca bu tengnâ-yı ‘âlem-i esbâbda âvâze-i maḥâsin-i eṭvâr ile¹⁶²³ şöhret-
 şî‘âr ve iştihâr-ı mekârim-i aḥlâḳ ile nâm-âver-i devr-i¹⁶²⁴ rûzgâr olan erbâb-ı kerem
 bir müddet mazḥar-ı in‘âm u iḥsân itdikleri kimseyi¹⁶²⁵ inḳılâb-ı dölâb-ı eyyâm
 sebebi ile endâḥte-i zâviye-i terk ü nisyân itmeyüp vaḳt-i ḥâcetde yine merâsim-i luṭf
 u i‘âneti icrâ¹⁶²⁶ ve kerem-dîdesi cānibin dâ’imâ ri‘âyetde şarf-ı naḳdîne-i himmet-i

¹⁶⁰⁸ devletlü, ‘inâyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am: devletlü, merḥametlü İ1, İ4, S, K, B; devletlü A; devletlü, ‘inâyetlü, merḥametlü İ2; devletlü, veliyyü’n-ni‘am İ3.

¹⁶⁰⁹ Baykara-pesendleriyle: pesendleriyle İ1.

¹⁶¹⁰ neşr-i lü’lû’-yi: ser-i lü’lû’-yi İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁶¹¹ himmet-i: semt-i A.

¹⁶¹² mütemevvic: temvîc İ2, [K], S, B; temevvüc A, K.

¹⁶¹³ u: – İ4.

¹⁶¹⁴ müteheyyc: tehyîc İ2, [K], B, S; teheyyc A.

¹⁶¹⁵ Muştafâ Ağa: – İ3, B.

¹⁶¹⁶ bendelerin: bend*lerin İ4.

¹⁶¹⁷ aḳdem: efendim İ1; evvel İ3.

¹⁶¹⁸ ḡayûrâneleri: ḡayûrânelerine İ1.

¹⁶¹⁹ felege: felek İ1, İ2, İ4, B, K, S.

¹⁶²⁰ Feilâtün(Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün(Fa’lün)

¹⁶²¹ mî ne-bürd: ne-bürd A; ber ne-bürd İ3.

¹⁶²² Su tahtayı aṣaḡı çekmez (tahta suda batmaz), hikmeti nedir? (Çünkü) kendi yetiştirdiğini aṣaḡı çekmekten (mertebesini düşürmekten) haya eder. (Sâib-i Tebrizî)

چوب را آب فرو می نبرد حکمت چیست

شرم دارد ز فرو بردن پرورده خویش

Feilâtün(Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün(Fa’lün)

¹⁶²³ ile: – A, S, B.

¹⁶²⁴ devr-i: – A; dev*-i B.

¹⁶²⁵ kimseyi: kimesneyi İ3.

¹⁶²⁶ icrâ: icr* B.

ber-cā idegelmeleriyle ḥālā melāz u¹⁶²⁷ penāh ittiḥāz¹⁶²⁸ itdigimiz zāt-ı şerīf bir vezīr-i ‘ādīmū’ n-naẓīr ve bir müşīr-i ḥurşīd-zamīrdır ki debdebe-i kūş-ı bülend-āvāz-ı keremī iştihār-ı āvāze-i nām-ı Ḥātem’i bisāt-ı mesāmi‘-i ‘ālemyāndan ṭayy ve cihān-baḥşī-i¹⁶²⁹ cevdet-i Ca‘fer ve ma‘nī-i keşret-i vuḫū‘-ı cūd u¹⁶³⁰ seḫā ile maşdüka-ı ḍarbu’l-meşel-i lā-şey’ idüp, **beyt**

İkbāl-i kerem mī-gezed erbāb-ı himem-rā

Himmet ne-ḥored nīşter-i¹⁶³¹ lā¹⁶³² vü na‘am-rā¹⁶³³

nüktesine zāt-ı¹⁶³⁴ pākı mā-şadaḫ ve¹⁶³⁵ **beyt**

Tā gevher-i Ādem nesebem¹⁶³⁶ bāz ne-īsted

Z’ābā-yı ḥod er be’şmurem¹⁶³⁷ aşḥāb-ı kerem-rā¹⁶³⁸

mefhūmına ol kerīm-i ibnū’l-kerīmīn gevher-i kān-ı necābet olan dürr-i yek-tā-yı vüçūd-ı¹⁶³⁹ bahirü’l-cūdı tamām müsteḥaḫḫdır. **Beyt**¹⁶⁴⁰

Der-hem ne-şevēd ṭab‘-ı gül ez-nāle-i bülbül

Feryād-ı gedā revnaḫ-ı bāzār-ı kerīm est¹⁶⁴¹ ¹⁶⁴²

¹⁶²⁷ u: – A.

¹⁶²⁸ ittiḥāz: – İ2.

¹⁶²⁹ cihān-baḥşī-i: cihān-baḥş-ı İ1.

¹⁶³⁰ u: – İ4.

¹⁶³¹ nīşter-i: neşter-i [nīşter-i] İ4.

¹⁶³² lā: āri İ1, K; āri [lā] İ4, K.

¹⁶³³ İkbālın gelişi himmet sahiplerini ısıtır, himmet “evet, evet” neşterini yemez. Yani himmet sahipleri o kadar erdemli ve şerefli dirler ki kendilerine ikramda bulunanların, sırf ikramda bulunduklarından dolayı her dediklerini onaylamaz, kabul etmezler. Doğruya doğru, yanlışla yanlış derler. (Urfi-i Şirazi)

اقبال کرم میگزرد ارباب هم را

همت نخورد نیست ار و نعم را

Mef’ûlü/Mefâîlü/Mefâîlü/Feûlün

¹⁶³⁴ zāt-ı: – A.

¹⁶³⁵ ve: – İ1, A, S, B.

¹⁶³⁶ nesebem: nesim İ1, nistem İ3.

¹⁶³⁷ be’şmurem: be-şerm-i İ1, İ3, A, B, K, S.

¹⁶³⁸ Kendi atalarından olan kerem sahipleri (cömert kişileri) sayacak olsam nesebim Hz. Âdem’in cevherine kadar durmaz (kesintiye uğramadan devam eder). (Nevres)

تا گوهر آدم نسیم باز نه ایستد

ز آباء خود ار بشمرم اصحاب کرم را

Mef’ûlü/Mefâîlü/Mefâîlü/Feûlün

¹⁶³⁹ vüçūd-ı: – İ1.

¹⁶⁴⁰ beyt: – İ4.

¹⁶⁴¹ kerīm est: kerīm’est A, S, İ3, B.

¹⁶⁴² Gülün mizacı bülbülün feryadından dolayı değişmez. Dilencinin feryadı cömert insanların pazarını kızıştırır.

در هم نشود طبع گل از ناله بلبل

medlûli düstûru'l-¹⁶⁴³amel-i¹⁶⁴³ tab¹⁶⁴³-ı mekârim-endîş-i kerîmâneleri idügi elbette şimdiye dek bi't-tecrûbe¹⁶⁴⁴ ma'lûm-ı şerîfiñiz olmuştur. Binâen ¹⁶⁴⁵aleyh¹⁶⁴⁵ haqqımızda zühür-ı¹⁶⁴⁶ kerem ü merhâmetlerini¹⁶⁴⁷ ikâ¹⁶⁴⁸ ider¹⁶⁴⁸ kelime-i tayyibe irâdında zebân-ı belâgat-feşânları pîçide-i ¹⁶⁴⁹uğde-i tereddüd ü ihtimâl olmayacağı meczûmumuzdur¹⁶⁴⁹. Şerefimend-i hıdmet-i şerîfeñiz olan zevât-ı kirâm u huddâm-ı bâhirü'l-ihtirâma ¹⁶⁵⁰arz-ı du¹⁶⁵⁰ â vü selâm olunur¹⁶⁵⁰.

[42]

[İ1 33a-34a; İ2 43a-43b; İ3 28a-28b; İ4 27a-27b; A 30a-31a; B 36a-37a; K 33b-34a; M 54a-56a; S 31b-32b]

Ḥ^vâce-zâde Es-seyyid Mehmed Sa'îd Efendi Merhûma Resmo'dan Yazılan Muḥabbet-nâme¹⁶⁵¹

Benim sa'âdetlü, semâhatlu sultânım ḥazretleri¹⁶⁵² Allâhu ¹⁶⁵³azîmü's-şân dünyevî ve uhrevî murâd u maḫşûdîñizi karîn-i ḥuşûl eyleye. Peyâm-ı sârre-i selâmetlerine müterakḫiben sengistân-ı tâb-fersây-ı ğurbetde dîde-be-râh-ı intizâr iken bizim oğlancıklar yediyle irsâl buyurılan¹⁶⁵³ nâme-i girâmî ve duḥân-ı nâmîleri vâşıl oldu. Lâkin henüz kerem-nâmeñize imrâr-ı târ-ı enzâr-ı¹⁶⁵⁴ müṭâla¹⁶⁵⁵ a olunmaḫsızın¹⁶⁵⁵ uşaklarıñ¹⁶⁵⁶ taḫrîrinden ba'z-ı istirâḫ-ı aḥbâr-ı zarûriyye olunurken ḥânımefendileriñ¹⁶⁵⁷ aḫvâlini teblîğ itdiler. Benim sultânım in-şâ'a'llâhu te'alâ¹⁶⁵⁸

فرید گدا رونق بازار کریم است
Mef'ûlû/Mefâilû/Mefâilû/Feûlûn

¹⁶⁴³ düstûru'l-¹⁶⁴³amel-i: düstû*¹⁶⁴³u'l-¹⁶⁴³amel-i A.

¹⁶⁴⁴ bi't-tecrûbe: – İ1.

¹⁶⁴⁵ ¹⁶⁴⁵aleyh: ¹⁶⁴⁵aleyhimiz İ3.

¹⁶⁴⁶ zühür-ı: zühür u S.

¹⁶⁴⁷ merhâmetlerini: merhâmetlerin İ3.

¹⁶⁴⁸ ider: – İ1.

¹⁶⁴⁹ meczûmumuzdur: meczûmumdur İ4, İ2, K; meczûmdur A, S, B.

¹⁶⁵⁰ şerefimend-i hıdmet-i şerîfeñiz olan zevât-ı kirâm ve huddâm-ı bâhirü'l-ihtirâma ¹⁶⁵⁰arz-ı du¹⁶⁵⁰ â vü selâm olunur: – İ1, İ4, İ2, A, S, K.

¹⁶⁵¹ Ḥ^vâce-zâde Mehmed Sa'îd Efendi'ye Resmo'dan irsâl olunan kâ'imedir İ4; Ḥ^vâce-zâde Nazîf Efendi'ye Resmo'dan irsâl olunan kâ'ime şüretidir İ2; Ḥ^vâce-zâde Mehmed Sa'îd Efendi'ye Resmo'dan irsâl kılınan kâ'ime-i mergûbedir A; Ḥ^vâce-zâde Mehmed Sa'îd Efendi'ye Resmo'dan irsâl olunan kâ'ime şüretidir S; Ḥ^vâce-zâde Seyyid Mehmed Sa'îd Efendi'ye Resmo'dan yazılan muḥabbet-nâmedir İ3; Ḥ^vâce-zâde Mehmed Sa'îd Efendi'ye Resmo'dan irsâl olunan kâ'ime şüretidir K; Ḥ^vâce-zâde Mehmed Sa'îd Efendi'ye Resmo'dan gönderilen kâ'ime şüretidir B; Ḥ^vâce-zâde Sa'îd Efendi'ye Resmo'dan yazılan muḥabbet-nâmedir M.

¹⁶⁵² benim sa'âdetlü semâhatlu sultânım ḥazretleri: – A; benim sa'âdetlü sultânım ḥazretleri İ3.

¹⁶⁵³ buyurılan: – İ3.

¹⁶⁵⁴ enzâr-ı: intizâr M.

¹⁶⁵⁵ olunmaḫsızın: olmaḫsızın İ3.

¹⁶⁵⁶ uşaklarıñ: uşakların İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁶⁵⁷ ḥânımefendileriñ: ḥânımefendilerin İ1, İ4, A, K, S.

müdhane ve temellük zımnında irtikāb-ı kizb-i fāhiş itmeyecegime şehadet buyurursız. Hāzret-i Hāḡ *celle şānühü* ¹⁶⁵⁸ ‘ālimdir ki taḡrīrlerinden bir müddet daḡı bu tengnā-yı belāda piḡīde-i cilbāb-ı ızṡrāb olacaḡımı istiṡ‘ār itdigime bināen ḡūzn-i derūnum mülāḡazadan bīrūn idi ve ḡas¹⁶⁵⁹ u ḡār-ı ḡayret ü inkisār mānende-i müjḡān-ı ḡūn-bār kemāl-i melālinden sedd-i rāh-ı seyl-i¹⁶⁶⁰ sirişk itmiş idi. ḡānımların¹⁶⁶¹ ber-vefḡ-i dil-ḡ^vāh kām-revā¹⁶⁶² olduklarını iḡbār itdikleri demde ḡūn-ı sirişk-i ḡasret zülāl-i¹⁶⁶³ dil-ḡüṡāy-ı eşk-i feraḡla¹⁶⁶⁴ tebdīl-i cāme-i¹⁶⁶⁵ aḡmer¹⁶⁶⁶-ḡanı ya‘ ni i‘lā-yı ḡūlbaḡ-ı ḡamd u ṡenādan ṡoṡra zaḡme-i¹⁶⁶⁷ erḡanūn-ı ṡevḡ-i cāvidānī perde-i ḡeṡmimi leb-rīz-i āheng-i girye-i ṡādmānī idüp keṡṡi-i hezār-sütūn-ı ḡam-ı¹⁶⁶⁸ ḡurbeti ṡikeste-i laṡamāt-ı emvāc-ı sürūr ve fülke-i ṡūfān-zede-i sürūrı ki bir müddetden berū keṡide-i būn-i girdāb-ı inḡılāb idi, dest-yārī-i¹⁶⁶⁹ derd-i diḡer-ṡafā ile nümūdār-ı ḡacle-i sūr itdi. Kendi netāyic-i aḡvāl-i melāl-engīzime dā‘ir istiḡbār-ı ḡavādiṡe meylim ḡalmayup¹⁶⁷⁰ taḡḡīḡ-i ḡaḡīḡat-ı kār iḡūn ḡā‘ime-i münifeṡiz müṡālā‘ası hezār ṡevḡle taḡrīrāt-ı sā‘ireye taḡdīm olunup maṡmūnı ḡabere¹⁶⁷¹ muvāfiḡ olmaḡla binā-yı sürūrum müṡaḡkem ü metīn ve her ḡarfīn sevādı sürme-i ḡeṡm-i ḡūnīn oldı. Hāzret-i Hāḡḡıñ böyle böyle kerem ü ‘ināyet ve ḡarā‘ib-i ḡudret ü ḡikmetlerine tecrübem sebaḡ idüp bu maddenīñ vuḡu‘u daḡı ḡıredmende¹⁶⁷² mehmīz-i teyaḡḡuṡ u intibāḡ iken yā bendeñiz¹⁶⁷³ bend-i belā-yı ḡurbetde ḡaldım gittim. Artıḡ baṡa fūrce-i necāt hem-ḡ^vābe-i ḡeṡm-i mūr-ı taṡvīrdir diyü elemde mi ölürüm, yoḡ bu kār-ḡāne-i ḡār-sütūn-ı vüḡudda ki aṡl adı ‘ademdir, murabba‘-niṡinān-ı kāṡāne-i¹⁶⁷⁴ naḡvetiñ ḡarbet-i kūpāl-i ḡader ile ber-hem-ḡorde-i maṡmūre-i

¹⁶⁵⁸ te‘alā: – İ1, İ4, A, S, K, B.

¹⁶⁵⁹ ḡas: ḡüsn M.

¹⁶⁶⁰ seyl-i: esīr-i M.

¹⁶⁶¹ ḡānımların: ḡanmānların A; ḡānımların İ1, İ2, İ4, K, S; ḡanmānların İ3, M.

¹⁶⁶² kām-revā: kām-rev İ1, İ4, İ2, S, B.

¹⁶⁶³ zülāl-i: ىلا ز İ2; zilāl-i M.

¹⁶⁶⁴ feraḡla: ferḡatla M.

¹⁶⁶⁵ cāme-i: ḡāme-i A.

¹⁶⁶⁶ aḡmer: ḡumr İ1.

¹⁶⁶⁷ zaḡme-i: naḡme-i M.

¹⁶⁶⁸ ḡam-ı: ḡam u İ3, M.

¹⁶⁶⁹ dest-yārī-i: - B.

¹⁶⁷⁰ ḡalmayup: – A, S, B.

¹⁶⁷¹ ḡabere: ḡayra İ1, A, S, İ3, B.

¹⁶⁷² ḡıredmende: ḡırmende İ1; ḡodmende ? S.

¹⁶⁷³ yā bendeñiz: pā-bendiñiz A.

¹⁶⁷⁴ kāṡāne-i: kār-ḡāne-i İ2.

haybet¹⁶⁷⁵ oldukları gibi giriftārān-ı¹⁶⁷⁶ silsile-i endūh u miḥnetiñ daḥı yārī-i Bārī ile āzād¹⁶⁷⁷ ve seng-i felāḥanvār endāḥte-i vādī-i idbār kılnan ġarībleriñ¹⁶⁷⁸ qahramān-ı bī-amān-ı ecel silsile-i enfās-ı hayāta el urmazsa elbette muntazırān-ı çemen-şuffe-i vaṭan cānibine varup ḥasretiyān-ı şīvenkede-i melāl bu kadar kūteh destān-ı¹⁶⁷⁹ ıyāl ile dil-şād olacaḫların şaḥīfe-i şeref-nāme-i¹⁶⁸⁰ luṭf-ı Hāḫda maḥāl mi bulurum? Ancaḫ bu ḥasret derūnumı ḥūn ve¹⁶⁸¹ göñlümi maḫzūn ider ki ol metā-ı kālā-yı ḥoş-revāc-ı murād olan rūz-ı bāzār-ı meserretde bulunmadım ve bu kadar zamān ārzūmend-i¹⁶⁸² cilve vū zuhūrı olduġımız tecellā-yı leyle-i ḫadr ile tenvīr-i zevāyā-yı¹⁶⁸³ avālim-i ḫulūb¹⁶⁸⁴ itdi. Bu ġaflet-zede-i ḥvāb-ı sengīn-i miḥnet ırāḫ yerde taş gibi yatar bulundum. Hıdmet idemedim, ḫovcı¹⁶⁸⁵ bār-ġirin¹⁶⁸⁶ yedüp yanınca¹⁶⁸⁷ gidemedim. Bu yāve yāve¹⁶⁸⁸ ta-bīrāt ve herze herze taḥrīrāt bütūn neşātımdandır. Allāhu te-ālā imtizāc virüp bā-iş-i iḥtilāl-i esbāb-ı neşāt olur ḫāletden ḫıfz eyleye. Āmīn. İn-şā-ıllāhu te-ālā¹⁶⁸⁹ iki ṭarafdan daḥı¹⁶⁹⁰ ḫoşnudsız. Hele Yūsuf Efendi-zāde bildigimdir. Müftī-zāde Efendi ḫazretleri daḥı elbette¹⁶⁹¹ sūde-i meḥekk-i imtiḥān buyurulmuşdur. Allāhu te-ālā ḫazretleri¹⁶⁹² cümleyle tevfiḫ iḥsān eyleye. Āmīn. Bi-ḫürmeti'n-nebiyyi'l-emīn¹⁶⁹³.

[43]

[İ1 38a-38b; İ2 44a; İ3 31b-32a; İ4 27b-28a; A 31a-31b; B 37a-37b; K 34b-35a; S 32b-33a]

¹⁶⁷⁵ haybet: ḫaybiyet ? A.

¹⁶⁷⁶ giriftārān-ı: giriftār-ı A.

¹⁶⁷⁷ āzād: āzār A.

¹⁶⁷⁸ ġarībleriñ: ġarīblerin İ1, İ2, İ4, A, B, K, M, S.

¹⁶⁷⁹ kūteh destān-ı: gün dōstān u İ3.

¹⁶⁸⁰ şeref-nāme-i: – İ1.

¹⁶⁸¹ ve: – İ4.

¹⁶⁸² ārzūmend-i: ārūzmend-i İ4.

¹⁶⁸³ ḫadr ile tenvīr-i zevāyā-yı: ḫadr ile ber-zevāyā-yı İ1; ḫadr tenvīr-i zevāyā-yı İ3, K, B, M.

¹⁶⁸⁴ ḫulūb: ḫalup A.

¹⁶⁸⁵ ḫovcı: ḫovçu İ2.

¹⁶⁸⁶ bār-ġirin: bār-ġirlerin B.

¹⁶⁸⁷ yanınca: ya nice M.

¹⁶⁸⁸ yāve yāve: yāve A.

¹⁶⁸⁹ te-ālā: – İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

¹⁶⁹⁰ daḥı: – İ1.

¹⁶⁹¹ elbette: elbet de İ4, İ2, A, S, K, B.

¹⁶⁹² ḫazretleri: ḫazreti İ1; – İ3.

¹⁶⁹³ bi-ḫürmeti'n-nebiyyi'l-emīn: – İ1, A, İ3.

**Münşî-i merhûm Filibe Kâdîsı İken Defterdâr-ı Şıkk-ı Evvel Behcet Mehmed
Efendi'ye Filibe'den İrsâl Eylediği Kâ'ime-i İhlâş-ı alâmetleri Şüretidir¹⁶⁹⁴**

Târ-ı nigâh-ı iltifâtı rişte-i şîrâze-i mecmû' a-ı iftihâr ve 'inâyât-ı¹⁶⁹⁵ bî-gâyâtı pîrâye-i intizâm-ı ser ü kârım, devletlü, 'inâyetlü, 'uţûfetlü efendim, sultânım hazretleriniñ¹⁶⁹⁶ kâmkârân-ı pây-taht-ı devlet mülâzım-ı südde-i bârgâh-ı iqbâl ve gerden-firâzân-ı kavî-baht-ı sa'âdet bende-i ser-der-zemîn-i dervâze-i iclâlleri olup benâtu'n-na'ş¹⁶⁹⁷ dîdebân-ı¹⁶⁹⁸ şebistân-ı kâr u bâr ve güşâde-çeşmân-ı şevâbit ü seyyâr nîgehbân-ı ser-bâlin-i devlet-i bîdârları olmağ da' avâtı merfû'-ı icâbet-serây-ı kibriyâ kılındığı siyâğda 'arza-dâşt-ı bende-i kadîm budur ki kenâre-i h'ân-ı yağmâ-yı¹⁶⁹⁹ na' mā-yı¹⁷⁰⁰ devletlerinden¹⁷⁰¹ öteden¹⁷⁰² berü temettu'-ı nevâle-i lutf u kerem itdigime binâen istikbâ-yı eyyâm-ı 'ömr ü devlet ve istifâ-yı hengâm-ı mecd ü haşmetleri du'âsı ve ke-mâ-hüve'l-vâcib şükrâne-i ni' met ü¹⁷⁰³ mekremetleri ifâsı eger-çi hâric-i havşala-ı kudret-i beşeriyyedir, lâkin bi-hasebi'l-ıktidâr¹⁷⁰⁴ güşâyış-i gonce-i ümîdleri havâle-i nesîm-i enfâs-ı 'adîdem kılındığı serîre-şinâs-ı kulüb¹⁷⁰⁵ u¹⁷⁰⁶ şudûra ma'lûmdur. 'Ale'l-ğuşûş¹⁷⁰⁷ muzâyâka-ı büyü-tı muhkeme-i Filibe¹⁷⁰⁸ ki taşavvur¹⁷⁰⁹ u hayâli tengî-i nefes ü dıyku's-şadra muqaddime-i 'illet¹⁷¹⁰ iştîdâd

¹⁶⁹⁴ Merhûm ve meğfûr Filibe kâdîsı iken Defterdâr Behcet Efendi merhûma irsâl buyurdıkları çara'at-nâmedir İ1; Münşî-i merhûm Filibe kâdîsı iken Defterdâr Behcet Efendi'ye kâ'ime şüretidir İ2; Münşî-i merhûm Filibe kâdîsıyken Defterdâr merhûm Mehmed Behcet Efendi'ye irsâl eylediği kâ'ime şüretidir A; Münşî-i merhûm Filibe kâdîsı iken Defterdâr merhûm Mehmed Behcet Efendi'ye Filibe'den irsâl eylediği kâ'ime-i ihlâş şüretidir S; Filibe kâdîsı iken Defterdâr Behcet Efendi'ye irsâl buyurdıkları çara'at-nâmedir İ3; Münşî-i merhûm Filibe kâdîsı iken Defterdâr-ı şıkk-ı evvel merhûm Mehmed Behcet Efendi'ye Filibe'den irsâl eylediği kâ'ime-i ihlâş-ı alâmet şüretidir K; Münşî-i merhûm Filibe kâdîsı iken Defterdâr Mehmed Behcet Efendi hazretlerine Filibe'den gönderilen kâ'ime-i ihlâş şüretidir B.

¹⁶⁹⁵ 'inâyât-ı: 'inâyet-i İ4.

¹⁶⁹⁶ intizâm-ı ser ü kârım, devletlü, 'inâyetlü, 'uţûfetlü efendim, sultânım hazretleriniñ: intizâr-ı ser ü kârım, devletlü, 'inâyetlü, 'uţûfetlü efendim, sultânım hazretleriniñ İ1; intizâm-ı ser ü kârım, devletlü, 'inâyetlü efendim, sultânım hazretleriniñ İ4, İ2, S, K, B; intizâm-ı ser ü kârım, devletlü sultânım hazretleriniñ A; intizârım devletlü hazretleriniñ İ3.

¹⁶⁹⁷ benâtu'n-na'ş: benât-ı na'ş: İ1, İ2, İ3, İ4, K.

¹⁶⁹⁸ dîdebân-ı: dîdbân-ı A.

¹⁶⁹⁹ yağmâ-yı: - İ1, İ2, İ3, K.

¹⁷⁰⁰ na' mā-yı: - İ4, A, S, B.

¹⁷⁰¹ devletlerinden: devletlerinde İ1.

¹⁷⁰² öteden: öte İ1.

¹⁷⁰³ ü: - İ1, İ3.

¹⁷⁰⁴ bi-hasebi'l-ıktidâr: hasbe'l-ıktidâr A, S, İ3, K, B.

¹⁷⁰⁵ kulüb: - İ1.

¹⁷⁰⁶ u: - İ1, İ4, İ2, İ3, K.

¹⁷⁰⁷ 'ale'l-ğuşûş: 'ale İ1.

¹⁷⁰⁸ Filibe: - İ1.

¹⁷⁰⁹ taşavvur: taşvîr A, S, K, B.

bulmuş¹⁷¹¹ idi, bende-i fermān-berdār-ı¹⁷¹² kādīm ‘Abdu'r-raḥīm¹⁷¹³ Bey kullarına ḥiṭāben şudūr iden fermān-nāme-i ‘ālem-muṭā‘larına mīr-i mūmā ileyh kemāl-i¹⁷¹⁴ iṭā‘at u teslīm ve emirleri üzre ḥayāle gelmez, me‘mūl olunmaz ḥidemāt-ı ḥaṭır-nevāz taḳdīmiyle vürūdımızdan muḳaddem ta‘mīr-i sāḥil-serāya şarf-ı naḳdīne-i ihtimām ve sâ‘ir umūr u¹⁷¹⁵ ḥuşūşumuzda daḥı himmet¹⁷¹⁶ ü ādemoiyyeti tamām itmekle ‘ināyetlū efendimden bi‘z-zāt iktisāb olunan menāfi‘ ü mekārime bu keyfiyyet daḥı bi‘l-vāsıṭa levāḥik-i ‘ināyāt-ı¹⁷¹⁷ sâbıka olmaḡın teceddüd-i¹⁷¹⁸ ḳabāle-i ‘ubūdiyyetime bādī¹⁷¹⁹ olmuşdur. Allāhu zü‘l-celāl dīvān-ḥāne-i gerdün-āsītān-ı iḳbāllerin melāz-ı aşḥāb-ı zuḥūr ve ḥanedān-ı devlet ü¹⁷²⁰ iclāllerin ḥaṭır-ı vişāl-resīde-i ‘āşık gibi ma‘mūr eyleye. Āmīn. Fī-mā-ba‘d daḥı bu kādīmī du‘ācıların¹⁷²¹ manzūr-ı naẓar-ı ḥimāyet ve sezāvār-ı nevāziş ü mekremet buyurulmaḡ bābında luṭf u kerem devletlū efendim, sulṭānım ḥazretleriniñdir¹⁷²².

[44]

[İ1 38b-39a; İ2 44b; İ3 32a-32b; İ4 28a-28b; A 31b; B 37b-38a; K 35a; S 33a-33b]

Def a Müşārün İleyh Behcet Efendi Ḥazretlerine Filibe’den Gönderilen Ḳā’ime

Şüretidir¹⁷²³

Mā-dām nüvisende-i dārü’l-ḥükm-i ḳader manşib-ı celilü’l-ḳadr-ı iḳbāli nām-zed-i sa‘ādetmendān-ı cāh u celāl ide; devletlū, ‘ināyetlū efendim, sulṭānım

¹⁷¹⁰ ‘illet: ‘illet ve İ2.

¹⁷¹¹ bulmuş: olmuş İ1, İ4, İ2, A, S, K; olmuşdur B.

¹⁷¹² fermān-berdār-ı: fermān birāder-i İ2, A, S.

¹⁷¹³ ‘Abdu'r-raḥīm: ‘Abdu'r-raḥman A.

¹⁷¹⁴ kemāl-i: kemāl ü S.

¹⁷¹⁵ u: – S.

¹⁷¹⁶ himmet: – B.

¹⁷¹⁷ ‘ināyāt-ı: ‘ināyet-i A.

¹⁷¹⁸ teceddüd-i: tecdīd-i A.

¹⁷¹⁹ bādī: bā‘iş İ2.

¹⁷²⁰ ü: – S, B.

¹⁷²¹ du‘ācıların: du‘ācılar İ1, İ3, İ4, A, B, K, S.

¹⁷²² luṭf u kerem devletlū efendim, sulṭānım ḥazretleriniñdir: luṭf u kerem devletlū efendimiñdir İ1; luṭf devletlū veliyyü’n-ni‘am efendim ḥazretleriniñdir İ2; – A, İ3; luṭf u kerem devletlū efendim ḥazretleriniñdir B.

¹⁷²³ Def ā Filibe’den Defterdār Behcet Efendi merḥūma yazılan ḳā’ime İ1; Def a müşārün ileyh Behcet Efendi’ye Filibe’den irsāl olunan ḳā’ime İ4, S; Def ā Behcet Efendi’ye Filibe’den irsāl olunan ḳā’ime şüretidir İ2; Def a müşārün ileyh Behcet Efendi’ye Filibe’den taḥrīr ü irsāl olunan ‘arīza-ı merḡūbe şüretidir A; Def ā Filibe’den müşārün ileyh Behcet Efendi’ye yazılan şüretidir İ3; Def a müşārün ileyh Behcet Efendi’ye Filibe’den irsāl olunan ḳā’ime şüretidir K;

[45]

[İ1 39a-39b; İ2 44b-45a; İ3 32b; İ4 28b; A 31b-32a; B 38a-38b; K 35a-35b; S 33b-34a]

Def'a Filibe'den Behcet Efendi Merhūma Filibe Mevlevî-hānesi Şeyhîni Tavşiye-nāmedir¹⁷⁴⁵

Devletlü, 'ināyetlü, 'uṭfetlü, 'aliyyü'l-himem efendim, sultānım ḥazretleriniñ¹⁷⁴⁶ şaḥīfe-i āb-gün-ı āsmān raḳam-zede-i muḳaṭṭa'āt-ı nücūm-ı¹⁷⁴⁷ tābnāk ve ḳalem-i benān-ı zamān¹⁷⁴⁸ muḳallib-i ṭabakāt-ı eflāk olduḳça niḳām-ı dārū'l-emāre-i pāygāh-ı sa'ādet mevḳūf-ı cünbiş-i ḳalem-i¹⁷⁴⁹ müjgān ve dīvān-hāne-i 'ālī-serāy-ı devlet nevbet-hāne-i iḳbāl-i cāvidānları olmaḳ da'avātıyla¹⁷⁵⁰ 'arza-dāşt-ı 'abd-ı kemterinleri budur¹⁷⁵¹ ki dā'ī-i devlet-h'vāh-ı ḳadīmleri olup Filibe Mevlevî-hānesinde¹⁷⁵² imāme-i subḥa-ı cem'iyet-i fuḳarā¹⁷⁵³ Mevlevî Şeyhî Es-seyyid¹⁷⁵⁴ Muştafā Efendi dā'ileri ārzū-yı ḥāk-būsī-i¹⁷⁵⁵ serāy-ı behcet-peymālاریyla rū-be-rāh-ı cānib-i¹⁷⁵⁶ devletleri olmaḳla ḳadīmden me'lūf u mu'tād olduḳı¹⁷⁵⁷ kerem ü 'ināyetlerinden bu def'a daḥı¹⁷⁵⁸ ḥişşedār ve¹⁷⁵⁹ müzāheret ü mu'āvenetleriyle sezāvār-ı nazar-ı i'tibār¹⁷⁶⁰ buyurulmaḳ bābında luṭf u kerem efendimiñdir¹⁷⁶¹. **Kenār-ı ḳā'ime** 'Ināyetkārā¹⁷⁶²! Şeyh-i mūmā ileyh dā'ileri¹⁷⁶³ eyyām u leyālde müsāfirin ü mücāvirinden on on beş ḳadar¹⁷⁶⁴ dervişān-ı Mevleviyye ile ve nice şikest-resān-ı ḳuvvetü'z-zahr-ı irād-ı cüz'ī olan evlād u 'iyāliyle pençe-feşār-ı ser-

¹⁷⁴⁵ Def'a müşārün ileyh Behcet Efendi'ye Filibe'den irsāl eylediḳi ḳā'imedir İ4; Def'a Behcet Efendi'ye Filibe'den irsāl olunan ḳā'ime şüretidir İ2; Def'a müşārün ileyh Behcet Efendi'ye Filibe'den gönderilen ḳā'imedir A; Def'a müşārün ileyh Behcet Efendi'ye Filibe'den gönderilen ḳā'ime şüretidir S, K; Filibe'den müşārün ileyh Behcet Efendi'ye Mevlevî-hāne Şeyhîni tavşiyedir İ3; Def'a müşārün ileyh Behcet Efendi'ye Filibe'den gönderilen ḳā'ime şüretidir B.

¹⁷⁴⁶ devletlü, 'ināyetlü, 'uṭfetlü, 'aliyyü'l-himem efendim, sultānım ḥazretleriniñ: devletlü, 'ināyetlü, 'uṭfetlü efendim, sultānım ḥazretleriniñ İ1; – A; devletlü ḥazretleriniñ İ3.

¹⁷⁴⁷ muḳaṭṭa'āt-ı nücūm-ı: nücūm-ı muḳaṭṭa'āt A.

¹⁷⁴⁸ zamān: – İ4; zebān A, S.

¹⁷⁴⁹ cünbiş-i ḳalem-i: ḳalem-i cünbiş-i İ2.

¹⁷⁵⁰ da'avātıyla: da'avatı A, S, B.

¹⁷⁵¹ kemterinleri budur: kemterinleridir İ1, A, İ3.

¹⁷⁵² Mevlevî-hānesinde: Mevlevî-hānesine İ1, İ3.

¹⁷⁵³ fuḳarā: fuḳarā-yı A.

¹⁷⁵⁴ es-seyyid: eş-şeyḥ İ4, A, S, B; seyyid İ3; – K.

¹⁷⁵⁵ ḥāk-būsī-i: ḥāk-pūşī-i İ1.

¹⁷⁵⁶ cānib-i: icābet-i A.

¹⁷⁵⁷ olduḳı: olduḳım İ3.

¹⁷⁵⁸ daḥı: – A.

¹⁷⁵⁹ ve: – A, S, B.

¹⁷⁶⁰ i'tibār: 'ināyet A, S.

¹⁷⁶¹ luṭf u kerem efendimiñdir: – A, İ3.

¹⁷⁶² 'ināyetkārā: 'ināyet-kā* S.

¹⁷⁶³ dā'ileri: bendeleri İ1, İ3.

¹⁷⁶⁴ on on beş ḳadar: on beş ḳadar İ1, A, S, K, B; on on beş İ4; on beş İ3.

süfre-i dıyķ-ı ma'āş olup muzāyaķa-ı hālleri zāhir olmağla hāķķında şefāķat ve ma'āş-ı fuķarāya bir kaç aķçe zāmīme ile celb-i da'avāt-ı hayriyyeye rāğibet¹⁷⁶⁵ buyurulmaķ bābında kerem ü merħamet devletlü efendim, sultānım hāzretleriniñdir¹⁷⁶⁶.

[46]

[İ1 39b-40b; İ2 45a-45b; İ3 32b-33a; İ4 28b-29b; A 32a-33a; B 38b-39b; K 35b-36b; S 34a-34b]

Def a Müşārün İleyh Behcet Efendi'ye Filibe'den İrsāl Olunan Kā'ime Şüretidir¹⁷⁶⁷

‘İnāyetkārā! Mekārim-perverā¹⁷⁶⁸! Dārü'z-ziyāfe-i kerem-i ‘amīmeleriniñ¹⁷⁶⁹ tuşmāl-i keşirü'n-nevāli ya'ni sāmān-süz-ı kef-i deryā-yı bī-kenār olan dest-i ‘aţā-peyvest-i tama'-güdāzları yediyle¹⁷⁷⁰ vāşıl-ı ceyb-i ümīdimiz olan naķdīne-i luţf-ı sābıķlarınıñ ifā-yı ‘aşr-ı şükrānesine bu dā'ileri ve ‘Abdu'r-raħīm Bey bendeleri¹⁷⁷¹ tertīb-i muķaddemāt-ı ihtimām-ı tamām ve taķdīm-i¹⁷⁷² merāsīm-i sa'y-ı mā-lā-ke-lām itdiklerimiz biñde bir edā-yı¹⁷⁷³ mevācib-i teşekkür-i¹⁷⁷⁴ ni'etlerine medār olamayup hemān iki cihān sa'ādetine neyl ü mażhariyetleri bārgāh-ı aħadiyetden istid'ā zımnında dest-ber-dāşte-i cānib-i isticābet ve dem-beste-i mevķif-i hayret iken gerek bu dā'ı-i devlet-h'āhlarına re'sü'l-māl-i bāzār-ı iftiħār olan nevāziş-nāme-i kerīmāne ve gerek 'abd-ı kādīm¹⁷⁷⁵ 'Abdu'r-raħīm Bey bendelerine kuvvet-i bāzū-yı i'tibār u iķtidār¹⁷⁷⁶ olan luţf u kerem-i Hātemāneleri zuhūr ve kālbed-i sīne-i bendegāna ilkā-yı kālā-yı sürūr idüp memālik-i vasi'atu'l-mesālik-i¹⁷⁷⁷ imkān maķtū'-ı yaylaķ-nişinān-ı cihān ve mezra'a-ı in'ām u ihsān bāz-beste-i kişt ü kār-ı

¹⁷⁶⁵ hayriyyeye rāğibet: hayriyye İ1, İ2, İ3, İ4, A, S, K.

¹⁷⁶⁶ kerem ü merħamet devletlü efendim, sultānım hāzretleriniñdir: kerem ü merħamet efendimiñdir İ1; kerem ü merħamet devletlü efendimiñdir İ2; – A, İ3;

¹⁷⁶⁷ Def ā merħūm Behcet Efendi'ye yazılan İ1; Def a müşārün ileyh Behcet Efendi'ye Filibe'den irsāl eylediğ i kā'imedir İ4; Def ā Behcet Efendi'ye Filibe'den irsāl olunan kā'ime şüretidir İ2, S; Def a Behcet Efendi'ye Filibe'den irsāl olunan kā'imedir A; Def a müşārün ileyhe Filibe'den İ3; Def a müşārün ileyh Behcet Efendi'ye Filibe'den gönderilen kā'ime şüretidir B.

¹⁷⁶⁸ 'ināyetkārā, mekārim-perverā: – A.

¹⁷⁶⁹ 'amīmeleriniñ: 'amīmlerin İ4, İ3; 'amīmleriniñ B.

¹⁷⁷⁰ yediyle: ile A, İ3.

¹⁷⁷¹ bendeleri: kulları A, S, B.

¹⁷⁷² taķdīm-i: – A; naķdīne-i İ3.

¹⁷⁷³ edā-yı: ed*-yı A

¹⁷⁷⁴ teşekkür-i: şükr-i İ3

¹⁷⁷⁵ 'abd-ı kādīm:– İ1, İ4, İ3, B.

¹⁷⁷⁶ i'tibār u iķtidār: iķtidār u i'tibār İ3.

¹⁷⁷⁷ vasi'atu'l-mesālik-i: vasi'atu'l-memālik-i i07.

nev^c-i¹⁷⁷⁸ benî Ādemiyān olaldan bu āna dek ne sipeh-keşān-ı ma^creke-i mekremetden bir aḥad¹⁷⁷⁹ ilzām-ı muḳāṭa^c a-ı şervet ü sāmān ile¹⁷⁸⁰ bir müfred-süvār-ı meydān-ı niyāza¹⁷⁸¹ bu gūne tehiyye-i¹⁷⁸² esbāb-ı nuşret itdiği raḳam-zede-i ġarībe-nüvīsān-ı selef olmuştur ve ne kemer-bestegān-ı ^catebe-i ^cubūdiyetden¹⁷⁸³ bir derdmend¹⁷⁸⁴ itlāf-ı naḳdīne-i ^cömr-i ^cazīz ile bir fermān-fermāy-ı¹⁷⁸⁵ iḳlīm-i semāḥat-bārgāhında bu maḳūle maṭleb-i¹⁷⁸⁶ ḥāṭır-ḥ^vāḥ ḥuṣūline zafer bulmuştur¹⁷⁸⁷. ^cAbdu'r-raḥīm Bey bendeleri taraf-ı bāhirü's-şeref-i kerīmānelerine min-ciheti'l-intisāb şağır ü kebīrden isticlāb-ı du^cā-yı ḥayr fikriyle ^cāmme-i ḥarekāt u sekenātında rıfḳ u i^ctidāl merāsimini pīşe ve her işde ḥüsn ü ḳubḥ-ı¹⁷⁸⁸ encām-ı kārı der-pīş-i şaḥş-ı endīşe itdiği cihetle gerek nefis-i Filibe'de mütemekkin¹⁷⁸⁹ ve¹⁷⁹⁰ gerek ḳurā' u ḳaşabātda sākin şerīf ü¹⁷⁹¹ vażī^c müslim ü zimmī¹⁷⁹² kendüden ḥoşnūd u rāzī olmalarıyla ḥaḳḳında daru'l-emāre-i himmet-i ^culyālarından şudūr iden işbu menşūr-ı nā-geh-ḫuhūr-ı kerem ü ^cināyetleri cümlesiniñ tengnā-yı ḳarārgāhların¹⁷⁹³ nümüne-nümāy-ı dā'ire-i sūr ve her birini sūrḥ-rüy-ı¹⁷⁹⁴ neşve-i raḥīḳ-i sūrūr¹⁷⁹⁵ itmegin ^cināyetlü efendimiñ irtifā^c-ı¹⁷⁹⁶ kevkeb-i ^cālem-fürüz-ı iḳbālleri du^cāsında hem-zebān-ı ittifāḳ ve incilā-yı mihr-i zulmet-süz-ı¹⁷⁹⁷ iclālleri istid^cāsında rū-ber-cānib-i kāḥ-ı nüh-tāḳ olmuşlardır¹⁷⁹⁸. Kār-fermāy-ı¹⁷⁹⁹ dārü'l-ḥükm-i ḳader ḳadr u menziletlerin rüz-be-rüz berter ve pāyın-i ^catebe-i seray-ı ^cizzetlerin¹⁸⁰⁰ bālā-yı bām-ı sipihre ber-ā-ber idüp bundan böyle daḥı ser-rişte-i niḫām-ı ḥāl-i niyāzmendān olan

¹⁷⁷⁸ nev^c-i benî: benî nev^c-i İ1, İ2, İ3, İ4, K.

¹⁷⁷⁹ bir aḥad: – İ1.

¹⁷⁸⁰ ile: ile ne İ3.

¹⁷⁸¹ niyāza: enbāza A.

¹⁷⁸² tehiyye-i: teheyi-i İ2

¹⁷⁸³ ^cubūdiyetden: ^cubūdiyyeden İ2.

¹⁷⁸⁴ derdmend: der*mend B.

¹⁷⁸⁵ fermān-fermāy-ı: fermān-ferā-yı İ1

¹⁷⁸⁶ maṭleb-i: – İ3.

¹⁷⁸⁷ bulmuştur: bulmuş İ2.

¹⁷⁸⁸ ḳubḥ-ı: ḳabīḥ İ1, A.

¹⁷⁸⁹ mütemekkin: mümekkin K, S, B.

¹⁷⁹⁰ ve: – İ1, İ4, K.

¹⁷⁹¹ ü: – B.

¹⁷⁹² müslim ü zimmī: zimmī vü müslim İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

¹⁷⁹³ ḳarārgāhların: ḳarārgāhlarına A.

¹⁷⁹⁴ sūrḥ-rüy-ı: *ḥ-rüy-ı İ1; سرخودری A.

¹⁷⁹⁵ sūrūr: – İ2.

¹⁷⁹⁶ irtifā^c-ı: irtikā-yı İ4.

¹⁷⁹⁷ zulmet-süz-ı: zulmet-süz u İ4.

¹⁷⁹⁸ olmuşlardır: olmuştur İ3.

¹⁷⁹⁹ kār-fermāy-ı: kār*-fermāy-ı İ4.

¹⁸⁰⁰ ^cizzetlerin: ^cizzetleri A, S, B.

tār-ı nigāh-ı merāḥim-penāhların şīrāze-bend-i mecmū‘a-ı ümīd-i¹⁸⁰¹ çākerī ve gāh u¹⁸⁰² bī-gāh tūṭī-zebān-ı mu‘ciz-beyān-ı nevāziş-i mu‘tādların ḥaḳkımızda¹⁸⁰³ bāl-efşān-ı¹⁸⁰⁴ muṭāyebe vü suḥanverī ya‘nī gerek bu dā‘ilerin¹⁸⁰⁵ ve gerek ‘Abdu'r-raḥīm Bey bendelerin sāye-i sāybān-ı teveccüh ü ‘ināyetlerinde ihtiyāc-ı kes-i diğeri ve ilticā-yı bārgāh-ı her nāmverden müstāgnī vü berī eyleye. Āmīn. Bi-ḥürmeti’n-nebiyyi’l-emīn¹⁸⁰⁶.

[47]

[İl 40b-42a; İ2 45b-47a; İ3 33a-34b; İ4 29b-30b; A 33a-34a; B 39b-41a; K 36b-37b; S 34b-36a]

Def‘a Müşārün İleyh Behcet Efendi’ye Burusa’dan İrsāl Olunan Fārsī Kā’imdir¹⁸⁰⁷

Key buved yā Rab ki cānān¹⁸⁰⁸ be-ş’neved peygām-ı men

Nāme-rā mī-sūzed ez-ḥasret sevād-ı nām-ı men¹⁸⁰⁹

Tā ki cesāmet-i kūh-ı¹⁸¹⁰ ğam-ı ğarībān delīl-i naḳz-ı tenāhī-i¹⁸¹¹ eb‘ād bāşed ecrām-ı ehrām-ı ḥaşmet-i ān ‘ālī ḥazret mütecāviz-i¹⁸¹² zirve-i zemīn¹⁸¹³ ü zamān gerded ve çendān ki tevāfur-i ‘uḳūd-ı ḥibal-ı¹⁸¹⁴ āmāl-i ḥvāceğān ser-rişte-i gūsil-i inḳizā-yı merātib-i a‘dād buved¹⁸¹⁵, aṭnāb-ı ḥıyām-ı servet-i ān sāmī-menziilet be-dest-yārī-i zīr-destān evtād-ı¹⁸¹⁶ devā’ir-i¹⁸¹⁷ mekīn ü mekān gired. **Beyt**¹⁸¹⁸

Ve hazā du‘ā’un lā-yüreddü¹⁸¹⁹ fe-innehu

‘Alā-sunenin lā-vekese fīhi ve lā-serefe¹⁸²⁰

¹⁸⁰¹ ümīd-i: – A.

¹⁸⁰² u: – A, B.

¹⁸⁰³ mu‘tādların ḥaḳkımızda: mu‘tādın ḥaḳkımda İ1; mu‘tādların ḥaḳkımda İ3.

¹⁸⁰⁴ bāl-efşān-ı: bāl A.

¹⁸⁰⁵ dā‘ilerin: dā‘ileriniñ A.

¹⁸⁰⁶ bi-ḥürmeti’n-nebiyyi’l-emīn: – İ1, İ4, İ3.

¹⁸⁰⁷ Behcet Efendi’ye Burusa’dan yazılan Fārsī kā’ime İ1; Def‘a müşārün ileyh Behcet Efendi’ye Burusa’dan irsāl olunan Fārsī kā’ime şüretidir İ2, K, A; Müşārün ileyhe Burusa’dan yazılan Fārsī kā’imdir İ3; Def‘a müşārün ileyh Behcet Efendi’ye Burusa’dan gönderilen Fārsī kā’ime şüretidir B.

¹⁸⁰⁸ cānān: – A.

¹⁸⁰⁹ Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün (Nevres)

¹⁸¹⁰ kūh-ı: – A.

¹⁸¹¹ tenāhī-i: şāhī İ3.

¹⁸¹² mütecāviz-i: mütecāvir-i İ1, A, K, B.

¹⁸¹³ zemīn : zemīnī A.

¹⁸¹⁴ ḥibal-i: ḥibale-i A.

¹⁸¹⁵ buved: – B.

¹⁸¹⁶ evtād-ı: evtā-ı İ4.

¹⁸¹⁷ devā’ir-i: dā’ir-i İ2, A, K, B.

¹⁸¹⁸ beyt: – İ1, İ4, İ3.

¹⁸¹⁹ لا يردّ: لا يردّ A, S, B.

Ba^c d-ez-güzāriş-i¹⁸²¹ қағар-ı metā^c -ı şenā¹⁸²² ki ḥ^vācegān-ı bendergāh-ı quds u¹⁸²³
behcet dest-āwīz-i sākinān-ı bihişt ez-vey bārḥā¹⁸²⁴ bestend ve pes-ez-nigāriş-i¹⁸²⁵
 çehre-i ‘arā’is-i¹⁸²⁶ du‘ā ki şevḳ-baḥş-ı¹⁸²⁷ müteraşşidān-ı sūr-ḥāne-i icābet
 hestend¹⁸²⁸ ma^c rüz-ı re’y-i cihān-ārāy-ı ‘ālī mī-dāred ki eger ez-aḥvāl-i¹⁸²⁹ in seng-i
 felāḥan-ı rüzgār istiḥbār fermāyend **kıṭ‘a**¹⁸³⁰

Der-in pīrūze-ṭaşt ez-ḥūn-ı çeşmem

Heme āfāk şod bīcāde-ma^c den

Eger ne-ser-nigūnsār’estī¹⁸³¹ in ṭaşt

Leb-ā-leb būdī¹⁸³² ez-ḥūn-ı dil-i men¹⁸³³

ḡam-ı in ḡurbet-i tāze ki mūnsī-i miḥnet-i şeş-sāle ve derd ü¹⁸³⁴ dāḡ-ı firāḡ-ı aḥbāb u
 ‘ıyāl ki piyāle-i leb-ā-leb ez-ḥūn-ı derūn ez-ū dāḡ-ı¹⁸³⁵ dil lāle¹⁸³⁶ est¹⁸³⁷, **mışra**¹⁸³⁸

Be-men ān mī-koned k’āteş¹⁸³⁹ be-bārūt¹⁸⁴⁰

te‘ākub-ı nevā’ib-i rüzgār esbāb-ı ḥānmān-ı zindegānī-rā be-ḡāyetī ber-hem-zede-i
 tefriḡa gerdānīde ki çehre-perdāz-ı şebīh-keş-i muşavvire¹⁸⁴¹ ki eger ḥ^vāstī ḡavā‘id-i
 binā-yı sūkūt ez-nihād-ı şūret-i dīvār ber-ḡāstī ‘āciz ez-temyīz-i cevāhir ü a‘rāz
 gerdīd ve tenāvüb-i şavā‘ib-i¹⁸⁴² çarḡ-ı¹⁸⁴³ nā-be-ḡarār esās-ı kuvā-yı vicdānī-i¹⁸⁴⁴

¹⁸²⁰ و لا سرف – A.

¹⁸²¹ b^c ad-ez-güzāriş-i: b^c ad-zā-güzāriş İ4; ba^c d ez güzār A.

¹⁸²² şenā: tenā İ3.

¹⁸²³ u: – İ1, İ2, İ3, İ4, K.

¹⁸²⁴ bārḥā: – İ1.

¹⁸²⁵ nigāriş-i: nigār-ı A.

¹⁸²⁶ ‘arā’is-i: ‘arā’iş-i? A.

¹⁸²⁷ şevḳ-baḥş-ı: şeref-baḥş-ı İ4, B.

¹⁸²⁸ hestend: estend İ1.

¹⁸²⁹ ez-aḥvāl-i: aḥvāl-i A.

¹⁸³⁰ kıṭ‘a: beyt İ1; – İ3.

¹⁸³¹ ser-nigūnsār’estī: ser-nigūnsār A.

¹⁸³² būdī: – İ1.

¹⁸³³ Mefâîlün/Mefâîlün/Feûlün (Hâfız).

¹⁸³⁴ ü: – S, B.

¹⁸³⁵ ez-ū dāḡ-ı: ez-vedā‘ İ2, İ3.

¹⁸³⁶ lāle: lāl İ3.

¹⁸³⁷ est: hest/dest B.

¹⁸³⁸ mışra’: ‘ İ4, A, S, K, B.

¹⁸³⁹ k’āteş: āteş A, S, B.

¹⁸⁴⁰ Mefâîlün/Mefâîlün/Feûlün.

¹⁸⁴¹ muşavvire: muşavvir İ4.

¹⁸⁴² şavā‘ib-i: صواعب İ3.

¹⁸⁴³ çarḡ-ı: – A, S, B.

¹⁸⁴⁴ vicdānī-i: vaḡdānī İ1.

cismānī-rā be-ḥaddī dest-ḥoş-ı perîşānī sāht ki ‘allāme-i Eflāṭūn¹⁸⁴⁵-şāgird-i müfekkire ki eger meyl dāştī mübāyenet-i¹⁸⁴⁶ çār mes’ele-i unşurī-rā be-küllī ez-miyān ber-dāştī kâreş be-mertebe-i cehl-i¹⁸⁴⁷ fark-ı sevād u beyāz keşid. **Qıṭ‘a li-münşi’ihi**¹⁸⁴⁸

Yā Rab be-kucā girem menzil ki be-şad ḥ^vārī
Rāndend me-rā ez-dih ve’z-şehr be-der kerdend
Kes-rā ḥaber ez-sūz-ı pervāne-i in dil nīst
Zaḥmī¹⁸⁴⁹ ki ne-dāred ḥūn der-kār-ı ciger kerdend¹⁸⁵⁰

Der-in eyyām-ı ālām ba‘d-ez-müddet-i şeş-sāle-i ğurbet mülāzemet-i penc-rūze-i bende-i belā-keşide ki¹⁸⁵¹ der-künc-i tārīk-i ğam-ḥāne bā-hirās-ı¹⁸⁵² ṭāriḳa-ı ve eyyuna ‘īmīn lā-yukaddiruhu’d-dehru¹⁸⁵³ [bī-raḥt]¹⁸⁵⁴, muḥākī-i ḥāl-i ān kebūter-i sermā-dīde būd ki ez-şiddet-i berf ü bārān der-zāviye-i¹⁸⁵⁵ ḥāne-i kesī penāh āred. Çünān-çi eger bāz birūn pered sermā mīrānedeş ve eger ser-fürü-bürde-i zīr-i bāl-i ferāğ gerded ḥudāvend-i ḥāne gīrānedeş. **Beyt**¹⁸⁵⁶

Be-ṭavāf-ı Ka‘be refte¹⁸⁵⁷ be-ḥarem rehem ne-dādend¹⁸⁵⁸
Ki birūn-ı der çi kerdī ki derūn-ı ḥāne āyi¹⁸⁵⁹
dīger¹⁸⁶⁰

Kucā revem çi be-güyem be-gū çi çāre konem
Be-ān¹⁸⁶¹ ki cāme-i ‘ömr-i ‘azīz pāre konem¹⁸⁶²

¹⁸⁴⁵ Eflāṭūn: Felaṭūn İ2.

¹⁸⁴⁶ mübāyenet-i: mebāyet İ1; meyānet-i ? İ3.

¹⁸⁴⁷ cehl-i: çihil İ1, A.

¹⁸⁴⁸ kıṭ‘a li-münşi’ihi: kıṭ‘a İ4, A, S, B; beyt İ2, K; li-münşi’ihi İ3.

¹⁸⁴⁹ zaḥmī ki: raḥmī İ3.

¹⁸⁵⁰ Mef’ûlü/Mefâilün/Mef’ûlü/Mefâilün (Nevres).

¹⁸⁵¹ ki: – A, S, B.

¹⁸⁵² bā-hirās-ı: باهرش A.

¹⁸⁵³ Ve zaman hangi nimeti bozmaz?

¹⁸⁵⁴ bī-raḥt: be-ser raḥt İ1; be-ser reft İ2, İ3, İ4, A, B, K, S.

¹⁸⁵⁵ der-zāviye-i: dervāze-i A.

¹⁸⁵⁶ beyt: kıṭ‘a İ4.

¹⁸⁵⁷ refte: – A, S, B.

¹⁸⁵⁸ ne-dādend: ne-dārend İ1, İ4, S, İ3, K, B.

¹⁸⁵⁹ Feilātü/Fâilātün/Feilātü/Fâilātün (Irakî).

¹⁸⁶⁰ dīger: – İ1; Beyt İ2, A, S, K, B.

¹⁸⁶¹ be-ān: be-dān A.

¹⁸⁶² Mefâilün/Feilātün/Mefâilün/Feilün

Ḳader-nāme-i Selīm-i Ṭahrānī ki der-bāre-i ġarībī ki mübtelā-yı şiddet ba‘de’l-ferec şode bud, eger der-şaded-i aḥvāl-i in gūy-ı çevgān-ı belā raḡam yāftī münāsibter¹⁸⁶³ būdī. Fi’l-vāḡi‘ eger in vāḡi‘a-ı rec‘-i ḡaḡḡarī ki bende der-bendeş üftād, ġarīb-i mesfūr-ı āsāyiş-yāfte-rā ez-ārāmgāh-ı zīr-i dīvār be-der keşide ez-ser-i nev raḡt-keş-i şaḡrā-yı miḡen ve dü-bāre beyābān-merg-i cüdā-yı vaṭan gerdānīdī, Ḳader-nāme-i Selīm be-meżāmīn-i derd ü ḡasret sād çendān efzūdī¹⁸⁶⁴ ve¹⁸⁶⁵ ḡarf-ı ḡarfeş ‘inān-ı iltihāb u sūziş ez-dest-i āftāb-ı ḡiyāmet der-rübūdī¹⁸⁶⁶. **Beyt**

Zevḡ-i vaşl ez-heme¹⁸⁶⁷ ān būd ki yek laḡze ne-būd
Kāş bā-fıkr ü¹⁸⁶⁸ ḡayāl-i tū be-ġam¹⁸⁶⁹ sāḡtemī¹⁸⁷⁰

Eknūn be-āteş-i¹⁸⁷¹ cüdāyī-i aḡbāb kebāb-ı sīḡ-i ıztırāb gerdide, **beyt**¹⁸⁷²

Der-kohen-ḡānei ki ez-tengī
Ne-tevānem ki pīrehen be-derem¹⁸⁷³

Beyt

Vaḡiden mine’l-ḡullāni¹⁸⁷⁴ fī-küllī¹⁸⁷⁵ beldetin
İzā ‘azume’l-maṭlūbu ḡalle’l-musā‘idu¹⁸⁷⁶

hücūm-ı aḡsām-ı ġumūm ve istilā-yı ālām u¹⁸⁷⁷ ḡumūm der-enāmil-i dest-i iḡtiyār ān ḡadar iḡtidār ne-gożāşt ki ḡalem-i endişe-rā der-dest-i ṭabī‘at dāde bā-çend soḡen-i riḡḡat-engiz be-dāmen-i sūdde-nişinān-ı devlet āvized, yā çāk yā beste¹⁸⁷⁸ be-ğiribān-ı cāme-i ḡayāt zened. **Ḳıṭ‘a**

Tenhā heme şeb men ü çerāġī
Mūnis şode tā-be-ğāh-ı rūzem

¹⁸⁶³ münāsibter: münāsebetī İ1, İ3, A.

¹⁸⁶⁴ efzūdī: efzūnī B.

¹⁸⁶⁵ ve: dü B.

¹⁸⁶⁶ der-rübūdī: der-rübūd İ1, İ3.

¹⁸⁶⁷ ez-heme: er heme İ2.

¹⁸⁶⁸ ü: – A, S, B.

¹⁸⁶⁹ be-ġam: na‘am A.

¹⁸⁷⁰ Feilātün(Feilātün)/Feilātün/Feilātün/Feilün(Fa’lün)

¹⁸⁷¹ be-āteş-i: – İ1.

¹⁸⁷² beyt: – İ4.

¹⁸⁷³ Fâilātün(Feilātün)/Mefâilün/Feilün(Fa’lün)

¹⁸⁷⁴ الحلان: الحلان A.

¹⁸⁷⁵ كل: – A.

¹⁸⁷⁶ Mütenebbî.

¹⁸⁷⁷ u: – İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, S.

¹⁸⁷⁸ yā çāk yā beste: bā-çāk pā-beste İ2; bā-çāk bā-beste İ4; bā çāk bāyeste K, B.

Gāhī¹⁸⁷⁹ be-küşem be-āh-ı serdeş
Gāh ez-tef-i sîne ber-fürüzem¹⁸⁸⁰

Fermān-fermāy-ı kār-ḥāne-i himmetā!¹⁸⁸¹ Ġarīb-nevāzā! Ser-efrāzā! Eger himmet-i belā-gerdān-ı mülāzımān-ı ‘ālī ki der-teshīr-i rūḥāniyān-ı umūr-ı müşkile hem-ḥālet-i kāh-ı kāh-rübā’s¹⁸⁸² be-cihet-i taḳaddüm-āšnāyī ki der-mebādī-i bezmgāh-ı ezel şūret-i vuḳū‘ yāfte būd, müteveccih-i aḥvāl-i ġarībān ne-gerded, şūret-i vāḳı‘ a-ı men-i ser-gerdān mümāşil-i kīmyāger ü kīmyā gerded¹⁸⁸³ ve¹⁸⁸⁴ eger çengāl-i şāh-bāz-ı¹⁸⁸⁵ mihrbānī-i ḥuddām-ı kirām be-feryād-ı bāl-i¹⁸⁸⁶ bāl-rīḥtegān-ı dāmgāh-ı miḥnet ne-ressed¹⁸⁸⁷ şayyād-ı hīç-der-fitrāk-ı zamāne ḥānde-i īn kebg-i¹⁸⁸⁸ nā-tüvān-rā der-pervāzgāh-ı ‘anḳā-hem ne-ş[in]eved¹⁸⁸⁹. Ümīd ez-kerem-i¹⁸⁹⁰ ‘amīm ān ki īn bülbul-i per-şikeste-i ḳafesī-rā¹⁸⁹¹ be-vesīlei¹⁸⁹² ki delālet-i āşiyān-ı ḳadim nümāyed, müzāheret fermūde dāğ-ı hicrān-ı çend-sāle-i evlād u ‘ıyāl-rā¹⁸⁹³ ki şaḥīfe-i sîne-rā nümūdār-ı şaḥīfe-i ḥakkāk ve ġirībān-ı pīrāhen-i şabr u ārām-rā ez-şad cā çāk kerde est, be-ferāğ-ı bāl mütehavvil ve be-baḥye-i¹⁸⁹⁴ şafā-yı intizām-ı ḥāl mütebeddil fermāyend ve¹⁸⁹⁵ der-mecālīsü’l-üns-i evliyā-yı nı‘met ān-çi şayeste-i teraḥḥum u cānibdārī ve lāyık-ı büzürgī vü kāmḳārī būde bāşed, be-cāy ārend. **Beyt**

Ve kidtu aṭīru min şevḳī ileykum

Ve keyfe yaṭīru maḳşūşu’l-cenāḥi¹⁸⁹⁶

Bāḳī¹⁸⁹⁷, mışra‘¹⁸⁹⁸

¹⁸⁷⁹ gāhī: gā* A.

¹⁸⁸⁰ Mef’ûlü/Mefâilün/Feûlün (Hâkânî)

¹⁸⁸¹ himmetā:bī-hem-tā/himmetā İ4.

¹⁸⁸² kāh-rübā’s: keh-rübā’s İ2, A, S, B.

¹⁸⁸³ kīmyāger ü kīmyā gerded: kīmyāgerd kīmyā gerded İ1, İ3; kīmyā gerded İ4.

¹⁸⁸⁴ ve: – B.

¹⁸⁸⁵ şāh-bāz-ı: şeh-bāz-ı B.

¹⁸⁸⁶ bāl-i: İ1, İ2, İ3, İ4, B, K.

¹⁸⁸⁷ ne-ressed: tersed A.

¹⁸⁸⁸ īn kebg-i: لىك īn A, S, B; kebg-i īn İ1, İ4, İ2, K.

¹⁸⁸⁹ ‘anḳā-hem ne-ş[in]eved: ‘anḳā hem ne-şevēd İ1, İ2, İ3, İ4, K, S; ‘anḳā ne-şevēd hem A, B.

¹⁸⁹⁰ ümīd ez-kerem-i: ümīddār-ı kerem-i A.

¹⁸⁹¹ ḳafesī-rā: ḳafes-rā İ3.

¹⁸⁹² be-vesīlei: be-vesīle K.

¹⁸⁹³ ‘ıyāl-rā: vişāl-rā A.

¹⁸⁹⁴ be-baḥye-i: be-neciyye-i İ1; be-neciḃe-i İ4, A; بنخبه İ2.

¹⁸⁹⁵ ve: – B.

¹⁸⁹⁶ (İbn Zeydun)

¹⁸⁹⁷ bāḳī: – İ1, İ2, İ3.

¹⁸⁹⁸ mışra‘: – İ1, İ3, B; ‘ İ4, A, S, K.

Bāḳī ne-māned ān ki¹⁸⁹⁹ ne-ḥ^vāhed beḳā-yī tū.^{1900 1901}

¹⁸⁹⁹ ān ki: her ki Īl; ki ān ki S, B.

¹⁹⁰⁰ Meḥ^ulū/Fāilātū/Meḥāilū/Fāilūn (Sa'dī).

¹⁹⁰¹ کی بود یا رب که جانان بشنود پیغام من

نامه را میسوزد از حسرت سواد نام من

تا که جسامت کوه غم غریبان دلیل نقض تناهی ابعاد باشد اجرام اهرام حشمت آن عالی حضرت متجاوز ذروه زمین و زمان گردد
و چندانکه توافر عقود حبال آمال خواجگان سر رشته گسل انقضای مراتب اعداد بود اطناب خیام ثروت آن سامی منزلت بدستیار
زیر دستان اوتاد دوائر مکین و مکان گیرد **بیت**

و هذا دعاء لایرد فانه

علی سنن لا وکس فیه و لا سرف

بعد از گذارش قطار متاع ثنا که خواجگان بندرگاه قدس و بهجت دستاويز ساکنان بهشت از وی بارها بستند و پس از نگارش چهره
عرانس دعا که شوقبخش مترصدان سورخانه اجابت هستند معروض رای جهان آرای عالی میدارد که اگر از احوال این سنگ
فلاخن روزگار استخبار فرمائید **قطعه**

درین پیروزه طشت از خون چشم

همه آفاق شد بیجاده معدن

اگر نه سرنگونسارستی این طشت

لبالب بودی از خون دل من

غم این غربت تازه که منسی محنت شش ساله و درد وداع فراق احباب و عیال که پیاله لبالب از خون درون ازو داغ دل لاله است
مصرع

بمن آن میکند کاتش بباروت

تعاقب نوائب روزگار اسباب خانمان زندگانی را بغایتی برهمزده تفرقه گردانیده که چهره پرداز شبیهکش مصوره که اگر خواستی
قواعد بنای سکوت از نهاد صورت دیوار بر خاستی عاجز از تمییز جواهر و اعراض گردید و تناوب صواعب چرخ نابقرار اساس
قوای وجدانی جسمانی را بحدی دستخوش پریشانی ساخت که علامه افلاطون شاگرد مفکره که اگر میل داشتی مبادت چار مسئله
عنصری را بکلی از میان برداشتی کارش بمرتبه چهل فرق سواد و بیاض کشید. **قطعه لمنشه**

یا رب بکجا گیرم منزل که بصد خواری

رانند مرا از ده و ز شهر بدر کردند

کس را خبر از سوز پروانه این دل نیست

زخمی که ندارد خون در کار جگر کردند

درین ایام آلام بعد از مدت شش ساله غربت ملازمت پنجروزه بنده بلا کشیده که در کنج تاریک غمخانه با هراس طارقه و ای نعیم
لایکذره الدهر بیرخت محاکک حال آن کیوتر سرما دیده بود که از شدت برف و باران در زاویه خانه کسی پناه آرد چنانچه اگر باز
بیرون پرد سرما میراندش و اگر سرفرو برده زیر بال فراغ گردد خداوند خانه گیراندش **بیت**

بطواف کعبه رفتم بحرم رهم ندادند

که برون در چه کردی که درون خانه آبی

دیگر

کجا روم چه بگویم بگو چه چاره کنم

به آنکه جامه عمر عزیز پاره کنم

قدر نامه سلیم طهرانی که درباره غریبی که مبتلای شدت بعد الففرج شده بود. اگر در صدد احوال این گوی چوگن بلا رقم یافتنی
مناسبتی بودی فی الواقع اگر این واقعه رجع قهقری که بنده در بندش افتاد غریب مسفور آسایش یافته را از آرامگاه زیر دیوار بدر
کشیده از سر نورخت کش صحرای محن و دو باره بیابان مرگ جدای وطن گردانیدی. قدر نامه سلیم بمضامین درد و حسرت صد
چندان فزودی و حرف حرفش عنان التهاب و سوزش از دست آفتاب قیامت در ربودی **بیت**

ذوق وصل از همه آن بود که یک لحظه نبود

کاش با فکر و خیال تو بغم ساختمی

اکنون باتش جدائی احباب کباب سیخ اضطراب گردیده **بیت**

در کهن خانه که از تنگی

نتوانم که پیرهن بدرم

بیت

وحيدا من الخلان في كل بلدة
إذا اعظم المطلوب قل المساعد

هجوم اقسام غموم و استیلاى آلام و هموم در انامل دست اختیار آن قدر اقتدار نگذاشت که قلم اندیشه را در دست طبیعت داده با چند سخن رقت انگیز بدامن سده نشینان دولت آویزد یا چاک یا بسته بگریبان جامه حیات زند. **قطعه**

تنها همه شب من و چراغی
مونس شده تا بگاه روزم
گاهی بکشم بآه سردش
گاه از تف سینه بر فروزم

فرمان فرمای کارخانه همتا غریب نوازا سر افرازا اگر همت بلا گردان ملازمان عالی که در تسخیر روحانیان امور مشکله همحالت گاه کاهرباست. بجهت تقدم آشنایی که در مبادئ یز مگاه ازل صورت وقوع یافته بود. متوجه احوال غریبان نگردد صورت واقعه من سر گردان مماثل کمیگر و کمیگر گردد و اگر جنگال شاهباز مهربانی خدام کرام بفریاد بال ریختگان دامگاه محنت نرسد صیاد هیچ در فتراک زمانه خنده این کبک نا توان را در پرواز گاه عنقا هم نش[ن]ود. امید از کرم عمیم آنکه این بلبل پر شکسته قفسی را بوسیله که دلالت آشیان قدیم نماید مظاهرت فرموده داغ هجران چند ساله اولاد و عیال را که صحیفه سینه را نمودار صحیفه حکاک و گریبان پیراهن صبر و آرام را از صد جا چاک کرده است. بفراغ بال متحول و به بخیه صفای انتظام حال متبدل فرمانیده و در مجالس الاس اولیای نعمت آنچه شایسته ترحم و جانبداری ولایق بزرگی و کامکاری بوده باشد بجای آرند. **بیت**

و کدت اطیر من شوقی الیکم
و کیف بطیر مقصوص الجناح

باقی مصرع

باقی نماند آن که نخواهد بقای تو.

*Ya Rab! Sevgili benden nasıl haberdar olsun?
Benim isminin yazılması özlem (ateşi) ile mektubu yakmaktadır*

Gariplerin gam dağının büyüklüğü, (mekân) boyutlarının sınırlı olduğu (görüşünü) geçersiz kılmağa delil olduğu sürece, o yüce zatın ululuk piramidinin kütlesi zaman ve mekânın zirvesini aşar. Gerçi eşrafın istek halatlarındaki düğümlerin çokluğu sayı basamaklarını tüketecek kadar ise de o makamı yüce kişinin servetinin çadırını (ayakta tutan) ipler, eli altındakilere yardım etmede dünya ve içindekileri kuşatan (çadır) kazıklarına bağlanır.

Beyt: *Bu geri çevrilmeyecek bir duadır, çünkü bu vazgeçilmez ve yüz çevrilmez bir gelenektir.*

Kutsal ve yüce pazarın tüccarlarının, cennet ehline layık hediyeleri kendisinden aldıkları övgü metnını (taşıyan) kervan geçtikten ve kabul olma düğün evinde bekleyen (güveyi)lerin heyecanını artıran dua gelinlerinin yüzleri süslendikten sonra, âlemi güzelleştiren yüce görüşlerine arz olunur ki felek sapanındaki taş (gibi savrulup duran bu garip)in durumunu soracak olursan,

kıta: *Bu firuze leğende (gök kubbenin altında) gözüm(den akan) kandan her taraf bicade (kırmızı renkli bir taş) madenine dönüştü. Eğer tersyüz olmasaydı bu leğen gönlüm kanıyla dolup taşardı.*

altı yıllık musibeti unutturan bu yeni gurbetin gamı, aileden ve dostlardan ayrılığın gönül kanıyla dolu bir kadeh gibi lalenin yüreğini dağlayan yarası ve derdi,

mısra: *Ateşin baruta ettiğini bana etti.*

Felekten birbiri ardınca gelen musibetler hayat ocağımın gereçlerini öylesine darmadağın etti ki istese duvar resimlerindeki suskunluk binasının temellerini kökünden kazımaya muktedir olan ve (eşyanın) bir benzerini çizen hayal ressamı cevher (töz) ile araz (ilinek)i birbirinden ayırt etmekten aciz kaldı. Halden hale dönen felekten sırayla gelen belalar, bedene ait manevi duyuların temelini perişanlığın elinde öyle bir oyuncak haline getirdi ki dileseydi dört unsur (hava, toprak, su, ateş) problemindeki çelişkiyi tamamen kaldırabilecek olan ve Eflatun gibi çıraqları olan bir bilgini andıran düşünme yetisi ak ile karayı birbirinden ayıramayan bir cahil haline geldi.

Yazara ait kıta: *Ya Rab nereyi yurt edineyim ki beni aşağılayarak köyden sürdüler ve şehirden dışarı attılar. Kimsenin bu gönül pervanesinin sıkıntısından haberi yok. Bu kansız yarayı ciğere işleyecek hale getirdiler.*

Altı yıllık gurbetten sonra bu elemli günlerde, bela çeken bu bendenin beş günlük mülazemeti, gamhanenin karanlık köşesinde, “*Hangi nimet vardır ki felek onu bulandırmasın.*” haberinin korkusuyla evsiz barksız olup şiddetli kar ve yağmurdan dolayı birinin evinin köşesine sığınmış üşüyen bir güvercinin haline benzer. Eğer dışarı çıkarsa soğuktan ölecek ve eğer orada başını kanadının altına koyup soğuktan korunursa evin sahibi onu yakalayacaktır.

Beyt: *Kâbe’ye doğru gittim, hareme girmeme izin vermediler. Dediler ki: dışarıda ne yaptın da içeri giriyorsun!*

Diğer: *Artık nereye gideyim, ne diyeyim, söyle ne çare bulayım? Aziz ömrün elbisesini paralamaktan gayrı!*

Selim Tahranî’nin kurtuluş ile sonuçlanan bir musibete müptela olan bir garip hakkındaki Kader-name’si, eğer bela çevgeni (sopası)nin önündeki guy (top)u andıran benim durumum hakkında yazılmış olsaydı daha uygun olurdu. Hakikaten ağına düştüğüm bu geri dönüş olayı, (bir derece) rahata kavuşmuş olan bu zavallı garibi duvar dibindeki istirahatgâhından dışarı çekti; yeniden meşakkat sahrasında yolculuğa ve ikinci defa vatandan ayrı düşme çölünde ölüme mahkum etti; Selim’in Kader-nâme’sinin dert ve hasret (ile dolu olan) içeriğini yüz katına çıkardı; tıpkı yanma ve tutuşma dizginini kıyamet günü güneşinin elinden kaptı.

Beyt: *Vuslat zevki bir anda yok olan (zevk)lerdendir; keşke senin düşüncen ve hayalin ile derlenseydim!*

Şimdi dostlardan ayrı düşmenin ateşiyle ıstırap şişindeki kebaba dönmüş;

beyt: *Darlığından dolayı gömleğimi bile yırtamadığım bu eski evde;*

beyt : *Her yerde dostlardan (ayrı) yapayalnız (kaldım). (Sanki) hedef büyüdükçe yardım edenler azalıyor.*

Türlü türlü dertlerin hücumu, acı ve tasaların istilası irade elinin parmaklarında, düşünce kalemini tabiatın eline verip dokunaklı birkaç sözü devlet(in yüce) makamlarında oturanların kucağına bırakacak, hayat elbisesinin açık ya da kapalı olan yakasına ilâştirecek kadar güç bırakmadı.

Kıta: *Bütün gece, gün ağarınca kadar ben ve mum baş başa kalırız. Onu, bazen soğuk ahlârla söndürür, bazen de sinemdeki ateşle yakarım.*

Ey himmet atölyesinin yöneticisi, kimsesizlerin koruyucusu, eşsiz zat! Eğer senin kapıkullarından belayı savan ve kehribarın saman çöpünü çektiği gibi (cin, ifrit vb.) ruhaniyatı andıran zor işleri kontrol altına alan yüce himmetin ezel meclisinin ta başlarında gerçekleşen eski tanışıklık vesilesiyle gariplerin hallerine teveccüh etmese ben(im gibi bir) şaşkınım durumu kimya ile kimyagerin (hiçbir zaman sonuç vermeyen) durumu gibi olurdu.

Eğer büyük yöneticilerdeki merhamet doğanın pençesi bela tuzağındaki kolu kanadı kırıkların feryadına yetişmezse terkinde hiçbir şey bulunmayan felek avcısı bu güçsüz keklığın ötüşünü Anka himmetlilerin uçtuğu sahada işitemezdi. Onun herkesi kuşatan kereminden beklenen, kafese düşmüş bu kanadı kırık bülbülü, asıl yuvasına göndererek yardımcı olup, birkaç yıllık aileden ayrı olmanın yarasıyla hakkakın sayfasına dönen yürek sayfasını gönül rahatlığına çevirmesi, yüz yerden yırtılan sabır ve huzur yakasını durumun düzelmesinin getirdiği neşe ile dik(erek tamir et)mesi; velinimet efendilerimizin dostluk meclislerinde şefkat ve hamiliğe uygun olan, büyüklüğe ve mutluluğa yakışan neyse ona yerine getirmesidir.

[48]¹⁹⁰²

[İl 59a-59b; İ2 47a; İ4 30b-31a; A 34a-34b; K 37b-38a; S 36a]

**Def'a Müşārūn İleyh Merhūma Burusa'dan Tahrīr ü İrsāl Olunan Fārsī 'Arīza
Şūretidir¹⁹⁰³**

Nişāne-i sihām-ı meṭālib-i ümīdvārān ve maṭmaḥ-ı çeşmān-ı telḥ-kāmān-ı ḡam-efsürdegān, südde-i sa'ādet-i bārgāh-ı ḥ^vācegān ve destgāh-ı nüzhetgāh-ı büzürgān şoden bīrūn-ı sāmān-ı¹⁹⁰⁴ ḥikmet-i ezeli ne-şode est. Fe-lā-cerem īn bende-i ḥayr-ḥ^vāh-ı bī-iştibāh ki der-^cavn u menfa'ateş¹⁹⁰⁵ ez-kerem-i aḥlāk-ı büzürgī nāşī sa'y-ı belīḡ fermūde¹⁹⁰⁶ ammā ez-şe'āmet-i baḥt-ı siyāheş felek müsā'ade ne-nümūd¹⁹⁰⁷ ve ez-müddet-i çend sāl maḥrūm-ı āzād-rāzī-i¹⁹⁰⁸ Bektaşiyān şod. Der-eşnā-yı āmeden-i menşūr-ı itlāk-ı meserret-ilḥāk bi'l-muvācehe 'arz kerd-en-i ḥal ve berā-yı ḡüşūden-i 'ulūfe-i heft¹⁹⁰⁹-peşīz-i ḥod ez-defter-ḥāne-i Kōştāntīniyye der-ḥ^vāsten¹⁹¹⁰ küstāḥāne 'azīmet kerd ammā dūr-bāş-ı edeb¹⁹¹¹ girībāneş girift ve rehā ne-kerd¹⁹¹² ki mışra'¹⁹¹³

Ey meḡes 'arşa-ı Sīmurḡ ne cev-lāngeh-i tu'st¹⁹¹⁴

ve goft ki tū henūz der-muvācehe-i çünīn 'alī-ḥāzret muşāḥebet ü muḥāveret kerd-en liyāḡat u istiḥḡāḡat¹⁹¹⁵ nīst ve ez-erbāb-ı niyāz u recā ne-şodei benā-ber-īn şūret-i

Beyt: *Ve şevkimden uçarak size gelecek gibi oluyorum. (Ama) kanadı kesilmiş (bir kuş) nasıl uçabilir ki?*

Bâkî, **mişra:** *Bekânı istemeyen, bâkî kalmaz.*

¹⁹⁰² B ve İ3 nüshalarında mevcut değildir.

¹⁹⁰³ Def'a müşārūn ileyh merhūma tahrīr ü irsāl eylediḡi Fārsī mektūb şūretidir İ4; – İ1; Def'a müşārūn ileyh[e] Burusa'dan yazılan Fārsī mektūb şūretidir İ2; Def'a müşārūn ileyh merhūma Burusa'dan yazılan Fārsī mektūbdur S; Def'a müşārūn ileyh merhūma Burusa'dan yazılan Fārsī mektūb şūretidir K;

¹⁹⁰⁴ sāmān-ı: sāmān İ1, İ2, İ4, K, S.

¹⁹⁰⁵ u menfa'ateş: – A.

¹⁹⁰⁶ fermūde: fermūdī İ1, İ2, A, S, K.

¹⁹⁰⁷ ne-nümūd: be-nümūd İ4.

¹⁹⁰⁸ āzād-rāzī-i: āzād zārī İ1; āzār rāzī A.

¹⁹⁰⁹ heft: – İ2.

¹⁹¹⁰ der-ḥ^vāsten: در خواسین İ4; der-ḥāsten A.

¹⁹¹¹ edeb: آدب İ4; ādāb A, S.

¹⁹¹² ne-kerd: ne-kerde İ2.

¹⁹¹³ mışra': – İ4, A, S.

¹⁹¹⁴ Feilātūn(Fāilātūn)/Feilātūn/Feilātūn/Feilūn (Hāfız).

vāḳī‘a der-īncā ṣebt¹⁹¹⁶ ṣod ve‘z-īn güftār melāl ve iğmāz ne-kerden ve ez-ḥāṭır-ı şerīf īn ‘abd-ı kemterīn ferāmūş ne-kerden recā vu niyāz mī-konīm.¹⁹¹⁷

[49]

[İ1 42a-42b; İ2 47a-47b; İ3 34b; İ4 31a; A 34b-35a; B 41a-41b; K 38a-39b; S 36a-36b]

Münşî-i Merḥūm Filibe Ḳāḏīsı İken Edirne Bostāncıbaşısı İsmā‘il Ağa’dan vārid Olan Mektūblarına i‘tizārı Mutazammın Cevāb-nāme Şüretidir¹⁹¹⁸

Benim ‘ināyetlü, sa‘ādetlü, semāḥatlu, re‘fetlü, mekremetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleri¹⁹¹⁹ peyām-ı şihḥatlarına müteraḳḳıb¹⁹²⁰ iken bu def‘a¹⁹²¹ bir ḳt‘ā kerem-nāmeleri vārid olup ḥaşıyesinde bundan aḳdem irsāl-i cānib-i devletleri ḳılınan du‘ā-nāmemizde lafz-ı vahşī taḥrīrimize ta‘rīz buyurulmuş ve şöyle fehmi itdim ki ol

¹⁹¹⁵ istiḥḳāḳat: istiḥḳāḳ A.

¹⁹¹⁶ ṣebt: nīst A.

¹⁹¹⁷ نشانه سهام مطالب امیدواران و مطمح چشمان تلخکامان غم افسردگان سده سعادت بارگاه خواجهان و دستگاه نرنگاه بزرگان شدن بیرون شامان حکمت ازلی نشده است. فلا جرم این بنده خیر خواه بی اشتباه که در عون و منفعتش از کرم اخلاق بزرگی ناشی سعی بلیغ فرموده اما از شامت بخت سیاهش فلک مساعده نمود و از مدت چند سال محروم آزاد رازی بکتابشانی شد. در اتانی آمدن منشور اطلاق مسرت الحاق بالمواجه عرض کردن حال و برای گشودن علوفه هفت پیشیز خود از دفترخانه قسطنطنیه در خواستن کستخانه عزیمت کرد اما دورباش ادب گریبانش گرفت و رها نکرد که مصرع

ای مگس عرصه سیمرخ نه جولانکه تست

و گفت که تو هنوز در مواجهه چنین عالیحضرت مصاحبت و محاورت کردن لیاقت و استحقاقت نیست و از ارباب نیاز و رجا نشده بنابرین صورت واقعه در اینجا ثبت شد وزین گفتار ملال و اغماض نکردن و از خاطر شریف این عبد کمترین فراموش نکردن رجا و نیاز میکنیم.

Ümitvar olanların istek oklarının hedefi, gamdan bunalmış kederli gözlerin dikildiği yer, hacedanın makamının saadet kapısı, asillerin sevinç kaynağı olmak ezeli hikmetin imkânı dışında değildir. Muhakkak ki şüphesiz hayır isteyen bu kula yardım etmek ve yararlı olmak için büyüklere özgü yüce ahlakın sebebiyle yeterince çaba harcadın, fakat kara bahtımın uğursuzluğundan dolayı şansım yaver gitmedi. Birkaç yıl boyunca Bektaşilerin özgürce düşüncelerinden yoksun kaldım. Sevinç veren af fermanı geldiğinde, yüz yüze halimi arz etmek ve Kostantiniyye Defterhanesinden yedi akçelik maaşımın bağlanmasını istemek için küstahça yola çıktım, fakat edebim yakamı tuttu ve bırakmadı,

mısra: Ey sinek, Simurg'un bölgesi senin gezip dolaşacağın yer değildir!

ve dedi ki: Sen henüz böyle yüce bir insanla yüz yüze görüşme liyakatine ve hakkına sahip değilsin; niyaz eden, ümit eden, isteyen kişilerden olmamışsın. Bu münasebetle olayın oluş şekli buraya kaydedildi. Bu hüznü sözleri görmezlikten gelmemenizi ve mübarek hatırıncıdan bu hakir kulu çıkarmamanızı rica ve niyaz ederim.

¹⁹¹⁸ Edirne Bostāncıbaşısı İsmā‘il Ağa’ya Filibe’den yazılan İ1; Münşî-i merḥūm Filibe ḳāḏīsı iken Edirne Bostāncısı İsmā‘il Ağa’dan vārid olan mektūba i‘tizārı mutazammın cevāb-nāme şüretidir İ4; Münşî-i merḥūm Filibe ḳāḏīsı iken Edirne bostāncıbaşına i‘tizārı mutazammın cevāb-nāme şüretidir İ2; Edirne Bostāncıbaşısı İsmā‘il Ağa’ya Filibe’den yazılan şüretidir İ3; Münşî-i merḥūm Filibe ḳāḏīsı iken Edirne Bostāncıbaşısı İsmā‘il Ağa’dan vārid olan mektūblarına i‘tizārı mutazammın cevāb-nāmedir B.

¹⁹¹⁹ benim ‘ināyetlü, sa‘ādetlü, semāḥatlu, re‘fetlü, mekremetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleri: benim sa‘ādetlü, semāḥatlu, mekremetlü sulṭānım ḥāzretleri İ1; benim ‘ināyetlü, semāḥatlu, re‘fetlü efendim sulṭānım ḥāzretleri İ4, İ2, S, K, B; – A; benim sa‘ādetlü sulṭānım ḥāzretleri İ3.

¹⁹²⁰ müteraḳḳıb: nigerān İ3.

¹⁹²¹ bu def‘a: – İ1, İ4, İ2, İ3, K, A, S, M.

ta‘bîrden hâtır-ı hâtır müte‘eşsir-i hâlet-i igbirâr olmuş. Benim efendim bu bezmgâh-ı serî‘ü‘z-zevâl-i ‘âlemde idâre-i¹⁹²² aqdâh-ı aqvâl ü ef‘âl ile infî‘âl-i aḥbâb u ihvândan ihtirâz itmeyüp belki şîşe-i nâzikterîn-i ḡulûb-ı yârâna işâl-i raḡne-i şikest idecek harekete taṣaddî idenler telḡ-kâm-ı şahbâ-yı¹⁹²³ ḡayât olsun. Benim ‘ömrüm binâgûş-ı yârdan bir kaç rûtbe mülâyimter olan hâtır-ı yârânı dest-ḡoş-ı şoḡbetkede-i ḡüs-ni ülfet itmek vâcibe-i zîmmet-i nev‘iyyet iken ol ḡamîr-mâye-i ‘aşḡ u muḡabbete itâle-i sinân-ı ḡalem idenleriñ elleri kırılusun, gözleri¹⁹²⁴ çıḡsun! Ḳanda ḡaldı ki rûḡ-ı revânım mertebesinde sulṡânımıñ âyîne-i şüret-i cân u¹⁹²⁵ cânân olan dil-i derrâklarına ḡalecân u keder ü¹⁹²⁶ infî‘âl virecek söz taḡrîri¹⁹²⁷ mümkün ola. Belki mübtelâ-yı dîdâr-ı aḡbâb olan dil-i meyyâlimiz mü‘essis-i mebânî-i muḡabbet ba‘z-ı leṡâ‘if tesvîdini ḡâşîd-ı sebûk-seyr-i ḡâmeye taḡmîl itmekle bir iki laṡîfe taḡrîr itmiş ola da¹⁹²⁸ nükteye ḡamlı buyurıla yâḡud bundan aḡdem telvîş-i mesned-i ḡükûmet için dârü‘l-ḡarâr-ı ‘ademden Balâṡ maḡallesinde¹⁹²⁹ küṡe-i cism-i¹⁹³⁰ vücûda müsâra‘at idüp ez-ḡazâ Edirne’de müteḡallid-i aḡkâm-ı ḡazâ olan ‘Arab ‘Alî Oḡlı¹⁹³¹ didikleri ḡıbtî-şüret şaḡş daḡı henüz¹⁹³² Edirne’de mülâḡzasıyla ba‘z-ı râst-ḡuluḡ olundu ise de¹⁹³³ o başḡa, hele taḡrîren ve taḡrîren¹⁹³⁴ bâ‘iş-i igbirâr-ı ṡab‘-ı tâbdârları¹⁹³⁵ olacak iş ḡâtırırma¹⁹³⁶ gelmeyüp, olmuş ise de, *e/-‘afvu ‘inde kirâmi’n-nâsî maḡbûlun*¹⁹³⁷.

[50]

[İl 42b-43b; İ2 47b-48a; İ3 34b-35a; İ4 31a-31b; A 35a-35b; B 41b-42a; K 38b-39a; S 36b-37b]

¹⁹²² idâre-i: irâde-i A.

¹⁹²³ şahbâ-yı: şabâ-yı İ4, K; şabâḡ-ı A, S, B.

¹⁹²⁴ gözleri: gözi A, S.

¹⁹²⁵ u: – İ1, İ4, İ2, İ3, K.

¹⁹²⁶ keder ü: keder ü keder ü İ1.

¹⁹²⁷ taḡrîri : taḡrîr A.

¹⁹²⁸ ola da: olsa A.

¹⁹²⁹ maḡallesinde: maḡalle İ1.

¹⁹³⁰ cism-i: cism ü İ1, İ3; ṡeşm ü A.

¹⁹³¹ ‘Arab ‘Alî oḡlı: ‘Arab oḡlı ‘Alî A.

¹⁹³² henüz: – İ3.

¹⁹³³ de: – İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, S.

¹⁹³⁴ taḡrîren ve taḡrîren: taḡrîr ü taḡrîren A; taḡrîren ve taḡrîben İ3.

¹⁹³⁵ tâbdârları: tâbdârîleri İ4.

¹⁹³⁶ ḡâtırırma: ḡâtıra İ3.

¹⁹³⁷ العفو عند كرام الناس مقبول Deḡerli insanlara affetmek yakışır.

Ḳandiye Vālisi Ḥazretlerinin Ket-ḥudā-yı ‘Ālilerine Resmo’dan Yazılan Ḳā’imdir¹⁹³⁸

Miyāne-i aḥbāb u¹⁹³⁹ ḥullāna tefriḳa ṣalmaḳ sipihr-i ḡaddārīn mu‘tādı ve encümen-i¹⁹⁴⁰ cem‘iyyet-i yārānı ber-hem-zede-i hecme-i nā-gehānī itmek muḥtesib-i felek-i sitemkārīn muḳtezā-yı nihādı olduḳça sūḥte-i āteş-i iftirāk ve na‘l-der-āteş-i¹⁹⁴¹ iştıyākı oldıḡım sa‘ādetlü, mekremetlü ḳarındaşım, cānım sultānım, aḡa-yı ‘ālī-şānım¹⁹⁴² ḥazretleri ārāyiş-i bezmgāh-ı sürür u āsāyiş ve pīrāyiş-i çemen-şuffe-i cevır ü ārāmiş olup şa‘şa‘a-ı kevkeb-i ‘izzetleri dōst-kām ve lem‘a-ı āftāb-ı sa‘ādetleri ḳarīn-i devām olmaḳ da‘avātı ber-dāşte-i icābet-ḡāne-i Melik-i ‘allām kılındıḡı siyākda nümāyende-i muḥliş-i müteḥaşşıslarıdır¹⁹⁴³ ki bir müddetden berü ḥükm-i muvālāt u i‘tilāf ile miyānede müstaḥkem olan mebānī-i mümteni‘ ü l-inhidām-ı mihr ü muḥabbet dūrī-i şūrī-i çend-rūze ile raḡne-yāb ve destkārī-i mi‘mār-ı Sinimmār-ı fenn-i iḥlāş ile peziṛā-yı raşānet olan esās-ı muḡālū’l-indirās-ı şevḳ ü meveddet¹⁹⁴⁴ bu‘d-ı mesāfe ile ḡarāb olmayacağına vüṣūḳ u i‘timādımız¹⁹⁴⁵ nezd-i muḥlişide ṣābit ü muḳarrer olmaḡla ḡāhice tecdīd-i ḳabāle-i muḥabbet¹⁹⁴⁶ zımnında taḥrīr-i muḡāleşat-nāme¹⁹⁴⁷ iḳtizā itmez degil idi. Ancaḳ bu cānibe vürüd idenler ile irsāl buyurılan selām-ı ferḡat-irtisāmları¹⁹⁴⁸ ki metā‘-ı cān-bahā-yı¹⁹⁴⁹ bāzār-ı deründür, vāşıl olduḳça māye-i sürür-ı cāvīd ve pīrāye-i şevḳ-i cedīd¹⁹⁵⁰ olmaḡın mektūbdan bedel anlarla iktifā ve işbu ḡulūş-nāme ile ḡül-berg-i ḡülistān-ı nezāket olan ḡaḡır-ı ḡaḡırleri istikṣā olundu. Bundan böyle cānib-i dil-dādeleri endāḡte-i zāviye-i teḡāfūl

¹⁹³⁸ Fermān-fermāy-ı eyālet-i Ḳandiye Paşa ḥazretlerinin Ket-ḡudālarına Resmo’dan irsāl olunan ḳā’imeniñ şüretidir İ4; Ḳandiye Paşasınıñ Ket-ḡudāsına Resmo’dan irsāl olunan iḡlāş-nāme şüretidir İ2; Ḳandiye Vālisi ḥazretlerinin Ket-ḡudālarına Resmo’dan taḡrīr ü irsāl olunan iḡlāş-nāme şüretidir A; Fermān-fermāy-ı eyālet-i Ḳandiye Paşa ḥazretlerinin Ket-ḡudāsına Resmo’dan irsāl olunan ḳā’ime-i iḡlāş-‘alāmet şüretidir S; Ḳandiye Vālisi ḥazretlerinin Ket-ḡudālarına Resmo’dan yazılmışdır İ3; Fermān-fermāy-ı eyālet-i Ḳandiye Paşa ḥazretlerinin Ket-ḡudā-yı ‘ālī-şānlarına Resmo’dan irsāl olunan ḳā’ime-i iḡlāş-‘alāmet şüretidir K; Fermān-fermāy-ı eyālet-i Ḳandiye Paşa ḥazretlerinin Ket-ḡudāsına Resmo’dan gönderilen ḳā’ime-i iḡlāş-‘alāmet şüretidir B.

¹⁹³⁹ u: – A, S, B.

¹⁹⁴⁰ encümen-i: encüm-i İ2.

¹⁹⁴¹ na‘l-der-āteş-i: na‘ldār-ı A.

¹⁹⁴² mekremetlü ḳarındaşım cānım sultānım aḡa-yı ‘ālī-şānım: mekremetlü ḳarındaşım cānım sultānım aḡa-yı ‘ālī-şān İ4; sultānım aḡa-yı ‘ālī-şān A; – İ3; mekremetlü ḳarındaşım, sultānım B

¹⁹⁴³ müteḡaşşıslarıdır: müteḡaşşısları oldur İ3.

¹⁹⁴⁴ şevḳ ü meveddet: şevḳ ü muḥabbet ü meveddet A; şevḳ ü muḥabbet İ1.

¹⁹⁴⁵ vüṣūḳ u i‘timādımız: vüṣūḳ u i‘timādınız İ2, S; vüṣūḳ u i‘timādsız İ1, İ4, K; vukuf tām ve i‘timādımız A.

¹⁹⁴⁶ muḥabbet: meveddet A.

¹⁹⁴⁷ muḡāleşat-nāme: muḡāleş-nāme S.

¹⁹⁴⁸ ferḡat-irtisāmları: ferḡat-ittisāmları İ3,

¹⁹⁴⁹ cān-bahā-yı: cihān-bahā-yı İ2; cānhā-yı S, B,

¹⁹⁵⁰ ve pīrāye-i şevḳ-i cedīd: – İ1,

buyurulmayup çekide-i kalem-i bedî' ü'r-rağamlarıyla mükāfāt-ı mā-fāt buyurulmak me'muldür. Nākıl-ı nemika-ı vidād 'Attār-zāde Mollā Mehmed¹⁹⁵¹ muhlişiniz ile bir kaç günceğiz Rustika'da¹⁹⁵² şöhet ü ülfet olunup etvār u harekātı pesendide ve evzā' u sekenātı sencide olmağla muhabbetleri cāy-gir-i zāmīrimiz¹⁹⁵³ olmuştur. Cenābınız mütē'allik şāyed bir mūrāca'atı olursa qarīn-i müsā'ade buyurmaları maṭlūb-ı ḥālişānemizdir¹⁹⁵⁴.

[51]

[İl 45a-47b; İ2 48a-49b; İ3 36a-37b; İ4 31b-33a; A 35b-37a; B 42a-44b; K 39a-41a; S 37b-39a]

Def a Qandiye Vālisi Ket-ḥudāsına Resmo'dan Yazılan Qā'ime-i Ciger-sūzdur¹⁹⁵⁵

Müddet-i medideden berü 'ilāve-i belā-yı ğurbet olan nā'ibe-i cān-āşub-ı dıyķ-ı nefes, tecdid-i kabāle-i nevbet taẓyīķıyla pençe-¹⁹⁵⁶feşār-ı giribān-ı nefes-i bāz-pes iken bu eyyāmda delālet-i na-ḥudā-yı luṭf-ı Ḥudā ile reside-i sāḥil-i selāmet ve liman-ı dil-nişin-i Qandiye'ye sa'ādetle tarḥ-ı lenger-i ikāmet buyurduklarının nüvid-i dil-āviz-i tarab-engizi bā'ış-i ḥiffet-i girān-bārī-i cān-ı nā-tüvānım olan sa'ādetlü, mekremetlü sulṭānım ḥazretleri¹⁹⁵⁷ peyveste dūş-ber-dūş-ı 'arūs-ı murād ve¹⁹⁵⁸ hemvāre hem-āğūş-ı¹⁹⁵⁹ dūşize-i devlet-i Ḥudā-dād olup 'alem-i zer-mancuķ-ı sulṭān-ı ḥāverī gāḥ pūşt-i kūh-ı pūr-şūkūh-ı şarkdan irā'et-i ṭalī'atū'l-ceyş-i şu'ā¹⁹⁶⁰ ile ber-hem-zen-i hengāme-i sipāh-ı¹⁹⁶¹ Ḥabeş ve gāḥ kenāre-i sevād-ı a'zam-ı mağribde naşb-ı bārgāh-ı nīlūferī-tūb-ı zer-kūb idüp dest-bürd-i sürḥ-rūyī-i¹⁹⁶² ḥiddet

¹⁹⁵¹ 'Attār-zāde Mollā Mehmed: – B,

¹⁹⁵² Rustika'da: – B,

¹⁹⁵³ zāmīrimiz: zāmīrim B,

¹⁹⁵⁴ buyurmaları maṭlūb-ı ḥālişānemizdir: buyurulmak mercūdur İ1, İ3; buyurmaları maṭlūb-ı ḥālişānemizdir S; buyurulmak maṭlūb-ı ḥālişānemizdir B,

¹⁹⁵⁵ Qandiye Vālisi ḥazretlerinin Ket-ḥudā-yı 'ālī-şānlarına Resmo'dan yazılan qā'ime İ1; Def a Qandiye Vālisi vezir-i Aristo-tedbīr Paşa ḥazretlerinin Ket-ḥudāları tarafına Resmo'dan yazılan qā'imenin şüretidir İ4; Qandiye Vālisi Ket-ḥudāsına Resmo'dan irsāl olunan qā'ime-i ciger-sūzdur İ2; Def a Qandiye Vālisi Ket-ḥudāsına Resmo'dan yazılan qā'ime şüretidir A; Qandiye Vālisi ḥazretlerinin Ket-ḥudālarına Resmo'dan yazılmışdır İ3; Def a Qandiye Vālisi vezir-i Aristo-tedbīr Paşa ḥazretlerinin Ket-ḥudā-yı zī-şānlarına Resmo'dan irsāl olunan qā'ime-i ciger-sūz şüretidir K.

¹⁹⁵⁶ pençe-i: nice İ1.

¹⁹⁵⁷ sa'ādetlü, mekremetlü sulṭānım ḥazretleri: sulṭānım ḥazretleri A; sa'ādetlü ḥazretlerinin İ3; sa'ādetlü, mekremetlü sulṭānım ḥazretlerini B.

¹⁹⁵⁸ ve: – İ4.

¹⁹⁵⁹ hem-āğūş-ı: āğūş-ı B.

¹⁹⁶⁰ şu'ā': şu'ā' İ2.

¹⁹⁶¹ sipāh-ı: siyāh-ı İ2, İ4, A, B.

¹⁹⁶² sürḥ-rūyī-i: ser-fürüyī-i İ3.

ü¹⁹⁶³ zühür ile miyâne-i ihtilâf-ı tabâyi‘-i nûr u sâyeden bih-efken-i ‘arızâ-ı keş-â-keş¹⁹⁶⁴ oldukça livâ-yı feyz-iltivâ-yı ‘izz ü ikbâlleri bālâ-yı bām-ı¹⁹⁶⁵ nevbet-hâne-i iclâlde nümūdâr-ı ‘amūd-ı şubh-ı ‘âlem-gîr ve şa‘şa‘a-ı¹⁹⁶⁶ şu‘le-i re‘y-i ‘âlem-ārâları ki irâ‘et-i tarîka-ı tedbîr-i umûrda şu‘le-i idrâk-ı cevher-i¹⁹⁶⁷ fa‘âle irâş-ı gezend-i hîregî ve selîka-ı tesviye-i mehâmm u muşâlihde âyîne-i zamîr-i rûşen-zâya îşâl-i¹⁹⁶⁸ zengâr-ı tîregî ider, mânend-i Cemşîd-i zerrîn-serîr-i hûrşîd cihân-ārâ vu cihân-teshîr olmak da‘avâtı ma‘rûz-ı icâbetkede-i Melik-i kâdir kılındığı siyâkda nümûde-i muhlîş-i nîk-endîşleridir¹⁹⁶⁹ ki ‘arûs-ı dāmâd-küş-i¹⁹⁷⁰ hâne-ber-endâz-ı rûzgârîñ¹⁹⁷¹ şîve-i nâ-der-ber-â-ber-i şekîb-fersâsından hîşsemize îşâbet iden hadeng-i nigâh-ı gâzab-âmîz-i tegâfûl ile şükûfezâr-ı vaţan-ı me‘lûfda gül-ruhân-ı güşâde-cebîn-i ihvân ile der-miyân olan mu‘ânağa-ı ülfet sengistân-ı âteş-hîz-i diyâr-ı gurbetde tünd-bâd-ı dey-mâh-ı mihnet¹⁹⁷² ü endûh ile demîde ve nûk-ı ser-tîz-i neşter-sitîzi nâf-ı gâzâl-i¹⁹⁷³ âsmâna¹⁹⁷⁴ resîde olan muğaylân-ı hûn-efşân gibi hâr-tıynet¹⁹⁷⁵ ü mâr-sîret âşnâlarıñ¹⁹⁷⁶ hem-bezmî-i şohbetlerine mütehavvil olmak¹⁹⁷⁷ belâsını, **beyt**

Ne sendendir ne bendendir ne çarh-ı kineverdendir
Baña bu derd-i ser hep neşve-i cām-ı kâderdendir¹⁹⁷⁸

neş‘esiyle zarûrî mütehammil ve tecerru‘-ı zehr-âbe-i firâk-ı evlad u ‘ıyâl ile mağāk-ı hasret ü¹⁹⁷⁹ inkılâbda, **beyt**

Dâr-ı gurbetde garîb aındığı demde vaţanı
Dil çeker¹⁹⁸⁰ cānları cānlar teni ten pîreheni¹⁹⁸¹

¹⁹⁶³ ü: – B.

¹⁹⁶⁴ keş-â-keş: güşâyîş İ1, İ3.

¹⁹⁶⁵ bām-ı: nām-ı B.

¹⁹⁶⁶ şa‘şa‘a-ı: şa‘şa-ı İ1.

¹⁹⁶⁷ cevher-i: cevâhir-i B.

¹⁹⁶⁸ îşâl-i: îşâle İ1.

¹⁹⁶⁹ nîk-endîşleridir: yek-endîşleridirİ3.

¹⁹⁷⁰ dāmâd-küş-i: dāmâd-ı A.

¹⁹⁷¹ rûzgârîñ: rûzgârın İ1, İ2, İ3, İ4, A, K.

¹⁹⁷² mihnet: – İ3.

¹⁹⁷³ nâf-ı gâzâl-i: نافع غرابی A.

¹⁹⁷⁴ âsmâna: âsmân A.

¹⁹⁷⁵ hâr-tıynet: hâtır tıynet A.

¹⁹⁷⁶ âşnâlarıñ: âşnâların İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁹⁷⁷ olmak: olmağla A.

¹⁹⁷⁸ Mefâîlün/Mefâîlün/Mefâîlün/Mefâîlün.

¹⁹⁷⁹ ü: – İ3.

zembemesiyle ser-geşte vü pā-der-gil¹⁹⁸² ya‘nī şem‘-i bālīn-i bīmar-şifat gūşe-i
 tenhāyī vü ħumūlda şeb-tā-be-şabāḥ kendi āteşimle sūzān ve kebāb-ı ser-āteşveş
 dem-be-dem kendi sūziş ü inķılāb u şu‘le-i āh-ı¹⁹⁸³ ser-keşimle fūrūzān iken
 gūftārı¹⁹⁸⁴ nemekīn, derūnı¹⁹⁸⁵ kīn-āgīn¹⁹⁸⁶, zāhiri¹⁹⁸⁷ yek-reng, bāṭını mecmū‘a-ı
 Erjeng bir ālāy eşḥāş-ı ḥad-nā-şināsıñ¹⁹⁸⁸ āteş-endāz-ı¹⁹⁸⁹ ḥırmēn-i şabr u qārār olan
 eṭvār-ı nā-hemvārıları daḥı dūş-ı cāna ser-i bār-ı ḥaml-ı şaķīl-i ġam-ı ġurbet ve
 būlbūl-i bāl-rīḥte-i dil-i nālāna dest-māye-i nağme-sencī-i maķām-ı ḥayret olup
 sitīzekārī-i sipihr-i kīne-cūya¹⁹⁹⁰ nigāḥ-ı teveccūḥ ü ḥimāyeti sedd-i üstüvār ve dil-
 āzārī-i baḥt-ı āşnā-rūy-ı bīgāne-ḥūya ḥişār-ı luṭf u ‘ināyeti cāy-ı qārār mülāḥaza
 olunan ḥāzerātıñ ise şikestegī-i kilīd-i gencīne-i merḥamet ve gūsistegī-i ḥalķa-ı
 silsile-i himmetleri reg ü¹⁹⁹¹ rīşe-i cism-i nizārı¹⁹⁹² çeng-i¹⁹⁹³ dil-ḥırāş-ı infī‘āl ile tār-
 ı¹⁹⁹⁴ ergānūn-ı ḥayret ve şandūķa-ı sīne-i figārı ḍarb-ı bī-uşūl-i mızrāb-ı melāl ile¹⁹⁹⁵
 nümūdār-ı¹⁹⁹⁶ şikeste-kāse-i kānūn-ı ḥasret idüp ne tünd-bād-ı¹⁹⁹⁷ rūzgār-ı firāk ile
 şīrāze-i mecmū‘a-ı bīḥ-i¹⁹⁹⁸ eczā-yı ḥavāssa taṭarruḫ iden teferruḫ u perīşānī enāmīl-i
 dest-i şu‘ūrda āşār-ı iķtidār-gīrāyī burakdı ki kendimi dūşirüp kāviş-i tīşe-i endīşe ile
 kān-ı ṭabī‘ atdan sezāvār-ı¹⁹⁹⁹ gūşvāre-i ‘arūs-ı qabūl bir nice gevher-i şāhvār istiḥrācī
 ile mecālīs-i ḥāzerāt-ı evliyā-yı²⁰⁰⁰ ni‘mete ihdā-yı dest-avīz-i manzūm u menşūr
 idebileydım ve ne ḍarbet-i²⁰⁰¹ deste-çüb-ı²⁰⁰² āhen-dest-i ‘illet ile pāy-best-i qaşr-ı
 çār-sütūn-ı vüçüda ta‘alluḫ iden raḥne-i vīrānı pāy-ı ḥ‘ābīde-i ābiledārımda kuvvet-i

¹⁹⁸⁰ çeker: geçer İ1, K.

¹⁹⁸¹ Feilātūn(Fâilâtūn)/Feilâtūn/Feilâtūn/Feilūn

¹⁹⁸² pā-der-gil: mā-der-gil İ1.

¹⁹⁸³ āh-ı: – İ3.

¹⁹⁸⁴ gūftārı: gūftār İ4, B.

¹⁹⁸⁵ derūnı: روکی İ3.

¹⁹⁸⁶ kīn-āgīn: āgīn A.

¹⁹⁸⁷ zāhiri: zāhir İ1.

¹⁹⁸⁸ ḥad-nā-şināsıñ: ḥad-nā-şinās B.

¹⁹⁸⁹ āteş-endāz-ı: endāz-ı B.

¹⁹⁹⁰ kīne-cūya: kīne-cūyına B.

¹⁹⁹¹ ü: – İ2.

¹⁹⁹² cism-i nizārı: çeşm-i zārı A.

¹⁹⁹³ çeng-i: ceng-i İ1.

¹⁹⁹⁴ tār-ı: nār-ı İ1.

¹⁹⁹⁵ melāl ile: me‘āl ile İ1, İ3.

¹⁹⁹⁶ nümūdār-ı: – A.

¹⁹⁹⁷ tünd-bād-ı: tünd İ4, İ2, A, S, K, B.

¹⁹⁹⁸ bīḥ-i: hīç A.

¹⁹⁹⁹ sezāvār-ı: سواوار A.

²⁰⁰⁰ ḥāzerāt-ı evliyā-yı: evliyā İ1; evliyā-yı İ2.

²⁰⁰¹ ḍarbet-i: ḍarb-ı İ4.

²⁰⁰² deste-çüb-ı: çüb-ı İ3.

reftār-ı rāh-peymāyī koydı ki şahīfe-i za‘ferān-gün-ı rüy-ı niyāza midād-ı la‘līn-
sirişk-i ḥasret ve ḥāme-i mūyīn-i müjgān-ı ḥayret ile dem-ā-dem keşīde-i silk-i raḡam
kılınup sipihr-i ḥamāme-i renk-perīde ile itāre-i hevā-yı bī-hūşī olunan nāme-i²⁰⁰³
ḥūnīn-ta‘bīr ü²⁰⁰⁴ āteşīn-te‘şīri bi‘z-zāt kendim varup ḥuddām-ı kirām-ı sūdde-i²⁰⁰⁵
sipihr-²⁰⁰⁶iltiyāma ‘arz kılaydım. **Beyt**

Mā āzmūdeīm der-īn şehir baht-ı ḥ^vīş
Bīrūn keşīd bāyed ez-īn varṭa raht-ı ḥ^vīş²⁰⁰⁷

ḥükmi tamām-ı ḥasb-ı²⁰⁰⁸ ḥalimize münāsib tedbīr-i dil-peżīr idi lākin çi sūd ki²⁰⁰⁹
‘inān-ı rehvar-ı²⁰¹⁰ ihtiyār meḥār-keş-i ḡavāfil-i mevcūdātīñ ḡabza-ı ḡudretinde, **beyt**

Rişte ender gerdenem efkende düst
Mī-keşed her cā ki ḥātīr-ḥ^vāh-ı ü‘st²⁰¹¹

minvāline pīçide olup, ḥuşūşan ḥükmi-i ḡazā-nefāz-ı şehen-şāh-ı rub‘-ı meskūn
me‘mūr oldığımız maṭmūre-i belāda pāy-der-dāmen-i vaḡfe-i inzivā olmaḡ üzre²⁰¹²
ayaḡımı beste-i ‘ıḡāl-i dāverī ve rāh-ı amed-şoda²⁰¹³ sedd-i dīvār-ı İskenderī itmekle
şeb ü²⁰¹⁴ rüz eşk-i germ ü nāle-i serd ile ḡūṭe-ḥ^vār-ı ḥūn u ḡāk ve tār-ı ibrişīm-i āh-ı
derd-perverd²⁰¹⁵ ile baḡye-zen-i sīne-i şad-çāk ve tezelsül-efken-i tıbāḡ-ı²⁰¹⁶ nüh-
revāḡ-ı eflāk olmadayuz. Āh illā ṭabl u ‘alemi merḥūn-ı dükkān-ı ḡaşşāb u nānvā²⁰¹⁷

²⁰⁰³ nāme-i: ḥāme-i A.

²⁰⁰⁴ ü: – İ1, İ2, İ3, İ4, K.

²⁰⁰⁵ sūdde-i: – İ3.

²⁰⁰⁶ sipihr-i: sipihre A.

²⁰⁰⁷ Bu şehirde şansımızı denedik. Artık bu tehlikeli yerden (göçerek) evimizi barkımızı başka yere taşımalyız. (Hâfiz)

ما آزموده ایم درین شهر بخت خویش
بیرون کشید باید ازین ورطه رخت خویش
Mef‘ûlû/Fâilâtü/Mefâilû/Fâilün

²⁰⁰⁸ ḥasb-ı: – İ2, A, S, K, B.

²⁰⁰⁹ ki: – B.

²⁰¹⁰ rehvar-ı: rāhvār-ı İ3.

²⁰¹¹ Dost boynuma bir ip atmış, istediği yere çekmektedir.

رشته اندر گردنم افکنده دوست
میکشد هر جا که خاطر خواه اوست
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

²⁰¹² üzre: – İ2.

²⁰¹³ amed-şoda: amed-şod B.

²⁰¹⁴ ü: – B.

²⁰¹⁵ derd-perverd: derd-i pür-derd İ1; پردرد İ3.

²⁰¹⁶ tıbāḡ-ı: ṭāḡ-ı İ3.

²⁰¹⁷ nānvā: nānvān A.

beylerbeyi nāmına bir süri tehī-kīse bürehne-pā paşaların evzā²⁰¹⁸-ı şütür-ḥucre-i²⁰¹⁸ ḥāṭır-āzārları ki her biriniñ ‘ünvān-ı berāt-ı i’tibārı mefhūm-ı kem-ḥarc-ı bālā-nışındır, zīr-destān-ı ‘aceze-i cān u dile ne kadar taḥmīl-i bār-ı girān tasalluṭ u istilā ve ne mertebe iẓhār-ı mükābere-i nā-ber-cā ile da‘ vā-yı i‘tilā itdikleriniñ ta‘birine²⁰¹⁹ tercümān-ı²⁰²⁰ kalem-i nādire-perdāz kadir olamayup āvāze-i ‘ālem-gīri²⁰²¹ resīde-i sāmī‘a-ı ‘aliyye olmuştur ihtimālīyle taḥrīr ü tafşilinden vaḳāyi‘-nūvīs-i kalem²⁰²² ve müverriḥ-i yerā‘aya ruḥşat-ı zabṭ-ı ḥavādiş virilmedi²⁰²³. Sa‘ādetlü²⁰²⁴, ‘ināyetlü²⁰²⁵ sulṭānım debīr-i kalem tebrīk-i ḳudūm-ı meymenet-mevsūmlarına²⁰²⁶ müte‘allik bir iki ‘ibāret-i şāyeste cüst-cūsunda iken cānib-i āteş-ḥāne-i derūndan iltihāb iden şerāre-i idrāk-sūz ol semend-i ḥoş-licāmıñ ‘inānını²⁰²⁷ baḳ ne semte taḥvīl itmiş. Perīşānī-i siyāk-ı kelām-ı ‘adīmū’l-intizāmımız mertebe-i perīşānī-i esbāb-ı şu‘ūrımızı mübeyyin olur. Devletlü, ‘ināyetlü²⁰²⁸ efendimiziñ vaşf-ı zāt-ı firişte-şiyemlerinde bir ḳaşıde-i ṭavīlū’z-zeyl inşādına şāgird-i²⁰²⁹ nev-sebḳ-i ṭabī‘at nām-zed ü ta‘yīn olunup henüz maḳṭa‘ı bürīde-i mıkrāz-ı endīşe olmamaḡla üç dört gün içinde tekmīl ve ṭaraf-ı sa‘ādetiñizden ‘arṣ buyurulmaḳ niyāzıyla irsāl olunmaḳ üzere şimdilik sāde bir²⁰³⁰ ‘ubūdiyet-nāme ile taşdı‘-i ser-i devletlerine ictirā olundu. Bundan böyle bu laḡzīde-pāy-ı mezlaḳa-ı miḥnet ü²⁰³¹ ḡurbet ḡalṭīde-i maṭmūre-i kürbet olduḡça ḡāh u bī-ḡāh nevāziş-nāmeleriyle ḥarābezār-ı dil-i meksūrum²⁰³² ma‘mūr u mesrūr ve ḥaḳḳımızda taḥşīl-i teveccūh ve ‘ināyet-i veliyyü’n-ni‘amīleri²⁰³³ birle şikest-i mīnā-yı cān-ı rencūrum²⁰³⁴ mecbūr buyurulmaḳ mercūdur²⁰³⁵.

²⁰¹⁸ şütür-ḥucre-i: [gürbe-i] İ1.

²⁰¹⁹ ta‘birine: ta‘bīr İ3.

²⁰²⁰ tercümān-ı: رحمان/رحمان A.

²⁰²¹ ‘ālem-gīri: ‘ālem-gīr İ4, A.

²⁰²² vaḳāyi‘-nūvīs-i kalem: vaḳāyi‘-i kalem nūvīs-i İ4.

²⁰²³ virilmedi: virildi İ1.

²⁰²⁴ sa‘ādetlü: – İ4, İ2, A, S, K, B.

²⁰²⁵ ‘ināyetlü: – İ1, İ3.

²⁰²⁶ meymenet-mevsūmlarına: meymenet-lüzūmlarına İ3.

²⁰²⁷ ‘inānını: – B.

²⁰²⁸ ‘ināyetlü: A.

²⁰²⁹ şāgird-i: – A, İ3.

²⁰³⁰ bir: – İ4.

²⁰³¹ ü: – İ1, S, İ3, K, B.

²⁰³² meksūrum: meksūr İ4.

²⁰³³ veliyyü’n-ni‘amīleri: veliyyü’n-ni‘amī İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

²⁰³⁴ rencūrum: rencūr İ4.

²⁰³⁵ buyurulmaḳ mercūdur: buyurulmaḳ bābında A.

[52]

[İl 43b-45a; İ2 50a-51a; İ3 35a-36a; İ4 33a-34b; A 37a-38b; B 44b-46a; K 41a-42b; S 39a-40b]

**Ḳandiye Vālisi Ḳoca Nu‘mān Paşa Merḥūmuñ Ket-ḥudāsına Resmo Beylerbeyi
İsmā‘il Paşa'dan Şikāyet-güne Resmo'dan Yazılan Ḳā'ime Şüretidir²⁰³⁶**

Dīvān-ḥāne-i çār-sütūn-ı ‘ālem-i imkānda raqam-zede-i çire-destān-ı Eflātūn-dāstān olan umūr-ı müteḥālifetü’z-zuhūr-ı ḥavādişin ser-rişte-i vuḳū‘ı dāru’l-ḥūkm-i²⁰³⁷ ‘ilm-i ezeli-i İlāhīde²⁰³⁸ tensik-i aḥkām-ı ḳazā vu ḳader ve tefrik-i miyāne-i vaḳāyi‘-i²⁰³⁹ ḥayr u şer iden münş-i-i memālik-i kāf u nūn ve mübdi‘-i kārgāh-ı bürüz u²⁰⁴⁰ kümünüñ nük-ı ḳalem-i irāde-i külliyesine bāz-beste²⁰⁴¹ vü merbūt ya‘nī bu kār-ḥāne-i köhne-esās-ı serī‘ ü’l-indirāsda tenhā-nişinān-ı²⁰⁴² mesned-i ḥod-rāyī ve çehre-perdāzān-ı nigāristān-ı ḥod-ārāyī olan sāde-dilānīñ simsār-ı²⁰⁴³ ḥile-bāz-ı ihtiyār-ı cüz’isi kitābe-i vaḥdet-serāy-ı ‘adīmü’l-cihāt-ı celālde *fe-elḳā ‘aṣāhu fe-izā hiye su‘bānum mubīn*²⁰⁴⁴ kātibiniñ izḥār-ı yed-i beyzā-yı²⁰⁴⁵ ḳudretine nisbetle müzahrefāt-ı siḥr-i Sāmīrī taḥtında meşbūt u mazbūt olduḳça cevāhir-i kelām-ı Pervīn²⁰⁴⁶-intizāmı a‘rāz u²⁰⁴⁷ aḡrāzdan²⁰⁴⁸ sāde ve ābgīne-i sīne-i bī-kīnesi sāde-rūyān-ı şevāhidü’l-üns gibi pās-giri-i ‘ārıza-ı iḡbirārdan āzāde olan ma‘rifetlü,

²⁰³⁶ Hanya Vālisi Ḳoca Nu‘mān Paşa merḥūmuñ Ket-ḥudālarına Resmo'dan yazılan ḳā'ime İl; Ḳandiye vālisi Ket-ḥudāsına Resmo Beylerbeyi Paşadan şikāyet-günā yazılan ḳā'ime şüretidir İ2; Ḳandiye Vālisi Nu‘mān Paşa merḥūmuñ Ket-ḥudāsına Resmo Beylerbeyi İsmā‘il Paşa'dan şikāyet-güne yazılan ḳā'imedir A; Ḳandiye Vālisi Nu‘mān Paşa merḥūmuñ Ket-ḥudāsına Resmo Beylerbeyi İsmā‘il Paşa'dan şikāyet-güne Resmo'dan yazılan ḳā'ime şüretidir S; Hanya Vālisi Ḳoca Nu‘mān Paşa Ket-ḥudālarına Resmo'dan yazılmışdır İ3; Ḳandiye Vālisi Ḳoca Nu‘mān Paşa merḥūmuñ Ket-ḥudāsına Resmo Beylerbeyisi İsmā‘il Paşa'dan şikāyet-güne Resmo'dan yazılan ḳā'ime şüretidir K; Ḳandiye Vālisi Nu‘mān Paşa'nın Ket-ḥudāsına Resmo Beylerbeyi İsmā‘il Paşa'dan şikāyet-güne Resmo'dan yazılan ḳā'ime şüretidir B.

²⁰³⁷ dāru’l-ḥūkm-i: – İ4.

²⁰³⁸ ‘ilm-i ezeli-i İlāhīde: ‘ālem-i mişālde İl, İ3, İ4, K; ‘ilm-i ezeliide B.

²⁰³⁹ vaḳāyi‘-i: – İ3.

²⁰⁴⁰ u: – A.

²⁰⁴¹ bāzbeste: bāz u beste İ3.

²⁰⁴² tenhā-nişinān-ı: nişinān-ı İ4.

²⁰⁴³ simsār-ı: müsāmere-i İl, [K], İ3.

²⁰⁴⁴ فالى عصاه فاذا هى ثعبان مبین Bunun üzerine Mûsâ, asasını yere attı. Bir de ne görsünler, apaçık bir ejderha. A’raf, 7/107.

²⁰⁴⁵ yed-i beyzā-yı: beyzā-yı yed-i B.

²⁰⁴⁶ pervīn: perverin İl.

²⁰⁴⁷ u: – İ2.

²⁰⁴⁸ aḡrāzdan: a‘rāzdan A, B.

sa'âdetlü²⁰⁴⁹ sulṭānım²⁰⁵⁰ ḥazretlerine ihdā-yı emti'a-ı bedi'ü'n-nesc-i fuḳarāt-ı
 şāirāne ve ifā-yı merāsım ü²⁰⁵¹ 'ādāt-ı münşiyāne vü sâḥirāneye²⁰⁵² pejmürdegī-i
 ḳalem-i şikeste-zebān-ı ḥatırdan mā-'adā teḳāzā-yı muzāyāḳa-ı vaḳt u zamān dahı
 mümāna' at göstermegın zarūrī, **beyt**

Tenet be-nāz-ı ṭabībān niyāzmend me-bād

Vücūd-ı nāzuket āzürde-i gezend me-bād²⁰⁵³

du'ā-yı icābet-peymāsı ta' līḳ-i bāl-i mürğ-i²⁰⁵⁴ isticābet ḳılındığı siyāḳda 'arza-dāşt-ı
 muḥliş-i şadīḳleridir²⁰⁵⁵ ki bundan aḳdem gerek sa'âdetlü Mührdār Ağa'mız²⁰⁵⁶
 tarafından ve²⁰⁵⁷ gerek sulṭānım tarafından vārid olan resā'il-i bī-mānend-i Vaşşāf-
 pesendiñ cevāhir-i²⁰⁵⁸ 'ālem-bahā-yı ma'ānī-i rengini naẓar-bāz-ı şaḥş-ı
 müteḥayyileyi ser-endāḥte-i pūşt ü²⁰⁵⁹ pāy-ı zīr-destī ve zevāhir-nāz-ı būy-ı aḡşān-
 ı²⁰⁶⁰ suṭūr-ı dil-nişini gül-çin-i çāpūk-dest-i 'aḳl u hūşı²⁰⁶¹ ḥayre-mest-i teh-i²⁰⁶²
 cür'ā-ı pesti-i²⁰⁶³ hestī itmekle cevāb-nāmeleri bī-iḥtiyār te'ḥir ve ber-mışdāḳ-ı **beyt**

Der-soḥen²⁰⁶⁴ goften ḥaṭā-yı²⁰⁶⁵ cāhilān peydā şevēd

Tīr-i kec çün ez-kemān bīrūn reved²⁰⁶⁶ rüsvā şevēd²⁰⁶⁷

²⁰⁴⁹ ma' rifetlü sa'âdetlü: sa'âdetlü ma' rifetlü İ4, İ2, S, K, B; sa'âdetlü A.

²⁰⁵⁰ sulṭānım: – İ3.

²⁰⁵¹ ü: – İ2, B.

²⁰⁵² sâḥirāneye: sâḥirāne İ4.

²⁰⁵³ Bedenin tabiplerin nazına muhtaç olmasın; nazik vücudun hastalıktan incinmesin. (Hâfız)

تنت بنار طیبیان نیاز مند مباد

وجود نازکت آزرده گزند مباد

Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün

²⁰⁵⁴ mürğ-i: mürği A.

²⁰⁵⁵ şadīḳleridir: şadīḳlerid* İ1.

²⁰⁵⁶ aḡamız: aḡa A.

²⁰⁵⁷ ve: – İ1, İ2, İ3, İ4, K.

²⁰⁵⁸ cevāhir-i: cevher-i A.

²⁰⁵⁹ ü: – İ1, İ2, İ4, K.

²⁰⁶⁰ aḡşān-ı: a'şān-ı A.

²⁰⁶¹ hūşı: ḥoşı İ2.

²⁰⁶² teh-i: – İ1.

²⁰⁶³ pesti-i: pesti vü A.

²⁰⁶⁴ der-soḥen: ez-soḥen İ1, İ2, İ3, İ4, K.

²⁰⁶⁵ ḥaṭā-yı: 'ayār-ı İ1, İ2, İ3, İ4; [ḥaṭā-yı] K.

²⁰⁶⁶ reved: şevēd İ1, İ2, İ3, İ4, A, B, S; [reved] K.

²⁰⁶⁷ Cahillerin hatası konuşurken ortaya çıkar. Eğri ok yaydan çıktığında rüsva olur. (Sâib-i Tebrizî)

در سخن گفتن خطای جاهلان پیدا شود

تیر کج چون از کمان بیرون رود رسوا شود

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

beyt

Ḥod-nümāyī perde ber-mī-dāred ez-bālā-yī²⁰⁶⁸ cehl

Nīst ‘aybī der-nişesten cāme-i kūtāh-rā^{2069 2070}

eger-çi²⁰⁷¹ mülāḥaza-ı hıfz-ı neng ile irtikāb-ı cünḥa-ı taḫşīr olunmuş idi, lākin bā-vücūd-ı ‘adem-i iktidār i‘ māl-i ‘amele-i endīşe idüp yine şikeste vü²⁰⁷² beste bir nice gül-deste-i nev-reste-i ḥadīka-ı ṭabī‘atı şükūfedān-ı bezm-i ‘ālīlerine irsāle ‘azīmet kılınmışdı²⁰⁷³. Fe-ammā, **beyt**

Hemīn nüvişte be-levḥ-i mezār-ı²⁰⁷⁴ pervāne

Ki āteşī ki me-rā sūḥt ḥ^vīş-rā hem sūḥt²⁰⁷⁵

medlūlinden ġāfil ve²⁰⁷⁶ **beyt**²⁰⁷⁷

Berḫ mī-bāred ü āteş zi-zebān-ı şā‘ir

Her ki bā-mār²⁰⁷⁸ be-sitized be-ecel be-sitized^{2079 2080}

²⁰⁶⁸ bālā-yī: belā-yī A, B, [S].

²⁰⁶⁹ İ1, İ2, İ3, İ4 nushalarında eksik; K, S nüshalarında ise der-kenar kaydırır.

²⁰⁷⁰ Gösteriş cehaletin üzerindeki perdeyi kaldırır. Otururken kısa elbisenin aybı görülmez. (Sâib-i Tebrizî)

خود نمایی پرده بر می دارد از بالای چهل
نیست عیبی در نشستن جامه کوتاهرا
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

²⁰⁷¹ eger-çi: kûçe-i A; ger-çi B.

²⁰⁷² vü: -İ1, İ2, İ3, İ4, A, K, S.

²⁰⁷³ kılınmışdı: kılınmışdır B.

²⁰⁷⁴ mezār-ı: مرآز A, S; me-rā ez B.

²⁰⁷⁵ Pervanenin mezar taşında şöyle yazılı: beni yakan ateş kendisini de yaktı. (Urfî-i Şîrâzî)

همین نوشته بلوح مزار پروانه
که آتشی که مرا سوخت خویشرا هم سوخت
Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün(Fa'lün)

Beytin orijinali:

به لوح مشهد پروانه این رقم دیدم
که آتشی که مرا سوخت خویش را هم سوخت

²⁰⁷⁶ ve: - A, S, B.

²⁰⁷⁷ beyt: - İ4.

²⁰⁷⁸ bā-mār: bā-mā İ1, İ2, İ3, A, S, K, B.

²⁰⁷⁹ be-ecel be-sitized: - A.

²⁰⁸⁰ Şairin dilinden yıldırımlar yağar, ateş püskürür. Yılanla oynayan ecelle oynar.

برق می بارد و آتش ز زبان شاعر
هر که با مار بستیزد با جل بستیزد
Feilâtün(Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün(Fa'lün)

nâ'ibesinden bî-haber sa'âdetlü İsmâ'îl Paşa birâderimiz hazretlerinin vürûdlarınıñ üçüncü dördüncü gününden şoñra bî-vuķû'-ı sebep-i zâhir etvâr-ı ğarîbe-i hâtır-âzârı müddet-i ğurbetimde ber ü zîrden ve hiç beylerbeyinden²⁰⁸¹ görülmemişdir ve²⁰⁸² ne zevâyâ-yı hazâ'in-i tabî' atda bir gevher-i erzende²⁰⁸³ koydı ki²⁰⁸⁴ keşide-i silk-i suķūr kılınup ihdâ-yı kadr-şinâsân-ı aķbâb kılına ve ne enâmil-i dest-i şu'urda kudret-i hareket²⁰⁸⁵ burakdı ki vâsıta-ı ra'şe-i²⁰⁸⁶ hayret ile yazılacak bir nice harfinñ lafzı anlanup ma' nâsı biline. **Beyt**

Mâ zi-yârân çeşm-yârî dâştım

Ĥod ğalaķ bûd ân-çi mâ pendâştım²⁰⁸⁷

Paşa-yı²⁰⁸⁸ mûmâ ileyhiñ kudümü bu ber-hem-zede-i belâ-yı ğurbete²⁰⁸⁹ sebep-i izmihlâl-i melâl ü ekdâr ve ihtilâķ u imtizâcı bu bâdiye-i vaķşetde²⁰⁹⁰ münsî-i evzâ'-ı rûzgâr olur²⁰⁹¹ mülâhaza olunurdu. Bu ise metâ'-ı bâzâr-ı herze-ġüyân olan bir nice elfâz-ı nâ-çesbâne ki mübâyenet-i miyâne-i lafz u ma' nâsı nûmûdâr-ı miyâne-i zemîn ü âsmândır, ilbâs-ı kisve-i feşâhat idüp²⁰⁹² dârü'l-emâre-i belâġatda mîr-i kelâmım²⁰⁹³, diyerek haķķımızda kelimât-ı nâ-hemvâr-ı sâmi'â-ġudâza âġâz ve meclis-ârâlık şu' belerin kânûn-ı bülend-âvâz-ı faşl u mezemmetimize²⁰⁹⁴ dem-sâz iderek ĥâric-i ĥudûd-ı âdâb²⁰⁹⁵ ġüftârını yine kendünün dōstluk şüretinde görinen düşmenleri ġelüp haber virdikçe kemter şerâresi ĥân mân-ı sâ mân-ı yârânı sūhte-i lehîb-i²⁰⁹⁶ belâ idecek âteş-i kânûn-ı derûn 'alev-ĥîz ü şu'le-engîz olup sihâm-ı dil-düz-ı şâ' iķa-peykân-ı şâ' irâneye table-i pōstîn-i ser-â-pây-ı vücûdı nişâne²⁰⁹⁷ ve

²⁰⁸¹ beylerbeyinden: beylerbeyiden İ1, İ2, A, S, K, B.

²⁰⁸² ve: – İ1, İ2, A, S, İ3, K, B.

²⁰⁸³ gevher-i erzende: gevâhir üzerinde A; gevâhir-i erzende S, B.

²⁰⁸⁴ ki: – İ2, A, S, K.

²⁰⁸⁵ hareket: – İ3.

²⁰⁸⁶ ra'şe-i: raġşe-i A.

²⁰⁸⁷ Dostlarımızdan yardım umuyorduk, umduğumuz şey yanlış çıktı. (Hâfız)

ما ز ياران چشم يارى داشتيم
خود غلط بود آنچه ما پنداشتيم
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

²⁰⁸⁸ paşa-yı: paşa K.

²⁰⁸⁹ ğurbete: ğarîbe İ1.

²⁰⁹⁰ bu bâdiye-i vaķşetde: – A.

²⁰⁹¹ olur: – İ1.

²⁰⁹² idüp: – İ3.

²⁰⁹³ kelâmım: kelâm A.

²⁰⁹⁴ mezemmetimize: mezemmetimizde A, B.

²⁰⁹⁵ âdâb: edeb İ4, İ2, A, S, İ3, K, B.

²⁰⁹⁶ lehîb-i: mehîb-i İ4.

²⁰⁹⁷ nişâne: nüşâbe A.

darb-ı bî-uşûl-i yek-müşte-i²⁰⁹⁸ nâzikâne ile binâ-yı vaḳḳ u tekebbûri vîrâne olunmağa tehiyye-i²⁰⁹⁹ esbâb-ı ḥuşûnet-i beşeriyye olunurdu. Lâkin vâlid-i mâcid-i büzürgvâr devletlü, ‘inâyetlü²¹⁰⁰ efendimiziñ bu bendelerine kirâren şudûr iden nevâziş ü ihtirâm ve ihsân u ikrâmları ḥâtıra geldikçe tarîḳ-i infî‘âlât-ı²¹⁰¹ nefsâniyyeye sedd-i âhenin çekilmekle²¹⁰² bu vaḳte dek şabr olup ne lisân-ı ḳaleme ruḥşat-ı beyân virildi ve ne ḳalem-i²¹⁰³ zebân fırsat-ı cevalân gördi. Bundan böyle, **beyt**

Tek hemân eyleme pejmürde²¹⁰⁴ nihâl-i emelim
Geçdim ey ebr-i kerem neşv ü²¹⁰⁵ nemâdan geçdim²¹⁰⁶

vetîresince, **beyt**

Yemek çîn-i cebîniñ²¹⁰⁷ sîr idüp gevherden el çekdim
Sipihriñ²¹⁰⁸ devr-i vârunın²¹⁰⁹ görüp aḥterden el çekdim²¹¹⁰

Allâhu ‘azîmü’ş-şân²¹¹¹ kendülere tevfiḳ ihsân eyleye²¹¹². Bizim derdimiz bize yeter. Bu tengnâ-yı ğurbetde bizi²¹¹³ ‘abeş²¹¹⁴ tekdîrden ne beter me’âlen ve²¹¹⁵ bedenlen muḳâbele-i evzâ‘ına ḳuvvet ve müdâfa‘a-ı tavâriḳ-ı eṭvârına miknetimiz yoğ ise şemsîr-i şâ‘iḳa-bâr-ı ḳalemim ḥaşm-efken bir ejder-i şad-serdir ki merhem-sâyî-i eṭibbâ ile zaḥmı oñulmaz ve Şu‘bân-ı naẓnâz-ı merd-ḥvâr-ı zebânım bir ḥadeng-i ḥûn-rîz-i belâdır ki zehr-âb-ı lu‘âbına tiryâḳ tedbîr-i ‘ilâc olmaz. Bizi lisânından buragup ḥaḳḳımızda kelimât-ı nâ-sezâya çoḳluḳ mübâderet itmemeleri bâbında taraf-

²⁰⁹⁸ yek-müşte-i: tek müşte-i İ2.

²⁰⁹⁹ tehiyye-i: teheyi-i İ2.

²¹⁰⁰ ‘inâyetlü: – A, İ3.

²¹⁰¹ infî‘âlât-ı: infî‘âlât u İ2, S, K.

²¹⁰² çekilmekle: çelmekle İ4; çekilmeğe B.

²¹⁰³ ḳalem-i: – A.

²¹⁰⁴ pejmürde: âzürde İ3; pejmürde? İ4.

²¹⁰⁵ ü: – İ2.

²¹⁰⁶ Feilâtün(Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün(Fa’lün).

²¹⁰⁷ çîn-i cebîniñ: çîn-i cebînin İ3; çîn ü cebîniñ A, B, S.

²¹⁰⁸ sipihriñ: sipihrin İ4, A, B, K, S.

²¹⁰⁹ devr-i vârunın: devr ü devrânıñ A; devr-i devrânıñ S, B.

²¹¹⁰ Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün.

²¹¹¹ ‘azîmü’ş-şân: ‘azîmü’ş-şânıñ A.

²¹¹² eyleye: ide A, S, B.

²¹¹³ bizi: – İ3.

²¹¹⁴ ‘abeş: ğıybet A.

²¹¹⁵ ve: – İ1, İ3, İ4, A, B, K, S.

ı²¹¹⁶ veliyyü'n-ni' amiden tenbîh-nâme ısdârı mücib-i ıslâh-ı zâtu'l-beyndir, olmadığı şüretde, **beyt**

Ne-dârem²¹¹⁷ zi-kes bāk²¹¹⁸ u in'em cevâb

Men ü gürz²¹¹⁹ ü meyḍân u²¹²⁰ Efrâsiyâb²¹²¹

ve's-selâm²¹²².

[53]

[İl 49a-50b; İ2 51a-52a; İ3 38b-39b; İ4 34b-35b; A 38b-39b; B 46a-47b; K 42b-43b; S 40b-41b]

Ḳandiye Vâlisi Dîvân Kâtibi Efendiden 'Üd u 'Anber ü Çubuk hediyyesi Geldikde

Resmo'dan Yazılan Ḳā'ime²¹²³

Tā ki²¹²⁴ āşüftegî-i dimāğ-ı miḥnet-zedegân ümîdvārî-i tedbîr-i nabz-âşnâyân-ı mürüvvet ile müsta'idd-i i'tidāl ve güsiste-i dest-i āhen-feşâr-ı rûzgâr olan şîrāze-i²¹²⁵ cem'ıyyet-i āvāregân²¹²⁶ rûfûgārî-i nigāh-ı²¹²⁷ çîre-destân-ı şefaḳatle rehā-yāfte-i perîşānî vü ihtilāl ola; 'ūd-pāre-i çeşm-güşe-i iltifâtı duḡân-fersây-ı tennûr-ı derûn-ı sūzân ve 'anber-rîze-i yād-būd-ı teveccüh ü telaṭṭufı lehîb-sūz-ı nā'ire-i²¹²⁸ cān-ı fûrûzânım olan sa'âdetlü sulṭânım ḥazretleriniḡ ḳurş-ı zerrîn-i âftâb micmere-i bezm-

²¹¹⁶ taraf-ı: luṭf-ı İ2.

²¹¹⁷ ne-dârem: ne-dānem A.

²¹¹⁸ bāk: pāk İ1, İ2, İ4, S, B.

²¹¹⁹ gürz: gûzâr İ1; gûzer İ2, İ4, A, B, K, S.

²¹²⁰ u: – İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

²¹²¹ Kimseden korkum yoktur ve cevabım budur: işte ben işte gürz, işte meydan işte Efrâsiyâb!

ندارم ز کس پاک و اینم جواب

من و گرز و میدان و افراسیاب

Feûlün/Feûlün/Feûlün/Feûl

²¹²² ve's-selâm: – İ4, İ2, A, S, K.

²¹²³ Ḳandiye Vâlisi Paşa ḥazretleriniḡ Dîvân Kâtibi Efendi ḥazretlerine Resmo'dan yazılan ḳā'ime İ1; Ḳandiye Vâlisi Paşa ḥazretleriniḡ Dîvân [Kâtibi Efendiden] 'ūd u 'anber ü çubuk hediyye eyledikde Resmo'dan ırsâl eylediği ḳā'ime-i belâgat-ı fâyiḥadır İ4; Ḳandiye Paşası Dîvân Kâtibi Efendiden 'ūd u 'anber ü çubuk hediyye geldikde yazılan ḳā'ime-i belâgat-ı alâmet şüretidir İ2; Ḳandiye Vâlisi Paşa ḥazretleriniḡ Dîvân Kâtibi Efendiden 'ūd u 'anber ü çubuk hediyye geldikde Resmo'dan yazılan ḳā'ime-i belâgat şüretidir S; Ḳandiye Vâlisi ḥazretleriniḡ Dîvân Kâtibine Resmo'dan taḥrîr olunmuşdur İ3; Ḳandiye Vâlisi Paşa ḥazretleriniḡ Dîvân Kâtibi Efendiden 'ūd u 'anber ü çubuk hediyye geldikde Resmo'dan yazılan ḳā'ime-i belâgat-ı alâmet şüretidir K; Ḳandiye Vâlisi Paşa ḥazretleriniḡ Dîvân Kâtibi Efendiden 'ūd u 'anber ü çubuk hediyye geldikde Resmo'dan yazılan ḳā'ime şüretidir B.

²¹²⁴ ki: key A, B, S.

²¹²⁵ şîrāze-i: şerāre-i B.

²¹²⁶ āvāregân: āv*regân B.

²¹²⁷ nigāh-ı: – B.

²¹²⁸ nā'ire-i: – A.

i pür-âb u tâb ve bîhte-i ‘abîr-i gîsuvân-ı girih-gîr-i hûbân âmîhtegî-i ğubâr-ı hatt-ı meh-rüyân ile şevk-bağş-ı mizâc-ı müsteṭâbları olup neḳâve-i düdmân-ı hünerverî ve nuḡbe-i ḥânedân-ı ma‘ârîf-perverî olan vücûd-ı bih-bûd-ı mekârim-âluḍları pîrâye-i ‘üvnân-ı şeref-nâme-i iḳbâl ve dest-mâye-i ḥuşûl-i murâd-ı aşḫâb-ı âmâl olmak da‘avâtı ma‘rûz-ı icâbet-hâne-i Melik-i ‘allâm u müte‘âl²¹²⁹ kılındığı ḫilâlde ‘arza-dâşt-ı muḫliş-i müteḥaşşıslarıdır ki ber-muḳtezâ-yı teḳârüb-i meşreb-i fıtrî miyânede merbûṭ-ı ser-rişte-i [mışra‘]

*Ve'l-uzunu te‘aşşaḳa ḳable'l-‘ayni eḫyānen*²¹³⁰

olan muḫabbet ü²¹³¹ âşnâyi peyâm-ı sârre-i ‘âfiyet ve peygâm-ı ḫâtır-güşây-ı şihḫatlarına müterâḳḳıban perdegıyân-ı ḫarem-serây-ı cism ü cân ve²¹³² kenâre-i derîçe-i çeşm-i nemnâkda ittikâ-yı ‘aşâ-yı âbnûsî-i müjgân ile muntazır-ı ser-râh-ı intizâr iken bundan aḳdem bizim Meḫmed Ket-ḫudâ bendeleri²¹³³ yediyle irsâl buyurılan kerem-nâme-i belâġat-rehinleri resîde-i dest-i ta‘zîm olup²¹³⁴ sünbülzâr-ı suṭûr-ı müşġini ki nümüne-nümây-ı benefşeẓâr-ı Firdevs-i berîn idi, izâfe-i ‘ûd u ‘anber ile bir ḳat daḫı tezyîn ve elfâz-ı rengîn u ḫurûf-ı nemekîni²¹³⁵ gibi nûkhet-fezây-ı²¹³⁶ nûzhetgâh-ı cân olan ma‘nâsı daḫı mâ-şadaḳ-ı maḳâle-i kitâb-ı ‘ânberîn buyurulmaġla²¹³⁷ keyf-i vicdânî ve neşve-i rûḫânî terettübüne²¹³⁸ sebep ve ta‘ne-zen-i sehî-ḳaddân-ı büstân-ı ḫüsn ü ân olan²¹³⁹ se-çûpe-i duḫân-ı mevzûn-sîmâ ve duḫân-ı kem-yâb-ı bûyâ daḫı mâye-i tekmîl-i esbâb-ı bezm-i ṭarab olmaġla bezmgâh-ı şevḳ ü incizâb tâb-ı âteş-i²¹⁴⁰ ‘anberîn-i duḫân-ı iḫlâşla germ-â-germ ve efsürde-i dem-serdî-i dey-mâh-ı kürbet olan eczâ-yı a‘zâ-yı şaḡş-ı şâdmânî nerm olup vesîle-i istiḫkâm-ı binâ-yı muvâlât ve vâsiṭa-ı devâm-ı itilâf u muvâḫḫât²¹⁴¹ olmuştur. Vürûd-ı kitâb-ı

²¹²⁹ melik-i ‘allâm u müte‘âl: melik-i müte‘âl İ1, İ2, İ4, K; müte‘âl İ3.

²¹³⁰ Bazen kulak gözden önce âşık olur. (Beşşar b. Bürd)

والاذن تعشق قبل العين احيانا

²¹³¹ ü: – A, S, B.

²¹³² ve: – İ1, İ3.

²¹³³ bizim Meḫmed Ket-ḫudâ bendeleri: bizim Meḫmed Ket-ḫudâ İ1, İ3; – B.

²¹³⁴ olup: olunup S.

²¹³⁵ nemekîni: temkîni İ1, A.

²¹³⁶ nûkhet-fezây-ı: nûkhet-i İ3.

²¹³⁷ buyurulmaġla: buyurmaġla İ1.

²¹³⁸ terettübüne: tertîbine İ4, İ2, A, S, K, B.

²¹³⁹ olan: – A.

²¹⁴⁰ âteş-i: – İ1.

²¹⁴¹ muvâḫḫât: muvâḫavât A.

müşkîn-nikâb-ı şerîfleri iştîdâd-ı²¹⁴² telâṭum-ı deryâ-yı²¹⁴³ teb-lerzeye²¹⁴⁴ müşâdif olmağın nuḳre-i kem-[‘]ayâr-ı mizâc-ı saḳîm sūde-i varâḳ-ı meḥekk-i²¹⁴⁵ duḡân ve meshûḳ-ı [‘]ūd u²¹⁴⁶ [‘]anber-i pākîze-şemîm muḳavvî-i dimâğ-ı cân-ı nâ-tüvân oluncaya dek meydân-ı cevâb-nâme-i kitâb-ı müsteṭâblarında edhem-i siyeh-zânü-yı ḳalem furşat-ı cevalân bulamayup râ’îz-i şikeste-dest-i endîşe ḥod ḡalṭide-i maṭmûre-i [‘]ac z u ḳuşûr ve ḳâşîd-ı çâpûk-pây-ı ṭabî[‘]at-ı şâ[‘]irîyye²¹⁴⁷ zânü-girifte-i sekte-i fütür ḳalmağla²¹⁴⁸ te’ḥîr ve²¹⁴⁹ taḳdîm-i muḳaddemât-ı cevâbda ızṭırârî irtikâb-ı cünḡa-ı küstâḡî olunmuş idi²¹⁵⁰. Bu eyyâmda eger-çi henüz girîbân-ı cism-i nizâr ser-pençe-i ra[‘]şedâr-ı teb-lerzede²¹⁵¹ giriftâr-ı keş-â-keş ve derûn-ı²¹⁵² sîne-i bî-ḳarâr aḡker-pâre-i şerâre-i ḡarâret ile manḳal-i âteş idi, lakin mürâ[‘]ât-ı merâsim-i redd-i cevâbda bundan ziyâde te’ḥîr ü reḡâvet mürîş-i sürḡ-âb-ı [‘]araḳ-ı ḡacâlet olmağın tekellüfât-ı münşiyânenen sâde ve ta[‘]ḳîdât-ı rumûzât-ı²¹⁵³ şâ[‘]irânenen âzâde işbu nesîc-i kes-me-ḡar-ı²¹⁵⁴ kârgâḡ-ı ṭabî[‘]ata ki²¹⁵⁵ târ u pûdî perde-i [‘]ankebûta²¹⁵⁶ mişâldir, imrâr-ı mākû-yı²¹⁵⁷ ḡayâl-i bî-me’âl olunup ṭîrâz-ı dâmen-i [‘]ayb-pûş buyurulmaḳ iltimâsıyla irsâl-i nâdî-i [‘]Uṭârid-ḡademleri kılındı. Şemâme-i [‘]anber-i âftâb ceyb-i [‘]ıṭrînâk-ı leylî-i şebden dâmen-i düşîze-i Rumî-nejâd-ı şubḡa dek²¹⁵⁸ üftâde ve duḡân-ı buḡâr-ı²¹⁵⁹ jengâr-ı zulmetden âyîne-i ḡitî-nümây-ı imkân mışḳale-i rûşenger-i şafaḳla zidüde vü sâde olup tirâşe-i [‘]ūd-ı [‘]amûd-ı şubḡ irâḡe-i zâ’ikâ-ı zûkâm-zedegân-ı ḡ^vâb-ı seḡerî ve çûb-ı duḡân-ı eşi[‘]a-ı mihr-i ḡâverî ser-girânî-i fütür-ı erbâb-ı mezâḳa irâ’et-i deste-çûb-ı dârûḡagerî²¹⁶⁰ itdikçe fetîle-i [‘]anber-i şebistân-ı kâmkârî olan şem[‘]â-ı şu[‘]le-perver-i vücûd-ı bih-büdları rûşen-sâz-ı encümen-i kâmrânî vü çerâğ-ı

²¹⁴² iştîdâd-ı: اشتداد İ3.

²¹⁴³ deryâ-yı: deryârî-i İ3.

²¹⁴⁴ teb-lerzeye: teb-lerzeye K.

²¹⁴⁵ meḥekk-i: – A.

²¹⁴⁶ u: – S, B.

²¹⁴⁷ şâ[‘]irîyye: şâ[‘]irâne İ4.

²¹⁴⁸ ḳalmağla: olmağla A.

²¹⁴⁹ ve: – İ1, İ3.

²¹⁵⁰ olunmuş idi: olmuş idi İ3.

²¹⁵¹ teb-lerzede: teb-lerz*de İ4.

²¹⁵² keş-â-keş ve derûn-ı: keş-â* derûn ve A.

²¹⁵³ rumûzât-ı: rumûz-ı İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

²¹⁵⁴ kes-me-ḡar-ı: كنسخر İ3.

²¹⁵⁵ ki: – İ1.

²¹⁵⁶ [‘]ankebûta: [‘]ankebût A, S.

²¹⁵⁷ mākû-yı: bākû-yı A.

²¹⁵⁸ dek: – İ1, İ2, A, S, İ3, K, B.

²¹⁵⁹ buḡâr-ı: – A.

²¹⁶⁰ dârûḡagerî: dârûḡa-gîrî İ3.

çeşm-i emānī olup hānedān-ı mihmān-güzīn-i²¹⁶¹ ‘izz ü iḳbālleri mede’d-dühūr ma‘ mūr ve çehre-i şāhid-i amāl-i derūnileri peyveste rengīn-i pīrāye-i sūrūr ola²¹⁶². Āmīn²¹⁶³.

[54]

[İ1 50b-51a; İ2 52a-52b; İ3 39b-40a; İ4 35b-36a; A 39b-40b; B 47b-48a; K 43b-44a; S 41b-42b]

Ḳandiye Vālisi Paşa Ḥazretlerinin Dīvān Kātibi Efendiye Resmovī Mehmed Ket-ḥudāyī Tavṣiye Zımnında Resmo'dan İrsāl Olunan Şefa‘āt-nāme Şüretidir²¹⁶⁴

Şābūn-ı vesah-şūy-ı tevbe leke-i ma‘şiyeti zā’il ü nā-būd ve ‘afv-ı cerā’im-i ‘uşāt ber-muḳtezā-yı *aḥsīn li-men esā’e*²¹⁶⁵ irāḥe-i ḥātır-ı aşḥāb-ı cūd²¹⁶⁶ itdikçe müstaḥāḳḳ-ı mefhūm-ı *ve [fe] men ‘afā ve aşleḥa fe-ecruhu ‘ale’l-lāh*²¹⁶⁷ olan ‘ināyet-pīşe²¹⁶⁸, mekārīm-endişe, sa‘ādetlü²¹⁶⁹ sultānım ḥazretlerinin kemāl-i nezāketden āzürde-i sāye-i müjgān-ı ḥūr²¹⁷⁰ ve ifrāt-ı leṭāfetden müte’essir-i terāküm-i sūrūr olan ṭab‘-ı şafā-sirişt-i kerīmāneleri dest-yārī-i tedbīr-i ḥekīm-i ḳadīm ile peḫrūfte-i şihḥat u²¹⁷¹ ibtihāc ve müstaḡnī-i nāz-ı²¹⁷² eṭibbā vu²¹⁷³ ilāc olup ser-māye-i bāzār-ı nüfūz-ı kelāmım²¹⁷⁴ ya‘nī vüçūd-ı bih-būd-ı lāzımu’l-mevcūdları hemvāre²¹⁷⁵ zahīr-i der-māndegān-ı ṭarīḳ-i ma‘şiyet ve dest-gīr-i kār-ez-dest-reftegān-ı hüçüm u²¹⁷⁶ ḥayret olmaḳ da‘avātı ma‘rūz-ı bārgāh-ı Ḥallāl-i

²¹⁶¹ mihmān-güzīn-i : mihmān-gīr ile/iyle İ3.

²¹⁶² ola: olalar İ3.

²¹⁶³ āmīn: – İ4, İ2, A, S, İ3, K, B.

²¹⁶⁴ Mehmed Ket-ḥudāyī tavṣiye zımnında Ḳandiye Vālisinin Dīvān Efendisine yazılan İ1; Ḳandiye Vālisi Dīvān Efendisine Mehmed Ket-ḥudāyī tavṣiye zımnında irsāl olunan şefa‘āt-nāme şüretidir İ2; Def‘a müşārūn ileyiḥ Dīvān Kātibine Resmovī Mehmed Ket-ḥudāyī tavṣiye siyāḳında irsāl eylediği şefa‘āt-nāme şüretidir A; Ḳandiye Vālisi ḥazretlerinin Dīvān Kātibi Efendiye Resmovī Mehmed Ket-ḥudāyī tavṣiye zımnında Resmo’dan irsāl olunan şefa‘āt-nāmedir S; Mehmed Ket-ḥudāyī tavṣiye zımnında Ḳandiye Vālisi Dīvān Kātibine yazılmışdır İ3; Ḳandiye Vālisi ḥazretlerinin Dīvān Kātibi Efendiye Resmovī Mehmed Ket-ḥudāyī tavṣiye zımnında Resmo’dan irsāl olunan şefa‘āt-nāme şüretidir B.

²¹⁶⁵ احسن لمن اساء Kötülük yapana iyilik yap. (Hadis)

²¹⁶⁶ cūd: būd A.

²¹⁶⁷ [ف] ... kim affeder ve arayı düzeltirse, onun mükāfatı Allah’a aittir. Şûrâ, 42/40.

²¹⁶⁸ ‘ināyet-pīşe: ‘ināyet B.

²¹⁶⁹ sa‘ādetlü: – İ4, İ2, A, S, K, B.

²¹⁷⁰ ḥūr: خور İ3.

²¹⁷¹ u: – İ4.

²¹⁷² nāz-ı: nāz u A.

²¹⁷³ vu: – İ4.

²¹⁷⁴ kelāmım: kelām A.

²¹⁷⁵ hemvāre: hemvār İ1.

²¹⁷⁶ u: – İ4, A, S, K, B.

müşkilât²¹⁷⁷ kılındığı siyākda ‘arīza-ı muhlışāne oldur ki tesvīd-i şahā’if-i leyāl ü eyyām iden suṭūr-ı müteḥālifü’z-zuhūr-ı havādiş-i mümkinе ki²¹⁷⁸ iktizā-yı²¹⁷⁹ *yemḥu*²¹⁸⁰ ‘l-lāhu mā-yeşā’u ve yuṣbi²¹⁸¹ ile bir²¹⁸² hālden bir hāle taḥvīl ve muḳārenet-i şarf-ı ihtiyār-ı cüz’i ile küllī ise de rehīn-i tağyīr ü tebdīl olmaḳ bīrūn-ı ‘uhde-i ‘ādet-i zamān²¹⁸³ olmamaḡla Meḥmed Ket-ḥudā bendeleriniñ²¹⁸⁴ hevādārlarınınñ müteşebbiş oldukları vesā’il ü²¹⁸⁵ esbāb-ı vesā’iṭine i‘tibār ve ol pā-fütāde-i mezlaḡa-ı sehṽ ü ḡaṭāyı müceddeden mesrūr-ı²¹⁸⁶ ‘avdet-i iḳtidār buyurmaları himmet-i belā-gerdān-ı mürüvvetmendānelerinden me’mūl olunmaz degildir. Kemmiyyet-i esbāb-ı vesā’il eger-çi ma’lūmum degil, lākin²¹⁸⁷ **beyt**

Ve ḡamlu’z-zādi aḡbaḡu külli şey’in

İzā kāne’l-ḡudūmu ‘ale’l-kerīmi²¹⁸⁸

mü’eddāsınca bārgāh-ı ma’delet-penāh-ı veliyyü’n-ni‘amīye dest-āvīz-i i‘tirāf-ı cürm ile vaṣ’-ı pīşānī-i meskenet idenler²¹⁸⁹ ḡaṣā ḡehre-ḡigār-ı ṭabānçe-i²¹⁹⁰ dest-i red olmayacakları bedīhīdir. Erbāb-ı ‘iṣyānıñ i‘tirāf u iḡrārı iṭā‘at ve inkār u firārı istiḡfār u nedāmet idüḡi ḡod ḡazāyā-yı²¹⁹¹ müsellemedendir. Bu ḡuşuşda sipeh-sālār-ı cünūd-ı evliyā ḡazret-i ‘Aliyyü’l-Murtażā’nıñ *izā ḡaderte ‘alā ‘aduvvike fāc‘ali’l-ā‘fve ‘anhu ṣūkre’l-ḡudreti*²¹⁹² kelām-ı ḡikmet-ittisāmıyla²¹⁹³ mürā‘āt-ı resm-i mürüvvet buyurulmaḡ me’mūl-i muḡibbleridir²¹⁹⁴.

²¹⁷⁷ ḡallāl-i müşkilāt: ḡallālü’l-müşkilāt A, İ3.

²¹⁷⁸ ki: – İ4.

²¹⁷⁹ iḡtizā-yı: – A.

²¹⁸⁰ يمحو: يمحو A.

²¹⁸¹ يمحو الله ما يشاء و يثبت Allah, dilediḡini siler, dilediḡini de sabit kılıp bırakır. Ra’d, 13/39.

²¹⁸² bir: – A.

²¹⁸³ ‘ādet-i zamān: ‘ādet-i zebān S; zebān B.

²¹⁸⁴ bendeleriniñ: bend*leriniñ İ4.

²¹⁸⁵ ü: – A.

²¹⁸⁶ mesrūr-ı: mesrū* A.

²¹⁸⁷ deḡil lākin: deḡildir A, S, B.

²¹⁸⁸ Cömert (ev sahibine konuk olarak) geldiḡinde, azıḡını (beraberinde) taşımak en çirkin şeydir.

و حمل الزاد اقبح كل شيء
إذا كان القدوم على الكريم

²¹⁸⁹ idenler: idenlere İ4.

²¹⁹⁰ ṭabānçe-i: – B.

²¹⁹¹ ḡazāyā-yı: تضای B.

²¹⁹² إذا قدرت على عدوك فاجعل العفو عنه شكر القدرة Düşmana gücün yeterse, güce şükür için onu affet.

²¹⁹³ ḡikmet-ittisāmıyla: ḡikmet-irtisāmıyla A.

²¹⁹⁴ me’mūl-i muḡibbleridir: me’mūldür İ1, İ3; me’mūl-i مجيلير S.

[55]

[İ1 47b-49a; İ2 52b-53b; İ3 37b-38b; İ4 36a-37a; A 40b-41b; B 48a-49b; K 44a-45b; S 42b-43b]

Def a Kandiye Vālisi Paşa Hâzretleriniñ Dīvān Kâtibi Efendiye Kandiye Aḥmed Çelebi'yi Tavşıye Zımnında Resmo'dan Yazılan Kā'ime Şüretidir²¹⁹⁵

Benim sa'âdetlü, mekremetlü sulṭānım ḥâzretleri²¹⁹⁶ ḥālâ fermân-fermây-ı kalem-rev-i²¹⁹⁷ cezîre-i Girid, devletlü, 'inâyetlü²¹⁹⁸ vezîr-i Müşterî-tedbîr efendimiz ḥâzretleri, serâ-perde-i ḥarîm-i salṭanatdan pâ-nihâde-i mevķif-i mu'allâ-yı vezâret ve 'alem-efrâz-ı 'arşa-ı pehnâver-i emâret olup, mültecâ-yı e'âzım u e'âlî ve mürtecâ-yı recâmendân-ı ehâlî oldukları günden sāye-güster-i cāh u celâl ve bāl-güşây-ı iķbal oldukları²¹⁹⁹ münâşib-i celîleniñ mecmû'unda def'-i belıyyât-ı²²⁰⁰ bida' u²²⁰¹ meẓâlim irâdesiyle baş u²²⁰² bisâṭ ve²²⁰³ 'adl u dâd ve iḥyâ-yı kânûn-ı merâḥim ü inşâfda icrâ-yı merâsim-i sa'y u ictihâd buyurduklarına binâen zir-dest-i ḥükûmet-i Āşafânelinde âsûde-i sāye-i ḥimâyet-i müşfikâneleri olan zuâfâ-yı ümmet ve fuķarâ-yı ra'ıyyet bi-ecma'ihim imtidâd-ı eyyâm-ı 'ömr ü²²⁰⁴ devlet ve istihkam-ı mebnî-i kâdr u menziletleri du'âsıyla ḥalkâ-cünbân-ı dervâze-i²²⁰⁵ icâbet-ḥâne-i İlâhî ve debdebe-i kevkebe-i tevâzu' u inşâfları ve lûle-endâz-ı mesâmi'-i sâkinân-ı²²⁰⁶ nüh-ṭıbâķ ve ğulgule-i hengâme-i rikķat-ı ṭab'-ı meķârim-ittişâfları

²¹⁹⁵ Kandiye Vālisi Paşa ḥâzretleriniñ Dīvān Efendisine Resmo'dan yazılan kā'ime İ1; Def a Kandiye Vālisi Dīvān Kâtibi Efendiye Kandiye Aḥmed Çelebi'yi tavşıye zımnında Resmo'dan yazılan kā'ime şüretidir İ2; Def a müşârün ileyhiñ Dīvān Kâtibi Efendiye Kandiye Aḥmed Çelebi'yi tavşıye zımnında Resmo'dan yazılan kā'ime şüretidir A; Def a Kandiye Vālisi ḥâzretleriniñ Dīvān Kâtibi Efendiye Kandiye Aḥmed Çelebi'yi tavşıye zımnında Resmo'dan yazılan kā'ime şüretidir S, B; Kandiye Vālisi ḥâzretleriniñ Dīvān Efendisine Resmo'dan yazılmışdır İ3; Def a Kandiye Vālisi Paşa ḥâzretleriniñ Dīvān Kâtibi Efendiye Kandiye Aḥmed Çelebiyi tavşıye zımnında Resmo'dan yazılan kā'imedir İ4.

²¹⁹⁶ benim sa'âdetlü, mekremetlü sulṭānım ḥâzretleri: benim sa'âdetlü, mekremetlü sulṭānım İ1; benim sa'âdetlü sulṭānım ḥâzretleri İ4, İ2, S, İ3, K, B; – A.

²¹⁹⁷ kalem-rev-i: – A, S, B.

²¹⁹⁸ 'inâyetlü: – A, İ3.

²¹⁹⁹ günden sāye-güster-i cāh u celâl ve bāl-güşây-ı iķbal oldukları: – İ3.

²²⁰⁰ belıyyât-ı: belıyyât u A, B, S; belıyyâb İ4.

²²⁰¹ u: – İ2, A, K, B.

²²⁰² u: – İ4, İ2, A, S, İ3, K, B.

²²⁰³ ve: – İ1, İ4, İ2, A, İ3, K, B.

²²⁰⁴ ü: – İ4.

²²⁰⁵ dervâze-i: – İ2.

²²⁰⁶ sâkinân-ı: sükkân-ı İ3.

reside-i aqtâr-ı âfâk olmakdan nâşî şağîr ü kebîr ve²²⁰⁷ vazî^c ü şerîf pâre-i²²⁰⁸ hıdıvânelerinde cânib-i İlahiden ümîdvâr-ı feyz-i nâ-mütenâhî oldukları meşhûr-ı ‘âlem ve meşhûd-ı ümem olduğundan başka sipeh-sâlârî-i²²⁰⁹ eyâlet-i Girid müsellemini kâbzâ-ı bâhirü’t-te’yîd-i düstürâneleri olaldan berü kâffe-i umûrda²²¹⁰ *i‘dilû huve akrabu li’t-taḳvâ*²²¹¹ mefhûm-ı münîfine ittibâ^c u i‘tibâr ile neşr-i evâmir-i kader-te’sîr-i²²¹² ‘adl u dâd ve her hâlde izâle-i âşâr-ı sitem ü bî-dâd buyurmalarıyla²²¹³ bu ğarîḳ-i gird-âb-ı ğurbet tengnâ-yı kaşaba-ı Resmo’ya işâl-i taḥte-pâre-i cism-i²²¹⁴ pür-^c illet ve peygûle-i ‘uzlet ü inzivâda ferş-i ḥaşîr-i iḳâmet itdigim günden gerek ṭavâ’if-i ‘askeriyye ve gerek sâ’ir efrâd u âhâd-ı nâs şîve-i ḥatîr-firîb-i naşafet ü ma‘deletlerine dil-dâde vü firîfte ve ḥarekât-ı marziyye-i Hudâ-pesend ü²²¹⁵ şefaḳatlarına mâ’il ü dil-şîfte oldukları cihetle bundan böyle nice müddet daḥı naḥl-ı berûmend-i zât-ı pür-bereket ve sāybân-ı gerdûn-ḳıbâb-ı emâret ü ḥükûmetlerinde fâriğ-nişîn-i ârâmgâh-ı rāḥat u refâh olmaları ümîdiyle manşib-ı âḥere naḳl-ı esbâb-ı ḥaşmet buyurmaları²²¹⁶ istid‘âsında mütteḥidü’l-keḷâm ve müttefiḳü’l-ḳulûb ve²²¹⁷ niyâzmend-i bârgâh-ı ‘allâmu’l-ğuyûb oldukları meşhûd²²¹⁸ u manzûrumuz olmağın vazîfe-i zimmet-i ‘ubûdiyetimiz olan²²¹⁹ manzûme-i du‘â-yı beḳâ-yı eyyâm-ı devletleri zamîme-i da‘avât-ı icâbet-der-ḳafâ-yı²²²⁰ seḥergâhî ile müstezâd ve iştiḥâr-ı âvâze-i maḥâsin-i eṭvâr-ı kerîmâneleriyle zamân-ı ‘adâlet-iḳtirân-ı eslâf-ı girâm tezekkür ü yâd olunmadadır. Bu eşnâda emârât-ı cünbiş-i nâsdan şöyle fehm olunur ki perâkende²²²¹ ḥuşûşuna me’mûr Za‘îm İbrâḥîm Ağa’nın²²²² refâḳatından ğıybet ü firâr iden ‘Abdullaṭîf Çelebi’nin taleb ü²²²³ cüst-cûsı içün pâ-y-güzâr-ı vâdî-i taleb ve

²²⁰⁷ ve: – İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

²²⁰⁸ pâre-i: yâre-i İ4

²²⁰⁹ sipeh-sâlârî-i: sipeh-sârî-i İ3, K.

²²¹⁰ umûrda : umûra A.

²²¹¹ اعدلوا هو اقرب للتقوى Âdil olun. Bu, Allah’a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Mâide, 5/8.

²²¹² kader-te’sîr-i: kader-te’sîr ü S, B.

²²¹³ buyurmalarıyla: buyurmaları A, S, B.

²²¹⁴ cism-i: – İ1.

²²¹⁵ ü: – İ1, İ4, İ2, İ3, K.

²²¹⁶ buyurmaları: buyurmamaları İ4, A, S, K, B.

²²¹⁷ ve: – İ4.

²²¹⁸ meşhûd: meşhûr S.

²²¹⁹ olan: – İ3.

²²²⁰ icâbet-der-ḳafâ-yı: icâbet-der-ḳafâsı İ2, S, K, B.

²²²¹ perâkende: per kende ? İ2, A, S, İ3, B.

²²²² ağani: – İ1, İ3, ağa İ4, A, S, K, B.

²²²³ ü: – B.

ihtiyār-ı devrân-ı hāmūn u kühsār ile mürtekb-i meşāḳḳ u²²²⁴ ta‘ab olan dāmādı Aḥmed Çelebi ve birāder-i dāmādı El-ḥāc ‘Alī-nām kimesnelere ki şāḥş-ı ḡā’ibi āverde-i kemend-i vicdān idemeyüp seyr ü sülûkları müntic-i ye’s ü ḥırmān olmağın kemāl-i şerm ü²²²⁵ ḥicāb ve ḥacālet ü ıztırāblarından²²²⁶ ihtiyār-ı inzivā ve irtikāb-ı ihtifā itmişler, mütevārī²²²⁷ oldukları maṭmüreden çıkup bārgāh-ı devletlerine vaż‘-ı cebīn-i bendegī ve başt-ı kilīm-pāre-i ser-efkendegī²²²⁸ itmek üzre rāy u emān ‘ināyet ü iḥsān buyursalar Qandiye ve Resmo ve Ḥanya ve tamāmī-i eṭrāf-ı cezīrede toḥm-efşān-ı mezārī‘-i temekkūn²²²⁹ ve naḥl-ı nişān-ı bāḡzār-ı tavaṭṭun olan ḥalāyık evvelkiden efzūn devām-ı devlet ü iḳbālleri da‘avātıyla müştāḡil ve mertūbu’l-lisān ve²²³⁰ indifā‘-ı ḡavā’il-i ḳıl ü ḳāl sebebi ile her birisi şād u ḥandān olacaḳları zāhir ü nümāyān olmağla cenāb-ı sa‘ādet-me‘ābları bu şerefi iḥrāz ve ḥāk-pāy-ı merāḥim-iltivā-yı vezīrānelerinden recā vu niyāz ile miyāne-i emşāl ü eṭrābda iktisāb-ı metā‘-ı imtiyāz buyurmañız fikriyle fużūlāne işbu nemīḳa-ı iḥlāş-iḥtivā keşīde-i silk-i²²³¹ imlā ḳılındı. İn-şā’a’llāhu te‘ālā lede’l-vuşūl ‘afv u²²³² ‘ināyet ṭarafı²²³³ mı yoḥsa teḡāfūl ü²²³⁴ ısrār cānibi mi her ḳanḳı cānib cenāb-ı²²³⁵ devletlerine vesīle-i tekml-i neng ü nāmūs mülāḥaza buyurılır ise ol cānibi terciḥ ve muḳaddemāt-ı recā vü niyāzı aña göre telmiḥ ü taṣrīḥ buyurmaları²²³⁶ tedbīr-i ḥakīm-i ‘aḳl-ı ḥurde-bīnlerine vā-beste vü menūṭ ve re’y-i cihān-ārāy-ı siḥr-āferīnlerine müfevvez ü mevḳūfdur²²³⁷.

[56]

[İl 51a-53b; İ2 53b-55a; İ3 40a-41b; İ4 37a-38b; A 41b-43a; B 49b-51b; K 45b-47a; S 43b-45a]

Qandiye Defterdārı Mar‘aşı ‘Alī Efendi’ye Resmo’dan Yazılan Qā’ime²²³⁸²²²⁴ u: – A.²²²⁵ ü: – İ1.²²²⁶ ıztırāblarından: ıztırābdan İ3.²²²⁷ mütevārī: mütevātiri İ1.²²²⁸ ser-efkendegī: ser-ā-ser efkendegī İ2.²²²⁹ temekkūn: temkīn İ4.²²³⁰ ve: – A.²²³¹ silk-i: – İ1.²²³² u: – İ4.²²³³ ṭarafı: ṭarīḳi A.²²³⁴ ü: – A, S, B.²²³⁵ cenāb-ı: cānib-i İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, S.²²³⁶ buyurmaları: buyurmañızı İ1, İ2, A, S, K, B; buyurmañız İ3.²²³⁷ mevḳūfdur: merbūṭdur İ3.²²³⁸ Qandiye Defterdārı Mar‘aşı ‘Alī Efendi’ye Resmo’dan yazılan İ1; Qandiye Defterdārı Mar‘aşı ‘Alī Efendi’ye Resmo’dan yazılan qā’ime İ4; Qandiye Defterdārı Mar‘aşı ‘Alī Efendi’ye

Tā ki feyz-i nevāziş ü tesliyet vīran-ḥātır-ı ğurbet-zedegān-ı rūzgāra īrāş-ı neş'e-i meserret ve şafā-yı pürsiş ü 'ıyādet²²³⁹ dil-ḥastegān-ı ḥummā-yı fırkatden²²⁴⁰ izāle-i ālām u endūh u²²⁴¹ kürbet eyleye, nāme-i müşkīn-nikāb-ı nāmī ve kitāb-ı müsteṭāb-ı sāmīsi²²⁴², bādī-i gūşāyiş-i²²⁴³ ğonce-i²²⁴⁴ ḥātırım olan sa'ādetlü, mekremetlü, semāḥatlu²²⁴⁵ birāder-i mihrbānım, sulṭānım, efendi-i zī-şānım²²⁴⁶ ḥazretleriniñ müstevfī-i memālik-i ḥudūş u kıdem *celle şānühü* kār-ḥāne-i bedī'ü'l-esās-ı imkānı²²⁴⁷ raḡam-ṭırāzī-i erbāb-ı kalemle ābād ve vaḡāyi' -i²²⁴⁸ kevniyye-i yevmiyyeyi biġāne-i tenāhī-i merātib-i a'dād itdikçe kār-fermāyi'-i²²⁴⁹ defter-ḥāne-i sa'ādet ü iḡbāl zāt-ı bāhirü'l-istiḥkākılarıyla nāmī vü²²⁵⁰ mübeccel ve mermüz-ı ḥuṭūṭ-ı pīşānī-i fiṭrileri olan²²⁵¹ ma'nā-yı ra'nā-yı isti'dād-ı Ḥudā-dād ve²²⁵² müşıl-ı mertebe-i evvel olmak da'avatı merfū' -ı icābet-serāy-ı Ḥudāvend-i ecell kılındığı siyāḡda ma'rūz-ı muḥlişleridir ki²²⁵³ ber-muḡtezā-yı ḥükm-i fermān-ı kader maḡarr²²⁵⁴ u müstaḡarr-ı dā'i-i muḡaḡḡar olan Resmo'ya vuşülümüzden berü āteş-i ṭāḡat-süz-ı firāḡ-ı 'ıyāl vüçüd-ı nā-tüvānımız²²⁵⁵ kebāb-ı sīḡ-i ızṭırāb ve istilā-yı belā-yı ḥüzn ü infi'āl²²⁵⁶, bi-ḡasebi'l-beşeriyye taḡdīş-i²²⁵⁷ dimāġ-ı cān itmekle ten-i ḡākī-i ġamnākımız²²⁵⁸ gird-bād-ı beyābān-ı inḡilāb idüp, **beyt**

Ġarībim bī-kesim yoḡdur enīsim āhdan ġayrı

Penāhım dest-ġirim ḡalmadı Allāh'dan ġayrı²²⁵⁸

Resmo'dan yazılan ḡā'ime şüretidir İ2, S, B; Ḳandiye Defterdārı Mar'aşī 'Alī Efendi'ye yazılan ḡā'imedir A; Ḳandiye Defterdārı Mar'aşī 'Alī Efendi'ye Resmo'dan yazılmışdır İ3.

²²³⁹ pürsiş ü 'ıyādet: pürsiş 'ıbāret A.

²²⁴⁰ fırkatden : fırkatde A.

²²⁴¹ ālām u endūh u: ālām endūh İ3.

²²⁴² sāmīsi: sānīni S.

²²⁴³ gūşāyiş-i: gūşādī-i A, B.

²²⁴⁴ ğonce-i: – İ3.

²²⁴⁵ mekremetlü, semāḡatlu: semāḡatlu, mekremetlü İ4, İ2, S, K, B; – A, İ3.

²²⁴⁶ zī-şānım: zī-şān B.

²²⁴⁷ imkānı: imkān İ4, İ2, A, S, K, B.

²²⁴⁸ veḡāyi' -i: وقديع A; وقديع S.

²²⁴⁹ kār-fermāyi'-i: kār-fermānī-i A, S, B.

²²⁵⁰ vü: – İ1.

²²⁵¹ olan: – A, B.

²²⁵² ve: – İ2, A, S, İ3, K, B.

²²⁵³ ma'rūz-ı muḡlişleridir ki: – A.

²²⁵⁴ maḡarr: muḡarrer A.

²²⁵⁵ nā-tüvānımız: nā-tüvānımız A; nā-tüvānımı İ3.

²²⁵⁶ infi'āl: infi'ālāt A.

²²⁵⁷ taḡdīş-i: تخديش A.

²²⁵⁸ Mefāilün/Mefāilün/Mefāilün/Mefāilün.

zembeme-i ğarībānesiyle zarūrī āvīhte-i dāmen-i şabr u taḥammül ve medār-ı tesliyet-i ḡātır-ı maḥzūnum olacaḡ vesā'it-i esbāb-ı zāhireden ye's-i tamām ile mütevessil-i cānib-i tevekkül olmuş idim. Bir rüz-ı ğam-endūzda²²⁵⁹ ki henüz keşt-i ārāmımız melsā-yı telāṭum-zād-ı²²⁶⁰ 'ummānı mersā-yı līmāna taḥvīl itmemiş idi, ya' nī telāṭum-ı emvāc-ı deryā-yı²²⁶¹ inzi' āc ile henüz dest ü²²⁶² pā-zen-i teşādüm-i çār-mevc-i deryā idim ki beşir-i²²⁶³ ḡoş-ḡaber-i müfekkire²²⁶⁴ daḡḡ-ı bāb-ı dil-i bī-tāb idüp bu vech ile tef ü tāb-ı cān-ı nālāna reşāşe-pāş-ı zülāl-i tesliyet oldu ki ey Nev-res ey ḡüṭe-ḡ^vār-ı baḡr-ı bī-pāyān-ı ḡayret ve'y keşt-i şikeste-i tünd-bād-ı ḡasret, ey gülü-girifte-i dıyḡu'n-nefes-i ğam ve'y ciger-sūhte-i şerāre-i endūh u elem! Kūhistān-ı cezīre-i Girid'iñ maḡsūd-ı²²⁶⁵ ḡaṭire-i cinān olan²²⁶⁶ dārü'l-ḡilāfeti'l-'aliyyeye²²⁶⁷ bu^c d u²²⁶⁸ mesāfetden²²⁶⁹ başḡa, mışra^c²²⁷⁰

Ġarīb eger heme der-cennet²²⁷¹ est dil-ḡir est^{2272 2273}

medlūliyle fi'l-meşel her ḡüşesi bir bezmgāh-ı 'işret ve her maṭmūresi nümüne-nümāy-ı ḡadīḡa-ı cennet ise de yine terāküm-i ālām-ı ḡurbet cān-ı bīmārı esir-i silsile-i derd ü miḡnet itmeme²²⁷⁴ eger-çi muḡal ve dem-serdī-i dey-māh-ı nāle vü āh dil-i bī-ḡarārı bī-tāb-ı²²⁷⁵ keş-me-keş-i ta'ab u eziyyet kılmamaḡ²²⁷⁶ her çend ḡarīne-i vehm ü ḡayāldır, lākin ḡaṭır-ı maḡzūnıñ ḡoş tut ve fikr-i nā-ber-cā-yı meşakḡat-ı ātiye-i meşḡūkı unut ki saña māye-i telāş-ı ḡaṭır olan ğam-ı rāḡat-fersāy-ı ḡurbeti pīrāye-i ruḡsāre-i şāhid-i şādmānī idecek belki mihrbānī²²⁷⁷ vü şefaḡatları

²²⁵⁹ ğam-endūzda: ğam-endūzede İ1.

²²⁶⁰ telāṭum-zād-ı: telāṭum-zed-i A.

²²⁶¹ deryā-yı: – A.

²²⁶² ü: – İ2.

²²⁶³ beşir-i: peşiz A.

²²⁶⁴ müfekkire: müfekkiri İ4.

²²⁶⁵ maḡsūd-ı: maḡsūd ve B.

²²⁶⁶ olan: – İ3.

²²⁶⁷ dārü'l-ḡilāfeti'l-'aliyyeye: dārü'l-ḡilāfeti'l-'aliyye A, S, B; dārü'l-ḡilāfeti'l-'aliyyeye İ3.

²²⁶⁸ u: – İ4, İ2, A, S, K, B.

²²⁶⁹ mesāfetden: mesāfeden A.

²²⁷⁰ mışra^c: ' İ1, A, S, K, B; – İ4, İ3.

²²⁷¹ der-cennet: cennet İ2.

²²⁷² dil-ḡir est: dil-ḡir'est A.

²²⁷³ Ġarīb cennette de olsa mahzundur.

²²⁷⁴ itmeme: itmek A, B.

²²⁷⁵ bī-tāb-ı: – A.

²²⁷⁶ kılmamaḡ: kılmamaḡ İ1, İ3.

²²⁷⁷ mihrbānī: mihrübānī İ4.

ārzū-yı vişāl-i evlād u ‘ıyālî hâtırından giderecek ve gāh u²²⁷⁸ bî-gāh nevāziş ü iltifāt-ı raḥīmāneleri tertib-i sāmān-ı şevḳ-i cāvīd²²⁷⁹ idüp āyine-i pās-girifte-i²²⁸⁰ derūnuña şayḳal-ı şafā²²⁸¹ virecek nelerim, ‘ale’l-ḥuşuş Ḥanya ve Ḳandiye’de şāḥib-i himmet ve ma‘rifet-perver vezirlerim vardır. İstimā‘ıma göre miyāneñizde ‘urve-i vüşḳā-yı āšnāyî daḥı istihkām-peḫzîr-i ḥablü’l-metîn-i iḥlāş ve dā’ire-i devletlerine bir müddet tereddüd ü intisābıñız²²⁸² resīde-i mertebe-i takarrüb ü²²⁸³ ihtisāş imiş, anlarıñ canibdārî-i himmet-i ‘aliyyeleri seniñ gibi cihān-pehlevān-ı ‘arşa-ı ma‘rifet şöyle tursun serāsime-i ḍarbet-i kūpāl-i ḥüzn ü infi‘āl kim olursa olsun āsūde-i sāye-i ḥimāyet ü şîrîn-kām-ı şehd-i ḥayāt-baḥş-ı ‘ināyetleri olmak bi’d-defa‘āt mücerrebimdir. Saña elem çekdirmezler, ḡam yeme, keder çekme, şād ol, āvāre beni diñle, daḡdaḡa-ı ḥâtır-āzār-ı perîşāniden āzād ol diyü bu ḡarîḳ-i gird-āb-ı ıztırābı bir mertebe dil-beste-i şafā-yı gūn-ā-gūn ve şol ḳadar selb-i te’şîr-i baḥt-ı vārūn itdi ki İstanbul²²⁸⁴ degil ‘ıyālî bile²²⁸⁵ ferāmūş idüp hani ya hani ya diyerek Ḥanya’ya cān atdım. Ümīdvār-ı luṭf u nevāzişi olduğımız vālî-i vilāyet vezîr-i nebîh, maḫḫar-ı *e/-veledü sırru ebîh*²²⁸⁶ devletlü, Mîr-āḫūr Muştafā Paşa efendimiz²²⁸⁷ ḥazretleri meger devletlü²²⁸⁸ velî-ni‘ met-i bî-minnetim²²⁸⁹ efendim²²⁹⁰ ‘Alî Paşa ḥazretlerine iḡbirār-ı ḥâtır ile dil-gîr ve bu muḥlişlerini ol vezîr-i bî-naḫîrden²²⁹¹ bedel āmāde-i ta‘cîz ü tekdîr imiş bilmedim. Ayacuklarım ḳırılıydı²²⁹², kâşki varmıyaydım, Malṭa’ya esîr olaydım, Ḥanya’ya düşmeyeydim. Cānım birāder ziyāretlerine varmış bulundum²²⁹³, izḥār-ı çîn-i cebîn ile bu zaḥmdār-ı ḥancer-i rûzgārı bir vechle nişāne-i nüşābe-i taḥḳîr ve bir ḡāyetde telḥ-kām-ı zehr-ābe-i tekdîr itdi ki cāme-i müste‘ār-ı ḥayāt düş-

²²⁷⁸ u: – A, B.

²²⁷⁹ cāvīd: cedīd A.

²²⁸⁰ pās-girifte-i: ye’s-girifte-i İ3.

²²⁸¹ şafā: – İ1.

²²⁸² intisābıñız: intisābıñ İ1, İ4, A, İ3, K, B.

²²⁸³ ü: – S.

²²⁸⁴ İstanbul: İslambol S, B.

²²⁸⁵ bile: daḥı İ3.

²²⁸⁶ الولد سر ابیه Çocuk babasının sırrıdır (onun karakterini yansıtır), anlamına gelen, hadis kaynaklı Arapça bir atasözüdür.

²²⁸⁷ efendimiz: – İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

²²⁸⁸ devletlü: – İ1, İ4, İ2, S, İ3, K, B.

²²⁸⁹ velî-ni‘ met-i bî-minnetim: velî-ni‘ metim İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

²²⁹⁰ efendim: – İ4, A.

²²⁹¹ bî-naḫîrden: bî-naḫardan S.

²²⁹² ḳırılıydı: ḳırılusun İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

²²⁹³ bulundum: oldum İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

²²⁹⁴ cānıma girān gelüp cereyān-ı sirişk-i nedāmet ü endūh deryāda görilen heyecān-ı emvāc-ı tūfānı unutturdu. Mūsāfır olduğımız menzilde pāy-der-dāmen-i ‘uzlet ü inzivā olup şerefmend-i²²⁹⁵ ma‘iyyetleri olduğımız şadr-ı sâbık devletlü²²⁹⁶ Tiryākī Mehmed Paşa efendimiziñ Resmo’ya teveccühleri gününe dek çekdiğimi ben bilürüm. Eger-çi müşārün ileyh hazretlerini pek de ta‘yīb²²⁹⁷ itmek olmaz, zîrā müdām mizācları mu‘tell olmağdan nāşî her kaç meclis görüşildi ise şerbet isti‘ mällerine müşādefe²²⁹⁸ itmiş idi, yine kuşūr bizim ammā yine ne fā‘ide²²⁹⁹, **beyt li-münşi’ihi**²³⁰⁰

Ez-seg-i derende²³⁰¹ îmen mî-şevved her k’ü nişest
Her ki²³⁰² ber-üftāde gired saht ez-seg kemter est²³⁰³

vetiresiyle böyle hengām-ı ğurbet ve eyyām-ı felâketimizde tā bu mertebe kibr ü²³⁰⁴ ta‘aşşub kār-ı mürüvvet degil idi. Resmo’ya geldim. Hālā Qandiye’de fermān-fermāy-ı mesned-i istiklāl olan²³⁰⁵ devletlü efendimiziñ bāb-ı²³⁰⁶ āsmān-cenāblarına intisābım ve evşāf-ı ahlāk-ı Muştāfāvîlerine nice қаşā‘id-i mu‘ciz-nişābım olup ve reste-bāzār-ı derūnda kālā-yı girān-bahā-yı zāt-ı kerīmlerine olan meyl ü muhabbetimi hem-rütbe-i sevdā-yı bāzār-ı cān bulup gerek pîş-gîr ağası yediyle²³⁰⁷ ve gerek iki def‘a sâ‘î ile mufaşşal mufaşşal irsāle cür‘et itdigim ‘arz-ı hāllerimiñ birine olsun cevāb bile²³⁰⁸ şudūr itmediginden hūzn ü²³⁰⁹ melālīm şad çendān ve aḥvālīm evvelkinden²³¹⁰ ziyāde perişān olup Hanya tarafından, Hāk ‘alīmdir ki

²²⁹⁴ düş-ı: – İ2.

²²⁹⁵ şerefmend-i: şer*mend-i A.

²²⁹⁶ devletlü: – İ4, İ2.

²²⁹⁷ ta‘yīb: ta‘ab A.

²²⁹⁸ müşādefe: – A; müşādif B.

²²⁹⁹ yine ne fā‘ide: ne fā‘ide A, B, S; ne fā‘ide yine İ3.

²³⁰⁰ beyt li-münşi’ihi: – İ4, beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi’ihi İ3.

²³⁰¹ derrende: derrend* A.

²³⁰² ki: ne ki İ4.

²³⁰³ Kişi oturunca yırtıcı köpekten emin olunur. (O halde) düşmüşlere saldıranlar köpekten daha aşağıdır. (Bu beyit Nevres’in Farsça Divanında bulunmamaktadır.)

از سگ درنده ایمن می شود هر کو نشست
هر که بر افتاده گیرد سخت از سگ کمتر است
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

²³⁰⁴ ü: – S, B.

²³⁰⁵ olan: – İ1, İ2, İ3, İ4, A, K, S.

²³⁰⁶ bāb-ı: – İ2.

²³⁰⁷ yediyle: ile İ1, İ2, İ3, İ4, A, K, S.

²³⁰⁸ cevāb bile: bile cevāb İ2; cevāb İ3.

²³⁰⁹ ü: – İ4.

²³¹⁰ evvelkinden: evvelkiden İ1, İ2, A, S, İ3, B.

kederden özge görmeyeceğimi²³¹¹ yakinen bildigime bināen ha anlardan me'mul de²³¹² bu idi diyü tekdîrleri çendān te'sîr itmemiş idi. Lākin, Hūdā haqqıyîçün bunları ki kerīm-i ibnū'l-kerīm kendi velī-ni' metim²³¹³, efendim bildigimden in-şā'a'llāhu te'ālā²³¹⁴ hüsni-teveccüh-i hıdivāneleri baña gurbet çekdirmez diyü hilāfına²³¹⁵ ihtimāl virmez idim. Yine ihtimāl²³¹⁶ virmem, zîrā bir vezîr-i Bermekî-naẓîr idüğün hûb bilürüm. Hezār keremini görmüşümdür. Hāşā²³¹⁷ bu keyfiyetler²³¹⁸ müşārün ileyh efendimiziñ tegāfûlünden degil, belki bu eyyām-ı felâketde baht-ı siyâhımızñ hükmi böyledir. Yâhud 'arz-ı hâllerimiz vâşıl-ı dest-i kerem-peyvestleri²³¹⁹ olmamıştır.

[57]

[İl 54a-55b; İ2 55a-55b; İ3 41b-42b; İ4 38b-39a; A 43a-44b; B 51b-52b; K 47b-48b; S 45a-46b]

Ḳandiye Müftisi Efendiye Resmo'dan Yazılan Ḳā'ime-i Belāgat-ı alāmet Şüretidir²³²⁰

Sa'âdetlü, semâhatlu birâder-i mihrbânım efendi hâzretleri²³²¹ i'tidāl-i eyyām-ı 'ömr-i 'azizleri maḥsūd-ı havā-yı rebî' -i cāvidānî olmak da' avâtı²³²² merfû' -ı icâbet-serây-ı Rabbānî kılındığı siyâkda 'arza-dâşt-ı muhlîşi oldur ki iktizâ-yı ahkâm-ı nisbet-i nev' iyye zımnında mürâ'ât-ı rüsûm-ı merâsimle²³²³ ve mertebe-i ta' ayyün-i²³²⁴ zevât-ı a'yānda vukû' bulan iltifât-ı münâzara-ı şühûdiden nâşî ki müstelzim-i ikâ' -ı ihtilât-ı vücûdîdir, tertîb-i esbâb-ı vesâ'it-i âşnâyî bâbında terk-i mu'âmele-i müsâhele eger-çi cihet-i müşâreket-i lafzî ve vech-i münâsebet-i ma'nevî²³²⁵ ile tarafeyniñ dahı lâzıme-i 'uhde-i mu'âhede-i ezeliyye ve vâcibe-i zimmet-i

²³¹¹ görmeyeceğimi: görmeye İl.

²³¹² de: - İ3.

²³¹³ ni' metim: ni' met İl, İ4, İ2, İ3, K.

²³¹⁴ te'ālā: - İ2.

²³¹⁵ hilāfına: hilāfa İl.

²³¹⁶ virmez idim yine ihtimāl: - A, İ3.

²³¹⁷ hāşā: hālā İ4, İ2, A, S, K, B.

²³¹⁸ keyfiyetler: keyfiyet İ2.

²³¹⁹ kerem-peyvestleri: kerem-peyvendi İ2, İ4, A, K, S.

²³²⁰ Ḳandiye Müftisi Efendiye Resmo'dan yazılan İl; Ḳandiye Müftisi Efendiye Resmo'dan tahrîr olunan ḳā'imdir İ4; Ḳandiye Müftisi Efendiye Resmo'dan irsâl olunan ḳā'ime şüretidir A; Ḳandiye Müftisi Efendiye Resmo'dan yazılan ḳā'ime-i belāgatdır S; Ḳandiye Müftisi Efendiye Resmo'dan yazılan ḳā'imdir İ3; Ḳandiye Müftisi Efendiye Resmo'dan yazılan ḳā'ime-i belāgat şüretidir B.

²³²¹ sa'âdetlü, semâhatlu birâder-i mihrbânım efendi hâzretleri: - İl, İ3; sa'âdetlü birâder-i mihrbânım efendi hâzretleri A.

²³²² da' avâtı: du'âları İ3.

²³²³ merâsimle: merâs*le İ4, İ2, A, B.

²³²⁴ ta' ayyün-i: ta' yîn-i A.

²³²⁵ ma'nevî: مفتوى A.

mücāneset-i celiyyesidir, lākin bu cānibiñ müsāferet ü²³²⁶ mihmānī ve ol cānibiñ mücāveret ü mizbānīleri²³²⁷ gerden-i muḥliṣiden fekk-i silsile-i günāh-ı²³²⁸ tekāsül idecegi piş-i naẓar-ı mürüvvetmendān-ı²³²⁹ naẓar u istidlālde²³³⁰ muḥtāc-ı iḳāmet-i beyyine-i bürhān olmadığı ma‘lūm u muḥarrer²³³¹ ve ḥavāṣī-i mütūn-ı inṣāf u i‘tirāfda ṣarīhan muḥarrerdir. Bu şüretde ṭaraf-ı bāhirü’ş-şereflerinden ifā-yı vazīfe-i pürsiş-i ḥāṭıra medār olur nāme-i dil-keş-i suṭūr-ı ser-ā-ser-sürürları hiç olmazsa bu kadar müddetde bir kerrecik olsun bu zaḥm-ḥorde-i kūpāl-i ṣaḥne-i rūzgār ve bu ḡurbet-zede-i ḥāṭır-fiğāra iṣāl-i merhem-i bih-būd ve irsāl-i peyām-ı cān-āsūd²³³² itmege²³³³ muḥtāc idi ki²³³⁴ bu cānibden²³³⁵ daḥı, **mıṣra**²³³⁶

Ez-düst²³³⁷ yek iṣāret ez-mā be-ser devīden²³³⁸

me‘ālī ḥādiş ve bu ṭarīḳ ile cünbiş-i²³³⁹ nā-der-ber-ā-ber-i cūhhāl-i²³⁴⁰ şedīdü’ş-şekīmeden²³⁴¹ nişeste-i pişānī-i cān olan ḡubār u²³⁴² ekdārın izmiḥlāliline bā‘ iṣ olaydı ve le‘ālī-i girān-vezn-i ta‘birāt-ı ḥāṭır-şikārları ki²³⁴³ nezāket-i sebūk-rūḥī-i ṭabī‘ at-ı fiṭriyyelerinden ‘ibāret²³⁴⁴ idi, bir kerrecik²³⁴⁵ ḡuşvārevār²³⁴⁶ āvīḥte-i ḡuşṭ-pāre-i ḡuş-ı muḥibb-i²³⁴⁷ medhūş olmak gerek idi ki²³⁴⁸ **beyt li-münşi’ihi**²³⁴⁹

²³²⁶ ü: – İ1.

²³²⁷ mizbānīleri: miznānīleri ? İ2.

²³²⁸ günāh-ı: günāh u A.

²³²⁹ mürüvvetmendān-ı: mürüvvetme*dān-ı İ4

²³³⁰ istidlālde: istidlālet A.

²³³¹ muḥarrer: muḥarrerdir İ2.

²³³² cān-āsūd: āsūd İ4.

²³³³ itmege: itmekle İ4, A.

²³³⁴ idi ki: – A.

²³³⁵ cānibden: cānibde İ4.

²³³⁶ mıṣra‘: ‘ İ1, İ4, A, İ3, K, B.

²³³⁷ ez-düst: ez-dest İ4.

²³³⁸ Dosttan bir iṣāret, bizden can ü gönülden koşmak. (Hümâm-ı Tebrizî).

از دوست یک اشارت از ما بسر دودین

Mef‘ûlü/ Fâilâtün/Mef‘ûlü/ Fâilâtün

²³³⁹ cünbiş-i: cün*ş-i İ1.

²³⁴⁰ cūhhāl-i: cihān-ı A.

²³⁴¹ şedīdü’ş-şekīmeden: şedīdü’ş-şekīmede İ4.

²³⁴² u: – İ1, İ4, İ2, A, İ3, K.

²³⁴³ ḥāṭır-şikārları ki: ḥāṭır-şikārlarıyla A.

²³⁴⁴ ‘ibāret: ‘i*āret İ1.

²³⁴⁵ kerrecik: def‘acık İ1, İ2, İ3, İ4, K.

²³⁴⁶ ḡuşvārevār: ḡuşvāre-i İ3.

²³⁴⁷ muḥibb-i: muḥabbet-i İ4, İ2, A, S, K, B.

²³⁴⁸ ki: – A.

²³⁴⁹ beyt li-münşi’ihi: – İ4; beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi’ihi İ3 .

Bār-ı ğam gitdikçe tākāt-süz-ı²³⁵⁰ reftār²³⁵¹ olmada

Bir eyāğ-ı meyle sākī dest-gīr ol bārī sen²³⁵²

medlülünce evzā⁶ -ı girān-ı cānān ile maḥmūl-i dūş-ı dil-i nā-tüvān olan ḥaml-ı şākīl-i infī⁶ āl-i zārūrī ki bā-vücūd-ı cesāmet-i şıķlet-i cürm işbu basīt-i vasiātü'l-aķtār-ı ḥāka mūrīş-i şā⁶ 'ibe-i 'avārız-ı şıķl olabilür, fi'l-cümle ḥiffet bulaydı. Ma⁶ -hazā ki maşlahat-ı ülfet-i dīrineniñ çerb-zebānı miyāncı-i iḥlāş ile pezīrūfte-i temşiyet olması zu⁶ mıyla ba⁶ 'z-ı aḥbāb-ı girāma taḥrīr olunan evrāk-ı perīşān-suṭūruñ²³⁵³ ekşerinde nām-ı ma⁶ ārif-ittisām u²³⁵⁴ mekārīm-irtisāmları zīnet-i ḥavāşī vü²³⁵⁵ şudūr ve vedī⁶ a-ı du⁶ ā vu selām-ı muḥālişat-iltiyām ib⁶ āşı mültezem ü manzūr idi. Ğalibā vesīle-i teblīğ olan iḥvān, teblīğ-i selāmda tekāsül itmişlerdir²³⁵⁶, yohsa reddü's-selām farīza-ı²³⁵⁷ ferīdesi cerīde-i ḥātır-ı ḥaṭīrede²³⁵⁸ elbette²³⁵⁹ mürtesim ü cāy-gīrdir. Destgāh-ı suṭūr-ı merķūmede mensūc-ı²³⁶⁰ minvāl beyān olunan²³⁶¹ kirbās-ı²³⁶² nā-revāc-ı kelām-ı laṭife-āmīz ve peyām-ı mübāseṭet-rekīze göre²³⁶³ bundan böyle daḥı²³⁶⁴ intizām-ı²³⁶⁵ kudūm-ı²³⁶⁶ nāme-resān ile dest-der-āstīn-i²³⁶⁷ ferāğ u sūkūn olup şāhid-i zībende-ḥırām-ı selām u kelāmları mu⁶ āniķ-i²³⁶⁸ cān-ı meyyāl oluncaya dek edhem-i²³⁶⁹ siyeh-zānū-yı kalem-i āşūfte-raķama mızmār-ı şaḥīfede ruḥşat-ı cevelān virilmemek eger-çi baķılsa yine āyīne-i inşāf dā⁶ 'iresinden²³⁷⁰ ḥāric degil idi²³⁷¹, veliķ mecrā-yı Zemzem-i feyż-i ḥulūş olan derūn levş-i infī⁶ āl-i nefsanī ile lekedār-ı ālāyiş olmak lāyiķ olmadıĝından başķa muķtezā-yı riķķat-ı ṭabī⁶ at-ı şā⁶ iriyye ile kendi

²³⁵⁰ tākāt-süz-ı: tākāt-sūr-ı İ1.

²³⁵¹ reftār: – A.

²³⁵² Fāilātün/Fāilātün/Fāilātün/Fāilün (Nevres).

²³⁵³ perīşān-suṭūruñ: perīşān-suṭūrun İ1, İ4, A, B, K, S.

²³⁵⁴ u: – İ1, İ4, İ2, İ3, K.

²³⁵⁵ vü: – S, B.

²³⁵⁶ itmişlerdir: eylemişlerdir İ1, İ3.

²³⁵⁷ farīza-ı: farīzat-ı İ1, İ4, K, S.

²³⁵⁸ ḥaṭīrede: ḥaṭīrde İ2, A, B.

²³⁵⁹ elbette: elbetde A.

²³⁶⁰ mensūc-ı: mensūḥ-ı A.

²³⁶¹ olunan: beyān olan A.

²³⁶² kirbās-ı: kirpās-ı İ4, B.

²³⁶³ göre: اكوره A.

²³⁶⁴ daḥı: – İ3.

²³⁶⁵ intizām-ı: intiṭār-ı İ1; intizār-ı İ3.

²³⁶⁶ kudūm-ı: kurūm-ı İ4.

²³⁶⁷ dest-der-āstīn-i: dürüst der-āstīn-i İ1.

²³⁶⁸ mu⁶ āniķ-i: muvāfiķ-ı İ4.

²³⁶⁹ edhem-i: edāhem-i İ1.

²³⁷⁰ dā⁶ 'iresinden: dā⁶ 'iresinde İ4.

²³⁷¹ degil idi: degildir İ4.

zarûriyyât-ı umûruma iltizâm-ı temşiyet-i meşalih-i ihvân taqdim oluna gelüp, **beyt**
li-münşi'ihî²³⁷²

Kendi derdim kor ilin derdine aklar gezerim

Lâlenin dâğı gülün âteşi yandırdı beni²³⁷³

ma' nâsı naş-ı kitâbe-i²³⁷⁴ cebinim ve²³⁷⁵, **beyt**

Hemîşe şem' gibi vakf-ı pîç-tâb oldum

Zamâne her kimi yandırdı²³⁷⁶ ben kebâb oldum²³⁷⁷

fehvası mâ-şadağ tavr u âyînim olmağla fülân kimseniñ²³⁷⁸ mevķûf-ı ter-desti-i²³⁷⁹
himmet-i ' aliyeñiz olan ser-rişte-i girih-beste-i umûrını qarîn-i²³⁸⁰ temşiyet ü güşâyış
ve²³⁸¹ nüvîd-i sühûlet-huşûl-i murâd²³⁸² ile hâtır-ı maḥzûnını rehîn-i itminân ü âsâyış
buyurmañız istid' âsıyla tesvîd-i şâhife-i niyâza cesâret olundı. Bâķî, *der-mesned-i*
sa'âdet dâ'im bād^{2383 2384}.

[58]

[İl 55b-58a; İ2 55b-57b; İ3 42b-44a; İ4 39a-41a; A 44b-46b; B 52b-55a; K 48b-50b; S 46b-48b]

Devâtdâr Aḥmed Ağa'dan Resmo'ya Me'mûriyet Eşnâsında Saķız'a Gelen Mektûbuñ
Cevâbı Olmak Üzere Saķız'dan Yazılan Kā'ime Şûretidir²³⁸⁵

²³⁷² beyt li-münşi'ihî: beyt İl, İ2, İ4, A, B, S, K; li-münşi'ihî İ3.

²³⁷³ Feilâtün(Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün (Nevres).

²³⁷⁴ kitâbe-i: kebâbe-i İ4.

²³⁷⁵ ve: – İ3.

²³⁷⁶ yandırdı: tandudı İ2.

²³⁷⁷ Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün(Fa'lün) (Kavsî).

²³⁷⁸ kimseniñ: kimesneniñ İ2, İ3, A.

²³⁷⁹ ter-desti-i: ner-desti-i İl.

²³⁸⁰ umûrını qarîn-i: امور ينى قريهى İl; ve umûrını qarîn-i A.

²³⁸¹ ve: – S, B.

²³⁸² murâd: murâd İ3.

²³⁸³ bâķî der-mesned-i sa'âdet-i dâ'im bād: – İl, İ3.

²³⁸⁴ در مسند سعادت دائم باد Saadet tahtında daim olunsun.

²³⁸⁵ Resmo'ya me'mûr olunduğda Saķız'da meķ eşnâsında Devâtdâr Aḥmed Ağa'dan gelen mektûbuñ cevâbıdır İl; Devâtdâr Aḥmed Ağa'dan Resmo'ya me'mûriyet eşnâsında Saķız'a gelen mektûba cevâb olmak üzere Saķız'dan yazılan kā'imedir İ4; Devâtdâr Aḥmed Ağa'dan Resmo'ya me'mûriyet eşnâsında Saķız'dan gelen mektûba cevâb olarak Saķız'dan irsâl olunan kā'imedir A; Devâtdâr Aḥmed Ağa'dan Resmo'ya me'mûriyet eşnâsında Saķız'dan gelen mektûbuñ cevâbı olmak üzere Saķız'dan yazılan kā'ime şûretidir S; Resmo'ya me'mûr olduğda Saķız'da meķşleri eşnâsında Devâtdâr Aḥmed Ağa'dan gelen mektûbuñ cevâbıdır İ3; Devâtdâr Aḥmed Ağa'dan Resmo'ya me'mûriyet eşnâsında Saķız'dan gelen mektûbuñ cevâbı olmak üzere Saķız'dan yazılan kā'imedir B.

Benim sa‘âdetlü birâder-i mihrbânım²³⁸⁶, sultânım hâzretleri²³⁸⁷ bu eşnâda muḳḳaddem sipâriş olunan eşyâ ile mektûb-ı bedî‘ ü’l-üslûb-ı ḥikem-âmîzleri vâsıl ve müṭâla‘asından neş’e-i ma‘cûn-ı bîş ü cedvâr ve mefhûmundan âşâr-ı keyf-i²³⁸⁸ ḥumâr ḥâşıl olup ḥâlâ ḥıdmetiñizde olan etbâ‘ıñ bir kaçını def‘ ile murahḥaş ‘avd u inşirâf itseñiz²³⁸⁹ diyü tahrîr itmişsiz. Bu ma‘nâyı keşide-i silk-i suṭûr buyurdığıñız evliyâ-yı ni‘am efendilerimiziñ iktizâ-yı re‘y-i ‘âlem-ârâlarına nisbet şudûr-ı emr ü fermânlarına binâen midir yoḥsa mir‘ât-ı şâf-ı zamîriñizde cilveger-i ḥayyiz-i şûret olan tedâbir-i ḥaseneden midir? Şavâb-dîd-i²³⁹⁰ fikr-i sedîd-i işâbet-ḳarîniñiz olduğu şûretde keşret-i tevâbi‘ ü fart-ı maşârifî müstelzim olmağ ile ṭarafımızı sıyâneten²³⁹¹ taḳlîl-i levâzım-ı muḳarrere-i rûz-merreye işâret olmak gerek. Bizimle gûşe-nişin-i maṭmûre-i ğurbet olan ser-gerdânlarıñ²³⁹² rızḳ u²³⁹³ rûzîleri *ve fî’s-semâ’i rızḳukum ve mâ-tû‘adûn*²³⁹⁴ -ḥ^vân-ı²³⁹⁵ bî-dirîğinden müretteb ü ḥâşıl ve her ḳanda olurlar ise *ve yerzuḳuhum*²³⁹⁶ *min ḥayşü lā yaḥtesib*²³⁹⁷ dârü’z-ziyâfesinden²³⁹⁸ dest-yârî-i tuşmâl-i bedî‘ ü’n-nevâl-i *naḥnu ḳasemnâ*²³⁹⁹ ile mu‘ayyen ü vâsıldır. Bu kâr-ḥâne-i ṭurfe-merâsimde Zeyd’iñ²⁴⁰⁰ ‘Amr’a temelluḳ u ilticâ ve Bişr’iñ Bekr’den tevâḳḳu‘ u²⁴⁰¹ recâsı min-ciḥeti’l-esbâb-ı maḳûle vesâ’il-i zâhireye tevessül ü temessükde i‘mâl-i iḥtiyâr-ı²⁴⁰² cüz’î ḳabilindendir. Yoḥsa ḥaḳîḳatde mükellef-i ‘aḳl u şu‘ûr olmayan vuḥuş u ṭuyûr bile cîre-i²⁴⁰³ rûzân u şebâna ve rûzî-i âb u dânesin ḥâzret-i Rużî-resân-ı ins ü cân cenâbı cânibinden istiḥşâl ve²⁴⁰⁴ ḳısmet-i ezeliyye-i ḥâzret-i Lem-yezeliyye mertebesiyile imrâr-ı evḳât-ı mâh u sâl itdikleri şâbitdir. Bu taḳdirce pîrâmen-gerd-i ittibâ‘ımız olan ḥademe vü etbâ‘, bizim irtikâb-ı külfet-iktisâb ve

²³⁸⁶ sa‘âdetlü birâder-i mihrbânım: – İ1, İ3.

²³⁸⁷ hâzretleri: – İ1, İ3.

²³⁸⁸ keyf-i: keyfiyet ü A, S, B.

²³⁸⁹ itseñiz: iseñiz A.

²³⁹⁰ şavâb-dîd-i: şavâb-dîde-i İ4.

²³⁹¹ sıyâneten: sıyânete A, B.

²³⁹² ser-gerdânlarıñ: ser-gerdânların İ1, İ4, A, S, K.

²³⁹³ u: – İ4, B.

²³⁹⁴ *ḥ^vân-ı: ḥân-ı İ3.* Gökte rızkınız ve size vaad olunan şeyler vardır. Zâriyât, 51/22.

²³⁹⁵ *ḥ^vân-ı: ḥân-ı İ3.*

²³⁹⁶ *yerzuḳuhum: yerzuḳum İ1, A, S, K, B.*

²³⁹⁷ *و يرزقهم من حيث لا يحتسب* Onu beklemediği yerden rızıklandırır. Talâk, 65/3.

²³⁹⁸ *dârü’z-ziyâfesinden: dârü’z-ziyâfesinde İ4.*

²³⁹⁹ *نحن قسمنا... aralarında biz paylaştırdık. Zuhruf, 43/32.*

²⁴⁰⁰ *Zeyd’iñ: Zeyd’in İ1, İ3, İ4, A, B, K, S.*

²⁴⁰¹ u: – B.

²⁴⁰² *iḥtiyâr-ı: iḥtiyâr ve A.*

²⁴⁰³ *cîre-i: çîre-i İ2, İ4, B, K, S; – A, İ3.*

²⁴⁰⁴ *ve: – A.*

iktisāb-ı²⁴⁰⁵ nevāle-i dāne vü ābımıza muhtāc olmayup belki her biriniñ fazla-ı hisse-i muqadderesi bize zamīme-i maşārif-i muqarrere olmağ ile ni‘ met-i h^vān-ı kalilü’n-nevāl-i kısmet ü naşibimize medār-ı terākķi vü izdiyād ve leşker-i tākāt-güdāz-ı zarūriyyāt-ı ihracātımıza kuvvet-bağş-ı telāfi-i²⁴⁰⁶ imdād olacağı meczūm-ı hākīm-i ‘aql-ı müstefad olmağın, bulsam²⁴⁰⁷ bir kaçın dağı kaçırılmaz āverde-i maķām-ı hıdmet idüp vücūdların²⁴⁰⁸ hamīr-māye-i ni‘ met bilürdüm. Vücūd-ı nā-būdum ‘ayār-şināsān-ı dārū’d-ı darb-ı imkān nazargāhında kābil-i erziş-i fūls-i vāhid degil iken ve bu kadar müddet ceyb-i kīse ve kīse-i ceybim²⁴⁰⁹ vezā’if-i mu‘ ayyene ve vāridāt-ı²⁴¹⁰ muqarrereden tehī ve sād-id-i nā-mūsā-id-i dest-i ümīdim istişhāb-ı dest-māye-i cihete²⁴¹¹ ma‘ āş u telāş-ı zindeğī vü intī‘ āşda beste-i zencīr-i kūtehī iken enderūn u²⁴¹² bīrūnda bu kadar ‘iyāl ü etbā‘ ve aḥbāb u²⁴¹³ eşyā ile dil-sīr-i simāt-ı²⁴¹⁴ ni‘ met-i firāvān ve sezāvār-ı luṭf-ı bī-imtinān-ı Melik-i mennān olduğımı²⁴¹⁵ ferāmūş mı buyurdıñız? Dest-i kudret terkīb-i hamīr-māye-i vücūduma havāle-i²⁴¹⁶ müşte-i irādet itdigi günden bu āna degin²⁴¹⁷ vāridāt-ı gaybiyye luṭfunı kendi keremine göre idüp benim kaṭ‘-ı merātib-i hisāb u kitābıma nisbet olunmadığını ve bundan soñra mağşūşu’l-‘ayār bir nice dīnārı maşārif-i yevmiyyeye takşimde maḥrūm-ı eltāf-ı ḥafiyye-i Rabb-i raḥīm olacağımı bilüp tururken ḥāşā ḥāşā ne keyfiyyet ü kemmiyete²⁴¹⁸ irād u maşrafdan²⁴¹⁹ telāş iderim ve ne taḥrīk-i silsile-i suṭūr hisābıyla kalem-i künd-zebān-ı tedbīri müsellemler-i dest-i ‘aql-ı ma‘ āş iderim. Nice zamānlar vūzerā-yı ‘izām efendilerimizden zuhūr iden²⁴²⁰ ‘aṭāyā-yı ḥātır-nevāz-ı cān-āsūd ve cevā’iz ü²⁴²¹ iḥsān-ı müte‘ākıbu’l-vürūd²⁴²² dağı ekremü’l-ekremīn pād-şāh-ı

²⁴⁰⁵ ve iktisāb-ı: – A, S, B.

²⁴⁰⁶ telāfi-i: telākķi-i İ1.

²⁴⁰⁷ bulsam: – A.

²⁴⁰⁸ vücūdların: vücūdlarını İ1, İ2, İ3, İ4, K.

²⁴⁰⁹ ceybim: ḥabībim İ1; cebīnim A.

²⁴¹⁰ vāridāt-ı: اواردات A.

²⁴¹¹ cihete: cihet-i İ2, A, S, İ3, B.

²⁴¹² u: – İ1.

²⁴¹³ u: – S, B.

²⁴¹⁴ simāt-ı: simāt-ı İ1, İ3, A, B, K, S.

²⁴¹⁵ olduğımı: olduğımız İ4.

²⁴¹⁶ havāle-i: cevavāle-i A.

²⁴¹⁷ degin: kadar İ4.

²⁴¹⁸ kemmiyete: kemmiyet İ4; kemmiyetden İ3.

²⁴¹⁹ maşrafdan: maşrūfdan İ1; maşrafa İ3.

²⁴²⁰ zuhūr iden: – İ1, İ4, İ2, K, A, S, B.

²⁴²¹ ü: – İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, S.

²⁴²² vürūd: vür*dı İ4.

selāṭin-gulām-ı āsmān u²⁴²³ zemīn tarafından bilürüm. Beni maḥrūm-ı dīdār-ı evlād u
 ‘ıyāl iden ḥazret-i Rabbim ḥālā yine Rabbim ve²⁴²⁴ penāh u²⁴²⁵ merci^c imdir ve bir
 laḥza benden ve benimle piçide-i cilbāb-ı ğurbet olan bendelerinden ğāfil degildir.
 Karīben merḥametlü evliyā-yı ni^c ām efendilerimizi²⁴²⁶ cilvegāh-ı şuver-i ilhām olan
 āyine-i dil-i bī-kīnelerine ilkā-yı āşār-ı merḥamet ve dest-i kerem-peyvest-i
 kerīmānelerine i^c t̄ā-yı kalem-i şefakat idüp ke-mā-fi’l-evvel sezāvār-ı enzār-ı i^c tibār
 ve maẓhar-ı teveccüh-i mekārīm-medārları olmaḵ ümīdindeyim. Hemān nizām-baḥş-
 ı kār-ḥāne-i imkān *celle şānühü* ḥālā şadr-nişin-i kāşāne-i²⁴²⁷ ikbāl olan
 efendilerimizi nice müddet daḥı fermān-fermāy-ı dīvān-ḥāne-i²⁴²⁸ cāh u celāl²⁴²⁹ idüp
 sāye-i devletlerinde bizi ve bizim gibi ümīdvār-ı ‘ināyet olan bī-kesleri mesrūr-ı
 ḥuşul-i āmāl eyleye. Bu kārgāh-ı luṭf u²⁴³⁰ ḳahr ya^c ni bu²⁴³¹ u^c cūbe-āyīn-i dehrde
 irtikā-yı nerdbān-ı ‘izz ü cāh sevdāsında olanlar kibār-ı devletiñ yā maḳhūrı yā
 manzūrı olmağa muḥtācdır ki²⁴³² ikisiniñ daḥı ḥayr ile netice-baḥş-ı aḥvāl olması
 ḥāşşa-ı te’şīrleridir, zīrā maḳhūra mükāfāt ve²⁴³³ manzūra ‘ināyāt ‘ādāt-ı aşḥāb-ı
 sa^c ‘ādāt²⁴³⁴ idüğü vā-reste-i ḳayd-ı iştibāhdır. Benim sultānım bu eşnāda resīde-i gūş
 u²⁴³⁵ hūşumuz olan aḥbār-ı dil-āzārdan²⁴³⁶ biri daḥı bā^c iş-i nefy ü tağrībimiz gūyā²⁴³⁷
 devlet-i ‘aliyye ricālını lisāna²⁴³⁸ almaḵ töhmeti imiş. Bu ḥālet-i nā-marziye kendi
 lisānımızdan degil āmed-şod iden aḥbāb-ı girām daḥı bu maḳūle şoḥbet ü güftāra
 fırsat-ı iḳtidār bulamasunlar ve meclisimiz āsūde-i mesāvī-i diğērān olsun diyü zih-i
 girībān-ı şubḥ²⁴³⁹ tırāz-ı dāmen-i şāma ve perde-i nīlgün-ı leylī-i şeb kenāre-i siyeh-
 ḥayme-i²⁴⁴⁰ nişfu’l-leyle irinceye dek bāziçe-i şatranc ve mel^c abe-i nerd ile evḳāt-

²⁴²³ u: – A.

²⁴²⁴ ve: – A, S, B.

²⁴²⁵ u: – İ2, K.

²⁴²⁶ evliyā-yı ni^c ām efendilerimiziñ: veliyyü’n-ni^c am efendilerimizden A.

²⁴²⁷ kāşāne-i: – İ4.

²⁴²⁸ dīvān-ḥāne-i: – İ3.

²⁴²⁹ celāl: ḥelāl İ4.

²⁴³⁰ u: – B.

²⁴³¹ bu: – İ3.

²⁴³² ki: – A, S, B.

²⁴³³ ve: – A.

²⁴³⁴ sa^c ‘ādāt: sa^c ‘adet A.

²⁴³⁵ u: – S, B.

²⁴³⁶ dil-āzārdan: dil-āz*rdan A; dil-āzārdeden S, B.

²⁴³⁷ gūyā: gūyā gūyā İ1.

²⁴³⁸ lisāna: lisānımıza İ2.

²⁴³⁹ şubḥ: B.

²⁴⁴⁰ siyeh-ḥayme-i: siyāh-ḥayme-i A.

güzār ve mühr-zen-i dehān-ı şığār u kibār olduğımızı kim bilmez ise siz bilürsüz. Ma‘-hazā meddāhī-i ricāl-i devlet cihet-i ma‘ āşımız²⁴⁴¹ olmağla kalem-i zebān ve zebān-ı kalem²⁴⁴²den nazmen ve neşren takrîr ü taḥrîr, her ne şadır olursa medāyih-i zāt-ı erbāb-ı devlet olduğunu daḥı bu kadar zamāndan berü bir mışra‘-ı hicv ile ālāyih-i şahīfe-i nazm u neşre ruḥşat-ı zebān virilmeyüp mecmū‘a-ı perîşānımda daḥı buña dā‘ir bir beyt olmadığı işbāt ider²⁴⁴³. Hem ricāl-i devletden bu kadar zamān kerem ü iḥsāndan başka bir dürlü vaż‘-ı nā-mülāyim görülmemişken meżemmet ü mesāvileri terciḥ-i medḥ ü şenāları olunmak²⁴⁴⁴ muḥālif-i şime-i ‘aql-ı dūr-endişdir. Hemān kulāb-keşih-i āb u dāne böyle iktiza itmiş. Yoḥsa bu maḳūle müftereyāt ḥayyiz-i vukū‘a yetmedigi ve belki silsile-i endişe-i meżemmete irāş-ı cünbiş itmedigi Rabbü’l-‘ālemīne ma‘lūmdur. Ne çāre aḥkām-ı menşūr-ı қаzāya gerden-dāde-i teslīm ü rızāyım. Hemān cenābınız kerem idüp bizi bu ḡayetlerde²⁴⁴⁵ tesvīd-i şahā‘if-i defter ü²⁴⁴⁶ ḥisāba muḥtāc itmeyüp aḳçemiz²⁴⁴⁷ bi’t-temām rübūde-i rāh-zen-i maşārif²⁴⁴⁸ olduğda me‘mūr-ı muḥāfaẓa-ı²⁴⁴⁹ a‘yānı olduğımız eşyāmızı fūrūḥt ve tiz²⁴⁵⁰ tiz²⁴⁵⁰ tarafımıza ḥarcılık irsāliyle dīde-i ḥased-engiz-i żarūrete ḥāk-biz olasız. Me‘mūr olduğımız Resmo‘ya bir gün²⁴⁵¹ muḳḳaddem sevḳ-i zevraḳ teveccüh idesiz diyü taḥrîr ü²⁴⁵² isti‘cālınız istiḡrāb u isti‘cāb²⁴⁵³ olundu. Bizim ‘inān-ı iḥtiyārımız ibtidā yed-i mü‘eyyed-i taḳdīrde ve²⁴⁵⁴ saniyen mübāşirimiz olan²⁴⁵⁵ Çāvuş Aḡa’nın dest-i irādetindedir. Eger şimdiye dek maḥall-i merḳūma güşāyih-i bādbān-ı²⁴⁵⁶ ‘azīmet mümkün olaydı ben tevaḳḳuf u²⁴⁵⁷ ārām ideyim disem de mübāşirimiz bir gün aḳdem ḥitām-ı me‘mūriyyet ile ‘ıyāline ‘avdet içün bir sā‘at muḳḳaddem taḥrīk-i lenger-i iḳamet ve cānib-i ma‘hūda ‘azīmete müsāra‘at iderdi. Ammā ne fā‘ide

²⁴⁴¹ ma‘ āşımız: – A.

²⁴⁴² kalem-i zebān ve zebān-ı kalem²⁴⁴²den: kalem ü zebān kalem²⁴⁴²den A.

²⁴⁴³ olmadığı işbāt ider: olmadığını işbāt iderim A, S, B.

²⁴⁴⁴ olunmak: olmak İ4.

²⁴⁴⁵ ḡayetlerde: ‘ināyetlerde A.

²⁴⁴⁶ ü: – İ1, İ2, İ3, İ4, K.

²⁴⁴⁷ aḳçemiz: aḳçe B.

²⁴⁴⁸ maşārif: maşraf İ1, İ3.

²⁴⁴⁹ muḥāfaẓa-ı: mulāḥaẓa-ı İ2.

²⁴⁵⁰ tiz tiz: tır tiz İ1; tır tır A.

²⁴⁵¹ bir gün: – A.

²⁴⁵² ü: – İ1.

²⁴⁵³ istiḡrāb u isti‘cāb: isti‘cāb u istiḡrāb İ4, A, S, K, B.

²⁴⁵⁴ ve: – İ2, A, S, K, B.

²⁴⁵⁵ olan: – A, S, B.

²⁴⁵⁶ bādbān-ı: bādyān-ı İ1.

²⁴⁵⁷ u: – İ4, İ2, K, B.

Resmo'ya müste'men sefinesinden gayrı gider yok. Saķız kayıklarına²⁴⁵⁸ biñ ğuruş virseñ limāndan yarım mīl bādbān-ġüşāy-ı²⁴⁵⁹ raķīl olmayup aţalar arasından²⁴⁶⁰ ħadşe-endāz-ı ķulūb-ı Müslimīn olan²⁴⁶¹ ķorşān gemilerinden emīn olamıyorlar. Mübāşirimiz Çāvuş'a daķı, meķş ü iķāmetimizi belki²⁴⁶² bir söz iderler hemān²⁴⁶³ himmet idelim gidelim, didikçe, sizi Resmo'ya götürmek üzere me'mūrum, ķorşana virüp ber-ā-berce Maľta'ya gitmege me'zūn degilim, diyü zārīfānece cevāp virir. Sizler²⁴⁶⁴ ise bizi²⁴⁶⁵ iķtiyārımız ile Saķız'da eglenür şanup, gidesiz, diyü taķrīr idersiz. Bundan böyle iķāmete me'mūr olduğımız maķall tarafına sevķ-i²⁴⁶⁶ merākib-i teveccūh²⁴⁶⁷ idenleriñ²⁴⁶⁸ evvelkisiyle naķl-ı raķt-ı ħareket olunmaġa cidden 'azīmet ve ħālīşen niyyet olunmuşdur. Rabbü'l-'ālemīn bedreķa-ı tevfiķin refiķ eyleye. Āmīn yā mu'īn²⁴⁶⁹.

[59]

[İ1 58a-58b; İ2 57b; İ3 44a-44b; İ4 41a; A 46b; B 55a-55b; K 50b; S 48b]

Tiryākī Meķmed Paşa Merķūm Tersāne Emīni İken İrsāl Olunan Da'vet

Tezkiresidir²⁴⁷⁰

Tā ki mi' mār-ı ķire-dest-i ķader ta' mīr-i maķzen-i²⁴⁷¹ ħarāb-ābad-ı imkānda iķhār-ı şanāyī' -i Sinimmār-pesend eyleye²⁴⁷²; ġıbţa-fermāy-ı ķaşr-ı müseddes-esās-ı²⁴⁷³ 'ālem-i sipenc olan vücūd-ı mes'ūd u zāt-ı maķmūdları ķār-dīvār-ı 'anāşır ile revnaķ-şiken-i serāy-ı müşemmen-binā-yı firdevs-i berīn olmaķ da' avatı taķdīmiyle ma' rüz-ı

²⁴⁵⁸ kayıklarına: kayıklarının A.

²⁴⁵⁹ bādbān-ġüşāy-ı: bādyān-ġüşāy-ı İ1; bādbān-ġüşā B.

²⁴⁶⁰ arasından: arasında İ4, İ2, A, S, İ3, K, B.

²⁴⁶¹ olan: – İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

²⁴⁶² belki: – İ3.

²⁴⁶³ hemān: – İ3.

²⁴⁶⁴ sizler: siz İ3.

²⁴⁶⁵ bizi: biri İ4.

²⁴⁶⁶ sevķ-i: – A, B.

²⁴⁶⁷ teveccūh: kūçe İ3.

²⁴⁶⁸ idenleriñ: idenlerin İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

²⁴⁶⁹ āmīn yā mu'īn: āmīn İ1, A, İ3, B; āmīn āmīn S.

²⁴⁷⁰ Tiryākī Vezīr-i merķūm tersāne emīni iken yazılan da'vet tezkiresi İ1; Tiryākī Meķmed Paşa tersāne emīni iken yazılan da'vet tezkiresidir İ4, S, A, B; Tiryākī Vezīr tersāne emīni iken yazılan da'vet tezkiresidir İ3; Tiryākī Meķmed Paşa merķūm tersāne emīni iken yazılan da'vet tezkiresi şūretidir K.

²⁴⁷¹ maķzen-i: maķzūn-ı A.

²⁴⁷² eyleye: ile A, B.

²⁴⁷³ müseddes-esās-ı: مدس اساس A.

dā'ileridir ki 'ināyetkārā! Eger-çi²⁴⁷⁴ dā'ilerine nisbet pāy-güzārī-i ḥadd-i ḥad-nā-
 şināsīdır, velik me'lūf olduğım luṭf-ı her-dem-zuhūr ve²⁴⁷⁵ kerem-i mevfurlarından
 istid'ā iderim ki yarınki cum'a günü maḥṭūbe-i dil-keş-hırām-ı āftāb, kenāre-i
 seccāde-i nīlgün-ı²⁴⁷⁶ āsmāna vaż'-ı şāne-i pīşānī ya' nī bānū-yı muṭarrā-gīsū-yı serā-
 perde-i Ḥ'ārizm gerdūne-i cihān-peymāy-ı gerdūn ile cānib-i cümle-i nim-rūzdan
 ṭaraf-ı sevād-ı mağrib-zemīne sevḳ-i maṭāyā-yı 'azm idüp ḥudūd-ı ḳalem-rev-i şāma
 dört beş sâ'at ḳala naşb-ı ḥayme-i muṭallā-sütūn-ı²⁴⁷⁷ sükūn itdiği vāḳtlerde zūlmet-
 ābād-ı kāşāne-i faḳīrānemizi mānende-i²⁴⁷⁸ māh-ı²⁴⁷⁹ çār-deh-i şeb reşk-i Çāh-ı
 Naḥşeb buyurmaları bābında luṭf u kerem 'ināyetlü efendim ḥazretleriniñdir²⁴⁸⁰.

[60]

[İ1 58b-59a; İ2 57b; İ3 44b-45b; İ4 41a-41b; A 46b-47a; B 55b; K 50b-51a; S 48b-49a]

Ser-kātibi Efendiye Yazılan Tezkire-i Belāgat-müzekkiredir²⁴⁸¹

Meşşāta-ı çāpūk-dest-i ḥayāl vesme-i midād ile ebruvān-ı mışra'-ı eş'āra reng ü tāb
 virdikçe manzūme-i ḥātır-firīb-i sāmān-ı 'izzetleri müstezād-ı ma'nā-yı iḳbāl olmak
 da'avatıyla 'arīza-ı muḥlişidir ki 'ināyetlü silāḥdār-ı şehir-yār-ı gerdūn-iḳtidār
 efendimiziñ ḳalem-rev-i dā'ire-i devletlerinde ḥoş-nişīn-i siyeh-ḥayme-i ḳarār ve
 āsūde-i tekālīf-i rūzgar olan bendegāna iltihāḳ ya' nī tengnā-yı zindān-ı bī-kesiden
 rehā-yāb ve zāt-ı melek-şifātlarına ta'alluḳ u²⁴⁸² intisāb dā'iyesiyle bahāriyye
 birkaç²⁴⁸³ beyt-i bī-me'al vesāṭet-i himmetleriyle bahāristān-ı cāh u celāl olan bezm-i
 Bayḳara-pesendvārım²⁴⁸⁴ mişāllerine 'arz olunmuş idi. Āyā, nihāl-i şikeste-şāḥ-ı
 ümīdim ḳabūl-i nāmiye-i rebī'-i 'ināyetleriyle bār-āver olup çeşme-i zülāl-i
 mekremet olan çeşm-i daḳīḳa-şināsları cūybār-ı beyne's-suṭūrına ifāza-ı mā'ü'l-

²⁴⁷⁴ eger-çi: ger-çi S.

²⁴⁷⁵ ve: - A.

²⁴⁷⁶ nīlgün-ı: - İ2.

²⁴⁷⁷ muṭallā-sütūn-ı: mu'allā-sütūn-ı İ3.

²⁴⁷⁸ mānende-i: mānend-i İ4, İ2, A, S, K, B.

²⁴⁷⁹ māh-ı: - A.

²⁴⁸⁰ luṭf u kerem 'ināyetlü efendim ḥazretleriniñdir: luṭf u kerem efendimiñdir İ4, İ2, S, K, B; - A, İ3.

²⁴⁸¹ Ser-kātibi Efendiye yazılan tezkire İ1; Ser-kātibi Efendiye yazılan tezkire şüretidir İ2, A, S; Ser-kātibi Efendiye tahrīr olunan tezkiredir İ3; Ser-kātibi Efendi[ye] yazılan tezkire şüretidir K; Ser-kātibi Efendi ḥazretlerine yazılan tezkire şüretidir B.

²⁴⁸² u: - İ1.

²⁴⁸³ birkaç: bir nice İ4, İ2, A, S, İ3, B.

²⁴⁸⁴ Bayḳara-pesendvārım: Bayḳara-pesendārım İ1, İ4, İ2, İ3, K.

ḥayāt-ı müṭālā‘a itdikde²⁴⁸⁵ gülüstān-ı i‘tibārda hem-pehlū-yı nev-nihālān-ı²⁴⁸⁶ tāze-maẓmūn olmağa şāyān görölmedi²⁴⁸⁷ mi? Yoḥsa tünd-bād-ı dey-māh-ı nā-kāmī iktizāsıyla ḥuškīde ḥār-ı dīvāra hem-ser mi²⁴⁸⁸ tutuldu? İşāret ve²⁴⁸⁹ dil-i ārzūmendi münşerih-i nesīm-i beşāret buyurmaları der-ḥvāstdır²⁴⁹⁰.

[61]

[İ1 53b-54a; İ2 57b-58a; İ3 41b; İ4 41b; A 47a-47b; B 55b-56a; K 51a; S 49a-49b]

Ḳāndiye Ḳāḏısı Efendi Ḥāzretlerine Resmo’dan Yazılan Ḳā’ime²⁴⁹¹

Benim sa‘ādetlü birāder-i mihrbānım efendi ḥāzretleri²⁴⁹² peyveste nizām-baḥş-ı umūr-ı muḥtelifetü’z-zuhūr-ı aḥkām ve hemīşe bālā-nişīn-i ‘alī-mesned-i²⁴⁹³ merām olup āsūde-i āsīb-i eyyām ve ḡunūde-i nāz-pister-i ferḥat u ārām olalar²⁴⁹⁴. Cihet-i nisbet-i nev‘iye ile çi-gūnegī-i aḥvāl-i²⁴⁹⁵ sa‘ādet-iştimālleri vāridinden isti‘lām olunarak ḡullāb-girā-yı mihr ü²⁴⁹⁶ muḥabbetleri ser-rişte-i dil-i iḥlāşa pīçide ve şevḳ-i ḡā’ibāne-i muvāṣalatları derece-i kemāle²⁴⁹⁷ resīde oldığı²⁴⁹⁸ şā’ibe-i şübheden berīdir. Benim sa‘ādetlü²⁴⁹⁹ sultānım eger-çi şāyān-ı encūmen-i ervāḥ olan her²⁵⁰⁰ müteneffisiñ ‘ūnvān-ı berāt-ı rızḳ u rüzīsī ṭuḡrā-yı ḡarrā-yı *naḥnu ḳasemna*²⁵⁰¹ ile mu‘anven²⁵⁰² ve sezāvār-ı ni‘met-i ḥilkāt olan her şahş-ıñ şahīfe-i pişānī-i zindeḡānīsī ḥaṭṭ-ı ḥümāyūn-ı ve *fī’s-semā’i rızḳukum ve mā-tū‘adūn*²⁵⁰³ ile mürettebdır, lākin min-ciheti’z-zuhūr, her māddeniñ keyfiyyet-i vuḳū‘ı vesā’il-i esbāb-ı zāhireden²⁵⁰⁴

²⁴⁸⁵ itdikde: itdikçe A.

²⁴⁸⁶ nev-nihālān-ı: tev-nihālān-ı İ1.

²⁴⁸⁷ görölmedi: görüldi İ2, A, S, B.

²⁴⁸⁸ mi: – A.

²⁴⁸⁹ ve: – B.

²⁴⁹⁰ der-ḥvāstdır.: der-ḥvāstdır. A.

²⁴⁹¹ Mektüb-ı nā-tamām-ı merḥūm-ı nā-kām İ4; Mektüb-ı nā-tamām İ2, A, S, K, B; Ḳāndiye Ḳāḏısı Efendiye Resmo’dan yazılmışdır İ3.

²⁴⁹² benim sa‘ādetlü birāder-i mihrbānım efendi ḥāzretleri: – İ1, İ3.

²⁴⁹³ ‘alī-mesned-i: ‘alī-mesned ü A, S, B.

²⁴⁹⁴ olalar: ola İ3.

²⁴⁹⁵ aḥvāl-i: aḥvāl-ı İ1.

²⁴⁹⁶ ü: – İ1.

²⁴⁹⁷ kemāle kemāl A.

²⁴⁹⁸ oldığı: oldığını İ4.

²⁴⁹⁹ sa‘ādetlü: – A.

²⁵⁰⁰ her: – A, B.

²⁵⁰¹ نحن قسمنا ... aralarında biz paylaştırdık. Zuhurf, 43/32.

²⁵⁰² mu‘anven: – İ3.

²⁵⁰³ و في السماء رزقكم و ما توعدون Gökte rızkınız ve size vaad olunan şeyler vardır. Zāriyāt, 51/22.

²⁵⁰⁴ zāhireden: zāhirden A.

bir sebebe mevķūf u merbūṭ ‘illet-i ḥuṣūl-i mes’ele-i ṣābitetü’l-feḥvā-yı²⁵⁰⁵ iḥtiyār-ı cüz’i zeylinde²⁵⁰⁶ i’ māl-i ‘amele-i sa’y u taleb ve eṣṣāl-i mübāṣir-i ‘aql u²⁵⁰⁷ ma’āṣa menūṭ olmağla her-kes bi-ḥasebi’l-‘aql pāy-güzār-ı vādī-i taḥṣil olmağ²⁵⁰⁸ münāfi-i muḳteżā-yı ḥikmet oldığı bedihidir. Bināen ‘alā-zālik, ṭarīka-ı kesb ü²⁵⁰⁹ ma’āṣ ve vādī-i tereffūh ü inti’āṣda dest ü pā-zen-i sa’y u ictihād olanlar²⁵¹⁰ miyāne-i iḥtiyār²⁵¹¹ u ızırārda mütereddid-i tecemmül ü tevekkül olmağla bundan aḳdem şeref-i şoḥbetleriyle müşerref ü müstes’ad olan fülān.

[62]²⁵¹²

[İl 69b-70a]

Velî Efendi Mağnisa’da İken Merḥūmuñ Kütahiyye’den yazdığı ‘Arz-ı Ḥāl

Keremkārā! Merḥamet-perverā! Velî-ni’ metā! Ḥazret-i sultān-ı ḳalem-rev-i kā’ināt *cellet ḳudretuhu ‘anni’l-naḳzi ve’l-gāyāt*²⁵¹³, zīnet-baḥş-ı kār-ḥāne-i imkān olan vücūd-ı mes’ūd-ı mekārīm-ālūdlarını *eyne mā-kān*²⁵¹⁴ ḳarīn-i devlet ü ‘āfiyet ve ḳarīben mine’z-zamān teceddūd-i nevbet ve elṭāf-ı ḥafiyyesiyle vāṣıl-ı ser-menzil-i sa’ādet eyleye. Āmīn. Āftāb-ı ‘ālem-tābiñ devr-i menāzil-i burūc ve ṭulū’ u rüçü’ ile maḳarr u müstaḳarrından ḥurūc-ı vesīle-i noḳṭa-ı şān u şöhret ve sebeb-i perīşānī-i sāmān-ı cem’iyyet-i ‘izzeti olmayup

Ān mühendis k’eş buved der-fenn-i ḡayret rāh-yāb

Dāned īn ma’ nā ki şeb hem der-ṭulū’-ı āftāb²⁵¹⁵

medlūli ve

Mün’im be-kūh u deşt ü beyābān ḡarīb nīst

²⁵⁰⁵ ṣābitetü’l-feḥvā-yı: ṣābitü’l-feḥvā-yı A.

²⁵⁰⁶ zeylinde: ذيلده İ2, İ4, A, S; نليده K.

²⁵⁰⁷ u: – İ4, İ2, İ3, K.

²⁵⁰⁸ olmağ: olmamağ A.

²⁵⁰⁹ ü: – İ1, İ3, İ4, K.

²⁵¹⁰ olanlar: olanlara İ4.

²⁵¹¹ İ4, İ2, A, S, K, B nüshalarında buradan itibaren eksik.

²⁵¹² İ3, İ4, K, İ2, S, A, M, B nüshalarında eksik.

²⁵¹³ جلت قدرته عن النقض والغايات Allah’ın kudreti engellenmekten ve sınırlanmaktan beridir ve yücedir.

²⁵¹⁴ اين ما كان Nerede olurlarsa olsunlar. Mücadele, 58/7.

²⁵¹⁵ Gayret ilminde yol bulan o mühendis, gecenin güneşin doğuşuna gebe olduğunu da bilir.

Her cā ki reft ḥayme zed ü bārgāh sāht²⁵¹⁶

maẓmūnunca zāt-ı kerīmü's-şıfāt-ı vüçüd-ı mekārım-simātlarına şīve-i şīrīnkārī-i
kaẓā vu qaderden terettüb iden ḥareket vesīle-i ḥayr u bereket olup

Müjde-i iḳbāldār u cünbiş-i idbārḥā

Yek dü ḥaṭve bāz reften per dehed veşşāb-rā²⁵¹⁷

mefhūmuna berā'at oldığı bī-iştibāh ve bu vāḳı'a-ı şā'ıḳa muḳaddime-i kaẓiyye-i
İlāh olacağı bedihī olmağın binā-güş-ı yār-ı mihrbāndan nerm olan ḥāṭır-ı ḥaṭır-i
feyz-āşārları çend rüz dem-serdī-i dey-māh-ı rüzgār ile germ itmeyüp zamān-ı zuhūr-
ı luṭf-ı ḡayūrda ṭabī'at-ı kāfūr-ma'den-i fūrū-nihād āteş-i küre-i zemherīr ya' nī

Me-şev melūl ki eyyām-ı ḡam ne-ḥ^vāhed mānd

Çün-ān ne-mānd çün-in nīz hem ne-ḥ^vāhed mānd²⁵¹⁸

bi-mennihi te'ālā ḳarīben ve 'ācilen sāye-i devlet ü iḳbāl ve ḥimāye-i cāh u
celāllerinde e'āzım-ı ḥişşemend-i nī'am ve gülū-gīr-i giriftegān-ı ḥafaḳān-ı elem
münşerih-i teraḳḳub-ı aḳsām-ı kerem olacağı darü'z-ziyāfe-i ḥazret-i Ḥudā'dan
mütevaḳḳa' u me'mūldür.

Bāḳī ne-māned her ki ne-ḥ^vāhed beḳā-yı tū²⁵¹⁹

[63]²⁵²⁰

²⁵¹⁶ Zengin kişi dağa, çöle, ovaya yabancı değildir, gittiği heryere çadır diker, otağ kurar. (Sa'dî, Gülistan)

منعم بکوه و دشت و بیابان غریب نیست
هر جا که رفت خیمه زد و بارگاه ساخت
Mef'ûlû/Fâilâtû/Mefâilû/Fâilûn

²⁵¹⁷ Talih yaver gittiğinde sevinçli, işler tersine döndüğünde ise gayretli ol; bir iki adım geri gitmek sıçrayanı kanatlandırır.

مژده اقبال دار و جنبش ادبارها
یک دو خطوه باز رفتن پر دهد و ثابرا
Fâilâtûn/Fâilâtûn/Fâilâtûn/Fâilûn

²⁵¹⁸ Üzülme gamlı günler geçecek. Öyle geçtiği gibi böyle de geçecek. (Hâfız)

مشو ملول که ایام غم نخواهد ماند
چنان نماند چنین نیز هم نخواهد ماند
Mefâilûn/Feilâtûn/Mefâilûn/Feilûn (Fa'lûn)

²⁵¹⁹ Bekanı istemeyen, bâkî kalmaz. (Sa'dî)

باقی نماند هر که نخواهد بقای تو
Mef'ûlû/Fâilâtû/Mefâilû/Fâilûn

²⁵²⁰ İ3, İ4, K, İ2, S, A, M, B nüshalarında eksik.

[İ1 70a-70b]

**Merhûm Kütahiyye’de İken Vilâdet-i Hümâyûn Zuhûrunda Nâhiye Nâ’iblerine Tahrîr
İtdigi Mürâsele Şûretidir**

İnhâ olunur ki otuz seneden berü murabba‘-nişin-i çâr-bâlîn-i salţanat olan mülûk-ı ‘Osmâniyye’niñ *edâma’llâhu eyyâme düvelihim ilâ-yevmi’l-ķarârî*²⁵²¹ evlâd u emcâdı zînet-bağş-ı mehd-i vücûd ve ârâyış-ı âğûş-ı dâye-i şühûd olmayup vâhime-i inķitâ‘-ı silsile-i salţanat ķatıbe-i sükkân-ı memleketi mağzûn ve ‘âmme-i ħ^vâhân-ı dîn ü devleti ciger-ĥûn itmekle aĥvâl-i ‘âlem dîger-gûn ve kâse-i şu‘ûr u sürûr-ı ümem şikeste vü vârun olmuş iken *fe-ĥamden şumme ĥamden şumme ĥamden*²⁵²² sene-i mâziyede incilâ-yı kevkeb-i raĥşende-i iķbâl ile şeref-efzây-ı mesned-i ĥilâfet ve mesned-ârây-ı dîvân-serây-ı salţanat olan şevketlü, ‘adâletlü, ‘âmme-i ‘âlemiyâna şefakatlu, velî-ni‘ metimiz, sebeb-i âsâyış ü râĥatımız, efendim sulţân Muştâfâ Ĥân ibn Sulţân Aĥmed Ĥân ĥazretleri ķadem-nihâde-i taĥt-ı ‘âlî-baĥt-ı cihânbanî oldukları günden âşâr-ı sürûr u şâdmânî zuhûr ve şudûr-ı aĥķâm-ı feraĥ-ı câvidânî tefrîĥ-i ķulûb u şudûr itdiginden başķa sülâle-i pāk ve şulb-ı gevher-i tâbnâklarından ârâyış-ı dūdman-ı zamân ve pîrâyış-ı ĥânedân ve telâfî-i evzâ‘-ı sipîhr-i ‘anûd itdiginiñ müjde-i dil-güşâ ve beşâret-i rûĥ-efzâsı teşnîf-sâz-ı sâmi‘ a-i şağîr ü kebîr ve sâkinân-ı ‘âlemiñ fî-mâ-ba‘d pençe-i saĥt-gîr-i ģam-ı dîrînden rehâ-yâb olacağın tebşîr idüp ĥâlâ belde-i nefis-i Kütahiyye’de îfâ-yı merâsim-i şehr-âyîn-i şâdmânî ve şükrâne-i ķudûm-ı meymenet-lüzûm-ı şâh u şâh-zâde ile icrâ-yı levâzım-ı ferĥat u ĥandânî olup sizleriñ daĥı ĥişşedâr-ı [ĥişşedâr-ı meserret ve ĥubûr u ģumûm-ı dîrîneyi unıdup mesrûr olmañız içün işbu beşâret-nâme tahrîr ü irsâl olunmuşdur. İn-şâ’a’llâhu te‘âlâ vuşûlünde cümle ehâlî-i ķurâ ve ‘umûmen ağniyâ vu fuķarâyı ve bu müjde-i dil-ârâ ile tebşîr itdikden şoñra ķudretiñiz olduğı mertebe ĥâneleriñizi tezyîn ve tehiyye-i esbâb-ı ĥarab u ferĥat ile binâ-yı teşekkürî te’sîs ü tarşîn idüp bu ni‘ met-i ‘uzmâ ve mevhibe-i kübrâ zımnında secde-i şükr-i bârgâh-ı İlâhî ve tekrâr-ı du‘â-yı pād-şâhî eyleyesiz. Ve’s-selâm ĥurrire fî s[elĥi] Receb 22 sene 1172]²⁵²³

[64]²⁵²⁴

²⁵²¹ ادَامَ اللّٰهُ اَيَّامَ دَوْلِهِمْ اِلَى يَوْمِ الْقِرَارِ Allah onların devletini kıyamet gününe kadar devam ettirsin.

²⁵²² فَحَمْدًا ثُمَّ حَمْدًا ثُمَّ حَمْدًا Hamd olsun, sonra yine hamd olsun yine hamd olsun.

²⁵²³ Köşeli parantez içerisindeki metin derkenar kaydıdır.

²⁵²⁴ İ1, İ4, K, İ2, S, A, M, B nüshalarında eksik.

[İ3 20b-21a]

Şüret-i Mektüb Resmo'dan [Bekir Efendi'nin mecmû' asından kaydolunmuştur.]

Hıyabânzâr-ı ravzatu'l-ḥuld-ı âdem ḥasret-keş-i nezzâre-i sāmân-ı sâḥa-ı devletleri ve tünd-ḥırāmân-ı mürğzâr-ı dârü'n-ni'âm dil-rübûde-i nigeḥ-güşe-i iltifât u reğbetleri olan devletlü, 'inâyetlü, re'fetlü, übbehtlü, kerîmü's-şiyem, cebelü'l-himem efendim, sulṭânım ḥazretleriniñ revnaḳ-şiken-i cennât-ı elfâf olan devlet-serây-ı mînü-ittişâfları şufûf-ı kudûd-ı servāsâ-yı a'zam ile müzeyyen ve gülhâ-yı ḥudûd-ı şâhid-i ikbâl ile muṭarrâ vu mu'anven olup ḥalkâ-ı keş-i hilâl-direfşleri merkez-i engûrek-i çeşm-i şeb-peymâ ve ḡubâr-ı pây-ı ḥurşid-rikâb-ı felek-raḥşları tamḡa-zede-i nâşıye-i ser-nüvişt-nümâ olarak eyyâm-ı 'ömr ü devletleri ihâta-ı cerîde-i a'dâddan füzûnter ve nezdikân-ı pâygâh-ı himmetleri imâta-ı Ḥudâ-dürân-ı a'dâ ve tezâḥüm-i kerb ü belâdan maḥmiyyü'l-müstakırr olmak da'avât-ı serî'atü'l-icâbesi nesic-i kârgâh-ı ḥayâle ser-rişte-i ta'n u ta'rîz olan dâmen-i sündüs-pîrâmenleri leşm ü taḳbîl ile miskiyyü'l-ḥitâm kılındığı siyâḳda 'arz-ı ḥâl-i çâker-i şâf-nihâd ve tafşil-i maḳâl-i bende-i ḥarîkû'l-fu'âd oldur ki taḳdîr-i 'adîmü't-taḡyîr-i Rabb-i ḳadîr tekâzâsınca rûzî-i ezeliyyü't-taḳsîm-i 'âcizânem ya'nî dîvân-ḥâne-i *naḥnu ḳasemnâ*²⁵²⁵ da zâd-ı râh-ı fenâ ta'yîn olunan âb u dânem bî-sitâreler sitâresi-mânend perâkende vü perîşân ve ḥasret-keşler sirişki-mişâl teşettütü'l-cereyân olup ḥasbe'l-me'mûr maṭmûre-i vaḥşet-âbâd-ı Resmo'da tevaḳḳu'-ı 'inâyât-ı bârî ve teraḳḳub-ı 'âtîfet-i şeh-r-yârî üzre du'â-yı devâm-ı devletleriyle ter-zebân ve bâb-ı sa'âdet-intisâblarına 'arz-ı mâ-fi'l-bâle raşad-cüyân iken râfi'-i ruḳ'a-ı 'ubûdiyet [—]²⁵²⁶ bendeleri efendimiñ bende-i ḥâşş-ı ḥâlîşlerinden olup bu kullarınıñ daḡı âzmâyiş-kerdesi olmaḡın muşammemleri olan Mısır 'azîmetimiz te'ḥîr ve ḥâşşa-ı devlet-ḥâne-i fevz-âşiyânelerine tesyîr birle cür'et-i 'arz-ı ḥâl-i pür-teşvîr kılındı. Merâḥim-i 'aliyye-i mevfûre ve mekârim-i meftûre-i meşhûrelerinden müsted'â vu temennâdır ki ümîdvâr olduğım luṭf u kerem-i Âşâfâne ve feyz-i himem-i müşfikâneleri ḥaḳḳ-ı bendegânemde bî-dirîḡ buyurılup mes'ûl-i müsteḡni 'ani'l-beyânım ḥuşûliyle beytü'l-ḳaşid-i du'â-yı icâbet-nüvîdleri müstezâd ola. Bâḳî emr ü fermân.

²⁵²⁵ نحن قسمنا ... aralarında biz paylaştırdık. Zuhurf, 43/32.

²⁵²⁶ İsim yeri boş bırakılmıştır.

[65]²⁵²⁷

[İ3 24b-25a]

**Bu Şüret Dahı Nev-res Efendi'niñdir [Bekir Efendi'niñ mecmû' asından
kaydolunmuşdur.]**

Sultânım hazretleri keşti-i felek-sütün-ı devlet ü ikbâllerine atlas-ı âsmân bâdbân ve bîrûn-ı dervâze-i mu' allâ-tâk-ı câh u celâllerinde baht-ı bîdâr pâsbân olmak da' avâtı edâsıyla 'arz-ı hâl-i 'abd-ı şikeste-bâl budur ki hancer-i ser-tîz-i cellâd-ı rûzgârdan sîne-i çâk-ı nâ-tüvânıma işâbet iden zağm-ı ârâm-süz-ı ğurbete tabîb-i derdmendân-ı zamân ve mu' in-i dil-ğastegân-ı devrân ya' nî veliyyü'n-ni' am efendimiñ merhem-i râhat-bağş-ı luğf u keremleri 'ilâc ve temevvüc-i bağr-ı teyyâr-ı 'inâyet ü ihsânları bu hâle-nişin-i küçebend-i melâl ve bu dūr-üftâde-i evlâd u 'ıyâlden meşğül-ı izâle-i ğubâr-ı ihtiyâc iken el-hâşıl müddet-i medîdeden berü mübtelâ oldığım belâ-yı tâb-fersây-ı miñnet feyz-i nağar-ı merhamet ve eşer-i luğf u şefâkatları ile ârâm u râhata mütebeddil ve itmînân-ı hâtır-ı pür-küdürete mütehavvil olmuş iken muğtezâ-yı siyehkârî-i tâli'-i vârunum ol âftâb-ı evc-i şehâmet burc-ı dîgere tağvîl itmekle bu zerre-i nâ-çizi ser-şikeste-i hevâ-yı hayret ve nâ-bûd-ı zulmetkede-i hasret idüp gâh şive-i nâ-der-ber-â-ber-i rûzgâra hayrân ve gâh bu bâğ-ı rû-ber-hazân-ı cihânda bî-hengâm açılan çiçeklere handân olarak sirişk-i çeşm-i hûn-feşânım hâk-ı zâviye-i melâlimi nemnâk ve pençe-i çehre-figâr-ı ıztırâb u telâşım girîbân-ı cânımı çâk itmekdedir. Hazret-i Hallâk-ı cihân-âferîn cihân turduğça dîbâce-i nüşha-ı 'adl u dâd olan vücûd-ı mes'ûd-ı mekârim-âlûdların âfâtdan emîn ve 'âlî-mesned-i 'izz ü iğbâlde mede'd-dehr mekîn eyleye. Âmîn.

[66]²⁵²⁸

[İ1 59a; H 48a]

**Merhûm u Mağfûr Burusa'da Me'mûr İken Âsitâne de İhrâk-ı Kebîrde Hânesi
Muhterik Oldukda Bir Kimesneye Yazdığı Kâ'imedir²⁵²⁹**

²⁵²⁷ İ1, İ4, K, İ2, S, A, M, B nüshalarında eksik.

²⁵²⁸ İ3, İ4, K, İ2, S, A, M, B nüshalarında eksik; H nüshasında derkenar kaydır.

²⁵²⁹ Merhûm u mağfûr Burusa'da me'mûr iken âsitâne de ihrâk-ı kebîrde hânesi muhterik oldukda yazdığı kâ'imedir İ1.

Tennûre-i ğazabu'llâhdan ğaleyân iden âteş-i bî-nevâ-sûz-ı muşîbet tekrâr üftâde-i ħırmen-i mazlûmân olup ekşer-i mevâzî' -ı İstanbul ħuşûşen bizim ğam-ĥânemiziñ tu' me-i neheng-i âhen-sûz-ı âteş oldığı tevâtüren Burusa'ya vâşıl olup bu ħarîķ-i nâ'ire-i ğurbeti ve cân-sûĥte-i âteş-i kürbeti bir ķat daĥı endâĥte-i âteşkede-i ıztırâb eyledi. *İnnâ li'llâhi ve innâ ileyhi rāci'ūn*²⁵³⁰. Elden ne gelür, ħazâ'u'llâha rızâdan özge ile muķâbele cā'iz²⁵³¹ olmaz. Bizim gibi yanmışları tekrâr yakmaķda ĥikmet-i ĥafiyye vü elťâf-ı celiyye-i İlâhiyye vardır. Allâhu te'âlâ ĥazretleri dünyâda ve âĥiretde²⁵³² mükâfât ider ola. Ve's-selâm.

[67]²⁵³³

[İl 71a]

Bi'smi'l-lâhi'r-raĥmani'r-raĥîm

*El-ĥamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemîn ve's-şalâtu ve's-selâm 'alâ-Muĥammedi seyyidi'l-evvelîn ve'l-âĥirîn ve 'alâ-âlihi ve şaĥbihi ecma'in*²⁵³⁴. Ammâ ba'd, bu dil-ĥaste-i nevâ'ib-i rûzgâr ve ser-şikeste-i kûpâl-i sipihr-i ğaddâr ya'nî bî-yâr u enîs ve bî-meded-res ser-geşte vü nâ-tüvân Nev-res, ğâĥ taĥte-pâre-i keştî-i şikeste gibi deryâ-yı bî-kenâr-ı ĥayretde laţma-ĥ'vâr-ı emvâc-ı pey-ender-pey ender-miĥnet ve ğâĥ ğubâr-ı ĥâtır-ı mâtemiyân gibi gird-bâd-ı beyâbânımızñ şaĥrâ-yı mezellet olarak tamâm altı sene senglâĥ-ı cezîre-i Girid'de Resmo didikleri ħal'a-ı bî-emânda esîr-i zencîr-i ğurbet ve gerdün-beste-i řavķ-ı kürbet ve bir seneye ħarîbdir ki Bursa'da

Der-kohen-ĥânei ki ez-tengî

Ne-tevânem ki pîrehen be-derem²⁵³⁵

ser-fürü-bürde-i ğirîbân-ı melâlet olup şubĥ-ı vaţanda iĥvânla geĥen demleri yâd itdikĥe iltihâb-ı âteşdân-ı derûn ile inbîķ-i sūr-âbceġân-ı²⁵³⁶ ĥeşm-i ĥûn-bârdan

²⁵³⁰ اِنَّا لله وَاِنَّا اليه راجعون Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz. Bakara, 2/156. Dahaĥok, ölüm karşısında acziyetin ve teslimiyetin bir ifadesi olarak kullanılmaktadır.

²⁵³¹ cā'iz: - İl.

²⁵³² âĥiretde: âĥiretd* İl.

²⁵³³ İ2, İ3, İ4, A, B, K, M, S nüshalarında eksik.

²⁵³⁴ الحمد لله رب العالمين والصلوة وسلام على محمد سيد الاولين والآخرين و على آله و صحبه اجمعين Âlemlerin Rabbine ĥamd olsun, salat ve selam öncekilerin ve sonrakilerin efendisi olan Muhammed, onun soyu ve ashabı üzerine olsun.

²⁵³⁵ Darlıġından dolayı gömleğimi bile yırtamadığım bu eski evde.

در کهن خانه که از تنگی

نتوانم که پیرهن بدرم

Fâilâtün(Feilâtün)/Mefâilün/Feilün(Fa'lün)

tereşşuḥ iden қаатарāt-ı sirişk-i ḥasret nüṣḥa-ı ārām u ḥuḫūrumı āb-zede-i iḥtilāl ve müddet-i ğurbetde siyeh-kāse-i baḥt-ı şüm elinden tās tās tecerru^c itdigim zehr-ābe-i nā-güvār-ı ıztırāb u ıztırār cism-i nizārımı hem-ḥālet-i emr-i muḥāl itdigine, elden ne gelür, taḥammül itdim. Lākin Bursa'da pīçide-i kilim-pāre-i iḳāmet olaldan berü bā-vücūd-ı ḳurb-ı mesāfe gerek nice zamānlar me'lūf-ı luṭf u iḥsānı oldıgım evliyā-yı nı^cmet efendilerimden ve gerek bir müddet hem-düş-ı mü'āneset ve hem-āgüş-ı mücālesetleri oldıgım iḥvāndan āṣār-ı teveccüh ü iltifāt te'sīr-i du'ā-yı sitāre-suḥtegān gibi pāydār oldıgı şikeste-i sengsār-ı tegāfülkārī-i rüzgār olan şīşe-i rīze-rīze-i dil-i melālet-menzilimiz bir ḳat daḫı endāḫte-i sengistān-ı ḥasret itmekle şāyed 'arā'is-i dāmād-nevāz-ı ḥayā vü ḥafāyāsının istikşāf-ı niḳāb ve irtifā^c-ı ḥicābı bābında taḥrīk-i enāmīl-i endīşe-i müşkil-güşā buyuruldukça cerīde-i ḥavātırdan şüste-i tūfān-ı nisyān olan nām-ı güm-şodem āverde-i zebān-ı merḥamet ve cāy-dāde-i derūn-ı pür-mevhibetleri ola diyü 'işretkede-i vaṭandan dūr-endāḫte-i felāḫan-ı ḳazā olan ğarībleriñ maṭleb ü me'mūli olan ya'nı ḫālīme münāsib bu lafz-ı penc-eczā-yı feraḥ-fezāyı ilğāza efendilerimizden ümīd-i 'ināyet ü merḥamet ve aḥbābdan istid'ā-yı i'ānet ü mürüvvet ile redīf-nāme-i niyāz eyledim. *V'allāhu musehhilu'l-umūri innahu 'alīmun bi-zāti's-şudūr*²⁵³⁷.

[68]²⁵³⁸

[İ1 60a; İ2 58a; İ4 42a; A 48a; K 52a; S 50a]

Kenār-ı Ḳā'ime²⁵³⁹

Merḳūm ḳullarınıñ siyāk-ı kelām-ı 'adimū'l-insicāmında sebük-sengī-i cevher-i şu'ūruna delālet-i 'aḳliyye vü lafziyye²⁵⁴⁰ oldıgı ḳazā-yı mühmele da'vāsından bedīdār olmağla mürüvveten ḥaḳḳında netāyic-i²⁵⁴¹ i'ānetleri²⁵⁴² mercūdur.

[69]

[İ1 59b; İ2 58a; İ3 44b; İ4 41b-42a; A 47b; B 56a; K 51b; S 49b]

²⁵³⁶ Nüşhada şeklinde yazılan bu kelime sözlüklerde tespit edilemedi.

²⁵³⁷ والله مسهل الامور انه عليم بذات الصدور Allah işleri kolaylaştırandır, kalplerdekini bilir.

²⁵³⁸ B, İ3 nüshalarında eksik.

²⁵³⁹ Diğer kenār-ı ḳā'ime S.

²⁵⁴⁰ lafziyye: nakliyye [lafziyye] İ2.

²⁵⁴¹ netāyic-i: تنديج A.

²⁵⁴² i'ānetleri: 'ināyetleri İ1.

Fıkra

Merāḥim-perverā! Ğarīb-nevāzā! Re'sü'l-māl-i bendergāh-ı²⁵⁴³ mekārīm-i şiyem ve revnağ-ı reste-bāzār-ı 'ulüvv-i himem olan gevher-i girān-kıymet-i vücūd-ı bāhirü's-su'ūd ve²⁵⁴⁴ mecbülü'l-keremleri ki medār-ı tesliyet-i ḥāṭır-ı dil-şikestegān ve ümīdgāh-ı ümīdvārān-ı cān-ḥastegāndır, ilā-āḥiri'l-eyyām²⁵⁴⁵ zīnet-i küngüre-i tāc-ı fermān-fermāyī²⁵⁴⁶ ve mā-bihi'l-iftihār-ı murabba' -nişinān-ı mesned-ārāyī²⁵⁴⁷ olmak da' avātı²⁵⁴⁸ mevzū' -ı ṭabağce-i dest-i niyāz ve süziş-i dil-ğirī-i ğarībāne ile merfū' -ı bārgāh-ı Melik-i bī-niyāz²⁵⁴⁹ kılındıktan soñra 'arīza-ı dā' i-i²⁵⁵⁰ iḥlāş farīzalarıdır ki.

[70]

[İ1 59b-60a; İ2 58a-58b; İ3 44b-44a; İ4 42a; A 47b; B 56b; K 51b; S 49b]

Fıkra²⁵⁵¹

Ḥazretlerinin²⁵⁵² maḥall-i hübüṭ-ı füyūzāt-ı melekiyye ve şafḥa-ı ḥuṭūṭ-ı tecelliyāt-ı ceberütiyye olan meclis-i²⁵⁵³ melā'ik-pesend ve maḥfil-i firdevs-mānendlerine ḥayṭu's-şu'ā' -ı nazar-ı ḥürdan bāfte ve bāriḳa-ı şārıḳa-ı nürdan tāfte kālā-yı vālā-yı bedī' ü'n-nesc-i du'ā ve dībā-yı zībā-yı rengin-nehc-i şenā işār kılınup eyyām-ı 'izz ü iḳbālleri mānend-i evzā' -ı felekiyye ve a'vām-ı cāh u celālleri mişāl-i zuhūrāt-ı mevādd-ı 'unşuriyye olmak da' avātı şubḥ u mesā kenāre-i felek-i atlasa nağş u²⁵⁵⁴ tamgā kılındığı eşnāda ma' rüz-ı²⁵⁵⁵ dā' i-i şenākārlarıdır ki.

[71]

[İ1 60a; İ2 58b; İ3 45a; İ4 42a; A 47b; B 56b; K 51b-52a; S 49b-50a]

Fıkra²⁵⁵⁶

²⁵⁴³ bendergāh-ı: bender-i İ1, İ4, İ2, S, İ3, K, B.

²⁵⁴⁴ ve: – İ1, İ2, A, S, İ3, K.

²⁵⁴⁵ ilā-āḥiri'l-eyyām: ile'l-āḥiri'l-eyyām B.

²⁵⁴⁶ fermān-fermāyī: fermān-fermāy-ı İ4

²⁵⁴⁷ mesned-ārāyī: mesned-dārāyī İ1, İ2, İ4, K, S.

²⁵⁴⁸ da' avātı: – A.

²⁵⁴⁹ bī-niyāz: bī-enbāz İ3.

²⁵⁵⁰ dā' i-i: dāğ-ı A.

²⁵⁵¹ Fıkra-ı diğeri İ4, İ2, K, A; Diğeri B, S.

²⁵⁵² ḥazretlerinin: – A.

²⁵⁵³ meclis-i: – İ1.

²⁵⁵⁴ u: – S, B.

²⁵⁵⁵ ma' rüz-ı: – İ3.

²⁵⁵⁶ Fıkra-ı diğeri İ2, İ4; – A; Diğeri B, S.

Rîze-i seng-i bârgâh-ı mekârim-destgâhı pād-zehr-i²⁵⁵⁷ harâret-i teb-zedegân²⁵⁵⁸ ve hâk-ı pāk-ı ‘atebe-i e‘âzım-penâhı tütüyâ-yı dîde-i remed-dîde-i ber-hem-hordegân olan devletlü, merhametlü, veliyyü’n-ni‘am, kerîm-i Bermekî-şiyem, vezîr-i ‘âlî-‘alem efendim, sultânım hazretleriniñ²⁵⁵⁹ nigâh-ı merhamet-âmîz-i kerîmâneleri ki dil-hastegân-ı terāküm-i²⁵⁶⁰ derd ü âlâma cevâhir-i eczâ-yı qudsiyyeden müterekkib ma‘cün-ı şâfi ve dem-bestegân-ı tezâhüm-i gumûm-ı eyyâma²⁵⁶¹ neşve-bahşî-i şafâ-yı hâtırı²⁵⁶² müterettib-i ‘ilâc-ı vâfidir, esâs-ı serî‘ü’l-indirâs-ı tâb-hâne-i ‘âlem âsûde-i harâbkârî-i seyl-âb-ı ‘adem oldukça.

[72]²⁵⁶³

[İ1 60a; İ2 58b; İ4 42a; A 47b-48a; K 52a; S 50a]

Fıkra²⁵⁶⁴

Hâzret-i Rabbü’l-‘âlemîn vücūd-ı mes‘ûd-ı mekârim-âlûdîñiza²⁵⁶⁵ kemâl-i şihhat u ‘âfiyet ve eyyâm-ı ‘izz ü iqbâlîñize ser-rişte-i âmâl-i pîrân-ı²⁵⁶⁶ kühen-sâl kadar tûl-i müddet ihsân eyleye. Âmin.

[73]²⁵⁶⁷

[İ1 60a; İ2 58b; İ4 42a; A 48a; K 52a; S 50a]

Fıkra²⁵⁶⁸

Allâhu ‘azîmü’ş-şân a‘vâm-ı devlet ü iqbâlîñizi muvâzî-i a‘dâd-ı қаатарât-ı eşk-i ğarîbân ve²⁵⁶⁹ eyyâm-ı haşmet ü iclâlîñizi muḳârin-i devlet-i bî-pâyân eyleye. Âmin.

²⁵⁵⁷ pād-zehr-i: bāz dehr-i A.

²⁵⁵⁸ teb-zedegân: büt-zedegân A.

²⁵⁵⁹ devletlü, merhametlü, veliyyü’n-ni‘am, kerîm-i Bermekî-şiyem, vezîr-i ‘âlî-‘alem efendim, sultânım hazretleriniñ: devletlü, merhametlü, veliyyü’n-ni‘am, kerîm-i Bermekî-şiyem, ‘âlî-himem-i ‘alem efendim, sultânım hazretleriniñ S; devletlü, veliyyü’n-ni‘am, efendim, hazretleriniñ A; merhametlü hazretleriniñ İ3.

²⁵⁶⁰ terāküm-i: – İ2.

²⁵⁶¹ eyyâma: eyyâm İ4.

²⁵⁶² hâtırı: hâtır A.

²⁵⁶³ B, İ3 nüshalarında eksik.

²⁵⁶⁴ Fıkra-ı diğer İ2, K, A, S; – İ4

²⁵⁶⁵ mekârim-âlûdîñiza: mekârim-âlûdîñızı A.

²⁵⁶⁶ pîrân-ı: pîr-i A, S.

²⁵⁶⁷ B, İ3 nüshalarında eksik.

²⁵⁶⁸ Fıkra-ı diğer İ2, K; Diğer fıkra S; Fıkra A; – İ4.

²⁵⁶⁹ ve: – İ4.

[74]²⁵⁷⁰

[İl 60a-60b; İ2 58b; İ4 42a-42b; A 48a; K 52a; S 50a]

Fıkra²⁵⁷¹

‘İnāyetlü efendim²⁵⁷², sultānım ḥazretleri ilā-āḥiri’l-eyyām mesned-niṣīn-i dīvān-ḥāne-i iḳbāl-i²⁵⁷³ cāvīd ve kāṣāne-güzīn-i ‘ömr-i medīd olmak da‘avâtı edāsından soñra ma‘rūz-ı dā‘ileridir ki.

[75]²⁵⁷⁴

[İl 60b; İ2 59a; İ4 42b; A 48a; B 56b; K 52a; S 50a]

Fıkra²⁵⁷⁵

Keremkārā! Merḥamet-perverā! Ğarīb-nevāzā²⁵⁷⁶! Vūs‘at-ı dā‘ire-i ‘ömr ü devletleri hem-vūs‘at-ı deryā-yı ḥamiyyet ve āsitān-ı felek-cenāb-ı iḳbāl ü sa‘ādetleri buse-cāy-ı aşḥāb-ı devlet olmak du‘āsı zımnında ‘arz-ı ḥāl-i bende-i şikeste-bāl oldur ki.

[76]

[İl 60b-61a; İ2 59a-59b; İ3 45a-45b; İ4 42b-43a; A 48a-48b; B 56b-57a; K 52a-53b; S 50a-50b]

Dībāce

Gül-i her-dem-bahār-ı ḥamd u²⁵⁷⁷ sipās ḥadīka-ı vaḥdet-serāy-ı Melik-i müte‘āle cılve-fürüş-ı güşāyiş olmağa şāyān u sezāvārdır ki ḥār-ḥesbān-ı çār-bāğ-ı ‘anāşırdan ḳadem-nihāde-i süllem-i merātib-i ḥavāşş olanlar *e‘ūzu*²⁵⁷⁸ *bi-ke min-ke*²⁵⁷⁹ ile ‘aşā-yı pāsban-ı riyāz-ı ‘ināyetinden ictinā’-ı bāküre-i mağfıret iderler ve naḥl-ı mīvedār-ı şenā-yı bī-ḳıyās²⁵⁸⁰ ravzatu’ş-şafā-yı kibriyā-yı²⁵⁸¹ Ḥudā-yı²⁵⁸² bī-zevālde düş-ber-düş-ı nihālān-ı şükr ü sitāyiş²⁵⁸³ olmağa ḥesbān u revādır ki gül-be-dāmenān-ı

²⁵⁷⁰ B, İ3 nüshalarında eksik.

²⁵⁷¹ Fıkra-ı diğer İ4, İ2, K A; Diğer fıkra S.

²⁵⁷² efendim: – A.

²⁵⁷³ iḳbāl-i: – A.

²⁵⁷⁴ İ3 nüshasında eksik.

²⁵⁷⁵ Fıkra-ı diğer İ4, İ2, K; Diğer fıkra S; Fıkra-ı āḥer A; Diğer B.

²⁵⁷⁶ keremkārā, merḥamet-perverā, ğarīb-nevāzā: – A.

²⁵⁷⁷ u: – S, B.

²⁵⁷⁸ نعوذ: A.

²⁵⁷⁹ نعوذ بك منك Senden sana sığınırım.

²⁵⁸⁰ bī-ḳıyās: بيفاس A.

²⁵⁸¹ kibriyā-yı: kübrā-yı İ2.

²⁵⁸² Ḥudā-yı: – İ3.

²⁵⁸³ sitāyiş: sipās A.

gölşen-i şühüddan bî-perdegân-ı²⁵⁸⁴ mevâkıb-i ‘avam olanlar²⁵⁸⁵ *egîşnî yâ gîyâse'l-mestağşîne*²⁵⁸⁶ 2587 ile kûpâl-i dūr-bâş-ı hîyâz-ı merhametinden istiskâ-yı²⁵⁸⁸ mâ’u’l-hayât-ı mekremet idüp giderler ve²⁵⁸⁹ rûd-bâr-ı dūrûd-ı²⁵⁹⁰ nâ-ma’ dūd²⁵⁹¹ ol pād-şâh-ı selâtin-ğulâm-ı nübüvvetiñ kenâre-i mürğzâr-ı ‘izzetinden icrâya ahrâdır ki hâr-der-pâ-refteğân-ı bâdiye-i ‘işyân ve ber-âşüfteğân-ı²⁵⁹² terāküm-i cürm-i bî-pâyâna dârü’l-emân-ı ravza-ı şefâ’ atı penâh ve nesîm-i²⁵⁹³ taḥiyyat-ı²⁵⁹⁴ nâ-ma’ dūd ol dād-hâh-ı lā-mekân-ı maḳâm-ı risâletiñ bālâ-yı gülşen-serây-ı rif’atından ihdâya sezâdır ki sâye-i dîvâr-ı ‘arş-medâr-ı ‘inâyeti me’men-i nefes-girifteğân-ı maṭmüre-i sehv ü ḥaṭâ ve pâ-ḥufteğân-ı şahrâ-yı günâhdır ve gül-nihâlân-ı²⁵⁹⁵ medâyiḥ ü teḥyâ ol zînet-baḥşân-ı²⁵⁹⁶ ḥıyâbânzâr-ı imâniñ çemenistân-ı câh u celâllerinde bâ-ḥuş nîgehbân-ı çâr-bâğ-ı İslâm olan çâr-rûkn-i²⁵⁹⁷ dîvân-serây-ı nübüvvetiñ büstân-ı hemîşe-bahâr-ı ḥaşmet ü istiqlâllerinde yâr-i nesîm-i ‘inâyet-i Bârî ile pezirâ-yı cünbiş ü ihtizâz olmağa²⁵⁹⁸ lâyıkdır ki her biriniñ sâye-i bālâ-yı bālâ-bülend²⁵⁹⁹ ve pâygâh-ı ma’delet-serây-ı ercmendi pây-süfteğân-ı tâb-ı âftâb-ı kıyâmete çâr-bâb bir sâybân-ı bihişt-nişân ve ber-efrûfteğân-ı lehîb-i²⁶⁰⁰ âteş-i yevm-i sâ’ata tokuz ḥazîneli²⁶⁰¹ bir bârgâh-ı âsmân-sândır.

[77]

[İl 61a-62a; İ2 60a-60b; İ3 45b-46a; İ4 43a-43b; A 48b-49b; B 57b-58a; K 52b-53b; S 50b-51b]

Takrîz-i Şenşene-i Hâkim-i Vak’ a-nüvis²⁶⁰²²⁵⁸⁴ bî-perdegân-ı: بى پردكاان İ1.²⁵⁸⁵ olanlar: – A.²⁵⁸⁶ المستغنين: المستغنين İ1, K; المتغنين B, S.²⁵⁸⁷ اغثنى يا غياث المستغنين Ey yardım dileyenlere yardım eden! Bana yardım et!²⁵⁸⁸ istiskâ-yı: istikşâ-yı ? İ2.²⁵⁸⁹ ve: – İ1.²⁵⁹⁰ rûd-bâr-ı dūrûd-ı: dūrûdbâr-ı dūrûd İ1, İ2, İ4, B, K, S; dūrûd-bâ-dūrûd-ı A.²⁵⁹¹ nâ-ma’ dūd: nâ-maḥdūd İ3.²⁵⁹² ber-âşüfteğân-ı: pür-âşüfteğân-ı A, İ3.²⁵⁹³ penâh ve nesîm-i: penâh u teslim-i İ3.²⁵⁹⁴ taḥiyyat-ı: taḥiyye-i İ2, İ4.²⁵⁹⁵ gül-nihâlân-ı: gül-nihâl-i İ3.²⁵⁹⁶ zînet-baḥşân-ı: zînet-baḥşâ-yı A, İ3.²⁵⁹⁷ çâr-rûkn-i: çâr-kün-i İ3.²⁵⁹⁸ olmağa: olmağla A.²⁵⁹⁹ bālâ-bülend: bülend İ3.²⁶⁰⁰ lehîb-i: meḥîb-i İ4.²⁶⁰¹ ḥazîneli: ḥazîneyi İ3.²⁶⁰² Takrîz-i şenşene-i Hâkim İ1; Şenşene-i Hâkim'e takrîzdir İ3.

Sübḥāna'llāh bu ne şekl nüṣḥa-ı şīrāze-düşmendir ki şe'āmet ü saḳāmet-i²⁶⁰³ dībācesiniñ merātib-i derecāt-ı ḥavāşşından bidāyet-i ḥāşşıyyeti mü'ellif-i perīşān-şu'ūrı varṭa-ı hevllnāk-ı sū'-i ḥātimeye uğratmaḳ ve nihāyet-i te'şīri miyāne-i lafz u ma' nāda cüst-cū-yı münāsebet ü iltiyām sevdāsıyla cühelā vü 'ulemā beynine vardır yokdur, diyü kılıç düşürüp 'ālemi birbirine ḳatmaḳdır. Elfāz-ı bī-mesāsı²⁶⁰⁴ ḥāric ez-defter [ü] midād u ḳalem; ma' nā-yı taḥayyür-fezāsı²⁶⁰⁵ tārīḥ-i binā-yı serāy-ı 'adem; merāret-i gülü-süz-ı şeker-i²⁶⁰⁶ şükrine nisbet telḥī-i ḥanḳal-ı küfrān-ı²⁶⁰⁷ ni' met ni' met ve ḥurūf-ı elfāz-ı taşlıye vü tarziyesiniñ tenāfür ü tenāküri ervāḥ-ı hüdāt-ı²⁶⁰⁸ şāh-rāh-ı rahmete ḥaylī zaḥmetdir. Meşīme-i bütün-ı ümmehāt-ı meḥābirden telvīş-i dāmān-ı²⁶⁰⁹ ḳavābil-i şaḥā'if iden ḳavālib-i bī-rūḥ-ı mevālīd-i ḥurūfı²⁶¹⁰ maḥrūm-ı imtizāc-ı ḥamīr-māye-i mā' u ṭīn ve i' tiyād-ı şīme-i veşīme-i²⁶¹¹ muşannıf²⁶¹² ile hedef-i siḥām-ı ta' n u teşnī' olan pūç-mağzān-ı fīḳarāt u zūrūfunuñ ser-ā-pāy-ı cevārīḥ ü a' zāsı mecrūḥ-ı erre-i şīn-i şeyātīndir. Şüret-i ḥurūf-ı nā-mütenāsib-i elfāz u ' ibārātı²⁶¹³ perīşānī vü iḡlākda müşābih-i müy-ı zengī ve heyülā-yı nā-mütenāsıḳ-ı ma' ānī vü işārātı²⁶¹⁴ ta' ḳīd ü iḡrākda muḥākī-i ḥayāl-i bengī. Silk-i suṭūr-ı ser-ā-ser-ḳuşūrunda şaf-keşīde-i vaḳfegāh-ı ḳarār olan ḥurūfunı müfredāt-ı nüṣḥa-ı hecāya²⁶¹⁵ taṭbīḳ itdim, ḥurūf-ı şīnden²⁶¹⁶ özgesi muvāfiḳ gelmedi. Sevād-ı ḥurūf-ı sā'iresi ḳanḡı²⁶¹⁷ luḡatda ne şekl millet lisānında oldıḡını bilemedim. Olmadı mufaşşalāt-ı kütüb-i luḡātdan nüṣḥa-ı²⁶¹⁸ ṭavīlū'z-zeyl-i Deşīşe'ye ta' mīḳ-ı naḳar-ı diḳḳat itdim, ancak iki şīn buldum. Bu dībāce-i ṭurfe-üslūba ḥavāle-i gümāşteḡān-ı²⁶¹⁹ sa' y u²⁶²⁰ himmet itdim, her lafz-ı süst-esāsında²⁶²¹ iki sīn buldum. Üstād-ı hezār-fenn-i ' aḳl-ı

²⁶⁰³ saḳāmet-i: saḳāmet ü İ4, İ2, K.

²⁶⁰⁴ bī-mesāsı: bī-ma' nāsı İ2; peymāsı A, S.

²⁶⁰⁵ taḥayyür-fezāsı: تحریر فرانی A.

²⁶⁰⁶ şeker-i: şeker ü İ1, İ4, A, S.

²⁶⁰⁷ küfrān-ı: küfrāna A.

²⁶⁰⁸ hüdāt-ı: hüzāt-ı A.

²⁶⁰⁹ dāmān-ı: olan İ4; dāmāle ? İ3.

²⁶¹⁰ ḥurūfı: – İ3.

²⁶¹¹ i' tiyād-ı şīme-i veşīme-i: i' tibār-ı şīme-i veşīme-i A; i' tibār-ı veşīme-i deşīme-i? İ3.

²⁶¹² muşannıf: muşif İ1.

²⁶¹³ ' ibārātı: ' ibārātı ve İ4.

²⁶¹⁴ işārātı: işārā İ1.

²⁶¹⁵ hecāya: hīcāya İ4, A, S.

²⁶¹⁶ şīnden: sīnden İ1.

²⁶¹⁷ ḳanḡı: ḳanḡı İ2, B, K.

²⁶¹⁸ nüṣḥa-ı: – İ3.

²⁶¹⁹ gümāşteḡān-ı: شتگان A.

²⁶²⁰ u: – İ1.

²⁶²¹ süst-esāsında: süst-esāsından İ4, A.

müstefāda ‘ibārāt-ı ġarībe ve kināyāt-ı ‘acībesin ‘arz idüp ʔarīka-ı farz-ı muḥāl ile ma‘ nā istedim, sürḡ-rüy-ı gül-güne-i ‘acz u infī‘āl ve dil-girifte-i ḥafaḡān-ı ıztırāb u²⁶²² melāl olup didi ki ben değil ‘aql-ı küll ya‘ ni nāmūs-ı ekber, ḥ^vacegān-ı medāris-i²⁶²³ melekūt ve ḥulefā-yı²⁶²⁴ debistān-ı lāhūt i‘ānetleriyle²⁶²⁵ kitāb-ḡāne-i ‘ālem-i ceberūtda şad hezār sāl tettebbu‘-ı ḡamūs-ı levḡ-i maḥfūz ve te‘emmül-i mezāyā-yı melḡūz u melfūz eylese yine bu ‘ibārāt-ı ġarībeniñ ne²⁶²⁶ ḡanġı²⁶²⁷ luġatda oldıġın bilebilür²⁶²⁸ ve ne bi-vechin²⁶²⁹ mā müfād u maẓmūnuna zafer bulur. Bu dībācede meşṡūr ḡamd u şalāvatdan maḡşūd olan kālā-yı ġirān-bahā-yı müşevvebatı²⁶³⁰ bendergāh-ı icābetde tamġā-zede-i naẓar-ı ḡabūl olmaḡ için taḡammül ü naḡl iden berere-i²⁶³¹ sürüş²⁶³² ḡaclet-zede-i iḡtiyār-ı kār-ı bed ve çehre-figār-ı ṡabānçe-i dest-i redd olacaḡları muḡarrerdir. Ey leffāf-ı ḡod-fürüş ve’y ḡaffāf-ı bī-pā-püş! Vādī-i mergūb-ı pīşin ki bāġzār-ı mezāmīn-i dil-nişin ve būstān-ı ma‘ānī-i rengīndir²⁶³³, meslūk-ı ḡadem-i i‘tibār olunmayup kümeẓ-i düm-bürīde-i ḡalem-i u‘cūbe-raḡamı böyle çengelistān-ı nā-refte ve ḡārzār-ı nā-rüfteye²⁶³⁴ uğratmaḡ ve kendi kendini bu ḡadar āteş-nefesān-ı encūmen-i belāġat ve şīrān-ı bīşe-i²⁶³⁵ feşāḡat aġzına atmaḡ neden iḡtizā iderdi ki mevzū‘-ı ebḡāş-ı mecālis-i yārān olup ḡücüm-ı taḡrīz ve belā-yı ta‘rīz āb-rüy-ı i‘tibārınızı giderdi. **Beyt**

Dahı çok māye gerek saña ḡünerden tā kim

Olasın kişver-i endīşede mollā Ḥākim²⁶³⁶

[78]

[İ1 62a-64a; İ2 61a-62a; İ3 46a-47a; İ4 43b-44b; A 49b-51a; B 58a-60a; K 53b-54a; S 51b-53a]

Taḡrīz-i Ḥāşide-i Rāzī-i Kirāzī

²⁶²² u: – İ1.

²⁶²³ medāris-i: – İ1.

²⁶²⁴ ben değil ‘aql-ı küll ya‘ ni nāmūs-ı ekber, ḥ^vacegān-ı medāris-i melekūt ve ḥulefā-yı: – A.

²⁶²⁵ i‘ānetleriyle: i‘ānetlerimle İ1, i‘ānetle İ4.

²⁶²⁶ ne: – İ4.

²⁶²⁷ ḡanġı: ḡanġı İ1, İ2, B, K.

²⁶²⁸ bilebilür: bilebilürüm A.

²⁶²⁹ bi-vechin: bu vech A, B, S.

²⁶³⁰ müşevvebatı: müşevvebat İ3.

²⁶³¹ berere-i: perde-i A.

²⁶³² sürüş: sürüşī.

²⁶³³ rengīndir: rengīdir İ1.

²⁶³⁴ nā-rüfteye: نارافته به A.

²⁶³⁵ bīşe-i: pīşe-i İ1, İ2, İ4, A, B.

²⁶³⁶ Feilātün/Feilātün/Feilātün/Feilün(Fa’lün)

Yā Rab bu ne tūrfē şuḥandır ki lafzına ma‘ nā düşmen ve ma‘ nāsına vezni reh-zendir. Yā Rab bu ne u‘ cūbe ğazeldir ki aḥkām-ı neş’et ü şudūrı bīġāne-i sāmī‘ a-ı vaḳāyī‘-nūvīsān-ı ezeldir. Mühendis-i ‘aql-ı mücerred ki ‘āmīl-i kār-ḥāne-i ezel ü ebeddir, miyāne-i lafz u²⁶³⁷ ma‘ nāsın peymūde-i endāze-i farz-ı muḥāl ve sāḥa-ı beyne’s-suṭūrın²⁶³⁸ mesāḥa-ı ḥaṭavāt-ı ihtimāl idüp atlas-ı düvānzdeh-gez-i sinīn-i heft hezār hezār sāl baḥye-i köhne-ḳabā-yı zāl-i zamān itse ne evvelīn ḥaṭve-i ‘azīmetinde nihāyet-i merātīb-i süllem-i fenādan özge bir ḳademeye nihāde-i pāy-ı vüṣūl olabilür ve ne ‘adem-i muvāfaḳat-ı Ādem ü²⁶³⁹ Şeyṭān ve muṭābaḳat-ı küfr ü imān gibi mübāyenet ü muġāyeretden²⁶⁴⁰ ğayrı ile²⁶⁴¹ miyānelerin bulabilür ve müderris-i tīz-fehm-i ḥired ki mümeyyiz-i ḥayyiz-i²⁶⁴² nīk ü beddir, ḳār-dīvār-ı ‘anāşır ile pezīrā-yı ḳıyām ve şūret-pīrāy-ı istiḥkām olan vücūd-ı beşerden ihtiyār-ı maḳşūre-i ḳalb-ı pāk ve irtikāb-ı külfet-i zihn-i derrāk idüp²⁶⁴³ devr itdiği ebvāb-ı kitābda ne böyle bir mes’ele ki sā’il ü muḥāṭab²⁶⁴⁴ ruḥṣat-ı sū’āl ve furṣat-ı cevāb bulamayup dem-beste-i mevḳif-i kelāl ve şermende-i eşer-i infī‘āl ola, der-āverde-i²⁶⁴⁵ pīşġāh-ı nazar itmiştir ve ne bu²⁶⁴⁶ maḳūle ğalaṭ-ı fāḥiṣ ki ‘adem-i ihtimāl-i şavāb ile tecessüs-i²⁶⁴⁷ raḥne-i ḥalel ü²⁶⁴⁸ ḥaṭāsına izā‘at-ı naḳdīne-i vaḳt u zamān ve tevcīh-i nigāh-ı diḳḳat u im‘ān idenler nişāne-i nūşābe-i ta‘n u techīl olunmaḳ muḳteżā-yı ḳā‘ide-i nefṣü’l-emr ola, işitmiştir. Bu manzūme-i ‘ācībū’t-terkīb ve ġarībū’t-tertibīñ mücāneset-i elfāz-ı bī-esāsı müzekkir-i cinās-ı incās u²⁶⁴⁹ encās ve mūrāhenet-i maşārī‘-i nā-resāsı muḳārin-i e‘ūzu²⁶⁵⁰ min-şerri’²⁶⁵¹-vesvās²⁶⁵² tekerrür-i²⁶⁵³ revādif ü ḳavāfisi²⁶⁵⁴ Şeyṭān Şeyṭān üstüne ve taġayyür-i mezāmīn ü maṭāvīsi ḥüsrān ḥüsrān üstüne.

²⁶³⁷ u: – İ4.

²⁶³⁸ beyne’s-suṭūrın: beyne’s-suṭūr A.

²⁶³⁹ ü: – S.

²⁶⁴⁰ muġāyeretden: muḳārinetden İ3.

²⁶⁴¹ ğayrı ile: ğayr ile İ1; – İ3.

²⁶⁴² ḥayyiz-i: ḥayr İ2; ḥayr u A, S, B; – İ3.

²⁶⁴³ idüp: olup İ3.

²⁶⁴⁴ muḥāṭab: ḥāṭib İ3.

²⁶⁴⁵ der-āverde-i: rü-āverde-i A.

²⁶⁴⁶ bu: – İ4.

²⁶⁴⁷ tecessüs-i: بخشش/نجشش A.

²⁶⁴⁸ ḥalel ü: – İ3.

²⁶⁴⁹ u: – İ4, İ3.

²⁶⁵⁰ e‘ūzu: – İ3.

²⁶⁵¹ الشر: شر S.

²⁶⁵² اعوذ من شر الوسواس Kalplere vesvese veren şeytanın şerrinden (Allah'a) sığınırım.

²⁶⁵³ tekerrür-i: tekerrür ve İ2, İ4, K.

²⁶⁵⁴ Knüşasında buradan itibaren eksik.

Miyāne-i suṭūr-ı²⁶⁵⁵ mekşūfı çehre-i zengīye behaḳdan ‘arız olan beyāz²⁶⁵⁶, niḳāt-ı zurūf u²⁶⁵⁷ ḥurūfı nişāne-i engüşt-i i‘tirāz; maṭla‘ı bâḥter, maḳta‘ı ebter, meşīme-i ‘aḳīme-i ṭab‘-ı nāzımdan nisbet-i tevellüdle²⁶⁵⁸ Velid ibn²⁶⁵⁹ Yezid²⁶⁶⁰, ḥasb-i ḥāl-i nāzım-ı pelid *ve’stefteḥū*²⁶⁶¹ *ve ḥābe küllü cebbārin ‘anid*²⁶⁶² eşheb-i siyeh-zānū-yı ḳalem çerāgāh-ı evvel-i mā-ḥalaḳa’llāhdan geşt ü güzār-ı merā‘i ve²⁶⁶³ gül-geşt ü seyr ü²⁶⁶⁴ temāşā-yı²⁶⁶⁵ kūh u deşt iderek kenār-ı rūd-bār-ı²⁶⁶⁶ imkānda beste-i pā-bend-i vücūd ve keşīde-i ṭavīle-i şühūd olalı şaḥīfe-i rüzgāra ne²⁶⁶⁷ böyle bir naḳş-ı pāy ki taḥayyül-i resm-i vārūnı ta‘ṭil-i ḳuvvet-i müdrike-i kār-bendān-ı kemāl eyleye, bırakmışdır ve ne nāvdān-ı ebr-i maṭīr-i²⁶⁶⁸ ḳıdem ḥuşkīde-lebān-ı serābzār-ı ‘ademe ifāza-ı reşāşe-i mā‘u‘l-ḥayāt-ı imkān²⁶⁶⁹ idelden bir ejder-i merd-ḥār-ı āteş-feşān dehānından bu gūne²⁶⁷⁰ telḥ-ābe-i dimāg-süz aḳmışdır. Müsebbiḥān-ı berere-i²⁶⁷¹ melā‘ik-i sebaḳ-āmūz debistān-ı melekūtdan istifāde itdiği meleke ile i‘māl-i fıkır ü ḥayāl itse²⁶⁷² bu ḳaşıde-i ḥātır-ḥırāş-ı neşter-te’sīriñ²⁶⁷³ mezāyā vü²⁶⁷⁴ ma‘nāsına iṣāl-i nāḥun-ı nigāh-ı im‘ān²⁶⁷⁵ itmek muḥāl ve müverridān-ı *mutteki’ine [fihā]* ‘ale’l-era’ik²⁶⁷⁶ meş‘ale-i bālā-ḥāne-i lāhūtdan istināre²⁶⁷⁷ itdiği şu‘le-i²⁶⁷⁸ zūlmet-güdāz-ı idrāk ile iş‘āl-i şem‘a-ı encūmen-i maḳāl ve işgāl-i müdaḳḳik-i ‘aḳl-ı fa‘āl eylese²⁶⁷⁹ bu neşīde-i nā-şinīde-ta‘biriñ ḥabāyā-yı ḥıred-fersāsına²⁶⁸⁰ imrār-ı tār-ı

²⁶⁵⁵ suṭūr-ı: شطور A.

²⁶⁵⁶ beyāz: – A.

²⁶⁵⁷ u: – İ1, İ4, İ2, İ3.

²⁶⁵⁸ tevellüdle: tevellüd İ3.

²⁶⁵⁹ ibn: bin A.

²⁶⁶⁰ Yezid: Zeyd İ3.

²⁶⁶¹ استفتحوا: استفتحوا İ4, A; استفتحوا S.

²⁶⁶² استفتحوا و خاب كل جبار عنيد Peygamberler, Allah’tan yardım istediler ve her inatçı zorba hüsrana uğradı. İbrahim, 14/15.

²⁶⁶³ ve: – İ1.

²⁶⁶⁴ ü: – A.

²⁶⁶⁵ temāşā-yı: temā*-yı İ4

²⁶⁶⁶ kenār-ı rūd-bār-ı: kenār u diyār-ı İ1.

²⁶⁶⁷ ne: – İ4.

²⁶⁶⁸ ebr-i maṭīr-i: ebr-i maṭīr-i ebr-i maṭīr-i İ3.

²⁶⁶⁹ imkān: – İ4, İ2, A, S, B.

²⁶⁷⁰ gūne: gūnā İ2.

²⁶⁷¹ müsebbiḥān-ı berere-i: mesīḥā-yı perde A.

²⁶⁷² itse: eylese İ3.

²⁶⁷³ neşter-te’sīriñ: nişter-te’sīriñ A, B.

²⁶⁷⁴ mezāyā vü: mezāyā-yı A, B.

²⁶⁷⁵ im‘ān: – İ2.

²⁶⁷⁶ متكئين [فيها] على الارائك [Orada] tahtlar üzerine kurularak... Kehf, 18/31.

²⁶⁷⁷ istināre: istināde A.

²⁶⁷⁸ şu‘le-i: meş‘ale-i İ2, A, S.

²⁶⁷⁹ eylese: itse İ3.

enzār-ı iz‘ān²⁶⁸¹ itmek maḥẓ-ı ḥayāldır. Beytü’l-ḥicāl-i²⁶⁸² kuşūr-ı pür-kuşūrınıñ
 ‘arūs u²⁶⁸³ şahidi bürehne-libās-ı ‘arūz²⁶⁸⁴ u²⁶⁸⁵ şahidī-i²⁶⁸⁶ tevriye vü ihām ve icāz u
 tesviye-i ḥurūf-ı nā-sāzı müy-ı zengī ve ḥayāl-i bengī gibi bir mertebe girih-gir-i
 ihtilāl ve ber-hem-ḥorde-i kesel ü kelāldır ki çehre-perdāzān-ı ebkār-ı ma‘nā gīsū-
 yı²⁶⁸⁷ büridenī-i lām-me‘āline ḥavāle-i şāne-i hezār-dendāne-i²⁶⁸⁸ ihtimāl eylese
 güşāyiş-i pīçiş²⁶⁸⁹ ü ta‘kīdine zafer bulamaz ve meşşāṭagān-ı ‘arā’is-i luğaz²⁶⁹⁰ u
 mu‘ammā keşf-i kınā‘-ı müfād-ı ser-ā-pā ḥaṭāsına imāle-i zimām-ı ‘aql-ı müstefād
 ve itāle-i eyādī-i zihni-ı Ḥudā-dād itse nümāyiş-i şüret-i mefhūmuna kādir olamaz.
 Elfāz-ı bī-mesāsı²⁶⁹¹ **Beyt**²⁶⁹²

Çiz-i diğer budī verā-yı²⁶⁹³ soḥen

Ān fūrūd-āmedī be-cāy-ı soḥen²⁶⁹⁴

esāsından bīrūn²⁶⁹⁵ ve maşārī‘-i nā-resāsı imtizāc-ı ḥurūfī²⁶⁹⁶ ile ḥurūf-ı tehecciden
 şermsār u maḥẓūn nāẓım-ı²⁶⁹⁷ kabāḥat-nā-şināsı ḥar-gele-i mer‘ā-yı cehliñ²⁶⁹⁸ pīş-rev
 ü dānāsı eş‘ārında murād u ḥayāl itdiği maẓmūn-ı nā-peydāsı bizim Māhir Çelebi’niñ
 eşnā-yı şohbetde maẓmūn olmaḵ üzre söylediği *el-ma‘nā*²⁶⁹⁹ *fī-baṭni’ş-şā’ir*²⁷⁰⁰

²⁶⁸⁰ ḥired-fersāsına: ḥired-fersānesine İ2.

²⁶⁸¹ iz‘ān: im‘ān İ3.

²⁶⁸² beytü’l-ḥicāl-i: beytü’l-ḥicāl-i İ1, İ2; beytü’l-cemāl-i İ3.

²⁶⁸³ u: – İ4, A, B.

²⁶⁸⁴ ‘arūz: – İ2.

²⁶⁸⁵ u: – A.

²⁶⁸⁶ bürehne-libās-ı ‘arūz u şahidī-i: – İ3.

²⁶⁸⁷ gīsū-yı: gīsū İ3.

²⁶⁸⁸ hezār-dendāne-i: hezār-dendān-ı A, İ3.

²⁶⁸⁹ güşāyiş-i pīçiş: güşāyiş-baḥş A, İ3.

²⁶⁹⁰ luğaz: – İ3.

²⁶⁹¹ bī-mesāsı: peymāsı A.

²⁶⁹² beyt: – İ4, A.

²⁶⁹³ verā-yı: derāy-ı İ1, İ3, İ4, B, S; dārā-yı A.

²⁶⁹⁴ Sözden başka bir şey olsaydı, sözün yerine o getirilirdi. (Hilālî-i Çağatâyî, Şāh u Dervîş)

چیز دیگر بدی درای سخن

آن فرود آمدی بجای سخن

Feilātün(Fâilātün)/Mefâilün/Feilün

Beytin orijinali:

گر بدی گوهری و رای سخن

آن فرود آمدی به جای سخن

²⁶⁹⁵ bīrūn: – İ1.

²⁶⁹⁶ ḥurūfī: ḥurūf A.

²⁶⁹⁷ nāẓım-ı: – İ1.

²⁶⁹⁸ mer‘ā-yı cehliñ: mer‘āsı çihiliñ İ1.

²⁶⁹⁹ el-ma‘nā: للمعنى A.

²⁷⁰⁰ المعنى فى بطن الشاعر Anlam, şairin içindedir.

ma' nāsı mānend-i suḥan-ı şinide²⁷⁰¹ bu manzūme-i 'ibret-nümānıñ tekerrür-i²⁷⁰² revādif ü kavāfi-i nā-mütenāsibe²⁷⁰³ ve tağayyür-i²⁷⁰⁴ kavālib-i ma' ānī-i ğayr-ı mütenāsıkasıyla kendüyi teşhîr ve müşārün bi'l-benân-ı ta' n u tenfir²⁷⁰⁵ iden Rāzî-i güsiste-mehār, rübüde-i çevgân-ı lām-ı istiğrāk olup mersā-yı kerān-tā-kerān-ı ve 'ş-şu' arāu yettebi' uhumu' l-ğāvun²⁷⁰⁶ 2707 da ğüte-ḥ'ār ve dest ü²⁷⁰⁸ pā-zen-i gird-āb-ı ıztırāb u²⁷⁰⁹ ıztırār olduğda²⁷¹⁰ el-ğarīk yeteşebbeşu bi-kulli'l-ḥaşış²⁷¹¹ velev zekeru²⁷¹² l-keşîş²⁷¹³ 2714 me'āliyle her gördigine yapışmış illā'-istişnāya²⁷¹⁵ ki mizbān-ı resen-bāzān-ı inne mine²⁷¹⁶ 'ş-şî' ri le-ḥikmeten²⁷¹⁷, dir, yapışamamış ve gül-güne-i ruḥsāre-i²⁷¹⁸ dūşize-i ma' ānī ve kuvvetü' z-zahr-ı Zahr ü Hākānī²⁷¹⁹ olan ḥ'ān-ı²⁷²⁰ yağmā-yı na' mā-yı inne mine' l-beyāni le-siḥrā²⁷²¹, ya girişememiş ey nāzım-ı bî-hūş ve'y dellāl-i hîç-ber-dūş vādî-i eş'ārda iḥrāz-ı kaşabu's-sabağ-ı imtiyāz u iştihār iden şu' arā şemşîr-i şā' ika-te' şîr-i zebāna²⁷²² āb ve ḥancer-i ciger-şikāf-ı ḥüsn-i²⁷²³ beyāna tāb virüp ser-māye-i 'ömr-i 'azizin ḥaşmınıñ hicv ü²⁷²⁴ tezyîfine şarf itse ne böyle bir²⁷²⁵ sebep-i bed-nāmī olacak vādî-i nā-refte-i kâhķaha-

²⁷⁰¹ şinide: sebebede A.

²⁷⁰² tekerrür-i: tekrār-ı İ1, İ3.

²⁷⁰³ nā-mütenāsibe: nā-mütenāsib A.

²⁷⁰⁴ tağayyür-i: tağyîr-i İ1, İ3.

²⁷⁰⁵ tenfir: tenfi İ4.

²⁷⁰⁶ الغاون: الغاون İ2, İ3.

²⁷⁰⁷ والشعراء يتبعهم الغاون Şairlere ise haddi aşan azgınlar uyarlar. Şuara, 26/224.

²⁷⁰⁸ ü: – A, S, B.

²⁷⁰⁹ u: – İ2, İ4.

²⁷¹⁰ olduğda: – A, S, B.

²⁷¹¹ الخيش: الخيش İ4, İ2, A, S, B.

²⁷¹² ذكر: – A.

²⁷¹³ الكشيش: الكشيش İ4, İ2, A, S, B.

²⁷¹⁴ الغريق يتشبث بكل الخيش و لو ذكر الكشيش “Boğulmakta olan kişi çer çöp (ne bulursa ona) yapışır, velev keşîşin aleti de olsa.” İbarenin Arapçada kullanılan birinci parçası Türkçe'de “Denize düşen yılana sarılır.” atasözünün karşılığıdır. İbarenin ikinci parçası ise tehzil yoluyla eklenmiştir.

²⁷¹⁵ illā'-istişnāya: ālā-yı istişnāya A; illā' استثنائه S.

²⁷¹⁶ من: – İ1, İ3.

²⁷¹⁷ ان من الشعر لحكمة Şiirde hikmet vardır. (Hadîs)

²⁷¹⁸ ruḥsāre-i: – A.

²⁷¹⁹ Hākānî-i Şirvânî (öl. 595/1199) ve Zahr-i Fâryâbî (öl. 598/1201) İranlı kaside şairleridir.

²⁷²⁰ ḥ'ān-ı: – B.

²⁷²¹ ان من البيان لسحرا Beyanda sihir vardır. (Hadîs)

²⁷²² zebāna: zebān İ4.

²⁷²³ ḥüsn-i: ḥüsn ü A, İ3.

²⁷²⁴ ü: – S, B.

²⁷²⁵ bir: – A.

fermā²⁷²⁶ bulabilür ve ne senüñ bu türrehāt ile kendü kendüñe itdigiñ rengi kimse kimseye idebilür. **Қыт'а**

Saňa ey Rāzi-i āşüfte-dimāğ
Ne belā şî' r ile bed-nām olmak
Hod-fürüş olmadan alçaķ²⁷²⁷ degil a
Gil-fürüş-ı der-i hāmmām olmak²⁷²⁸

[79]²⁷²⁹

[İl 67a-67b; H 53b-54a]

Sebeb-i Tahmīs-i Kaşīde-i Hāzret-i Sa' dī Raḥmetull'āhu 'Aleyhi Est Ki²⁷³⁰

Rūzī der-serāy-ı Āşafī bā-velī-ni' met-i ḥod, şāḥib-i şadr-ı celīlū'l-ḳadr 'Alī Paşa, dāme mā-dāme'l-'ālem, dervāze-i muşāḥabet bāz ve ser-rişte-i münāsebet dirāz kerde, der-ḥarf zeden būdīm. Mülāyim-i 'orf-i 'avām soḥenī çend ez-medāyiḥ-i zāt-ı firişte-şifāt-ı ān müşīr-i Āşaf-naẓīr reft ve mübālağa-ı şā'irāne-i çend hem ez-tefevvuḳ u temeyyüz-i ān be-vūzerā'-selef peẓīrūft. Çün fī-nefsi'l-emr haẓm-ı nefis-rā şî'ār-ı ḥod sāḥte ve āşār-ı 'ucb u menī ve muḳteẓā-yı te'sīr-i fiṭrī-i menī-rā be-sāmān-ı ḳaṭarāt-ı eşk-i nedāmet ez-ṭarfetü'l-'ayn-ı i'tibār u eşk-bār der-endāḥte būd, ḥoş-āmed-i faḳīr be-ṭab'-ı selīmeş ḥoş ni-y-āmed ve ez-īn şoḥbet i'rāz fermūde, ber-bālā-yı bālīnī külliyāt-ı āşār-ı Sa' dī, 'aleyhi'r-raḥmetu, būd, be-dest girifte, be-hemīn 'ibāret:²⁷³¹

“Kufte-ḥor, seniñ mübālağa ve müdāhaneñ²⁷³² aḳçe itmez, baḳalım Şeyḫimiz, efendimiz nice bilürler ve ḥaḳḳımızda ne nuṭḳ buyururlar.”

²⁷²⁶ ḳahḳaha-fermā: ḳahḳa-fermā İ4.

²⁷²⁷ alçaķ: ancak İ4.

²⁷²⁸ Feilātün(Fâilātün)/Feilātün/Feilātün/Feilün.

²⁷²⁹ İ4, İ2, K, İ3, S, A, M, B.

²⁷³⁰ سبب تخمیس قصیده حضرت سعدی رحمة الله علیه است که

²⁷³¹ روزی در سرای آصفی با ولی نعمت خود صاحب صدر جلیل القدر علی پاشا دام مادام العالم دروازه مصاحبت باز و سر رشته مناسب دراز کرده در حرف زدن بودیم ملایم عرف عوام سخنی چند از مدایح ذات فرشته صفات آن مشیر آصف نظیر رفت و مبالغه شاعرانه چند هم از تفوق و تمیز آن بوزراء سلف پذیرفت چون فی نفس الامر هضم نفس را شعار خود ساخته و آثار عجب و منی و مقتضای تأثیر فطری منی را بسامان قطرات اشک ندامت از طرفه العین اعتبار و اشکبار در انداخته بود خوش آمد فقیر بطبع سلیمش خوش نیامد و ازین صحبت اعراض فرموده بر بالای بالینی کلیات آثار سعدی علیه الرحمة بود بدست گرفته بهمین عبارت

²⁷³² müdāhaneñ: müdāhaneñe İ1.

gofte ve tefā'ul kerdend ve çün şahīfe-rā güşāde ve be-evvelīn beyt-i şafha-ı naẓar-dūz ser-rişte-i diḳḳat şode ve ḥıttā-ı ma'nā-yı beyt fāl mī-gīred ki ẓaṭarāt-ı yāḳūt-gūn-ı eşk-i pūr-ḥūn ez-dīde bārīden girift ve²⁷³³

“Abdu'r-rezzāk! Şeyḥim ġāyet çebebi ḥāṭır-nevāz devletlidir. Seni tekzībe mürüvvet-i ḳudsiyyeleri ḳā'il olmadı.”

gofte dīvān-rā be-dest-i faḳīr kerd. Çün faḳīr nigāḥ kerdem der-evvel-i şahīfe ve evāsıṭ-ı ḳaşıdei īn beyt-i ma'nīdār-ı mu'ciz-āşār-rā dīdem ki tamām muṭābıḳ-ı ma'nā-yı kelām-ı īn nā-kām būd²⁷³⁴. Furşat-rā ġanīmet şümürde, ez-rūy-ı faḥr u mübāḥāt laṭīfehā kerde ve eş-şu'ārā'u mülhemūn-rā zebānī nümūd ve çün ḥāl be-d-īn minvāl şod, fermūdend ki²⁷³⁵

“Şeyḥiñ bu kerāmeti žāyi' olmasun, bunuñ adı şehādet-nāme olsun ve bu ḳaşıde-i şerīfeyi ser-ā-pā taḥmīs eyle.”

Çün bende-rā hem müşāhede-i īn rengīn-kerāmet-i Şeyḥ, 'inān-endāḥte-i vādī-i şevḳ u zevḳ gerdānde būd, der-hemān şeb der-eşnā-yı se sa'āt-ı nücūmī be-inzīmām-ı bereket-i i'ānet-i Şeyḥ be-itmām resānīde ve beyāz keşīde 'ale'ş-şabāḥ ki manzūme-i Ḥudā-pesend-i Pervīn müstezād-ı dürrü'l-menşūr-ı kevākib gerdīde, henüz sevād-ı beyāz cānib-i ġurūbī şode būd ki der-i Ḥazret-i Şeyḥü'l-İslām-ı 'ālī-maḳām İshāḳ Efendi ma'rūz-ı pīşgāḥ-ı a'lā dāşte, el-ḥamdü li'llāhi te'ālā, der-ḥayyiz-i ḥüsn-i ḳabūl üftāde, be-muḳābele-i cā'ize-i īn taḥmīs-i bedī'ü'n-neşed ve't-te'sīs be-mertebe-i tedrīs teşrīf ü talṭīf fermūdend. Tārīḫ-i sene 1147 ve esbāb-ı ihtişām u büzürgī ve sâ'ir mā-yeḥtāc-rā ez-ḥazīne-i cūd-ı in'ām ve ez-cins-i emti'ai ve nuḳūd-ı ziyāde ez-ḥadd-ı 'add der-ikrām efzūdend ve ān taḥmīs der-dīvān nüvişte est^{2736 2737}.

²⁷³³ گفته و تفأل کردند و چون صحیفه را گشاده و باولین بیت صفحه نظر دوز سر رشته دقت شده و خطه معنای بیت فال میگرد که قطرات یاقوتگون اشک پر خون از دیده باریدن گرفت و

²⁷³⁴ būd: ne-būd İl.

²⁷³⁵ گفته دیوان را بدست فقیر کرد چون فقیر نگاه کردم در اول صحیفه و اواسط قصیده این بیت معنیدار معجز آثار را دیدم که تمام مطابق معنای کلام این ناکام بود فرصت را غنیمت شمرده از روی فخر و مباهات لطیفه ها کرده و الشعراء ملهمون را زبانی نمود و چون حال بدین منوال شد فرمودند که

²⁷³⁶ چون بنده را هم مشاهده این رنگین کرامت شیخ عنان انداخته و ادب شوق و ذوق گردانده بود در همان شب در اثنای سه ساعت نجومی بانضمام برکت اعانت شیخ باتمام رسانیده و بیاض کشیده علی الصبح که منظومه خدا پسند پروین مستزاد در المنثور کواکب گردیده هنوز سواد بیاض جانب غروبى شده بود که در حضرت شیخ الاسلام عالی مقام اسحق افندی معروض پیشگاه اعلی داشته الحمد لله تعالی در حیز حسن قبول افتاده بمقابله جائزه این تخمیس بدیع النشد والتأسيس بمرتبه تدریس تشریف و تلطیف فرمودند. تاریخ سنه 1147 و اسباب احتشام و بزرگی و سائر ما یحتاج را از خزینه جود انعام و از جنس امتعه و نقود زیاده از حد عد در اکرام افزودند و آن تخمیس در دیوان نوشته است.

²⁷³⁷ Hazret-i Sâ'dî'nin (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) Kasidesini Tahmisin Sebebi

[80]²⁷³⁸

[İ1 64b; İ2 59b; İ4 45b; A 52a; K 54b-55a; S 54a]

Ket-ḥudā Kātibine Virilen Laṭīfe-güne Tezkire²⁷³⁹

Yā maḥmūde'l-ḥiṣālī²⁷⁴⁰ ve yā ma'ḥūde'l-fi'ālī ba' de ihdā'i le'ālī²⁷⁴¹ l-ālī ilā-
cenābikumi'l-'ālī innenā yevm estebdelnā't-turābe bi'l-mā'i ve'n-nāri bi'ş-şabā'i
evşaynākum bi-taḥṣīli'l-muḥ'adi'l-meḥ'ad mine'l-maḥ'di²⁷⁴² l-kā'idīne'llezīne zekerū

Bir gün bir vezirin sarayında velinimetim yüce rütbeli sadr sahibi Ali Paşa -ömrü uzun olsun- ile birlikte sohbet kapısını açmış, aramızdaki bağ derinleşmiş, konuşuyorduk. O Asaf gibi vezirin melek huylu zatına alışılacagelmış birkaç övgü sözleri ve başarısına, seçkinliğine dair birkaç mübalağalı şairane söz söylendi. Hakikatte, nefesine hâkim olmayı kendine şiar edinmiş ve (hayatındaki) pişmanlıklardan dolayı kıymetli, çok ağlayan gözlerinin bir kırışından dökülen gözyaşı damlalarının zenginliğiyle kendini beğenmişliğe, kibre ve kibrin tabii etkisinin sonuçlarına ait izleri gidermiş olduğundan bu fakirin komplimanları onun selim tabiatına güzel gelmedi ve bu sohbetten yüz çevirdi. Sadi'nin -Allah ona rahmet etsin- bir yastığın üzerinde duran külliyyatını eline aldı ve şöyle dedi:

“Köftehor, senin bu mübalağaların ve komplimanların para etmez. Bakalım, Şeyhimiz, efendimiz (Sâ'di) (bizi) nasıl bilir ve hakkımızda ne der.”

Fal açtı. Sayfayı açtığında, göz alıcı sayfanın ilk beytine dikkatle bakıldı. Beytin manası falı tutuyordu. Gözlerden yakut renkli, kanlı gözyaşı yağmaya başladı ve

“Abdürrezzak, Şeyhim gayet çelebi, hatır-nevaz devletlidir. Seni tekzibe mürüvvet-i kudsîyyeleri ka'ıl olmadı.”

dedi ve divanı bu fakire uzattı. Baktığım zaman, sayfanın başında bir kasidenin ortalarında bu bahtsızın sözünün anlamına tam olarak uyan bu mucizevî, manidar beyti gördüm ve fırsatı ganimet bilip gururlanma ve övünme yoluyla latifeler yaptım ve *ilham almış şairleri* dile getirdim ve hal böyle olunca, dediler ki:

“Şeyhin bu kerameti zayi olmasın, bunun adı şehadet-name olsun ve bu mübarek kasideyi baştan sona tahmis et.”

Şeyhin bu güzel kerametini görmek bu fakiri de şevk ve zevk vadisine koşturdu, öyle ki üç yıldız saati içerisinde, şeyhin yardımının da bereketiyle (tahmisi) tamamen erdirip temize çektim. Sabaha doğru, Allah'ın övdüğü Pervin takım yıldızı, yıldızların saçılmış incilerine katıldığında, gün henüz ağarmıştı ki makamı yüce Hazret-i Şeyhülislam İshak Efendi'ye (tahmis) takdim edildi. Allah'a hamdolsun hüsnü kabul görülüp bu eşsiz tahmisin hediyesi mukabili olmak üzere (bizi) müderrislikle şerefletirmiş ve taltif etmişlerdir. Sene 1147. İyilik ve cömertlik hazinesinden ihtişam ve büyüklük vesilesi ve sair ihtiyaç maddeleriyle ve sayılamayacak kadar türlü mallar ve ziyadesiyle parayla ikramlarını arttırdılar. O tahmis divanda kayıtlıdır.

²⁷³⁸ B, İ3 nüshalarında eksik.

²⁷³⁹ Luğaz-ı diğer İ4; Fıkra-ı diğer İ2; Diğer A, S; – K.

²⁷⁴⁰ الحصال: الخصال K.

²⁷⁴¹ الأال: – A.

²⁷⁴² المقعد المعقد من المقد: المقعد المقعد من المقد K.

bi²⁷⁴³l-mucāhidīn ve'l-cubūğu'l-makbūğu mine'l-muḵ'adi'l-meḵ'adi 'ale'l-
ḵā'idi²⁷⁴⁴l-meḵ'adīne ve'l-maḵ'adi'l-ḵā'idīne²⁷⁴⁵ tefekker fe-l-yettedebber^{2746 2747}.

[81]²⁷⁴⁸

[İl 64a-64b; İ4 44b-45a; A 51a; K 54a; S 53a-53b]

Luğaz-ı 'Arabī²⁷⁴⁹

Enbiu'nī 'an-ismīn murekkebin min-şelaṣeti eḥrufīn izā usḵiṭa evveluhu beḵā lafẓun
yufīdu ma'nā mecmū'ihī ve izā ḥuẓife ṣānīhi beḵā şey'un min-elfāẓi'l-'umūmī
ḵalben ve izā nuzile ṣāliṣuhu yuṣīru bi-selbi²⁷⁵⁰l-ḵalbi selben terkībuhu li's-sumūmī
muṭābiḵun ve ke'ş-şemsi zāhirun fī-evci *ve's-semā'i ve't-Ṭārik*²⁷⁵¹ ve terkībuhu izā
rukkibe bihi yehşulu ismehu ve izā urīde terkībuhu bihā ve zīde ḥamsuhu yufīdu
ismuhu 'adede eczā'ihī 'adede eczā'i bi-evveli'l-hecā ve 'adede cüz'i evvelihi ve²⁷⁵²
'adede eczā'ihī bi-iskāṭi āḥiri'l-hecā ve 'adede cüz'i ṣānīhi 'adede eczā'i bi-ḥazfī
evveli'l-ḥarfī ve 'adede cüzv'i ṣāliṣihī 'adede eczā'ihī bi-'ayni'z-zurūfī ve izā vuẓi'at
nuḵṭatun 'alā-āḥirihi yekūnu istūn fī'l-mā'i ve huve²⁷⁵³ enfun fī's-semā'i ve izā
vuẓi'a nuḵṭatāne 'alā-evvelihi yekūn ḵasemen min-aḵsāmi'l-ḥulfi ke-mā teṣā'u ve izā
vuẓi'a nuḵṭatuhu 'alā-ṣānīhi yekūn ḵalbuḥu ḵalbe'l-evveli ve ḵalbu hazā²⁷⁵⁴l-ḵalb bi-
'ayni'l-evveli zāhirun ve ḵalbu ḵalbi hazā²⁷⁵⁵l-ḵalbi'l-evveli ve 'aynu'l-āḥiri ḵalbuḥu
fī'l-mā'i ma'kūsun ve cenāḥehu taḥte's-semā'i maḥsūsun ve huve'ṣabāḥu bilā
ihṭicābin ve'l-mesā bilā irtiyābin huve ismun mezkūrun fī'l-ḵurāni ve cevāhiru
ḥurūfihī²⁷⁵⁶ fī' lun mine'l-ef'ālī'l-lāzımeti yufīdu's-sumuvve mā beyne's-semevātive'l-

²⁷⁴³ با: A, S.

²⁷⁴⁴ القاعد: - A.

²⁷⁴⁵ S. القاعدین; - A: والمقعد القاعدین.

²⁷⁴⁶ یا محمود الخصال و یا معهود الفاعل بعد اهداء لال العال الی جنابکم العال ویا من تفرد بفتح کنوز رموز المعقولات و تفقر
بحل عقود اشکال المنقولات
²⁷⁴⁷ یا محمود الخصال و یا معهود الفاعل بعد اهداء لال الال الی جنابکم العال اننا يوم استبدلنا التراب بالماء والنار بالصبا
اوصیناکم بتحصيل المقعد من المقعد القاعدین الذین ذکر و ابا لمجاهدين و الجبوغ المقبوغ من المقعد المقعد علی القاعد المقعدین
والمقعد القاعدین تفکر فلیتدبر

²⁷⁴⁸ B, İ2, İ3 nüshalarında eksik.

²⁷⁴⁹ elğāz u mu'ammeyāt i89; luğazāt ve mu'ammayāt A; elğāzāt ve mu'ammāyāt S; Luğaz K.

²⁷⁵⁰ A: لسلب; S: یسلب.

²⁷⁵¹ Göge ve Târik'a andolsun. Târik, 86/1.

²⁷⁵² - i95, A, S, K.

²⁷⁵³ - i89, A, S, K.

²⁷⁵⁴ S. هذ: i95, K; هذه: هذا.

²⁷⁵⁵ S. هذ: هذا.

²⁷⁵⁶ i89. حروف: حروفه.

insāni huve şey'un fī külli'l-ḥayvānāti²⁷⁵⁷, n-nāṭiqati ve ġayrihā mevcūdun ve fī'l-cemādāti'n-nāmiyeti ve ġayrihā meṣhūdun lā ye'lamuhu mine'l-mudekḳikīne illā men 'alime qavlehu te'ālā li-melā'iketihī enbiu'nī bi-esmā'i hā'ülā'i in kuntum²⁷⁵⁸ 2759.

[82]²⁷⁶⁰

[İ1 65a-65b; İ2 59b; İ4 45a-45b; A 51a-51b; K 54a-54b; S 53b-54a]

Luğaz-ı 'Arabī²⁷⁶¹

Yā 'azīze²⁷⁶² l-liḳā ve yā 'azīze'l-'atā nested²⁷⁶³ min-cenābikumu'l-'alī şey'en²⁷⁶⁴ basīten murekkeben²⁷⁶⁵ mine'l-aḥrūfī²⁷⁶⁶ s-şelaṣeti el-evvelu ḥarfūn nişfuhā fī'n-nisbeti'l-mu'ellefeti a'zamu bi'n-nisbeti ile'l-'adedeyni aḥaduhumā mebdē'u'z-zā'idī bi-zammi²⁷⁶⁷ rub'ihi ve'l-āḥiru murabba'u nişfi 'aksi'l-mebde'i'n-nāḳişi nūru'l-'ayni li-a'yāni memleketi't-tebaşşuri ve'l-intibāhi ḥarā²⁷⁶⁸ bi-en yukāle lehāhā āyeten²⁷⁶⁹ min āyāti'llāhi lev naḳaşa minhā ḥumsuhu terāhā tis'ūne lā bel naḳaşa minhā vāḥidun tekūne miā'ten kāmīleten muşbitu bi'n-nuṣūşi mektūbun fī'l-fūşūşi ve's-şānī aşgaru li-burūci²⁷⁷⁰ l-ḳameri ve'd-delvi lev eṣḳaṭa minhā vāḥidun beḳā ḥumsu meczūri'l-ḥumsi hiye ḥarfūn mu'ellefun min şelaṣeti aḥrūfīn muḥmeletin kullihā şelaṣete 'aşare ma'a ennehā kullu vāḥadin²⁷⁷¹ min-hazihi's-şelaṣeti şelaṣete 'aşare lā lā bel hiye fī-nefsihā aḥadun ve kullu vāḥidun min-ḥurūfihā's-şelaṣi aḥadun fe-ke-ennehā

²⁷⁵⁷ حيوانات: الحيوانات A.

²⁷⁵⁸ ... eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin... Bakara, 2/31.

²⁷⁵⁹ انبؤنى عن اسم مركب من ثلاثة احرف اذا اسقط اوله بقى لفظ يفيد معنى مجموعته و اذا حذف ثانيه بقى شئ من الفاظ العموم قلبا و اذا نزل ثالثه يشير بسبيل القلب سلبا تركيبه للسموم مطابق و كالشمس ظاهر فى اوج والسماء والطارق و تركيبه اذا ركب به يحصل اسمه و اذا اريد تركيبه بها و زيد خمسة يفيد اسمه عدد اجزائه عدد اجزاء باول الهجا و عدد جزؤ اوله و عدد اجزائه باسقاط آخر الهجا و عدد جزؤ ثانيه عدد اجزائه بحذف اول الحرف و عدد جزؤ ثالثه عدد اجزائه بعين الظروف و اذا وضعت نقطة على آخره يكون است فى الماء وهو انف فى السماء و اذا وضع نقطتان على اوله يكون قسما من اقسام الحلف كما تشاء و اذا وضع نقطته على ثانيه يكون قلبه قلب الاول و قلب هذا القلب بعين الاول ظاهر و قلب قلب هذا القلب الاول و عين الآخر قلبه فى الماء معكوس و جناحه تحت السماء محسوس و هو الصبح بلا احتجاب والمساء بلا ارتياب هو اسم مذكور فى القرآن و جواهر حروفه فعل من الافعال اللازمة يفيد السموما بين السموات والانسان هوشى فى كل الحيوانات الناطقة و غيرها موجود و فى الجمادات النامية و غيرها مشهود لا يعلمه من المدققين الا من علم قوله تعالى لملائكة انبؤنى باسماء هؤلاء ان كنتم صادقين.

²⁷⁶⁰ B, İ2, İ3 nüshalarında eksik.

²⁷⁶¹ Luğaz-ı diğer i89, K; Fıkra İ2;

²⁷⁶² i89. عزيز: عزيز.

²⁷⁶³ A. سئدعى: نستدعى.

²⁷⁶⁴ İ2 nüshasında buradan itibaren eksik.

²⁷⁶⁵ A. بسیها مرکب: بسیطا مرکبا.

²⁷⁶⁶ A. احرف: الاحرف.

²⁷⁶⁷ A. بظم: بضم.

²⁷⁶⁸ S. حرى: حرى.

²⁷⁶⁹ A. انه: آية.

²⁷⁷⁰ A, S. لبروج: لبرج.

²⁷⁷¹ i95, A, S, K. احدا: احدا.

mu'ellifeten min şelaṣeti āḥādi mīzānin musāwī'ṭ-ṭarafeyni şevrun bi-ḥarfeyni'l-muterādifeyni ma'a ennhā 'aynu'l-ḳavsi ve nihāyetu'd-delv ve's-şālişu meczūri²⁷⁷² le-meczūr evveli'l-efrād evvelu'l-ḥurūf fi'l-Fārsiyyeti āḥiru'l-ḥurūfi fi'l'Arabiyyeti fā'ikun kulle fā'ikīn²⁷⁷³ fi'l-funūni lāyīḳu bi-en teḳūle lehā hiye'l-fi'lu ve'l-ismu ve'l-ḥarfu ḡayru maẓnūnin²⁷⁷⁴ yeste'milūnhā's-şu'arā'i fi'r-revādifi ve'l-ḳavāfi ve yeste'milūnhā²⁷⁷⁵ l-udebā li-istiẓhāri²⁷⁷⁶ l-ilmī'l-vāfi huve şey'ün izā²⁷⁷⁷ teḥallelet cevāhiru ḥurūfihi şumme terekkebet yekūnu vaşfen bi's-şūfiyyeti ma'rūfen ve izā turiket 'alā-aşli²⁷⁷⁸ terkībihā²⁷⁷⁹ yaşīru²⁷⁸⁰ bi'l-mulābesetihi mevşūfen²⁷⁸¹ yā men teferrede bi-fetḥi kunūzi rumūzi²⁷⁸² l-ma'ḳulāti ve tefavvaḳa bi-ḥallī 'uḳūdi eşḳālī'l-menḳulāti lev fetaḥa Muḥammedun el-ābād luḡazī hazā ve lekum mā şī'tum 'aleyye ve'l-evlā²⁷⁸³ mā su'ilet 'ankum ve's-şalatu ve's-selāmu 'alā seyyidīnā²⁷⁸⁴ Muḥammedin ve ālihi ve şaḥbihi ecma'īn.²⁷⁸⁵

[83]²⁷⁸⁶

[İ1 64b-65a; İ2 59b; İ4 45b; A 51b-52a; K 54b; S 54a]

Luḡaz-ı Diger²⁷⁸⁷

²⁷⁷² A. لمحدوز: لمجذور.

²⁷⁷³ A, S. كل فائق; i95 فائق كل فائق: فائق كل فائق.

²⁷⁷⁴ A. - : الاسم والحرف غير مضمون.

²⁷⁷⁵ A. - : الشعراء في الروادف والقوافي ويستعملونها.

²⁷⁷⁶ A, S, K. لاستحضار; i89 الاستفحار: لاستحضار.

²⁷⁷⁷ A. اذا: اد.

²⁷⁷⁸ i95. - : اصل.

²⁷⁷⁹ i89, K. ترتيبها: تركيبها.

²⁷⁸⁰ A. تبصر: يصير.

²⁷⁸¹ A. موصوفها: موصوفاً.

²⁷⁸² A. رموز: رموز.

²⁷⁸³ i89. والاول: والاولى.

²⁷⁸⁴ A, S. - : سيدنا.

²⁷⁸⁵ يا عزيز اللقا و يا عزيز العطا نستدعي من جنابكم العالي شينا بسيطا مركبا من الاحرف الثلاثة الاول حرف نصفها في النسبة المؤلفة اعظم بالنسبة الى العددين احدهما مبدأ الزائد بضم ربه و الآخر مربع نصف عكس المبداء الناقص نور العين لا عيان مملكة التبصر و الانتباه حرى بان يقال لهاي آية من آيات الله لو نقص منها خمسة تراها تسعون لابل نقص منها و احد تكون مائة كاملة مثبت بالنصوص مكتوب في الفصوص والثاني اصغر لبرج القمر والدلو لو اسقط منها و احد بقى خمس مجذور الخمس هي حرف مؤلف من ثلث احرف مهملة كلها ثلثة عشر مع انها كل و احدا من هذه الثلاثة ثلثة عشر لا لا بل هي في نفسها احد و كل و احد من حروفها الثلث احد فكانها مؤلفة من ثلثة احاد ميزان مساوى الطرفين ثور بحر فين المترادفين مع انها عين القوس و نهاية الدلو و الثالث مجذور لمجذور اول الافراد اول الحروف في الفارسية آخر الحروف في العربية فائق كل فائق في الفنون لايق بان تقول لهاي الفعل و الاسم والحرف غير مضمون يستعملونها الشعراء في الروادف والقوافي و يستعملونها الادبا لاستحضار العلم الوافي هو شئ اذا تحللت جواهر حروفه ثم تركيب يكون و صفاء بالصوفي معروفاً و اذا تركت على اصل تركيبها يصير بالملايسته موصوفاً يا من تفرد بفتح كنوز رموز المعقولات و تفوق بحل عقود اشكال المنقولات لوفتح محمد الابد لغزى هذا ولكم ما شئتم على والاولى ما سنلت عنكم والصلوة والسلام على سيدنا محمد و آله و صحبه اجمعين.

²⁷⁸⁶ B, İ2, İ3 nüshalarında eksik.

²⁷⁸⁷ Luḡaz İ2;

‘Acibtü ‘an-şey’in zî²⁷⁸⁸ l-eb‘ ādi leyse lehu ‘umḵun lākin fī-cevfihî yurā mā-yurādu ve huve min-cinsi'l-ḥaceri ma‘a ennehu zıddun li'l-ḥaceri ve fī-ictimā‘ihimā²⁷⁸⁹ ‘aẓīmu'l-ḥaṭari vucūduhu ḥaṣale bi'n-nāri ve'n-nāru lehu ḡarrun²⁷⁹⁰ yedḥulūne'n-nās fihî min-ḡayri bābin ve seyrin ma‘a kevnihî min-küllî²⁷⁹¹ ḥānin ḥālin²⁷⁹² ‘an-ḡayrin yerfe‘ūnehu'r-ricālu fī-ibṭihim ve'r-ricālu fī-ibṭihî yenzuru bi-‘aynin vāḥidin ve yurā ve²⁷⁹³ huve ẓarīru'l-‘ayni ebeden a‘cebenī ḥazā ḥattā deḡaltu'l-İskenderiyye lemmā²⁷⁹⁴ deḡaltuhā semi‘tu ennehu mensūbun bi-vāḥidin min-ehlihā yā ehle'l-beldeti e-teravnî²⁷⁹⁵ in kuntum mubşirīne.²⁷⁹⁶

[84]²⁷⁹⁷

[İl 66a-67a; İ4 45b-46a; A 52a-52b; K 55a-55b; S 54a-54b]

Luğaz-ı Diğer-i Fārsî²⁷⁹⁸

Çî‘st ān ism-i mübārek-i çār-eczā ki nışf-ı āḡireş dil-i ān ism-i nīgū ve nışf-ı evveleş hem ḳalb-ı ū‘st. Eger ebū‘l-beşer gūyem revā‘st. Çerā ki zıkr-i muṭlaḳ be-kemāl maşrūf est ve in ism der-zebān-ı²⁷⁹⁹ ebnā-yı zamān be-‘izzet ü büzürgvārī ma‘rūf u²⁸⁰⁰ dil-āverî‘st²⁸⁰¹ ki eger pāy-der-vādī-i ‘adem nihed²⁸⁰², ez-dileş şerāre-i aḡker-i vücud cihed. Tū serāsīme-i evlād gūyī men perīşān-ḡaṭır-ı ebnā gūyem. Tū pīr mī-ṭalebī men bernā²⁸⁰³ cūyem. Eger şahşī şuver-i ‘arūs-ı ḡurūfeş-rā der-āyīne bīned, dil-i ū der-naẓar āred. Ḥarf-ı evveleş der-Ḳānūn nisbet-i mü‘ellefe aşḡar-ı evsaṭ-ı ‘aliyy‘est ve ḡarf-ı şālīş e‘aẓım-ı velī‘est. Ḥarf-ı şānī der-būstān-ı ḡurūf-ı hecā yek-

²⁷⁸⁸ A. وهى: ذى.

²⁷⁸⁹ A. اجتماعهما: اجتماعهما.

²⁷⁹⁰ S. ضاأ: ضار.

²⁷⁹¹ S. – كل.

²⁷⁹² i95, S, K. خال: حال.

²⁷⁹³ A. بنزى: ويرى.

²⁷⁹⁴ A. لا: لما.

²⁷⁹⁵ İ4. رونى; S, K; ابرونى; A; اسرونى; İ1. – اترونى.

²⁷⁹⁶ عجبیت عن شئ ذى الابعاد ليس له عمق لكن فى جوفه یرى ما یراد و هو من جنس الحجر مع انه ضد الحجر وفى اجتماعهما عظیم الخطر وجوده حصل بالنار والنار له ضار ید خلون الناس فيه من غیر باب وسیر مع كونه من كل حین حال عن غیر یرفعونه الرّجال فى ابطهم و الرجال فى ابطه ینظر بعین واحد و یرى و هو ضریر العین ایدا اعجبنى هذا حتّى دخلت الاسکندریه لما دخلتها سمعت أنّه منسوب بو احد من اهلها یا اهل البلدة اترونى ان کنتم مبصرین.

²⁷⁹⁷ B, İ2, İ3 nüshalarında eksik.

²⁷⁹⁸ luğaz-ı diğer-i Fārsî: luğaz-ı Fārsî İ4, A, S, K.

²⁷⁹⁹ der-zebān-ı: der-zamān-ı İ4.

²⁸⁰⁰ u: – İ1, İ4, K.

²⁸⁰¹ dil-āverî‘st: dil-āderî‘st İ1.

²⁸⁰² nihed: nihend İ1.

²⁸⁰³ bernā: beznā İ4.

ser ü ser-efrāz est ki eger ser der-ṭavḡ-ı ḡamerī-i fenā gūzāred, teẓerv lā-ilāhe illā-hū be-pervāz āyed ve eger dil der-pūte-i muḡabbet gūdāhte be-ṡarḡ āyed, māhī-i ḡa‘r-ı ‘ummān-ı hestī-rā ez-derūn-ı deryā-yı²⁸⁰⁴ fenā rūbāyed ve eger pāy der-gird-āb-ı muḡīt-i ‘adem resāned, der-naḡḡāre-ḡāne-i dārū’l-mülk-i āfāḡ kūs-ı da‘vā-yı istiḡrāḡ zened. Ḥarf-ı rābi‘ pīrī’sṭ ki der-miyāne-i ū vu ‘Uṭārid āšnāyī-i rūz-ı icād ve mu‘āhede-i hem-pāyī-i mī‘ād est. Ciger-pāre-i ādem est. Ammā ḡi sūd ki hemīše bāzīḡe-i gird-āb-ı ‘adem est. Her kocā hest ber-ser-i dil-i derdmendān lerzed²⁸⁰⁵. Ḣün be-bī-derdān²⁸⁰⁶ dūḡār ṡeved, ser der-dāmen-i ḡod²⁸⁰⁷ keṡīde vaḡṡet ü inzivā der-zed. Der-dil hevā-yı serdī dāred, merd est. Der-ser sevdā-yı ser-dārī gūmāred, ser-ā-pā derd est. Ḳāmet-i tīr-i felek ez-vey dāl est, ṡerā ki pālheng²⁸⁰⁸ kemergāh-ı gūrūh-ı abdāl est. Ḥarf-ı rābi‘ būlbūlī’sṭ²⁸⁰⁹ der-ṡāḡ-ı ṡecere-i ebced ki dileṡ meāl est ve dū bāleṡ dil est²⁸¹⁰. Eger dū bāleṡ-rā ṡengāl-i²⁸¹¹ ṡāhin-i ḡalem ez-hem rīzed, bāz bāleṡ be-cā māned ve eger dileṡ ez-cā ḡīzed nīz dileṡ ser-riṡte-i ṡuhūr ne-gūselāned. Ḥarf-ı evveleṡ der-ṡarīḡa-ı erba‘a-ı mūtenāsibe ṡarafī’sṭ. Mechūl ki vasaṡ-ı evveleṡ dūvānz-deh ve vasaṡ-ı ṡāniyeṡ bīst ü ṡehār ve ḡarīn-i ma‘lūmeṡ ḡihil ü heṡṡ est. Ḥarf-ı ṡānī ‘ayn-ı evvel-ḡāl-i ān ki ḡarf-ı evvel ‘ayn-ı evvel est. Nī nī, ḡarf-ı ṡānī būlbūlī’sṭ. Der-firāz-ı ṡāḡḡe-i nihāl-i ebced ki eger dū bāleṡ-rā²⁸¹² be-ḡancer-i ḡār-ı fenā būrend, hemānā der-āṡiyane-i ḡod pāydār bīnend ve eger dū bāleṡ endāzend²⁸¹³ reh-i dil-rā pīṡ ḡirend²⁸¹⁴. Ḥarf-ı ṡālīṡ hem ‘ayn-ı evvel est. Nī, ‘ayn-ı ṡānī est²⁸¹⁵. Nī nī, ‘ayn-ı rābi‘ est. Eger der-ṡafā-yı tecerrūd hem-ḡāl-i dil-i ‘İsā gūyem seẓā’sṭ ve eger der-istikāmet-i revīṡ hem-ṡebāt-ı iḡdām-ı Mūsā nūvīsem revā’sṭ.²⁸¹⁶

²⁸⁰⁴ deryā-yı: – İ4.

²⁸⁰⁵ lerzed: لردر A.

²⁸⁰⁶ be-bī-derdān: be-pey-i derdān A.

²⁸⁰⁷ ḡod: ṡü A; ḡū ? S.

²⁸⁰⁸ pālheng: pā-miheng İ4.

²⁸⁰⁹ būlbūlī’sṭ: celbī’sṭ İ1.

²⁸¹⁰ māl est ve dū bāleṡ dil est: māl’est ve bāl’est dil est A.

²⁸¹¹ ṡengāl-i: ṡengā*-i S.

²⁸¹² bāleṡ-rā: *leṡ-rā A.

²⁸¹³ endāzend: endāzed İ1..

²⁸¹⁴ ve eger dū bāleṡ endāzend reh-i dil-rā pīṡ ḡirend: – A, S.

²⁸¹⁵ ṡānī est: – A.

²⁸¹⁶ چيست آن اسم مبارک چار اجزا که نصف آخرش دل آن اسم نیگو و نصف اولش هم قلب اوست. اگر ابو البشر گویم رواست. چرا که ذکر مطلق یکمال مصروف است و این اسم در زبان ابنای زمان بعزت و بزرگواری معروف و دلاوریست که اگر پای در وادی عدم نهد از دلش شراره اخگر وجود جهد. تو سراسیمه اولاد گویی من پریشان خاطر ابنا گویم. تو پیر میطلبی من برنا جویم. اگر شخصی صور عروس حروفش را در آینه ببند دل او در نظر آرد. حرف اولش در قانون نسبت مؤلفه اصغر اوسط علیست و حرف ثالث اعظم ولیست. حرف ثانی در بوستان حروف هجا یکسر و سر افراز است که اگر سر در طوق قمری فنا گذارد تذرو لا اله الا هو به پرواز آید و اگر دل در پوته محبت گذاخته بچرخ آید. ماهی قعر عمان هستی را از درون دریای فنا رباید و اگر پای در گرداب محیط عدم رساند در نقاره خانه دار الملک آفاق کوس دعوی استغراق زند. حرف رابع پیرست که در میانه او و

[85]²⁸¹⁷

[İ1 65b-66a; İ3 47a-47b; İ4 46a-47b; A 52b-53a; K 55b-56a; S 54b-55a]

Luğaz-ı Türkî²⁸¹⁸

Nedir ol ma' cūn-ı ' acibü't-terkib ki eczā'-ı hūrūf-ı hamse ile müterekkibdir? Evvel ü²⁸¹⁹ s̄ānisi hū veyāhūd hūrūf-ı nevāşib u şart u²⁸²⁰ nāfiyeden²⁸²¹ karīne kabūl itdiği harfleriñ²⁸²² birine dāldır. Rābi' ü hāmisi bi't-tertib evveline mişāldır. Evvel ü²⁸²³ hāmisi²⁸²⁴ hazf olunsa bir nice zen-i gülgün-pīrehene²⁸²⁵ işāret, evvel ü²⁸²⁶ s̄ānī vū hāmisi veyāhūd s̄ānī vū hāmisi ıskāt olunsa kāfāsā mişl²⁸²⁷ ma' nāsın irā'et ider. Rābi' ü hāmisi tenzīl²⁸²⁸ olunsa²⁸²⁹ hey'et-i mecmū'ası²⁸³⁰ müfādın ifāde ider. Bu bir lafzdır ki cevāhir-i²⁸³¹ hūrūfī müsāvī vū mūmāşil iki nesneye ıtlāk olunur. Biri muṭlaq nev' dir, insān gibi; āheri daḥi eger-çi nev' dir ammā hilāf-ı cins ile imtizāc u iktirānından nāşī cinsiyyetde²⁸³² daḥi iştirākı²⁸³³ vardır. Meşelen gerek nāṭık ve gerek ğayr-ı nāṭık hayvānıñ cümlesine nisbet ü ihtilāṭı olup infikākı imtinā' dadır²⁸³⁴. Ğarībdir ki bu ma' cūnuñ eczāsı hemişe bir nev'e münḥaşır olup mürettib ü mūcidi her vakt ancak bir zātıñ dest-yārī-i²⁸³⁵ icādına vā-beste iken müteḥālifü'l-laṭm ve

عطار آشنائی روز ایجاد و معاهده همپائی میعاد است. جگر پاره آدم است. اما چه سود که همیشه بازیچه گرداب عدم است. هر کجا هست بر سر دل دردمندان لرزد چون به بیدردان دوچار شود سر در دامن خود کشیده وحشت و انزوا در زد در دل هوای سردی دارد مرد است. در سر سودای سرداری گمارد سراپا درد است. قامت تیر فلک از وی دال است. چرا که پالهنک کمرگاه گروه ابدال است حرف رابع بلبلیت در شاخ شجره ابجد که دلش مال است و دو بالش دل است. اگر دو بالش را چنگال شاهن قلم از هم ریزد باز بالن بجا ماند و اگر دلش از جا خیزد نیز دلش سر رشته ظهور نگسلاند حرف اولش در طریقه اربعه متاسبه طرفیست مجمول که وسط اولش دو انزده و وسط ثانیست بیست و چهار و قرین معلومش چهل و هشت است. حرف ثانی عین اول حال آنکه حرف اول عین اول است. نی نی حرف ثانی بلبلیت. در فراز شاخچه نهال ابجد که اگر دو بالشرا به خنجر خار فنا برند همانا در آشیانه خود پایدار بینند و اگر دو بالش اندازند ره دل را پیش گیرند. حرف ثالث هم عین اول است. نی عین ثانی است نی نی عین رابع است اگر در صفای تجرد محال دل عیسی گویم سزاست و اگر در استقامت روش هم ثبات اقدام موسی نویسم رواست.

²⁸¹⁷ B, İ2 nüshalarında eksik.²⁸¹⁸ . Luğaz-ı diğer İ1, K, S; Luğaz İ3.²⁸¹⁹ ü: – S.²⁸²⁰ u: – İ4, A, S.²⁸²¹ nāfiyeden: nāfiden A.²⁸²² harfleriñ: harflerin İ1, İ4, A, K, S.²⁸²³ ü: – A, S, K.²⁸²⁴ bi't-tertib evveline mişāldır. evvel ü hāmisi: – İ3.²⁸²⁵ gülgün-pīrehene: gülgün-pīrehen İ4.²⁸²⁶ ü: – A, S.²⁸²⁷ kāfāsā mişl: kāfāsā irā'et mişl S.²⁸²⁸ tenzīl: تنزیل A.²⁸²⁹ kāfāsā mişl ma' nāsın irā'et ider rābi' ü hāmisi tenzīl olunsa: – İ1.²⁸³⁰ mecmū'ası: mecmū'a İ1.²⁸³¹ cevāhir-i: cevher-i İ3.²⁸³² cinsiyyetde: İ4; cinsīde A.²⁸³³ iştirākı: انتراکی A.²⁸³⁴ imtinā' dadır: imtinā' indadır A.²⁸³⁵ dest-yārī-i: destkārī-i İ4, A, S, K.

mütenevvî'ü'l-levn ġarīb²⁸³⁶ şüretlerde cilveger-i āyine-i nazar olur. Kimi müferreḥ ve kimi mükedder bīṣ²⁸³⁷ ü cedvārdan mümtezic ma'cūn-ı ṭurfe-te'sīrdir ve daḥı ağreb budur ki bu ma'cūnuñ mādde-i terkīb ü māye-i taḥmīri²⁸³⁸ eczā-yı erba'a a' dādına²⁸³⁹ mevḳūf olup ol daḥı ḥurūf-ı ḥamse ile kā'im-i lafz-ı vāḥid iken dört kısma münkasım olsa dörder ḥarf ile dört ḥarf²⁸⁴⁰ daḥı ḥāşıl olur ki her biri aṣl-ı eczā-yı erba'a didigimiz lafzıñ²⁸⁴¹ ma'nāsın da ifāde²⁸⁴² ider. Yok yok bu bir taşvīr-i nigār-ḥāne-i ḳudretdir ki kār-ḥāne-i ezelde çire-desti-i reng-i zerr-i ḥaḳīḳī ile şüret-peṣīr ü gūşe-gīr-i meclā-yı āyine-i mücellā-yı²⁸⁴³ aḥsen-i taḳvīm olup maḥsūd-ı melek ve maḡbūt-ı²⁸⁴⁴ felek bir şey'-i mübārekdir. **Ḳıṭ'a**

Nev-resā bu luğaz mu'ammā mı
Yohsa bir tılsım-ı muṭallā²⁸⁴⁵ mı
Der ü²⁸⁴⁶ dīvārı oldu müstaḥkem
Nice feth eylesün bunı ādem²⁸⁴⁷

[86]²⁸⁴⁸

[İl 71a-71b]

Luğaz-ı Lafz-ı İtlāk

Nedir ol lafz-ı mu'teber ki 'aded-i ḥurūfı ikiniñ nişf-ı 'aşar-ı mecṣūruna müsāvī ve a' dād-ı ḥamse-i müteḥayyireyi ḥāvidir. Ḥarf-ı evveli hem 'ayndır hem 'ayn gibidir hem 'aynıñ 'aynıdır. 'Ayndan bir ıṣḳāṭ olsa yüz kalur. 'Ayn gibiden bir ıṣḳāṭ olunsa yüz kalur. 'Aynıñ 'aynından bir ıṣḳāṭ olunsa yine yüz kalur. Evvelki yüzden me'āl-i ciddī tenzīl olunsa yüz kalur. İkinci yüzden cezr-i me'āl maḥṣūf kılınsa yüz kalur. Üçüncü yüzden zı'f-ı rub'-ı nişf-ı şems zevāl bulsa yine yüz kalur. Ḥarf-i evvel bir ḥarf-i bī-ḥalldir ki merātib-i maḥāric-i ḥurūfuñ küllisinde mālik-i dest-māye-i zuḥūr

²⁸³⁶ ġarīb: – A.

²⁸³⁷ bīṣ: pīṣ İ4.

²⁸³⁸ taḥmīri: taḥmīr: İ4.

²⁸³⁹ a' dādına: a' dād-ı bāya İ3

²⁸⁴⁰ ḥarf: ḥarfı İ3.

²⁸⁴¹ lafzıñ: lafzın İ1, İ4, A, K, S.

²⁸⁴² ifāde: – İ1.

²⁸⁴³ āyine-i mücellā-yı: – İ4.

²⁸⁴⁴ maḡbūt: ma'būd A.

²⁸⁴⁵ muṭallā: mücellā İ3.

²⁸⁴⁶ ü: – İ3.

²⁸⁴⁷ Feilātün(Fâilātün)/Mefâilün/Feilün(Fa'lün).

²⁸⁴⁸ İ4, İ2, K, İ3, S, A, M, B nüshalarında eksik.

olmağla evvelen ve āhiren ‘umūm-ı esmā’-ı maẓāhirde bāhir, a‘yānda şābit, eşyāda zāhir.

Sonuç

Aslen Kerküklü olan Nevres-i Kadîm, 18. yüzyıl Osmanlı şair ve münşîlerindendir. İyi bir tahsili olduğu anlaşılan Nevres, Hekimoğlu Ali Paşa'nın himayesinde olması ve ilmî kudreti sayesinde zamanla kariyerinde yükselmeye başlamış, ancak bu sıralarda, devlet büyüklerini hicvettiği iddiasıyla önce Resmo'ya ardından Bursa'ya sürgün edilmiştir. Daha sonra affedilip Kütahya kadısı olmuş, fakat bir süre sonra tekrar Bursa'ya sürgün edilmiş ve Bursa'ya varışından kısa bir süre sonra da vefat etmiştir.

Münşeâtındaki metinlerin çoğunluğunu oluşturan Resmo ve Bursa'dan gönderilen mektuplar da genellikle onun bu sürgün hayatıyla ilgilidir. Gurbet ekseninde yoğunlaşan bu mektuplar, sürgün/ayrılık edebiyatı denilen türe örnek olarak gösterilebilir. Çoğu, affedilme ve maddî/manevî destek talebiyle önemli mevkideki kişilere yazılan bu mektuplarda, gurbet ve gurbet hayatının zorlukları, ayrılık, kimsesizlik, dışlanmışlık, unutulmuşluk, kimseden iltifat görmeme, vefasızlık, geçim sıkıntısı, hastalık gibi durumlar en çok işlenen konulardır. Bir “çaresizlik” halini yansıtan bu mektuplarda, inşâ üslubunun elverdiği kadar, durağanlığı ve tekdüzeliği gideren samimi ve yer yer coşkulu bir dil kullanıldığı görülür. Onun bu çaresizliği ve yaşadığı sıkıntılar, üslubunu etkileyerek en ayırt edici özelliği olmuş; kelime kadrosunun, edebî sanatların vs. oluşumunda en belirleyici etkenlerden olmuştur. Nevres'in üslubuna yön ve şekil veren diğer bir husus da onun, mektuplarında etkileyici ve ikna edici olma gayesidir. Affedilmek ve destek bulmak umuduyla kaleme aldığı mektuplarında, durumunu zengin hayallerle süslü temsili teşbihlerle dramatize ederek muhatabını etkilemek ve masumiyetine, durumunun vahametine ikna etmek ister.

Farsça, Arapça asıllı kelimelerin yoğun bir şekilde kullanıldığı; uzun Farsça tamlamaların bulunduğu; hemen hemen her metinde secinin uygulandığı; Türkçe sıfat-fiil, zarf-fiil, isim-fiillerle kurulmuş birbirini sarmalayarak devam eden yan cümlelerle örülü uzun ve girift cümlelere sahip; hemen her şeyin mecazlarla ifade edildiği metinlerden oluşan Münşeât, türsel üslup bakımından inşâ üslubunun tipik özelliklerini yansıtır. Özellikle, belirli bir yapı arz eden mektuplardaki bölümlere (elkâb ve dua gibi) ve klişe ifadelerle farklı münşeâtlarda da rastlamak mümkündür.

Fakat bazı mektuplarda, Nevres'e has olduğunu düşündüğümüz bazı özellikler vardır. Yazar, mektupların elkâb ve dua bölümlerinde alışlagelmiş ibareler yerine, gurbetteki durumuna göndermeler yapan ve durumunu çeşitli edebî sanatlarla dramatize eden ibareleri ustaca kullanarak yaşadığı sıkıntılardan muhatabını her fırsatta haberdar etmeye çalışır.

Münşeâtta, küçük bir antoloji oluşturacak kadar, çoğunluğu Farsça olmak üzere Türkçe, Arapça birçok manzumenin kullanıldığı görülmektedir. Bu manzumeler bağlamdan kopuk olmayıp, bazen bir tamlamanın unsuru bazen de bir cümlelerin ögesi olmuş ve nesirle kaynaşmış durumdadırlar.

Münşeâtta belirgin bir şekilde Farsça eğilimi vardır. Kelime kadrosunda, atasözü ve deyimlerde, manzumelerde, hatta cümle yapısında bu eğilim açıkça görülebilir. Bolca yer alan Farsça basit kelimelerin yanında, Farsça kaidelere göre oluşturulmuş birçok türde birleşik kelimeye de Münşeâtta rastlamak mümkündür. Farsça deyimlerin de en az Türkçe deyimler kadar sık kullanıldığı ve genelde mısra veya beyit halinde bulunan Farsça atasözlerinin ise Türkçe atasözlerinden daha sık kullanıldığı görülür. Farsçanın etkisiyle gelişen, Türkçedeki ki'li cümleler (açıklama cümleleri ve ana cümlesi başta, yardımcı cümleleri sonda olan cümleler) Münşeâtta sıkça görülen cümle yapılarındandır.

Münşeâtta bahse değer, dikkati çeken iki takriz bulunmaktadır. Bu takrizler bilinen övücü takdim/tanıtım yazıları olmayıp aksine yer yer tahkir edici sözler içeren, tümüyle olumsuz anlamda birer eleştiri yazılarıdır. Ne zaman yazıldığını tespit edemediğimiz bu takrizlerde, Münşeâtta birçok mektubun aksine, bir özgüven ve yüksekte bakan bir üslup ve kaynaklarda sürgün sebebi olarak gösterilen hicivli, alaycı üslubu hakkında da ipuçları vardır. Takrizlerde ele alınan metinler belâgat ve fesâhat açısından eleştirilmiştir. Ancak, eleştirilen metinlerden herhangi bir örnek verilmediğinden eleştirilerin nesnelliği veya öznelliği konusunda bir yargıya varmak mümkün değildir.

Münşeâtta yazarın; bazı duygu, düşünce ve durumları ifade ederken çoğu, zihinde zengin çağrışımlar uyandıran birçok temsilî teşbih oluşturduğu görülmüştür. Onun bireysel üslubu hakkında ipuçları veren ve hayal dünyasını yansıtan bu teşbihlerle yazar meramını daha edebî, canlı ve etkili bir şekilde ifade etmeye

çalışmıştır. Yine yazarın bireysel üslubuyla ilgili olarak çalışmada, *Tekrar Eden Kelime ve İbareler* başlığı altında bazı kelime ve ibareler listelenmiştir. Yazarın, bu kelime ve ibareleri ve bunlarla kurduğu teşbihleri farklı metinlerde tekrar ettiği görülmüştür. Dilin sunduğu ifade yolları arasında yazarın yaptığı seçimi ve belirli durumlarda takındığı “alışkanlık”ları yansıtması açısından bu kelime ve ibareler onun bireysel üslubu hakkında bazı fikirler verir.

Çalışmamızda yer alan, üslupla ilgili tespitlerin ne derece yazarın bireysel üslubunu yansıttığını belirlemek, diğer bir ifadeyle sağlamasını yapmak ve yazarın üslubunun; inşâ üslubuyla yazılmış metinlerin genelde biçim ve üslup olarak birbirine benzediği, bir takım klişe ibarelerden müteşekkil olduğu söylenen bu tür metinler içerisindeki özgünlüğünü ortaya koymak, kanımızca, klasik Türk edebiyatındaki diğer münşeâtların bireysel üslup bakımından mukayeseli olarak incelenmesini gerektirir. Bu bakımdan, çalışmamızın diğer münşeâtların neşri sonrasında yapılabilecek bu tür çalışmalara ve bu edebiyatın, nazmıyla ve nazmın etkisinde olan nesriyle bir bütün olarak anlaşılmasına/değerlendirilmesine katkı sağlamasını umuyoruz.

KAYNAKÇA

- Akdağ, H. (1999). *Arap Dilinde Deyimler ve Atasözleri*. Konya: Tekin kitabevi.
- Akkaya, H. (1994). *Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Akkaya, H. (2007). “Nevres, Abdürrezzâk”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 33, s. 55-57). İstanbul: TDV Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (2015). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Aktaş, Ş. (2007). *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*. (5. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bilgegil, M. K. (1989). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri Belâgat*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Bolelli, N. (2012). *Belâgat (Beyân-Me’ânî-Bedî’ İlimleri) Arap Edebiyatı*. (7. Baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Bozkurt, N. (2004). “Mektup”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 29, s. 13-14). İstanbul: TDV Yayınları.
- Burkaî, S. Y. (1351). *Kâvişî der Emsâl u Hikem-i Fârsî*. Kum: Fürûğî.
- Coşkun, M. (2010). *Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar (Edebî Sanatlar Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma)*. (2. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Çaldak, S. (2006). “Eski Türk Edebiyatında Nesir (Düz Yazı)”. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*. (Temmuz-Ağustos, S 77-78, s. 74-90).
- Çaldak, S. (2004). *Nergisî ve Nihâlistân’ı (İnceleme-Metin)*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Malatya: Özserhat Yatıncılık.
- Derdiyok, İ. Ç. (1999). “Osmanlı Devrinde Mektup Yazma Geleneği”. *Osmanlı Kültür ve Sanat*. (C 9, s. 731-740).
- Devellioğlu, F. (1999). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dihhodâ, A. E. (1363). *Emsâl u Hikem*. (6. Baskı). Tahran: Çâp-hâne-i Sipih.
- Dilçin, C. (2009). *Yeni Tarama Sözlüğü*. (2. baskı). Ankara: TDK Yayınları.

- Durmuş, İ. (2000). “İnşâ (Giriş, Edebî Tür Olarak İnşâ/Arap Edebiyatı)”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 22, s. 334-337). İstanbul: TDV Yayınları.
- Elçi, F. (2016). “Nevres-i Kadîm'in Münşeâtında Yer Alan Eleştiri İçerikli İki Takriz”. *Littera Turca*. (C 2, S 1, s.139-151).
- Gökyay, O. Ş. (1974). “Tanzimat Dönemine Değın Mektup”. *Türk Dili Mektup Özel Sayısı*. (C XXX, S 274, s. 17-23).
- Gültekin, H. (2007). *Türk Edebiyatında İnşâ: Tarihî Gelişim-Kuram-Sözlük ve Metin*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Gür, N. (2014). *Klasik Türk Edebiyatında Takrîz*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi SBE.
- Haksever, H. İ. (1995). *Eski Türk Edebiyatında Münşeâtılar ve Nergisî'nin Münşeâtı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi SBE.
- İz, F. (2011). *Eski Türk Edebiyatında Nesir*. (3. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Jeffries, L. and McIntyre, D. (2010). *Stylistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johnson, F. (1852). *Dictionary, Persian, Arabic and English*. London: East-India Company.
- Kanar, M. (2008). *Farsça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- Karadere, A. (1999). *Nevres-i Kadîm'in Farsça Divânı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi SBE.
- Karahan, L. (2012). *Türkçede Söz Dizimi*. (17. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kartallıoğlu, Y. (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kılıç, A. (2016). “Klâsik Türk Edebiyatında Tarz-ı Nesir Üç müdür?”. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Prof. Dr. Abdulkirim Abdulkadiroğlu Özel Sayısı. (Yıl 2, S 3, s. 51-79).

Kütükoğlu, M. S. (2004). “Mektup (Osmanlı Bürokrasisinde Mektup)”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 29, s. 18-21). İstanbul: TDV Yayınları.

Neşatî (2000). *Şerh-i Müşkilât-ı Ba'z'ı Ebyât-ı Urfî*. Süleyman Çaldak, Kazım Yoldaş (haz.). Malatya: Kubbealtı Yayıncılık.

Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.oct.1949.

Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Seyfettin Özege, A. S. Levent Böl. 8.

Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi. Yer Numarası: 894.35-1, Barkod: NEKTY01695, Shelf Location: IUNEK Yazma Eserler Birimi.

Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi. Yer Numarası: 894.35-1, Barkod: NEKTY01625, Shelf Location: IUNEK Yazma Eserler Birimi.

Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi. Yer Numarası: 894.35-1, Barkod: NEKTY05707, Shelf Location: IUNEK Yazma Eserler Birimi.

Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi. Yer Numarası: 8.001.5, Barkod: NEKTY03389, Shelf Location: IUNEK Yazma Eserler Birimi.

Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi. Yer Numarası: 894.35-1, Barkod: NEKTY10350, Shelf Location: IUNEK Yazma Eserler Birimi.

Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu, 34 Ae Edebiyat 411.

Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. Österreichische Nationalbibliothek, Cod. Mixt. 408 Han.

Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad efendi, 3891.

- Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi İhtisas Kütüphanesi, Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, S.H.M.H.K.Yaz. 394.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. (C I-II). Ankara: MEB Yayınları.
- Redhouse, J. W. (2011). *Turkish and English Lexicon*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Saraç, M. A. Y. (2014). *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*. (12. Baskı). İstanbul: Gökkubbe.
- Seyyid Muhammed Ali Daiyülislam (1362). *Ferheng-i Nizam, Farsî be Farsî, bâ Rîşe-şinâsî ve Telaffuz-ı Vâjehâ be Hatt-ı Âvestâyî*. Tahran: Daniş.
- Steingass, F. J. (2005). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Unan, F. (2004). “Mevleviyet”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 29, s. 467-468). İstanbul: TDV Yayınları.
- Uzun, M.(2000). “İnşâ (Edebî Tür Olarak İnşâ/Türk Edebiyatı)”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 22, s. 338-339). İstanbul: TDV Yayınları.
- Uzun, M. (2003). “Lugaz (Türk Edebiyatı)”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 27, s. 222-223). İstanbul: TDV Yayınları.
- Uzun, M. (2006). “Münşeât”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 32, s. 18-20). İstanbul: TDV Yayınları.
- Uzun, M. (2007). “Nesir (Türk Edebiyatı)”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 33, s. 9-11). İstanbul: TDV Yayınları.
- Ünver, İ. (1993). “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”. *Türkoloji Dergisi*. (C XI, S 1, s. 51-89).
- Woodhead, C. (2007). “Circles of Correspondence: Ottoman Letter-writing in the Early Seventeenth Century”. *Journal of Turkish Literature*. (s. 53-68).
- Woodhead, C. (1988). “Ottoman İnşâ and the Art of Letter-writing: Influences upon the Career of the Nişancı and Prose-stylist Okçu-zâde”. *Osmanlı Araştırmaları*. (VII-VIII, s. 143-59).

Yazar, S. (2007). “Klâsik Türk Edebiyatının Başlangıcından XVI. Yüzyıla Kadar Türkçe Divanlardaki Arapça Meseller”. *ICANAS*. (C 4, s. 1777-1802).

Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

<http://ganjoor.net/>

<http://www.kubbealtilugati.com/>

<http://www.loghatnaameh.com/>

<http://www.vajehyab.com/>

EKLER

Ek 1: Münşeatta Geçen Özel İsimlerin Dizini

A

Abbāsî-‘imāme · 210
 Abdu’llāh Paşa
 Şadr-ı a‘zam-ı Esbak Es-seyyid ‘Abdu’llāh Paşa · 154
 Şadr-ı a‘zam-ı esbak Firārî-zāde Es-seyyid ‘Abdu’llāh Paşa · 155
 Abdullaṭîf Çelebî · 289
 Abdu'r-raḥîm Bey · 255, 259, 260
 Âdem · 251, 259, 319
 Aḥmed Çelebî · 289
 Âl-i ‘Osmân · 223
 Aliyyü'l-Murtaẓâ · 287
 Allāh · 173, 203, 222, 229, 245, 252, 254, 282, 291, 311
 Amr · 299
 Anaṭolî · 183
 Arab ‘Alî Oğlu · 271
 Arabî · 326, 327, 328
 Âşaf
 Âşaf · 220
 Âşafâne · 309
 Âşafâneleri: · 148
 Âşafânelerinde · 288
 Âşafî · 323
 Âşaf-naẓîr · 323
 Atṭâr-zāde Mollâ Meḥmed · 272

B

Bağdād · 209, 212
 Balât · 271
 Başra · 212
 Baykara · 250, 304
 Behcet Meḥmed Efendi
 Behcet Efendi · 256, 257, 259, 261
 Defterdâr-ı şıkk-ı evvel Behcet Meḥmed Efendi · 254
 Bekir Efendi · 308, 310
 Bekr · 299
 Bektaşiyân · 269
 Bermekî
 Bermekî-naẓîr · 249, 295
 Bermekî-nihād · 157
 Bermekî-nihādların · 203
 Bermekî-şiyem · 314

Bermekiyâne · 214
 Bermekiyânelerin · 158, 250
 Bermekiyânelerinden · 221
 Bermekiyâneleriniñ · 211
 Bircîs · 197
 Bîşr · 299
 Bosna · 177
 Bursa · 311, 312
 Burusa · 160, 183, 184, 188, 190, 191, 196, 232, 238, 242, 247, 261, 269, 310, 311

C

Ca‘fer · 205, 251
 Cemşîd · 154, 206, 274
 Ceyḥun · 195

Ç

Çāh-ı Naḥşeb · 304
 Çāvuş
 Çāvuş · 303
 Çāvuş Ağa · 302
 Çelebi-zāde ‘Âşım Efendi
 Çelebi-zāde · 188, 190
 Çelebi-zāde Efendi · 184
 Çelebi-zāde ‘Âşım Efendi · 194
 Şeyhü'l-İslām-ı Sâbık Çelebi-zāde · 183, 191
 Çuḳadār · 206
 Çuḳadar Hüseyn Ağa · 257

D

Deşîşe · 317
 Devâtdâr Aḥmed Ağa · 298
 Devlet-nāme
 Devlet · 201
 Devlet-nāme-i Kemāl · 201
 Dicle · 195
 Dürri-zāde Efendi
 Şeyhü'l-İslām · 196

E

Edirne · 178, 244, 245, 270, 271
 Eflâtûn · 198, 262, 278

Efrāsiyāb · 283
 El-ḥāc Meḥmed Paşa · 218
 El-ḥāc ‘Alī · 289
 Erjeng · 275
 Es‘ad Efendi
 Es‘ad · 242
 ‘Abdu’llāh Efendi-zāde Es‘ad Efendi · 238
 Şeyḥü’l-İslām Es‘ad Efendi · 244
 Es-seyyid Muştafā Efendi
 Mevlevī Şeyḥi · 258

F

Fārsī
 Fārsī · 261, 269, 329
 Fārsiyyeti · 328
 Filibe · 203, 205, 254, 255, 256, 257, 259, 260, 270
 Filibe Mevlevī-ḥānesi · 257, 258
 Firdevs · 191, 284

G

Girid · 156, 173, 186, 210, 249, 288, 289, 292, 311

H

Ḥabeş · 273
 Ḥākānī · 322
 Ḥākim-i Vaḳ‘a-nüvīs
 Ḥākim · 318
 Ḥākim-i Vaḳ‘a-nüvīs · 316
 Ḥalīl Efendi-zāde ‘Abdu’r-raḥīm Monlā
 Şeyḥü’l-İslām · 247
 Ḥanya · 157, 158, 213, 215, 218, 290, 292, 293, 294
 Ḥātem
 Ḥātem · 204, 251
 Ḥātemāneleri · 209, 214, 259
 Ḥātemānelerin · 158, 250
 Ḥātemānelerine · 212
 Ḥekīmbaşı-zāde ‘Alī Paşa
 Ḥekīmbaşı-zāde ‘Alī Paşa · 148, 149, 151
 ‘Alī Paşa · 293, 323
 Ḥızır · 159, 161, 249
 Ḥudā
 Ḥudā · 172, 179, 180, 198, 216, 218, 233, 245, 273, 294, 307, 315
 Ḥudā-dād · 148, 193, 273, 291, 321
 Ḥudā-dürān · 309
 Ḥudā-pesend · 207, 289, 324
 Ḥudāvend · 161, 171, 183, 212, 291
 Hūlagu · 231
 Hümā · 220, 231

Ḥüseyn Ağa · 244
 Ḥüsrev · 211
 Ḥ‘āce-zāde Es-seyyid Meḥmed Sa‘īd Efendi · 252
 Ḥ‘ārizm · 304

İ

İbn Kemāl · 208
 İbnü ‘Abbād · 161
 İsä · 330
 İşḥaḳ Efendi
 Şeyḥü’l-İslām · 324
 İskender · 159, 184, 276, 329
 İslām
 İslām · 206, 316
 İslāmiyāndan · 208
 İslāmiyānı · 206
 İslāmiyyeden · 206
 İsmā‘il Ağa
 Edirne Bostāncıbaşısı · 270
 İsmā‘il Paşa
 İsmā‘il Paşa · 280
 Resmo Beylerbeyi İsmā‘il Paşa · 278
 İstanbul · 156, 166, 167, 181, 230, 231, 238, 247, 293, 310

K

Ḳader-nāme · 263, 264
 Kāmil Aḥmed Paşa · 224, 225
 Ḳandiye · 157, 271, 273, 278, 283, 286, 288, 290, 292, 294, 295, 305
 Ḳandiyevī Aḥmed Çelebi · 288
 Ḳānūn · 329
 Ka‘be · 263
 Kemāl · 201
 Kerkūkī ‘Abdu’r-rezzāḳ Nev-res Efendi
 Kerkūkī ‘Abdu’r-rezzāḳ Nev-res Efendi · 148
 Nev-res · 173, 191, 226, 292, 311
 Nev-res Efendi · 194, 310
 Nev-resā · 155, 183, 230, 332
 ‘Abdu’r-rezzāḳ · 324
 Kirdgār
 Kirdgār · 230, 248
 Kirdgārīsine · 193
 Ḳoca Nu‘mān Paşa
 Ḳandiye Vālisi · 278
 Ḳoştānīniyye · 269
 Kūtahīyye · 149, 161, 306, 307, 308

L

Loḳmān · 161

M

Mağnisa · 306
 Māhir Çelebî · 321
 Malta · 293, 303
 Mar' aşî ' Alî Efendi
 Kandiye Defterdârî · 290
 Māverdi · 171
 Meh-i Ken' ān · 226
 Meḥmed Ket-ḥudā · 284, 287
 Meḥmed Paşa · 181
 Mesîḥ ibni Meryem · 222
 Mesîḥā · 156
 Mevlevî · 258
 Mevleviyye · 258
 Mısr · 155, 248, 249, 309
 Midillü · 225, 231
 Mîr-âḫûr Muştafâ Paşa · 293
 Muḥammed · 153, 166, 206, 311, 328
 Mūsā · 330
 Muştafâ · 184, 196, 199, 211, 294
 Muştafâ Ağa · 158, 250
 Muştafâ Ḥān ibn Sulṭān Aḫmed Ḥān · 308
 Müftî-zāde Efendi · 254
 Mührdār Ağa · 279
 Müşterî · 288

N

Nā'ib ' Abdu'l-fettāḥ Efendi · 177
 Nā'ilî ' Abdu'llāḥ Paşa · 222
 Neylî Efendi-zāde Ḥamîd Molla Efendi · 245
 Nîl · 156

O

Oşmān
 ḫāl-zāde · 231
 Oşmān Mollā Efendi · 161
 Oşmān Paşa-zāde Rātîb Aḫmed Paşa · 199, 203,
 205
 Oşmāniyye · 308

P

Pervîn · 202, 278, 324
 Pîrî-zāde ' Oşmān Mollā Efendi · 232

R

Rāḡib Paşa

Rāḡib Paşa · 160
 Şadr-ı a'zam Rāḡib Pāşā · 161
 Rāzî-i Kirāzî
 Rāzî · 322, 323
 Rāzî-i Kirāzî · 318
 Resmo · 155, 156, 164, 165, 167, 168, 169, 172,
 194, 212, 213, 215, 217, 218, 224, 225, 248,
 252, 271, 273, 278, 283, 286, 288, 289, 290,
 291, 293, 294, 295, 298, 302, 303, 305, 308,
 309, 311
 Resmovî Meḥmed Ket-ḥudā · 286
 Rum · 169, 196, 198, 232
 Rumî · 285
 Rumili · 172, 203, 205, 207
 Rustîka · 272
 Rüstem · 204

S

Sakız · 173, 186, 298, 302, 303
 Sāmîrî · 278
 Sa' dî · 323
 Selîm-i Ṭahrānî
 Selîm · 264
 Selîm-i Ṭahrānî · 263
 Sîmürġ · 269
 Sinimmār · 152, 272, 303
 Siyāvüş · 244
 Sulṭān Muştafâ · 160, 183
 Süleymān Paşa
 Bağdād ve Başra Vālîsi Süleymān Paşa · 212
 Ba' de'l-iṭlāk Bağdād Vālîsi Süleymān Paşa ·
 209

Ş

Şeh-süvār-zāde Muştafâ Paşa
 Ḥanya Vālîsi Şeh-süvār-zāde Muştafâ Paşa ·
 213, 215
 Kıpudan-ı sâbık Şeh-süvār-zāde Ḥanya Vālîsi
 Vezîr Muştafâ Paşa · 218
 Şeh-süvār-zāde Muştafâ Paşa · 157
 Şeyḫü'l-İslām Murtaẓā Efendi · 164, 165, 168
 Şeytān · 319

T

Teberdār-zāde Silāḫdār Muştafâ Paşa · 220
 Tiryākî Meḥmed Paşa · 293, 303
 Toḡat · 178, 222, 245
 Türkçe · 178
 Ṭāriḫ · 326

U

Uṭārid

Uṭārid · 330

Uṭārid-ḥadem · 285

Uṭārid-ṣiyem · 222

V

Vaṣṣāf · 279

Vaṣṣāf ʿAbdu'llāh Efendi

ʿAbdu'llāh Efendi · 170

Şeyhü'l-İslām-ı esbak ʿAbdu'llāh · 242

Şeyhü'l-İslām-ı Sābık Vaṣṣāf ʿAbdu'llāh Efendi
· 169

Velī Efendi · 306

Velid ibn Yezīd · 320

Y

Yaḥyā · 205

Yaḥyā Paşa · 208

Yegen Paşa · 158

Yezīd · 206

Yūsuf · 155, 229

Yūsuf Efendi-zāde · 254

Z

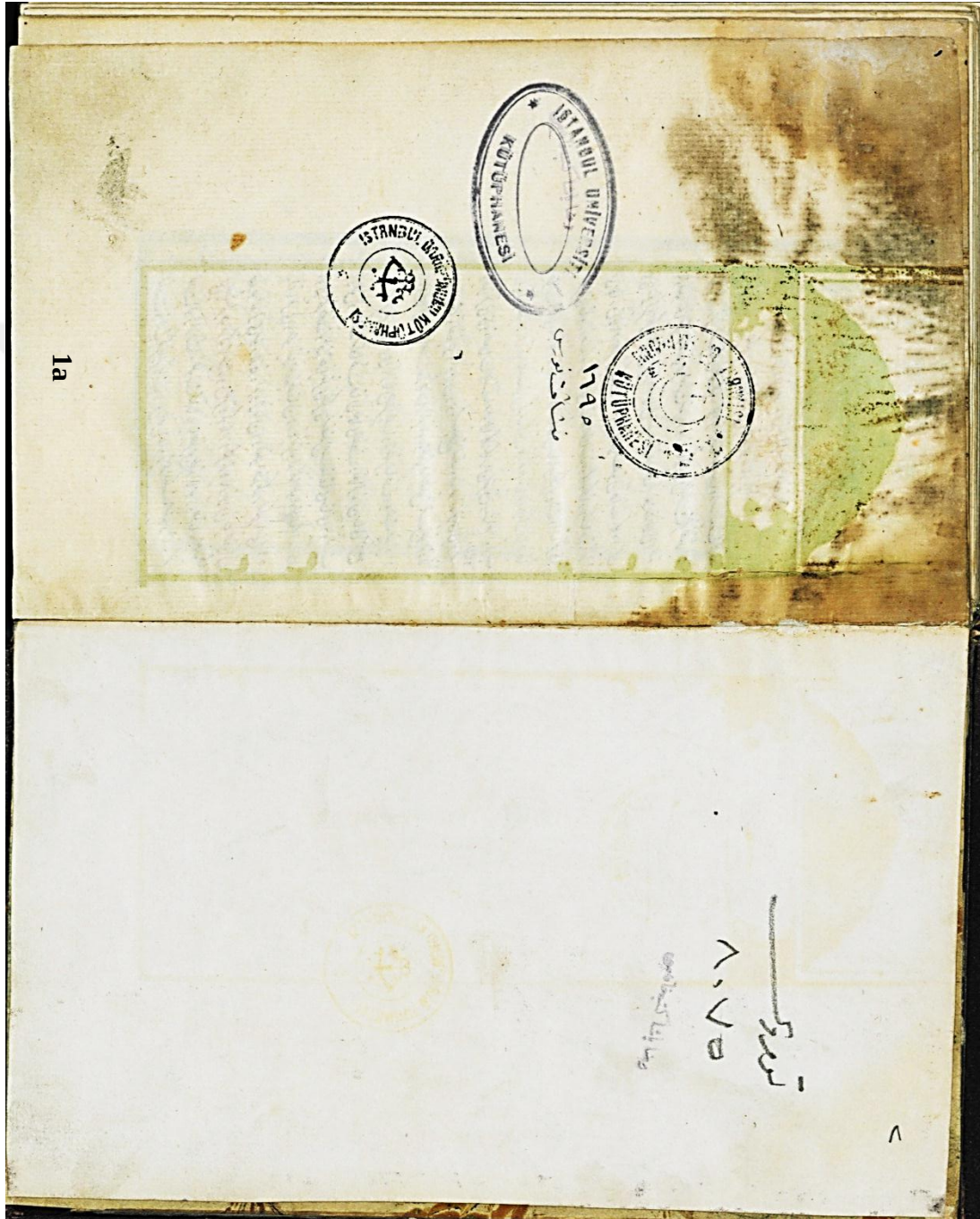
Zahīr · 322

Zaʿīm İbrāhīm Ağa · 289

Zemzem · 297

Zeyd · 299

Ek 2a: Münşeâtın İî Nüshasının Tıpkıbasımı

[illegible]

2a

فصل ششم در بیان شیوه و روش تدوین و تصحیح
کتابهای کتب دینی و ادبی و تاریخی و علمی
در عهد صفوی و قاجاری و پهلوی

1b

[illegible]

12a

[illegible]

11b

[illegible]

طاهر

[illegible]

19a

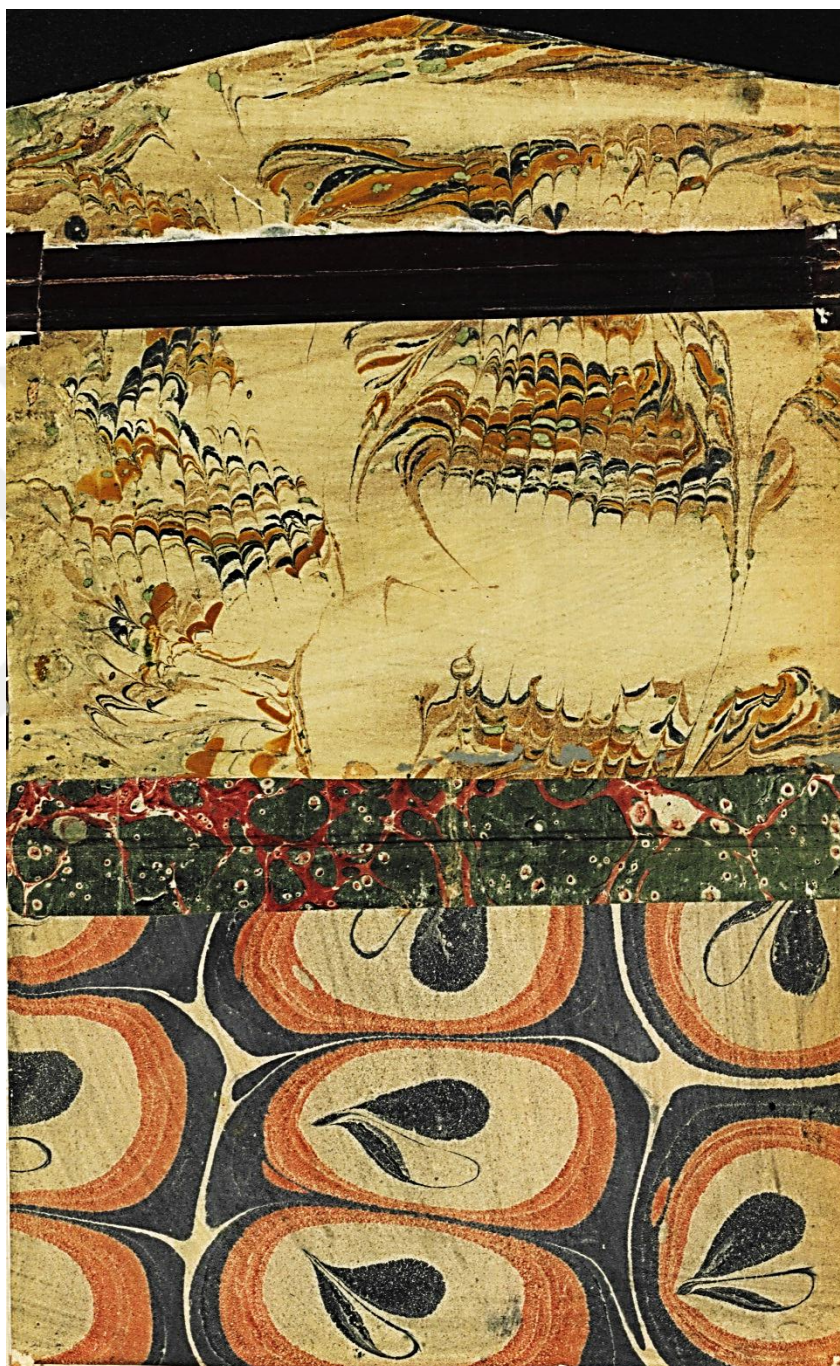
18b

[illegible]

39a

[illegible]

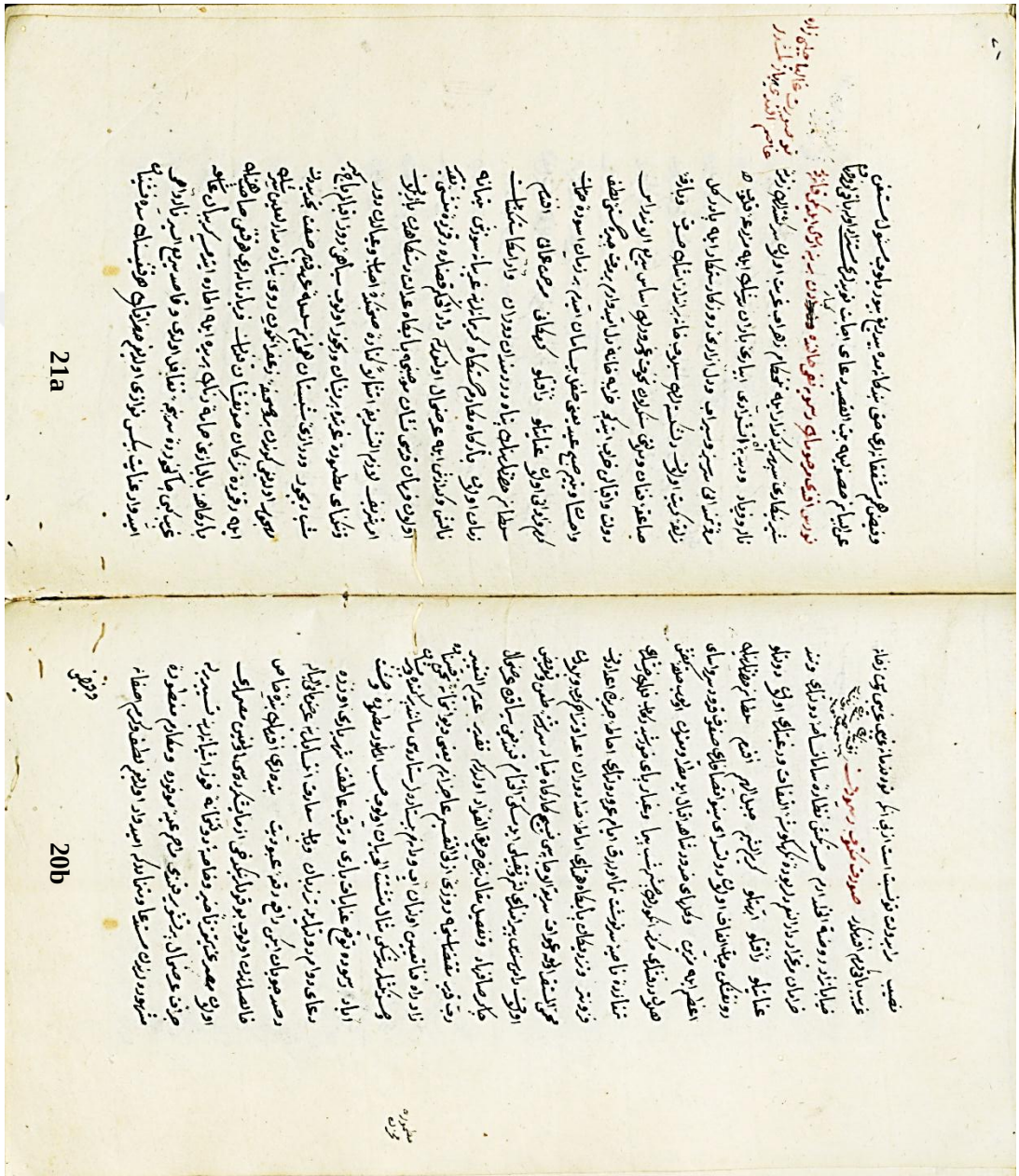
38b

Ek 2b: İ1 Nüshasındaki Eksik Metinlerin Tıpkıbasımı

(20, 64 ve 65 no.lu Mektuplar, İ3 Nüshasından)

دفعه بملاده وقت غیبت ایام سرچشمه بشمارده و اوقه را قدر قوت بگوید
 میانه بیاید و ساری فوت قصور در این نظر موشکات شکست برده
 سزای بیکه کوه در زنده افریده نشسته سالن سطور بپوش نام نه می
 عتایلو انقلیل خاطر در بار باره انقار فرصت بوییم و دور باش
 شش از وقت قصه باقی بر کوهه سست سینه غیبت بیکه در آن
 فشار که غیر سبزه و ناسی کلای سرگشته زنده در این صفت نه
 کشتی و انقسام و رفیع هوای دانه و دلایه و خطا و در هر قریب
 مالت و مقدار او بزم هر چوایت و دقت و در کز آن باز امید
 بر زخم و در تیغ جفا جانی کافی از نظر ظهور فائده مرصع بر در ص
 و به سبوت و سطر انجام کلیم او بر کوهه فضا ضار به
 مجلس هفت و بیای منی مارا در کربان کیم و بوی خطا سرشته
 دل بیک روی نه بعد بر عتایلو انقلیل هو مالتی به معلوم در
 به سطور سر قصه روح کیم و سبطی مرض جان شاه جنگلی
 نوبت تغییر قصار ف بنگاه در بنا و بیانه نقره و دفع او کشت
 انقلیل و خطا و انقلیل خضای بود و قهر و بر پشته شش بیکه
 ملایه قصه ششین کوه و عتایلو به مستور بپوش با بانه و خط
در سبوت در سبوت عتایلو در سبوت عتایلو در سبوت عتایلو
فری و در سبوت عتایلو با بانه و بیانه نقره و دفع او کشت
 شش بیکه کوه در زنده افریده نشسته سالن سطور بپوش نام نه می
 عتایلو انقلیل خاطر در بار باره انقار فرصت بوییم و دور باش
 شش از وقت قصه باقی بر کوهه سست سینه غیبت بیکه در آن
 فشار که غیر سبزه و ناسی کلای سرگشته زنده در این صفت نه
 کشتی و انقسام و رفیع هوای دانه و دلایه و خطا و در هر قریب
 مالت و مقدار او بزم هر چوایت و دقت و در کز آن باز امید
 بر زخم و در تیغ جفا جانی کافی از نظر ظهور فائده مرصع بر در ص
 و به سبوت و سطر انجام کلیم او بر کوهه فضا ضار به
 مجلس هفت و بیای منی مارا در کربان کیم و بوی خطا سرشته
 دل بیک روی نه بعد بر عتایلو انقلیل هو مالتی به معلوم در
 به سطور سر قصه روح کیم و سبطی مرض جان شاه جنگلی
 نوبت تغییر قصار ف بنگاه در بنا و بیانه نقره و دفع او کشت
 انقلیل و خطا و انقلیل خضای بود و قهر و بر پشته شش بیکه
 ملایه قصه ششین کوه و عتایلو به مستور بپوش با بانه و خط

دور از دور و کوه در سبوت عتایلو در سبوت عتایلو در سبوت عتایلو
 کسادی بود و کوه در سبوت عتایلو در سبوت عتایلو در سبوت عتایلو
 او بای منی کوه در زنده افریده نشسته سالن سطور بپوش نام نه می
 عتایلو انقلیل خاطر در بار باره انقار فرصت بوییم و دور باش
 شش از وقت قصه باقی بر کوهه سست سینه غیبت بیکه در آن
 فشار که غیر سبزه و ناسی کلای سرگشته زنده در این صفت نه
 کشتی و انقسام و رفیع هوای دانه و دلایه و خطا و در هر قریب
 مالت و مقدار او بزم هر چوایت و دقت و در کز آن باز امید
 بر زخم و در تیغ جفا جانی کافی از نظر ظهور فائده مرصع بر در ص
 و به سبوت و سطر انجام کلیم او بر کوهه فضا ضار به
 مجلس هفت و بیای منی مارا در کربان کیم و بوی خطا سرشته
 دل بیک روی نه بعد بر عتایلو انقلیل هو مالتی به معلوم در
 به سطور سر قصه روح کیم و سبطی مرض جان شاه جنگلی
 نوبت تغییر قصار ف بنگاه در بنا و بیانه نقره و دفع او کشت
 انقلیل و خطا و انقلیل خضای بود و قهر و بر پشته شش بیکه
 ملایه قصه ششین کوه و عتایلو به مستور بپوش با بانه و خط
در سبوت در سبوت عتایلو در سبوت عتایلو در سبوت عتایلو
فری و در سبوت عتایلو با بانه و بیانه نقره و دفع او کشت
 شش بیکه کوه در زنده افریده نشسته سالن سطور بپوش نام نه می
 عتایلو انقلیل خاطر در بار باره انقار فرصت بوییم و دور باش
 شش از وقت قصه باقی بر کوهه سست سینه غیبت بیکه در آن
 فشار که غیر سبزه و ناسی کلای سرگشته زنده در این صفت نه
 کشتی و انقسام و رفیع هوای دانه و دلایه و خطا و در هر قریب
 مالت و مقدار او بزم هر چوایت و دقت و در کز آن باز امید
 بر زخم و در تیغ جفا جانی کافی از نظر ظهور فائده مرصع بر در ص
 و به سبوت و سطر انجام کلیم او بر کوهه فضا ضار به
 مجلس هفت و بیای منی مارا در کربان کیم و بوی خطا سرشته
 دل بیک روی نه بعد بر عتایلو انقلیل هو مالتی به معلوم در
 به سطور سر قصه روح کیم و سبطی مرض جان شاه جنگلی
 نوبت تغییر قصار ف بنگاه در بنا و بیانه نقره و دفع او کشت
 انقلیل و خطا و انقلیل خضای بود و قهر و بر پشته شش بیکه
 ملایه قصه ششین کوه و عتایلو به مستور بپوش با بانه و خط

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Fatih Elçi

Doğum Yeri ve Yılı : Adıyaman, 1979

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : İnönü Üniversitesi, 2004

Y. Lisans Öğrenimi : Adıyaman Üniversitesi, 2011

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Adıyaman Üniversitesi

İletişim

E-Posta Adresi : fatihelci@gmail.com

Tarih 10.03.2017